

İstanbul, 2012

Yayın No	xx
Kitabın Adı	ELMALI'DAN ALMATTI'YA ALİ ÖZEK'İN HATIRALARI
Yazar	Ramazan YILDIRIM
İç Mizanpaj - Kapak	Adım Ajans
1.Baskı	Temmuz, 2012
ISBN	978-605-4533-xx-x
Baskı ve Mücellit	İstanbul Matbaacılık Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi B Blok No: 21 Topkapı-Zeytinburnu / İstanbul Tel:(0212) 482 51 66
Genel Dağıtım	KIDIM DAĞITIM (0212) 524 7 524 / www.kidap.com.tr
Yayıncı Sertifika No	12628
Yayıncı Adresi	Topkapı Mh. Kahalbağı Sk. No:49/A Topkapı / İstanbul Tel: (0212) 521 91 13 - 23 Fax: (0212) 521 90 86 Eserin her hakkı DÜŞÜN YAYINCILIK'a aittir. "Düşün Yayıncılık" bir "Adım İletişim Hizmetleri Ltd. Şti." markasıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

ELMALI'DAN ALMATI'YA
ALİ ÖZEK'İN HATIRALARI

Ramazan YILDIRIM

DÜŞÜN YAYINCILIK

İçindekiler

ÖNSÖZ.....	9
AİLE TARİHÇESİ.....	15
KÖYÜMÜZÜN YAKIN ÇEVRESİ	20
DEĞİŞİME UĞRAYAN KÖY GELENEKLERİMİZ	21
KÖYÜMÜZÜN MEDRESEDEN İCAZETLİ HOCALARI	25
YAYLA HAYATI	25
BİZİM ORALARDA DİNDARLAŞMA ARTTI	27
“KÖK KAZIMA” İÇİN FİNİKE’YE YOLCULUĞUMUZ	28
KÖY ODASI.....	30
İLKOKUL YILLARI.....	32
HAFIZLIK YILLARIM.....	34
İLK DENİZ YOLCULUĞUM.....	37
ELMALI EŞRAFI	39
HAFIZ ALİ ÖZEK OLARAK AVUKATLIK BÜROSUNDA ÇALIŞIYORUM	39
BAŞIMA İŞ AÇAN KİTAP.....	41
KESTANE PAZARI CAMİİ’NE GİDİŞİM.....	43
BENİM EN VERİMLİ YILLARIM, İZMİR’DE GEÇEN DÖRT YILIMDIR	45
VAİZLİK YAPIYORUM	48
HACI RAİF (CİLASUN) BEY VE KESTANE PAZARI DERNEĞİ’Nİ KURUŞUMUZ	50
BİRGİ GEZİSİ	51
DEMOKRAT PARTİ’NİN İKTİDARA	52
GELMESİ VE EZAN	52
YUNUS NADİ.....	55
EZHER’DE OKUMAYA KARAR VERİYORUZ.....	56
MISIRA DOĞRU GEMİ YOLCULUĞUMUZ BAŞLIYOR	58
KAHİRE’DE YENİ BİR HAYATA ADIM ATIYORUZ.....	60
FİLM STÜDYOSUNDA GAZETECİ OLDUĞUMUZU SÖYLÜYÜRÜZ	61
İSTANBUL – KAHİRE MUKAYESESİ.....	62
EMİN EL-HÜSEYİNİ Mİ, AHMED HAMDİ AKSEKİLİ Mİ?	63
EZHER’E KABUL EDİLMEK İÇİN İMTİHANA GİRİYORUM	64
İZMİR’DEKİ HOCALARIMDAN MUSTAFA GÜLALİ	65
EV TUTMA MACERASI	68
FOTOĞRAFÇILIK MERAKIMIN SONA ERMESİ	71
KONYALI ALİ ZEKİ EFENDİ	71
MISIR HALKININ GÜNLÜK HAYATI VE DINDARLIĞI.....	74
EZHER’DE HER MİLLETE AİT REVAKLAR (YURTLAR) VARDI.....	80
MISIR’DA YAŞAYAN TÜRKLER ELİT BİR KESİMİ OLUŞTURUYORDU.....	82

SULTAN MAHMUD TEKKESİ/YURDU GÜNLERİM	85
YOZGATLI İHSAN EFENDİ	87
İHSAN EFENDİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ TAHSİL HAYATI	89
İHSAN EFENDİ'NİN MİSİR'DAKİ MEMURİYETİ	90
İHSAN EFENDİ'NİN İLMİ ŞAHSİYETİ	91
İHSAN EFENDİ'NİN MEHMED AKİF'LE DOSTLUĞU	92
MÜTERCİM VE MÜDERRİS OLARAK İHSAN EFENDİ	93
MEHMET AKİF ERSOYUN DÜŞÜNCELERİ	94
İSLAMDA YENİLİKÇİLİK NEDİR?	95
SULTAN MAHMUD TEKKESİNDE TANIŞTIĞIM ALİ YAKUP HOCA	97
VELİAHD MEHMED ALİ PAŞA	99
ŞEHZADE ŞEVKET BEY'İN EVİ VE ŞEYHU'L-İSLÂM	
MUSTAFA SABRİ EFENDİ İLE GÖRÜŞMELERİMİZ	100
ELMALILI HAMDİ, MUSTAFA SABRİ EFENDİYİ MEBUS YAPMIŞ	104
M. SABRİ EFENDİ VE ZAHİD KEVSERİ ARASINDA YAŞANAN ÇERKEZLİK	
TARTIŞMASI	104
MİSİR'DA GEÇİRDİĞİM HASTALIK	106
KAHİRE'DEN TÜRKİYE'YE İLK DÖNÜŞÜM	108
EZHER'DE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN	
HAKLARINI KORUMAK İÇİN ANKARA'DA KAPI KAPI DOLAŞTIM	110
SAİD-İ NURSİ'Yİ ZİYARET	115
MİSİRA TOPRAK, KAVUN VE LEBLEBİ GÖTÜRÜYORUM	117
ÖĞRENCİ DERNEĞİ KURUYORUZ	118
EMİN SARAÇ, OSMAN SARAÇ VE ALİ ASLAN AYDIN	119
CUMHURİYET RESEPSİYONU'NDA BÜYÜKELÇİ İLE MÜNAKAŞAMIZ	121
KRAL FARUKA KARŞI SİYONİZMİN TERTİPLEDİĞİ ORDU DARBEŞİ	122
MÜSLÜMAN KARDEŞLER TEŞKİLÂTI VE İHTİLÂLDEN SONRA BAŞINA	
GELENLER	125
KUVEYT'TE MÜSLÜMAN KARDEŞLERLE GÖRÜŞMEM	129
ALİ FUAT CEBESOY'LA MİSİR'DA GÖRÜŞME	129
1956 MİSİR-İSRAİL SAVAŞI	133
KAHİRE'DEKİ OSMANLI HANEDAN	
MENSUPLARI VE ADNAN MENDERES'İN YARDIMLARI	134
KONYA MEBUSU FAHRİ AĞAOĞLU'NUN MİSİR ZİYARETİ	136
ŞİMDİKİ MİSİR VE TÜRKİYE MUKAYESESİ	137
EZHER'DE MASTER YAPMAYA BAŞLIYORUM	137
TÜRKİYE'YE KEŞİN DÖNÜŞ	138
KESTANE PAZARI'NA HOCA OLARAK DÖNÜYORUM	141
YAŞAR TUNAGÜR	142
KESTANEPAZARI BÜTÜN CEMAATLERE EŞİT MESAFEDEYDİ	143
FETHULLAH HOCA İLE İRTİBATIMIZ	145
BİR AT HIRSIZIYLA ARKADAŞLIĞIM	149
YUNUS NADİ'NİN KARDEŞİ ABALİ MEHMET EFENDİ	151

EZHER'DEN ALDIĞIM DİPLOMA TÜRKİYE'DE BİR İŞE YARAMIYOR.....	152
İLK GÖRÜŞTE AŞK!.....	154
İSTANBUL'UN İLİM MECLİSLERİNE KATILIYORUM.....	157
HASAN BASRİ ÇANTAY'I ZİYARETLERİMİZ	160
NİŞANLANIYORUM	164
HASTALIKTAN KURTULUYORUM.....	167
NİHAYET EVLENİYORUM.....	168
BAŞARILI İŞLERİMİN ARKASINDA HEP EŞİM VARDI	168
DAHA ÖNCEKİ EVLENME TEŞEBBÜSLERİM SONUÇSUZ KALDI.....	172
DEVLETE AÇILAN DAVA.....	174
İSTANBUL İMAM HATİP OKULU'NDA ÖĞRETMENLİĞİM	177
İSMAILAĞA KURAN KURSU	181
KURAN KURSLARINDA DAYAKLA EĞİTİM.....	182
BEN DE BABAMDAN BİR KEZ DAYAK YEMİŞTİM	184
YEDEK SUBAY ÖĞRETMEN OLARAK SİVEREK'E GİDİYORUM.....	185
SİVEREK FETHİYE'DEN 30 SENE GERİYDİ.....	187
SAFİYE AYLAK VE BÜLBÜL ŞARKISI	191
İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NDE ARAPÇA HOCASI OLARAK ÇALIŞMAYA BAŞLIYORUM.....	193
YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ AHMET DAVUDOĞLU HOCA	198
İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NÜN İLK HOCALARI	201
ZEKÂİ KONRAPA	201
ÖMER NASUHİ BİLMEN "KABAHAHAT BİZDEDİR" DERDİ.....	203
ÜSKÜDARLI ALİ EFENDİ.....	207
İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NDEKİ DİĞER HOCALAR	210
ÖMER KIRAZOĞLU	212
BEKİR SADAK	213
SANKİ GÖKKUBE ÜZERİME YIKILDI.....	215
VAKIF KURMA TEŞEBBÜSÜM.....	217
FİKİR DÜNYAM	220
TERCÜME FAALİYETLERİM VE HAKKIMDA YAPILAN SUÇLAMALAR.....	230
ZEMAŞERİ ÜZERİNE DOKTORA	
TEZİM VE FATİH CAMİİ'NDE VERDİĞİM KEŞŞAF DERSLERİ.....	236
SADREDDİN YÜKSEL HOCA	237
FİKİH KİTAPLARINA HARFİYEN BAĞLILIK İSLÂM	
ÜMMETİNİ SIKINTIYA SOKUYOR-BİR ÖRNEK İMSAK MESELESİ.....	238
İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NÜN BAĞLARBAŞI'NA TAŞINMASI VE ŞEVKET RAŞİT HATİPOĞLU'NUN HİZMETLERİ	240
BİR DÖNEM SİYASETLE UĞRAŞTIM	242
YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NÜ FAKÜLTE YAPMA MÜCADELEMİZ	244
YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜM	248
ENSTİTÜ'DE, ÜST MAKAMDAN İZİNSİZ ÖĞRENCİ KONTENJANINI ARTIRDIM.....	250
CAMİ ARSASINI İŞGALDEN KURTARMA OPERASYONU.....	252

SÜNGÜLER EŞLİĞİNDE ATILAN CAMİ TEMELİ.....	254
12 EYLÜL ÖNCESİ TÜRKİYE.....	256
ÖĞRENCİ OLAYLARI BİZİM ENSTİTÜ'DE DE YAŞANIYORDU.....	258
YURT SORUNUNA KÖKLÜ ÇÖZÜM.....	262
12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ.....	263
OKULLARDA“ZORUNLU DİN DERSİ EĞİTİMİ “TARTIŞMALARI.....	264
“YÖK” SİSTEMİ TALEBEYİ PASİFİZE ETMEK İÇİN KURULMUŞTUR.....	267
İLAHİYAT VAKFI OLARAK İ. İSLÂM KONFERANSI'NI DÜZENLİYORUZ.....	269
İLİM FERDİDİR, CEMAİ DEĞİLDİR.....	272
MEHMET ZAHİD EFENDİ VE İSKENDERPAŞA CEMAATI.....	273
MUZAFFER ÖZAK VE DERGÂHI.....	276
İSMAIL AĞA CEMAATI VE MAHMUD EFENDİ.....	277
SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN.....	280
HÜSEYİN HİLMİ İŞİK.....	280
İHSAN BABALI.....	281
MAHMUD BAYRAM HOCA.....	281
İBRAHİM BODUR.....	282
MAHİR İZ.....	282
VEHBİ KOÇ.....	283
MUSTAFA KÖSEOĞLU.....	286
İSLÂMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFININ BAZI KURUCULARI.....	287
TOPBAŞ AİLESİ.....	292
KURAN-I KERİM MEÂLİ HAZIRLIYORUZ.....	294
KURAN'I ANLAMAK İÇİN ARAP EDEBİYATINI BİLMEK GEREKİR.....	296
İSLÂM DÜNYASI'NDAN BAZI TANIDIKLARIM.....	299
İSLÂMİ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI'NIN FAALİYETLERİ.....	300
VAKFIN ULUSLARARASI İLK TOPLANTISI: ŞİLİK KONGRESİ.....	302
ŞİLİK KONGRESİNDEN ÖNCEKİ İRAN SEYAHATİMİZ.....	305
ZEKÂT MALLARI NEMALANDIRILABİLİR Mİ? TARTIŞMASI.....	310
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI ADINA SADDAM HÜSEYİN'İN DÜZENLEDİĞİ TOPLANTIYA KATILIYORUM.....	312
KIBRIS FAALİYETLERİMİZ: KIBRIS'TA HER NEDENSE DİNİ EĞİTİME KARŞI DİRENEN BİR YAPI VARDI.....	315
TÜRK DÜNYASINDA ORTAK BİR DİL OLUŞTURMA ÇABASI.....	319
KAVMIYETÇİLİK SON DERECE BÜYÜK BİR FİTNE'DİR.....	321
KAZAKİSTAN'A SEYAHATİM VE ORADA BAŞLAYAN FAALİYETLERİM.....	324
ELMALI'DAN ALMATI'YA GÖNÜL KÖPRÜSÜ.....	327
KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE AÇMAYA KARAR VERİYORUZ.....	330
“YABANCI DİLLER ÜNİVERSİTESİ” KAZAKİSTAN'IN EN BAŞARILI ÜNİVERSİTELERİNDEN BİRİSİ OLDU.....	331
SON SÖZ.....	332
BAŞKALARININ GÖZÜYLE ALİ ÖZEK.....	333

ÖNSÖZ

Prof. Dr. Ali Özek hocayla 1992 yılında merkezi İstanbul Fatih'te bulunan İslami Araştırmalar Vakfı'nda cumartesi günleri Zemahşeri'nin Keşşaf Tefsiri'ni okuttuğu derslere katılarak tanıdım. Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Ali Özek Hoca, Osmanlı medreselerinden yetişmiş ulema ile Cumhuriyet dönemi hocaları arasında bir köprüdür. Medreseden Üniversiteye intikal eden bir kuşağın da öncüsüdür aynı zamanda. Hoca, yapmış olduğu tefsir derslerinde vahiy ile hayat arasındaki bağların nasıl kurulacağına dair bir model de sunuyordu. İslam dünyasının birçok bölgesine seyahat etmiş, farklı kültür havzalarında bulunan müslümanların güncel sorunları üzerinde kafa yormuş bir şahsiyet olarak bizleri de ufuk açıcı yolculuklara çıkarıyordu. Tefsir dersleri, bazen bir İslam Tarihi dersine, bazen bir fıkıh sohbetine, bazen bir seyahat izlenimlerinin sunumuna bazen de gündemimizde yer alan dinî bir mevzunun müzakeresine dönüşüyordu. Okutmuş olduğu tefsir metni zor anlaşılır ancak müdakkik ehli tarafından açıklandığında anlaşılabilen bir metindi. Çoğu zaman okuduğumuz ayetlerden murad-ı ilahiyi anlamamıza rağmen Zemahşeri'nin bu murad-ı ilahiyi tefsir sadedinde söylediklerini anlamakta güçlük çekiyorduk. Hoca, yılların birikimi ve tecrübesiyle bu zor metinlerin anlaşılmasına büyük katkılar sunuyordu.

Ali Özek Hocayla tanıştığım günlerden itibaren aynı zamanda onun bir modern dönem seyyahı da olduğunu fark ettim. 1940 yıllarında tek partili bir dönemin yaşandığı, din eğitiminin yer altına çekilmek zorunda kaldığı bir dönemde hamiyetperver bazı öncü şahsiyetlerin fedakârca yaptıkları faaliyetlerin bir parçası olan İzmir Kestane Pazarı Kur'an Kursu'nda bulunan Ali Özek, canlı tanıkları giderek azalan o devrin bir şahididir. Hac için yurt dışına gitmenin bile çok meşakkatli olduğu yıllarda Hoca, uzun bir gemi

yolculuğuyla yüksek tahsil için Mısır'a giderek orada iki döneme tanıklık yapmıştır. 1950 yılında gittiği Mısır'da Krallık dönemi hüküm sürmekte ve ayrıca Osmanlı bakiyesi çok önemli bir kültür ve sosyal çevre bulunmaktadır. Osmanlı şehzadelerinden Şevket Bey, son padişah Vahdettin'in veliahdı Ömer Faruk Efendi, Osmanlı Şeyhülislamlarından Mustafa Sabri Efendi, Ders Vekili Zahid Kevserî, Mehmet Akif'in Mısır'daki en yakın dostu ve sırdaşı Tokatlı İhsan Efendi, El-Ezher müderrislerinden Trabzonlu Şeyh Şemseddin, Konyalı Ali Zeki ve daha birçok şahsiyet Ali Özek Hoca'nın içinde bulunduğu sosyal çevreyi oluşturmaktaydı.

1990'lı yıllarda bir gün İslami İlimler Araştırma Vakfı'nda Ali Özek Hoca'nın odasında otururken Erzurum'dan bir gurup ziyaretçi geldi. Ziyaretçiler arasında bulunan Mehmet Kırkinci Hoca, Ali Özek Hoca'nın elini öpmek istedi. Yaşça kendisine denk olduğu için ben bu durumu biraz garipsemiştim. Onlar ayrıldıktan sonra bunun sebebini Ali Özek Hoca'ya sorduğumda "Risale-i Nur talebeleri beni severler. Çünkü ben Said Nursî ile görüşen son tanıklardan biriyim. Ayrıca ben Mısır'da öğrenciyken Mustafa Sabri Efendi'den Said Nursî'ye selam getirirdim." cevabını vermişti. Aslında beni Ali Özek Hoca'nın hatıralarının kayda alınmasına teşvik eden en önemli olay da bu olmuştu. Çünkü Hoca, canlı bir tarihi ve yakın tarihimizin son altmış senesine de bizzat tanıklık etmişti. Mesela Türkiye'deki dini yapılanmanın ve hareketliliğin önemli mimarlarından olan Said Nursî, M. Sami Efendi, Süleyman Hilmi Tunahan, Mehmet Zahid Kotku ve Muzaffer Ozak gibi şahsiyetler Ali Özek Hoca'nın yakından tanıdığı önemli kişilerdi. Onun bu şahitlikleri mutlaka kayıt altına alınmalıydı ve sonraki nesillere ulaştırılmalıydı.

Ali Özek Hoca'nın ilmi ve fikri kişiliğinin oluşmasında en büyük paya sahip olan kişi, hiç kuşkusuz İzmir'in meçhul kalmış meşhurlarından Hacı Salih Efendi'dir. Hacı Salih Efendi, bugün Türkiye'nin dinî hayatına ve eğitimine büyük katkılar sunmuş birçok şahsiyetin yetişmesine vesile olan İzmir Kestane Pazarı'ndaki Kur'an Kursu'nun kurucusu ve hocasıdır. Ayrıca Cemalleddin

Afganî, Muhammed Abduh ile Mehmet Akif'in öncülüğünü yaptığı “Sırat-ı Müstakim” ve “Sebilü'r-Reşad” ekolü de Ali Özek Hoca'nın fikir dünyasında çok önemli bir yere sahiptir. İslam ile sosyal-siyasal-ekonomik hayat arasında bir bağ oluşturmaya çalışan bu insanların fikir dünyası ve din telakkileri Hoca'yı etkileyerek kendine özgü bir bakış açısının oluşmasına katkı sağlamıştır. Hatta bundan dolayı da Mısır'da tahsil hayatını tamamlayıp Türkiye'ye döndükten sonra bazı çevreler tarafından “Abduhçu” ve “reformcu” gibi nitelermelere maruz kalmıştır.

Başta Türkiye olmak üzere İslam dünyasının son yarım asrına bir hoca, bir akademisyen, bir seyyah, bir eylem adamı, bir teşkilatçı ve bir vakıf insanı olarak tanıklık yapan Ali Özek Hoca'nın kendi hatıralarını kaleme almasını yıllarca bekledim ve temenni ettim. Ancak o, yürütmüş olduğu yurtiçi ve yurt dışı yoğun faaliyetleri arasında buna fırsat bulamadı. Onun bu birikiminden istifade etmek ve bu zengin tecrübesini sonraki nesillere aktarmak mecburiyetinde hissettim ve onunla baş başa uzun sohbetler yaparak kayıt altına almaya karar verdim. Daha önceki kısa bilgi notlarımdan hareketle Hoca'nın konuşmalarını daha da verimli hale getirmek için yüzlerce soru hazırladım. Nitekim 2010 yılının Ramazan ayında toplam 22 oturum halinde 30 saatlik bir video kayıt yapmayı gerçekleştirdim. Onun hatıralarını kayda alma amacıyla gerçekleştirdiğimiz bu sohbetler çok verimli geçti. Hoca'nın bazı sağlık sorunları ve elli yıllık hayat arkadaşı Zerrin Hanımefendi'nin henüz vefat etmesinin kendisinde bıraktığı hüznün gölgesinde yaptığımız sohbetlerde onu konuşturmak çok zor oldu. Çünkü o, mutevazı kişiliği ve kendisinden fazla bahsetmesini sevmeyen karakteriyle benim için çok önemli olan birçok olayı birkaç cümleyle geçiştirerek anlatıyordu. Oysaki onun tanık olduğu bu olayların detaylı bir şekilde anlatılması gerekiyordu. Bunun için de kendisini sorularımızla yordduğumuz anlar oldu.

Bugüne kadar Ali Özek Hoca'yı anlatan ve onunla söyleşi şeklinde gerçekleşen bazı radyo ve televizyon programları yapıldı. Bunun dışında Abdullah Yıldız onunla 2003 yılında bir söyleşi

gerçekleştirerek “Hocaların Hocası: Ali Özek” başlığıyla Umran Dergisinin Şubat 2004 tarihli 114. sayısında yayınlamıştır. Hocanın kurucusu ve mütevelli heyet başkanı olduğu Kazakistan Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sabri Hizmetli öncülüğünde “Tanınmış ilim adamı ve hayırsever Prof. Dr. Ali Özek’in 75. yıldönümüne armağan edilen Jübilenin sunumlarını içeren” Hak Yolda Hakka Hizmet isimli bir kitapçıkta 2007 yılında yayınlamıştır. Bu kitapçığın içinde Ali Özek’in hayatı, eserleri, düşünce yapısı, başkalarının gözüyle kişiliği ve kendisi tarafından kaleme alınmış olan çok kısa bir hayat hikâyesi yer almaktadır.

Ali Özek Hocayla gerçekleştirdiğimiz söyleşilerin kitap haline gelmesinde birçok insanın emeği geçti. Her şeyden önce İslami İlimler Araştırma Vakfı’nın değerli gönüldeşlerini anmak istiyorum. Sabri Özpala Ağabey gerçek anlamda ağabeylik yapmış ve bu vakfın bugünlere gelmesinde maddi manevi her türlü desteği vermiş, vakfın tüm çalışmalarına fiilen katılmış bir vakıf ve gönül adamıdır. Kendisine uzun hayırlı ömürler diliyorum. Ahmed Yıldız, 1980 yıllarından itibaren vakfın eli ayağı olarak müdürlük görevini yürütmektedir. Vakfın uluslar arası bir düzeyde başarı yakalamasının arkasındaki organizatörlerin başında yer almaktadır. Vakfın her türlü çalışmalarının aktif yürütücüsüdür. İsmail Kurt ile S. Ali Tüz yıllarca yapılan sempozyumların sekretaryasını başarıyla deruhte etmektedirler. Hepsine katkılarından dolayı müteşekkirim. Leyla Şimşek kardeşimiz video kayıtlarını deşifre ederek işin en zorlu aşamasını üstlendi. Değerli arkadaşlarım Sinan Tavukçu ve M. Rüyan Soydan konuşma metinlerini baştan sona okuyarak önemli katkılarda bulundu. Ömer Hakan Özalp kardeşim tüm metni okuyarak indeksini yaptı. Ayrıca Ali Özek hocamızın oğlu Tefik Özek bu hatıratı okuyarak değerli katkılarda bulunmuş ve aileye özel olarak kabul ettiği bazı bilgilerin kitapta yer almaması gerektiğini dile getirdiği için söz konusu kısımlar kitaptan çıkarılmıştır. Hepsine teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Eğer bu arkadaşlarımızın katkıları olmasaydı dağınık,

tekrarı çok ve kronolojik olmayan bu sohbetlerimizin derli toplu bir şekilde ve başlıklandırılarak okuyucuya ulaşması çok zor olacaktı. Kitabın tamamı bir söyleşi halinde gerçekleşen ve sonra da söyleşi formundan çıkarılarak okuyucuyu Ali Özek Hoca'nın anlatımıyla baş başa bırakan bir metin haline getirilmiştir. Yine de kendi içinde kusurlarını barındırmaktadır. Kusursuz olması mümkün değildir, hoş karşılanmasını ümit ediyorum.

Ramazan YILDIRIM

İstanbul-2012

AİLE TARİHÇESİ

Bizim aile adımız “Mucuklar”dır. Ben *Mucuklar Sülalesi*yle ilgili bir araştırma yaptım. *Mucuk* kelimesi sinek, böcek anlamına geliyor. Kelime Türkçe'dir. Çünkü *mucuk*, uçuk, *sucuk* gibi bir vezindir. Bu vezin, Türkçe bir kalıptır. Bunun bir kaç şekli var. Mesela «almaktan alık, saçmaktan saçık» gibi. Bu Türkçe'deki ses uyumuna göredir. Mesela *mucuk*, *muçuk*, *sucuk*, *uçuk* gibi kelimeler «u» ile bitiyor. Tabii ki seçik, betik v.s «i» ile bitiyor. Bu ses uyumundan dolayı değişik ama Türkçe bir vezindir. Bu çok da kullanılan bir vezindir. Bunun bir de «ocak, saçak, konak» gibi şekilleri var. Konuk-konak gibi... Mesela Orta Asya'da misafire «konak» deniyor. Biz «konuk» diyoruz. Hâlbuki doğru olan konaktır. Konmaktan kondu. Yani; «geldi oraya oturdu» anlamındadır. Mesela; indi anlamında «havaalanında uçak kondu» diyorlar. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere, «*Mucuk*» kelimesi Türkçe bir kelimedir. Ancak bu kelime bir aileye nasıl, niçin ad olarak verildi, onu tam olarak bilmiyoruz. Arapça'da bir kaide vardır: “el-esma la tuallel”. Yani bir yere bir isim konduysa onun tahliline gerek yoktur. Çünkü isimler konduğu andan itibaren özellik ve anlam kazanıyor.

«*Mucuklar Sülalesi*»nin Çankırı'dan Antalya'nın Elmalı kazasının «Eskihisar» adıyla bilinen bir köyüne geldikleri ve oradan da Muğla vilayetine ve yine Antalya'nın bazı köylerine geçtikleri rivayeti var. Mesela bizim çocukluğumuzda Eskihisar'da Çankırlı Mustafa Efendi diye birisi vardı. Demek ki Çankırı'dan gelmişler, bu günlere kadar da biliniyorlar. Benim babamdan ve yaşlılardan aldığım bilgiye göre de bizim aslımız Çankırı'dan gelmiş. Ben Çankırı'ya gittim. Orada bazı araştırmalar yaptım. Çankırı'dan ve o bölgeden Ege Bölgesi'ne göçler var; fakat bizim bunu uzunca araştırmamız gerekiyor. Ne zaman, hangi tarihte, hangi kabileden, nereye gittiler. Bu, Osmanlı arşivlerinde olabilir. Ben bizim köyle ilgili bir araştırma yaptım. Yavuz Selim devrinde bizim köyün

yerinde Doğantaş diye bir köy var. Sonra Doğanlar oluyor. Fatih Camiinde Çankırlı bir müezzin vardı. Bir gün konuşuyorduk. Mucuklar diye bir sülale var bizde diyordu. Keşke, o müezzinin Çankırının hangi kazasından olduğunu tespit edebilseydim, ama o müezzin emekli oldu ve bir daha onu görmedim. O dönem ben de bu tür şeylerle ilgilenmiyordum.

O bölgede yaşayanlar genelde hep Türkmen ve Yörük'tür. Bizim Türkmen ve Yörük olduğumuz kesin. Ben Kazakistan'a gittikten sonra oradaki örf ve adetlerle bizdekileri karşılaştırdım. Bizim aslımızın Orta Asya'dan geldiğine kesin kanaat getirdim. Hatta Zazalar yani Zaza Kürtler de Orta Asya'dan gelmişlerdir. Ben zazaların yoğun yaşadığı Siverek'de öğretmenlik yaptım, onların örf ve adetleri de çok benziyor. Hem dilde hem de örf ve adetlerde benzerlikler var. Dilde, bizim bölgede kullanılan bazı tabirler Kazakçada da aynı. Mesela; “gelip batır, yatıp batır” sözü orada, “gelip çatır, yatıp çatır» olarak kullanılıyor. Yani telaffuz değişikliği oluyor. Terkip aynı. Birçok konuda böyle dil benzerlikleri var. Düğünler de çok benziyor. Orada da gelinler için hazırlanan sandıklar var. Gelinler ata biniyor. Bizim çocukluğumuzda da gelinler ata binerdi. Gelin, anne evinden kocasının evine ata binerek gider. Dolayısıyla benzerlikler çok. Bu benzerlikler diğer Türk kabilelerinde de aynı. Mesela Tatarlar, Özbekler, Kırgızlar, Azeriler, Moğollar, Karakalpaklar, Yakutlar gibi ayrı ayrı Türk boyları var. Türkler çok geniş bir coğrafyada yaşadığı için dilleri zamanla değişmiş. Günümüz Türk Dili araştırmalarına göre sekiz lehçe, otuz iki ağız olmak üzere bugün dünyada kırk çeşit Türkçe var.

Ailemizden Elmalı'ya ilk gelenlerin kim olduklarını tespit edemiyoruz. Yalnız Eskihisar'dan Doğanlar Köyü'ne gelen Mucuk Sülalesi'nden Yusufça diye birisi var. Benim babam Şakir, onun babası Mucuk Ali Efendi, onun babası Mucuk İsmail, onun babası da Yusufça. Yusuf'un öncesini bilmiyoruz.

Mucuk İsmail babamın dedesi ve ailemizin atasıdır. Kendi döneminde Mucuk İsmail köyün ağası ve köyde ileri gelen, meşhur bir insanmış. Evinde hizmetçiler bulunmuş. Söylendiğine

göre sabahtan akşama kadar evinde yemek pişer, her gelene yemek verilirmiş. Köyümüz kenar bir köy, yamaç bir yerde. Tabi o zaman köyün geliri çok, arazisi bol. Hayvancılık, çiftçilik ön planda olduğu için Mucuk İsmail'in köyde nüfuz sahibi, tanınan bir kimse olduğu anlaşılıyor. Mucuklar Sülalesi, şimdiye kadar köyde belirgin bir ailedir. Mucuk İsmail'in yedi tane oğlu varmış. Mesela Mucuk İsmail'in oğullarından birisi olan Mucuk Ali Efendi, Elmalı Medreseleri'nde okumuş icazetli bir hocadır. Mucuklardan bir de Osman Çavuş var. O da askere gitmiş çavuş olmuş. O zaman Çavuş olmak çok önemliymiş. Bir de Mehmet Çavuş var. Ama diğer oğulları haylazmış. Mucuk İsmail onlardan çok çekmiş. Birçok malının mülkünün talan olmasına sebep olmuşlar.

Bizim ailede anne ve baba tarafından her iki dedem de medreseden mezun, icazetli hoca. Birisi Elmalı medreselerinden diğeri Horzum medreselerinden mezun. Her iki dedemin de adı Ali. Annemin babası daha genç, öbür dedem daha yaşlı. Osmanlıda eskiden medresede okuyanları askere almıyorlardı. Osmanlı'nın son zamanlarında askere alma kanunu çıkınca anne tarafından dedem askere alınıyor. Onların sülalesine "Öküz Ahmetler" deniyor. Biliyorsunuz, Türklerde öküz, eşek, sığır gibi hayvanlara nispet edilen nice aile var. Bunları lakap olarak kullanıyorlar. Anne tarafından dedeme Öküz Ahmet'in Ali Efendi denirmiş. O zaman askere alınan dedemin iki oğlu, bir kızı varmış. Bizde genelde erkekler okur. Çoğu medreseye gider. Kadınlarda okuma yok ama dedem annemi okutmuş. Elif cüzünde üst bir seviyeye kadar gelmiş. Ondan sonra dedem askere gidince annemin de tahsili yarıda kalmış. Dedem şehit olmuş. Anne tarafından dedem bu işe daha yakın bir kimse olması sebebiyle askere gitmese, belki de annemi okutup hoca yapabilirdi. Ben elif cüzünü ilk defa annemden okudum. Bir yere kadar geldik. "Ben bundan sonrasını bilmiyorum" dedi. Okuduğu yer aynen aklında kalmış.

Annem gerçekten bilge bir kadındı. Bütün köy kadınları gelir ona akıl danışırdı. Tabi bizim aile tanınmış bir aile, evimiz herkesin gelip oturduğu, yediği içtiği bir yer. Annem on dört çocuk

doğurmuş. Bunların on biri yaşamış. Annemle babamı mukayese ettiğim zaman iki zıt karakter görürüz. Babam sert, vurucu-kırıncı bir tip. Annem ise tam tersi yumuşak, hoşgörülü, herkese iyi davranan bir karaktere sahipti. Hayatımda en çok sevdiğim kişi annemdir. Annem beni hiç dövmedi. Bana kötü bir şey söylemedi. O bir şey söyledi mi, hemen yapardım. Babam bir defa dövdü beni, onun dışında ondan da hiç dayak yemedim. Yalnız azar, tehdit vs. oluyordu. Fakat annemden hiçbir olumsuzluk görmedim. Bu durum aşağı yukarı diğer kardeşlerim için de aynıydı. Onun bu bilgeliğinin sebebi, çocuk yaşta üç kardeşin hem anne hem de babalarından yetim kalmalarıdır. Annem büyük olduğu ve kız olduğu için diğer kardeşlerine hem annelik ve hem de babalık yapmıştır. Tabi annemin amcası Koca Bekir ve halası Hasibe Hanım bu üç yetime kanat germişler. Annem zaman zaman onlardan gördükleri ilgiyi anlatırdı.

Ben çocukken, yemek yemeyen biraz zayıf bir çocuktum. Tabii eskiden insanlar aynı sofrada kalabalık bir halde oturuyor ve aynı çanakta birlikte yemek yiyorlardı. Herkesin elinde tahta kaşık, aynı tabaktan yemek yeniyordu. Ben, tabiri caizse biraz saftım. Annem az yediğimi fark ederdi. Yemek bittikten sonra ekmeğe bir parça yağ sürüp bana verir ve “git arka tarafta bunu ye” derdi. Oraya gider, yerdim. Bu bakımdan babamın bütün sertliklerine rağmen annem o aileyi yönetirdi ve hiçbir problem de olmazdı. Çocukluğumuzda ara sıra çekişmeler, tartışmalar da çıkıyordu tabi. Ama buna sebep olan genellikle babamdı. Bu durum ondan kaynaklanıyordu.

Köyde, bizim mahallede okumuş olarak bir babam vardı. Medresede “İzhar” kitabına kadar olan Arap diliyle ilgili kitapları okumuş, İzhara geldiklerinde medreseler kapanmış. Başka mahallelerde okumuş insanlar vardı tabi ama bizim mahallede medreseli olarak babam vardı sadece. Bu yüzden kış gecelerinde özellikle kadınlar bizim evde toplanırdı ve mevlitteki hikâyeleri, Kara Davut, Envaru'l - Aşikin gibi kitapları babam sesli olarak okur, herkes dinlerdi. Bununla ilgili olarak bir hatıram var. Ba-

bam bunları okur, ben de dinler ve ezberlerdim. Benim büyüğüm ve küçüğüm kız olduğu için onları evde bırakıp dağlara hayvan otlatmaya beni gönderiyorlardı. 15–20 yaşlarında genç kızlar vardı. Ben o zamanlar 7–8 yaşlarında bir çocuktum. Bizim dağlarda “bıtırak” diye dikenli bir ot vardır. Ayağa batar. Bende de çarık falan yoktu. Yalın ayak o dağlarda nasıl dolaşıyorduk bilemiyorum. O kızlar toplanır, bize hikâye anlatırdı. Ben de anlatırdım ama bazen şartlı anlatırdım. Dikenli arazide beni sırtınıza alırsanız –ki bizde hopuşturmak derler- anlatırım diyordum. Onlar da kabul eder, sırayla beni hopuştururlardı. Onlara dağda babamdan dinlediğim hikâyeleri ezberden anlatırdım. Onlar da dinlerdi beni. Çok hoşlarına gidiyordu. Tabi babam akli evvelmiş. “Akli evvel” akıllı demektir. Bana “Sen de akli evvelsin” derdi. Ben de okuduğumu ve duyduğumu unutmazdım. Mısır’da talebeyken “protifüs” diye bir hastalık geçirdim. Tifüs hastalığı diye bir hastalık varmış o zaman, şimdi pek yok, bu hastalık yüzünden hastanede yattım. O hastalıktan sonra bendeki bu zekâ üstünlüğü yavaşladı. Mesela ben İzmir’de okurken altı ayda Arapçayı epeyce öğrendim. Bunun üzerine ikinci yıl hoca beni 25 talebeye ders vermekle görevlendirdi. Sen bunlara “emsile, bina, maksud okutacaksın” dedi. Yani, ben izharı okumuştum ama izharda ne varsa hepsi kafamdaydı. O yüzden beni kalfa yaptı. Bir süre talebe okuttum.

O köy gecelerine dönecek olursak, insanlar gelir, anlatılanları dinlerdi. Babam okumaya çok meraklıydı. Sert bir tarafı olsa da bilgiye merakı çoktu. Dindardı. Namazını, ibadetini yerine getirir, helale harâma çok dikkat ederdi. Babamın üç oğlu var. Üçümüzü de okuttu. Kardeşlerimden biri doktor, biri hakim, ben de akademisyenim. Kızlar çoğunlukla ilkokulu okudu. Yalnız büyük kızlardan ikisi hiç okumadı. O devirde okumak hakikaten zordu. Köyümüzde okul yoktu. Ben de köyde okul olmadığı için başka bir köye yatılı olarak gönderildim.

Bu sülalede karakter olarak Mucuk Ali Efendi tarafını bırakırsanız öbür taraf biraz sert. Biraz vurucu kırıcı tipler diyebilirsiniz, ama Mucuk Ali Efendi’den gelenler öyle değil. Babamda biraz

sertlik vardı fakat diğer amcalarımda pek yoktu. Mesela babam dine, imana küfrediyorlar diye Mucuklar sülalesine kız vermedi. Dine sövmek diye bir şey var bizim bölgede. Bunun dışında, Mucuklar iyi insanlar aslında. Onların laubali olmaları, kızdıkları zaman küfretmeleri, sert olmaları babamın bu tavrına neden oldu. Kendisi de sert olmasına rağmen oraya kız vermedi. Bizde sekiz tane kız vardı. Gerçi şimdi durum değişti biraz, o zamanki gibi değil. Ailenin öbür kollarında pek okumuş kimse yok. Annemin amcası köyde çok tanınmış, dindar bir kişiydi. Koca Bekir diyorlardı kendisine. Anne tarafından dedem askere alınıyor ve askerde vefat ediyor. Aradan 3–5 ay geçtikten sonra Şahsene nenem de vefat ediyor. İki oğlu, bir kızı yetim kalıyor. Onlara Koca Bekir amca ile Hasibe hala bakıp büyütüyor. Böyle âlicenap ve saygın bir insan az bulunur. Koca Bekir, Yemen’de sekiz sene askerlik yaptıktan sonra memlekete dönmüş biri olarak tabii ki hürmet gören bir kişiydi. Dayılarımı ve annemi himaye eden, büyüten, babalık yapan kişi de odur. Buna Hasibe halamı da ilave etmemiz gerekir. O da yetimlerle yakından ilgilenmiştir.

KÖYÜMÜZÜN YAKIN ÇEVRESİ

Ailemiz olan Mucuklara mensup dört kardeşten üçü Çankırı’dan Antalya’nın köylerine gelip yerleşiyorlar. Mesela Kındıllar Antalya’nın Küçükklü Köyüne, Mestelliler Çıvgalar Köyüne, Mucuklar ise Muğla’ya bağlı Fethiye ilçesinin Doğanlar Köyüne göçmüşlerdir. Bunlardan bir tanesi “Kel Ayanlar” diye bilinen bir aile ki; Antalya’da çok geniş bir aile olmuşlar. Antalya’nın büyük bir kısmı da toprak olarak onların eline geçmiş. Bizim Antalya ile olan bağımız ise bie yakın olan köylerinden dolaydır; yoksa biz ilçe olarak Muğla’ya bağlıyız. Ticari meselelerde Fethiye kaza olduğu için oraya gidiliyordu ama pazar için daha çok Burdur’a bağlı “Çavdır Pazarı”na ya da Elmalı’ya gidiliyordu. Tabi neden böyle olmuş, bilmiyorum. Diğer köyler o kadar yakın olduğu halde vilayet hudutları öyle çizilmiş.

Önceleri Doğantaş diye bilinen Doğanlar Köyü, o bölgenin en eski köylerinden biridir. Doğantaş Köyü hakkında Yavuz Selim devrindeki defterlerden biraz araştırma yaptım. Şu anda Bekçiler, Çaltılar diye bilinen köyler var. Mesela Bekçiler bir çiftlik ovasıdır. Orada bekçiler bulunduğu için öyle denmiş. Doğanlar köyünün etrafı dağlarla çevrili ormanlık bir yer. Bizim çocukluğumuzda dağlarda birçok akarsu ve çeşme vardı. Çeşitli hayvanlar yaşıyordu. Orada aynı zamanda doğan avcılığı yapıyorlarmış. Doğan besliyorlarmış. Bu yörede çok çeşitli ve bol miktarda av hayvanları vardı. Eti lezzetli olan birçok kuş bulunmaktaydı. O bölgede çok fazla tavşana rastlanırdı. Şimdilerde bile, orman olmadığı halde çok tavşan var. Yine kurt, porsuk, yaban domuzu gibi pek çok hayvan da bulunurdu. Şimdi birçoğu yok bu hayvanların. Kuş deyince; kuzgun, atmaca, doğan vs. gibi yırtıcı kuşlar var. Yani bölge ormanlık olduğu için çok çeşitli kuş ve hayvan yaşıyor orada. Sansar var mesela. Derisi çok kıymetlidir sansarın. Bizim çocukluğumuzda sansar avlarıydı. Şimdi pek yok. İşte bahsettiğim bu av hayvanlarını avlamak için doğan beslenirmiş.

Bizim köy Muğla'ya bağlı. Köyümüze 40–45 dakika mesafede Küçük köyü var Antalya'ya bağlı. Yine köyümüze yürüyüşle bir saat mesafede Yazır Köyü var, Burdur'a bağlı. Bizim köy; Antalya, Muğla ve Burdur hudutlarının buluştuğu bir bölgedir.

Köyümüzde eski eser diyebileceğimiz bir cami var. Caminin bulunduğu yerde de bir mezarlık varmış. O mezarlık şimdi tamamen düzleşmiş. Yani kaydedilebilecek pek bir eser yok. Biliyorsunuz o bölgede yaşayanlar çoban olduğu için yerleşim sonradan olmuş. Dedemin çok güzel bir konağı vardı köyde. Duvarları taştan geri kalan kısmı ahşap işlemeliydi. Tabi tahta olduğu için zamanla harap oldu.

DEĞİŞİME UĞRAYAN KÖY GELENEKLERİMİZ

Bizim çocukluğumuzda köyümüzün dikkate değer bir takım gelenekleri vardı. Onlardan birisi, düğünlerdi. Dört gün boyunca düğün yapılırdı. Birinci güne “taal” derler. Sonra “birinci kına”,

“ikinci kına”, “gelin alma” diye devam ederdi. O günün şartlarına göre taal dedikleri gün herkes davet edilirdi. “Taal” Arapça bir kelimedir ve “gel” anlamında kullanılır. Ama manasını tam olarak bilmiyoruz. O gün damat evinde davul çalınır. Birinci kına kız evinde yapılır. Dördüncü güne de “gelin alma” derler. Erkek tarafı kız evine gider. Gelin al duvağıyla ata bindirilir. Ben de tam bilmiyordum kız kardeşimden öğrendim. Orada her şeyin bir adı var. Mesela atın yularını çeken biri var. Gelinin sağında ve solunda duran kadınlar var. Gelin attan inerken önce kaynana çağırılıyor. Kaynana geline ne verecek diye sorulur. Bunun bir tekerlemesi var. Kaynana geline bir cibili tavuk bir buzağılı sığır verir. Bu eski Türk adetlerinden gelen bir şey. Ondan sonra kayınbaba çağırılıyor. O da ya bir ağaç ya da bir bahçe gibi bir şey verecek. Sonra sağdıç usulü var. Mesela ben amcamın düğününde sağdıçtım. Damat bir yerde durur. Sağdıç da yanında durur. Herkes önlerinden geçer. Damada hediye olarak para verilir. Tüm bunlardan sonra gelin attan iner. Gelinin akrabalarından bir kadın gelinle beraber gelir. Gelini, güvey evine teslim ettikten sonra gider ve onun yerini erkek evinden birisi alır. Sonra damat bir hocayla görüştürülür. Hoca damada gelinin yanına girdiği zaman ne yapacağını, nasıl davranacağını anlatır. Ona konuyla ilgili dini telkinlerde bulunur ve damadı psikolojik olarak gerdeğe hazırlar. Gelin ve damadın odasına beraber yiyip içmeleri için yiyecek de konulur.

Eski düğünlerin en önemli yemeği bol etli yemeklerdi. Düğün yemeği için birkaç tane hayvan kesilirdi. İkinci önemli yemek de keşkekti. Etli kuru fasulye, nohut, çorba gibi birçok yemek çeşidi vardı. Bunların dışında köyde çalgıcılar vardır. Bağlama, kaval, flüt vs. çalan ve hiç tahsili olmayan o insanlar on iki makamı icra edebiliyorlardı. Bunun dışında tertip edilen çeşitli oyunlar vardı. “Seykiri” diye bir oyun vardı. Biraz saklambaca benzer. Çocukken seyrederdik bunları. Kadınlar ayrı bir yerde eğlenirler. Yine kadınlar arasında da on iki makamı çalıp söyleyebilenler vardır. Düğünlerde davul çalınır. Gelin alma gününde güreş yapılır, güreşi kazanan bir koyun veya öküz gibi bir şey verilirdi. Silahla atış yapılır,

atışı kazanana da aynı şekilde bir şey verilirdi. Geniş düzlükler olmadığı için cirit yoktu. Düğünlerde devamlı yemek pişerdi. Bunun için düğün sahipleri kendi aralarında işbölümü yaparlardı. O zamanlar böyleydi, fakat sonradan duayla düğün meselesi çıktı ve davul çalma yasaklandı. O dönemlerde oynanan oyunlar ve daha birçok adet de zamanla kendiliğinden kalktı. Bizde başlık yok. Buna mukabil gelin için yapılması gereken bir takım masraflar ve çeyizler var. Başlık parası genelde Türklerin Yörük olanlarında var. Türklerin yaşadığı bazı bölgelerde de var ancak bizde yok.

Osmanlı devrindeki örfler, adetler Cumhuriyet döneminde değişti. Cumhuriyet döneminde, dinin özünden uzak olan birçok yenilik, yani bidatler ortaya çıktı. Bunlar aslında Osmanlı devrindeki örf ve adetlere bir tepki olarak ortaya çıktı. Gelenekler açısından kötü oldu tabii. Eski gelenekler bitti. Örf, adetlerdeki değişiklik genel olarak modernleşme adına yapılırken, davullu zurnalı, eğlenceli düğün geleneğine tepki dindarlık adına yapıldı. Yapılan oyun ve eğlenceler dine aykırı gibi düşünüldü. Hâlbuki değildi. Osmanlı döneminden gelen davullu düğünlerin yerini dualı düğünler aldı. Şimdilerde yavaş yavaş davulla düğün yapanlar da var. Bazı bölgelerde dualı düğün adı verilen çalgısız, eğlencesiz yapılan düğünler güya dine daha uygun denildi. Eski düğünler de dualı idi. Ama oyun ve eğlence de vardı.

Cenaze işleri genelde her yerde olduğu gibiydi. Biri öldüğünde kadınsa kadınlar, erkekse erkekler yıkardı. Bizim oralarda dışarıda bir kazan su kaynatılır. Cenaze tenesir denilen bir tahtanın üzerine konur ve orada yıkanıp kefenlenir. Hocalar yapar bunu. Ardından kabre konur. Cenaze işlerinde pek bir fark yok.

Bizim oralarda dağlarda erenler vardır. Eren dediğimiz şey bir yatırdır, bir türbedir. Yatırın bulunduğu yerde büyük ağaçlar bulunur. Bizim köyün yakınında bulunan dağda eren diye tek bir yer var. Orada bir mezar, bir akarsu, bir de kocaman bir ardıç ağacı vardı. Bazı hastalıklara duçar olanları, çocuğu olmayan kadınları oraya götürürlerdi. Orada kurbanlar kesilir, yemekler yenirdi. Sonra hasta olan kişi veya çocuğu olmayan kadın o erenin veya ya-

tırın ağacına bağlanır ve dua edilirdi. Bu merasimleri hocalar yapar ve yönetir ki, bu hocalar Elmalı medreselerinde okumuşlardı. Ben böyle bir şeye Mısır'dan Türkiye'ye geldiğim sene şahit oldum. Bu yapılanları görünce kalkıp bir konuşma yaptım. Dedim ki; bunlar bidattır ve hiçbir faydası yoktur. Orada bulunan annemin dayısı eline değneğini alıp bana doğru vurmak için koştı. “Sen kim oluyorsun, senin deden Mucuk Ali Efendi bu işleri bize yaptırıyordu” dedi. Sen büyüğüne karşı mı geliyorsun imasında bulundu. Bu işler yapılıyordu o zaman. Biz de bunların dinen caiz olmadığını öğrendik. Tabi kaçtığım için dayak yemedim. Yoksa adam geldi resmen beni dövecekti. Bunlar şimdi pek kalmadı.

Bu örf ve adetler eski Türklerde de aynıdır, Türk coğrafyasının her yerinde yatırlar vardır. Orta Asya'da bugün hâlâ aynı adetler devam etmektedir. 1992 senesinde Kazakistan'a ilk gidişimde gördüğüm kadarıyla, insanlar çok fakir durumdaydı. Ama kabristanlara bakıldığında kabirlerin, türbelerin çok güzel imar edildiği görülüyordu. Oralara çok önem vermişler. Türk kavimlerinde ve Orta Asya'da yaşayan Türklerde put yoktur. Bu çok enteresandır, fakat Türk inanişinde yatırlar, türbeler, veliler vardır. Buralar ziyaret edilir. Türklerin “yer tanrısı”, “gök tanrısı” gibi inançları vardı. Tanrının gökte olduğu düşüncesi yaygındır. Mesela Şamanlar gibi bazı insanlarda manevi bir üstünlük olduğuna inanılır. Bundan dolayı da Şamanlara hizmet edilir. Bir de yatırlar ziyaret edilir. Nihat Atsız'ın “Bozkurtların Ölümü ve Dirilmesi” adlı kitabında da “Kıraç Ata” diye bilinen birisi vardır. Atsız'ın Kıraç Ata diye tasvir ettiği kişi bir peygamberdir aslında. Çünkü Kur'an her kavme peygamber gönderdik diyor. Mesela Dede Korkut var. Halk ona çok itibar ediyor. Dede Korkut'un bütün öğretileri dini ve ahlaki şeyler. Kıraç Ata gibi kimseler halka yardımcı oluyor. Dede Korkut konuşmalarında hırsızlık, kötülük, zina yapmayın gibi şeyler öğütüyor. Yani dinin esas aldığı konuları anlatıyor. Türklerin örf ve adetlerinde İslâm'ın haramları aynen var. Türklerin savaşız Müslüman olmasının sebebi İslâm'ın kendi düşüncelerine uygun olmasıdır. Saltık Buğra Han devlet olarak resmen

İslâm'ı kabul etmeden önce halk zaten Müslüman olmuştu. Bazı savaşlar olmuş ilk zamanlarda. Hiç savaşsız değil, fakat İslâm'ı devlet olarak resmen kabul edince “Türkler savaşsız Müslüman oldular” denildi. Bazı bölgelerde yaşam tarzı, dünya görüşü, inanç olarak Türklerin davranış biçimi İslâmiyet'e çok yakındı. Nitekim Türkler Müslüman olduktan sonra İslâmiyet'i en iyi uygulayan kimseler olarak da biliniyor.

KÖYÜMÜZÜN MEDRESEDEN İCAZETLİ HOCALARI

Hatırladığım kadarıyla benim küçüklüğümde köyde on yedi tane medrese mezunu hoca vardı. Bunların hepsi Elmalı Medreseleri'nde okumuş, kimisi icazet almış kimisi almamış ama medresede okumuş. Belki onların sayısı daha çoktu, ama benim hatırımda kalan bu kadar. Mesela Doğanlar köyündeki caminin imamlığını yapan Murat Efendi vardı. Sesi çok güzel olan ve çok güzel Kur'an-ı Kerim okuyan Süleyman Molla bu hocalardan biriydi. Molla Yusuf, Molla Sadık, Molla İsa, Emin Efendi gibi kimseler vardı. Saydığımız zaman da bunların hepsi ya molla ya da efendidir. “Efendi” ünvanı icazet alan, yani medreseden diploma alan kimselere verilirdi. “Molla” ise diploma almamış ama medresede okumuş kimsedir. Hatırladığım kadarıyla köyümüzde böyle çok adam vardı. Molla Yusuf köşkünde oturur, kendi halinde sakin bir adamdı. Keza, Halil İbrahim diye birisi vardı. Bu da okumuş bir adam ama Mucuk İsmail'in evinde hizmetçi olarak yetişmiş, çok değerli birisiymiş. Tabi Mucuk'un evinden gidince kendi ailesi olmuş. Yine İbrahim Hoca diye birisi daha vardı. Çocukluğumuzda biz de ondan bir şeyler okuduk. Medrese mezunuydu. Aynı zamanda biraz da şakacı bir adamdı.

YAYLA HAYATI

Bizim dağlar yayladır. Köyümüzün üst tarafında geniş dağlar var. Yörükler hayvanlarıyla birlikte oralara gelip birkaç ay kaldık-

tan sonra giderler. Tabi, Yörükler buralara giderken bizim köyden gelip geçtikleri için ister istemez onlarla temasımız oluyordu. Bizde, ekinler biçildikten sonra “ekin bozma” diye bir şey var. Yörükler o zaman aşığıya inerler. Birçoğu da tanıdık kimselerdir. Mesela ninemle ahbap olan bazı yaşlı Yörük kadınlar vardı. Bunların birçoğu böyle köylülerle ahbap olmuşlardı. 1953 yılında Mısır’dan Türkiye’ye geldiğimde yörük bir kadın gelip beni görmek istemiş. Annem “Seni bir kadın görmek istiyor” dedi. Kadın yanıma gelince, “Cevizin altında bağlı olan çocuk bu mu?” diye sordu. Annem de “Evet” dedi. Tam hatırlamıyorum ama kadın bunun üzerine bir şeyler söyledi. Bu enteresan bir olaydır. Çünkü hangi şartlardan nereye geldiğimi gösteren bir anıdır. Ayrıca ben gençken yakışıklıydım. O cevizin altında bağlı olan kir pas içindeki çocuk şimdi 22 yaşına gelmiş genç bir delikanlı olmuştu. Beni bu hâlimle gören kadın çok şaşırmış ve “Allah nelere kadir!” demişti.

Bu olayın aslı şöyledir: Babam askere gidince annem iki çocukla kalıyor. Yazın orak biçme zamanında annem orak biçmeğe giderken iki çocuğu birden götürse orada iş yapamıyor. O sebeple beni koca cevizin altına bağlayıp, yanıma da ekmek ve su koyup gidiyor. O sıralarda o yörük kadını oradan geçerken beni görüyor ve acıyor. Sonradan benim Mısır’a gidip okuduğumu duyunca merak edip beni görmek istiyor.

Zaten bu yörüklerin oraya gelmeleri de köylülerin müsadesiyle oluyordu. Benim onlara dair hatırladığım bir şey de yayla türküleridir. Mesela “yayla yollarında” diye başlayan türküler vardı.

Yayla kültürü hâlâ devam ediyor. Şu an sahilde oturan kişiler eskiden yaylaya gidiyorlardı, çünkü yaz aylarında sahilde yaşamak çok zordur. Bir kere çok sivrisinek vardı. Bunaltıcı bir sıcak var. Bir de hayvanları o sıcakta köyde beslemek çok zor olduğu için dağlara, yaylalara çıkıyorlar. Kışı sahilde, bu ılıman bölgede geçiriyorlar; yazın da serin yerlere çıkıyorlar. Tabi bu göçler esnasında herkes tavuğu, köpeği, kedisiyle vs. her şeyiyle yola çıkıyor. Bazı kimseler gelip sahildeki arazileri ekip gidiyor. Zaten tarım o kadar fazla değil orada. Ama şimdi bu yayla köyleri şehir gibi oldu.

Herkesin evi var yaylada. Hatta ben hayret ediyorum, bizim köyde her evin önünde bir araba var. Ben 1974'te araba aldığımda köyde hiç kimsenin arabası yoktu. Şu anda ise, arabası olmayan kimse yok. Hem de lüks arabalar. Çünkü sahilde yerleri var, orada çalışıp para kazanıyorlar. Turizmden zenginleşen de var. O bölgede sebze yetiştiriliyor. Zaten halk zeytinyağı, incir, narenciye gibi ürünler yetiştiriyor. Buna ilaveten bir de seracılık yapıyorlar. Daha çok buradan kazanıyorlar. Bu yüzden o bölgede oldukça zenginlik var. Köydeki yerlerine daha çok dinlenmek için gidiyorlar.

Şimdilerde 2–3 katlı konak gibi evler yapıyorlar. Benim kardeşim Tahsin 3 katlı bir ev yaptı. Diğer kardeşim Mustafa'nın evi ise 2 katlı. O köylerde öyle kimseler var ki, şehirde öyle güzel ev bulamazsınız. O kadar para harcıyorlar evlere. Buna rağmen sahilleri de terk etmiyorlar. İnsanlar sadece 1–2 ay yaylaya gitmek için yapıyor o güzel evleri. Yani zenginlik dediğim o. Mesela Ortaca'da yaşayan bir aile düşünün. Adamın, orada bir evi ve arazisi var. Seracılık da yapıyor. Aynı adamın köyde de bir evi var. Köye gidip 1–2 ay kalıyor. Altında arabası da var. Bu yönlerden büyük bir zenginlik var. Bizim köy benim çocukluğumda çok fakirdi. Çünkü nüfus fazlaydı, arazi yetmiyordu. Her ailenin 10–11 çocuğu vardı, mesela babamın 11 çocuğu vardı. Bir dayım var iki kere evlenmiş, onun da 20 tane çocuğu vardı.

BİZİM ORALARDA DİNDARLAŞMA ARTTI

Kültürel değişiklikler muhakkak var. Sosyal yapıda fazla bir değişiklik yok. Dini bakımdan, aşırı dindarlaşma var. Bazı tarikatçılar zuhur etti. Mesela bizim köyde kız kardeşlerimden birinin çocukları Mahmud Efendi'ye bağlı. Çarşaf giyiyorlar. Köydeki tek çarşaflı aile onlar. Bunların dışında Nurcular ve Süleymancılar gibi cemaatler var. Bu yönde bir değişim var. Gerçi bu durum bütün Türkiye'de aynıdır. Eskiden pek yoktu. Ayrıca Fethiye ve çevresinde yaşayan insanlarda denize gitme durumu eskiden beri zayıftır. Denize giden vardır ama azdır. Denizle pek ilgilenmezler, genelde

yaylaya giderler. Turistik bölge olduğundan bölgeye gelen turistler yarı çıplak dolaşıyorlar. Ama yerli kadınlar genelde örtülüdür. Mesela Fethiye’de çok açık giyineni de, çok kapalıyı da görmek mümkündür. Bir de haşema diye bir şey çıkardılar. Dindar kesim denize bununla giriyor.

Tabi zaman içinde dindarlaşma arttı. Buna sebep olarak başta cemaatler geliyor. Eskiden medreselerde halka dönük dini faaliyetler yoktu. Sonra dindarlaşmada imam-hatip okulları da önemli rol oynadı. Benim çocukluğumda köydeki kadınlar çok serbestti. Örtülüydüler ama mesela çoğu sigara içerdi. Benim rahmetli ninem de sigara içerdi. Şimdi pek öyle şeyler görülüyor. Köyde belki de namaz kılmayan kişi sayısı 10-15 dolayındadır. Gerçi, eskiden de köyün büyük ekseriyeti namaz kılardı. Dindarlığın artmasında cemaat ve tarikatların büyük etkisi var.

“KÖK KAZIMA” İÇİN FİNİKE’YE YOLCULUĞUMUZ

İlkokula gitmeden önceydi sanırım, ailemizin bir Finike yolculuğu oldu. Yazın köyde çalıştıktan sonra genelde yayla köylerinde iş olmaz. Bu yüzden köylüler Finike’ye giderdi. Finike’de ormanla kaplı çok büyük araziler vardı. O ormanları tarla haline getiriyorlardı. Buna bizim oralarda “kök kazma” diyorlar. Benim çocukluğumda köyümüzde nüfus artmış, arazi daralmıştı. Köyde ihtiyacı olan herkes buraya gidiyordu.

Bir sene biz de gittik. Oraya, çoluk çocuk ailede kim varsa herkes birlikte giderdi. Hayvanlar varsa onlar birine emanet edilirdi. Böyle bir nedenden dolayı bizim de ailecek gittiğimizi, orada yaşadığımız birkaç olayı hatırlıyorum. Tabi babam hangi nedenden böyle bir karar aldı, onu tam olarak hatırlamıyorum ama orada bulunduğumuz süre zarfında aklımda kalmış olaylar var.

Finike’ye giden bütün köylüler orada bulunan büyük sazlardan, çalıştıkları arazilerde kendilerine ev yapıyordu. Biliyorsunuz sazlar yağmur geçirmez. Tabi sazdan yapılan o damlarda tuvalet

falan yoktu. Herkes bu ihtiyacını arazide gideriyordu. Tabi köydeki evlerimizde tuvalet vardı ama bu gidilen yerlerde 2-3 ay kaldığı için tuvalet yapılmıyordu. Orada bulunduğumuz zaman zarfında babam hoca olduğu için -ramazan mıydı yoksa başka bir sebepten dolayı mı tam hatırlamıyorum- orada bir ailenin evine gidip namaz kıldırıyor veya Kur'an okuyordu. Arada sırada beni de götürüyordu.

Burada yani kaldığımız yerde yaşadığım bir olayı çok iyi hatırlıyorum. Köylülerin eşekleri olurdu. Bizim eşeğimiz de vardı. Bu eşek yerli köylülerden birinin tarlasına girmiş. O da eşeği yakalamış götürüyor. eşeği ya bir yere bağlayacak ya da alacağı bir şey karşılığında geri verecek. Tabi erkekler işte olduğu için evde sadece kadınlar var. Kadınlar da götürmesin diye uğraşiyor. İnsanda savunma duygusu her yaşta vardır. Tabi çocukluk bu ya; ben o sırada bir taş aldım elime ve adama biraz yaklaştıktan sonra taşı ona doğru fırlattım. Adamın sırtına isabet etti. Attığım taş çok fazla acıtmış olacak ki adam eşeği bırakıp bana döndü. Ben öyle bir kaçtım ki yakalaması mümkün değil. Kadınlar da o sırada eşeği alıp götürdü. Adam söylene söylene eşekten vazgeçti, beni de yakalayamadı.

Annem bilge bir kadın olduğu için bize enteresan şeyler anlatırdı. Finike'de bir gün, birkaç tane kadın otururlarken onlara bir şeyler anlatıyordu. Ben de oradayım. Oturdıkları yerin yakınında yerli aileler var. Onlarla tanışıp bir gün onlara misafirlğe gidiyorlar. İki katlı bir ev. İkinci kata çıkmışlar. Ev sahibi onlara "ininiz, ininiz" deyince hep beraber aşağı iniyorlar. Tabi kadın şaşırıyor. "İniniz ininiz diyoruz niye aşağıya iniyorsunuz?" diyor. Sonradan anlıyorlar ki "ininiz" oturunuz demekmiş. Kadın oturun demek istiyorum deyince, onlar da biz de "in" kelimesi aşağı in demektir diyorlar. Böyle bir in, çık yaptıktan sonra mesele anlaşılıyor ve tekrar çıkıp oturuyorlar. Bu gibi şeylere çok dikkat ederdi annem. Azerbaycan'a ilk gittiğimiz zamanlar arabada hostes var. Bir yere varıldığı zaman "düşünüz" diyor. O da ininiz demek. "İn" ise orada oturunuz anlamına geliyor. Türkçede böyle çok anlam farklılıkları var.

Finike'ye, hatırladığım kadarıyla sadece bir kez gittik. Babam başkalarının işinde çalışmaya pek razı olmadığından olacak ki, bir daha gitmediğini tahmin ediyorum. Avdan Çayı diye bir çay var. Elmalı taraflarından çıkıyor. Dağlardan geçip Finike düzlüğüne iniyor ve oradan denize dökülüyor. Onun deltası düzlük bir alan. Bahar günlerinde o deltada insan boyuna gelen kırmızı laleler çıkıyor. O lalelerin arasında koşup oynadığımı hatırlıyorum. Anadolu'da bu çiçeklere aslında gelincik derler. Biz de öyle diyorduk çünkü bunlar hakiki lale değil. Bir süre sonra solup gidiyorlar zaten. Yine o günlerden aklımda kalan başka bir şey bahar zamanı yapılan dönüş yolculuğudur. Yaya olarak dönerdik. Elmalı ile Finike arasında yaylalar, dağlar, şırıl şırıl akan dereler, cıvı cıvı öten kuşlar vardı. Dikkatimi çekmiş olacak ki bunların hepsini hatırlıyorum. Karlar eridiği için o dağların arasında biriken sular bir süre sonra dereleri oluştururdu. Yine o dağlarda Yörükler oluyordu. Yürüyerek Elmalı'ya gelirdik. Köylüler orada alışveriş yapardı. Helva, şeker gibi şeyler alınıyordu. Oradan da köye geliyorduk. Oralar çok güzel yerler. Şimdi de aynı. Bu şekilde ailece bir Elmalı-Finike yolculuğumuz var. Bir de, ilerde anlatacağım üzere Antalya'da olduğum sırada Finike'ye dönüş yolculuğum var. Bizim çocukluğumuzda köyün nüfusu ancak 500 kişi civarındaydı. Şimdi köy çok gelişti. Köyümüz Antalya, Kumluca, Fethiye, Ortaca ve Dalaman'a dağıldı.

KÖY ODASI

Bizde köy odaları vardır. Bizim mahallede Kara Bekirler ve Mucukların odaları vardı. Köy odası hâlâ bina olarak vardır. Cami biraz aşağıdaydı. O yüzden köy odası mescit gibi kullanılırdı. Burada beş vakit namaz, ramazan ayında da teravih kılınırdı. Çeşitli vesilelerle insanlar orada toplanır, topluca yemek yenir. Bizde şöyle bir adet vardı. Ramazanda arife günü iftarda, herkes elinde bir tabak yemekle odaya gelir ve orada topluca yemek yenirdi. İnsanlar orada çeşitli vesilelerle toplanırdı. Çok da güzel bir odaydı. Dedemin eviyle oda arası otuz metre kadardı. Zaten namazı de-

dem kıldırırımı, orada talebe okuturmuş. Hâlâ da bunlar devam ediyor. Yaptıran Kara Bekir olduğu için odanın adı “Kara Bekirler Odası”. Ama odayı kullanan da, yaşatan da benim dedem. Kara Bekirlerle komşuyuz zaten, ama biz odaya daha yakınız. O günün şartlarına göre özel bir oda. İki katlı bir bina. Alt katta gelenlerin hayvanlarını bağlaması için hazırlanmış bir yer var. Üst katta ise bir iç oda, bir de “ayazla” dedikleri açık olan bir oda var. Ondan sonra köşk var. Köşk ayazlaya bağlı. Köşkte de musalla vardır. Köşk dediğim yer üstü kapalı, kapısı açık bir yer. O yüzden kışın kullanılmıyor pek. Genelde ikinci kısım kullanılıyor. Benim çocukluğumda, o günün şartlarına göre sosyal hayat bayağı gelişmişti. Bu örfler, adetler, dini gelenekler gerçekten yerli yerinde uygulanıyordu. Bunun sebebi medreselerdir. Okumuşlara karşı bir hürmet vardı.

Bizim çocukluğumuzda Mucuk Ali Efendi’yi hatırlayıp ondan bahsedenler çok olurdu. Hatta hiç unutmuyorum. Bir kadın bana “O kutmuyu kesen Ali Efendi’nin torunu musun sen?” demişti. “Kutmu” kadınlara mahsus süslü güzel bir kumaştır. Köylerde o zaman daha çok üç etek veya zıbın denen bir giysi yaygındı. Kadınlar bir gün bu kutmuyu keserken şaşırıp düzgün kesemiyorlar. Ali Efendi’ye söylüyorlar, o da kutmuyu onların istediği gibi doğru bir şekilde kesiyor. Tabi dedem bilgili bir kimse olduğu için bu tip şeylerin belli ölçülerle kesilmiş hazır kalıpları oluyor. Kadınların aklı o işe ermediğinden dedem kesiyor. Dedem herkesle ve her şeyle ilgilenen bir kimseymiş. Bir kişinin herkesle ilgilenebilmesi için öncelikle kimseye muhtaç olmaması lâzım. Dedemde de bu özellik mevcut. Gayet güzel bir evi var. Sonradan evlendiği genç ve güzel bir hanımı var. Ayrıca tanınmış bir aileden geliyor. Dolayısıyla etkinliği olan bir kişiymiş. O yüzden ben okumaya başladığım zaman herkes bana “Bu Mucuk Ali Efendi’nin torunu” derdi. Bizim de okuyup onun gibi hoca olacağımız düşüncesini vardı insanlarda.

Dedemden kalmış çok güzel ciltli kitaplar vardı. Ben o zaman çocuktum ve Arapça bilmediğim için o kitapları okuma ve ince-

leme şansım olmadı. O kitaplardan birinin cildini beğenip okul kitabıma kap yapmak için almıştım. İlkokul ikide mi yoksa üçte miydim, tam hatırlamıyorum. Öğrenciler arasında Moruk Hoca diye bilinen İzmirli yaşlı bir hoca vardı. Talebelerin çantasını, kitabını kontrol ederken benim kitabı görünce –tabi kitapta Arapça yazılar falan vardı–yakaladım, diye beni okuldan atmak istedi. Köy büyükleri araya girdi de zor kurtuldum. Eski yazıyla ilgili o zaman bir yasak vardı galiba. Harf inkılâbından sonraydı. Üzerinden nerdeyse on yıl geçmesine rağmen böyle bir şey yaşadığımı hatırlıyorum. Beşinci sınıftayken Naciye Gökçen diye Muğlalı genç bir ilkokul öğretmenim vardı. Annesi kapalı bir hanımdı. O yaşlı öğretmen “Allah yoktur” derdi. Komünizm propagandası yapan bir adamdı. Naciye öğretmen ise tam tersine, bize dini bilgiler veren bir öğretmendi. Hatta Kuran’daki bazı sureleri okuduğunu ve bunları siz de ezberleyin dediğini hatırlıyorum. İki hoca arasında böyle bir fark vardı. Buradan ilginç bir noktaya geliyoruz. O yaşlı, İzmirli öğretmen Osmanlının son neslinden. Onun söylediğinden hareketle, Cumhuriyet’in eğitim sistemi onun söylediği gibidir diyemiyoruz çünkü onun tam zıttı genç bir bayan öğretmen var. Tabi o zaman komünizm değil de pozitivizm var. Bu akımın etkisinde kalan birçok kimse vardı. Dolayısıyla öylesi de var, böylesi de var. Mesela Hasan Ali Yücel Köy Enstitüleri’ni açıyor. Programlarına baktığımız zaman Rusya’daki komünist okulların aynısı. Sanırım Türkiye’de 1940’lı yılların başı. O senelerde de Rusya’da komünizm iyice gelişmiş.

İLKOKUL YILLARI

Bizim köyde okul yoktu. Bu sebepten bizi Çaltılar Köyündeki okula kaydettirdiler. Çaltılar Köyü yürüyüşle bizim köye bir buçuk saatlik mesafedeydi. Köyde üç sınıflı bir ilkokul vardı. Eskiden ilkokullar üç sınıflıydı. Sonradan beş sınıf oldu. Beni oraya gönderdiler. Tabi okumamızda babamın etkisi çok büyüktür. Okula bizim köyden beş kişi gittik. Orada Veli Osman diye bir ailenin yanında kaldık. Ayşe Nine diye bir kadın vardı. Onun

himayesindeydik. 2-3 odalı büyük bir evleri vardı. Bir odada biz kalıyorduk, Ayşe Nine de bize bakıyordu. Daha ilkokul yıllarımda gurbetle tanıştım. Tabi bizimkiler yiyecek, tuz, un vs. bunları veriyordu. Ayşe Nine de bunlardan yemek pişirip bize veriyordu. Üç sene bu şartlarda yatılı olarak okuduk. Masrafı bizim aile karşılıyordu tabi. Sanırım yanında kaldığımız aileye de belli bir miktar para veriliyordu. Babam okumaya çok meraklı olduğu için gurbette de olsa, beni okutmak istedi. Sonra dört ile beşinci sınıf açıldı. O iki seneyi de aynı köye gidip gelerek okuduk.

Çaltılar Köyü bizim köyden daha büyüktü. Köyün ileri gelenleri devletle irtibata geçip oraya bir okul açtırmışlar. Çobansa diye başka bir köyde daha okul vardı. Bizim köye iki buçuk saat mesafedeydi. Bizim köye yakın olan Bekçiler'de ve köyümüz olan Doğanlar'da okul yoktu. Bu durum demek ki, köy halkının ilgisizliğinden kaynaklanıyordu. Yoksa Doğanlar'la, Bekçiler'i bir araya getirdiğiniz zaman Çaltılar Köyü'nden daha büyük oluyor. Bizim iki köy arası çok yakındır. İki mahalledir aslında, ama sonradan muhtarlık ayrılmış. Düşünüldünce bizim köyde medreselilerin fazla oluşu ya da bunların harf inkılâbına adapte olamayışı gibi faktörlerin köyde okul olmamasının nedeni olabileceği de akla gelebilir. Ancak bundan kaynaklanmıyordu. Çünkü köyde okul açılması meselesi tamamen köy muhtarının ve ileri gelenlerinin devletle olan irtibatlarına bağlıydı. Devletin imkânları o zaman sınırlıydı. Çobansa ve Çaltılar birbirine yakın olduğu halde her ikisinde de okul vardı. Bekçiler ve Doğanlar'da yoktu. Hâlbuki ikisinin ortasına bir yere okul açılabilirdi. Bekçiler, Çaltılar'a yakın olduğu için Bekçiler'den de yürüyerek gelip giden öğrenciler vardı. Diğer aileleri de babam ikna etmiş olacak ki, bizim köyden beş kişi gittik.

Benimle beraber gelenler beşinci sınıfı bitirdikten sonra okumayı bırakıp hayata atıldılar. O arkadaşlardan hiçbiri sağ değil şimdiki. O zaman İzmir'de Kızıl Çullu Köy Enstitüsü vardı. Her sene müfettişler geliyor, öğrencileri imtihan ediyor ve kazananları oraya gönderiyordu. Oraya gidenleri devlet parasız okutuyordu.

Benim mezun olduğum sene de müfettişler gelecekti. Babam bana “Seni Antalya’ya göndermek istiyorum. Onlara Kızıl Çullu’ya gitmek istemiyorum de.” diye telkinde bulunmuştu. Gelen müfettişler beni seçince, ben de gitmek istemiyorum dedim. Müfettiş bana ısrar edince müdür “İstemiyorsa gerek yok, bir sürü isteyen var” dedi. O yüzden bıraktılar beni. Çaltılar köyünden de gidenler oldu. Her yıl mezun olanlardan birkaç kişiyi Köy Enstitüsü’ne gönderiyorlardı. Tabi Köy Enstitüleri o zaman halk arasında “komünist okulu” diye biliniyordu. Babamın itiraz etmesinin asıl sebebi de oydu. Çocuğunun komünist okulunda okumasını istemeyen bir baba olarak yaptı bunu. Sonra da sözünde durdu ve bizi Antalya’ya gönderdi.

Okul olmadığı için bizim köyden okula giden kızlar yoktu. Ama Çaltılar Köyü’nden ileri yaşlarda kızlar vardı. Tabi bunların erkeklerle oynadıkları, erkeklerin kızları sıkıştırdıklarını falan görüyorduk. Kızlar da buna sesini çıkarmıyordu, çünkü yapacakları bir şey yoktu. Yaşı on beşten küçük olan herkesi okula yazıyorlardı. Öğretmenler erkek öğrenciler tarafından kızlara yapılan baskıyı görüyor fakat ses çıkartmıyorlardı. O devirler öyleydi. Köylerde bu gibi nedenlerden dolayı okul açılmasını istemeyen kimseler de yok değildi. Köyde 10–12 yaşlarından sonra kızlar genelde örtünür ama okulda açıklardı. Bu durum toplumda bir takım değişiklikler meydana getiriyor. Tabi on iki yaşına gelmiş kızlar o toplumda evlenme çağına gelmiş kabul ediliyor. Bunları o yaşta okutmak ne yazık ki anlattığım sonuçları doğuruyordu.

HAFIZLIK YILLARIM

İlkokulu bitirdikten sonra hafızlık eğitimi için Antalya’ya gönderildim. Kayabaşı Köyü’nde Hafız Ömer Ali diye bir hoca vardı. Köylüler onunla anlaştı. Yine 5–6 kişi kadardık. Bizi alıp Antalya’ya götürdüler. O zamanlar araba olmadığı için yolculuk dört gün, dört gece sürdü. Geceleri dinlenip gündüzleri yol alıyorduk. Antalya’ya bitişik olan Olukağzı Köyü’ne ulaştık.

Orada bize sazdan bir ev yapıldı. Orada kalmaya başladık. Başımızda yemeğimizi yapıp, çamaşırımızı yıkayan Dudu nine adında bir kadın kalıyordu. 1-2 sene orada okuyup hafızlığa çalıştık. Antalya'da ki Müsellem Camisi'nde Andiyarlı Hafız diye bir hoca vardı. Bir süre de oradaki Kur'an kursunda kaldım ve hafızlığı bitirdim. O dönemde Arapça tedrisat var mıydı, tam bilemiyorum fakat sadece hafızlık yapılıyordu.

Hafızlığımı yaptığım yıllar 1941-44 senelere denk geliyor. Tek parti rejimi vardı o zamanlar. Önceleri din eğitimi yasaktı, gizli yapılıyordu bu işler. Ancak 1940'lı yıllardan sonra serbest bırakıldı. Mesela bizim okuduğumuz Kur'an kursu özel bir kursu. Bu arada, Antalya'nın içinde bir de resmi Kur'an kursu vardı. Antalya'da "Tongal Hafız" diye meşhur birisi vardı, Muratpaşa Camii'nin imamıydı, onu hatırlıyorum. 1943-44'lü senelerdi sanırım, resmi Kur'an kursları o zaman açılmıştı. Kuran kursu, İmam Hatip Okulu, 1948'den sonra da açılan İlahiyat Fakültesi vardı. Bu dini müesseseleri Atatürk başlatmış. Osmanlının son dönemlerinde "Darü'l Hilafetü'l Aliye" diye bir medrese açılmış. Ondan sonra açılan İmam Hatip Mektepleri var. "İmam Hatip Okulu" tabirini Atatürk'ün döneminde de, sonraki dönemlerde de kullanmışlar. Aynı zamanda o devirden kalma Kuran kursları da var. Tabi daha sonra kapatılıyorlar ama bu kurslardan İstanbul'da bulunan Nuru Osmaniye hiç kapatılmamış.

Halk Partisi, halkın tepkisine karşılık Kur'an kurslarını açtı. Daha sonraki devirlerde bu kurslara tekâmül kursları da eklendi, çünkü memlekette hatip, vaiz, imam yetişmiyordu. Tekâmül kurslarında bir süre okuyup imtihanı kazananlar vaiz, imam, hatip olabiliyordu. Bu 1940'lı yıllarda başladı. 1947 senesinde ise ortaokula dayalı ve yedi ay süreli "İmam Hatip Kursu" açıldı. Ben o zaman İzmir'deki Kestane Pazarında talebeydim. Bu kurslardan bizim bölgede sadece İzmir'de vardı. Mesela Hacı Bayram Camii'nin imam hatibi Tahsin Yaprak hoca bu kurstan mezundur. Ortaokul mezunlarını bu kurslara alıp yedi aylık bir eğitim verdikten sonra onlara imamlık, müftülük gibi görevler veriyorlardı. Hatta biliyorsunuz

1949'da İlahiyat Fakültesi de açıldı. Halk partisi 1946'dan sonra din eğitimi alanında bazı olumlu adımlar attı ama bunlar kendisine fayda etmedi. 1950'de millet, Halk Parti'sinden kurtulmak istedi. Halk Partisi'nden kurtulmak istenmesi sadece dini meselelere bağlı değildi tabii ki. Halkın başka türlü sıkıntıları da vardı.

Hafızlık eğitimime dönecek olursak, bugünkü hafızlık sisteminin aynısıyla hafızlık yaptım. Sadece bir hocamız vardı. Biz ezberliyorduk, o da dinliyordu. Kışları orada eğitimimizi devam ettiriyor, yazları ise 2-3 aylığına köyümüze gidiyorduk. Hocamız da yaylaya çıkıyordu zaten. Kaldığımız yerin özel bir Kur'an kursu olması hasebiyle, orada kaldığımız süre boyunca tüm ihtiyaçlarımızı tamamen kendimiz karşılıyorduk. Kaldığımız yer için ailemiz Hocaya belli bir miktar para ödüyordu. Onu da öğrenciler karşılıyordu. Orada okuduğumuz sırada başka bir yerden herhangi bir yardım görmüyorduk. Her şey bizim tarafımızdan karşılanıyordu. Bu günle kıyaslandığında çok farklı bir durum. O dönemde din eğitimi pahalı bir eğitimdi. Resmi Kur'an kurslarında bir takım imkânlar vardı. Birkaç ay Antalya'daki resmi Kur'an kursunda kalmıştım. Orada yatacak yer veriyorlardı. Yiyeceği yine kendimiz alıyorduk ama en azından yatacak bir yer veriliyordu. Eğitim masrafları tamamen talebe velisinin imkânlarına bağlıydı. Şimdi düşündüğüm zaman babalarımız hangi şartlarda bu yükü taşıdılar bilemiyorum. Çünkü köyümüz fakirdi. Buna rağmen bizi gönderdiler. Köydeki tek geçim kaynağı tarımdı. Öyle maaşlı kimse yoktu. O dönemin şartları sonraki devirlerle mukayese edildiği zaman arada çok fark var. Mesela ben hafızlığı bitirdikten sonra ortada kalmıştım. Ya herkes gibi köye dönüp rençberlik yapacaktım ya da okuyacaktım. Köyde çalışmamak için okumayı seçtim. Arkadaşlar arasında bu yola giden tek kişi de bendim. Babam da zaten dünden razıydı okumama. Önce Fethiye'ye, sonra İzmir'e daha sonra da Mısır'a gittim. İzmir'e gittikten sonraki dönemde yardımlarla okudum.

Antalya'da hafızlık yaptığım dönemde mevlit merasimleri oluyordu. Hocamızın sesi güzel olduğundan onu ve beraberinde

de bizi çağırıyorlardı. O vesileyle bazılarımız o mevlitlere iştirak edip Kur'an okuyordu. Orada okuyan talebeler içerisinde yaşı en büyük olan bendim. Antalya'da sulama kanalları vardır. Küçükülü Köyü'nden bir kalfa vardı. Ameleler topluyordu ve orada insanlar yevmiye ile çalışıyordu. Ben kendisini önceden tanıyordum. İşçi olarak müracaat edince, beni de kabul etti. Kanal temizliği işinde 25 Kuruş yevmiye ile çalıştım. Bizim talebelerden birinin babası gelmişti. Ben o zamana kadar hiç 50 Lira kâğıt para görmemiş-tim. O bize gösterdi. İlk defa 50 lirayı o zaman gördüm. Kâğıt para 50 lira olduğuna göre, demek ki 25 kuruş yevmiye o dönem için iyi paraydı. Orada 1–2 ay kadar çalıştım. Kazandığım ilk para da odur. O zaman kocaman adamlarla çalıştım orada. Ben onlara göre çocuktum. O kalfa bana bu yüzden biraz iltimas geçip, kollu-yordu. Kanal temizliği işinde çalıştığım dan babamın haberi yoktu. Sonradan haberi olduysa da aramızda konuyla ilgili olarak menfi bir durum oluşmadı. Kazandığım parayla o zaman ne yaptığımı hatırlamıyorum. Zaten babalarımız bize harçlık veriyordu. Her Cuma Antalya'ya gidip orada geziyorduk. Hiç unutmam; sadece ekmek ve helva satan dükkânlar vardı Antalya'da. Oraya gittiği-mizde mutlaka ekmekle helva yiyorduk.

İLK DENİZ YOLCULUĞUM

Benim Antalya'da talebeliğimin üçüncü senesiydi. Bu süre içerisinde, orada epey bir tanıdık çevre edinmiştim. Köyümüz-deki insanlar eskiden olduğu gibi geçimlerini temin etmek için Finike'ye kök kazma işine gitmeye devam ediyorlardı. Finike'nin bir köyünde çalışan dayım ve başka akrabalarımız vardı. Yanlarına gitmeye karar verdim. Antalya-Finike arası çalışan bir vapur vardı. On beş günde bir sefer yapılıyordu. Ben de merak edip bir bilet aldım. Elimde tahta bir bavul, üzerimde de takım elbise. Başka bir şeyim yok, köyüme gider gibi gittim. Vapura bindiğimde akşam üzeriydi. Vapura binince ilk işim vapuru dolaşmak oldu. Oldukça büyük bir vapurdu. Gün battıktan sonra vapur hareket etti. Ha-reket ettikten bir müddet sonra güverteye geçtim. Güverte; düm-

düz, boş bir salonun olduğu ve insanların gelip oturduğu bir yerdi. Koltuk falan yoktu. İnsanlar yanlarında getirdikleri örtüleri serip oturuyordu. O dönemde vapurlar şimdiki gibi konforlu değildi. Vapura binenlerin kendine göre bir hazırlığı vardı. Ben ilk kez bindiğim için elimde tahta bavulla o salonda bir o yana, bir bu yana şaşkın şaşkın dolaşmıştım. Güzel bir anı oldu benim için. Neyse, bir köşeden geçerken orada yere örtü serip oturmuş yaşlı bir kadın beni gördü ve acemi bi köylü çocuğu olduğumu anladı. Bana yer göstererek “Evladım sen de şuracıkta otur” dedi. O boş köşeye bavulumu koyup üzerine oturdum. Bir müddet bu şekilde gittik. Tabi, herkes yanına yiyecek almış, yemek yiyor. Bende hiçbir şey yok. Çünkü bu konuda oldukça acemiydim. Hayatımda ilk defa vapura binmişim.

Bir süre sonra vapur sallanmaya başladı. Bayağı sert bir fırtına vardı. İnsanlar yerlere yattı. Sallanmanın etkisiyle beni deniz tuttu. Kustum, üstüm başım battı. Gerçi yolcuların çoğu da benimle aynı durumdaydı. Korkudan bağırın çağırın dahi vardı. Sonra Finike’de inecekler için vapurun yanaştığını söylediler. Vapur rıhtıma yanaşmıyordu o zaman. Başka bir tekne gelip, inecek yolcuları alıp götürüyordu. Vapurdan inip kıyıya ulaşmak için bindiğimiz motorlu tekne ile giderken yolculuktan kötü etkilendiğim için her yer dönüyordu. Finike’nin “Kale” diye bir limanı var. Oraya çıktık. Yolculardan biri “Ben çok kötü oldum. Hamama gideyim” deyince aklımdan ben de gideyim diye geçirdim ve arkalarına takıldım. Hamama girdiğimizde hâlâ başım dönüyordu. Yıkanıp çıktım. Kale, köylülerimizin olduğu yere bayağı uzaktı. O dönemde atlı arabalar vardı. Bir araba tutup beni “Hasköy”e götürmesini istedim. Köylülerimizin olduğu yeri buldum. Mehmet dayım vardı. Onlara gittim. Kıyafetlerimi yıkayıp temizlediler. Orada 3–4 gün kaldım. Finike, birçok tarihi eserin olduğu bir yerdi. Şehirde epey bir dolaşım. Daha önce de gitmişim ama o zaman çocuktum. Daha sonra kara yoluyla Elmalı’ya gittim. Orada tanıdık talebe arkadaşlar vardı. Birkaç gün onlarla Kur’an kursunda kaldım. Elmalı öteden beri tatlılarıyla çok meşhurdur.

Hocalar bizi evlere davet ediyorlardı. Herkes yemeği yedikten sonra ortaya bir tepsi kadayıf geliyordu. Hocalar o kadayıfı öyle bir yiyorlardı ki, hiç unutmuyorum bunu. O kadar tatlıyı nasıl yiyorlar diye şaşırıyordum.

ELMALI EŞRAFI

Bir davet mi yoksa bir mevlit mi tam hatırlamıyorum ama Elmalı'nın ve Finike'nin ileri gelen insanların olduğu bir toplantıya katıldım. Onlardan biri konuşma yapıyordu. Sözü Osmanlı Devleti ile Japonya'nın eski ilişkilerine getirdi. Japonya, Müslüman olmak için Abdülhamid döneminde Osmanlı Devleti'nden bir heyet istemiş. Osmanlı Devleti de oraya bir heyet göndermiş. Konuşmayı yapan kişi o heyetteki iki kişiyi tanıdığını söylüyordu. Onların içki içen kimseler olduğunu ileri sürüyordu. Oraya giden heyete Japonlar, “Müslüman olalım ama içki ve domuz etinde bize müsaade edin” diyor. Heyet ret cevabı veriyor ve bunların Müslümanlıkta olamayacağını söylüyor. Konuşmayı yapan ağa bu duruma kızıyor ve “Bu insanlar içki içtikleri halde içkiye neden müsaade etmediler?” diyor. O heyette casus adamlar olsa gerek çünkü İslâm'da Müslüman olan kişilere hemen içki yasağı getirilmez. Kişi içkiyi kendisi bırakana kadar serbesttir. Mesela sahabeden içki içtiği için peygamberimize gelip, “Ya Resulallah ben içki içtim, bana değnek vur” diyenler oluyordu. Peygamberimiz de bunu duymazlıktan geliyordu. İslâm tarihinde böyle olaylar var. O heyetin içerisinde bunu bilen veya bilmeyen ya da kötü niyetliler olabilir. Bu olayı aktaran kişi bunu tenkit ediyordu. Bunu ilk defa orada duydum. Oldukça entelektüel adamlar vardı o toplantıda. Oraya nasıl gittim, nasıl davet edildim, tam hatırlamıyorum.

HAFIZ ALİ ÖZEK OLARAK AVUKATLIK BÜROSUNDA ÇALIŞIYORUM

Eğitimimi tamamlayıp hafızlığımı bitirdikten sonra köye “Hafız Ali Özek” olarak döndüm. Köyde hafız olan beş kişiydik.

Kadın erkek herkes bize saygı gösteriyordu çünkü köyümüzde o zamana kadar hiç hafız yoktu. Hafız kişiler, insanlar için manevi bir değer ifade ediyordu. Öyle bir hava vardı. Civar köylerde hiç hafız yoktu. Bu yüzden köyde bizim için bir hafızlık merasimi yapıldı. Bu merasimde üç günde Kur'an'ı baştan sona kadar ezbere okuduk. Civar köylerdeki bütün hocalar ve yaşlı adamlar bu merasime katıldı. Çok kalabalık bir merasimdi. Mahşer yeri gibi oldu. Gelenler hediye olarak birer kurbanla gelmiş. Bazısı koç, bazısı koyun getirmiş. Kurbanlar kesilip ziyafetler verildi.

O zamanlar hafızlık resmi olarak tanınmadığı için herhangi bir vazife alınamıyordu. Zaten köylerde imamlar görev yapıyordu. Bizler henüz askerliğimizi yapmamıştık. Yapacağımız bir vazife de yoktu. Hafızlıktan sonra köyde fazla kalmadım. Zaten babam da köyde kalmamı istemiyordu. Birkaç tehlike vardı benim için. Onlardan bir tanesi, erken evlilik idi. O yüzden ben Fethiye'ye gittim ve bir avukatın yanında çalışmaya başladım.

Fethiye'de avukatlık yapan ve eski bir kadı olan ve "Kadı Ahmet" diye anılan Ahmet Kestepli'nin bürosunda çalışmaya başladım. Benim için bütün mesele, o dönem bir iş yapıp para kazanmak ve şehirde kalmaktı. Köyde kalsaydım yapabileceğim tek şey tarlada çalışmaktı ama şehirde bir meslek edininip kendimi geliştirmem mümkündü. Henüz tahsile yönelik bir düşüncem yoktu. Önce ortaokula gitmem gerekiyordu. Ancak, ortaokula gitmem için herhangi bir teşvik yoktu ve imkânlar o kadar kolay değildi. Aklım o zaman bu kadar eriyordu herhalde. Yanında çalışmaya başladığım Kadı Ahmet dindar fakat sert bir adamdı. Fethiye'deyken camiye gidip namaz kılıp, Kuran okuyordum. Camiye gelenler bizi tanırdı. Kadı Ahmet o camiye gelenlerdendi. Benim de bir iş ihtiyacım olduğu için beni kendi yanında çalışmak için kabul etti. Aslında bilerek kabul etti beni. Az çok tanıyordu. Herhalde boş kalıp aylak aylak dolaşmayayım diye yanına aldı. Kadı Ahmet'in yazıhanesini açıp temizliyor ve geleni gideni karşılıyordum. Oradaki işim buydu. Kadı Ahmet arada bir gelip gidiyordu.

Cumhuriyet döneminde eski kadılara avukatlık yapma hakkı

verilmişti. Kadı Ahmet mahkemelere giriyor, gelene gidene dilekçe yazıyordu. Dava alıyordu. Rodos Medreselerinde okumuş, çok bilgili bir insandı. Fethiye'nin Kestep nahiyesindendi. Orada çalıştığım dönem kendime bir oda kiraladım. Kendi başıma yaşayabileceğim kadar bir para geçiyordu elime. Onunla kendi kendimi idare ediyordum. Yemeği dışarıda yiyordum genelde. Beş vakit namaza camiye gidiyordum. Bu sırada Fethiye'de bazı arkadaşlar da edindim. Cami vesilesiyle oldu bunlar. Camiye gelen cemaat bize hürmet gösterirdi. Çünkü orada belli bir hizmet yapıyordum. Caminin müezzini, imamı vardı tabii ki ama ben de hafız olduğum için arada vazife yapıyordum. Genç yaşta camiye gidip gelmem cemaatin hoşuna gidiyordu. Camiye gelip giden başka gençler de vardı. Orada kaldıkça birçok kişiyle tanıştım. Fethiye'ye bir vapur gelmişti. Arkadaşlarla vapuru gezelim diye gittik. Vapurun şeref salonu ya da kafeterya gibi bir yeri vardı. Orada birer kahve içtik. O zamanın parasıyla bir kahveye 25 kuruş para ödedik. Kahve normalde 5 kuruştur Fethiye'de. Ama orada bir kahve içmiş olmak için 25 kuruşu verdik. Kısa zamanda geniş bir çevre edindim. Rahatım da iyiydi.

BAŞIMA İŞ AÇAN KİTAP

Bir gün Kadı Ahmet bana bir kitap verdi. O zaman bir kelime bile Arapça bilmiyordum ama Osmanlıca okuyordum. 70–80 sayfalık dini konuları içeren bir kitaptı. Hatırladığım kadarıyla içeriğindeki en önemli konu şuydu: “İslâm'da namaz altı vakittir.” Vitir namazını da bir vakit olarak kabul ediyordu. O kitabı odamdaki yüksek pencerenin kenarına koydum. Odamda kitap koyacak başka bir yer yoktu. Zaten bu odada bir yatağım bir de çıplak duvar vardı. Gerçi yatak olması bile önemli değildi. Çıplak bir hasır üzerinde dahi yatabilirdim o zaman, çünkü köyden gelmiştim. Bir müddet sonra Kadı Ahmet kitabı getirmemi istedi. Kitabı almak için gittiğimde koyduğum yerde yoktu. Aradım taradım bulamadım. Odanın penceresi bahçeye bakıyordu. Bahçeye baktım orada da bulamadım. Bunun üzerine kitabı kaybettiğimi söyledim. Kadı

Ahmet, “Yalan söylüyorsun. Kitabı beğendin, bana vermemek için kaybettim diyorsun” dedi. Söylediğini kabul etmedim tabii ki. Tekrar aradım, bulamadım. Aradan bir müddet geçtikten sonra kitabı tekrar sordu. Bulamadığımı söyledim. Bunun üzerine, “Ya kitabı getirirsin ya da işine son veririm” dedi. Bahçe tarafında oturan komşulara da sordum. Kitap kimsede yok. Bunun üzerine Kadı Ahmet’e gidip, “Kitabı pencereimin kenarına koymuştum. Ya birisi aldı ya da başına bir şey geldi ki kitap orada yok. Ben kitabı saklamıyorum” dediysem de, olmaz dedi ve işime son verdi.

İşime son verilince ne yapacağımı düşünmeye başladım. Orada tanıdığım bazı kişiler vardı. Bir arkadaş beni köyüne davet etti. Orada birkaç gün dolaşp Fethiye’ye geri döndük. Bu kitap meselesi neticede benim için hayırlı oldu. Hani Kur’an’da bir ayet var ya: “*Olur ki, bir şey sizin için hayırlı iken, siz onu hoş görmezsiniz. Yine olur ki, bir şey sizin için kötü iken, siz onu seversiniz. Allah bilir, siz bilmezsiniz.*” (Bakara-216). Aynen öyle oldu. Nüfus memuru bir adam vardı. Bir gün beni evine davet etti. Yedirdi, içirdi, ağırladı. Bunun gibi birçok yerde itibar görüyordum. Bir gün lokantada yemek yiyordum. Büyükçe bir lokantaydı. Lokantanın sahibi bana bayağı bir itibar ediyordu. Adamın bir kızı vardı. Lokantaya geldiğinde görmüştüm. Bazı kimseler araya girip, “Bu kızı sana alalım” dediler. Ben de köyden gelmiş bir insan olarak “Lokantası olan bir adam, kızı güzel, Fethiye’de de evi var, kaçırılmaz bir fırsat” diye düşündüm. 18–20 yaşları civarındaydım. Kızı gördüm, konuşup tanıştık. Bayağı ciddi bir şekilde evlenmeye karar vermiştim. İşte tam bu sırada o kitap meselesi çıktı. İştten çıkarılınca hiç kimseye görünmeden Fethiye’den kayboldum.

Bahsettiğim arkadaşla köye gidip geldikten sonra Muğla’ya gitmeye karar verdim. Zira bir önceki Ramazan ayında Muğla’da mukabele okumuştum ve tekrar oraya gitmek istedim. Cebimde çok az bir para vardı. 7,5 liraydı hatırladığım kadarıyla. Fethiye’den Muğla’ya gitmem için elli kuruşum eksikti. Sordum, otobüs şoförü de “Olmaz. Paran yoksa binme!” dedi. Yolculardan birisi “Parasını ben vereyim” dedi. Elli kuruşu verdi ve otobüse bindim. Sabahtan

akşamaya kadar sadece su içerek Muğla'ya geldim. Daha önce kaldığım bir otel vardı. Oraya gittim, durumumu anlattım. Adam “Kaç gün istersen kal” dedi, hatta bana biraz da harçlık verdi.

KESTANE PAZARI CAMİİ'NE GİDİŞİM

O sırada Muğla'da eski İstanbul Medreselerinde “dersiâmlık” yapmış Süreyya Efendi adında bir hoca vardı. Bizim okuduğumuz mukabeleye geliyor ve bizi dinliyordu. Ona gittim ve durumumu anlattım. Beni dinledikten sonra, “Seni İzmir'e göndereyim” dedi ve gönderdi. Bir mektup yazdı, birkaç kuruş da para verdi elim. İzmir'e giderek verilen adresi buldum. Verilen adres Kestane Pazarı Camiiydi. Buranın hocası Hacı Salih Efendi'ye mektubu verdim. Hoca çok ilgilendi, hatta duygulandı ve beni hemen kabul etti. Anladığım kadarıyla hoca da talebe arıyordu. Birkaç talebesi vardı ama azdı. Hoca bana “Sen bu hafızlığı yapmışsın ama bir de Arapça bilmen lâzım” dedi. Haziran ayında İzmir'e gittim. “Sana yatacak bir yer, bir de harçlık vereyim; burada kal, memleketine gitme. Gidersen bir daha gelmezsin” dedi. Bana eski bir oda, bir de yemek fişi verdi. Sahibi Karadenizli olan bir lokanta vardı yakınlarında. Orada yemek yememi söyledi. Orada iki öğün yemek yiyordum. Hamam fişi de vermişti. Haftada bir kez de hamama gidiyordum. Eskiden hamam kültürü çok yaygındı. Evlerde yeterince banyo imkânı yoktu. İnsanlar temizlenmek için hamama gidiyordu. Hani ekmek elden, su gölden diye bir tabir vardır ya. Benim durumum aynen bu sözlerde anlatıldığı gibiydi. Parasız nasıl yaşarım kaygısı yoktu bende. İnsanda bir kaygının olması için daha önce bir tecrübeden geçmek gerekiyor. Sonra bizde yani köylerde her şey bedavadır. Yemek, içmek parayla değerlidir köylerde. Oradan kaynaklanıyor herhalde.

Daha sonra hoca bana “Seni bir yere götüreyim, orada çalış” dedi. İzmir'in meşhur zenginlerinden Hacı Nuri Sevil'in yazıhanesine götürdü beni. Orada bir süre hademelik yaptım. Sabahları yazıhaneyi açıp temizliyordum. Telefonlara bakıyordum. Nuri Sevil

hem öğle namazında hem ikinci namazında bizim Kestane Pazarı Camii'ne giderdi. Camiye beraber gidiyorduk zaten. Vedat Bey diye bir sekreteri, bir de Musi Kori diye Yahudi bir ortağı vardı. Orada çalışırken çocuklarıyla tanıştım. Orada hademe olarak çalıştığım halde Hacı Nuri Sevil'in evine gidiyordum. Çocuklarıyla arkadaş oldum. O zaman İzmir Buca'da at koşuları yapılıyordu. Beraber at koşularına gider ve denize girerdik. Bir müddet böyle devam etti. Tabi Cenâbı Allah kulunu himaye ediyor. Ben tek başıyım ama gittiğim her yerde ilgi ile karşılaşıyordum. Sonra Eylül ayı geldi. Medreseler açılıp dersler başlayacaktı. Onun öncesinde hoca bana bir "Emsile kitabı" verdi. Okumamı söyledi. Bakıp okuyordum ama bir şey anlamıyordum. Ahmet Ataseven diye Tatar bir talebesi vardı. O sıralar Molla Cami okuyordu. Hoca, "Sana Arapça okutacağım çalış, hazırlıklı ol" dedi. Tabi İzmir gibi bir şehirde gözüm açıldı. O zengin insanların muhitinde yoğruldu ve kendime göre bir plan yaptım. Orada Arapça ile tâlim okumaya ve bir yerde de iş bulup çalışmaya karar verdim. İşte o Ahmet'e Arapça öğrenmek kolay mı diye soruyordum o da o kadar zor ki, hiç başlama diyordu. Onun böyle demesi beni soğuttu.

Hoca derse başlamak için bizi çağırınca, "Ben Arapça okumasam sadece tâlim yapsam bu arada da bir yerde çalışsam olmaz mı?" diye sordum. Bunun üzerine hoca, "Ya Arapça okumaya karar verirsin ya da pılını pırtını toplayıp gidersin" dedi. Bana o kadar iyilik, o kadar babalık yapan o insan bir anda öyle bir sertleşti ki. Derse başlamaya birkaç gün vardı. Bunun üzerine kendi kendime benim buradaki bütün varlığım bu hoca. Bana bunca iyilik yaptı. 3-4 ay boyunca yemeğimi verdi, yatacak yer verdi. Çalışmak için bir yere yerleştirdi. Bunu kimse yapmaz diye düşünmeye başladım. Gene Allah'ın bir lutfuydu tabii ki. Bunun üzerine Arapça öğrenmeye karar verdim. Öğrenemezsem bir çaresine bakarım diyordum. Oradaki kaygım aslında hem öğrenememek hem de artık çalışıp para kazanma isteğinden ileri geliyordu. Çünkü başka bir hedefim yoktu. Babam her zaman sen aklı evvelsin derdi. Derslere başladık. Altı ayda izharı bitirdim ve Arapçayı bayağı bir öğren-

dim. Bir sene bu şekilde okudum. Ertesi sene hoca beni kalfa yaptı. Ben bir taraftan hocadan Molla Cami okuyordum bir taraftan da talebe okutuyordum.

BENİM EN VERİMLİ YILLARIM, İZMİR'DE GEÇEN DÖRT YILIMDIR

1946'dan 1950'ye kadar İzmir'de kaldım. Bu dört sene içerisinde Arapça okudum, ortaokul imtihanlarını verdim. Birtakım ufak tefek başka faaliyetlerde de bulundum çünkü bir taraftan da para kazanmaya ihtiyacım vardı. Çalışmak, ders vermek gibi durumlar oldu. İzmir'deki tahsil hayatım, hayatımın en önemli safhası sayılır. Çünkü hafızlık yaptıktan sonra ilk defa, hem maddi hem de manevi anlamda hayatla yüz yüze geldim. İzmir'e gelmeden önce ilkokul mezunu bir köy çocuğuydum. O dönemi bir kapalı devre olarak değerlendiriyorum. İzmir'e geldiğimde ise; bir yandan dini ilimlerle meşgul oluyor, bir yandan da ortaokul imtihanlarını vermeye çalışıyordum. Orada bir muhit edindim. Beraber gezdiğim, dolaştığım arkadaşlarım oldu.

O sıralar dışarıdan ortaokul imtihanlarına girdim. Hacı Nuri Sevil'in yanında çalışmayı da bıraktım ama irtibatım devam ediyordu. 1946'dan 1950'ye kadar ki süreçte ortaokulu bitirdim. Bir yandan da Arapça okudum, hatta o devrede birçok roman bile okudum. Yani sizin anlayacağınız gece gündüz okuyordum. Benim en verimli yıllarımdı. Derslere bir kere baktım mı kavırıyordum. Hacı Emin diye birisi vardı. Hocaya, kendisine Arapça dersleri vermesi için ısrar ediyordu. Bu işe merak sarmış bir adamdı. Bunun üzerine hoca bana "Sen bu Hacı Emine ders ver, ayda sana 30 lira para versin" dedi. Saati bir liradan ders vermeye başladım. Bu oyuncakçı Hacı Emin fııldak gibi bir adamdı. Ispartalıydı kendisi. Yani birçok işe girmiş çıkmış. Şair ruhlu, ezberinde birçok şiir olan bir adamdı. Mesela gelen müşterilere bir şey satarken birden yüksek sesle şiir okurdu. Onunla derse başladık. Bir saatin ancak 15 dakikasında ders yapabiliyorduk. Çünkü kendisi sürekli

bir şeyler anlatırdı. Böyle bir süre ona ders verdim. Paramı da alıyordum ama bir müddet sonra bu da yetmedi bana. O zamanlar hoca bir sabah, bir de öğleden sonra ders yapıyordu. Bir sürü boş zamanım oluyordu. Bir işte çalışmaya karar verdim.

Camiye yakın bir yerde çorap satan Konyalı bir adam vardı. Camiye sürekli gelip giden birisiydi. Onu gözüme kestirip yanına gideyim dedim. Tabi böyle şeyler söylemek zor olduğu için bir de çorap alayım dedim. Gidip bir çorap aldım. Çorabı aldıktan sonra camide talebe olduğumu, kısa süreliğine biraz para kazanmak için çalışmak istediğimi ve bana destek olup olamayacağını sordum. Adam nereli olduğumu sordu. Fethiye'nin Doğanlar köyünden olduğumu söyleyince, "Kimin oğlusun?" dedi. "Şakir Hoca'nın oğluyum" dedim. Bunun üzerine adam beni oturtup, "Ben sizin çok ekmeğinizi yedim, ne istersen iste" dedi. Bu adam zamanında bizim oralarda çerçilik yaparken bizim köy odasında kalmış. Ailemi tanımış. Tabi bunlar tesadüf gibi görünse de perde arkasında bir yönlendirici var aslında. Bunlar Konyalı üç kardeşmiş. Üçü de çerçilik yaparak para kazanmışlar ve İzmir'de mağaza açmışlar. En büyüklerine sordu. O da tamam deyince yanlarında çalışmaya başladım ama ders yaptığımız saatlerde camiye gitmeme izin vermelerini şart koşmuştum. Onu da kabul ettiler. Bu şekilde bir süre çalıştım. Büyükçe bir tuhafiye mağazaları vardı. Her renk ve çeşitte iplik vardı. Her rengin de bir numarası var. Zamanla o numaraları ezberledim. O zaman dikiş nakış okulları vardı. Oralardan gelip alışveriş yapanlar çok oluyordu. İstedikleri rengi hemen bulup veriyordum. Müşterilerle de çok iyi anlaşıyordum. Böyle devam ediyorken bir gün mağazanın önünden bizim hoca geçti. Benim orada çalıştığımı bilmiyordu. Bilse izin vermezdi. Bir gün derste bana "sen orada çalışma" dedi. İşte bunun üzerine ben de Arapça dersi vermeye başladım. O ders verme meselesi bu olaydan sonra ortaya çıktı. Hoca beni bir anlamda koruyor ve o taraflara kaymamı engelliyordu. Ancak bir baba evladıyla bu kadar ilgilenebilirdi. Allah kendisinden razı olsun.

Tüm bu olaylardan önce Fethiye'deydim. Hatta o lokantacı-

nın kızıyla evlenmeyi kafaya koymuştum. Kız da güzel bir kızdı. Fakat yanında çalıştığım avukatın o kitap ısrarı ve beni kovması Fethiye'yi terk etmeme ve buralara gelmeme vesile oldu. Ben bir anlamda Fethiye'den kovuldum aslında. O avukatın bir kitap için bu kadar ısrar etmesi aslında onun katı mizacından kaynaklanıyordu. Sert bir adamdı. Hatta rivayete göre adamın birkaç tane oğlu varmış. Oğullarından bir tanesini çok dövermiş diyorlardı. Nihayetinde aradan geçen zaman zarfında ben İzmir'de okudum ve iyi bir seviyeye geldim. Kemeraltı Camisi'nde bir akşam namazı vakti baktım ki, Kadı Ahmet namazdan çıkıyor. Elini öpüp, halini hatırını sordum. İzmir'de ne yaptığımı sordu, ben de söyledim. İyi deyip, geçip gitti. Hiç ilgilenmedi. Böyle bir karşılaşmamız oldu. Sonra bir dönem Fethiye'ye döndüğüm zaman nedense çok ilgi ve alaka gösterdi. Ama İzmir'deki karşılaşmamızda hiç oralı olmadı.

Gezip dolaştığım arkadaşlar içinde, yanında çalıştığım patronun çocukları en yakın arkadaşlarımdı. Eğer Hacı Nuri Sevil çocuklarının benimle dolaşmasını istemeseydi, bir arkadaşlığımız olmazdı. O da istiyordu herhalde ki böylece yepyeni bir hayat yaşamaya başladım. Çocuklarıyla beraber at yarışlarına gidiyor ve denize giriyorduk. Gençlikte yapılması gereken böyle şeyleri o esnada yaptım. Tabi ortaokul meselesi de benim için çok önemliydi. Çünkü sadece dini ilimlerle uğraşan bir insanın dünyayı tanınması mümkün değildir. Dolayısıyla İzmir'de geçirdiğim bu dört senelik dönem benim için çok önemli. Tabi bu arada gezdiğim dolaştığım yerlerde ve köye gittiğimde orada vaaz ediyordum. Bir hoca gibi hareket ediyordum. Bizi yetiştirenler, başta Salih Hoca ve Raif Bey olmak üzere, bunlar talebelere samimi olarak kol kanat geriyordu. O günkü İmam Hatip neslinin başarılı olmasının temelinde bu samimiyet vardır. Bizim okumamızı, yetişmemizi ve halka faydalı olmamızı istiyorlardı. Tıpkı kendi çocukları gibi üzerimize titriyorlardı. Salih Hoca yaşlı olmasına rağmen yazın bile bizi kır gezilerine götürürdü. Orada bir takım oyunlar oynar, güreş yapardık. Dolayısıyla fevkalade verimli, faydalı, eğitici ve öğretici bir hayat yaşadım İzmir'de.

VAİZLİK YAPIYORUM

Sürekli tekrarladığım gibi İzmir'deki talebelik hayatım çok renkli geçti. Orada Arapça'nın dışında tefsir, kelim ve fıkıh okuyorduk. Ben artık bir hoca sayılırdım. Yazları köye de gidip geliyordum. İzmir'den bizim köye Denizli üzerinden gidiliyordu. Denizli merkezde Delikli Çınar Camisi var. İki hafta vaaz verdim orada. Bizim ders aldığımız hoca tarikatçı değildi. Ben de bir vaazımda şeyhlere ve tasavvufi düşüncelere aşırı bağlanmanın doğru olmadığından bahsetmiştim. Bu konuda hocadan ne öğrendiysem şeriat esasına göre anlatıyordum. Tabi Denizli'de tarikatçılar varmış. Ben tanımıyorum ama onlardan camiye gelip gidenler oluyordu. Benim bu konudaki konuşmalarımı dinlemişler. Onlar beni dükkânlarına davet ettiler. Onların beni davet ettiğini gören ve beni tanıyan cemaatten bazıları beni gizlice takip etmişler. Bir anlaşmazlık çıkacak diye düşünmüşler. Yanlarına gidince, "Sen vaazlarında böyle diyormuşsun" dediler. Ben de "Böyle söylüyorum çünkü bu söylediklerim İslâm'ın esasıdır" dedim. Tasavvufta velayet vardır, keramet vardır gibi şeyler söylediler. Ben onlara, "Böyle bir şey yoktur" dedim. İçlerinden biri nasıl böyle konuşuyorsun deyince, sen "Akaid-i Nesefi okudun mu?" diye sordum. "Yok" dedi. "Öyleyse benimle konuşamazsın" dedim. "ben ehl-i sünnet akidesine göre okudum, ona göre konuşuyorum" dedim. O adamlardan birisi "Fazla ileri gitme şeyhimiz seni yakalayıp çarpıp" dedi. Ben de, "Eğer şeyhinzinde böyle bir kudret varsa burada hazırım işte gelsin ne istiyorsa yapsın" dedim. Yine içlerinden bir başkası sen nasıl böyle konuşuyorsun gibi laflar etti. Herhalde beni pataklamak niyetindeydiler. Bunun üzerine onlara, "Hiç biriniz benim muhatabım değilsiniz. Bu konuda bir bilginiz yok. Kulluktan dolma bazı bilgilere kendinizi kaptırmışsınız. Sizin şeyhiniz de bir insandır. Kimseyi çarpamaz çünkü Allah'ın iradesi olmadan hiçbir şey meydana gelemez" dedim ve kalktım. Kalkınca dışarıda bekleyen bazı kimselerin olduğunu gördüm. Aslında onlar beni dükkânda pataklamak niyetindeydiler ama dışarıda bekleyenleri

görünce vazgeçtiler. Onların hangi tarikattan olduklarını hatırlamıyorum. O dönemde böyle şeyleri kayda alıp tespit etmek diye bir şey yoktu. Ben bu olaydan sonra da bu konuda konuşmaya devam ettim. Bir süre sonra vaaz etme müddetim dolunca oradan ayrıldım. Orada bulunduğum süre zarfında otelde kalıyordum. Vaaz verdiğim için bir otel ayarlamışlardı. Ben kalmak için ayrıca para vermiyordum. Halk oldukça itibar ediyordu. Birçok kişi evine davet ediyordu. Toplantılar, sohbetler yapıyorduk. 1940'lı yıllarda böyle şeylere çok ihtiyaç vardı.

Muğla'da bir dönem mukabele okudum. O yıllar tek parti iktidarının hakim olduğu ve din eğitiminin nerdeyse yok denecek kadar az olduğu yıllardı. Buna rağmen mukabele okuma geleneği yaygındı. Orada dört kişi mukabele okuyorduk. İki tanesi Afyonluydu. Bir tanesi başka bir ildendi. Onlar da mukabele okumak için gelmişlerdi. Ben daha önce Antalya'da talebeyken de bazı camilerde mukabele okumaya gidiyordum. Halk Partisi'nin dini hayatı sınırlayıcı kararları sadece resmiyetteydi. Halk her şeye rağmen dini meselelerde gereken her şeyi kendisi yapıyordu. Atatürk'ün vefatından sonra İnönü komünizm peşine düşmüştü. Memlekette böyle bir dalga yayıldı. Bu birkaç sene devam etti. Sonra yavaş yavaş gerilemeye başladı. Hani camilerde "Salaten Tüncina" diye bilinen bir dua okunur ya, o eskiden yoktu. Söylenişine göre, o sıralar İkinci Dünya Savaşı patlak verince halkın moralini yükseltmek için camilerde "Salaten Tüncina" duası okunmaya başlanıyor. Çünkü savaş Türkiye'yi de tehdit ediyordu. Hatta harpten dolayı dini mevzulardaki bazı yasaklar da kaldırılıyor ama o dönem ezan hâlâ Türkçe okunuyordu. Bazı konularda yumuşama olsa da Ezan konusunda hiçbir yumuşama ve taviz olmadı. Ezan Türkçe, kâmet Arapça okunuyordu. Muğla'da kaldığım süre içerisinde eski ulemâdan bazı kimseler vardı. Mesela Süreyya Efendi, Yakup Efendi diye kişiler vardı. Yakup Efendi bir ara Kıbrıs müftüsü oldu. Birçoğunun ismini unuttum şimdi ama 7-8 tane dersiâm vardı.

HACI RAİF (CİLASUN) BEY VE KESTANE PAZARI DERNEĞİ'Nİ KURUŞUMUZ

14 Ağustos 1998 yılında vefat eden Hacı Raif Bey'le İzmir'de tanıştım. Hacı Raif Bey o zamanlar çok önemli bir kişiydi. İzmir'in tanınmış ailelerinden gelen zengin bir adamdı. Manifaturacıydı ve mağazaları vardı. Daha sonraları Raif Cilasun ismiyle romanlar kaleme almıştır. İzmir eşrafından, Halk Partili fakat dindar bir kişiydi. Aynı zamanda bizim hocanın da talebesiydi. Kestane Pazarı Derneği'nin kuruluşunu o gerçekleştirdi. Halk Partili olduğu için ona kimse bir şey demiyordu. Hacı Raif Bey benim Arapçaya başladığım zamanki ders arkadaşımıdır. Yaşı benden çok büyüktü ama o da bizimle beraber Arapça öğreniyordu. Her zaman “Sizi teşvik etmek için ben de Arapça öğreniyorum” derdi. Biz Arapça öğrenmeye başladığımız sıralarda Arapça okumak yasaktı. Akşamları Hacı Raif Bey'in evinde okuyorduk. Kestanepazarı'nda namazlardan sonra fıkıh ve tefsir gibi dersler de okuyorduk. Allah rahmet eylesin, her akşam dersten sonra Hacı Raif Bey'in hanımı bize yiyecek ikramında bulunuyordu.

Hacı Raif Bey bir gün bana, “Dernek kurmak için yedi tane müteşebbis gerekiyor, altı tanesini buldum. Başka kimse kabul etmiyor. Yedinci kurucu üye sen ol, altı ay sonra seçim olacak sen idareci olmaz, öyle kalırsın” dedi.” O dönemde herkes korkuyor tabi. Benim yaşım müsait olduğundan kurucu üyeliği kabul ettim. Hacı Raif Bey'in mağazasının üstünde bir salon vardı. Birkaç kez orada toplantı yapıldı ve dernek kuruldu. Altı ay geçtikten sonra yine orada bir toplantı yapıldı, ben yönetime seçilmedim. Bu dernek Kestanepazarı'nın ilk resmi teşebbüsüdür. Sonradan ona bakılarak başka dernekler kuruldu. Hacı Raif Bey bu yönüyle çok müteşebbis ve dinin esaslarına çok değer veren bir kişiliğe sahipti. Maddi ve manevi imkânları olan, çalışkan bir adamdı ve çok büyük işler başardı. Siyasi yönü de vardı. CHP İzmir delegesiydi. CHP'nin İzmir'deki kongresinde din eğitiminin zorunlu olması

gerektiğiyle ilgili bir konuşma yapmış ve bu konuda bir rapor hazırlamıştır. Bizim ilişkimiz anlattığım çizgide böyle bir müddet devam etti. Ancak daha sonraları Salih Hoca ile aralarında bir anlaşmazlık oldu. Ben nedenini tam olarak bilmiyorum çünkü o zaman Mısır'daydım. Kuran kursunda okuyan talebeleri İmam Hatip okuluna kaydettiriyorlardı. O talebelere bir kısmını İstanbul'a, bir kısmını Bursa'ya gönderiyorlardı. İzmir'de o zaman İmam Hatip Okulu yoktu. Bu yüzden aralarında bir anlaşmazlık çıkmış. Bu konuları en iyi bilen kişi Diyanet İşleri teşkilatında çeşitli görevlerde bulunmuş olan Sami Uslu'dur. Çünkü o zaman orada kalan ve daha sonraları Bursa'ya giden talebelereydi.

BİRGİ GEZİSİ

Kestanepazarı Derneği, Cumhuriyet Dönemi'nin din eğitimi alanında faaliyet gösteren ilk derneğiydi. İstanbul'da kurulan "İlim Yayma Derneği"ne de örnek oldu. Orada bulunduğum senelerde talebeler ve hocalarla birlikte Birgi'ye bir gezi yaptık. İmam Birgivi'nin kabrini ziyaret ettik. Orada bulunan birçok kişiyle beraber kabirden toprak aldık. Salih Hoca, bunu görünce bir konuşma yaptı. Bunun yanlış ve bidat olduğunu söyledi. Bunun üzerine herkes aldığı toprağı bıraktı. Salih Hoca'nın benim üzerimde çok büyük bir etkisi vardır. Aldığım eğitimle örtüşen bir çizgisi vardı. Tarikatçı ya da tasavvufçu değildi. Şeriat ilimlerine bağlı, fıkıh ilmini çok iyi bilen bir hafızdı. Dolayısıyla ehl-i sünnet akidesine göre yaşıyordu. Biz de onunla aynı çizgideydik. Salih Hoca İzmirli bir kimseydi. Yaşlı birisiydi. Osmanlı Medreselerinde okumuştur. Hoca çok hâlim selim olmasına rağmen talebeye karşı tavrı biraz sertti. Talebelerini falakaya yatırdığı da oluyordu. O dönemde falaka vardı. Falakayı ben tutardım daha çok. Ben hocadan hiç dayak yemedim ama falakaya yatırılan bazı talebeler acıdan çok bağıyordu. Acırdım. Bir gün hocaya, "Bu talebeleri böyle dövmek yerine kovsak daha iyi olmaz mı?" dedim. "Olmaz! Çünkü bu haylaz talebelerin hepsi sonra adam olur. Benim talebeliğim de çok haylaz talebeler vardı. Sonradan hepsi büyük adam oldu.

Biz bunları böyle idare ederiz. Bir müddet sonra akılları başlarına gelir. Hepsi adam olur bunların.” dedi. Hakikaten de öyledir. Orada benim bir hatıram var. Konyalı Mehmet diye çok haşarı bir talebe vardı. Kendisine tahtadan bir kılıç yapmış talebeleri korkutuyordu. Arada ortadan kayboluyordu. Ben o zaman talebelere sorumlu olduğum için onu takip ettim. Konak’a gidiyor. Yanıma çağırıp ne yaptığını sordum. “Arabalara bakıp rengiyle plakasını ezberliyorum” dedi. Bu şekilde birkaç hatasını yakaladım. Bizde hapis için bir oda vardı. Talebe haylazlık yaparsa orada yarım gün tutuyorduk. Mehmet’e hapis cezası verdim, azarladım. Bir daha yapma, yoksa daha ağır cezalar veririm dedim. Talebeye dayak atmazdım. Ben Mısır’a gidip döndükten sonra Ankara’da bir yerde eski talebelerle bir araya geldik. Orada olduğumu duymuşlar ve yanıma geldiler. Baktım ki aralarında Mehmet de var. Sen ne yapıyorsun burada deyince, “Müftü oldum” dedi. “Yahu sen nasıl oldu da müftü oldun?” dedim. Arkadaşları da var yanında. “Hocam siz bizi idare etmeseydiniz belki de okumayı bırakır, giderdim. Sonradan çalıştık adam olduk” dedi. O zaman “tekâmül” kursu vardı. Onu kazananı müftü yapıyorlardı. O da müftü olmuş. Talebelerde gayrı ihtiyari olarak bazı hallerde serkeşlik olur. Bu normal bir şeydir. Talebe suç işledi diye ona fazla yüklenmeye gerek yoktur.

DEMOKRAT PARTİ’NİN İKTİDARA GELMESİ VE EZAN

O zaman henüz İmam Hatip okulları yoktu. 1950 senesinde Mısır’a gitme imkânı çıktı. O dönem seçim oldu ve Demokrat Parti başa geçti. Ezan Arapçaya çevrildi. Binlerce, belki de yüz binlerce kurban kesildi Türkiye’de. Halk ezanın Arapçaya çevrilmesini çok büyük bir coşkuyla karşıladı. İlk Arapça ezan okunduğunda ben İzmir Kestanepazarı’ndaydım. Hacı Salih Efendi 70 yaşında vardı. Bu haber yayınlanınca o kadar yaşlı olmasına rağmen Kestanepazarı Camisi’nin minaresine çıktı ve Arapça ezanı kendisi okudu. Büyük bir heyecan duyuldu. Menderes’i as-

malarının temelinde o kadar çok şey var ki; bunlardan bir tanesi ezanın Arapçaya çevrilmesine izin vermesi, ikincisi İmam Hatip Okulları'nı açması, üçüncüsü Osmanlı Hanedanının erkeklerinin Türkiye'ye girmesi hakkındaki yasağı kaldırması ve onların yurda dönmelerine izni vermesidir. Dördüncüsü, TBMM'de "Siz isterseniz hilafeti geri getirebilirsiniz" demesidir. Beşincisi, Konya Mebusu Fahri Ağaoğlu'nu görevlendirmişti, Türkiye'yi eyaletlere bölecekti. Bazı anlaşmazlıkları, Türk-Kürt gibi bazı meseleleri kökünden halledecekti. Bunun gibi asılmasına sebep olan sayılabilecek birçok sebep var.

Bir de bunlara ilaveten, 1950'den itibaren Amerika Marshall Yardım Organizasyonu Türkiye'ye çok büyük yardımlar yapmıştı. Süt, et, araba vs. gibi birçok şey verdi. 1954'ten itibaren bu ilişki bozulmaya başladı, çünkü Amerika bu yardımların karşılığı olarak bir takım tavizler istedi. Türkiye vermeyince aynı Kıbrıs'ta yaptığı gibi Türkiye'ye ambargo uyguladı. Bu ambargo sebebiyle Türkiye sıkıştı. Bunun üzerine devlet "Milli Korunma Kanunu"nu çıkardı. Ondan sonra Amerika'dan gelmiş olan makinelerin, aletlerin, arabaların parçaları tornalarda yapılmaya başlandı ve ihtiyaç öyle karşılandı. Çünkü ambargo dolayısıyla, Amerikan mallarının yedek parçaları başka yerde bulunmuyordu. Demokrat parti "Milli Korunma Kanunu" ile bu sorunu kendi içinde çözdü ve milletin gözünü açtı. Torna tezgâhlarında o parçaların yapılmasını sağlayarak dışarıdan gelen malların işletilebilir hale gelmesini sağladı. Amerika 1957'den sonra baktı ki Türkiye elden gidiyor, İnönü'yü devreye soktu. Bu durum böyle devam etti. 1959 senesine gelindiğinde Menderes Rusya ile anlaşmaya karar verdi. O zaman Türk ordusu her bakımdan Amerika'ya bağımlıydı. Askeri teçhizatın karşılanması için Amerika para veriyordu. Aslında 27 Mayıs 1960 ihtilali Ekim ayına planlanmış, fakat Ağustosta Menderes Rusya'ya resmi bir ziyaretyapacağı için darbe tarihi 27 Mayıs'a alınmıştır. Rusya'ya gitmeden önce ihtilal yapılmasını istediler ve Mayısta yaptılar. O dönemde Halk Partisi, Demokrat Parti aleyhine "gerici" diyerek propaganda yapıyordu. Bunu Amerika yaptırıyordu.

Demokrat Parti döneminde her alanda büyük bir gelişme yaşandı. Şeker ve çimento fabrikaları gibi birçok fabrika Menderes tarafından kuruldu. Türkiye’de kiremit dahi üretilmiyordu. Ta Marsilya’dan geliyordu. Türkiye’de toplu iğne yapılmıyordu mesele. Bunların hepsinin yapımına başlanması Menderes Dönemi’nde oluyor. Kiremit fabrikası kurulduğunda gece gündüz üretim yapılmasına rağmen ihtiyaca yetmiyordu. Demokrat Parti döneminde birçok insan haklı olarak zengin olmuştur, çünkü boş olan piyasaya ihtiyaç maddesi yapıldığı zaman millet harıl harıl alıyordu. İstanbul, İzmir gibi şehirler hariç, 1950’ye kadar Türkiye’nin diğer şehirlerinde kiremitli dam yoktu. Başka türlü çatıydı. Bu şekilde büyük bir gelişme kaydeden Demokrat Parti Dönemi 1957’den sonra tersine dönmeye başladı. Hatırladığım kadarıyla söyleyebilirim ki, eğer o dönem seçime gitselerdi Demokrat Parti ya kaybederdi ya da çok az bir farkla kazanırdı. Çünkü Halk Partisi yaptığı propagandalarla gücünü arttırmıştı. Aslında erken seçime gitmek suretiyle ihtilali önleyebilirlerdi ama yapamadılar. 1957’de Mısır’dan döndükten sonra 1959’un sonlarına kadar İzmir’de kaldım. Menderes bir kez İzmir’e gelmişti. Dört yüz bin kişi dinledi onu. 1957’den sonra aleyhte propagandalar arttı. Meclis Araştırma Komisyonu kuruldu. Bazı projeleri durdurdular. Mesela Konya Mebusu Fahri Ağaoglundun üzerinde çalıştığı eyalet projesi durduruldu. Devlet iyice sıkıştırıldı ve rotayı biraz değiştirdi. O zaman Yunus Nadi’nin oğlu ve Cumhuriyet Gazetesi’nin sahibi Nadir Nadi 1955’e kadar DP’liydi. 1955’ten sonra döndü ve hep aleyhte yazdı. Cumhuriyet o zaman çok tutulan bir gazeteydi. Siyaset bu şekilde işliyordu. Cumhuriyet Gazetesi bir kuruluş olarak matbaasıyla, her şeyiyle Rum veya Ermeni birisindi. Mübadeleden sonra Atatürk gazeteyi bedava Yunus Nadi’ye veriyor. Aradan bir müddet geçtikten sonra Atatürk Yunus Nadi’yi çağırıyor çünkü yaptığı yayınlar hoşuna gitmiyor. Ona bir soyad takıyor. O soyadını Atatürk ölene kadar kullanmıyor. Öldükten sonra aile soyadları olan “Abalı” soyadını alıyor. Mustafa Kemal’in böyle enteresan tarafları var. Atatürk masonlara da aynı şeyi yap-

mıştır. Ben bir internet sitesinde okumuştum. Masonlar Atatürk'ü mason locasına üye yapmak istiyorlar. O da “Bu derneğin merkezi nerededir?” diyor. “Paris'tedir” diyorlar. Aniden kabarıyor. “Siz beni kökü dışarıda olan bir derneğe üye mi yapmak istiyorsunuz?” diyor. Orada bunlara bağıyor, çağırıyor. Alçaklığı, namussuzluğu kalmıyor adamların. Ertesi gün de İçişleri Bakanı'na emir veriyor. Mason localarının hepsini kapattırıyor, bütün mal varlıkları hazineye veriliyor. Böyle şeyleri herkes yapamaz. Böyle daha birçok olay var. Mustafa Kemal kararlı, gözünü budaktan sakınmayan bir insan. Yoksa başarılı olamazdı.

YUNUS NADI

Dedem, Yunus Nadi'nin babasıyla tanışıyormuş. Yunus Nadi Seki'lidir. Seki, bizim köyün nahiyesidir. Yunus Nadi ve diğer kardeşleri Elmalı Medreseleri'nde okuyormuş. Babamın anlattığına göre, dedemin Yunus Nadi'nin babasıyla okul arkadaşlıkları olmuş. Üç oğlu varmış. Üçünü de Elmalı'ya medreseye göndermiş. Elmalı Medreseleri bizim köye oldukça yakındır. O bakımdan bizim bölgede o medreselerde okuyan çok insan vardı. Herkes gidip orada okuyor ama gelip kendi yerinde kalıyor. İşte adamın okuyan bu üç oğlundan birisi Yunus Nadi'dir. Medreseden eve geldiği zaman namaz kılmazmış. Yunus Nadi'nin babası dindar bir insan olduğu için onu birkaç defa pataklayıp namaza teşvik etmek istemiş. Herhalde başka olumsuz davranışları da olsa gerek. Babamın anlattığına göre babası Yunus Nadi'yi dövüyor. Sonunda bir gün çok kızıyor ve Yunus Nadi'yi çağırıp azarlıyor. O da ailesinden kaçıp Fethiye'ye gidiyor. Orada bir Yahudi'nin yanına çırak olarak giriyor. Fethiye'de bir zamanlar tüccar Yahudi'ler vardı. Orada bir süre çalıştıktan sonra o Yahudi, onu İstanbul'da başka bir Yahudi'nin yanına gönderiyor. O şekilde İstanbul'a geliyor. Daha sonra Fethiye'den mebus olmak istiyor ve geri dönüyor. O dönem mebus olmak için belli yerlerden tavsiye almak gerekiyormuş. Bu nedenle dedem Mucuk İsmail'e de bir mektup yazıp desteğini istiyor, o da destek veriyor. Başkalarının desteğini istedi mi bil-

miyorum ama o şekilde mebus oluyor. Yani Yunus Nadi dediğin adam basit bir adam değil. Düşüncesi ayrı, ama feleğin çemberden geçmiş bir adam. O bölgeden mebus oluyor o zamanlar. Tabi orada bölgenin birçok ileri gelenlerinden tezkiye aldığı gibi Mucuk İsmail'den de bir tezkiye almış. Bizim insanımızda olayları tespit etmek, muhafaza etmek gibi bir düşünce yok. O zaman bu yapılsaydı, dedemden destek talep eden o mektup bugüne kalabilirdi. Belki de saklanmış, sonradan kaybolmuştur. Bunu bilemiyorum. Yalnız ben babama sordum “Böyle olduğunu biliyoruz.” dedi.

EZHER'DE OKUMAYA KARAR VERİYORUZ

İzmir'deki son günlerimdi. Hacı Raif Bey Mısır'a gitme meselesini ortaya attı. O zaman Türkiye'de İlahiyat Fakültesi yeni açılmıştı. Fakat benim lise tahsilim olmadığı için İlahiyat Fakültesi'ne gitme imkânım yoktu. Karadenizli Ali Eryiğit adında bir arkadaşım vardı. O da ilkokul mezunuydu. Mısır'a gönderilmesi düşünülen ikimizdik. Salih Hoca bize “eğer burada devam edebileceğiniz bir okul olsaydı ben sizi Mısır'a göndermezdim” dedi.

Bu sırada, hacca gitme müsaadesi çıktı. Mısır'a gitmek için hemen hac pasaportu çıkarttık. Hac pasaportu alırken emniyet amiri bizi çağırıp “Siz bu yaşta neden hacca gidiyorsunuz?” dedi. Biz de “Haccın yaşı yoktur” dedik. Adam kızdı. İnsan belli bir yaşa gelir ondan sonra hacca gider gibi laflar etti. Biz de herhalde bize pasaport vermeyecek diye korktuk. Meğerse adam bizi sınır yormuş. Pasaportu aldık. Bu işleri hep Hacı Raif Bey organize etti. O zamanlar hacca gitmek isteyenlere iki tane iğne yapıyorlardı. Kolera ve tifo aşısıydı galiba. Bana klinikte bir iğne yaptılar. Orada bayılmışım. Zor ayılttılar beni, o yüzden ikinci iğneyi yapmadılar. Bildiğim kadarıyla o yaşa kadar hiç iğne olmamışım. Öyle kuvvetli bir iğneyi vücut birden alınca şok etkisi yapmış.

Bu işlemlerden sonra Hacı Raif Bey, beni ve Karadenizli Ali'yi İstanbul'a gönderdi. Büyük bir gayretle işlerimizin yürümesi için çalışıyordu. Atakoğulları diye bir firma vardı. Atakoğulları firma-

sının sahibinin genç bir oğlu vardı. Bizi Mısır Konsoloslğuna götürüp getiriyordu. Birkaç kez gidip geldikten sonra konsolosluktan vize aldık. Yaklaşık bir hafta kadar İstanbul'da kaldık. Bu benim İstanbul'a ilk gelişimdi. O zaman Fatih'teki Dülgerzâde Camii'nin Kuran kursunda kalmıştık. Birlikte Mısır'a gideceğimiz Karadenizli arkadaş oranın imamını tanıyordu. O ayarlamıştı bu yeri. Ondan sonra bir de 1953 senesinde Mısır'dan ilk iznim için döndükten sonra geldim. Fatih'te "Can Otel" diye bir otel vardı. O otelde kaldım. Ondan sonra da 1959 senesiydi sanırım. Vefâda bir yurt vardı. Orası önceden ahşap bir binaydı. Orada kaldım. Orada kaldıktan sonra Fatih'ten evlendim ve hep Fatihli oldum. İlk bu muhite geldim, bu muhitte devam ediyorum. Birkaç defa Yüksek İslâm Enstitüsü'ne yakın bir ev alma teşebbüsünde bulundum ama uygun bir ev bulamadık. O yüzden burada kaldık ve buradan bir ev aldık. 40 senedir buradan karşıya gidip geliyorum. Her neyse, biz vizeleri aldıktan sonra İzmir'e döndük.

Döndükten sonra işleri yine Hacı Raif Bey devraldı. Gideceğimiz gün belli olunca Hacı Nuri Sevil bizi çağırırdı ve onar tane Osmanlı altını verdi. O zaman için çok iyi paraydı. Yurt dışına çıkan vatandaşların, resmi olarak sadece 200 Türk Lirası taşımalarına müsaade ediliyordu. Mısır'da Osmanlı altını iyi para ediyordu. Bir altın üç buçuk Mısır lirası yapıyordu. Bu, Mısır'da aşağı yukarı düşük değerde bir memur maaşına denk geliyordu. Bize yanınızda üç yüz lira olsun dediler. Tabi iki yüz liraya müsaade edildiği için gümrük memuru neden yüz lira fazla olduğunu sorarsa "Biletimiz yemeksiz, vapurda yemek yemek için aldık" deyin o zaman bir şey demez dediler. Gözümlle gördüm çırıl çıplak soydukları adamlar vardı. Kontrol çok sıkıydı. Maksat kimse dışarı bir şey çıkartmasın. Şüphelendikleri kişilere böyle yapıyorlardı. Biz de dua okuyarak, titreyerek altınları bir yerimize sakladık. Gümrük memuru "Bu yüz lira ne?" dedi, "Yemek parası" dedik. "Başka para var mı?" dedi. "Yok" dedik. "Doğru söyleyin yoksa sizi de soyarım" dedi. Biz de bir şey yok dedik ama herhalde talebe olduğumuz için bizi soymadı. Gümrük kontrolünden kurtulduk.

MISIR'A DOĞRU GEMİ YOLCULUĞUMUZ BAŞLIYOR

O dönem Marsilya'ya kadar giden Türk vapurları vardı. İstanbul'dan kalkıyordu. Biz vapura İzmir Limanı'nda bindik. Atina'nın Pire Limanı, Rodos, Kıbrıs, Beyrut ve İskenderiye güzergâhını takip ettik. Yolculuğumuz bir hafta sürdü, çünkü vapur her yerde yarım gün veya bir gün kalıyordu. O vapurlar çok lüks vapurlardı. Biletimiz güverteydi, yatak falan yoktu. Vapura bindikten sonra ilk güzergâhımız Atina oldu. Üç arkadaşlık. Bir kişi sonradan katıldı bize. Bu arkadaşlardan biri benim İzmir'den talebe arkadaşım olan Ali Eryiğit'ti, diğeri Konyalı Mehmet Nohutçu isminde bir arkadaştı. Onunla vapurda tanıştık. Atina'ya varınca biraz gezelim dedik çünkü vapur oraya sabah erken varmıştı ve akşam hareket edecekti. Bir taksi tuttuk. O zaman Yunan parasının hiçbir değeri yoktu. Şoför Türkçe biliyordu. Türk Parasıyla 7-8 lira civarı bir para istedi. Sabahtan akşama kadar bizi gezdirecekti. Kabul ettik. Bizi Atina'da karış karış gezdirdi. Bütün tarihi ve turistik mekânları gezdik. Bir yerde hep beraber yemek yedik. Adama da yemek ikram ettik. Akşam bizi Pire Limanı'na geri getirdi. Tekrar vapura bindik. Ertesi gün kuşluk vaktinde Rodos'a vardık. Orada da yarım gün kaldık, Rodos'u gezip dolaştık. Daha sonra Kıbrıs'ın Limasol Limanı'na vardık. Orada da yarım gün kaldık. Kıbrıs'ın birçok önemli yerlerini gezdik dolaştık.

Sonraki güzergâhımız Beyrut'tu. Beyrut'a varana kadar yol boyunca gemide yeni arkadaşlar edindik. Bir Rum vardı mesela, Türkçe biliyordu. O zaman ki insanların çoğu bu bölgede Türkçe konuşuyordu. Beyrut sokaklarında herkes Türkçe konuşuyordu. Sene 1950'ydi. Osmanlı Dönemi'nde zaten herkes Türkçe biliyormuş. Gemi Beyrut'ta bir gün kaldı. Orda da epey bir gezdik dolaştık. O zaman o Rum arkadaş bize "Burada 'coca cola' diye bir şey var. Ondan içelim" dedi. Türkiye'de o zamanlar "coca cola" görmemiştik. Birer tane coca cola aldık fakat alışık olmadığımız için

zor içtik. Asitli olduğu için pek hoşumuza gitmedi. İlk defa orada coca cola içtim. O arkadaş Beyrut'u biliyormuş. Bizi bir takım yerlere götürdü. Kötü yerlere de götürmüştü galiba. “Orası şu”, “Burası bu” diye anlatıyordu. Beyrut'taki lokantalarda masalarda hiç bardak yoktu. Yalnızca bir testi vardı. Sağıma soluma baktım insanlar bardaksız nasıl su içiyor diye. Herkes o ibriği kaldırıp ağzına değdirmeden içiyor. Biz de aynı şeyi yaptık. Akşam olunca tekrar vapura bindik İskenderiye'ye doğru gidiyoruz.

Vapurdaki yolcular arasında Türkiyeden giden bazı kızlar vardı. Onlarla tanıştık. Yanlarında yaşlı bir kadın bulunuyordu. Annemiz diyorlardı ama anneleri değilmiş. Biz iletişime kapalı olmamıza rağmen kızlar bize yaklaşıp konuşunca biz de onlarla konuştuk. Tabi Beyrut'tan çok insan bindi vapura. Biz üç arkadaş güvertede bir yerdeyiz. Bir kadın yanımıza gelip bize bir konserve verdi. Açık saçık bir kadındı. Türkçe konuşuyordu. “Bunu yiyin” dedi. Konserveyi açtık. İçinde et vardı. Çok da lezzetliydi, arkadaşlarla beraber yedik. Tabi bu kadın bize ikramda bulundu ama “Teşekkür ederiz”, “Siz kimsiniz?” demek gibi bir şey aklımızdan geçmedi. Hayatta hep üzüldüğüm bazı şeyler vardır. Onlardan bir tanesi de budur. Tabi köylü çocuğu olmak, görgü meselesi vs. bende olmadığı gibi, diğer arkadaşlarda da yoktu. Hiç birimiz kadına teşekkür etmedik. Arkadaşlar aralarında şaka yapıyorlardı. O vapurda tanıştığımız kızlardan biri bana çok yakınlık gösterdi. Ben diğer arkadaşlardan daha yakışıklıydım herhalde. Karadenizli Ali Eryiğit biraz zayıf, kara kuru bir arkadaştı. Tipik Karadenizli. Mehmet Nohutçu da iri yarı, kaba bir adamdı. Onların içerisinde en centilmen bendim galiba. O sebepten midir, sonra anlaşıldı tabi. Arkadaşlar da kız sana âşık oldu diye bana takılıyordu. İskenderiye yolunu yarıladıktan sonra o kız bana geldi ve “ Bu kadın annemiz değil. Bizi evlendirmek vaadiyle Mısır'a satmaya götürüyor.” dedi ve benden yardım istedi. Ben de “size yardım edebilmemiz için Mısır gibi bir yerde sizi bulabilmemiz lâzım” dedim. Ancak ne benim bu kıza bir adres verme imkânım vardı ne de kızın gideceği belirli bir adres vardı. Bundan dolayı da Kahire'de onunla

bir irtibat kuramadık. Aradan bir veya iki yıl geçtikten sonra gazetelerde çıkan bir haber dikkatimi çekti. Bu gazete haberinde o kızlardan bahsediliyordu ve bir tanesinin öldürüldüğü yazılıyordu.

Beyrut'tan gemiye Kıbrıslı bir karı koca binmişti. Onlarla da tanışmıştık. Adam Türk, hanımı Arap'tı. Bize dediler ki: "Siz bizimle beraber gelin çıkışlarda hamallar size eziyet eder. Paranızı alır." dediler. Biz de "Tamam" dedik. Adam bize yol yordam göstermeye çalışıyordu. Biz nerden baksan belliyiz. O günlerde İskenderiye'de o hamallar falan o kadar berbat ki. İnsanı resmen soyuyorlar. Gümrüklerde tetkik araştırma vs. bir sürü şey vardı. Sonra gümrükten çıktık. Adam bir araba tuttu. İskenderiye tren garına gittik. Tren istasyonu kalabalık karma karışık bir yer. Ana baba günü yani. İskenderiye-Kahire arasında her saat başı tren kalkıyordu. Adam bize "Tren geldi mi herkes yer kapmak için pencereden atlar" dedi. O zaman "Biz de yapalım" dedik. Eşyamızı yana koyduk. Tren geldi yanaştı. Yolcular kapıdan iniyor baktım ki birçok kişi pencereden atlıyor. Ben de atladım. Çünkü arkadaşların içerisinde en çevik ben varım. İki kişilik bir yer kaptım. O karı kocayı oraya oturttuk. Konyalı arkadaş yanında bir yatak getirmiş. Trenin kapısından sığmıyor. Düdük çalınıyor, tren kalkacak. Bir sürü adam itti, kaktı, zorla soktuk. Adamın biri oğluna "hay eşek, köpek, sen zaten adam olmazsın" diye Türkçe bağıyor. Zira bu çocuk pencereden atlamış ama yer kapamamış. Ona söylüyormuş. Neyse trene bindik. Biz dâhil yolcuların yarısı ayakta gidiyor. Tren Tanta'ya gelince o Kıbrıslı karı koca indi. Onların yerini biz aldık.

KAHİRE'DE YENİ BİR HAYATA ADIM ATIYORUZ

Bizim elimizde Revaku'l Etrak'ın adresi var. Onu da Hacı Raif Bey ayarlamıştı. O zaman Kahire çok gelişmiş bir şehirdi. Taksimetreyle çalışan taksiler vardı. Kıbrıslı adam bize tembih etti: "Sizin yükünüz var, inince bir taksi tutun, pazarlık etmeyin. Varınca taksimetreye bakın ne yazmışsa iki katını verin" dedi. Biz de bir taksiye bindik. Elimizdeki adrese gittik. Baktım, on yedi

kuruş yazmış. Ben de otuz beş kuruş çıkardım. Tam vereceğimiz sırada bir adam zuhur etti. Adı Süleyman Sırrı. Ezher'de senelerce okumuş sonra orada kalmış. “Dur, verme!” dedi. Bir baktı on yedi yazmış. “Onyedi kuruştan fazla verme” dedi. “Biz aramızda anlaştık iki katını vermeye karar verdik” dedik. “Olmaz” dedi. Taksiciyle tartışınca yumruk yumruğa bir kavgaya giriştiler. Neticede o parayı verdim. Taksici o şekilde gitti. Bu zat orada talebeymiş. Güya bize yardımcı olacak. Hâlbuki biz hem yabancıyız hem de yükümüz vardı. O Kıbrıslı adam “Buralarda usul böyledir. Yükün olduğu zaman taksi iki katını alır. Hiç uğraşmayın, ne yazdıysa fazlasını verin, münakaşa etmeyin” demişti. Neyse Revakul Etrak'la aynı yerde bulunan Kahire Otelini diye bir otel var. Bu otele yerleştik. Tarih 9 Eylül 1950'ydi ve biz artık Mısır'daydık. Revak'ta kalmamız için yazılıp sıraya girmemiz gerekiyordu. Misafir olarak geçici bir süreliğine de yer ayarlıyorlardı. Bize tahsis edilen yere sonradan bize yerleşmek üzere bir süre Kahire Otelinde kaldık.

FİLM STÜDYOSUNDA GAZETECİ OLDUĞUMUZU SÖYLÜYORUZ

Kahire otelinde kalırken daha önceden Mısır'a gelmiş olan Çerkez bir arkadaşla karşılaştık. Muzaffer Özcanoğlu diye sarışın uzun boylu bir arkadaştı. İlk defa tanıştık, beni sinemaya götürdü. Tabi Mısır sıcak bir ülke fakat akşamları serin oluyor. Kahire'de Türkiye'den gelmiş birçok talebe vardı. İçlerinde Revak'ta kalan da var, otelde kalan da. Ezher yavaş yavaş öğrencileri yerleştiriyordu. Biz gerekli müracaatları ve kayıtlarımızı yaptık artık Kahire'yi geziyoruz. Param olduğu için Zeiss marka bir fotoğraf makinesi aldım. O zaman en değerli fotoğraf makinesiydi. Geziyoruz, tozuyoruz, fotoğraf çekiyoruz vs. sonra arkadaşlarla bir şeye karar verdik. Kahire'de Şubra denilen yerde film çekilen bir stüdyo vardı. O stüdyoya gittik. Rol icabı ben fotoğrafçı oldum, diğer arkadaşlardan biri muhabir, diğeri de gazeteci oldu. Haber yapacağımızı ve Türkiye'de yayınlayacağımızı söyledik, onlar da buna

kandı. Film çekilen stüdyolar vardı. Bizi içeri aldılar. O zaman meşhur dansöz Tahiyeye Karyoka vardı. O gün film setinde o varmış. Film nasıl çekilir onu gördük. Sinemalarda oynayan kızlar vardı. Onlarla görüşüp fotoğraflarını çektik. Güya yayınlayacağız diye çekiyoruz. Onlar da çok itibar ettiler. Sonra oradan ayrıldık. Öyle bir sahtekârlık yaptık o zaman. Tabi bu fikir benden mi çıktı yoksa diğer arkadaşlardan mı çıktı onu hatırlamıyorum. Üç arkadaş çok gezdik, parklara falan gittik. Fotoğraflarını çekmemizi isteyenler oluyordu. Her önümüze gelenin fotoğrafını çekiyorduk. Günler böyle geçiyordu.

İSTANBUL – KAHİRE MUKAYESESİ

1950'nin Kahire'si ile İstanbul'u mukayese edecek olursak, arada çok büyük farklar vardı. İstanbul, beş yüz bin nüfusuyla Türkiye'nin en büyük kentiydi. En fazla beş altı katlı binalara rastlıyordunuz. Kahire ise dört milyon nüfusu olan bir şehirdi. Yirmi, otuz katlı binalar vardı. Bugün Türkiye'de gördüğümüz büyük marketlerden daha büyük marketler vardı Kahire'de. Şukurel, Orazdıbank, Ömer Efendi diye kat kat kocaman marketlerdi bunlar. İstanbul'da böyle bir şey yok o zamanlar. Böyle marketler İstanbul'da on beş, yirmi sene önce açılmaya başlandı.

Kahire'de dört tane, İstanbul'da bir tane üniversite vardı. Bunlar Kahire Üniversitesi, Ezher Üniversitesi, Ayn Şems Üniversitesi, Amerikan Üniversitesiydi. O zaman üniversite öğrencisinin Türkiye'de pek çok hakları vardı. İndirimler vardı mesela. Mısır'da ise hiç talebe indirimi yok. Biz onu sorduk o zaman. Dört tane üniversitede toplam dört yüz bin öğrenci olduğu söylendi. Tramvaylar, otobüsler, sinemalar, tiyatrolar yani talebe tenzilatı yapılabilecek bütün müesseseler özel şirketlerin elindeydi. O yüzden sadece uçaklarda yüzde elli tenzilat vardı. Otobüslerde, tramvaylarda ise hiç indirim yoktu. Çünkü dört yüz bin öğrenciye özel şirketler indirim yaparsa zarar ederdi. Bir de iktisadi nizam olarak tamamen serbest piyasa hâkimdi, bunun için çok zenginlerdi.

Orada büyük zenginler büyük marketler açıyor, çok katlı oteller ve binalar yaptırıyordu. Bunlar Türkiye'de yok o zaman. Bu bakımdan Kahire Orta Şark'ın Paris'i olarak biliniyordu. Her türlü eğlence, her türlü imkân mevcuttu. Şehir tertemizdi, hatta bazı sokakları sabunla yıkanyormuş. Parklar, bahçeler ve gezinti yerleri vardı. İstanbul'dan Kahire'ye gittiğiniz zaman çok değişik, çok modern bir şehre gittiğinizi hissediyordunuz. O zamanlar şimdiki gibi pislik, fakirlik yoktu. Mısır'ı mahveden sosyalizm oldu. Mısır ihtilalini Amerika ve İsrail yaptırdı. İşin aslına bakılırsa ihtilaller o memleketi en az otuz sene geri götürdü.

EMİN EL-HÜSEYİNİ Mİ, AHMED HAMDİ AKSEKİLİ Mİ?

Mısır'a gittiğim yıllar İsrail'in kurulduğu yılların hemen akabinde denk geliyordu. Türkiye'de konuyla ilgili pek bir reaksiyon yoktu. Bizim insanımız olayın pek farkında değildi fakat Mısır, olayları ve gelişmeleri yakından takip ediyordu. O zaman Hacı Emin El Hüseyini diye Filistin Müftüsü olan bir zat vardı. Sarıklı bir adamdı. Devamlı gazetelere çıkıyordu. Bizde de Ahmet Hamdi Aksekili Türkiye'nin Diyanet İşleri Başkanıydı. Gitmeden önce Diyanet İşleri Başkanı ile Hacı Raif Bey vasıtasıyla görüşmüştüm. Hamdi Aksekili Ezher Şeyhi'ne bizim adımıza bir tezkiye mektubu yazdı. Çok hoş bir insandı. Bize birtakım tavsiyelerde bulundu. Mısır'a gidince mektubu Şeyh'e verdik. Onun için Türk talebelerine yurtlarda yer açılana kadar otel kiralandı. Mısır'dayken Ahmet Hamdi Akseki'yle iki defa mektuplaşmam oldu. Birinde "Mektubunuzu Ezher Şeyhi'ne verdim. Size çok selamı var. Burada bize çok destek oldu" gibi şeyler yazdım. O da cevaben bir mektup yazdı. Mektubunda memnuniyetini dile getirmiş ve Ezher Şeyhi'ne tekrar selam iletmemizi söylemişti. Ondan sonra ona iki kez daha mektup yazdım ve cevabını da aldım. Ancak şu anda o mektuplar kayıp. Zira bu mektupları saklamak aklımın ucundan bile geçmedi.

Biz orada talebeler olarak kendi aramızda “Acaba Emin El Hüseyini mi, yoksa Ahmet Hamdi Akseki mi daha âlim bir kişidir?” diye tartışıyorduk. Tabi ben Ahmet Hamdi Akseki’yi gördüğüm için onun tarafındaydım. Ona laf söyletmiyordum. Mısır o zaman çok ileri, çok güçlü bir memleketti. Amerika ve İsrail, Kral Faruk devrinde Mısır’ı geri götürmenin çaresini ihtilal yaptırarak buldular. Dolayısıyla o ihtilali Cemal Abdunhasır’a yaptıran Amerikalılar ve Yahudilerdir.

EZHER’E KABUL EDİLMEK İÇİN İMTİHANA GİRİYORUM

Kahire’de bir müddet gezip-tozduktan sonra imtihan devresi geldi. Komisyonlar kuruldu, herkesi birer birer imtihan ettiler. Önce bu öğrencinin tahsili nedir, kendi ülkesinde ne okumuş diye herkesin sunduğu belgelere bakıyorlardı. Bunlar değerlendirildikten sonra imtihana tabi tutuyorlardı. Ne kadar Arapça bildiğine bakıyorlardı. Ben biraz Arapça biliyordum tabi. Arkadaşım olan Ali Eryiğit’i ortaokul birinci sınıfa, beni de lise birinci sınıfa verdiler. Bana verdikleri belgeye “Bu öğrenci isterse liseyi okur, isterse müstemi olarak üniversiteye gidebilir” diye bir not düşmüşlerdi. Orada yabancılar için “müntesip veya müstemi” sistemi vardı. Müstemi olarak kaydolan öğrenci birinci sınıfa başarır ise fakültenin müntesip yani devamlı öğrencisi oluyordu. İmtihanın neticesi böyle olunca ben de üniversiteye gitmeye karar verdim. Ali Eryiğit, “Biz beraber okuduk. Nasıl olur da ben iptidai birinci sınıfa sen üniversiteye gideceksin?” diye itiraz etti. Ben de “Sonuçta bunu ben yapmıyorum. Adam imtihan neticesinde bakmış, bende bu kabiliyeti görmüş” dedim. Ben Türkiye’de ortaokul okumuştum. Bizdeki ortaokul diploması kültür dersleri bakımından Ezher’in lise diplomasına denk geliyordu. O arkadaş bir sene sonra okumaktan vazgeçip Mısır’dan İzmir’e döndü. İzmir’de inşaat işleriyle uğraşıyordu. Türkiye’ye döndüğümde bana Mısır’dan dönmesinden dolayı pişman olduğunu, yanlış yaptığını ama bir daha döne-

mediğini söyledi. Sonra duydum ki inşaattan düşüp vefat etmiş.

Arap Dili Fakültesine gidip müstemi olarak kayıt yaptırđım. Bir sene devam ettim. O zaman senede iki imtihan vardı. Haziran devresinde imtihana girdim. Dört dersten geçmiştim. Fakat enteresan olan Mısırlıların dahi geçemediği “İnşa” dersinden ben geçmiştim. Mısırlılar nasıl geçtim diye deli oluyordu. Tabi aradan bir sene geçtiği için Arapçayı da daha güzel konuşuyordum. İnşa dersinde biri edebi, diğeri dini iki konu vardı. İkisinden birini tercih edebiliyorduk. Ben dini konuyu seçtim. Tabi ben hafızım. Ezberimde Buhari'den üç yüz tane hadis var. Makamat-ı Hariri'den beş tane makamı ezbere biliyorum. Arapçayı da iyi bildiğim için yazarken hata yapmıyorum. Dini konuyu seçtiğim için yeri geldiği zaman ayet, yeri geldiği zaman hadis, yeri geldiği zaman Makamat-ı Hariri'den şiir yazıyorum. Bir de Arapçayı düzgün yazmak için gramer bilmek gerekiyor. Gramerim de iyiydi. Bu sebeplerden ötürü o dersten tam not almıştım. Diğer dört dersden geçmişim sadece.

İZMİR'DEKİ HOCALARIMDAN MUSTAFA GÜLALİ

İzmir'de bana Arapça dersi veren Mustafa Gülali isimli bir hocam vardı. Arap edebiyatını çok iyi biliyordu. Dağistan medreselerinde okumuş bir âlimdi. İzmir'de kuyumculuk yapıyordu. Bize Buhari'den hadisler ve Makamat-ı Hariri'den bazı bölümler ezberletmişti. Mustafa Hocam ben Mısır'a gitmeye karar verince Külliyyetü'l Luga'l Arabiye'ye yani Arap Dili bölümüne gitmemi tavsiye etmişti. Fakat ben kendi kendime düşündüm ve Külliyyetü'l Luga'l Arabiye yerine Ussuluddin fakültesine gitsem daha iyi olur dedim, çünkü dini tahsil yapmam lâzım. Müstemi olarak ilk önceleri Arap Dili Fakültesi'nde okudum ama sonra böyle bir karar aldım. Ussuluddin fakültesine geçebilmem için imtihan olmam gerekiyordu, çünkü Lugal Arabiye'yi tamamlamamıştım. Eylülde lise derslerinden sınava girip derslerin hepsini verirsem müntesip

olabiliyordum. Bunun üzerine, Eylülde sınava girip tüm dersleri vermeye ve Usuluddin Fakültesine kayıt yaptırmaya karar verdim. Müracaat ettim, beni imtihana aldılar. Başarılı olup bu on bir dersi verdim ve böylece lise bitirme imtihanından geçtim. Tabi birçok şey sordular. Ben tefsir, fıkıh, kelim gibi dersleri okumuştum zaten. Hoca fıkıh dersinden ne okudunuz, diye sordu. Nuru'l-İzah, Meraku'l-Felah isimli kitapları okuduğumu söyleyince başka bir hoca, “Nuru'l-İzah'ın müellifi kim” dedi. Cevap veremedim. Nuru'l-İzah okudum ama müellifi kimdir, hiç onu düşünmedim. Zaten üç hoca vardı. Diğeri “Peki, Meraku'l-Felah'ı kim yazmıştır?” dedi. Yine cevap veremedim. Hocalardan biri diğere, “Bunları bilememesi talebenin değil bizim kabahatimiz” dedi. Bizde talebeye bir kitap okutulur, müellifi hakkında talebeye hiç bilgi verilmez. Onlarda da aynı sistem var. Hoca bunu fark etti ve “Bu zeki bir talebe, bu öğretilmiş olsa bilmemesi mümkün değil” dedi. Herhalde diğer konularda verdiğim cevaplar hoşlarına gitti ki “Bu bizim kabahatimiz” dedi ve beni geçirdiler. Bunun üzerine 1951–52 ders yılında Usuluddin Fakültesine kayıt yaptırdım. Oraya devam edip bitirdim. Sonra aynı fakültede yüksek lisansı tamamladım. Bunlar benim için çok iyi oldu. Şayet ben Usuluddin Fakültesine gitmeseydim sadece Arap Dili ve Edebiyatı konusunda ihtisasım olacaktı. Böylece bunu da halletmiş oldum.

Bizim zamanımızda da Ezher yönetimi Ezher Camiinin karşısındaki binadaydı. Usuluddin Fakültesi Şubra'daydı. Mescid-i Hazindar diye bilinen yerin yanındaydı. Külliye'tü'l Luga'l Arabiye ise Abidin Sarayı'na yakın başka bir binadaydı. Bunların hepsi şimdi Ezher'in merkezinde toplandı. Bizim zamanımızda sadece Şeriat Fakültesi Ezher'in merkezindeydi ve bir üniversite olarak Ezher çok disiplinliydi. Muntazam tedrisat yapan bir müesseseydi. Mesela hocaların çoğu sınıfa girdiği zaman kapıyı kapatırdı. Dışarıda kalan öğrenci içeriye giremezdi. Öğrenciler hocadan önce sınıfa girmek zorundaydı. Hocalar sınıfta hikâye anlatmazdı. Direkt derse geçilir ve son derece ciddi bir şekilde ders işlenirdi. Ders zili çaldıktan sonra bahçede kalanlar olursa mubassır bunları toplar ve

ikaz ederdi. Mubassır dediğim kişi, hocalardan seçilmiş bir gözcüydü. Hocaların hepsi âlim zatlardı ve dersi çok derin anlatırlardı. Akaid-i Nesefiyye dört sene muttasıl okutulurdu. Ezher'de “tayin imtihanı” diye bir şey var. Üniversiteyi bitirip bütün derslerden geçmiş olsanız dahi tayin imtihanını veremezseniz üniversiteyi bitiremiyorsunuz. Tayin imtihanı şu demek: Bir konu seçiyorsun. Mesela ben kelimadan bir konu almıştım. Üç gün müsaade ediyorlar. Bu üç gün içinde istediğin hocadan ders alabiliyorsun. Ezherin tayin ettiği hocalar da var. İsteyen onlara gidiyor, onlar da konuyu anlatıyor. Dördüncü gün bir komisyon kuruluyor. O komisyonda imtihan oluyorsun. Mülâkat gibi bir şey yani. Her şeyi soruyorlar. Bu imtihanı geçmeden mezun olamıyorsun. Benim konum kelimadan “el hidaye ve'd-dalale” ismini taşıyordu. Mastır kısmında da hocayla iki sene ders yapıyorsun. Bizim zaten mastırda üç dersimiz vardı: “Ulumu Hadis, Ulumu Kuran, Dinler Tarihi.” Mastırımı tefsir - hadis bölümünde yaptım. Yazılı olarak bir konu seçip, tez gibi hazırlıyorsunuz. Ben “Milel ve Nihal” üzerine bir tez hazırladım.

Mısır'dayken Ezher hocalarından yanına gidip geldiğim bazı kimseler vardı. Onların içinde Şeyh Bedran meşhurdur. Türk öğrenci olduğum için beni birkaç defa evine davet etti. Entelektüel bir adamdı. Herhalde Türkiye'yi, Türkleri biraz merak ediyordu. Onunla sıkı bir temasımız oldu. Ziyaret ettiğim başka hocalar da vardı ama en çok Şeyh Bedran'la görüşüyordum. Bize Ulumu Kuran derslerini okutan Ahmet Ali diye yaşlı bir hoca vardı. Hoca olarak çok hoş bir insandı, yalnız bize “büyük tefsir kitaplarını okumayın” diye devamlı telkinde bulunurdu. Sınıfta on altı kişiydik zaten. Hocanın bazı müfessirlere karşı alerjisi var diye düşünüyorduk ama kendisine bir şey demiyorduk. “Celaleyn gibi muhtasar tefsirleri okuyun. Anlamadığınız yerler olursa Ebu Suud veya Zemaşeri'nin tefsirlerine bakarsınız, geri kalan tefsirleri okumayın” diye açıkça söylerdi. “Müfredat-ı Ragıp” gibi Kuran lügatlerini iyi okuyun ama Kur'an'ın metninden fazla uzaklaşmayın” derdi. Ben tefsir hocası olduktan sonra aynı kanaate vardım.

Geniş tefsirler insanı yönlendiriyor. Mesela bir ayet okuyorsunuz. Müfessir öyle bir tefsir yapıyor ki o tefsir sizi bağlıyor, hâlbuki tefsir bir yorumdur aslında. Bu nedenle ayetteki diğer manaları ve incelikleri düşünemiyorsunuz zira müfessir yönlendirme yapıyor. Kur'an okuduğumuzda veya dinlediğimizde zihinde canlanan bazı manalar vardır. Orada ilhamı direkt Kur'an'dan alıyorsunuz. Ama bir tefsir okuduğunuz zaman, zihin oradaki yönlendirmelere bağlanıyor ve başka ne olabilir acaba diye düşünemiyorsunuz.

EV TUTMA MACERASI

Mısır'a ilk gittiğimizde yerleştiğimiz otelde çok kalmadık. Bir müddet sonra bizi Ezher'de koğuş gibi bir yere yerleştirdiler. Kırk kişi kadardık. Bağdat'tan Kahire'ye gelmiş Hüseyin Küçük diye bir arkadaş vardı. Sesi güzeldi, gayet güzel Kur'an okuyan bir arkadaştı. Karadenizliydi. Bende biraz para ve imkân olduğunu anlayınca bana beraber eve çıkalım dedi. Ben de kabul ettim. Beraber Ezher'e yakın bir yerde iki odalı bir ev tuttuk. Bu arkadaş zaten hastaymış. Tekrar hastalandı, ben de onu hastaneye yatırdım. Tüberküloz hastalığına yakalanmış. Devamlı ziyaretine gidiyordum. Tuttuğumuz evde kapı çalınıyor. Bakıyorum bir kadın, "Çamaşırınız var mı, yıkayalım?" diyor. Başka bir gün yine kapı çalınıyor. Yine bir kadın, "Evinizin temizliğe ihtiyacı varsa temizleyelim" diyor. Sürekli böyle şeyler oluyor, ben de yok diyorum. Ben fark etmiyordum ama onların maksadı başkaydı. Evin temizliğini, çamaşır işlerini vs. kendim yapıyordum. O arkadaş da hastaneye yattığı için ben evde yalnız kaldım. O arkadaş bir gün bana " Bağdatlı Arap birisi var. Şimdilik benim yerime kalsın, ondan kiranın yarısını isteyelim" dedi. "Olur" dedim. O arkadaş yanıma aldı. Bir süre beraber kaldık ama adam mutfağa girip bir şeyler yapıp yiyor, bulaşığını yıkamadan bırakıp gidiyordu. Girip çıkıyor, ihtiyacı olduğu zaman mutfağı da kullanıyordu, fakat bütün temizlik işleri bana kalıyordu. Bir ay geçti, para da vermedi. Bu durum iyice moralimi bozdu. Diğer arkadaş hastanede yatıyordu. Ondandır para istemem zaten mümkün değildi. Devamlı ona gidip geliyordum. Meyve vs. bir şeyler götürüyordum.

Aradan iki ay geçti. O arkadaş bayağı hastanede yattı. Diğer arkadaşta yemek yapınca bulaşığı yıkamasını, temizlik yapmasını söyledim. Tamam, diyor ama yine yapmıyordu. Bunun üzerine bu adamı nasıl kovabilirim diye düşündüm. Bir gün yine eve gelmiş. Mutfakta da kocaman bir bıçak vardı. Onu aldım ve “Bundan sonra bu mutfakta yemek yapar, bulaşığını yıkamadan gidersen bununla seni öldürürüm. Senin burada uşağın yok. Hem kirayı da istiyorum” dedim. Tamam deyip gitti. Gidiş o gidiş. Bir daha uğramadı. Uğramaması benim için daha iyiydi. Sonra baktım diğer arkadaş hastanede, komşular da ikide bir rahatsız ediyor, bıraktım ve ondan sonra bir süreliğine pansiyona gittim. Orası daha rahattı, her iş yapıyordu. Yurttan yerim çıkıncaya kadar orada kaldım. Diğer arkadaş sonra hastaneden çıktı. Onun ve diğer Iraklıların 2–3 aylık kira bedelini de ben ödedim. O, hastaneden çıktı fakat bir türlü düzelmedi. Sonra Türkiye’ye döndü. Türkiye’de bir süre yaşadı ama sonra vefat etti. Bu da oradaki hatıralarımdan biri. Ben köylü çocuğu olduğum için bu türlü işlerde hiç tecrübem yoktu. Onun aklına uyup ev tuttuk, ama bu türlü işlere girişmek pek doğru değilmiş. Onun parası vardı ama hastalanınca bütün parayı ben ödemek zorunda kaldım. Öteki de iyi çıkmadı. Durum böyle olunca ben de şiddet kullanmaya mecbur oldum. Zaten gelme etme desen de adamın dinlediği yoktu.

MISIR'DAKİ BAZI ARKADAŞLAR

Bir ay kadar bir pansiyonda kaldım. Benim Mısır’a gittiğim sene Türkiye’den gelmiş seksen tane öğrenci vardı. Talebelerin çoğu iptidaiye de okuyordu. Oraya gider gitmez üniversiteye ilk giden sadece ben vardım. İkinci olarak da Ali Aslan Aydın var. O Türkiye’de lise mezunuydu. Onu denk saydırarak O da benimle aynı dönem Usuluddin Fakültesine kayıt yaptırdı. Onun dışında fakülteye giden öğrenci yoktu. Emin Saraç gibi diğer arkadaşlar fakülteye girmeden önce lise okudular. Mısır’a gelen öğrenciler Türkiye’nin farklı yörelerindendi. Birçoğu ilkokul mezunuydu ya hiç Arapça okumamış veya birazcık okumuş kişilerdi. Aynı zaman-

da fakir insanlardı. Ben onlardan yirmi beş kadar öğrenciye ders veriyordum. Oraya çok önceden gelmiş yaşlı Türk öğrenciler de vardı. Bunların içinde sadece oraya ilk gittiğimde karşılaştığım ve taksiciyle kavga eden Süleyman Sırrı Okulu bırakmış ve kendini oyuna, eğlenceye vermiş tembel bir kişiydi. Sonra Türkiye'ye döndü ama ne oldu bilmiyorum. Bunun dışında Ezher'i okuyup bitirmiş ve orada kalmış yaşlı ileri kimseler vardı. Onlardan hatırladığım Konyalı birisi vardı. Revakta bir odası vardı, orada yatıp, kalkıyordu. Yaşı da ellinin üzerindediydi. Hâlâ bekârdı. Çok bilgili bir adamdı. Ona gittiğimizde muhakkak ya çay ya da yemek ikram ederdi bize. Ezher'de şöyle bir şey var. Talebe Revakta bir oda aldığı zaman vakıf müessesesi olduğu için onu oradan çıkarmıyorlardı. Talebe orada senelerce kalabiliyordu. Bir de Şeyh Hamdi diye Arnavut birisi vardı. Onun da Revak'ta odası vardı. Revak'ta her öğrenciye bir oda, Sultan Mahmud Tekkesi'nde iki öğrenciye bir oda veriliyordu. Ben Sultan Mahmud'ta kaldım. Ezher'i bitirip orada hoca olanlar da vardı. Mesela Konyalı Ali Zeki Efendi. İzmir'den onu tavsiye etmişlerdi bize. Beni ona gönderdiler. Velim gibiydi, benimle ilgileniyordu. Zamanında Konya'dan gelmiş, Ezher'de okumuş, bitirdikten sonra orada müderris olmuş. Yine Şeyh Şemsettin diye birisi vardı. O da Ezher'de okuyup bitirmiş ve orada müderris olmuştu. Böyle kimseler vardı orada.

Mısır'da Naim Erdoğan isminde bir arkadaşım vardı. Mısır'da okuyan talebelerden biriydi o da. Türkiye'de Şişli Camisi'nde senelerce imamlık yaptı. Geçenlerde vefat etti. Kahire'ye gittikten bir müddet sonra bizi Ezher Külliyesi'nin içinde, 40–50 kişilik bir koğuşa yerleştirdiler. Tabi oradaki arkadaşların çoğu tecrübesiz kimseler. Bu arkadaş geceleri kalkıp ağlıyordu. Bir gece, niye ağladığını sordum. “Sıkılıyorum, uykum gelmiyor” dedi. Saat 11–12 arası. “Uyuyamıyorsan gel, sokağa çıkıp biraz gezelim” dedim. Hava sıcak olduğu için açık dükkânlar oluyordu. Onu dışarı çıkarıp bir yerde yoğurt yedirdim. Biraz da su içirdim. Böylece gitti, yatıp uyudu. Sonra ona “ Her gün bu saatlerde gidip biraz yoğurt yiyeceksin ve üzerine su içeceksin. Ondan sonra mışıl mışıl uyur-

sun” dedim. Böyle bir hikâyemiz var onunla. Tabi uyuyamıyorum diye ağlıyordu ama herhalde biraz da ailesini düşünüp özlediğinden ağlıyordu.

FOTOĞRAFÇILIK MERAKIMIN SONA ERMESİ

Mısır'da bir Bektaşî Tekkesi vardı. Oraya hep artistler falan geliyordu. Biz de fotoğrafçı, gazeteci numaralarıyla oraya gidiyorduk. Mısır'ın entelektüellerine hitap eden bir mekândı. Mısır'da “Nadiye” diye ünlü bir şarkıcı vardı, Türk kökenli biriydi. Onun ve daha birçok önemli kimsenin fotoğraflarını çektim. Onlarla tanıştım. Bir gün bir arkadaş bana “Sen buraya okumaya mı, fotoğraf çekmeye mi geldin?” dedi. Gururuma dokundu. Ben buraya gerçekten okumaya geldim diye düşündüm. O fotoğrafların içinde nahoş fotoğraflar da vardı. Arkadaşlara kapıldım, bu işi yaptım bir daha yapmayayım diye tövbe ettim. Ondan sonra bu fotoğrafları filmleriyle beraber yaktım. Fotoğraf makinesini de sattım. Şimdi çok pişmanım, çünkü onlar birer belgeydi. İyisi de, kötüsü de vardı o fotoğrafların o ayrı mesele tabi. İçlerinde kızlarla çektiğim fotoğraflar da diğer arkadaşlarla çektiğim fotoğraflar da vardı. Mısır o zaman çok serbest bir ülke. Kapalı da açık olanı da var. Tabi biz yabancı olduğumuz için insanlar yaklaşıp fotoğraf çekirmek istiyordu. Hatıra fotoğraflarıydı bunlar. Tabi gazeteci diye çıktık ortaya, bunları rahat yapıyorduk. Caka satıyorduk. Herkes de inanıyordu.

KONYALI ALİ ZEKİ EFENDİ

Velim olarak bahsettiğim Ali Zeki Efendi'yi İzmir'de tanıyorlardı. Beni gönderirken ona bir mektup yazmışlardı. Kahire'ye gittiğimizde onu bulduk. Bize velilik yapıp ilgilendi. Bu zat vaktiyle Ezher'e gitmiş, okumuş orada müderris olmuş. 60 yaşlarında vardı. Türk vatandaşı mıydı, yoksa orada vatandaş olmuş muydu onu bilemiyorum. Belki de o dönem oralar Osmanlı toprağı olduğu için vatandaşlık önemli değildi. Saygın bir adamdı.

Onunla ilgili, önemli bir hatıram var. Her sene El-Ezher’de, Kralın Cülus Merasimi yapılırdı. Yabancı ülkelerden gelen talebelerden temsilciler, Kralın naibi huzurunda konuşma yaparlardı. Yine böyle bir merasim yapılacaktı. Mısır’da ihtilal olmadan önce, 1952 yılıydı. Ben o zaman Ezher’de ki talebeler içerisinde seçkin bir kimseydim. Kral Faruk’un Cülus Merasimi’nde konuşma yapmak üzere arkadaşlar beni tensip ettiler. Ali Zeki Efendi’ye gittik. “Ben size güzel bir yazı hazırlarım, onu okursunuz” dedi. Gerçekten çok güzel bir yazı hazırlamıştı. Bir sayfalık bir yazıydı. Öncesinde tekrar tekrar okuyarak çalıştım. Yazıyı adeta ezberledim. Tören Ezher’in büyük konferans salonunda yapıldı. Yazıyı orada okudum. Tabii, yazıdaki duyguları falan hep vurgulayarak okudum. Okumam çok büyük ilgi gördü. Sekiz defa alkışlarla bölündü. Bu yazılar daha sonra kralın naibi vasıtasıyla değerlendiriliyordu. Birinci olanlara kralın caizesi varmış. Konuşma yapan öğrenciler arasında birinci sırada yer alabileceğimi zannediyordum. Birinci olanlara büyük imkânlar sağlanıyordu. Ancak bir süre sonra ihtilal oldu, ihtilalden dolayı bu imkânlardan faydalanamadık.

Ali Zeki Efendi, Mısır Cedide diye bilinen bir yerde oturuyordu. Ezher’e biraz uzak bir yerdı. Zaman zaman arkadaşlarla beraber evine gidiyorduk. Ziyaret esnasında bize bir şeyler ikram ederdi. Çok hoş bir insandı, misafirperver bir ailesi vardı. Aynı sene tefsir dersinden ikmale kaldım. İkmale kalmamın sebebi, imtihana sadece “Medarik Tefsiri” nden çalışmamdı. Zira bizde hocalar “Medarik Tefsiri” okutuyorlardı. Hâlbuki benden başka herkes Ebu Suud’tan ve Zemahşeri’den çalışmış, ben onlara çalışmamıştım. Bunun üzerine Ali Zeki Efendi’ye gidip ikmâle kaldığımı ve biraz ders almamın iyi olacağını söyledim. O da “Olur” dedi. Derslere geleceğini ve geldiği zaman bana bir hoca göstereceğini söyledi.

Bir gün beni “Kahvetü’l Fişavi” dedikleri bir yere götürdü. Orda sarıklı bir hoca vardı. Hocalar karşılaştınca sarıldılar kucaklaştılar ve birbirlerini övdüler. Sonra birlikte oturduk. Ali Zeki Efendi sigara, o da nargile içiyordu. Bir süre sohbet ettiler. Fişavi Kahvesi’nde bir tarafta nargile içenler, bir tarafta oyun oynayanlar

vardı. Bir taraftan da radyo çalışıyordu. Böyle bir manzara vardı. Hocalar ikindiden sonra oturuyordu o kahvede. Nargile içen başka hocalar da vardı. Sarıklı adamlar hepsi. Neyse Ali Zeki Efendi, “Bu genç sana gelsin, biraz ders ver” dedi. Hoca da “Olur” dedi. Biz oradan çıktık. Oraya yakın olan İdaretu’l-Ezher binasının önüne geldiğimizde “Hocam, ben bu kahveye gidip ders almam” dedim. Elinde baston vardı. Bana vuracaktı ama kaçtım. Yanıma geldi. “Sen kim oluyorsun, daha dünkü çocuksun, sen ne zaman bu işleri öğrendin?” dedi. Böyle birçok laflar ettikten sonra “Hocaya gideceksin, dersi de alacaksın. Hocanın çay, nargile parasını da ödeyeceksin. Ben de takip edeceğim. Eğer gitmezsen sana ceza veririm” dedi. Ben de sesimi çıkartamadım tabi.

Ertesi gün gittim. Baktım hoca oturmuş nargilesini içiyor. Adı Şeyh Rebi’ydi. Selamlaştık, oturmamı söyledi. Beraber bir çay içtik. Sonra ne okuduğumu sordu. “Medarik” dedim. “Peki, sen hangi tefsirden çalıştın?” dedi. “Hiçbir tefsirden okumadım” dedim. “Hoca Medarik’ten takrir yaparken, Ebu Suud ve Zemahşeri’den anlatır. Sen onun için ikmâle kalmışsın” dedi. Ben o zaman anladım neden kaldığımı. Biz gene Medarik’ten okuyalım ama ben “Ebu Suud’tan ve Keşşaf’tan gereken yerleri anlatırken sen de not alırsın” dedi. Biz de o zaman Ebu Suud, Keşşaf kitap olarak yok. Sadece Medarik var. Onu da üniversite vermişti zaten. Neyse, herkes kahvede kendi işiyle meşgul oluyor, biz de bir kenarda oturmuş ders yapıyorduk. İlk gün baktım, hoca bilgili bir insana benziyor. Ebu Suud tefsirinde böyledir, Keşşaf’ta şöyle tefsir edilmiştir diye ezbere anlatıyor. Bu dikkatimi çekti. O yüzden ilk gün bende olan rehâvet ve isteksizlik biraz azaldı. Bunu ikinci, üçüncü gün takip etti. Baktım, hoca derya gibi adam. Böyle olunca düşüncelerim değişti ve hocaya değer vermeye başladım. Fakat her gün hocanın çay, nargile parasını veriyorum, hiç hayır demiyor. Böyle bir süre gittim ve o insandan çok istifade ettim. Sınıfı da geçtim. Hakikaten de soruların hepsi Ebu Suud ve Keşşaf’tan çıkmıştı. Sonra ahbab olduk. Bana, Şeyh Ali derdi. Arada birkaç defa bizim yurda dahi geldi. Benimle ilgileniyordu.

MISIR HALKININ GÜNLÜK HAYATI VE DİNDARLIĞI

Aradan biraz zaman geçti ben de nargile içmeyi, tavla, kâğıt gibi oyunları oynamayı öğrendim. Arkadaşlarla oynuyorduk. Nargile, sigara hepsini tamamladım. O muhitte normaldi bunlar ama içimde bir ukde devam ediyordu. Çünkü bizim alışkanlığımızda, geleneğimizde bunlar yoktu. Mısır'daki halkın ve ulemânın yaşayışına bakıyordum, bizim öğrendiğimiz Müslümanlığa bakıyordum bir birini tutmuyordu. Bende de şimdi o kadar olmasa da o zaman aşırı bir dindarlık vardı. Buna kafamda bir türlü çözüm bulamadım ve hocaya sormaya karar verdim. Yanına gittim, yine oturmuş nargilesini içiyordu. "Hocam, size bir şey soracağım. Mısır'da çok fazla âlim insan var ve din herkes tarafından biliniyor; fakat bu din burada uygulanmıyor. Bildikleri halde tatbikatta, amelde burası çok garip, bunun sebebi nedir?" dedim. Ben öyle söyleyince hafif bir gülüş attı. Nargilesini çekti ve bu kez biraz daha yüksek bir perdeden güldü. Tekrar nargilesini çekti ve bu defa kahkaha atarak güldü. Ondan sonra bana dönerek "Cenâbı Allah bu beldeyi, Mısır'ı, İslâmi ilimlerin muhafazasına memur etmiştir. Biz de onu yapıyoruz. Ama amel işine gelince; bırak o işi sen, o ayrı bir şey. Burada gelenek haline gelmiş. Biz bilen ama bildiğini uygulamayan âlimleriz" dedi ve eleştirilerime katıldı. O olaydan sonra hocayla aramızda daha çok yakınlık peydah oldu. Ayrıca benim bu konudaki kafa karışıklığım da çözülmüş oldu.

Kahire'de bazı tanıdık kimselerin düğünlerine gidiyorduk. Orada yarı çıplak kadın oynatıyorlardı. Düğünler erkek kadın karışıkta zaten. Hatice Hanım diye Aydınli bir Türk Kahire'de yaşıyordu. İki tane oğlu vardı. Onlar da bizim akranımızdı. O vesilesiyle tanışmıştım onlarla. Hatice Hanım vaktiyle Mekkeli bir delille (hac rehberi) evlenmiş sonra Mısır'a yerleşmiş. Kocasının esansçı dükkânı vardı. Eskiden her memlekette, her vilayetin ayrı ayrı delili olurdu. Delil Mekke'den gelir ve hacca gideceklerle ilgi-

lenirdi. Oraya giden hacılar, o delilin nezâretinde haccını yapardı. Bu sonradan yavaş yavaş azaldı. Bir delil aynı zamanda birkaç yerin de delili oluyordu. Hatice Hanım'ın kocası Bosna Hersek bölgesinin de deliliymiş. O adam delil olarak Aydın'a geldiği zaman Hatice'yi onunla evlendirmişler. Başka hanımı da varmış galiba. Bu adam Hatice Hanım'ı alıp götürmüş ve Mısır'a yerleştirmiş. Biraz Mekke'de biraz Mısır'da kalan, gidip gelen bir adammış. Ben Mısır'dayken tanıştım onunla. Bir kızı iki oğlu vardı. Delil her hacıdan bir miktar para alır ve onun karşılığında da orada hizmet verir. O zaman hacılardan "toprak bastı parası" alıyorlardı. Şimdi o belki vizenin içinde olabilir. Öyle ayrı bir kalem yok.

Zaman zaman Hatice Hanım'ın evine gidiyorduk, kendisi bize çok itibar ediyordu. Bir anne gibi yemek falan yediriyordu. Böyle bir Anadolu kadınıydı. Ben çocuklarıyla akran olduğum için beraber gezip dolaşıyorduk. Düğünlere de götürüyorlardı beni. Yine beraber bir düğüne gitmiştik. Hatice Hanım'ın büyük oğlu Abdülkadir bir muziplik hazırlamış, benim haberim yok. Neyse gittik, oturduk. Bir dansöz çıktı, oynuyor. Yanıma gelip kucağıma oturmak istiyor, ben de itiraz ediyordum. Meğerse Abdülkadir işaret ediyormuş. Derken kadın yarı çıplak bir vaziyette geldi kucağıma oturdu. Ben de kaldırmak istiyordum. "Para vermezsen bu senin kucağından kalkmaz" dediler. Para verdim, kalktı. Biraz dolaştı, oynadı, tekrar geldi. Böyle şeyler onlara göre mühim bir şey değildi ama benim yapıma çok aykırıydı.

Ben Mısır'da şunu anladım. Mısır, gerçekten İslâmiyet'i çok iyi bilen ve birçok uygulamaları olan bir memleket. Mesela Mısırlıların çoğu namaz kılar. Ramazanda iftardan sonra caddeler dolar. İftar vaktinde otobüsler, tramvaylar, her şey durur ama iş oyun ve eğlenceye gelince de hiçbir şeyden eksik kalmazlardı. Esrar çok yaygındır. Ailece esrar içenler bile vardı. Kadın-erkek ilişkileri çok serbest. Mısırlılar hem dini, hem dünyayı bir arada yaşayan, bunlar arasında bir çelişki görmeyen insanlar. Tabir caizse Mısırlılar galiba Mürcie mezhebindedirler.

Ehl-i sünnet ve onun karşısında Mutezile var. Mürcie, Ehl-i

Sünnet'e yakındır. Şiiler Mutezileye yakındır, Hariciler ise ayrı bir yol tutmuştur. Nerden kaynaklandı onu bilmiyorum ama Mısır halkının inancı Mürcie'dir. Bu inanca dayalı olarak Ehl-i Sünnet görünse bile hocalar dahi öyledir. Bazı hocalar esrar, sigara vs. içiyor. Onlara göre esrar zaten harâm değil, sigara hükmündedir. Şer'an bir şeyin harâm olması için şer'i delil lâzım. Mısır'da esrar içene, alana, satana yirmi beş sene hapis cezası var ama hiç kimse hapse girmiyor. Orada en yüksek kademedeki adamlar hep haşışçiydi. Bunlar geceleri toplanıp arkadaşlarıyla veya ailece haşhaş içiyorlardı. Buna çok şahit oldum. Birkaç defa zorlasalar da ben içmedim. Onların içtiği esrar biraz hafif herhalde. Çünkü herkes bir taraftan esrar içiyor, kafaları biraz duman oluyor bir taraftan da sohbet ediyorlar. Bu, yaygın bir gelenek Mısır'da. Ben orada kaldığım süre içerisinde tanıdığım ailelerde bunları gördüm.

Kadın-erkek ilişkilerine gelince tamamen serbest. Biz 1950 senesinde Mısır'a gittik. İlişkiler son derece serbest. Herkes kendi anlayışına ve imkânına göre hareket ediyor. Burada o Mürcie akidesi tam manasıyla hâkimdir. Mesela inanış bakımından Türklere çok benzerler. Birçok hurafeye inanır Mısırlılar. Türkler de inanır. Tarikatlar yaygındır. Hatta Mısır'da tarikatların bir de cemiyetleri, yani üst kurulu vardır. Üst kurulu olduğu gibi bir de bağlı oldukları bir sivil toplum kuruluşu var. Şimdi de bir bakanlık bünyesinde devam ediyor bu. Mısırdaki bu tip şeyler tamamen serbest.

Ezher'de okunan kelimeler Ehli Sünnet kelimeleridir. Akâid de öyledir. Şerhleriyle birlikte Akaid-i Nesefiye okutulur. Yaşayışlarına baktığınız zaman ise tam manasıyla Mürcie Akidesi'ne uygundur. Eski âlimler bir tahlil veya bir açıklama yapmışlar. Mesela Mürcie mezhebini tarif ederken, bir insanın işlediği büyük günahattan dolayı mü'min olup olamayacağı ile ilgili hükmün âhirete terk edilmesi gerektiği şeklinde yorumluyorlar. Hâlbuki Mürcie'nin tanımı bu değildir. Mürcie'de asıl şudur: "İsyân taata zarar vermez." Bunu da Kur'an'dan alıyorlar. Mesela, "Bir kötülük yaparsanız, arkasından bir iyilik yapın" şeklinde bir ayet var Kur'an'da. Buna benzer daha çok ayet var. Buna göre "Fe elhemeha fücureha ve takvaha..." aye-

tinin anlamı şudur: “Nefse ve onu düzgün bir biçimde şekillendirip ona kötülük duygusunu ve takvasını (kötülükten sakınma yeteneğini) ilham edene andolsun ki, nefsinı arındıran kurtuluşu ermiştir.” (Şems suresi 7-8.) Cenâbı Allah bir başka ayette açıkça insanların farklı düşünmelerini, farklı inanmalarını istedim ve bunun için yarattım diyor.(Hûd Suresi 118 ve 119) İnsanın bir kulluk görevi var. Allaha ibadet etmek, emirlerini yerine getirmek. Bunun yanında bir de nefsin arzuları var. O da kötülüklerle teşvik ediyor. İnsan her ikisini de yapmaya müheyya. Böyle olduğu zaman da Mürcie mezhebi, taatte kusur etmeyeceksin, günah işlesen de hemen arkasından bir iyilik yapacaksın, tövbe olacaksın, o günah senin imanını zedelemey diyor. Küçük günahların affedileceğine dair işaretler ayetlerin içerisinde var. (Nisâ Suresi 31) Bu ölçülerle baktığınız zaman Mürcie mezhebi gerçekten Müslümanların büyük bir ekseriyetinin benimsediği bir mezhep görünümündedir. Dolayısıyla birçok Müslüman kendisini Ehli Sünnet olarak tanımladığı halde amelde Mürcie olarak hayatını sürdürmektedir. Hepimiz bir noktada Mürcie'yiz, çünkü birçok günahı işliyoruz. Bu günahları işliyoruz ama işlememe niyetindeyiz.

Niyet İmam Şâfi'ye göre çok önemlidir. “İnneme'l-a'malu bi'n-niyat/ameller niyetlere göredir” hadisi meşhurdur. Hatta bu hadise mütevâtir diyenler de olmuştur. Meşhur olmasının sebebi, peygamberden bunu rivayet eden tek kişinin Hz. Ömer olarak bilinmesidir. Peygamberden tek kişi rivayet edince ve sonradan raviler çoğalınca meşhur hadis oluyor. Peygamberden iki kişi rivayet edince mütevâtir oluyor. Buna göre Mısır halkı Ehli Sünnetin Mürcie kolundandır diyebiliriz, çünkü Mürcie Ehli Sünnete yakındır. Her türlü günahı kabul ediyor fakat bu günahları işleyen kimseler hakkındaki düşünceleri farklı. Mesela Mutezile ve Hariciler öyle demiyor. Ben Mısır'dan döndükten sonra bizim diplomalar kabul edilmemişti. Kabul edilmesi için o dönem büyük bir mücadele vermiştim. Eğer kabul edilseydi ve devletin önemli dini görevlerine getirilseydim belki bendeki bazı düşünceleri ortaya koyardım ve bu durum aleyhime olabilirdi. Sonra bu düşünce-

ler yavaş yavaş törpüledi bende. Sonra böyle olmasının daha iyi olduğu kanaatine vardım. Çünkü önemli olan istikâmetten ayrıl-mamaktır.

Tasavvuf ve sufizm Mısır'da çok yaygındır. Muharrem ayında, Mısır'daki dervişler bir araya gelip festival gibi bir karnaval düzen-lerler. Tarikatların belli toplulukları var. Hemen herkes bir tarikata ya da topluluğa üyedir. Mısır'da her tarikat mevcut ve serbesttir. Yalnız Ezher hocaları tarikatla fazla ilgilenmezler. Aynı zamanda Türkiye'de İmam Hatip neslinden gelip de tarikatlara mensup olanlar azdır. Şeriatı okuyan insanlar pek tarikatçı olmazlar.

Ben İslâm Enstitüsü Müdürüyken, “Birinci İslâm Konferansı” diye bir konferans yaptık. Ankara İlahiyat Fakültesiyle anlaşmış-tık. Birincisini biz, ikincisini onlar yapacaktı. Fakat sonradan bazı sebeplerden dolayı vazgeçtiler. O zaman düzenlediğimiz konferan-sa Mısır'dan çok önemli bazı şahsiyetleri davet etmiştik. Bunların en başında Şeyh Mişed diye biri vardı. Bu zat Mısır Müftüsüydü. O zatla birlikte Ezher hocalarından birkaç kişiyi davet etmiştik. Sonradan tekrar Mısır'a gittiğimde Şeyh Mişed beni Batavi ile ta-nıştırdı. Şazeli Tarikatı'na mensup olan Şeyh Batavi, haftanın bir günü, Ezher'de bir yerleri var orada yemek veriyordu. Gelenlerle zikir yapıyordu. Birkaç defa ben de katıldım. Şeyh Mişed çok açık fikirli ve âlim bir kimseydi. Ezher Ulemâsının bir kısmını da ten-kit ediyordu. Batavi'yi onun vasıtası ile tanıdım. Gittiğim zaman orada görüşüyorduk. Daha sonra ben de Batavi'yi Türkiye'ye da-vet ettim. Şimdi Mısır'da böyle tanıdığım hoca kalmadı.

Benim Şeyhül Ezher'in makamında çekilmiş sarıklı fotoğraf-larım var. O zamanki Ezher Şeyhi Câdu'l Hak'tı. İki tane yardımcısı vardı. İkisi de talebe arkadaşlarımdandı. O arkadaşlarımdan biri sonradan Türkiye'ye de geldi. Burayı görünce Türkiye'deki idarî nizamın Mısır'dakinden daha iyi olduğunu söylemişti. Tabi aradan zaman geçtikçe ben Mısır'a gitmez oldum. O adamların hepsi vefat etti. Böylece irtibatlar kesildi. Başka birçok memleket-ten görüştüğüm arkadaşlar vardı. Mesela Sudanlı Süleyman diye

öğrenci bir arkadaşım vardı. Çok iyi, başarılı ve kabiliyetli bir öğrenciydi.

Aklıma gelmişken, Kahire'de sihir ilmiyle uğraşanlar var, onlardan bahsetmem lâzım. Biz Mısır'a giderken Akif Salı isminde ve İzmir Müftüsü olan yaşlı bir zat vardı. Vaktiyle Ezher'de okumuş şair, edip bir hoca. İzmir'deyken onu tanıyordum. Bizimle ilgileniyordu. Mısır'a gitmeden önce son olarak ziyaretine gittiğimde bazı tavsiyelerde bulundu. En önemlisi de "Mısır'da, Türkiye'de mütehasısı kalmamış bazı ilimler vardır. Bunların hocaları Mısır'da var. Fırsat bulursan onlardan da bir şeyler öğren. Bir de orada "Han Halili" diye bir yer var. Oraya gittiğin zaman yere doğru bakan, pejmürde kılıklı adamlara rastlarsın. Bunlar sihir ilmini bilirler. Türkiye'de bu işleri bilen kalmadı. Arzu edersen bunu da öğrenmeye gayret et" dedi. Mısır'a gittikten bir süre sonra aklıma geldi, oraya gittim. Hakikaten orada insana bir değişik bakan, pejmürde kılıklı, hocanın tarif ettiği gibi tipler vardı. Bir iki defa gidip kontrol ettim sonra da kendi kendime dedim ki: "Bunlardan ne ilim alacaksın. Bu adamların kendine faydası yok." O zaman gençlikten dolayı düşüncem farklıydı, onlarla ilgilenmedim. Zaten Akif Salı hoca bu konuda beni serbest bırakmış ve bu ilimleri Türkiye'de bilen yok demişti. Aklıma geldiği için bunu da bir anı olarak anlatmak istedim. Tabi oradaki insanlar ilimden ziyade bir sanat olarak yapıyor bunu. Ben sonradan niye öğrenmedim dedim, çünkü birtakım kimseler bunları öğrenip satıyor. Bilmekte fayda var. Dillerin en az kullanılanı Çingeneceymiş. "Onu da öğren yanında bulunsun" demişler. Yani bilgi için bazı şeyleri öğrenmek gerekli. Şimdi benim Mısır'a gidenlere tavsiyem, oralara gidip, bu adamlar hâlâ var mı, diye bir bakmaları. Aslında onlarla konuşmak lâzım. Nasıl bir şeydir, insanlarla teması ne şekildedir bilmiyoruz ama o pejmürde tiplere bakınca bir tuhafıkları olduğu belli oluyor. Ezher'de aldığım eğitim bu tip şeylere aykırı bir eğitimdi. Zaten İzmir'den gitmeden önce de aynı zihniyete sahiptim.

EZHER'DE HER MİLLETE AİT REVAKLAR (YURTLAR) VARDI

Mısır siyaseten doğrudan Osmanlıya bağlı olmasa da, sonuçta bir Osmanlı coğrafyasıydı. Mısır'a gittiğim 1950'li yıllarda, çok fazla Türkçe konuşan ve orada yerleşik olan Türkler vardı. Sokakta Türkçe konuşanlara çok rastlardık o dönemde. 1949 yılına kadar Mısır'da Türkçe günlük gazete çıkıyormuş.

Ezher'de, Osmanlı döneminden kalma, muhtelif halklara ait revaklar vardı. Suriyeliler, Afrikalılar gibi birçok halkın revakları var. Kürt öğrenciler için Kürt Revakı, Arnavutlar için Arnavut revakı var. Şimdi sayılarını unuttum ama böyle 5-6 tane kavim ismiyle anılan revak vardı. Revak dediğim yer öğrencilerin kaldığı bir yurttur.

Revaku'l Etrak sınırlı bir yerdi. İki binadan oluşuyordu. Bir tanesi tek bir kat, orada Revakı Ekrad, Revakı Şam gibi başka revaklar da var. Diğerleri üç katlı bir bina. Ortasında açık bir meydan var. Orada da Türkler kalıyor ama Türklerden hariç Arnavut, Boşnak, Çerkez gibi başka milletlerden kalanlar da vardı. Adı Revaku'l Etrak olsa da, sadece Türklere mahsus bir yer değildi. Diğer revaklar hem daha az, hem de binası sınırlıydı.

Revaku'l Etrak'ta Trabzonlu Şeyh Şemsettin adında bir zatla tanışmıştım. Revaku'l Etrak'ta da bir görevi vardı, çünkü Revaku'l Etrak bir teşkilattı aynı zamanda. Bütün Osmanlı revakları oraya bağlıydı. Ayrıca Revaku'l Ekrad, Revaku'ş Şam vs gibi alt birimleri vardı. Üst birimi Revaku'l Etrak'tır. Hepsi bu ad altında toplanıyor. Şemseddin Efendi Ezher'de müderris olmuş bir kimse. Oradan evlenmişti. Çocukları vardı. Onlarla da tanıştım. Tipik bir Karadeniz insanıydı. Sarık ve cüppe ile gezerdi. Çok hoş bir insandı.

Ben orada daha çok Çerkezlerle kaldım ve kendi kökenimin Türk olduğunu da orada farkettim. O zamana kadar bende kavmiyetlere dair bir düşünce yoktu. Kürtlük nedir, Türklük nedir, Ar-

navutluk nedir, Mısır'a gidene kadar bilmiyordum. Orada baktım herkes ayrı bir yolda. Ben neyim, "Türküm" diye düşündüm. İşte o zaman Türk olduğumun farkına vardım. Tabii Osmanlı Devleti imparatorluk olduğu için yetmiş iki buçuk milleti barındırıyordu. Zaten adı Osmanlı. Devlette Türkcülük diye bir şey yok. Ama devlet dışında, halklar kendi içerisinde Türkler, Arnavutlar, Çerkezler vs. diye ayrılıyorlardı.

Mısır'da "el-Caliyyetu'l-Çerkesiye" diye bir Çerkez cemiyeti vardı. Mısır'da talebe olan çerkez arkadaşlar o derneğe gidip geliyorlardı. Zâhidü'l Kevseri de çerkezdi. Arkadaşlarımdan Muzaffer Özcanoğlu da çerkezdi. Her zaman Zâhidü'l Kevseri'yi ziyarete gidiyordu. Ayrıca bahsettiğim çerkez cemiyeti ona burs veriyordu. Ben de birkaç defa Muzaffer'le beraber gittim ve Zahid el Kevseri'yi ziyaret ettim. Mısır'da bu türlü şeyleri ve herkesin ayrı bir revakı olduğunu öğrendim. O revaklar devam ediyor mu, etmiyor mu şu anki durumu bilmiyorum. Sultan Mahmud yurdu da kapatılmış. Bir insan kendi köyünden, memleketinden dışarı çıktığı zaman bu işleri anlıyor. Mesela Konyalı, Konya'nın dışına çıktığı zaman Konya'nın değerini anlıyor. Neyse, biz Türkiye'den gelen öğrenciler bir talebe cemiyeti kurduk. 80 civarında talebeydik. Kendi aramızda toplanıp konuşuyoruz, tartışıyoruz. Henüz Cemiyet resmiyete geçmemişti, talebe teşkilatına bir reis seçmemiz icap ediyordu, Bunun için bir toplantı yaptık. Seksen kişinin içerisinde 15–20 kadar Konyalı vardı. Sayıları diğer memleketlerden gelenlere göre fazlaydı. İzmir'den geldiğim için bana İzmirli Ali diyorlardı. Bu talebeler içerisinde seviyesi en yüksek olan bendim, üniversitede okuyordum. Herkes kalkıp konuşma yapıp, düşüncesini anlatıyordu. Sonra bir Konyalı kalktı ve "Talebe reisinin Konyalı olması gerekir" dedi. Bazı kişiler itiraz etti. Bunun üzerine o da "Konyalı olsun da çamurdan olsun" dedi. Birçok tartışmadan sonra beni başkan olarak seçtiler. Seksen kişinin içinden okulu bitirip diploma alanların sayısı 5–6 kişiyi geçmez.

Mısır o dönem Anadolu'nun her bölgesindeki insanlar tarafından biliniyordu. Bunun birkaç sebebi vardı. Bunlardan bi-

rincisi, Mısır radyosunda devamlı Kuran okunuyordu. İkincisi, Mısır filmleri çok yaygındı Türkiye’de. Benim Mısır’a gitmeden önce seyrettiğim Mısır filmleri vardı. Eski olmalarına rağmen çok güzel filmlerdi. Onların meşhur artistleri, tiyatrocuları vardı. Mısır o bakımdan biliniyordu. O filmler Türkçeye tercüme edilip sinemalarda oynatılıyordu. Ben Mısır’da da sinemaya gidiyordum, çok büyük, çok güzel sinemalar vardı Kahire’de. Orada “Büyük Fatih Cengiz Han” diye bir Amerikan filmi izlemiştım. Çok film izledim ama bunu hiç unutmuyorum. Hatırimda kalan başka bir film de Hıristiyanlığa dair bir filmdi. Hıristiyanlığın iç yüzünü anlatıyordu. İnsanların hepsi bir aradayken dindar, nizâma, intizâma uyuyorlar, başka bir muhite gittikleri zaman ise hatalar işliyorlar. Bunları konu edinen bir filmdi. Necip Mahfuz, bir kitap yazdı. O da bu konuyu işlemişti. Müslümanların görünen ve görünmeyen taraflarını konu edinmişti. Bunu anlattığı için Nobel edebiyat ödülü aldı. Tabi bizim zamanımızda televizyon olmadığı için sinema herkesin izlediği bir şeydi. Şimdi ise sinemaya ihtiyaç duyulmuyor. Her şey televizyonda var.

MISIR’DA YAŞAYAN TÜRKLER ELİT BİR KESİMİ OLUŞTURUYORDU

O gün için Mısır’da yaşayan Türkler elit bir zümreydi. Mısır’ın ileri gelen iş adamları, sanatçılar, din adamları, tüccarları vs. hepsi Türk’tü, çünkü Osmanlı’da böyleydi. Kral Türk olunca kral ailesi de Türk oluyordu. Kral ailesi kendi içinde Türkçe konuşuyor, sarayda da Türkçe konuşuluyor. Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır’a vali olunca, burada hiç akla hayale gelmeyecek bir iş yapıyor. İngiliz ve Fransızlarla iş birliği yaparak Mısır’ı geliştirmek istiyor. Kendisi cahil birisi, fazla okumuşluğu falan yok; fakat çok akıllı ve zeki bir adam. Bir gün etrafındakileri topluyor ve onlara İngilizleri ve Fransızları kastederek “Bunlardan bize fayda yok, işlerimizi kendimiz yapmalıyız. Bunun için de adam yetiştirmeliyiz” diyor. Mısır’da o gün için Ezher’e bağlı olarak faaliyet gösteren medrese-

ler var. Bunun üzerine “Üniversiteden, medreseden ne kadar akli başında kimse varsa çağırın” diyor. Onları topluyor ve bu konuyu konuşuyor. “Bundan sonra İngilizlere ve Fransızlara dayalı iş yapmayacağız” diyor. Ondan sonra, büyük bir çoğunluğu Ezher ulemâsından olan adamlar Avrupa’ya gönderiliyor. Her heyetin başına bir adam tayin ediyor. Heyet başkanlarına “Bunlardan birisi kötü işler yaparsa ve görevini yerine getirmezse seni cezalandırırım” diyor. Bu şekilde her sene bir heyet göndererek Mısır Devleti’ni İngiliz ve Fransızların etkisinden kurtarmaya çalışıyor.

Daha sonra bir karar alıyor ve “Bütün Mısır halkına Türkçe öğreteceksiniz” diyor. Bunun üzerine bütün ulemâ toplanıp bunun hem gereksiz hem de imkânsız olduğunu, bütün bir halka Türkçe öğretmek için yeterli hoca ve okul olmadığını, geleneklerin, örf ve adetlerin kolay kolay değişmeyeceğini söylüyor ve Mehmet Ali Paşa’yı ikna ediyorlar. Bunun üzerine Paşa, “O zaman orta, lise, üniversite bütün okullara Türkçe dersi konacak” diyor. Mısır’da bütün okullarda bir süre Türkçe dersi okutuluyor. Mehmet Ali Paşa bir süre sonra bakıyor ki bu iş böyle devam etmeyecek. Bir vakıf kuruyor. Okullarda Türkçe öğrenmek isteyen talebelere burs verilmesini emrediyor. Büyük bir kaynak tahsis ediyor bu iş için. Benim talebeliğim zamanında bu burs devam ediyordu. Belki şimdi de vardır. Türkçe öğrenme kısmına kaydolanlar orada bir burs hak ediyordu. Bu durum, Mehmet Ali Paşanın Arapça bilmediği ve her şeyi Türkçe olarak anlattığı için aldığı bir karardır. Sonunda olmuyor tabii, ama düşünce olarak ileri bir şey. O dönem her şey Mehmet Ali Paşa’ya bağlı. Mısır’ı yeniden imar ve ihya etmiş. Mısır’ın genelinde dört yüz hastane yaptırmış. Bir o kadar okul açmış, Nil sulama kanallarını yaptırmış. Birçok hizmet yaptığı için Mısır Devleti’ni Mehmet Ali Paşa döneminde çok geliştirmiş. Onun için Mısır 1914’te Türkiye’den elli sene, 1955’te ise kırk sene ileri idi. 1950’de biz Mısır’a gittiğimizde Kahire’nin nüfusu dört milyondur. Kahire’de dört tane, İstanbul’da bir tane üniversite vardı. İstanbul’un o zamanki nüfusu beş yüz bindi. İstanbul’da en yüksek bina altı katlıyken, Kahire’de 25–30 katlı binalar vardı. Çok farklı,

çok gelişmiş ve zengin bir ülkeydi Mısır. Mesela Kavalalı'nın oğlu İbrahim Paşa Kütahya'ya kadar geldi. Ruslar devreye girmeseydi İstanbul'u alacaktı. Mısır çok gelişmiş bir ülke o zaman. Bunun temeli de Mehmet Ali Paşa'dır. Bu cahil adam o kadar akıllı, o kadar zeki ve memleketine hizmet etmek isteyen bir tip ki, neticede çok büyük işler yapmış. Oğlu İbrahim Paşa ise biraz müsrifmiş. Bir gün çağırıyor İbrahim Paşa'yı "Nedir senin bu yaptığın? Böyle müsriflik olmaz" diyor. Çünkü İbrahim Paşa Avrupalara, şuraya buraya gidip çok büyük paralar harcıyormuş. Bunun üzerine o da babasına diyor ki: "Sana kim derler; Kavalalı Mehmet Ali Paşa. Bana kim derler Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa."

Öğrencilik günlerimize tekrar dönelim. Yine Hatice Hanım vasıtasıyla tanıdığım başka Türk aileler vardı. Onlara da gidip geliyorduk. Tanıdığım ailelerden birisinin akrabası meşhur Türk artistlerden birisiydi. Bazen babasıyla birlikte o eve giderdim. Bu artist kadın kendine göre açık saçık birisiydi. Bir gün, öğlen vaktiydi namaz kılmak için başka bir odaya geçtim. O artistin babası yanıma geldi beraber kılalım dedi. Namaz kıldıktan sonra bana "Sen bizim durumumuzu garipsiyorsun galiba ama din işleri başka dünya işleri başkadır. Biz hem namaz kılar hem de bu işlere bakarız" dedi. Bende öyle bir reaksiyon vardı herhalde ki, durumu fark etmişti. Türk kökenli bir aileydi bunlar. Mısır'daki artistlerin çoğu Türk asıllıdır zaten. Yine bir gün misafir olarak bulunduğum bir evde aile bireyleri kendi aralarında sohbet edip, esrar çekiyorlar, sonra da öbür odaya gidip namaz kılıyorlardı. Böyle bir anlayışları vardı. Neyse orada tanıştığım artist kadınla Bektaşî tekkesinde zaman zaman karşılaşıyorduk. Bu çevrede türkücü, şarkıcı, sinema artisti daha pek çok kimseyle tanıştım. Onlardan birisi bana artistlik teklif etti, fakat kabul etmedim. Mısır'daki birçok talebeye göre daha aktiftim. Sürekli yeni şeyler peşinde koşuyordum. Bu kişiliğim sürekli yeni insanlarla tanışmama ve geniş bir çevre edinmeme vesile oluyordu. Talebelerin çoğu hımbıl tiplerdi. Hâlbuki zeki talebe yerinde duramaz. Sonra benim durumum biraz farklıydı. Arapça konuşabiliyordum, üniversite

öğrencisiydim, hem üniversiteden hem yurttan burs alıyordum. O burslar orada yaşamak, gezmek için yeterli oluyordu. Üniversitenin verdiği burs Türk vakıflarının bursuydu. Türkler orada çok vakıf yapmış ve Türkiye'den gelen öğrencilere burs veriyorlardı.

SULTAN MAHMUD TEKKESİ/YURDU GÜNLERİM

Sultan Mahmud Yurdu aslında bir tekkeydi. “Tekiyyetu Sultan Mahmud” olarak biliniyor. Kuzey tarafından bir cadde geçiyor, bu cadde üzerinde binalar var. Güney tarafından da başka bir cadde geçiyor. Sokaktan yurda merdivenlerle çıkılıyor. Yurt ikinci kat, altında mahzenler var. Etrafı yerleşim yeridir. İçinde mescit, hamam, mutfak ve zikirhâneler vardı. Yirmiden fazla odası mevcuttu. Odalarda bir ya da iki kişi kalıyordu. Ben Eritreli bir arkadaşla kalıyordum. O sonradan ayrıldı, ben yalnız kalmaya başladım. Sultan Mahmud yurdunda Malezya, Endonezya ve Suriye'den talebeler vardı. En son 5-6 sene önce gittim. Oraya birtakım aileler yerleştirilmiş. İçerde kadınlar, aileler vardı. Kim olduklarını sordum. Bir teşkilat ya da tarikatın mensupları olduklarını ve oraya yerleştirildiklerini söylediler. Şimdi unuttum ama Seniyeyi Muhammediye Tarikatı gibi bir şeydi sanırım. Şu anda Revaku'l Etrak'ta ne var bilmiyorum ama Mısır'daki bu gibi yerlerde birçok değişiklik olmuş.

Hiç unutmadığım, yurttan kalan Suriyeli bir talebe vardı. Bu arkadaş Mısırlı bir hanımla evliydi. Neden yurttan kaldığını sorduk. “Eve arada bir gidiyorum. Böylesi benim için daha iyi” dedi. Araplarda bizde pek olmayan çok enteresan şeyler var. İmam Şâfi Mısır'a geldiği zaman mezhebinin bazı görüşlerini değiştirmiş. Onun fıkhında kavli kadim, kavli cedid diye bir şey vardır. İmam Şâfi'ye sormuşlar: “Niye böyle yaptın?” Burada başka türlü bir sosyal hayat var. Irak'taki yaşam ile buradaki yaşam aynı değil. Dolayısıyla oradaki insanların ihtiyacını düşünerek yeniden içtihatlar yapmıştır. “Men lem yetezevec bi masriye lem yezuk

taame'z-zevciye/Mısırlı bir hanımla evlenmeyen kişi evliliğin tadını tam olarak tadamaz ” şeklinde İmam Şâfi'ye isnat edilen ve Mısırlı kadınlar için söylenmiş bir söz vardır. Mısır'da kadın erkekten daha güçlüdür. Sosyal hayat içindeki etkinliği erkekten daha fazladır. Mısır kadınlarından bahseden eski bir kitap okumuştum. Tabii olan erkeğin talip, kadının matlup olmasıdır. Mısır'da bir süre kadınlar erkeklerin peşinde koşmuş. Mısır kadını çok hareketli ve cilvelidir. Onun için evlilik hayatında Mısır kadını pek istenmiyor. Mısır'da Türk kökenli bir kadınla evlenmek büyük bir fazilet sayılıyor, çünkü Türk kadınları evine ve kocasına bağlıdır. Mısırlı kadınlarda ise bu konuda bir istikrarsızlık vardır. Mesela Mısırlı bir kadın başkasıyla evlenmek istediğinde kocasından boşanıyor ve evleniyor. Ondan da boşanıp tekrar bir başkası ile evleniyor. Böyle devam edip gidiyor. Bu özellikler başka memleketlerde pek yoktur. Suudluların ekseriyetinin Mısır'da bir hanımı vardır.

1990 yıllarından itibaren sıkça gittiğim ve uzun süreler kaldığım Kazakistan'da birçok kişi evlenme mevzuunda bana ısrar etmişti hatta buradaki bazı kişiler de evlendiğimi zannediyordu. Kazakistan'da evlenmek çok kolay fakat ben evlenmedim. Çünkü eşimi seviyordum ve onu üzmem istemedim. Ayrıca İstanbul'a geldiğim zaman evlendiğim o kadını burada oturttuğum bir yerim yoktu. Kadın orada kalsa bazen altı ay Kazakistan'a gitmiyorum, bu kadın orada tek başına ne yapacak? Ne yapacaktan kastım gerçekten beni sadakatle bekleyip beklemeyeceğinden emin değilim. Bu gerekçelerden dolayı evlenmemeyi tercih ettim. Mesela Mısır'da kadınlar boşandı mı gidip başka biriyle evleniyor, Kazakistan'da ise kadın sayısı erkek sayısından daha fazladır. Bir de orada erkekler boşanıp tekrar evleniyor, çocuğu olsa da olmasa da ayrılıyor. Kadınların büyük bir çoğunluğu dul. Boşanmak doğal bir şey. Kadın hem çalışıyor hem çocuklarına bakıyor. Toplumun yapısı onu gerektiriyor. Bizim şartlarımıza uygun değil. Kazakistan'a şimdi de gidip geliyorum. Hanımım vefat ettiği için birçok evlenme teklifi geleceğini biliyorum. Daha önce de geliyordu fakat ben hanımım yaşadığı müddetçe evlenmem diyordum. Bu sefer o şart kalktı di-

yecekler, ben de ihtiyacım yok diyeceğim tabi ki. Aslında hanımı vefat eden bütün erkeklerin evlendirilmesi taraftarıyım. Çünkü Allah böyle yaratmış. Yani bir insanın kızı, oğlu, gelinleri vs. hiçbir zaman hanımı gibi olamaz. Benim gibi olan bazı kimseler de var. Mesela ben kendi ihtiyacımı görebiliyorum. Bu ihtiyacı göremez duruma gelince, o zaman bir arkadaşına ihtiyaç oluyor ama o da hizmetçi olarak olabilir. Dolayısıyla bir adamın biyolojik olarak bir kadına ihtiyacı yoksa naormal hayatını devam ettirmek için ihtiyaç duyduğu hizmetleri yerine getirebilecek biri yeterlidir.

Başka bir mesele daha var. Eğer bir insan tek başına kalıyorsa o zaman yanında bir arkadaş olsa daha iyi olur. Mesela Kazakistan'da tek başıma kalırken –bazen şekerim yükseliyor- başıma bir şey gelirse ne yapacağım diye düşündüğüm zamanlar oldu. Evimin temizliğine bakan kadın benimle aynı binada oturuyor fakat akşam dokuzdan sonra telefonunu kapatıyor. Bir şey olursa ararım diye ona telefonunu kapatmamasını söyledim. “Olmaz” dedi. Sonra başıma bir şey gelirse diye zil gibi bir şey yaptırayım dedim ama onu da kabul etmedi. İnsana kalp krizi, baygınlık vs. gibi şeyler gelebilir. O anda yalnızsa ve çağıracağı kimse yoksa netice kötü olur. Bu bakımdan evlenmesi veya bir hizmetçi bulundurması daha evladır.

YOZGATLI İHSAN EFENDİ

Yozgatlı İhsan Efendi, gerçekten fazilet timsali bir kişiydi. Sokakta sarık ve cüppeyle gezerdi. Son derece müstakim bir zat olan İhsan Efendi Sultan Mahmud Yurdu'nun müdürüydü. Aynı zamanda Abidin sarayında tercümandı ve Kahire Üniversitesi'nde Türkçe dersleri veriyordu. Sultan Mahmud Yurdu, Hilmiye'l Cedide semtindeydi. İhsan Efendi'nin evi yurda yakın bir yerdeydi. İhsan Efendi şimdiki İslam İşbirliği Teşkilatının Genel Sekreteri olan Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun babasıdır. Ekmeleddin Bey o zamanlar ilkokulda öğrenciydi. İhsan Efendi ile aramızda bir muhabbet gelişti. O yüzden birkaç defa beni evine yemeğe

davet etmişti. Ekmeleddin Bey'i o şekilde tanıdım. Gerçi bazen yurda da geliyordu. İhsan Bey, gerçekten çok faziletli bir insandı. İkinci vakti yurdun mescidine gelir, akşam ve yatsı namazlarını kıldırır sonra giderdi. Ancak talebeler gidip kendisine bir şey söylemezse o bir şey sormazdı. Herkes ondan çekinir, saygı ve hürmet gösterirdi.

Bir gün beni yurttaki odasına çağırdı. Ben o zaman üniversitede öğrenciyim. Talebelerin arasında bazı şeytan fikirli insanlar vardı. Kendi aralarında “Nasıl oldu da Ali Özek üniversiteye girdi? Bunda bir iş var” diye konuşuyorlarmış. Bu sebepten ötürü beni gidip İhsan Efendi'ye şikâyet etmişler. “Ali Özek yanlış yapıyor. Yarın öbür gün foyası ortaya çıkarsa rezil olur. Siz ona biraz nasihat edin” demişler. Bunun üzerine İhsan Efendi beni yanına çağır-
dı. İlk defa o zaman odasına girmiş oldum. Beni oturtup “Nerelisin, Türkiye’de ne okudun, burada üniversiteye nasıl girdin?” gibi birçok soru sordu. İki saat kadar sürdü soruları. Yani beni iyice bir imtihandan geçirdi. Ondan sonra “Arkadaşların senin hakkında bazı şeyler söylüyor. Onlar herhalde bu işi anlamamış. Sen onlara aldırma, yoluna devam et” dedi. Yanında bayağı bir süre kaldım. Yanından çıktığımda baktım ki talebe arkadaşlardan beş altı kişi kapıda ne oldu diye bekliyor. O zaman şikâyet edildiğimi anladım. “Ne oldu?” diye sordular. “Hoca beni imtihan etti. Bayağı bir soru sordu, ondan sonra da yoluna devam et dedi” dedim. Bunlar biraz şaşır-
dı.

Bu olaydan sonra Hoca Efendi bana değer vermeye başladı. O zaman 50- 60 yaşları arasındaydı. İyice beyazlaşmış sakalı vardı. Eşi Mısırlı Türklereydi. Zaman zaman ziyaretine gider elini öperdim. İlişkimize dair hatırladığım bazı şeyler var. Bir gün beni yemeğe davet etti. Yolda beraber yürüyorduk. Herhalde güz mevsimiydi ki arabalarda taze hurma satılıyordu. O taze hurmadan bir kilo aldı. Yemekten sonra da ikram etti beraber yedik. Bende bu hatıraları hıfz etme veya kaydetme düşüncesi yoktu. Bu nedenle, normal bir hayat gibi yaşadım bunları. Şimdi sadece hatırlayabildiklerimi anlatıyorum. Yoksa o arada olan şeyler var muhakkak.

Üniversiteyi bitirdiğimde arkadaşlar benden bir ziyafet vermemi istediler. Zira benim maddi durumun iyiydi. O zaman Türkistan tekkesinde Yunus Hoca diye birisi vardı. Bu zat çok güzel Buhara pilavı yapıyordu. Ona gittim ve durumu anlattım. Bana “ İki koç ve yirmi kilo pirinç al sen gerisine karışma “ dedi. Parasını verdim ve bizim yurttaki mutfakta iki kazan pilav yaptı. Verdiğim ziyafette İhsan Efendi ve daha birçok tanınmış kimseler de vardı. Mesela Osmanlı hanedanından olup Mısır'da yaşayan Şevket Bey'i davet ederken tanıdıklarınızı da davet edin demiştim, ama o sırada bunların kimler olduğunu tespit etmediğim için hatırlamıyorum. Aradan elli sene geçti tabi.

Bu ziyafette bir olay oldu: Bizim talebe arkadaşlardan Şerafeddin Derindere adında bir arkadaş pilavı o kadar çok yemiş ki neredeyse ölecekti. O sırada doktor çağırdık. Arkadaş zor kurtuldu.

Mehmet Akif Mısır'dayken sık sık uğradığı yerlerden biri de Sultan Mahmud yurduymuş. İhsan Efendi'ye gelip gidirmiş. Türkiye'den Mehmet Akif'i sormak için birçok kimse İhsan Bey'e geliyordu. Konya Milletvekili Fahri Ağaoğlu gelmişti. İhsan Bey'le görüşürlerken ben de yanlarındaydım. Mehmet Akif'in Kur'an meali hakkında sorular soruyordu. İhsan Bey'de Mehmet Akif'in vasiyeti üzerine meâl müsveddelerini yaktığını söyledi. Bu sözleri bizzat onun ağzından duydum. Çok kimse bunun peşine düştü ama İhsan Efendi kesin olarak bunları yaktığını söylüyordu ve yakmıştı da. Öyle bir adamdı İhsan Efendi. Mehmet Akif ona yak deyince o da yakmıştır. Zira sözünde duran ve emanete titizlikle riayet eden bir kişiydi. Mehmet Akif'in en çok sevip saydığı ve itimat ettiği bir kişiydi.

İHSAN EFENDİ'NİN TÜRKİYE'DEKİ TAHSİL HAYATI

Mehmed İhsan Efendi Yozgat'ta doğmuştur. Babası, Ağvanlı (Ayan) oğullarından Molla Mehmed oğlu Hacı Abdülaziz Efendi, annesi, Sultan Abdülmecid döneminde Yozgat'a yerleşen ve pa-

dişahın büyük iltifatına mazhar olan Şeyh Tayyib'in kızı Fatma Hanım'dır. İlk eğitimini amcası Abdürrezzak Efendi'den almış, İbtidâî ve İdadî mekteplerinden mezun olduktan sonra bir süre Yozgat'taki Mekteb-i Sultanî'de ve medreselerde okumuştur. Dârü'l-hilâfetü'l –aliyye medresesinin birinci devresini Yozgat'ta bitirip ikinci devresine devam ederken dönemin ileri gelen âlimlerinden de özel eğitim görmüştür. Yozgat müftüsü Mehmed Hulûsi Akyol'dan ulûm-ı Arabiyye, mantık, hikmet, fıkıh, hadis ve tefsir; Ömer Lütfi Gökçeşâde'den ferâiz okumuştur. Bunların yanında Dersiâm Mehmed Şâkir Efendi'den de icâzet almıştır. Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenen İhsan Efendi, Yozgat'ta ilim tahsilinde daha ileri seviyeye gidemeyeceğini görünce önce İstanbul'a oradan 1925 yılında Kahire'ye gitmiştir. Kahire'de Ezher Üniversitesi'ne devam etmiş, ayrıca devrin âlimlerinin klasik tarzda yürüttükleri derslere katılarak muhaddis Muhammed Habibullah eş-Şinkitî'den hadis, Mısır'ın eski müftüsü Muhammed Bahîr el- Mutîi'den fıkıh, Seyyid Ali el- Mersafî'den Arap dili ve edebiyatı, dostu M. Zahid Kevserî'den hadis okuyarak icâzet almıştır. Yabancılar mahsus olan âlimlik imtihanlarına girmeyip yerli öğrencilerin girdiği ve büyük rekabet gerektiren imtihanları tercih ederek üniversiteden âlimiyye derecesiyle ve ikincilikle 1937 yılında mezun olmuştur.

1937-1959 yılları arasında, Birinci Mahmud tarafından Kahire'de inşa edilen Sultan Mahmud Medresesi'nde müderrislik ve müdürlük yapmıştır. Bu medresede Türkiye, Balkanlar, Afrika ve Güneydoğu Asya'dan gelen birçok talebe yetiştirmiştir. Bunlar arasında İsmail Ezherli, Ali Yakup Cençiler, Mustafa Runyun, Ali Ulvi Kurucu, M. Emin Saraç, Osman Saraç, Ömer Biçer, Ali İhsan Okur, Abdülkadir Şener ve Ali Özek gibi isimler zikredilebilir.

İHSAN EFENDİ'NİN MİSİR'DAKİ MEMURİYETİ

Mehmed İhsan Efendi, 1935-1952 yıllarında kralın mütercimi ve Âbidîn Kraliyet Sarayı'nın Türk arşivi başuzmanı olarak çalışmıştır. Bu sırada Kral Fuâd'ın kendisine "beylik" rütbesini tevcih etme-

sini kabul etmemiştir. 1951'de Kahire'nin modern ikinci üniversitesi olan Aynişems Üniversitesi'nin Edebiyat Fakültesi'nde Türk dili ve Edebiyatı Kürsüsü'nü kurmuş ve ölümüne kadar kürsünün başında bulunmuştur. Bu arada Dârü'l-kütüb'l-Mısriyye'deki Türkçe yazma ve basma eserlerin fihrist ve kataloglarının hazırlanmasını sağlamıştır. 1955-1961 yıllarında Yozgat mebuslarının teşebbüsüyle Demokrat Parti iktidarı zamanında kendisine Diyanet İşleri başkanlığı görevi teklif edilmiş Hoca Efendi bunu kabul etmemiştir. 1960'ta Kahire'de bütün İslam dünyasının tanınmış âlimlerinin katılımıyla oluşan el-Meclisü'l-a'lâ li'-ş-şu'ni'l-İslamiyye'ye üye seçilmesinden bir süre sonra 15 Haziran 1961'de vefat etmiştir. Mezarı Kahire'de Gafir Kabristanı'ndadır. 1938 yılında kahire'de Rodos adası Türkleri eşrafından Hacıoğlu ailesinden Seniye Hanım'la evlenen Mehmed İhsan Efendi'nin Yahya ve Hümam adlı çocukları küçük yaşta vefat etmiştir. En küçük oğlu Ekmeleddin İhsanoğlu, İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) nın genel direktörü iken bugün İslam Konferansı Teşkilatı'nın genel sekreteri olmuştur.

İHSAN EFENDİ'NİN İLMİ ŞAHSİYETİ

Müşarun ileyh İhsan Efendi, Şöhret ve servet hırısından uzak, vakur ve mütevazı bir şahsiyet idi. Çevresinde ve ilim dünyasında büyük saygı gören bu zat, Mısır'a beraber gittiği Mehmed Akif Ersoy ile arasında yakın bir dostluk oluşmuştur. Mehmed Akif, Mısır'da kaldığı süre içinde Mehmed İhsan Efendi ile devamlı görüşmüş ve zamanının çoğunu onun Ezher'in karşısında bulunan Mehmed Bey Ebuzzelep yurdundaki odasında geçirmiştir. Kur'an mealini hazırlarken çalışmalarının son şeklini Mehmed İhsan Efendi ile birlikte gözden geçirmiş ve 1936 yılında Türkiye'ye gelirken "Dönebilirsem üzerinde yeniden çalışıp neşrederiz; dönemezsem yakarsın" diyerek meâli kendisine emanet etmiştir. Bunun anlamı şu demektir ki, Akif Bey İhsan Efendiye tamamen güvenmektedir.

Rivayete göre Mehmed İhsan Efendi vefatına kadar kimseye vermediği meâli yakmamış, kendi el yazısı ile ikinci bir nüshasını

çıkarmıştır. Ölümünden kısa bir süre önce meâlî yazdığı defterlerin yer aldığı çekmeceyi oğluna göstererek vefatından sonra defterleri yakmasını istemiştir. Mehmed İhsan Efendi, bu tavrıyla muhtemelen hem Mehmed Akif'in vasiyetini yerine getirmeyi hem de yakma işini başkalarına havale ederek eseri kurtarmayı arzulamıştır. Ancak Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey'in ısrarı üzerine mealin her iki nüshası da yakılmıştır.

Mehmed İhsan Efendi'nin İslami İlimlerle ilgili takrirleri, Türk dili ve edebiyatı hakkında üniversitede verdiği derslerin notları ve Sinan paşa'nın Tazarru'nâme ve Nasihatnâme'si üzerinde yaptığı çalışmalar henüz basılmamıştır. Dostu Ali Himmet Berki'nin kaleme aldığı Büyük Türk Hükümdarı İstanbul Fatih Sultan Mehmed Han ve Adalet Hayatı adlı eserini Arapça'ya tercüme etmiştir. (el-Ahilü'l-Osmânî: Ebü'l-Feth es-Sultan Muhammed es-Sânî fatihu'l –Kostantîniyye ve hayatühü'l-adliyye, Kahire-1953)

İHSAN EFENDİ'NİN MEHMED AKİF'LE DOSTLUĞU

Ali Ulvi Kurucu'nun hatıratında da geçtiği üzere 1925 yılında Mehmed İhsan Efendi, Mehmet Akifle beraber aynı vapurla Mısır'a gelmişlerdir. Mehmet Akif Beyle ilk defa vapurda tanışmıştır. İhsan Efendi Ezherdeki tahsil yıllarında Revakul-Etraktaki Muhammed Bey Ebuzzehap yurdunda kalmıştır. Burada İsmail Ezherli Hoca ile bilikte aynı odayı 9 sene paylaşmıştır. Burada Bayramiçli Hafız Eşref adında bir arkadaşları daha vardır. Mehmet Akif Bey Hilvan'dan Kahire'ye indikçe İhsan Efendi'ye uğrar, beraber çay içip sohbet ederlermiş.

Buraya üzerinde durmamız gereken çok önemli bir husus kanımca şudur: Mehmet Akif Bey, İhsan Efendi ile Tanıştıktan sonra Kahire'de yaşadığı yaklaşık 12 sene boyunca Hep İnsan Efendinin yanına gelmiş ve onun yurttaki mütevazi odasında saatlerce oturup sohbet etmiştir. Yalnızca sohbet etmekle kalmamışlar bir-

likte ilim müzakere etmişler ve tercüme yapmışlar ve yaptıkları tercüme üzerinde beraberce çalışmışlardır.

Mehmet Akif Bey'in Mısırdaki ve Kahire'de pek çok tanıdıkları vardı. Neden daha çok İhsan Efendiye gidiyordu? Bunun sebebi aralarındaki fikir ve görüş birliği idi. Zira her ikisi de aynı düşünceleri, aynı fikirleri paylaşıyorlardı. Aralarındaki fark, Mehmet Akif Bey, düşüncelerini şiir ve nesir olarak ifade ediyordu. İhsan Efendi ise düşüncelerini sadece sözlü olarak ifade ediyordu. Bu sebeplerden dolayı devamlı olarak bir araya geliyorlar, dertleşiyorlar, görüş alışverişinde bulunuyorlar, İslam âleminin hali hazırdaki problemlerini konuşuyorlardı. Nitekim Akif Türkiye'ye giderken 12 sene boyunca meydana getirdiği ilmi çalışmayı İhsan Efendiye emanet ediyor ve "Eğer tekrar dönüp buraya gelmek nasip olursa yaptığımız tercüme üzerinde tekrar çalışmaya devam ederiz" diyordu. "Şayet dönmek nasip olmazsa bu tercüme yakarsın" demişti. İhsan Efendi birlikte yaptıkları tercümeden bir nüsha istinsah ediyor, o da her iki nüshayı oğluna bırakıyor ve "Ben öldükten sonra bunları yak" diyor. Burada dikkati çeken en önemli husus, her iki şahsın da aynı karakteri ve düşünceyi taşımasıdır ki, her iki kişi de aynı görüştedir.

İhsan Efendi Saraya mütercim olunca bunu duyan Mehmet Akif Bey hem onu tebrik etmiş hem de şöyle bir latife yapmıştır: "İhsan Efendi tebrik ederim. Fakat ben senin hoca olmanı isterdim. Yahu sen bizim aramıza karıştın, kâtip oldun..."

MÜTERCİM VE MÜDERRİS OLARAK İHSAN EFENDİ

Osmanlı Devletinden kalmış 450 senelik vesikaların Arapçaya tercüme edilmesi için, Abidin Sarayı denilen kraliyet sarayında bir tercüme kalem kurulmasına karar verilmiş, bu konuda imtihan açılmış, İhsan Efendi imtihanı kazanarak burada vazife almıştır. Bir müddet sonra da Sultan Mahmut Tekkesine müderris olarak tayin edilmiştir. Burası eskiden Tekke imiş, İhsan Efendi Vakıflara

müracaat ederek “ Ben şeyh değilim, Hocayım. Bu gün dervişten ziyade âlim hocalara ihtiyaç var. Açıkta kalmış talebeler var. Onları buraya alalım “ demiştir. O günlerde vakıfların başında bulunan Abdurrahman Azam Bey bu teklifi kabul ederek İhsan Efendi’ yi müderris olarak vazifelendirmiştir.

Tekkede bir imam, bir de hademe kadrosu bulunuyordu. İhsan Efendi her gün akşam ve yatsı namazlarını kıldırır ve evine giderdi.

MEHMET AKİF ERSOYUN DÜŞÜNCELERİ

Türk Milletinin Milli Şairi olan Mehmet Akif, Osmanlı Devletinin son zamanlarını, devletin içine düştüğü acıklı hali hem görmüş, hem yaşamış ve hem de milletin kurtuluşu için hal çaresi aramış bir düşünürdür. Kendisi bilindiği gibi ve Safahat’ında da dile getirdiği ve ifade ettiği üzere Osmanlı Devletinin hâkim olduğu ülkelere, Rusya ve Japonya’ya ve daha nice yerlere seyahatler yapmış, Müslümanların ahvalini bizzat görmüş ve bu görüş ve düşüncelerini, nesir olarak Sırat-ı Müstakim ve Sebilürreşat adlı dergilerde, şiir olarak da Safahat adlı eserinde anlatmıştır.

Mehmet Akif samimi bir Müslümandır. İnsanları yönlendiren ve yöneten onların inancı ve dünya görüşleri olduğuna göre Mehmet Akif’i yönlendiren ve yöneten de onun inancı ve dünya görüşüdür. Samimi bir Müslüman olan Akif, Müslümanların içinde buldukları durumdan etkilenmiş ve çıkış yolları aramıştır.

Mehmet Akif, Müslümanların tarihte ilim, teknoloji, ticaret ve sanatta gösterdikleri büyük başarıları göz önüne getirerek 20. Asırdaki geriliklerini ve çaresizliklerini düşünerek öz eleştiriler yapmıştır. “ لا يصلح لهذه الأمة في آخره إلا ما صلح في أوله...”

“Bu ümmetin evveli ne ile ıslah olduysa, sonra gelenleri de öyle ıslah olur. O gün dinde olmayan şeyler, bugün de dinden değildir.” Bu hadisini ilk defa gündeme getiren bildiğim kadariyle Şeyh Muhammed Abduh olmuştur ki, Mehmet Akif de bu konuda aynı düşünceyi paylaşmaktadır. Cemaleddin Efgani ve Mu-

hammed Abduhu 19. asrın yenilikçi âlimlerindendir. Mehmed Akif de yenilikçidir. Onun için bu yenilikçi âlimlerin fikirlerini benimsemiştir. Gerek Sırat-ı Müstakim ve gerekse Sebilü'r-Reşad dergilerinde bu konularda hem onlardan tecüme yaparak, hem de kendi fikirlerini ortaya atarak yazılar yazmıştır.

İSLAMDA YENİLİKÇİLİK NEDİR?

İslamda yenilikçilik asla reform değildir. Reform, üzerinde durulan bir şeyin aslını kısmen de olsa değiştirmek, ona yeni bir anlam ve yeni bir görünüm vermektir. Yenilikçiliğe gelince bunun manası, aslı bozmadan üzerinde çalışılan şeye yeni bir yorum ve yeni bir görünüm kazandırmaktır. İmlamda Yenilikçilik, dıştan gelen bir oluşum değil bilakis dinin aslından gelen bir sistemdir ki, bunun adı içtihatdır, yani içtihadî olan her konuda yeniden içtihat yapmaktır. Zira bir hadiste Resülüllah (S.A) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Allah Teala her asırda bu ümmete dinini yenileyecek müçtehitler gönderir” buyurmuştur. Bir başka hadiste ise «Benim sözümü duyup onu tam anlayıp ezberleyen ve onu duyduğu gibi başkalarına ulaştıran kişilerin Allah yüzlerini ak etsin! Nice ilim sahibi kişiler vardır ki, bildiklerini, kendilerinden daha bilgili olanlara aktarırlar.” İşte bu hadisler göstermektedir ki, genelecek nesiller arasında yetişecek âlimler eski âlimlerden daha bilgili olacaklardır. Ve o daha bilgili âlimler, dinî ve ilmî konularda yapacakları içtihatlarla Müslümanların Önlerini açacaklardır. İşte bu esaslara göre bazılarının düşündüğü gibi içtihat kapısı kapanmaz ve dinde yeni yeni içtihatlar yapmak gereklidir. Zira islam'ın ana kaynağı kitap ve sünnet değişmez. Yapılacak yeni içtihatlar bu iki ana kaynana uygun olarak yapılacaktır. Bunun anlamı ise, Müslümanlık insan merkezli bir dindir. İnsanla ilgili olaylar ve durumlar değiştiği ölçüde yeni içtihatlar yapılacaktır. Nitekim bu gün bunlar kısmen de olsa yapılmaktadır.

Konuya bu bağlamda baktığımız zaman görürüz ki, Mehmed Akif hararetli bir yenilikçidir. O Müslümanların son asırlardaki

davranışlarıyla ilgili öz eleştiriler yapmıştır.

Bu konuda birkaç örnek vermek istiyorum:

Müslümanlık nerde! Bizden geçmiş insanlık bile...
 Adem aldatmaksı maksad, aldanın yok, nafile!
 Kaç hakiki müslüman gördümse, hep makberdedir;
 Müslümanlık, bilmem amma, galiba göklerde;dir;
 İstemem, dursun o payansız mefahir bir yana...
 Gösterin ecdada az çok benziyen kan bana!
 İsterim sizlerde görmek ırkınızdan yadigâr,
 Çok değil, ancak Necip evlada layık tek şiar.
 Varsa sayet, söyleyin, bir parçacık insafınız:
 Böyle kansız miydi -hasa- kahraman ecdadınız?
 Böyle düsmüs müydü herkes ayrılık sevdasına?
 Benzeyip sirazesiz bir mushafın eczasına,
 Hiç görülmüş müydü olsun kayd-ı vahdet tarumar?
 Böyle olmuş muydu millet canevinden rahnedar?
 Böyle açlıktan bogazlar miydi kardes kardesi?
 Böyle adet miydi bi-perva, yemek insan lesi?
 İrzımızdır çignenen, evladımızdır dogranan...
 Hey sıkılmaz, aqlamazsan, bari gülmekten utan! ...
 ‹His› denen devletliden olsaydı halkın behresi:
 Payitahtından bugün tasmazdı sarhos naresi!
 Kurd uzaklardan bakar, dalgın görülmüs merkebi.
 Saldırırmsız ansizin yaydan boşanmış ok gibi.
 Lakin, ask olsun ki, aldırılmaz otlarmış eşek,
 Sanki tavsanmış gelen, yahut kılıksız köstebek!
 Kâr sayarmış bir tutam ot fazla olsun yutmayı...
 Hasmı, derken, çullanırmış yutmadan son lokmayı! ...
 Bu hakikattir bu, sasmaz, bildigin usluba sok.
 Halimiz merkeple kurdun aynı asla farkı yok

İşte görüldüğü gibi Akif, cereyan eden olayları birer birer serdediyor ve ince bir üslupla öz eleştiri yapıyor. Müslümanların Kur'an'ı bir ölü kitabı haline getirdiklerini gören Mehmet Akif, bu

konudaki öz eleştirisini şöyle dile getirir:

İbret olmaz bize, her gün okuruz ezber de!
 Yoksa, bir maksad aranmaz mı bu âyetlerde?
 Lâfzı muhkem yalınız, anlaşılan, Kur'ân'ın:
 Çünkü kaydında değil hiçbirimiz ma'nânın:
 Ya açar Nazm-ı Celîl'in, bakarız yaprağına;
 Yâhud üfler geçeriz bir ölünün toprağına.
 İnmemiştir hele Kur'ân, bunu hakkıyla bilin,
 Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!

SULTAN MAHMUD TEKKESİ'NDE TANIŞTIĞIM ALİ YAKUP HOCA

Sultan Mahmud Tekkesi'nde ikamet eden Ali Yakup Hoca daha önceleri Mısır'a gelmiş ve Ezher'de okumuştur. Sultan Mahmud yurdunda bir odada kalıyor ve aynı zamanda Kahire Üniversitesi Kütüphanesi'nde çalışıyordu. Buraya Balkanlardan gelmişti. Ali Yakup Hoca'yla hem de Şehzade Şevket Bey'in evinde, hem de yurttan sık sık görüşüyorduk. Ben bir ara yurttan, bazı talebelere belâgat dersi okutuyordum. Ali Yakup Hoca birkaç gün gelip bu dersi dinledi. Bana "Sen Türkiye'de belâgat dersi aldın mı? Aferin, çok iyi anlıyorsun ve çok da iyi anlatıyorsun" dedi. Bir süre dersime devam etti. Beni kontrol için gelmişti derse, ama beğendi, beğendiğini de söyledi.

Sultan Mahmut yurdunda kalan öğrencilerden biri de Muhtar Hoca diye bilinen bir arkadaşı. Ömer Biçer'le beraber bir odada kalıyorlardı. Bu arkadaş hem yaşça en büyüğümüz hem de Türkiye'de okumuş bilgili bir insandı. Ahmet Muhtar Büyükcınar, ilme meraklı, tertipli ve çok misafirperver bir arkadaşı.

Yurttan bir süre "El Milel ve'n- Nihal" kitabını okuttum bir süre. Bunun bir sebebi vardı. Volkan Mecmuası'nda yazı yazan Nihat Yazar diye bir gazeteci vardı. Bu zat, Türkiye'de bir takım so-

ruşturmalara konu olunca kaçıp Mısır'a gelmişti. Bir süre Mısır'da kaldı. Mısır'da kaldığı zaman onun isteğiyle bu kitabı okutmaya başladım. Ne kadar devam etti bilmiyorum. “Bize Şehristani'yi okut” dedi. Birkaç arkadaş da katıldı, böyle bir süre okuttum onlara. O günlerde master bölümünde öğrenciydim ve Şehristani'yi ders kitabı olarak okuyorduk. O zamanlar talebeler içerisinde iktisadi bakımdan fazla muhtaç olmayan bir talebeydim. İhtiyacım olmadığı için de okuttuğum derslerden para almıyordum. Ayrıca maddi olarak oradaki talebelere faydalı da oluyordum.

Sultan Mahmud Vakfı'ndan yurttan kalan her öğrenciye bir Mısır lirası burs veriliyordu. Ben bir Mısır lirası yurttan, iki lira da üniversiteden alıyordum. Bir Mısır lirası da İzmir'den geliyordu. Toplam 4–5 lira para geçiyordu elime. Bu, Mısır'da bir memur maaşına denk geliyordu. Bu para yetiyordu. Biz Sultan Mahmud Tekkesi'nde on kadar Türk öğrenciydik. Aylığı beş liradan bir aşçı tuttuk. Bir de yamağı vardı. Üç lira da ona veriyorduk. Bunlar üç öğün yemek yapıyordu bize. Ben yurt başkanıydim o dönemde. Mısır'da en önemli şey etti. Et için bir arkadaş tayin ettik. O her gün et getiriyordu. Bir arkadaş da diğer şeyleri alıyor, aşçılar yemek yapıyordu. Orada birkaç sene beyler gibi yaşadık. Mısır'da Türk mutfağı var zaten. Bize etli sebze yemekleri vs. pişiyordu. Sabah kahvaltısı da oluyordu. Öğlen ve akşam ayrı yemek oluyordu. Mısır öyle bir memleket ki, bir kuruş 10 metelik, yarım kuruş bir tarifeydi. O zamanlar Mısırdaki bir kuruşa karnını doyurabilirdin. Mesela bir tarifelik ekmek, bir taifelik te turşu alsan, turşu ekmek yiyip karnını doyurursun. Tabii arkadaşların çoğunun parası azdı ve çok zor idare ediyorlardı.

Arada bir arkadaşlar gelip borç para alıyordu. Bu talebelere biri de Osman Saraç arkadaşımızdı. Onunla bir hikâyemiz vardır. Osman Saraç, Emin Saraç ve Ali Aydın yurttan kalmıyorlardı. Ev kiralamışlardı. Onların maddi durumu da iyiydi. Osman Saraç zaman zaman benden borç para alıyordu. Bir gün yine geldi borç para istedi. Ben de baktım bir lira param var. “Bunu bölelim yarısı senin yarısı benim olsun” dedim. Rahmetli bundan o kadar çok

etkilenmiş ki sonraki yıllarda beni her gördüğünde hep bu anıyı anlatırdı. Borç para dediğin on kuruş, yirmi kuruş bir şey zaten. Herkeste öyle bir lira, iki lira para pek bulunmazdı. Osman Saraç, Emin Saraç'ın kardeşidir. Bir dönem Adalet Partisinden milletvekili oldu. Çok iyi bir arkadaştı, Allah rahmet eylesin.

Yine bir gün ağlayarak bir arkadaş geldi. O zaman daha aşçı yok. Yemeğimizi kendimiz yapıyoruz. “Arkadaşlarla yemek yapacağız ama benim hiç param kalmadı. Ben şimdi ne yapacağım?” dedi. Ben de, “Gel beraber yapalım sen parasını verme, parayı ben veririm” dedim. O da “O zaman yemeği de ben yaparım” dedi. Bir süre o arkadaşla yemek yaptık. Başka bir arkadaş geldi bir gün. “Arkadaşlar benimle yemek yapmak istemiyor, seninle beraber yemek yapalım” dedi. “Olur” dedim. “Ben yemeği yapıp, bulaşığı yıkarım. Parası da senden” dedi. Meğer bu arkadaş oburmuş. Ben parasını verirdim, o bir tencere yemek yapardı. Hiç mübalağa etmiyorum bir tencere yemekten ben bir tabak yer kalkardım, gerisini o tek başına yer bitirirdi. Şişman da değildi ama oburdu.

VELİAHD MEHMED ALİ PAŞA

Bir ara, Menşiyetü's-Sadr semtindeki Saray'a misafir olduk. Kral Faruk'un veliahdı Mehmet Ali Paşa Türk talebelerini görmek istemiş. On beş kadar kişi toplanıp Sarayı'na gittik. O zaman fes resmi kıyafetti. Bizim başımızda da fes yok. Sarayın misafir kabul kısmında bize birer tane fes temin ettiler. Ondan sonra Mehmet Ali Paşa bizi kabul etti. Yanına girdik. Şöyle bir baktı. “Hani sizin sarığınız, cüppeniz?” dedi. Türkçe konuşuyoruz tabi. Biz de “Bizim memleketimizde sarık ve cüppe yasak” dedik. O da “O sizin memleketinizde yasak, burada yasak değil ki. Ezherde öğrenci olan talebe sarığıyla, cüppesiyle dolaşır” dedi ve bizi bayağı bir payladı. Neticede oturduk. Bize bir şeyler anlattı. Nasihatlerde bulundu. Yaşlı bir zattı. Nereden baksanız 60 yaşlarında vardı. Kral Faruk'un ya kardeşi ya da amcaoğluydu. Türkiye'yi övdü. Bize birer hediye verdi. Öylece ayrıldık yanından.

ŞEHZADE ŞEVKET BEY'İN EVİ VE ŞEYHU'L-İSLÂM MUSTAFA SABRİ EFENDİ İLE GÖRÜŞMELERİMİZ

Şeyhu'l-İslâm Mustafa Sabri Efendi ile tanışmam Şehzade Şevket Bey'in evinde oldu. Şehzade Şevket Bey Abdülaziz'in torunuydu. Bu zat Şehzadeydi ve bir bahriye subayı olarak yetiştirilmişti. Binbaşı rütbesinde iken yurt dışına sürülmüştü. O zaman Mısır'a gelip yerleşmiş. Nermin Hanım adında bir kızı vardı. Zemâlik diye aristokratların oturduğu bir semtte oturuyorlardı. Ekonomik durumları çok iyiydi. Şevket Bey'in ailesinden kalan vakıflar vardı. Onların gelirlerini alıyordu. Gayet güzel bir evde oturuyordu. Kendisinin ve kızının arabası vardı. Şevket Bey ve kızı Türk talebelerle ilgileniyorlar, gelip gitmelerini arzu ediyorlardı. Biz de arkadaşlarla haftada bir ziyaretlerine gidiyorduk.

Mustafa Sabri Efendi'yi evlerinde misafir ediyorlardı. Sabri Efendi, yaşlı bir adamdı. Biraz rahatsızlığı vardı, bu yüzden Şevket Bey'in evinde kalıyordu. Eşi vefat etmiş olsa gerek ki, hiç yanında görmedik. Kendisiyle salonda görüşüyorduk. Orada Mustafa Sabri Efendi'nin oğlu İbrahim Sabri Bey ile de tanıştım. İskenderiye Üniversitesinde hocaydı. Sabri Efendinin bir torunu Amerikalı bir kadınla evliydi. Ara sıra onlar da gelip gidiyorlardı. İbrahim Sabri ile Şevket Bey'in evinde defalarca karşılaştık. Şairdi kendisi. Mehmet Akif'i tenkid ederdi. Kendisi babasıyla birlikte Türkiyeyi terk etmek zorunda kalmıştı. Mehmet Akif ise hem İstiklâl Savaşı'nda hem de daha sonraki yıllarda Mustafa Kemal ile beraber olmuştu. Onun şiirlerini mâtem gibi kabul ediyordu ama Safahat'ın içinde yer alan "Gölgeler" isimli kitabı "Ez-Zılâl" adıyla Arapçaya tercüme etmişti. İbrahim Sabri, Mehmet Âkif isteseydi Türk milletini ayaklandırırdı diye düşünüyordu. Onun "bu kabiliyeti vardı fakat bunu kullanmadı" dediğini hatırlıyorum.

Şevket Bey'in evine çok entelektüel kimseler gelip gidiyordu. Aziz Mısri Paşa geliyordu mesela. Orada Suriye reislerinden Şükürü

Kuvvetli ile de tanıştım. Suriye'de ihtilâl yapan bir Türk'tü Şükrü Kuvvetli. Orada konuşurken, Suriye on yedi defa Türkiye ile birleşmek için müracaat etti demişti. Atatürk devrinde resmen anlaşma yapılmış. Üç senelik bir geçiş süresi konulmuş. Üç sene sonra Türkiye ve Suriye resmen tek devlet olacaktı. Bu kadar işleri ileriye götürmüşler. Ama yine de uygulanmamış. Suriye'nin neden Türkiye ile birleşmek istediğinin teferruatlı bir şekilde araştırılması lâzım. Bence bunun iki sebebi olabilir. Birincisi, Suriye'de yaşayan halkın en az yarıya yakını Anadolu kökenlidir. Dolayısıyla buraya karşı bir ilgileri var. İkincisi, Suriye halkı diğer Arap milletlerine göre daha bilinçlidir. Fransızların, yabancıların sömürgesinden kurtulmanın tek yolu Türkiye ile birleşmektir, şeklinde bir düşünce olmuş olabilir. Şükrü Kuvvetli o zaman bunu söylediğinde iktidarda değildi.

Şevket Bey'in evine Mısırlı büyük iş adamları da geliyordu. Onun evi merkez gibi bir yerdi. Evinde aşçısı, hizmetçisi vardı. Gelene gidene onlar hizmet ediyorlardı. Her şey bir hânedan mensubu havası içinde cereyan ediyordu. Kendisi de, kızı da sigara içerdi. Üst seviyede bir şahsiyetti.

Neyse, Mustafa Sabri Efendi'ye dönecek olursak, salonda biz etrafına dizilip kendisini dikkatle dinlerdik. Şevket Bey, Mustafa Sabri Efendi'ye onun talebesiymiş gibi çok ilgi gösterirdi. Tam hatırlamıyorum ama Mâturidilik ile Eşârilik arasındaki meşiet/irade meselesini anlattığını hatırlıyorum. Bir de şapka meselesinden bahsedirdi. İskilipli Atıf Hoca'nın şapka yüzünden asıldığını anlatmıştı. Hocaların şapka meselesinde biraz yanlış düşündüğünü söylerdi. Bir de Latin alfabesinin Rusların Orta Asya'da uyguladığı alfabenin aynısı olduğundan bahsetmişti. Bizde Latin Alfabesi kullanılmaya başlandıktan sonra, Azerbaycan'da dökülmüş harflerin sandıklarla Türkiye'ye getirildiğinden ve aynen kullanıldığından bahsetmişti. Ben bu konuyu sonradan araştırdım ve doğru olduğunu gördüm.

Biz Latin Alfabesi'ni 1928'de kabul ettik. Bu konuda fazla açıklama yok ama Latin Alfabesi'nin kabulü bir Batılılaşma programı değildi. Bilindiği gibi 1917'ye kadar Orta Asya Türk

Cumhuriyetleri’nde Osmanlıca vardı. Orada yazılmış bir kitap ortak dille yazıldığı için burada anlaşılabilirdi. Burada yazılan da orada anlaşılıyordu. Yani ortak bir yazı dili vardı. Bu böyle devam ederken Ruslar bakıyorlar ki bunların Osmanlı ile olan irtibatı devam ediyor, bunu kesmek için alfabe değişikliğine gidiyorlar. Orta asya Türk Cumhuriyetlerinde kullanılmaya başlanan Latin alfabesi, daha önce Osmanlı Devletine de teklif edilmiş bir alfabedir. Rus İlimler Akademisi’nde Ahong adında Tatar asıllı bir Rus bu alfabe hazırlıyor. İki defa Osmanlı Devletine gelip teklif ediyor fakat burada pek kabul görmüyor. Harp dolayısıyla vazgeçiyorlar. Bu alfabe Ruslar Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde mecburen uyguluyor. Azerbaycan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kazakistan ve Tacikistan olmak üzere altı devlette uygulanıyor. Bu oralarda on iki sene kadar devam ediyor. 1928’de Türkiye aynı alfabeğe geçiyor. Orta asyada Rusların getirdiği alfabenin hiçbir noktası dahi değişmiyor. Hedef, Orta Asya ile olan irtibatı devam ettirmek. Atatürk’ün Orta Asya’ya ilgisi büyüktü. Bu konuda belgeler var. Atatürk’ün, arkadaşları ile birlikte, Orta Asya ile irtibatı kesmemenin bir yolunu bulması gerekiyordu. Alfabe değişikliği İnkılâp Tarihi’nde Batılılaşma programının bir parçası olarak algılanıyor. Hâlbuki bu, yanlış bir değerlendirme. Latin harfleri yeniden dökülmek yerine Azerbaycan’dan sandıklarla Türkiye’ye taşınıyor. Türkiye’nin bu alfabeği kabul etmesinden sonra Ruslar, tekrar irtibatı kesmek için, Türk dünyasının kullanmakta olduğu Latin alfabesini Kiril alfabesine çeviriyor.

Mustafa Kemal’in özelliklerinden birisi onun aşırı derecede Türkçü olmasıdır. Bazıları Mustafa Kemal’e Türk değildi diyor. O ihtilafçı bir bilgi. Çünkü Mustafa Kemal’in tüm davranışları milliyetçi bir çizgidedir. Mesela Türk Dil Kurumu’nu kuruyor. Bu Türklük tarihinde bir ilktir. Sonra Türk Tarih Kurumu’nu kuruyor. Bu da Türk tarihinde bir ilktir. Bunlar çok önemli şeyler aslında. Bu kurum iyi çalıştırılmamış, ayrı mesele, ama bu düşünce önemli. Yani Türk dilini koruma ve geliştirme düşüncesi. Bunu ancak milliyetçi veya ırkçı birisi yapabilir. Aslında “Ne mutlu, Tür-

kiyeliyim” diyene demiştir Mustafa Kemal. Sonradan “Ne Mutlu Türk’üm diyene” diye milliyetçiler değiştirmiş. “Türkiyeliyim” ifadesini kullandığı kesin bir bilgi. Bunu daha önceki bir Genel Kurmay Başkanı da bir konuşmasında ifade etti. Doğrusu da odur zaten. “Ne Mutlu Türküm diyene” demesi mümkün değil çünkü idare ettiği toplulukta pek çok başka kavimlerin olduğunu biliyor. O devirde Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun Türkçe bilmediğini de biliyor. Sonra Suriye ile birleşmek istemiş. Mesela onlar Arap. Aslında “Ne Mutlu Türküm Diyene” sözü, bize göre son derece yanlıştır. Ben Türk olduğum halde bunu tasvip etmiyorum. Zira bize aslımızla övünmek yakışmaz. Kaldı ki bir insanın Türküm demesi için Türk kökenli olması gerekir. Atatürk’ün komuta ettiği askerler arasında başka kavimlere mensup olanlar da vardı ama hepsi Türkiye vatandaşıydı. Diyarbakır ile Siverek arasında Karaca Dağlar var. O dağlara çok büyük ve uzaktan görünür bir şekilde “Ne Mutlu Türküm Diyene” yazmışlar. Orada Türkçe bilen de var ama ekseriyet bilmiyor. Yani çok yanlış ve makul olmayan bir takım hareketler yapıyor devlet tarafından. Bugün Kürt problemi diye bir problem varsa, bunun sebebi Kürtler değil, geçmiş iktidarlar ve onların uygulamalarıdır. 1961–62 yıllarında ben o bölgede askerlik yaptım. Belki orada askerlik yapmasaydım bu düşünceye sahip olmazdım. Oradaki yaşlı insanlarla konuştum ve gördüm ki gerçekten devlet çok yanlış işler yapmış.

Mustafa Kemal döneminde tekke ve zâviyelerin kapatılması meselesi var. Osmanlı bu tekke ve zâviyeleri dört defa kapatmış aslında. Bunlar zaman zaman zararlı hale geliyor. Hatta bir takım kötü işler orada cereyan ediyor. Osmanlı bunu görünce kapatmış birkaç defa. Bu tekke, zâviye ve medreselerin o zaman kapatılmasını doğru gören hocalar tanıyorum. Sabri Efendi o zaman bu meseleden bahsetmedi ama meşiet/irade konusu, şapka ve harf inkılâbı gibi meseleler orada konuşulurdu. Aslında Sabri Efendi de yenilikçi bir insandı. Önce İttihad ve Terakki Partisine giriyor ve onların bazı yanlışlarını görünce de karşı çıkıyor. Bab-ı Ali isyanına karışanlar arasında Mustafa Sabri Efendi de vardı. İsyân ba-

şarısız olunca rıhtımda bulunan bir Romanya gemisine sığınarak İstanbul'dan kaçmıştır.

ELMALILI HAMDİ, MUSTAFA SABRİ EFENDİYİ MEBUS YAPMIŞ

Sabri Efendi, bir gün talebelere sırayla “Nerelisin?” diye herkesin kimliğini soruyordu. Sıra bana gelince, Muğla'nın bir köyünden olduğumu ve köyümüzün de Elmalı'ya yakın olduğunu söyledim. Elmalı Medreseleri benim için çok önemliydi. Elmalı üzerinden bir yakınlık kurarak söyledim. Öyle deyince bana biraz daha yakınlık gösterdi. Ben de köyümüzün Burdur-Antalya-Muğla hududunda olduğunu izah ettim. Teferruatını tam hatırlamıyorum ama bir şeyler daha söyledim. Elmalılı Hamdi Efendi'nin Burdur'un Yazır Köyü'nden olduğunu biliyordum. O köyün bize yakın olduğunu söyledim. Bunun üzerine “Sen benim velinimetim olan Elmalılı Hamdi Efendi'nin hemşerisisin” dedi. Bana çok ilgi gösterdi. Elmalılı Hamdi Efendi ile olan ilişkisini anlattı. “Beni mebus yapan Hamdi Efendi'dir” dedi. “Bir gün beni çağırıp seni mebus yapacağım dedi. Ben de ‘hocam nasıl olur, ben nasıl mebus olacağım’ dedim. ‘Sen ona karışma, ben sana bir yazı hazırlayacağım –o zaman Sultanahmet Meydanında mitingler olmuş- orada bunu okursun. Seni mebus seçerler’ dedi. Ben de onun hazırladığı metni okudum ve mebus seçildim” dedi. Orada bunları anlattı ve Elmalılı Hamdi sebebiyle diğer talebelere göre bana bir yakınlık duydu. Ben bu şekilde sürekli oraya gelip gidiyordum. Bu arada Şehzade Şevket Bey de bana daha fazla bir yakınlık duymaya başladı. Demek ki kendi aralarında konuştular.

M. SABRİ EFENDİ VE ZAHİD KEVSERİ ARASINDA YAŞANAN ÇERKEZLİK TARTIŞMASI

Mısır'da “El Caliyе Çerkeziye/Çerkez Topluluğu Derneği” adlı bir Çerkez cemiyeti vardı. Ders vekili Zahid Efendiyle oradayken tanıştım. Muzaffer Özcanoğlu isimli arkadaşımız sık sık

onu ziyaret etmeye gidiyordu. Ben de beraberinde bir kaç defa gidip gördüm. Kendisi de bir Çerkez olan Zahid Kevseri, Mısır'a gelince bu cemiyete kaydolmuş. Mısır'a ilk geldiğinde saray kütüphanesinin tasnif işinde çalışmış. Gelişi 1930'lu yıllara tekâbül ediyor. Ezher ona bir yer vermiş, orada oturuyordu. Ben onun ziyaretine gittiğimde bayağı yaşlanmıştı.

Sabri Efendi ile Zahid Efendi birbirleriyle görüşen kimselerdi. Ancak sonradan aralarında bir tartışma yaşandı. O olaydan sonra görüşüp görüşmediklerini bilmiyorum. Mısır ulemâsı hem Sabri Efendi'ye, hem de Zahid Kevseri'ye çok değer veriyordu. Çünkü birisi Hilafeti Aliyye'nin Şeyhu'l-İslâm'ı, diğeri de ders vekili idi. O bakımdan çok değer görüyorlardı. Her ikisi Şevket Bey'le de görüşüyorlardı. O sıralarda Zahid Kevseri'nin Yavuz Sultan Selim için kullandığı "vahşi kartal" tabirinin yol açtığı bir mesele çıktı ortaya.

Aralarındaki tartışmanın sebebi şuydu. Zahid Kevseri bir makale neşrediyor. Yavuz Selim Mısır'ı aldığı zaman burayı yöneten Kölemenler var. Bunların Çerkez olduğu söyleniyor. Kavmî etkilerden dolayı yazdığı makalesinde, Yavuz Selim için "yırtıcı kartal" ya da "vahşi kara kartal" gibi bir tabir kullanıyor. Sabri Efendi de buna karşı çıkıyor. Sonra bu tartışma aralarında anlaşmazlığa sebebiyet veriyor. Sabri Efendi aslen gürcüdür. Buna rağmen onun "Türklükten istifa ediyorum" diye sözleri vardır. Sabri Efendi bu durumu tenkit ediyor ve Zahid Kevseri hakkında "Çerkez olduğu için Çerkezlik davası güdüyor" diyordu. O günlerde Mustafa Sabri Efendi ile Zahid Efendi arasında cereyan eden bu tartışma hakkında Türkiye'de bir şeyler neşredildi mi edilmedi mi? bilmiyorum. Benim Zahid Efendi'yle Sabri Efendi gibi özel bir tartışmam olmadı çünkü başkasıyla birlikte gidip sadece ziyaret ediyordum.

1954–55 senelerinde el Ahram gazetesinde Cemal Abdunnasır'ın Haim Naum'la çektiği iki fotoğrafı neşredildi. Haim Naum, Lozan anlaşmasında İngiliz murahhası olan bir kişidir. Zamanında Abdülhamit'in hal fetvasını tebliğe gidenlerin arasında da bulunan bir adam. Sonradan Mısır'a gelip Hahambaşı

oluyor ve Cemal Abdunnasır'a ders veriyor. Haim Naum Cemal Abdunnasır'a ders verirken resmini çekmişler. Necip Fazıl, Haim Naum'la ilgili bir yazısında şöyle diyordu: "Lozan'da işini bitirdikten sonra Mısır'a gitti. Orada icrayı faaliyete devam etti."

MISIR'DA GEÇİRDİĞİM HASTALIK

Mısır'da 1952 senesinde bir hastalık geçirdim. Paratifo diye ateşli bir hastalık. Hastaneye yatırdılar beni. Orada bir odada tek başıma kalıyordum. Odanın bahçeye bakan penceresinden bir ağaç görünüyordu. Enteresan hayaller görüyordum. Orada yaşayan Türk ailelerden tanıdığım bir kadın ziyaretime geliyordu. Hastaneye yattığımda arkadaşlarımdan kimseye haber vermedim. Çünkü bulaşıcı bir hastalık olduğundan dolayı arkadaşlarımla beni ziyarete gelmeleri uygun değildi. Orada on beş gün yattım. Bahsettiğim kadın, iki üç günde bir uğruyordu. Bir şeyler yediriyordu bana. Bir süre sonra hastaneden çıktım ama kendimde bir tuhaflık hissediyordum. O hastalıktan sonra bendeki üstün zekâ yavaşladı. Ondan önce okuduğum her şeyi plak gibi alıyordum. Her şeyi düşünebiliyor, tahlil edebiliyordum. Her şeyle ilgileniyor ve anlamaya çalışıyordum. O hastalıktan sonra bu yavaşladı. Bu hastalık Mısır'da hastaneye ilk düşüşümdü. Tabi hastaneye nasıl götürülüp yatırıldım, neden tek odada kalıyordum detayları çok fazla hatırlamıyorum. Fakat bu hastalık bulaşıcı ve geçici olduğu için herhalde, ben tek başıma bir odada kaldım. Belki de benden başka hasta yoktu

Ben aslında birçok arkadaşı hastaneye götürüp yatırmışım. Ömer Biçer diye bir arkadaş hastalanmıştı. Onu alıp hastaneye götürdüm. Büyük bir hastaneydi. Sıra beklerken kanlar içinde bazı acil hastalar getirdiler. Ben kan görünce orada bayıldım. Bir müddet sonra ayıldım. Hasta olan arkadaş yanımda duruyordu. Birçok kişiyi hastaneye götürüp hastaneye yatırdım, ama daha önce anlattığım gibi, kendim nasıl yattım hatırlamıyorum. Belki de bende bu hastalık çıkınca doktorlar sevk edip yatırmış olabilir,

çünkü birkaç gün ateşim olmuştu. Bekledim geçmedi. Hastaneye gittim. Herhalde doktor muayene ettikten sonra yatırdı. Kendi başıma gittiğim için kimseye haber veremedim. Normal bir hastalık sanmışım. Daha önce bahsettiğim gibi yurttaki talebelerle ilgilenen Türk kökenli bir aile vardı. Bu aile beni nasıl buldu onu da hatırlamıyorum. Zira ben ateşlenince onlara ziyarete gitmişim. Hatta bana doktora gitmemi onlar söylemişti. Yurda da gelip giderlerdi. Talebeler de onlara giderdi. Belki de bilen arkadaşlarıma beni sorup hastalandığımı öğrendi. Ancak arkadaşlarımdan kimse ziyaretime gelmedi.

Mısır'da bu şekilde Türkçe konuşan, orada kalıp yerleşmiş çok fazla Türk aile vardı. Ekonomik olarak iyi durumda ailelerdi. İçlerinde fakir olan kimseye rastlamadım. Bir kısmıyla konsoloslukta karşılaşıyorduk, bir kısmıyla talebe arkadaşlar vasıtasıyla tanışıyorduk. Bu aileler Türk talebelerle ilgilenip onlara sahip çıkıyorlardı. Hatta Burhan Aslanoğlu adında bir arkadaşımız vardı. Onunla beraber bir aile bizi yemeğe davet etti. Hanımı da bizimle beraber yemek yedi. Çok da güzel bir yemek yapmıştı. Evi uzak bir yerdedi. Bizi arabasıyla götürdü. Böyle çeşit çeşit yerlere gidiyorduk. Bazılarıyla sürekli bazılarıyla arada bir görüşüyorduk. Mesela Hakkı Bey'in ailesiyle sürekli görüşüyorduk. Bir oğlu vardı. En çok onunla görüşüyorduk. Bazı ailelerin imkânları daha iyiydi. Mesela İhsan Efendi, Şemsettin Hoca gibileri vardı. Şemseddin Hoca'nın da evine gidip geliyorduk. Daha önce bahsettiğim gibi, bunların içinde en çok Şevket Bey'i ziyaret ediyorduk.

Mısır'dan döndükten sonra 15-20 sene Mısır'a gitmedim. Ondan sonra gittiğimde bazı aileleri tekrar gördüm. Mesela Hakkı Bey'in oğlunu gördüm. Çocukları olmuştu. Şimdi bu ailelerin nerde olduklarını hep unuttum, çünkü üzerinden altmış sene geçti. Mustafa Şak'a diye birisi vardı. Eserleri, kitapları falan var. Onun evine gidiyorduk. Çok kişiyle tanıştım ama kaydetmediğim için sonradan hepsini unuttum. Bu aileler muhtemelen Mısır'da zamanla erimiştir. O zamanlar yani 1950 yıllarında Mısır'da dört milyon Türk olduğu söyleniyordu. Hatta Türklerin organize et-

tiği bir teŖkilat vardı. Sonradan Nasır onları kapattı. Adı, “Caliye Türkiye” cemiyetiydi. O zaman cemiyete, caliyeye deniyordu. Azınlık demek. Dernek anlamında da kullanıyorlar. Çerkezlerin, Türklerin, Arnavutların vs. böyle cemiyetleri vardı. Caliyeye Kürdiye var mıydı onu bilmiyorum ama Kürt revakı vardı. İbrahim adında birisi, o zaman Türkistane Şarkiyeye diye Doğu Türkistan’la ilgili Arapça bir dergi çıkarıyordu Kahire’de. Onu çıkaranlarla ve daha birçok önemli kimseye tanıştım ama dediğim gibi, bunları o zaman kaydetmediğim için sadece hayal meyal hatırlıyorum.

KAHİRE’DEN TÜRKİYE’YE İLK DÖNÜŖÜM

Aradan biraz zaman geçti. 1953 senesiydi, Türkiye’ye gelmeye karar verdim. Ŗevket Bey’in evine gittim. Sabri Efendi’ye Türkiye’ye gideceğimi söyledim. Ŗevket Bey’de oradaydı. Mustafa Sabri Efendi bana “sana üç görev vereceğim: Ŗeyh Said-i Nursi’yi ziyaret et, mesajımı ilet. Türkiye’den dönerken de Kırkağaç kavunu ve Çorum leblebisi getir.” dedi. Ŗevket Bey de toprak istedi. “Öldüğüm zaman tabutuma koyarlar” dedi.

Kahire’den İstanbul’a dönerken hayatımda ilk defa uçağa bindim. Önce Kahire’den Beyrut’a geldik. Orada bizi bir otele yerleŖtirdiler. Bir gün kadar kaldık. Otelde Türkiye’nin Bağdat Konsolosu’yla karŖılaŖtım. Salonunda beraber oturuyorduk. Türk olduğumu anladı ve bana içki ikram etmek istedi. Ben içmediğimi söyledim. O da “Tamam, tabi sen dini tahsil yapıyorsun, içmezsin” dedi. Ertesi gün sabahleyin uçağa bindik. Bir Fransız uçağıydı. Beyrut’tan Türkiye’ye gelmemiz beş, altı saat sürdü. Uçaklar o zaman çok alçaktan uçuyor ve çok sallıyordu. Biraz da küçük bir uçaktı. Türkiye’den giderken ise, uçaklar önce Atina’ya sonra da İskenderiye’ye gidiyordu. İstanbul-İskenderiye arasını direkt uçamıyorlardı. Her neyse, ilk uçak yolculuğumda, Kahire-Beyrut arasındaki yolculuğu çok hissetmedim. Çok fazla sarsıntı olmadı. Ama Beyrut’tan İstanbul’a gelirken uçak o kadar salladı ki ağlayıp, bađrıŖanlar dahi oldu. Mesela hatırladığım bir Ŗey var. Toroslardan

geçerken uçak bir vadinin içinden uçuyordu. Vadinin sağ tarafındaki dağın tepesinden akan bir şelale vardı. Kadınlar suyun iki yanına dizilmiş çamaşır yıkıyordu. Bu manzara uçaktan görünüyordu. Demek ki çok alçaktan uçuyordu.

Nihayet Yeşilköy'e indik. O zaman Türkiye'nin kendi uçağı yoktu. Eski bir otobüse bindik, İstanbul'a geliyorum. Yol çok uzun sürdü. Epey bir dolanıyordu. Yollar dardı. Karşıdan bir araba geldi mi, otobüs beklemek zorunda kalıyordu. Bu şekilde Fatih'e geldim. Fatih'te Dülgerzade Camii karşısında Can Oteli vardı. Otelin sahibi Ali Can tipik bir Karadenizliydi. Beni otele aldı, sonra da yukarıya odama götürdü. "Sigara içmek yasak, tuvalete giderken takunyaları giyersin, gece saat 11'den sonra gelersen otele alınmaz, dışarıda kalırsın" gibi birtakım şeyler söyledi. Orada bir müddet kaldım. Sonra vapurla İstanbul'dan İzmir'e geldim. İzmir'de Kestane Pazarı'ndaki hocalarımı ve talebeleri ziyaret ettim. Onlar Mısır'ı merak edip sorular soruyorlardı, ben de anlatıyordum. Daha sonra, otobüsle İzmir'den Fethiye'ye geçtim. Bizim köye vasıta olmadığı için bir hafta Fethiye'de bekledim. Sonra bir cip kiraladım ama o da yarı yolda bozuldu. Allah'tan şoför biraz ustaymış. Uğraşıp yaptı. Böylece üç yıllık bir aradan sonra köye geldim.

Köye ilk defa, yurt dışında kalmış, okumuş biri geliyordu. Köyde kaldığım süre boyunca bizim ev düğün yeri gibiydi. Bizim köylüler ve civar köylerden insanlar beni görmeye geliyordu. Daha öncesinden de biraz şöhretim vardı tabi. O zaman annemle babam o kadar gelen gidenin hakkından nasıl geldi hatırlamıyorum. Kız kardeşlerim beni görmek için can atıyorlardı ama o kadar çok gelen giden oluyordu ki aynı evin içinde görüşemiyorduk çünkü gelen misafirlerle ayrı bir odada oturuyordum. Tabi köy gibi dar bir muhit olunca kadın erkek herkes beni görmek istiyordu. Boş olduğum zamanlarda ise aile halkıyla sohbet edip hasret gideriyorduk.

Mısır'dan gelirken yanımda çok hediye getirdim. Hatırımda kalan en önemli hediye şimşir taraktı. Fildişinden yapılmış çok ince dişli bir taraktı ve biti önleyen bir özelliği varmış. Ondan

birkaç tane getirmiştim. Annem çok sevinmişti. Onlar eskiden biliyormuş bunu. Bu tarağı almamın sebebi annemden daha önce duymam ve ne işe yaradığını bilmemdi. O zaman özellikle köylerde bit daha çok kadınlar arasında çok yaygındı. Bu tarak bunların tamamını söküp çıkarıyormuş. Tabi ailemizde Elmalı Medreselerinde okuyan kimseler olduğu için muhtemelen bu tarağı onlardan duymuşlardır. Köylerde o zaman sabun yoktu. Kadınlar saçlarını kille yıkayıp o tarakla taradılar mı tertemiz oluyordu. Elbise, boncuk gibi başka türlü hediyeler de getirmiştim. Mısır'dan ilk gelişimde Türkiye'de toplam iki ay kadar kaldım.

EZHER'DE OKUYAN ÖĞRENCİLERİN HAKLARINI KORUMAK İÇİN ANKARA'DA KAPI KAPI DOLAŞTIM

Mısır'dan döndükten sonra Ankara'ya Ezher mezunlarının diplomasının denkliğinin kabul edilmesi için gittim. Bu iş için epeyce uğraştım. İzmir milletvekili Nuriye Pınar, Kasım Küfrevi gibi kişilerle görüştüm. Kasım Küfrevi şeyhti ve DP milletvekiliydi. Çok gururlu bir adamdı. Arapça biliyordu. Bana yardımcı olmak istedi. Onun ile görüşmemin sebebi dönemin Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı ile aynı vilayetten mebus olmasıydı. Celal Yardımcı'yı çok iyi tanıyor dediler. Onunla görüşebilmek için Kasım Küfrevi ile görüştüm. Önceki Milli Eğitim Bakanı Tefvik İleri'yi ise önceden tanıyordum. Kasım Küfrevi bazı temaslar yaptı ama bizim için kapılar hep kapalıydı.

Bir de Nuriye Pınar diye Demokrat Parti'den İzmir milletvekili olan birisi vardı. Onu tavsiye ettiler. Nuriye Pınar genç ve güzel bir hanımdı. Yanına gidip görüştüm. Tabi onu görünce ne kadar güzelsiniz, ne kadar şıksınız gibi şeyler söylemem gerekiyormuş. Bu konuda kimse beni tembihlemedi. Nuriye Pınar "Beni nasıl buldunuz?" dedi. Ben de o zaman onun hoşuna gidebilecek taltiflerde bulundum. İyisiniz, hoşsunuz, şık giyinmişsiniz gibi şeyler söyledim, çünkü karşımdaki hanım bir milletvekiliydi. Ben

de diplomamın denkliğinin kabul edilmesi için uğraşıyorum. Yoksa benim derdim kadın falan değildi. Yani kendime göre bir zekâm olduğu için durumu idare ediyordum. Konuşup ahbap olduk. Kadın ben söyleyim, böyleyim diye kendini övüyordu. Ben de “Haklısınız, doğrudur” diyordum. Derken “Benim babam müftüydü” dedi. Dini meselelerde biraz tutuculuk, gericilik olduğunu söylüyordu. Uzun uzun konuştuk. O zamanki Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı masondu. Celal Bayar'ın adamıydı. Beni ona ve başka kimselere götürdü. Mecliste bana adeta mekik dokuttu. Ondan sonra da evine davet etti. Evine davetinde yalnız değildim, başkaları da vardı. Uzun uzun dini konularda konuşup tartıştık. Bu meselelere ilgi duyuyordu ve bana çok itibar ediyordu. Gittiğimiz yerlerde beni “bu kişi Ezher Üniversitesi mezunudur” diyerek takdim ediyordu. Nuriye Hanım nereliydi bilmiyorum ama İzmir mebusuydu. Ben de Muğlalıyım. Eskiden Aydın, Muğla, İzmir tek vilayetti. Hemşeriydik kadınla. Nedense bana bayağı sıcak davrandı. Gittik geldik fakat bir netice çıkmadı. Nihayet bana, “Ben bu konuda çalışmaya devam edeceğim. Anladığım kadarıyla senin işin zor” dedi.

Bütün bu zorlukların sebebi şuydu. Ben Mısır'da öğrenciyken Milli Eğitim Bakanlığı Ziya Karamük isimli bir müfettişi gönderdi. O zamana kadar talebelik haklarımız tanınıyor, askerliğimiz tecil ediliyordu. Bu adam tek tek bütün talebelerle görüştü. O zaman Çerkez bir konsolos vardı. O da biraz tuhaf bir adamdı. O mu çağırdı, ben mi gittim bilemiyorum ama bana “Burada seksen tane talebe okuyup ne yapacaksınız. Türkiye'nin bu kadar dini tahsil yapan talebeye ihtiyacı yoktur. Mesela 8-10 kişi burada okusa, Türkiye'ye gitse ve belli başlı şehirlerde görev alsa yeterlidir. Aksi taktirde birçoğunuz iş bulamazsınız. Gidip Türkiye'de okuyun ve iş bulun” dedi. Ziya Karamük ise bana çok soru sordu. Genellikle kimlik tespiti yapıyordu. Ana hatlarıyla “Ne maksatla buraya geldiniz? Ne olmayı düşünüyorsunuz? Memlekete ne faydanız olacak?” gibi sorular soruyordu. O zaman aklımız neye eriyorsa onları söylüyorduk. O aleyhte bir rapor verdi. Zaten onu gönder-

ren Celal Bayar'dı. Ziya Karamük iyi bir insan gibi gözükiyordu. Sonradan onu tanıyan birisi bana "O sizin aleyhinizde rapor vermeye mecbur edildi" dedi. Ben de o kanaatteyim, çünkü adamın tavırları olumluydu. Gayet iyi davranıyordu, ağır konuşmuyordu, talebeye yukarıdan bakmıyordu. Görüşmeleri konsoloslukta yapıyorduk. Tek tek herkesi çağırıyordu. Bizim aleyhimizde bir rapor verince, o rapor tâlim terbiyede esas alınıyordu. Tüm bunların arkasında da Celal Bayar vardı.

Daha sonraları Din İşleri Genel Müdürlüğü yapmış olan İsmet Parmaksızoğlu isminde bir zat vardı. Bu kişi Osmanlı Medreseleri üzerine doktora yapmış. Onun da Ezher'de okuyanlarla ilgili olarak Milli Eğitime verdiği bir raporu var. O, bana sonradan söyledi bunu. O genel müdürken, ben Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hocaydım. Yüksek İslâm Enstitüsü o genel müdürlüğe bağlıydı o zaman. Bunu o anlatmıştı bana. Özetle demişti ki "Osmanlı Devleti Anadolu'da medreseler açmak için Mısır'dan faydalanmış. Ezher medreselerinden hocalar getirilmiş ve onlar vasıtasıyla Osmanlı medreseleri açılmış." Bu durum, Yavuz'un Mısır seferinden sonra gerçekleşmişti. Bu tespit son derece doğru, çünkü bizim okuduğumuz devredeki Ezher programıyla Türkiye'deki eski medreselerdeki program aynıydı. Mesela Akaid-i Nesefi, Usuluddin'de temel derstir. Yani programlar aynı. O müfettiş bunu tespit etmiş ve Milli Eğitim Bakanlığına bildirmiş. Celal Bayar medreselerdeki dini tahsilin gelişmesini istemiyordu çünkü tipik bir Atatürkçüydü. Hatta onun "Ben sana tapıyorum" diye Atatürk'e meşhur bir hitap etmişliği de var. İşte o genel müdürün yazısı ve o müfettişin raporu tâlim terbiyede esas alındı.

O dönemki Milli Eğitim Bakanı Celal Yardımcı'dan önceki bakan Tefik İleri'ydi. Onunla çok iyi bir diyalogumuz vardı. Onunla talebeyken görüşmüştük. Hatta ben Ezher'de okuyan talebelerin temsilcisi olarak 1953 yılında onunla bir anlaşma yaptık. Tefik İleri Bey çok sağlam bir insandı. Milliyetçi, muhafazakâr biriydi. Öyle çok aşırı bir milliyetçiliği yoktu. 1953 senesinde Ben Mısır'daki durumu olduğu gibi kendisine anlatmıştım. O sene

Türkiye'ye geldiğimde bu teşebbüsleri yaptım. Ona “Oradaki talebelerle devletin ilgilenmesi gerekiyor çünkü bunlar Türk vatandaşı. Bunların bir kısmı ilkokul, bir kısmı ortaokul mezunudur. Bu insanların Türkiye'den, Türk kültüründen, Türk eğitim ve öğretim sisteminden uzak kalmaması lâzım. Buna bir çare bulmak gerekir” dedim. O da bunu kabul etti ve “Kahire'de bir kültür merkezi açalım ve burayı donatalım. Talebeler akşamları veya tatil günlerinde bu merkeze gelsinler. Türkiye'de görmeleri gereken eğitim sistemi neyse bu eksikleri orada tamamlayalım ” dedi. O zaman böyle bir karar aldık. Fakat sonra Tevfik İleri Milli Eğitim Bakanlığını bırakınca, o işte öylece kaldı. Celal Yardımcı bu işi devam ettirmedi. Zira o tamamen buna karşıydı. Tevfik İleri ile makamında birkaç defa görüştük.

Ankara'ya gittiğim zaman Münif Çelebi diye Ziraat Fakültesinde profesör olan bir hoca vardı. Onunla görüştük. Çok dindar, hoş bir insandı. Bize sahip çıktı. O zaman Hamdi Yazır'ın kardeşi Mahmud Yazır Vakıflar Genel Müdürüydü. O vesileyle onunla da görüştüm. Yine Diyanet İşleri Başkanı Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'yla görüştük. Bir yandan da Menderes ile görüşüp Mısır'daki talebelerin meselelerini halletmek istiyordum. Münif Çelebi, “En iyisi Diyanet İşleri Başkanı ile görüşmek, zira Diyanet İşleri Başkanının Menderes ile arası çok iyiymiş. O vasıta ile bu işi hallederiz” dedi. Münif Çelebi ile birçok muhite girip çıktık. En sonunda “Bu işi yapsa yapsa Diyanet İşleri Başkanı yapar. O benim çok iyi ahabımdır” dedi. Beraber Eyüp Sabri Hayırlıoğlu'na gittik. Onun masasında sallanma şeklinde bir tiki vardı. İçeriye girip konuştuk, sohbet ettik. Münif Çelebi'ye çok itibar ediyordu. O zaman profesörlük bayağı üstün bir mertebeydi. Neyse Münif Çelebi, ona “Hocam bu genç Mısır'da okuyor. Bazı problemleri var. Başbakanla görüşmemiz lâzım. Onu sizin vasitanızla görüştürelim” dedi. Bu isteğe hiddetlenen başkan bana döndü ve “Siz komünist bir memlekette okuyorsunuz. Bizden destek istiyorsunuz. Ben komünist bir memlekette okuyan kişiler için başbakana vasıta olmam. Neden burayı bırakıp gittiniz de Mısır'da okuyorsunuz.

Hepiniz geri dönün, Mısır'da okumayın” dedi. O zaman Cemal Abdunnasır Mısır'da sosyalist politikalar uyguluyordu. Bu yüzden ağzına ne geliyorsa söyledi. Arada bir Münif Çelebi “Hocam!” diye araya girmek istiyor ama müsaade etmiyordu. Sonra tekrar sözüne devam etti. “Sizin komünist bir memlekette öğrendiğiniz dinden ne hayır gelir” diye çok ağır şeyler söyledi. Münif Çelebi rica edip, anlatmak istediye de “Yok, bu mesele senin bildiğin gibi değil. Biz Mısır'daki talebeleri biliyoruz” dedi. Başkanın bu konuşmaları üzerine oradan ayrıldık.

Eyüp Sabri Hayırlıoğlu, Ahmet Hamdi Akseki'den sonra Diyanet İşleri Başkanı olmuştu. Konyalı ve ulemâdan bir zattı. Hayırlıoğlu'nun yanından ayrıldıktan sonra baktım ki Münif Çelebi ağlıyor. Hadiseden çok etkilenmiş. Asıl ağlaması gereken bendim ama onu teselli etmek zorunda kaldım. Ona “Bu kadar üzülmenize gerek yok. Bu işin sahibi, yani bunu yüklenen ve taşıyan benim. Bu insanların tavrını tabii karşılıyorum çünkü bunlara yanlış bilgi verildi” dedim. O da biraz rahatladı. Ondan sonra bana, “Gel, Mahmud Yazır'a gidelim” dedi. Beraber ona gittik. Mahmud Yazır bizi hoş bir şekilde karşıladı. Görüşüp konuştuk. Bize “Vasita olma bakımından başbakana bir yakınlığım yok. Fakat reis size iyi yapmamış” dedi. Münif Çelebi hadiseyi ona anlattı. “Şunu şöyle şöyle söylediler, bu genci üzdüler” dedi. Aslında benim daha çok etkilenmem gerekirken bilakis o etkilendi. Gerçekten benim yanımda da bir başkasına bunlar söylense ben de etkilenirim ama olayın muhatabı ben olunca biraz farklı oluyor. Zaten karşılaştığımız her yerde aynı şekilde kabul edilmiyoruz. Ondan sonra başka çareler arandı fakat Menderes ile görüşme imkânım olmadı.

Zannediyorum, Mısır'a gelen o müfettişin menfi olarak hazırladığı rapor muhtemelen Diyanet İşleri Başkanına da gitmişti. Her halde Diyanet İşleri Başkanı'ndan olumsuz tepki alınca, Tevfik İleri'ye beni Başbakanla görüştürmesini söylemedim ya da olumsuz tepkiler üzerine bir daha teşebbüs etmedim.

O dönem Menderesin çok ilgi gösterdiği Tokat ya da Yozgat milletvekili olan birisi vardı. Onunla da görüştüm. O bir şey an-

latmıştı bana. Menderesi çok seviyordu. Menderes çok yakışıklı ve karizmatik biriydi zaten. “Ben Menderes’i o kadar seviyorum ki görmek istiyorum. Bazı balolar falan oluyor. Oralarda frag giyme mecburiyeti var. Sırf Menderes’i görmek için frag giyip baloya katılıyorum” demişti. O zaman birçok kimselerle görüştüm ama neticede Menderes ile görüşmeden döndüm. Gerçi birçok kimse bize destek veriyordu. Sonra İstanbul’a geldim.

SAİD-İ NURSI’Yİ ZİYARET

İstanbul’da Şeyh Said Nursi’yi ziyaret ettim. Bu ziyaret Bekir Berk kanalıyla gerçekleşti. Said Nursî’nin yakınında bulunan kimseler “Hoca hasta” diye kimseyi görüştürmüyorlardı. Şimdi hatırlamıyorum ama Bekir Berk’i bir yerlerden tanıyordum. Bekir Berk oradaki ilgili şahıslara telefon etti. Said Nursi o zamanlar, Fatih Çarşamba’da, ahşap bir evde kalıyordu. Tabi büyük insanlar farklı oluyor. Benim o zaman bir şeyden haberim yoktu. İmkânlar da sınırlıydı. Verilen adrese gidip içeri girdik. Bediüzzaman bir divanda sırt üstü uzanmış yatıyordu.

Said Nursi’yi ziyarete giderken yanımda Konyalı Mehmet Nohutçu da vardı. Mısır’dan geldiğimizi ona söylemişlerdi. Elini öptük ve oturduk. “Efendim, size Sabri Efendi’nin selamı var” dedim. Bunu duyunca hemen doğrulup oturdu. Kendine bir çeki düzen verdi. Ondan sonra “Aleykümüsselâm, kelâmı nedir?” dedi. Sabri Efendi’nin söylediklerini ona tekrarladım. O da “Bizim davamız iman davasıdır. Sabri Efendi’ye selam söyle gelsin, başımıza geçsin, biz ona tabi oluruz” dedi. Sabri Efendi kaç talebesi olduğunu sor demişti, ben de sorunca “Beş yüz bin şakirdim var. Ben beş yüz bin şakirdim ile onun emrinde asker olarak hazırım. Bu iş benim değil, Mustafa Sabri’nin işidir” dedi. İki saat kadar yanında kaldık. Bu konuşmalar bittikten sonra bana, “Sen Ali Kılınçalp’ın mektuplarında bahsettiği Ali Özek misin?” dedi. Ben de “evet” dedim. Ali Kılınçalp, Said Nursî Emirdağ’da kalırken ona hizmet etmiş çok değerli bir insandı. Sonra da ilme merakından dolayı

Arapça öğrenmek için Mısır'a gelmiş. İyi ahbaptık. Sık sık görüşüyorduk.

Ali Kılınçalp bir gün benden, kendisine Arapça özel ders vermemi istedi. Bu ders meselesinden para falan almıyordum ama itibar görüyordum. Çay ve yemek ikram ediyordu. Bunlar da bana yetiyordu. Onun da Revakta bir odası vardı. Orada kalıyordu. Karar verdik, belli saatlerde ders vermek için yanına gidiyordum. İçeri girdiğim zaman ona ders verdiğimi kimse görmesin diye kapıyı içeriden kilitliyordu. Gururlu bir adamdı. O iptidaiyede okuyordu. Oranın ilkokulu yani. Yemek ikram ederdi, sohbet ediyorduk. O Bediüzzaman'ı anlatıyordu bana. Benden ders aldığını Bediüzzaman'a yazmış. O da cevabında "Ali Özek'e de selam söyle" demiş. Onu anlattı bana. Bediüzzaman'la direk mektuplaşıyordu.

Bediüzzaman, bu ziyaretimizde "Davamız iman davasıdır. Her şeyden önemli olan imandır" gibi mevzuları anlattı. Said Nursi'nin kitaplarında fıkha dair bir şey bulamazsınız. Onun düşüncesine göre insanlara sadece iman esaslarını öğretelim yeter. "Biz, insanların imanını takviye etmek ve güçlendirmek için varız. Hedefimiz budur" diyordu. Gerçekten kitaplarına baktığınız zamanda "üslubu hatabiyi" kullanır hep. Bir de "üslubu askeri" var. O tahrik edicidir. Üslubu hatabi ise sürükleyici bir üsluptur. Ayetlerden ve tefsirlerden misaller verir ve böylece okuyucu etkilenmiş olur. Bu tefsirler gerçek hayatı anlatır aslında. Bediüzzaman'ın eserlerinde yüzde seksen üslup budur. Bana göre Bediüzzaman'ın tenkit edilecek bir tarafı da vardır. Sikke-i Gaybiye kitabında, bazı ayetlerden istidlalde bulunarak kendisinin Kur'an tarafından haber verildiğini, ilerde böyle birisinin geleceğini vs. yazıyor. Aklımda kaldığına göre eskiden de böyle iddialarda bulunanlar var. İslâm âlimleri genelde ilm-i cifir ve ilm-i hurufla Kur'an tefsiri yapmayı kesinlikle bâtil saymışlar ama Bediüzzaman bunu yapıyor. Bediüzzaman birçok konuda kendi düşünce ve arzularını olduğu gibi ortaya koyan bir kimsedir. Bir konuyu ele alıp anlatmaya başladığı zaman dalıp gidiyor. Sonra tüm bu risaleleri kendisi yazmıyor. Öğrencileri yazıyor bazı ilaveler de olabilir. Böyle tenkit edilecek tarafları da vardır.

MISIR'A TOPRAK, KAVUN VE LEBLEBİ GÖTÜRÜYORUM

Şevket Bey'le Mustafa Sabri Efendi'nin Türkiye'den istedikleri toprak, Kırkağaç kavunu ve Çorum leblebisini temin ettim. Kırkağaç İzmir'in bir kazasıdır, oradan bir kaç tane Kırkağaç kavunu aldım. Çorum leblebisi buldum. Bir de köyde bizim bahçeden biraz toprak aldım. Bunları yüklenip İstanbul'da havaalanına geldim. O zaman havaalanı var ama henüz Türkiye'nin uçağı yoktu. Havaalanında bunlar nedir, diye sordular. Mısır'dan bir zat istedi ona götürüyorum dedim. Toprak ne için diye sordular. "Osmanlı hânedanından Şehzade Şevket Bey istedi, kabrine koyacakmış. Onun için götürüyorum" dedim. Toprağı tahlil edeceklerini söylediler. Adamın elinde bir şiş var toprağa sokup çıkarıyor. Gümrük memurları beni oy alıyor. Uçağın kalkma zamanı da yaklaşıyor. Ben endişeleniyorum. Onlara bu topraktan başka bir şey değil diyorum, ille tahlil istiyorlar. "Ondan sonra müsaade edin de müdüre çıkayım" dedim. Müdüre çıktım. Adam geldi. Bir de o kontrol etti. Ona da anlattım. Hanedandan bir zat Türkiye'ye gelemiyor. Yaşlı bir adam ve yakında ölecek. Türkiye'den biraz toprak getir, kabrime koyayım dedi. Başka bir gayem yok" dedim. Bunları söyledince müdür insafa gelip, "Bırakın götürsün" dedi. Oradan kurtuldum ama uçağa da zor yetiştim.

O zaman uçaklar gece uçmuyordu. İstanbul'dan Atina'ya gittik. Uçaktan indik. Orada bizi salona aldılar ve bir içecek ikram ettiler. O içeceğe para ödemek istedim. Bilmiyordum tabi. Orada bulunan kadınlar güldüler kendi aralarında. Neyse, buradan İskenderiye'ye uçtuk. O zamanlar Kahire'ye direk uçuş henüz yoktu. Kahire'ye giden uçak Beyrut üzerinden uçuyordu. Beni karşılamak için İskenderiye'ye bir arkadaş gelmişti. Beraber Kahire'ye geçtik. Uzatmayalım, yanımda getirdiğim toprağı Şevket Bey'e, kavunla leblebiyi de Şeyhülislâm'a teslim ettim. Bediüzzaman'ın söylediklerini de anlattım. "Öyle mi, falan filan" dedi, fazla bir

açıklama yapmadı. Sadece “Onun davası odur. Bu işler eylem işidir. Yapacak kudretleri yoktur” gibi şeyler söyledi. Yani bu kadarla geçiştirdi.

Şeyhülislâm Sabri Efendi 1953 senesinin sonunda vefat etti. Cenazesinde bulundum, kabre de ben koydum. Mısır’da kabirler yeraltında bir mahzenin içindedir. Üç kişi oraya indik. Aşağıda genişçe salon gibi bir yer var. Mevtalar sıra halinde yan yana yatıyorlar. Mustafa Sabri Efendi’yi de götürüp sıraya koyduk. Üzerine biraz toprak attık. Bu vesileyle Mısır’da kabirler nerdedir, nasıldır onu da görmüş oldum. Fakat herhangi bir koku duyduğumu hiç hatırlamıyorum. Galiba ilaçlanıyor. Mısır’da kabirler özel mülktür ve ailelere aittir. Sabri Efendi’yi koyduğumuz kabrin kime ait olduğunu hatırlamıyorum. Kahire’de Tahrir Meydan’ı var. Orada toplanılıp Mısır adetlerine göre Kuran okunup, cenaze namazı kılınıyor. Sonra oradan alınıp kabre götürülüyor. Sabri Efendi’nin cenazesi çok kalabalıktı. Mısır’daki adetlerden biri de, cenaze defnedildiği gün mevtanın evinin önünde bir taziye çadırı kurulmasıdır. Orada Kur’an okunur, acı kahve ikram edilir. Bunun Sabri Efendi için yapılmıyıp yapılmadığını hatırlamıyorum ya da yapıldı da ben bulunmamış olabilirim. Zira Sabri Efendi Kahire’de misafir olarak bulunuyordu.

ÖĞRENCİ DERNEĞİ KURUYORUZ

Mısır’da, Ezher’deki Türk öğrencilerle beraber gayri resmi olarak bir dernek kurduk. Oraya gelen bütün diğer yabancı öğrencilerin bir derneği vardı. Buna binaen biz de böyle bir dernek kurma kararı aldık. Derneğin geçici başkanı bendim. 1953 senesinde Türkiye’ye geldiğim zaman derneğin tüzüğünü bastırdım, ama bir işe yaramadı. Dernek resmen kurulmadı. Yürütemediğimiz için daha sonraları dağıldı zaten. Herkes şöyle yapalım, böyle yapalım diye bir şey söylüyordu. Talebelerin çoğunun tecrübesi yoktu. Konyalılar bir tarafa çekiyor, Karadenizliler bir tarafa çekiyor, öğrenciler bazı elebaşlarının etkisinde kalıyorlardı. Başkan

olmak isteyen birkaç kişi vardı. Onlar tahrik ediyordu. Talebelerin bir kısmı gelip bana durumu anlatıyordu. Hemşeri olarak benim taraftarım yoktu fakat, herkesten farklı yanlarım vardı. Üniversite öğrencisiydim. Talebelere ders veriyordum. Bu gibi nedenlerden dolayı bana bir teveccüh vardı. Tabii, istemeyenler de vardı. Ben de bu şekilde dernek kurmamızın zor olacağını söyledim ve vazgeçtim. Derneği arkadaşlara teslim ettim, “Siz bakın, ben bu işte yokum” dedim. Bu teşebbüs öylece kaldı. Ben vazgeçtikten sonra da iş yürümedi. Bu tür işleri sonuca ulaştırmak için bir başa bağlılık olması lâzım.

EMİN SARAÇ, OSMAN SARAÇ VE ALİ ASLAN AYDIN

Emin Saraç, Osman Saraç bir de Ali Aslan Aydın Mısır'da tanıştığım arkadaşlardı. İstanbul'dan gelmişlerdi. Üçü beraber bir evde kalıyordu. Türkiye'den iyi bir burs aldıkları için Mısır'da rahat yaşıyorlardı. Emin Saraç toplantılara pek fazla katılan bir kişi değildi, fakat zaman zaman Şevket Bey'in evine o da gelirdi. Ben üniversitedeyken Emin Saraç Saneviye'de, yani lisede okuyordu. Sonra üniversiteye gitti. Yusuf Kardavi'yi iyi tanır. Merhum Osman Saraç Mısır'da yüksek lisansını da tamamlamıştı. Buraya geldiği zaman kendisini doktor olarak tanıtmak istedi. Birkaç defa böyle yapmaması için onu uyardım. “Sen de doktorsun, niye doktor olmaktan çekiniyorsun?” diye bana çıkışıyordu. “Ben hak etmediğim bir şeyin altına girmem. Bu senin aleyhine olur. Bana Osman doktora yaptı mı diye soracak olurlarsa, yaptı demem. Onun için vazgeç bu numaralardan” dedim kendisine ama vazgeçmedi. Osman Saraç Adalet Partisi'nden milletvekili de oldu. Ailece Ali Haydar Efendi tekkesine mensuplar. Siyasette bu tekke-ler, tarikatlar çok etkili olduğu için tekke kontenjanından meclise girdi.

Emin Saraç eskiden sık sık İslâmi İlimler Araştırma Vakfına gelirdi. Şimdi yürümekte zorlandığı için pek gelemiyor. Bizim

vakfın kurucu üyesidir. Bizim tarzlarımız, meselelere bakış açımız farklıdır. Emin Saraç Hoca gelenekçidir. Halil Gönenç de öyledir. Mesela Halil Hoca bana birkaç defa “Sen dindar, iyi bir adamsın. Bu fikirlerden vazgeç” demiştir. Bunun üzerine ben de ona “Sen neden bu fikirlerden vazgeçmiyorsun?” dedim. Halil Hoca burada birçok defalar benim yanımda fetva vermiştir. Halbu ki düşüncesi çok farklıdır. Mesela bu “talakı selase/üç talakla boşama” mevzu-sunda burada bir fetva vermişti. Kendisine ne düşündüğünü sordum. “Ben öyle düşünmüyorum” dedi. “Öyleyse fetvayı neden öyle veriyorsun?” dedim. “O başka şey” dedi. Yani fetvayı geleneksel fıkhî kitaplarında ne yazıyorsa ona göre veriyor ama kendi düşüncesi farklı. Emin Saraç da öyledir. Onunla konuştuğum zaman beni tasvip eder. Arkadan da tenkit eder. Yapısı böyle. Bir gün bir olay oldu. Bu çevrede oteli olan bir adam var. Otelde içki verme mecburiyeti varmış. Ne yapmalıyım diye hocanın birine sormuş. O da içki girdisi ile çıktısı arasındaki farkı, yani kâr olan kısmını, sadaka olarak verirsen işini yürütürsün demiş. Adam sonra bana gelip sordu. Ben de “olur” dedim. Ancak bu adamın gidip Emin Saraç gibi başka hocalara da soracağını biliyordum. İbn-i Abidin’de “El malü’l harâm mahalluhu sadaka” diye bir ibare var. Yani harâm malı sadaka olarak vermek gerekir. O kişiye bu ibareyi kaynağından fotokopi çekerek verdim ve kırmızı kalemle de altını çizdim. Sonra gidip Emin Saraç’a soruyor. O da “Olmaz. Yanlış yapmış hoca, ben onunla konuşurum” diyor. Sonra bana geldi Emin Saraç. “Sen böyle fetvalar veriyorsun, doğru mu?” dedi. “Ben demiyorum. İbn-i Abidin diyor” dedim. Bunun üzerine, “İnsanlara İbn-i Abidin’in mezhebiyle fetva vermemiz yanlış olur. Kötü kapılar açılır. Bunları tamamen kapatmamız lâzım” dedi. Ben de ona “Biz ruhban değiliz. Kitaplarımızda yazan bir şeyi halka niye söylemeyelim?” dedim. “Böyle söylemezsek daha iyi olur” gibi sözler etti. Netice de “Sen yine de bu tip şeyleri söyleme” dedi ve gitti. Onlarda böyle bir şey var. Korumacı bir zihniyet ile hareket ediyorlar. Hâlbuki kendi anlayışlarını yine kendileri tekdiz ediyor. Neymiş efendim; cahil kimseler bunu başka türlü anlar, herkes

içki ticaretiyle meşgul olur. Biraz sadaka verir, işini görür gibi bir takım düşünceleri ortaya koydu. Böyle düşünceler, Müslümanları ruhsatlardan ve kolaylıklardan uzaklaştırmak anlamına gelir.

Zaten üç kaide vardır usulü fıkihta. Bu üç kaide iyiye de kötüye de kullanılır. Birincisi “hakk-u tazir/tazir hakkı”dır. Bu hakk-u tazir devlet içindir. Devlet bunu kullanırsa birçok kişiye kötülük etmiş olabilir. Bazı şeyhülislâmlar buna fetva vermiş, bazıları vermemiş. Mesela diyelim ki bir yerde bir olay oluyor ve devlet orada katliam yapmak istiyor. Önce müftüden veya şeyhulislamdan fetva alması lâzım. Bu kaideyi halk da kullanmaya kalkarsa arzu edilmeyen durumlar ortaya çıkar. İkincisi “defü'l- fitne”dir. O da devletle ilgili. Defü'l- fitne adına birçok haksızlıklar yapılabilir. Üçüncüsü de “seddü'z- zeria”dır. Emin Saraç Hoca'nın söyledikleri bu seddü'z-zeria kaidesine dayanır. Bunun anlamı haram olan şeylere yaklaşırken yolları kapatmaktır. Yani haramların etrafına haram duvarları örmektir. Bu ise Müslümanlara zorluklar yüklemektedir.

Ali Aslan Aydın Bey, benim Ezher'den talebe arkadaşımıdır. 1950 yılında Mısır'a gittik. 1951 yılında Usuluddin fakültesine beraber girdik. 1955 yılında ikimiz de faklleden mezun olduk. Ben master kısmına o da doktora kısmına kayıt yaptırдық. Ben 1957 yılında master kısmını bitirdim ve Türkiye'ye döndüm. Ali Aslan Hoca orada doktorasını tamamladı. Çok değerli bir ilim adamıydı, iki sene önce vefat etti. Allah rahmet eylesin.

CUMHURİYET RESEPSİYONU'NDA BÜYÜKELÇİ İLE MÜNAKAŞAMIZ

Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla Kahire'deki Türkiye Büyük Elçiliği'nde bir resepsiyon düzenlenmişti. Oraya katıldım. İçki vs. her şey vardı. Talebeler olarak gitme mecburiyetindeydik. O sırada elçilikte bize karşı bir reaksiyon vardı. Sefir Fuat Tugay'dı. Adam fırsat bulunca bizim aleyhimizde konuşmaya başladı. “Burada ne işiniz var? Memlekette okul mu yoktu? Hepinizi toplayıp göndereceğim” gibi laflar etti. Bizim talebelerin hepsi de koyun gibi

dinliyor. Sonra ben sözü aldım ve “Buraya Cumhuriyet Bayramı’ nı kutlamaya geldik. Böyle bir probleminiz varsa sonra çağırırsınız konuşuruz. Bu şekilde konuşmaya hakkınız yok. Bu ne siyasete ne de insanlığa yakışır. Bizim hiçbir art niyetimiz yok vs.” dedim. Adam bu sözler üzerine köpürdü. Karşılıklı ağır konuşmalar oldu aramızda. Neredeyse yumruklaşma derecesine vardı olay. Hemen müsteşar geldi ve araya girdi. Adamı alıp götürdüler. Sonra müsteşar bizden özür diledi. Muzaffer Özcanoglu benim oradaki cesaretime hayran olmuş ve bu olayı yazıp neşretmişti. Sefir Fuat Tugay, İngiliz ve Fransızlarla işbirliği yaparak Mısır aleyhinde bir kongreye katılmış. Bunun üzerine istenmeyen adam ilân edilerek yurtdışına gönderildi. Fuat Tugay aynı zamanda Kral Faruk’un yeğeni ile evli ve Mısır’da büyük imkânları olan bir kişiydi. Büyükelçi Fuat Tugay bir resepsiyonda Cemal Abdunnasır’ı da azarlamış ve söylendiğine göre onunla tokalaşmamış. Bunun üzerine Cemal Abdunnasır Türkiye’ye bir mektup yazarak “Bu sizin Büyükelçiniz mi yoksa Hidiv ailesinin Büyükelçisi mi” diyor. Bunun üzerine Fuat Tugay görevinden alınmış.

KRAL FARUK’A KARŞI SİYONİZMİN TERTİPLEDİĞİ ORDU DARBESİ

Mısır, İsrail’in kurulmasına karşıydı. Kral Faruk, Yahudilere karşı büyük mücadele vermiş bir şahsiyetti. Bana göre o, Mehmed Ali Paşa’dan sonra Mısır’da en büyük hizmeti yapmış adamdır. Bir Yahudi düşmanıydı. İyi bir pilottu aynı zamanda. Uçağa binip siyonistlere ilk bombayı atmaya niyetli bir adamdı. Diğer yandan çok dindardı. Zaten Müslüman Kardeşler’e desteği bundan kaynaklanıyordu. Kral Faruk tahta geçtiğinde, o zaman Ezher şeyhi olan Mustafa Meraği’nin elini öpmek istiyor. Meraği, onun çok hürmet duyduğu bir zat. Çevresindekiler, kral kimsenin elini öpmez diyerek engel oluyorlar.

Bu dönemde, Amerikalılar, İngilizler ve Fransızlar birleşerek, bir Yahudi devleti kurup yaşatmak için önce Birleşmiş Milletler’i

kurdular. Aradan geçen 4-5 sene içerisinde Mısır'da Müslüman Kardeşler Teşkilâtı çok güçlendi. Bu teşkilatın Kanal Bölgesi'nde İngilizlere karşı teşkil edilmiş bir ordusu vardı. Kral Faruk Müslüman Kardeşleri her bakımdan destekliyordu, çünkü bu gurubun İslâmi esaslara göre Yahudilere taraftar olması mümkün değildi. Kral Faruk Osmanlı'dan gelen bir gelenek olarak Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasına karşıydı. Bu biliniyordu. Bundan dolayı 1951-52 yıllarında gazetelerde, mecmualarda ve fısıltı gazetesinde Kral Faruk'un aleyhine birçok şey yazılıp söylenmeye başlandı. Halk arasında içki içtiği, kadın düşkününü olduğu vs. birçok dedikodu yayıldı.

Mısır'da aslen Yahudi olan Selâme Musa ve onun gibi birçok yazar Kral Faruk hakkında olumsuz şeyler yazıyordu. Bunları Siyonizm yaptırıyordu. Çünkü Kral Faruk dindar ve Siyonistlere karşı mücahit bir kimseydi. Dolayısıyla Siyonizm ve Amerika, İngiltere, Fransa üçlüsü kralı devirmek için "orduda ihtilâl yapma" tertibini hazırladı. Bunun başarılı olabilmesi için Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nın da işin içine çekilmesi gerekiyordu. Nitekim öyle de oldu. Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'na ihtilali beraber yapma teklifinde bulundular onlar da buna kandı çünkü haber alma örgütleri çok zayıftı. Oysa bu kadar büyük bir teşkilâtın bu olayları kim, nasıl organize ediyor bilmesi gerekirdi.

İhtilâlden önce gerçekten Mısır'da kargaşa vardı. Kahire'de birçok yer yakılıp ateşe verildi. Amaçları krala ve hükümete gözdağı vermektir. O zaman bizim Fakülte'deki elebaşlar bütün talebeleri sınıflardan dışarı çıkardı. Böylece talebeler olarak biz de işin içine dâhil olduk. Tramvayları işgal ettik ve Atabe Meydanı'na geldik. Atabe Meydanı'nda Ezher, Ayn Şems ve Kahire Üniversitelerinin talebeleri bir araya geldi. Mahşer yeri gibiydi. Bizim fakülte'de benden başka Türk talebe olarak Ali Aslan Aydın vardı. Kısa bir süre sonra ben oradan sıvıştım. O sırada hâlâ otelde kalıyorduk. Hemen otele gittim ve üst katlardan birine çıktım. Her taraftan dumanlar yükseliyor, bağrıışmalar oluyordu. O zaman birçok büyük müessese ateşe verildi. Ardından hükümet sıkıyönetim

ilan etti ama olaylar durmadı, ihtilâl kadar devam etti. İhtilâl olduktan sonra ihtilâlciler subaylar başa Muhammet Necip'i getirdi. Aslında Muhammet Necip'in olaylarla pek bir alakası yoktu. O sıralar Genel Kurmay Başkanı gibi bir şeydi. Müslüman Kardeşler Teşkilâtı da bu işe katıldı ve böylece kralı devirdiler.

Beş bir devrim oldu, hiç kimsenin burnu kanamadı. Bu aslında Kral Faruk'un maharetinden kaynaklanıyordu. Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nın subaylarla birleştiğini görünce Faruk "Bu iş bitti" dedi. Bunun üzerine ihtilâlciler guruba "Eğer hedef bensem, çekileyim. Yok, eğer bu başka bir şeyse, ben Hassa Ordusu'yla savaşmaya hazırım" diyerek teklifte bulundu. Tabii ihtilâlciler anlaşmayı tercih ettiler ve karşılıklı bir anlaşma imzaladılar. Kral Faruk tahttan çekildi. Kral Faruk'un çok küçük yaşlardaki oğlunu vâli tayin ettiler. Ona da bir vâsi heyet belirledikten sonra Kral Faruk'u merasimle uğurladılar. Tabii Kral Faruk mal mülk nesi varsa yatına doldurdu ve İtalya'ya gitti. Karasularından ayrıldıktan sonra bütün hazineleri götürdüğünün farkına vardılar ama iş işten geçmişti. Kral Faruk İtalya'ya gittikten sonra da, onun hakkında söylentiler bitmedi. Söylenenlerin büyük bir kısmı uydurma şeyler olmasına rağmen Kral Faruk'un bunlarla mücadele edecek gücü ve imkânı yoktu.

Mısır çok zengin bir devlettir. İhtilâlciler halkın gözüne girebilmek için paraları har vurup harman savurdular. Mesela Mısır'da elma yetişmez. Çok azdır, dışarıdan gelir ve çok kıymetli bir meyvedir. Sokakta herkes elma yemeye başladı. Ne kadar para varsa böyle işlere harcadılar. Daha sonra millileştirmeler oldu. Bütün araziler, mağazalar vs. ne varsa hepsi devletleştirildi. Ondan sonra da mezbelelik oldu hepsi. Aslında Müslüman Kardeşler'in ihtilâlcilerle anlaşarak yeni sürecin içinde yer almayı kabul etmiş olmaları üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

Eskidenberi Türk töresinde hakanlar kendi halkına karşı savaşmazlar. Eğer halk hakanın idaresinden hoşnut değilse, hakan derhal vazifeyi bırakır. Halk yerine yeni bir hakan seçer. Bunun birinci örneği sultan Abdülhamit'tir. Biliyorsunuz Hareket Ordusu'na karşı savaşma gücü olduğu halde kan dökülmesin diye

vazifesinden çekildi. Ben Abdülhamit'in hatıratında okumuştum: “Hassa ordusuyla ittihatçılara karşı koyma gücüm vardı. Kan dökülmesin diye karşı koymadım.” diyordu. Niketim Kral Faruk da kan dökülmesin diye vazifesini bıraktı. Hem kendini hem de milletini kurtardı. Bunu şimdiki arap liderleri yapamadı.

MÜSLÜMAN KARDEŞLER TEŞKİLÂTI VE İHTİLÂLDEN SONRA BAŞINA GELENLER

Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nın üç milyon kayıtlı üyesi vardı o dönemde. İngilizler işgal ettikleri kanal bölgesini, ikinci dünya savaşı bitmesine rağmen tamamen terk etmemişti. Onlarla gerilla savaşı yapan kişiler Müslüman Kardeşler Teşkilatının mensuplarıydı. Kral Faruk da onlara el altından yardım ediyordu. Mısır o dönemde İslâmi bakımdan da çok gelişmiş bir ülkeydi. Bütün parklarda Müslüman Kardeşler Teşkilâtının yaptığı camiler vardı. Bu teşkilâta mensup birçok sanatçı vardı. Teşkilât gerçekten iyi bir yoldaydı. Halkın özel hayatına bakmıyor ve teşkilâta intisâbı yeterli buluyordu. Bu müsamaha anlayışından dolayı pek çok kişi bu teşkilâta üye oluyordu. Fakat ne gariptir ki Ezher Ulemâsı Müslüman Kardeşler Teşkilâtına pek sıcak bakmıyordu. Ezher Ulemâsı daha tutucuydu. Hâlbuki Müslüman Kardeşler İslam'ı gerçek manada yaşamak için gayret gösteriyor ve müsamahada bulunuyordu. Ulemâ ise kitaptaki kavle bakıyordu. Dolayısıyla bu teşkilâtı desteklemeyen tek kurum Ezher'di.

1952'de ihtilâl oldu. İhtilâlden sonra benim tenkit ettiğim bir nokta var. O zaman Hasan Hudeybi Müslüman Kardeşlerin genel başkanıydı. Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'nı felakete sürükleyen insandır aynı zamanda. Bizde halk arasında “Yemek yediği kaba pisleyen” bir de “iyilik gördüğü yerden akşam karanlığında kaçan” şeklinde tabirler vardır. Müslüman Kardeşler, Kral Faruk'tan destek gördüğü ve devlet içinde devlet gibi olduğu halde, bu ihtilâlin subaylarıyla işbirliği yaptı. Müslüman Kardeşlerin içinde Siyonizm'in bu işbirliğini destekleyen casusları vardı. İhtilâli ya-

panlar eli silahlı ordu mensubu kişilerdi. Sivil kimselerin bunlarla işbirliği yapmaları son derece yanlıştı. Bir gün o silah bana dönebilir diye düşünmeliydiler. Bu ihtimali düşünemediler. İkincisi bu birleşme ve destek ahlaki de değildi. Sürekli yardımını gördükleri Kral Faruk'a karşı yaptıkları işbirliği anlaşmasının yanlış olduğu sonradan ortaya çıktı.

İhtilâlcı subaylar Siyonizm tarafından eğitilmiş ve Müslüman Kardeşlere nasıl yaklaşacakları onlara öğretilmişti. Onlara “Biz emrinizdeyiz” dediler. Müslüman Kardeşler Teşkilâtı İslâmi bir devlet kurmak istiyordu. Onların bağlı oldukları Hasan El Benna'nın beş esası var. Toplantılarda “Düsturumuz Kur'an, Önderimiz Muhammed” diye bağırırlardı. Bu subaylar bunlara söz vermişti, ama bence bu söz yeterli değildi. Diğer tarafını da düşünmeleri gerekiyordu. Neticede işbirliği yaptılar.

Aradan bir sene geçmeden anayasa yapmak üzere toplandılar. Müslüman Kardeşler'in daha önce ilan ettiği bir anayasa taslağı vardı. Cemal Abdünnasır gurubuyla yapıyorlardı bu işi. Muhammed Necib ise ihtilâlden sonra subaylar tarafından getirilmiş bir adamdır. General Necib, cumhurbaşkanı olarak gelip Abidin Sarayı'na oturdu. Çok hoş bir insandı. Onunla bir ara beraber olmuştum. Abidin Sarayı'nda iftarlar veriliyordu. O iftarlardan birine Türk talebelerini temsilen katılmıştım. Bana ilgi gösterdi. Hatırladığım kadarıyla Türkçe biliyordu. Osmanlılarla irtibatı olan yaşlı bir adamdı. İftardan sonra akşam namazı kılındı. Namazda aynı safta yan yana düştük. Namaz kılışına çok dikkat ettim. Askeri bir sistemde namaz kılıyordu. Oturuşları, kalkışları komut almış gibi sertti. Mısırlılarda bir adet vardır. Namazdan sonra musâfaha yaparlar. Musâfaha yaparken bana baktı. Nereli olduğumu sordu. Türkiye'den geldiğimi söyledim. O esnada birkaç dakika sohbet ettik. Çok hoş bir insandı. O şekilde yakın bir temasımız oldu. Ayrılırken çok memnun olduğunu söyledi ve tekrar elimi sıktı. “Görüşmek üzere” dedi. Ondan sonra ayrıldık. Kral Faruk'la tanışmak nasip olmadı, çünkü ihtilâl oldu, ihtilâl olmasaydı tanışacaktık. Daha önce bahsettiğim gibi, cülus merasiminde konuşma

yapanları saraya çağırıyorlardı. Cemal Abdunnasır'la bu şekilde yakın bir görüşmem olmadı.

O anayasa meselesine gelince, daha önce söz verdikleri gibi İslâmi bir anayasanın çıkmasına Cemal Abdunnasır ve arkadaşları karşı çıktılar. Müslüman Kardeşler kendi anayasa taslaklarında ısrar ediyorlardı. Ancak yapabilecekleri fazla bir şey yoktu. Çünkü destekçileri Kral Faruk gitmiş, yeni bir idare kurulmuş ve ihtilâldeki subaylar bütün mevkileri ellerine almıştı. Anayasa meselesinde ihtilaf çıkınca -bu gazetelerde de yazılıyordu- Cemal Abdunnasır İskenderiye'de bir toplantı tertip etti. Cemal Abdunnasır konuşuyor biz de Sultan Mahmud Yurdu'nda konuşmasını radyodan canlı olarak dinliyorduk. Bir ara radyodan kurşun sesleri duyuldu. Sekiz el ateş edilmiş ama Cemal Abdunnasır'a bu kurşunlardan hiç biri isabet etmemiş, o konuşmasına devam ediyor, "Siz bu Abdunnasır'ı öldürseniz bile arkasından başka bir Abdunnasır daha gelir" diyordu. Aradan yarım saat geçti veya geçmedi, Kahire'de bir gürültü koptu. Adeta yer yerinden oynadı. Halk ayaklanmış ve Müslüman Kardeşlerin Hilmiye Cedide Meydanı'ndaki genel merkezlerinin bulunduğu binayı ateşe vermişlerdi. Mısır'daki Müslüman Kardeşler Teşkilatı'nın her yerdeki şubeleri bir anda ateşe verilip yakıldı. İşin içinde provokasyon var tabi. Aralarında ihtilaf olmasından dolayı Nasır'a yapılan saldırıyla ilgili hiçbir soruşturma yapılmadan "Bunu yapan Müslüman Kardeşlerdir" denildi. Hâlbuki mesele tertipliydi. Böylece Müslüman Kardeşlerin bütün organlarını imha ettiler ve İhvânın ileri gelenlerinden pek çok kişiyi tutukladılar. İlk mahkeme yapıldı ve dokuz kişi idam edildi. İlk anda Müslüman Kardeşlerin ileri gelenlerinden dokuz kişiyi idam ettiler. İdam edilen bu dokuz kişinin içinde Abdülkâdir Udeh isminde dünya çapında meşhur bir hukukçu vardı. Müslüman Kardeşler'e öyle bir darbe indirildi ki ne olduğunu bile anlamadılar. Zelzele gibi bir şeydi. Bir anda patladı. Bunlar zaten planlıydı. Müslüman Kardeşler teşkilatına mensup insanlar o kadar saftı ki akıllarından böyle bir şey olabileceğini geçirmediiler bile.

Müslüman Kardeşler sadece Mısır'a değil bütün Arap dünyasına yayılmış muazzam bir teşkilattı. O zaman Hasan el Hudeybi teşkilatın başkanıydı. Onun Kral Faruk'a karşı Cemal Abdünnasır gurubuna destek verirken bir takım olumsuzlukları düşünmesi gerekirdi. Bana göre burada önemli iki nokta var.

Birincisi, işbirliği yaptıkları adamlar asker, eli silahlı kişiler. Bunlarla ne derece anlaşılırdı. İkincisi, kendilerine destek veren adama karşı düşmanı ile işbirliği yaptılar. Nasıl ki Filistinliler Abdülhamid'in vakfettiği arazileri sonradan Yahudilere sattılar ve şimdi cezasını çekiyorlar. Müslüman Kardeşler de toplu olarak yaptığı hatanın bedelini çok ağır ödedi. Gerçekten Müslüman Kardeşler'e yapılan zulüm anlatılamaz ama bu onların basiretsizce yaptıkları anlaşmanın kendi aleyhlerine dönmesinin neticesiydi. Bana göre Müslüman Kardeşler bu felakete kendi nankörlüğünden dolayı uğradı, çünkü kendilerini destekleyen bir krala karşı düşmanlarıyla işbirliği yaptılar.

Ezher Ulemâsı İhvân-ı Müslimin'e pek yakın durmuyordu. Biz de sadece seyrediyorduk. Sait Ramazan diye bir adam vardı. Onların bazı toplantılarına gidiyordum ama Müslüman Kardeşler Teşkilâtı'ndan herhangi birisiyle ahbablığım olmadı. Zaten öyle bir ahbablık geliştirmek de mümkün değildi. Netice itibariyle sadece talebeydim. Nasır döneminde yabancı olduğum için böyle bir temas benim için tehlikeli olurdu. Ezher Ulemâsı İhvân'ın dışında kaldığı için İhvân'a yapılan bu büyük zulümden zarar görmedi. Duruma seyirci kaldılar. Çünkü ellerinde herhangi bir güç de yoktu. Ama açıktan destek vermedikleri için de onların başına bir şey gelmedi. Belki de ulemânın büyük bir kısmı, Müslüman Kardeşlerin subaylarla yaptığı işbirliğine karşıydı diye düşünüyorum, çünkü durumu biliyorlardı. Müslüman Kardeşler yapılmaması gereken bir iş yaptı.

KUVEYT'TE MÜSLÜMAN KARDEŞLERLE GÖRÜŞMEM

Geçen sene Kuveyt'te bir toplantıya gittim. Orada Müslüman Kardeşler'in bir kuruluşu var. Türkiye'den beraber gittiğimiz Nazım Cumhuriyet'in tanıdığı bir adam orada bir konuşma yapmamı rica etti. Bunu neden istediklerini sordum. "Biz Müslüman Kardeşlere anlatamıyoruz. Biraz daha müsamahalı ve hoşgörülü olmaları gerekir. Siz Türkiye'deki Müslümanların başarısını anlatırsanız belki faydası olur" dedi. Ben de "olur" dedim. Orada İslâm'da esas olanın af ve hoşgörü olduğunu, Türkiye'deki Müslümanların başarısının temelinde bu hoşgörünün yattığını, bugün ki iktidarın devleti senelerden beri idare ettiğini ama eskilerin mevcut nizamlarının hiçbirisine karışmadığını, içki içmek isteyenlerin yine içkisini içtiğini, fuhuş yapanın fuhuş yapmaya devam ettiğini yalnız kanunlara göre hareket ettiğini, bunun da Müslümanların güçlenmesine vesile olduğunu çünkü karşı tarafta İslâm'a karşı olanların bunlara karşı çıkmak için bir gerekçe bulamadığını anlattım. Müslüman Kardeşlerin Ürdün ve Kuveyt gibi birçok ülkede şubeleri var. Oralarda takibata uğramıyorlar. Şimdi Mısır'da da siyasi bir kuruluş olarak var. Birçok yerde şubeleri var fakat tavır olarak biraz sert hareket ediyorlar.

Bana göre, İslâmi cemaatler siyasete bulaşmamalıdır. Siyasete bulaşan cemaatler bundan ağır yara alıyorlar. Bunun birçok örneği de var. Mesela Pakistan'daki Cemaati İslâmiye bunun çok iyi bir örneğidir. Cemaati İslâmiye ilk zamanlarında çok büyük ve güçlü bir teşkilattı ancak ne zaman ki siyasete bulaştı bu gücünü kaybetti ve iyice zayıfladı. Zira siyasete girmek isteyenlerin parti kurarak siyaset yapmaları en doğru yoldur.

ALİ FUAT CEBESoy'LA MISIR'DA GÖRÜŞME

1955 senesinde fakülteyi bitirdim ve master öğrencisi olarak üniversiteye devam ediyordum. Resmi bir konumum olmasa da

ben daima öğrenci başkanı gibiydim. O sene Menderes, Mısır'a Ali Fuat Cebesoy Paşa'nın başkanlığında 15 kişilik bir heyet gönderdi. Biz de benim başkanlığında Ezher Üniversitesi öğrencileri olarak beş kişilik bir heyet kurduk. Bu fikir benden çıkmıştı. Bir çiçek yaptırıp, üzerine "Ezher Üniversitesi Öğrencileri" diye yazdırdık. Otele gelip Paşanın odasına gönderdik. Resepsiyonda bekliyorduk. O esnada haber geldi ve Ali Fuat Cebesoy Paşa bizi kabul etti. Davranışımızdan dolayı fazlasıyla memnun oldu. Ertesi gün tekrar gittik. Bu defa bana "Sen devamlı benimle beraber olacaksın. Bize bir mütercim verdiler ama dikkat et. Yanlış tercüme yaparsa anlatırsın" dedi. O şekilde onun tâlimatı üzerine bir hafta kadar Ali Fuat Cebesoy'la beraber olduk. Bütün resmi ve şahsi temaslarına katıldım. Bu on beş kişilik heyetin içinde Ahmet Emin Yalman, Ali Naci Karacan, Mümtaz Faik Fenik gibi gazeteciler ve bazı milletvekilleri vardı. O günlerde öğrenciler olarak bizim bazı sıkıntılarımız vardı. Hükümet bizi tanımadığı için orada ikâmetsiz ve pasaportsuz olarak kalıyorduk. Ahmet Emin Yalman çok ilgi gösterdi bize. Bizimle konuşup sorunlarımızı dinledi. Türkiye'ye dönünce bizden aldığı bilgileri yazacağını, şimdiye kadar onlara verilen bilgilerden dolayı yanlış ve kötü şeyler yazdıklarını söyledi. Türkiye'ye döndükten sonra iki tane makale yazdı. Birisi talebelerle ilgiliydi. Makalesinde "Bu talebelerle ilgili şimdiye kadar yanlış şeyler yazdık. Bundan dolayı özür diliyoruz. Bu talebelerin haklarının verilmesi lâzım. Onlarla bizzat görüştük" şeklinde şeyler yazmıştı. Diğer makale ise benim hakkımdaydı. Zira Ahmet Emin Yalman bana gazetenin Kahire muhabirliğini teklif etmişti ve ben kabul etmemişti.

Paşayla olan çok hatıram var. Kendisi o heyetin başkanıydı. Paşa'ya Ezher Şeyhi'ni ziyaret etmesini teklif ettik ve şeyhi on beş kişi topluca ziyaret ettiler. Bu ziyareti ben ayarladım. Paşa bana çok itibar ettiği için ne desem peki diyordu. Oradakileri de bir kanaldan haberdar ettik. Zaten gazeteler Türk heyetinin orada olduğunu yazıyordu. Böylece hep beraber Ezher Şeyhi'ne bir ziyaret gerçekleştirdik. Ali Fuat Cebesoy o zaman Demokrat Parti me-

busuydu. Oraya Menderes'in elçisi olarak gelmişti. Aslında beni yönlendiren birisi olsaydı, Mısır'da talebeyken değerlendirebileceğim birçok fırsat geçti elime. Hımbıl bir talebe değildim. Gezip tozu yurdum. Yani her yere girip çıkıyordum. Bunun yanı sıra çok muntazam bir şekilde derslerime de çalışıyordum. Oyun ve eğlenmeye fazla zaman ayırmıyordum. Ali Fuat Paşa bana kafayı taktı o zaman. Herhalde karizmatik bir tarafım vardı ki değer veriyordu.

Ezher Şeyh'i Abdurrahman Taç doktorasını Paris'te yapmış, sarıklı cüppeli bir adamdı. Makamında herkese sigara ikram etti, kendisi de bir sigara yaktı. Bazı ikramlar yapıldı. Ondan sonra çıktık. Heyetteki mebusların çoğu hayret içinde "Yahu işte Müslüman budur. Türkiye'deki hocalar sigara gördü mü şeytan görmüş gibi kaçıyor" dediler. Adamın sigara içmesi ve onlara ikram etmesi bizim mebusların o kadar hoşuna gitti ki onu modern din âlimi gibi gördüler. Bazıları "Bu adamı resmi olarak Türkiye'ye davet edelim ve konferanslar verdirelim" dedi ve resmi olarak davet de edildi fakat bazı sebeplerden ötürü bu ziyaret gerçekleşmedi.

Ali Fuat Cebesoy'a "Bizim yurdu ziyaret etmez misiniz?" diye teklifte bulundum. O da "ederiz" dedi. Paşa ve beraberinde birkaç kişiyle birlikte Revakul Etrak'ı ziyaret ettik. Ben o kadar mütehassıs oldum ki çok anlayışlı, mütekâmil, samimi ve babacan bir insandı Ali Fuat Paşa. Bir paşanın aynı zamanda bir mebusun bir talebeye bu kadar yakınlık göstermesi beni çok şaşırttı. Ne kadar değerli bir insan olduğunu anladım. Yurdu gezdikten sonra Paşayı ve beraberindekileri Ali Kılınçalp'ın odasına aldık. "Ne ikram edelim paşam?" dedik. "Kendi elinizle yaparsanız bir kahve içerim" dedi. Ali Kılınçalp bu işlerin ustasıydı. Hemen bir kahve yaptı. Kahveler içildi ondan sonra sohbet başladı. Askerlikten bahsetti. "Hepiniz birer askersiniz. Talebelik demek askerlik demektir. Siz şimdi çamaşırı kendiniz yıkıyorsunuz, yemeği kendiniz pişiriyorsunuz, odayı da kendiniz temizliyorsunuz. İşte askerlik budur. Asker demek her işini kendisi yapandır." dedi ve biraz askerliği anlattı bize. Tabi konuşulanların hepsini hatırlamıyorum ama çok hoş bir sohbet oldu. Ardından oradan ayrıldık.

Paşa bir gün bizi çağırды yine. Otele geliyorduk, nereye gidilecekse beraber gidiyorduk. Özellikle ben hep Paşanın yanındaydım. Devletin tahsis ettiği bir araba vardı. Beni de ona alıyordu. Araba da Paşa ve ben oluyorduk. Bu aslında protokole aykırıydı ama Paşaya kimse ses çıkarmıyordu. O gün paşanın yanında iki talebeydik hatırladığım kadarıyla. Beraber İbrahim Paşa Meydanı'na geldik. Orada İbrahim Paşa'nın at sırtında Akdeniz'i gösteren bir heykeli var. "Çocuklar bu heykeli görüyor musunuz? 1914'te savaş çıkınca mülâzım olarak Kahire'ye geldim. Bu heykel burada vardı. Heykelin karşısında Opera binası var. Bu bina burada vardı. Özbekiye Parkı vardı. Mısır o zaman Osmanlı Devleti'nden elli sene ilerideydi. Şimdi 1955'te ise Mısır Türkiye'den kırk sene ileride fakat ihtilâl olalı üç sene oluyor. Bu üç sene içerisinde bayağı bir gerileme var, fakat henüz pek daha yansımamış" dedi.

Başka bir gün Ahmet Emin Yalman'ı gezdirdim. Bazı kuruluşlara gitti oralarda bazı adamlarla görüştü. Bir kutu çilek almıştı. Bize çilek hediye etti. Benimle çok ilgilendi ve "Seni burada muhabir yapayım" dedi. Derslerime mâni olur diye kabul etmedim. Heyetkilerden Milliyet Gazetesi'nin kurucusu Ali Naci Karacan otelin barından hiç çıkmıyordu. Zaman zaman beni yanına çağırıp sohbet ediyordu. Mümtaz Faik, Ankara'da bir gazetede yazıyordu. O normal hareket ediyordu. Mebusların hepsiyle ayrı ayrı görüştüm. Bir hafta aradan sonra heyet Türkiye'ye döndü.

Bu heyetin Kahire'ye gelme sebebi şuydu: Menderes, Irak Başbakanı Nuri Sait ve Pakistan Başbakanı İskender Mirza, Bağdat Paktı diye bir pakt kurdular. Maksat bunu genişletmekti. Nasır buna karşı çıkmıştı. Bu heyet Nasır'ı ikna etmek için gelmişti fakat başarılı olamadı. Nasır bu işe karşı çıktı. Karşı çıkarken de arkasında Siyonizm vardı. Menderes ve diğerleri ise Siyonizm'e tam olarak karşı adamlardı. Nasır'ın karşı çıkma nedeni bana göre buydu.

Ali Fuat Cebesoy, çok değerli bir şahsiyet. Aynı zamanda Türkiye'nin kuruluşuna, İstiklal Savaşı mücadelesine en büyük desteği vermiş insanlardan biri. Orta Asya'daki Müslüman Türk-

ler İstiklal Savaşı için yüz bin altın topluyor. Ruslar bu paraya el koyuyor. Bunun üzerine Atatürk Ali Fuat Cebesoy Paşa'yı gönderiyor. Demek ki Atatürk'ün yanında da önemli bir kişiydi. O da Ruslarla anlaşiyor. Paranın yarısını Ruslar alıyor, yarısıyla da bize silah veriyorlar. Biz istiklal savaşını Rus silahlarıyla kazandık. Ali Fuat Cebesoy, Mustafa Kemal hayatta olduğu müddetçe hep yanında olmuş. Karşısında hiç durmamış. Aynı şekilde Fevzi Çakmak da hiç karşı olmamış. Atatürk devrinin değizmez Genel Kurmay Başkanıydı Fevzi Çakmak Paşa. Ali İhsan Paşa'da karşı olmamış. Sadece Kazım Karabekir Paşanın muhalefeti oldu. Ali Fuat Paşa sonradan Halk Partisi'ne karşı Demokrat Parti'ye geçti. Karakter olarak da demokrat bir insandı. Bu heyet Mısır'a geldiğinde Büyükelçi yanımızda mıydı, kimdi, onları hatırlamıyorum. Muhakkak heyete katılmıştır ama ben çok dikkat etmedim.

1956 MISIR-İSRAİL SAVAŞI

1956 senesinde ben hâlâ oradayken Mısır ile İsrail arasında savaş çıktı. Savaş çıkmadan önce bir takım söylentiler vardı. Kahire'de sıkıyönetim ilan edilmişti. Halka silah dağıttılar. Bir tür sokak savaşına hazırlanıyorlardı. Karşı tarafın sokak savaşına girmeyeceğini düşünemiyorlardı. İsrail'in hedefi sokak savaşı değildi. Sokak savaşı olacağı değerlendirmesi o dönemki idarecilerin basiretsizliğinden kaynaklanıyordu. Bizden her gün bir kişi büyükelçiliğe gidiyordu. Kurye olarak bilgi götürüp getiriyordu. Biz esas Ermenilerden korkuyorduk, çünkü onlara da silah verilmişti. Tabi Türklere de silah verilmişti ama Ermeniler bu silahı Türklere karşı kullanabilir endişesi vardı. O dönem Mısır'da çok fazla Ermeni vardı. Birçoğuyla da tanışuyorduk. Türkçe biliyorlardı. Hepsi de Türk dostuydu. Türklerle ahbaplık kuran insanlardı.

Biz oradayken Ermenilerden herhangi bir Türk düşmanlığı görmedik ama kendi içlerinde örgütleri falan var tabi. Bir ara pansiyonda kalmıştım. Orada İstanbul'da okuyup avukat olmuş bir Ermeni vardı. Enteresan şeyler anlatırdı bazen. Oradaki bütün

Ermeniler Türklerle iç içe. Halkta aslında bu türlü düşmanlıklar yok. Örgütler bunu körüklüyor. PKK meselesinde de durum öyle. Urfa, Diyarbakır gibi memleketlerde halk iç içe. Kürt-Türk ayrımı yapılmıyor ama örgütler bu işi organize ediyor. Halk arasında dostluk, evlenme, işbirliği, alışveriş var. Neyse, çıkması muhtemel savaş ile ilgili olarak, elçilikle beraber gerekli tedbirleri aldık. Her gün bir kişi Türkiye Büyükelçiliği'ne gelip gelişmelerle ilgili bilgi alsın deniliyordu. Her gün aldığımız bilgi sokak savaşı olmayacak şekildeydi. Muhtemelen sokak savaşı olacağı anda Sultan Mahmud yurdunda toplanacaktık. Başka yerlerde dağınık şekilde oturanlar da oraya gelecekti. Orası muhafazalı bir yerdi.

Netice itibariyle İngilizler, Fransızlar ve İsrail Kahire yakınlarını bombaladı. Fransız ve İngilizler Yahudi'nin adamıdır. Bir süre böyle devam etti. Sonra savaş sona erdi. Ben 1957'de Türkiye'ye döndüm. 1956-57 yılları İsrail'le Mısır arasında her an savaş kopacakmış gibi geçiyordu. 1956 senesindeki savaşta insanlar çok korkmuştu. Sokakta ellerinde Kur'an'a sarılmış bir şekilde dolaşan insanlar vardı. Sultan Mahmud Yurdu'nun bir alt katı var. Orada hamam vs. bazı bölümler vardı. Akşamları ışıklar sönüyor ve yurta karartma uygulanıyordu. Bombalama olduğu zaman sığınaklara gitmemizi söylüyorlardı. Sığınağa bir defa gittik. Savaş hali bu atmosferde bir süre devam etti. O sırada Osmanlı Hanedanı'na mensup olanların Mısır'da bir kampa alınmalarıyla ilgili mesele ortaya çıktı. O dönem Türkiye'de Menderes, Mısır'da Nasır, İran'da Musaddık vardı ama bunların kendi aralarındaki diyalogları zayıftı.

KAHİRE'DEKİ OSMANLI HANEDAN MENSUPLARI VE ADNAN MENDERES'İN YARDIMLARI

Kahire'de Osmanlı Hanedanı'na mensup Ömer Faruk Efendi vardı. Ömer Faruk Efendi veliahttı, bundan dolayı hanedanın Mısır'daki mensuplarının reisiydi. Onu birkaç defa ziyaret ettim.

1956 savaşında Mısır Hükümeti, İngiliz ve Fransız uyruklu olanları kampa alıyordu. Osmanlı Hanedanı'na mensup kimselerin ellerinde İngiliz ve Fransızların verdiği pasaportlar vardı. Bu pasaportlardan dolayı onları da kampa çağırıyorlar. Ömer Faruk Efendi Menderes'e, "Elimizde İngiliz ve Fransız pasaportu var ama İngiliz ve Fransız vatandaşı değiliz. Biz Türk vatandaşıyız. Bizi himâye etmeniz gerekir" diye bir telgraf çekiyor. Bunun üzerine Menderes tâlimat veriyor ve Mısır Hükümeti'nden bunların kampa alınmamasını ve Türk vatandaşı gibi görülmesini talep ediyor, çünkü o kamp gözaltı gibi bir şey. Mısır Hükümeti de bu talebi kabul ediyor ve neticede hanedan mensupları kampa alınmıyorlar.

Ondan sonra Menderes bir tâlimat daha veriyor. Osmanlı Hanedanı'ndan ne kadar yaşayan erkek varsa onları tesbit ettiriyor. O anda sayıları yirmi beş kadar çıkıyor. Sonra bunlara vatandaşlık teklif ediliyor ve Türkiye'ye giriş yasakları kaldırılıyor. Hanedan mensubu kadınların giriş yasağı önceden kaldırılmıştı zaten. Yalnız bunun için bir af dilekçesi vermeleri gerekiyormuş. Onlar da "Biz suç işlemedik" deyip dilekçe vermiyorlar. Ama Menderes ilgilenmeye devam ediyor. Böylece ciddi bir hareket başlamış oluyor. Sonraki zamanlarda zaten vatandaşlık almaları ve Türkiye'ye girmeleri serbest hale getirildi. O sırada dünyanın değişik yerlerinde yirmi beş tane erkek varmış hanedandan. Hindistan veya Pakistan'da kalan Namık adında bir genç vardı. Bir keresinde Şevket Bey'in evine gelmişti. 25–30 yaşlarında etkileyici, karizmatik, son derece yakışıklı ve hanedan mensubu birisiydi. İnsan tanımaya bile ister istemez kendisine bir hürmet gösteriyor. Bakınca insanı hemen etkileyen bir şahsiyeti vardı. Çok hoş bir insandı. Fakat sonradan "ya öldürülmüş, ya da bir kazada ölmüş" şeklinde bir şey işittim. Yaşasaydı belki Osmanlı Hanedanı'nın Türkiye'de yeniden canlanmasına vesile olabilirdi çünkü çok etkileyici birisiydi.

Ömer Faruk Efendi ile birlikte Mısır'da bulunan hanedan mensubu bazı yaşlı adamlar vardı. Hatta bir tanesi sarık giyiyordu. Ben içlerinden Ömer Faruk Efendi'yi yakından tanıyordum. Şevket Bey'le zaten sürekli görüşüyorduk. Bir de Namık isimli bi-

risiyle Şevket Bey'in evinde bir defa görüşmüştük. Şevket Bey'e herkes ziyarete geliyordu. Mesela resmi devlet adamları onu ziyaret ediyordu. Bir defa da evinde bahriyeli Türk subaylarını gördüm. Bunlar İskenderiye'den kalkmışlar, Şevket Bey'i görmek için Kahire'ye gelmişlerdi. Üzerlerinde resmi kıyafetleri vardı. Şevket Bey ziyaretlerine çok sevindi. Onlar gittikten sonra bize Türk bahriyesinin üstünlüklerini anlattı. Onlar hanedandan bu zatın da bir bahriye subayı olduğunu öğrenmişler herhalde ve onun için ziyaretime gelmişlerdi. Orada kalırken çok şey gördüm. Keşke bunları o zaman yazsaydım, çünkü hatırlamadığım şeyler de var. Şevket Bey'in kızı Nermin Hanım da talebelerle çok ilgileniyordu. Hasta olanı hastaneye götürüyordu. Nermin Hanım bekardı o zamanlar.

KONYA MEBUSU FAHRİ AĞAOĞLU'NUN MISIR ZİYARETİ

Konya Milletvekili Fahri Ağaoğlu Mısır'a gelmişti. Mehmet Âkif'in Kur'an-ı Kerim meâliyle ilgili olarak yurttan İhsan Efendi'yi ziyaret etmişti. O zaman tanıştık. Hatırladığım kadarıyla da onu biraz gezdirdim. Beraber vakit geçirdik. O zaman Menderes'in Türkiye'yi eyaletlere ayırma planını bana o anlatmıştı. Mevcut sistemi değiştirip eyalet sistemine geçmek istiyormuş ve bu görevi de Fahri Ağaoğlu'na vermiş. Ancak 1957'den sonra DP iktidarı zayıflayınca bu ve buna benzer projeler askıya alındı. Eyalet sistemi hayata geçseydi Kürtlerin bulunduğu bazı bölgeler eyalet olacaktı ama o eyaletlerin hepsi Kürt olmayacaktı. Diyelim ki Diyarbakır bir eyalet olacaktı ama Diyarbakır ve çevresinde Kürt olmayan bir çok insan vardır.

O zaman Fahri Ağaoğlu Âkif'in yaptığı Kur'an tercümesini sormak niyetiyle gelmişti bizim yurda. İhsan Efendi ise ona Âkif'in vasiyeti üzerine bunları yaktığını söyledi. Bu görüşme olduğunda ben yanlarındaydım. Gerçi Fahri Ağaoğlu ile nasıl, ne şekilde görüşüp, ahbab olduk teferruatlarını tam hatırlamıyorum. Belki de yurda ilk geldiğinde o esnada orada ben vardım. Bana İhsan Efendi'yi

sormuş olabilir ve onu oraya ben götürüp, o şekilde tanışmış olabiliriz. Orada o şekilde bir irtibatımız oldu. Mısır'dan döndükten sonra İstanbul'da da kendisiyle görüşmeye devam ettik.

ŞİMDİKİ MISIR VE TÜRKİYE MUKAYESESİ

Krallık döneminde Mısır, Ortadoğu'daki bütün devletlerden ilerideydi. Bir Avrupa ülkesi gibiydi. Nitekim 1955'te Ali Fuat Cebesoy'un da söylediği gibi her bakımdan Türkiye'den kırk sene ilerideydi. Şu anda ise Türkiye Mısır'dan elli sene ileridedir Çünkü Türkiye'de sanayileşme, iktisadi gelişme, milli gelir artışı vs. var. Mesela Türkiye'de üniversitede bir profesör 2000 dolar civarında bir para alıyor. Mısır'da ise bu rakam 500 dolar civarında. Şu anda Türkiye iktisadi, sanayi, sosyal hayat ve daha birçok bakımdan Mısır'dan ileridedir. Mısır halkının yaşayışı felaket durumda. Türkiye'de halk daha rahat. Hatta Türkiye'de Anadolu'daki birçok vilayet İstanbul'dan daha rahattır. Çoğunluğun evi ve geliri var. Mesela bizim köyde her evin önünde lüks bir araba var. Ayrıca köyde evleri olduğu gibi sahilde de evleri, arazileri vardır. Mısır, Nasır'dan sonra her sene biraz daha geriye gitti. Sebep sosyalizm ve uygulanan yöntemlerdir.

EZHER'DE MASTER YAPMAYA BAŞLIYORUM

1955'te üniversiteyi bitirdikten sonra aldığım notlardan dolayı master yapabilme hakkı kazandım. Bunun için ayrıca sınav yaptılar mı, hatırlamıyorum ama master kısmını kazananların sayısı on altı kişiydi. Aralarındaki tek Türk bendim. Masterda önce nota bakıyorlar sonra da bir mülakat yapıyorlardı. Master programında üç bölüm vardı. Birincisi "İcazetü'l-dava ve'l-irşad", ikincisi "Ma'hadu't-terbiyeti'l-âliye" yani öğretmenlik ihtisası, üçüncüsü de doktora kısmına müracaat. Ben doktora kısmına müracaat etmedim. Çünkü o da üç sene kadar sürüyordu. Erken dönme niyetim vardı, bir de doktoranın önemini o zaman pek bilmiyordum. Doktora çok önemli bir şeymiş aslında ama o zaman onu

pek düşünemedim herhalde. Ben ihtisas kısmına müracaat ettim ve 1957’de orayı bitirdim. Mezun olurken o on altı kişinin içinde ikinci sıradaydım. Birinci olamadım, neden olamadım onu bilemiyorum ama ikincilik de benim için iyi bir dereceydi. Diplomamı almadan Türkiye’ye döndüm. Fakülte diplomasını almıştım ama master diploması daha hazır değildi. Fakülte diplomasında “şehade’l alimiye/âlimlik diploması” yazıyor. Ben aynı zamanda iki lise ve iki üniversite mezunuyum. 1957’de döndükten sonra beni İstanbul’daki Mısır Konsolosluğu’na çağırdılar ve master diplomasını merasimle verdiler. Bu diplomaları o zaman cumhurbaşkanı imzalıyormuş. Diplomamda Nasır’ın imzası var. Demek ki o dönemde değerli bir diploma sayılıyor.

TÜRKİYE’YE KESİN DÖNÜŞ

1955’te üniversiteyi, 1957’de ise masteri bitirdim ve 1957’nin Ağustos ayında gemiyle Türkiye’ye döndüm. Aslında dönmemem, biraz daha kalmam lâzımdı ama hem acelecilik ettim hem de bir an önce Türkiye’ye dönüp hizmet yapma düşüncem vardı. Mısır’da kaldığım yedi yıl boyunca Türkiye’ye sadece bir defa geldim. 1953’ten sonra pasaportlarımızı yenilemediler, talebelik haklarımızı kaldırdılar. O yüzden kaçak durumuna düştük. Türkiye’ye gelmek için üç aylık bir pasaport veriyorlardı. 1957’de üç aylık bir pasaportla Türkiye’ye döndüm. Döndükten sonra Amerika’ya gitmek istedim fakat pasaport alamadım.

Mısır’dan dönerken kitaplarımı sandıkladım. Gemiye binmek için İskenderiye’ye geldim. İskenderiye, Beyrut, Kıbrıs güzergâhı üzerinden Türkiye’ye vardık. Bindiğim gemi Mersin’e de uğradı. Ondan sonra İzmir’e geldim. Tabi geleceğimi daha önce bildirmiştim. Ailemle mektuplaşıyorduk. İzmir’e geldiğim zaman İzmir’in tanınmış adamlarından 8-10 kişilik bir heyet beni gemide karşıladı. Aralarında Tefik Nazlı Bey’de vardı. Tefik Nazlı Bey o zaman Kestanepazarı Derneği’nin başkanıydı. Geminin şeref salonunu açturdular. Geminin kaptanları da geldi. Orada kırk beş dakika

kadar bir görüşme, sohbet oldu. Kestanepazarı'nda okuduğum, kendi öğrencileri olduğum için çok değer veriyor ve sahip çıkıyorlardı. O şekilde merâsimle karşıladılar. Kitaplarımı gümrüğe aldılar. Kitapları ancak 5-6 ay sonra alabildim. Şeref salonu çok önemli misafirler veya devlet adamları için açılır. Tevfik Nazlı Bey İzmir'in tanınmış kişilerindendi. Herhalde onun tâlimatıyla o salonu açtılar. Menderes İzmir'de talebeyken Tevfik Nazlı Bey'in ailesinin yanında kalmış. İzmirli hoş bir aile. Tevfik Nazlı Bey de yakışıklı, hoş, güzel konuşan ve tanınmış bir iş adamıydı. Dindarlığı dolayısıyla Kestanepazarı'yla ilgileniyordu.

Mısır'a gittiğimde benim kafamda bir ideal vardı. Buradan öğrendiklerimi bir an önce Türkiye'ye gidip uygulamak, dine ve memlekete faydalı olmak gibi bir düşünceye sahiptim. O yüzden hiç sınıfta kalmadan, başarılı bir öğrenci olarak okulumu bitirdim. Okuyabildiğim kadar kitap okudum. Mesela "Hilâl" diye altmış kitaplık bir seri vardı, onu okudum. Yine Arap dünyasının hemen hemen bütün romanlarını okudum. Bin bir gece masallarını okudum. O zaman dört cilt olarak çıkmıştı. Zamanımı böyle değerlendiriyordum. İzmir'de Salih Efendi'den çok iyi telkinler almış bir insanım. Onun da etkisi var bu işte.

Mısır'dan döndükten sonra İzmir'de şöyle bir hatıram oldu. Ben istediğim için Hacı Raif Bey'in evinde bir toplantı tertip edildi. On beş kadar kişi geldi. Bir yemek verdi Hacı Raif Bey. Kendisi o zaman daha İzmir'deydi. Orada idealist bir konuşma yaptım. Dini faaliyetler, Müslümanların gelişmesine yönelik faaliyetler yapılması hakkında bir konuşmaydı. Bir nevi örgüt konuşması gibi oldu. Ortada örgüt falan yok tabii. İslâmi dinamizmi harekete geçirmek için yapılmış bir konuşma. Hacı Raif Bey söz aldı. Çok zeki, çok tecrübeli bir adamdı. Heyecanımı hoş gördüğünü söyledi. "Bu bir heyecandır ve sahibine zarar verir" dedi. O günlerde benim söylediğim gibi şeyler söylemek suçtu. Ben konuşmamın temelinde bir harekete girişip, Müslümanları harekete geçirmek için ne yapılması gerekir vs. cemiyetleşmeye yönelik şeyler söylemiştim. Hacı Raif Bey de benzer şeyler söyledi. Hatta

bir örnek verdi. Mesela kedi sıkışınca aslanı yenermiş. Yumak olur pençelerini açar, gözünü çıkarmak istermiş ve aslan onun o halini gördüğü zaman kaçarmış. “Sen aslanın karşısında bir kedisin. Bugün ki şartlarda normal hareket etmek gerekir. Fazla heyecana gerek yok” dedi. Yani senin karşısında bir aslan var sen de bir kedi gibi direnmeye çalışıyorsun anlamında bir şey söyledi.

Ondan sonra aklım başıma geldi ve düşünmeye başladım. Kendimi tehlikeye atmayayım dedim. Mısır’da bazı hareketler, cemaatler vs. var. Onlardan etkilenmiştim ve o konuşmayı bundan dolayı yapmıştım. Bu içimden gelen bir duyguydu çünkü ben gençliğimden beri İslâm’ın ve Müslümanların gelişmesi gibi konularda son derece hassastım. Ben madem Müslümanım o halde üstün olmalıyım ve bunun gereklerini yerine getirmeliyim diye düşünüyordum. Bende bu düşünce babamdan geliyor olabilir çünkü babam da dindar bir insandı. Beni okuttu ve dini bir tahsil aldırdı. İzmir’de de Mısır’da da bu yönde bir eğitim aldım.

Mısır’da “Kelâm” ilmiyle meşgul oldum. Zaten Usuluddin’in temeli kelâm, tefsir, hadis ve tarih ile ilişkilidir. Bunlar bir insanı İslâmi ideolojiye hazırlamak için yeterlidir. Buradan da kaynaklanıyor olabilir. Bir de toplumdaki olumsuz düşüncelere açılmamış bir kimseyim. Öyle bir şey ki insan oyun ve eğlenceye daldığı zaman birçok şeyi unutuyor. Ben ise kendimi İslam idealine vermiş bir insandım. Bu özelliklerin hepsi beni idealist bir insan yapmıştı. Sırf fikri olarak değil, fiilen de bu işi yapmak istiyordum. Nitekim İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürü olduktan sonra bunu uygulamaya çalıştım. Bu biraz da karakter meselesi tabi. Benim diğer kardeşlerimde böyle düşünceler yok mesela. Kardeşim Tahsin hem Yüksek İslâm Enstitüsü hem de hukuk mezunu. Şu anda hâkimlik yapıyor. Normal bir insandır. Doktor olan kardeşim de öyledir. Onlarda böyle bir idealistlik yok. O sadece bende var. Mesela hâfızlık yaptığımız dönem altı kişiydik. Onların hiç birinde de bu düşünceler yoktu. Benim menfi taraflarım da var tabi. Gençliğimde biraz hareketli olduğum için birçok şeye karıştım ama bu idealistlik her şeye rağmen bende devam etti. Mesela Mısır’da öğ-

renciyken o fotoğrafları yakmam bundan kaynaklanıyordu. Radikal kararlar alıp uygulayan bir karakterim vardır.

KESTANE PAZARI'NA HOCA OLARAK DÖNÜYORUM

Mısır'dan döndükten sonra 1959'a kadar İzmir'de kaldım. Yedi yıl aradan sonra öğrenci olarak kaldığım kursa hoca olarak dönmüştüm. Kestanepazarı aslında bir camii. Bu caminin bitişiğinde, çok eskiden kalan medrese gibi birkaç oda vardı. Camide bir imam var, Salih Efendi de burada ders okutuyordu. 1940'lı yıllarda bu gibi şeyler yasak olduğu için namaz sonrasında camilerde, bir de akşamları evde ders okunurdu. İzmir Basmane semtinde Fettah Camisi vardı. Hacı Salih Efendi orada sabah namazından sonra “Tarikat-ı Muhammediye” okuturdu. O derse katılıyorduk. Hatta orada bir hatıram var. İzmir'in tanınmış zenginlerinden Nuri Sevil de hocanın derslerine gelirdi. Güzelyalı'da oturuyordu, ama sabah namazına Fettah Camisine gelir ve “Tarikat-ı Muhammediye” dersini dinlerdi. Her gün gelmezdi, bütün talebeler onun gelmesini dört gözle beklerdik. Çünkü o dersten sonra bizi kahvaltı yapmaya götürür ve orada kaymak, süt, bal vs. yerdik. Mükemmel bir kahvaltı yapardık. Bu yüzden onun gelmesini dört gözle beklerdik. Bu derslere daha çok cemaat ve talebeler katılırdı. O dönemin siyasi şartlarından dolayı bu dersler sabah namazından sonra yapılırdı. Hacı Salih Efendi İzmir vaiziydi. Kestanepazarı'nda öğle namazından sonra vaaz adı altında ders yapıyordu. Bir de Hacı Raif Bey'in evinde akşamları Arapça dersi okuyorduk. Bu faaliyetlerin hepsi o zaman belirli bir kılıf altında gizli olarak yapılıyordu.

Hacı Raif Bey, 1947-48 senesinde Kestane Pazarı derneğini kurmuştu. Kestanepazarı Teşkilatı'nın temelinde Hacı Raif Beyle Salih Hoca vardır. Zaten Hacı Raif Bey, bizim de hocamız olan Salih Hocanın talebesiydi. Bizimle beraber Arapça derslerine devam ediyordu. Bazen “Ben size teşvik olsun diye bu derslere katılıyorum” derdi ama not tutar dersi çok dikkatli dinlerdi. Ben hiç not

tutmazdım. Hoca ne dese anlıyordum. Ben Mısır'a gitmeden önce Kestanepazarı'nda okuyan ve içlerinde benim okuttuğum talebelerin de olduğu bazı kişiler Türkiye'de önemli mevkilere gelmişti. Geçen ramazanda Türkiye Milli Kültür Vakfı'nın düzenlediği bir iftarda yanıma bir adam oturdu. Hâlimi hatırımı sorup, onu tanıyıp tanımadığımı sordu. Tanıyamadığımı söyledim. " İsmail Ağa'da talebenizdim" dedi. Bir ara İsmail Ağa Medresesi'nde ders vermiştim. O dönemden hatırladığım Hamza Aktan var. Erzurum İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi ve Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı oldu. İzmir'de Cemal Sofuoğlu vardı. O da Kestanepazarı talebelerinden. Daha birçok kişi var ama tam hatırlamıyorum. Onların bir kısmı sonradan Yüksek İslâm Enstitüsü'ne geldi ve buradan mezun oldu. Kestanepazarı Derneği o dönem İzmir'de belki de tüm Ege'de dini faaliyet yapan tek kurumdu. Bu bakımdan tam bir ocak vasfı taşıyordu. Bizimle başladı. Ben oranın ilk talebelerindenim.

YAŞAR TUNAGÜR

Yaşar Tunagür 1944 yılında İzmir'de askerken Kestanepazarı Kur'an Kursu'na derslere geliyormuş. Ben İzmir'e 1945 yılında gitmiştim. Yaşar Hoca İzmir'de askerken bizim hocanın derslerine katılıyormuş. Yaşar Tunagür'ün orayla ilgisi o zaman başlıyor. Sonraki dönemde Kestanepazarı için önemli bir isim haline geliyor. Aslen Kürt'tür. Ben kendisini sonradan İstanbul'da tanıdım. Onunla ilgili birkaç hatıram var. Tanıştığımızda beni bir gün boyunca İstanbul'da gezdirdi. Çok güzel yerlere götürdü. Sonradan devamlı görüşmeye başladık. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde, Arapçanın yanında hitâbet ve irşat dersi okuttuğum sınıflarda talebelerin çoğu, İstanbul'un camilerinde imamlık ve müezzinelik yapıyorlardı. Bu talebeler devamlı Fikri Yavuz'dan ve Yaşar Tunagür'den şikâyet ediyorlardı. Yaşar Tunagür çok siyasi ve kurnaz bir adamdı. Yaşar Tunagür resmen İstanbul Müftüsü olarak Fikri Yavuz da Müftü vekili olarak İstanbul'a tayin edilmişti. Kadroda İstanbul Müftüsü olarak kendisi vardı ama onu ben de dâhil

kimse müftü olarak bilmiyordu. Talebeler bir Lazla bir Kürt bizi yakıp kavuruyor diye onlardan şikâyet ediyordu. O sıralar Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı oldu. O zaman İbrahim Elmalı Diyanet İşleri Başkanıydı.

Bir Ankara ziyaretimde İzmir'de profesör olan Abdülkadir Şener'le buluştum. Benim Mısır'dan arkadaşımdı. Sonra tahsilini burada tamamladı. O dönem Ankara'daydı. Abdülkadir Şener'le beraber Tunagür'ü ziyarete gittik. Hoş beşten sonra görüştüğümüz bir ahabımız olduğu ve onun resmen İstanbul Müftüsü olduğunu bilmediğimden dolayı ben bir ara kendisine "Aklımdan İstanbul Müftüsü olmak geçiyor" dedim. Tabi karşımdaki adam İstanbul Müftüsü ama ben bilmiyordum. Abdülkadir beni dürtüyor ama ben hiç oralı değilim. Tunagür Hoca işi pişkinliğe vererek, hayrola, ne var falan dedi. Ben de "Talebeler 'İstanbul Müftüsü Fikri Yavuz bölgecilik yapıyor' diye şikâyet ediyorlar" dedim. Yaşar Hoca, sanki bir şey yokmuş gibi "Öyle mi?" dedi. Neyse biraz konuştuk, çıktık. Abdülkadir "Çok büyük çamlar devirdin" dedi. "Niye, ne oldu ki?" dedim. "Karşıdaki adam İstanbul Müftüsü" dedi. Ben de "Bilmiyordum, Allah söylettirdi" dedim. Tunagür hiç bozuntuya vermedi zaten. Çok zeki ve kurnaz bir adamdı. Ondan sonra da ahbablığımız devam etti. Böyle bir hatıram var. Aklımda kaldığı kadarıyla Yaşar Tunagür aslında Tapu Kadastro mezunuydu. Bu tür işlere yönelmesi kendi gayretiyle olmuştur. Salih Hoca'nın talebesi olduğu için oradan bana bir yakınlık hissediyordu. Çok hoş sohbet, sevimli bir insandı. İyi bir vaizdi. Takdir edilecek tarafları çok fazlaydı. Birçok hizmetleri oldu müslümanlara. Allah rahmet eylesin.

KESTANEPAZARI BÜTÜN CEMAATLERE EŞİT MESAFEDEYDİ

O dönem Türkiye'deki önemli cemaatler arasında Süleymanlılar da vardı. Süleyman Hilmi Tunahan birkaç defa Kestanepazarı'na gelmişti. Uzun boylu iri yarı bir insandı. Ben Sü-

leyman Efendi'yi o zaman gördüm. Orada oturduk, görüşüp konuştuk. Kestanepazarı yöneticileri Süleymancılar, Nurcular, İmam Hatipler arasındaki ihtilafa karşıydı. Derneğin, “Biz herkese aynı mesafedeyiz” şeklinde bir siyaseti vardı. Ben o zaman oranın müdürüydüm. Bu konuda birkaç ihtilaf yaşanmıştı.

İzmir'de bir camide imamlık yapan bir arkadaş müthiş derecede Süleymancıların aleyhindeydi. Arada sırada derneğe geliyordu. Geldiği zaman Süleymancıların aleyhinde konuşuyordu. Ben birkaç defa onu ikaz ettim. Çünkü yönetim kurulu burada böyle ihtilaflar olmasın diye bana tembih ediyordu. O zaman derneğe gelen giden çok insan oluyordu. Odamda oturup sohbet ediyorlardı. O arkadaşı birkaç defa aleyhte konuşmaması için ikaz ettim. Bir gün birkaç kişinin de olduğu bir esnada bu arkadaş yine geldi. Yine aleyhte konuşmaya başladı. Ben kendisini biraz sert ikaz edince ayağa kalktı, “Bunu sana göstereceğim!” diyerek beni tehdit etti ve gitti. O gittikten bir müddet sonra Kantar Karakolu'ndan polisler geldi. Çok bilindik bir karakoldu. Ben o zaman yoklama kaçağıydım. Adı Necati olan bu arkadaş, karakola telefon edip Ali Özek şu anda kursta demiş. Onlar zaten kursta olduğumu biliyordu ama Ali Rıza Güven bunları idare ediyordu. Polislerin kursa geldikleri haberini aldım. Polisler beni tanımıyordu. Ben hemen kurstan gizlice çıktım ve yakın bir yerde olan Ali Rıza Bey'in mağazasına gittim. Ali Rıza Bey hemen derneğe gitti ve polislerle görüştü. Onlar ısrar etmiş. “Şimdiye kadar bu arkadaşını idare ettik ama hakkında şikâyet var. Bunu geçemeyiz fakat bu adam şu anda burada yok. Bu adamın bu dernekte bir vazifesi var. Dernekteki vazifesine son verilmiştir şeklinde bize resmi bir yazı vereceksiniz” diyorlar. Ali Rıza Bey de bu yazıyı verip mağazaya geldi. Bu olaydan sonra ben İzmir'de kaçak hale geldim. O zaman lise imtihanlarına hazırlanıyordum. Artık İzmir'de lise sınavlarına girmem zorlaştığı için Burdur Lisesi'ne naklimi aldurdım. Beni şikâyet eden arkadaş, 1962–63 senesinde İstanbul'dayken, Hacı Raif Bey'le yanıma geldi. Özür dilemek için gelmiş. Hata yaptığını söyledi. Hacı Raif Bey'i de aracı olarak getirmiş. Ben de bir

şey demedim ve onun özrünü kabul ettim, yeniden ahbab olduk. Hacı Raif Bey bir süre İstanbul'daydı. Devamlı beraber oluyorduk. Laleli tarafında kiralık bir dairede oturuyordu. Evine gidip geliyorduk. Hanımı bize yemek yediriyordu. Sönmez Şirketinin idareciliğini yapıyordu İstanbul'da. Bazı akşamlar beraber Küllük Kahvesine gidiyorduk. Bir ara öyle geçti. Necati denilen arkadaşla Süleymancılar meselesinde böyle bir olay yaşadık.

Hacı Raif Bey olsun, Ali Rıza Bey olsun bunlar ortadan giden insanlardı. Kestanepazarı'na yardım edenlerin içinde Nurcusu da Süleymancısı da vardı. Dernek böyle doğru bir çizgide gidiyordu. Ben de aynı düşüncedydim. Şuna buna karşı olmanın bir anlamı yok. Nitekim Süleyman Efendi de bu sebeple Kestanepazarı'na ziyarete geliyordu. Kestanepazarı'yla bir ölçüde anlaşıyorlardı. Kestane Pazarında da hâfızlığa çalışan, Arapça okuyan talebeler vardı. Onların kurslarında da aynı faaliyetler yapılıyordu. Dolayısıyla bu alanlarda rekabet olur ama ihtilafa gerek yoktur.

FETHULLAH HOCA İLE İRTİBATIMIZ

Ali Rıza Güven, Tefik Nazlı Bey'den sonra Kestanepazarı Derneği'nin başkanı olmuştu. Mısır dönüşü beni gemide karşılayan heyet arasında Ali Rıza Bey de vardı. Tuhafiye mağazası olan zengin bir adamdı. Aslen Aksekiliydi. Çok değerli, akıllı, dürüst, duygusal bir insandı. Bazen konuşurken heyecanlanıp ağladığı olurdu. Oldukça dindar bir şahsiyetti. Fethullah Hoca'nın cemaatine bağlıydı. Bizim Fethullah Hoca ile orada bazı temaslarımız ve görüşmelerimiz oluyordu. Ben İzmir'e sık sık gidip geliyordum. İlişkimi kesmiyordum. O zaman Fethullah Hoca Kestanepazarı'na vaiz olarak gelmişti. Aynı zamanda orada talebe de okutuyordu. 1962–63 seneleri. Fethullah Hoca'yı oraya getiren Yaşar Tunagür'dür. Çünkü Tunagür Edirne'de müftüyken Fethullah Hoca da orada vaizmiş. Oradan bir tanışıklıkları vardı.

Fethullah Hoca vaiz olarak etkili bir insandır. Bana çok büyük değer veriyordu. İzmir'e geldiğim zaman Kestanepazarı'nda

görüşüp, sohbet ederdik. Ben de düşüncelerimi, bilgilerimi ona anlatıyordum. İzmir’de Salepçioğlu Camii ve kütüphanesi var. Oradaki kitaplar çok pejmürde bir vaziyetteydi. Fethullah Hoca’ya “Talebelerle bu kitapları elden geçerseniz iyi olur” demiştim. Daha sonraki bir gidişimde beraber bu camiye gittik. Gerçekten fevkalade güzel çalışmalar yapmışlardı. Sonraki dönemlerde İzmir’e gidip gelmem giderek seyrekleşti. Sonradan hoca İzmir’de çok meşhur oldu. Fethullah Hoca içine dönük, kimseyle teması olmayan bir kişiydi. Kestanepazarı’na geldikten sonra Ali Rıza Beylerle tanıştı ve ondan sonra tanınmaya başladı. O dönem Hacı Salih Efendi dersleri evinde devam ettiriyordu. Muhakkak Fethullah Hoca ile de görüşmüşlerdir. Ali Rıza Güven, Hacı Raif Bey gibi kimseler Fethullah Hocayı destekliyorlardı. Mesela Ali Rıza Bey’in erkek evladı yok. Damatlarından biri olan Necdet Bey İzmir’de bulunan Yamanlar kolejinin müdürüydü. Onlara büyük desteği vardı.

Ben Mısır’dan döndüğümde Bediüzzaman hayattaydı. Daha önce bahsetmiştim, onunla 1953’te bir görüşmemiz olmuştu. 1957’de Türkiye’ye döndüğümü duymuş, Salih Özcan aracılığıyla bana mesaj göndermişti. Salih Özcan bana gelip, “Bediüzzaman Hazretlerinin size selamı var. Bizim şakirtlerle ilgilensin diyor” dedi. O, Bediüzzaman’ın yakın adamlarından birisidir. Salih Özcan aslında bir doktordur fakat sonradan doktorluğu bırakıp bu işlerle uğraşmaya başlamıştı. Hilâl mecmuasını çıkarıyordu. İzmir’de Nurcuların toplantıları oluyordu. Ben de arada sırada katılıyordum. Orada fabrikatör Fevzi Bey diye birisi de vardı. Şakirtlerden biriydi. Biraz Arapça da biliyordu. Bir gün bana geldi. “Bediüzzaman’ın Arapça olan İşaratü’l İcaz’ı bana okutur musun?” dedi. Ben de “Okuturum” dedim ve İşaratü’l İcaz’ı ona okuttum. Belli bir saatte geliyordu ve özel olarak ders yapıyorduk. İşaratü’l İcaz Kur’an’ın mucizeleri ile ilgili bir eser. Bir süre böyle devam etti. Bir gün bana “Sen bu kadar okumuşsun, hiç böyle değerli bir kitap gördün mü?” diye sordu. Ben de “Gördüm, ama bu da çok değerli bir kitap” dedim. Ne maksatla sorduğunu anlamadım tabii. Böyle bir izahatta bulundum. Buna benzer bir soru

da bana İstanbul'da soruldu. Fatih camiinde vaktiyle ders veriyordum. Dersime bazı şeyhler de geliyordu. Oturup dinliyor, hiçbir şey söylemeden ve kendilerini tanıtmadan kalkıp gidiyorlardı. Bir gün o şeyhlerden birisi bana “Kur'an mı üstündür, peygamber mi üstündür?” diye bir soru sordu. Tabi ben hemen tuzak bir soru olduğunu anladım ve “Peygamber üstündür” dedim. Bunun üzerine “Sen tamam olmuşsun, yetişmişsin, tebrik ederim” dedi ve gitti. Böyle bazı şeyhler var. Zaten bütün tarikatların silsilesinde Hz. Ebubekir vardır, Hz. Ömer yoktur. Çünkü Hz. Ömer nizamcıdır, Kur'an'a bağlıdır. Hz. Ebubekir ise Resullulah'a bağlıdır. Hatta Abbas Mahmud Akkad'tan, Türkçeye tercüme ettiğim “Abkariyetu's-Siddik” isimli kitabında, bu ikisi arasındaki farkı anlatır ve şöyle der: “Hz. Ebu Bekir Muhammed Peygamberi sever ve Ona bağlıdır. Hz. Ömer ise Peygamber Muhammedi sever ve ona bağlıdır” Dolayısıyla adam çok memnun oldu, çünkü bazı tarikatçılar merdumperesttir. Onların anlayışında şahıslara bağlılık esastır. Hâlbuki esas olan nizama bağlılıktır. Bizim anlayışımıza göre böyledir. Tabi biz onların anlayışını da yabana atmıyoruz. Tavuk mu yumurtadan, yumurta mı tavuktan meselesi gibi bir şey bu. Üstünlük peygamberde mi, Kuran'da mı? Bunlar birbiriyle mukayese edilmeyecek şeylerdir.

İzmir'e gittiğim zaman Fethullah Hoca ile sohbetlerimiz oluyordu. Bazı sorular sorup bir şeyler anlatırdı. Ben de kendi fikir ve düşüncelerimi söylüyordum. Aradan bir hayli zaman geçtikten sonra yani 1960'lı yılların sonlarında bir gün Fethullah Hoca ile Sultanahmet Meydanı'nda karşılaştık. Yanında İstanbul'un tanınmış zenginleri, iş adamları vardı. O önden, diğerleri de arkasından yürüyordu. Karşılaşınca neler yaptığını sordum. Diğerlerinin yanında Kestanepazarı'na atıf yaparak, “Senin çizdiğin yolda yürüyorum” dedi. Biraz konuşup ayrıldık. Yanındaki adamların çoğu beni zaten tanıyordu fakat fikirlerimden dolayı beni müspet biri olarak görmüyorlardı. Böyle bir şey olunca yanındakiler de şaşırıldı. Ondandan sonra Fethullah Hoca ile devamlı görüştük. Ne zaman davet etsem gelirdi. İftarlara, yemeklere geliyordu. Hatta bir iftar

programında çekilen fotoğrafları bende mevcuttur. Bir ara İlähiyat Fakültesinde kesimhane kurup kurban faaliyeti yapıyorduk. Arkadaşlar ” Biz fazla bir şey yapamıyoruz. Fethullah Hoca gurubu binlerce koyun topluyor” dedi. O zaman onlar bayağı tanınmıştı. Ben de kendisine telefon açtım. “Arkadaşlar Fethullah Hoca gurubu çok kurban topluyor biz bir şey yapamıyoruz” diyorlar deyince, “Biz size de göndeririz” dedi ve kırk tane koç gönderdi. Ondan sonra bu kırk koç gönderme işi birkaç sene devam etti. Biz kurban toplama işini İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencilerine destek vermek için yapıyorduk. Sonradan yavaş yavaş irtibatım kesildi. Yurt dışına gidince de bir daha görmedim. Yalnız bir arkadaş bana ısrarla telefon edip Fethullah Hocayla görüşmek istediğini söylemişti. Ben de adamlarını aradım. Herkes bir birine havale ediyordu. En sonunda korumacısı olan zata “Hocaya selamımı söyle. Bir arkadaş onu ziyaret etmek istiyor. Onu kabul etsin” dedim. O da onları gurup olarak kabul etmişti.

Kazakistan’da cemaatin Ali Tokur isminde bir idarecisi vardı. Amerika’ya gidip geliyordu. O bana “Fethullah Hoca’nın sana selamı var” dedi. Onun dışında bir görüşmemiz konuşmamız, haberleşmemiz yok. Yalnız Hanefi Avcı bir kitap yayınlamış. Bu kitapta devleti ele geçiriyorlar gibi şeyler yazmış. Aslında devletin cemaat adamlarını önemli mevkilere getirmesi daima yanlıştır, çünkü devlet ortak kabul etmez. Önemli mevkilere herkese eşit muamele yapması için herhangi bir cemaate bağlı olmayanların getirilmesi gerekir. Doğru olan budur. Ama bir tarikatçı, cemaatçi getirdin mi, o devleti kendine yontmaya çalışacaktır. Bu halkın gözünden kaçmaz. Mesela teşkilâtın birinin başında bir Süleymancı var. Herkes ondan Süleymancıları kayırıyor diye şikâyetçi. Devletin bunlara dikkat etmesi lâzımdır.

Ben müsamaha ile hareket ediyordum. Bütün tarikatlarla, cemaatlerle temasım vardır. Mesela Süleymancılarla aram iyidir. Hatta Ali Ak diye Süleymancı birisi vardı, kamerayla gelip toplanmalarımızı takip ederdi. Ama şimdi yaşlandığı için pek görmüyorum. Süleymancılar zaman zaman beni ziyarete gelir. Nurcular da

gelir. Mesela Mehmet Kırkıncı Hoca gelip elimi öpmüştü. Aslında yaşıt sayılırız. Onun sebebi Bediüzzaman ile görüşmüş olmam. Son şahitlerden olduğumu düşünüyorlar. Zaten son şahitler konusunda bir kitap yazıldı, orada beni de zikrettiler. Fethullah Hoca Kestanepazarı'nın yetiştirdiği ve destek verdiği bir kişidir. Mesela benden destek görmüştür. Eğer benim düşüncelerimi benimsememiş olsaydı, benimle yakın ilişki kurmazdı. Kestanepazarı bir ocak. Ben de oradan faydalandım, Fethullah Hoca da oradan faydalandı, diğerleri de oradan faydalandı. O yüzden “Kestanepazarı Akademisi” diyorlar. Gerçekten de Kestanepazarı Türkiye’de benzeri olmayan bir kuruluştur.

Kestanepazarı’nda hocalık yaptığım dönemle ilgili bir hatıram var. O zaman imam hatip okulu yeni açılmıştı İzmir’e. Hem kursun öğrencilerini hem de imam hatip öğrencilerini okutuyordum. 20–25 kadar talebe vardı. Hasan Dal ve Hasan Kuş diye iki talebe vardı. Bir gün ders esnasında bu Dal ile Kuş hakkında “dala kuş konmuş” gibi bir espriy yaptım. Sınıfta gülüşmeler oldu. Ondandı sonra bu dal ve kuş sınıfta tekerlemeye dönüştü. Böyle bir hatıram var orayla ilgili. Orada kaldığım 1957-59 devresinden bir sene sonra Tevfik Nazlı Bey başkanlığı bıraktı ve yerine Ali Rıza Güven geçti.

BİR AT HIRSIZIYLA ARKADAŞLIĞIM

Denizli’den Fethiye’nin Doğanlar Köyüne giderken Dirmil’de yaşadığım bir olay var. Bayram dolayısıyla İzmir’den memleketeye gidiyordum. Arife günü yola çıkıp Denizli’ye geldim. Denizli’den de bir kamyonla Dirmil’e oradan da vasıta olmadığı için yürüyerek köye gidecektim. Dirmil şu anda Burdur’a bağlı Altınyayla diye anılan bir kasaba. O zaman bir köydü ama o bölgede tanınmış bir köy. Altınyayla’ya varmadan önce başka bir köy daha var. Sabah namazında oraya vardık. Kamyonda birçok insan vardı. O zaman otobüs falan yok. Dolayısıyla insanlar kamyonlarla seyahat ediyorlardı. O kamyondaki adamlardan biri bana çok yakın-

lık gösterdi, tanıştık. “Şu köyde bayram namazını kılalım, ondan sonra Dirmil’e geçelim” dediler. Orada indik. Tabi ben İzmir’den Kestanepazarı Kur’an Kursundan geldiğim için camide namaz kıldır-dım, vaaz ettim. Caminin hocası da vardı ama beni tanıyan yolculardan bir kısmı benim kıldır-mamı teklif etti. Orada hoca olarak bayram namazı kıldır-dım. Ondan sonra topluca Dirmil’e gittik. Dirmil’de tanınmış bazı ailelerle bayramlaştık. Bize yemek ikram ettiler. Daha sonra da köye gittik. Şimdi adını unuttuğum birisi burada bana çok yakınlık gösterdi. Bizim köy Seki nahiyesi-ne bağlıdır, bu tanıdığım kişi de Seki’de oturuyormuş. Bana adres verdi ve beni davet etti.

Bir gün Seki’ye gidecektim, bu adama da uğrayayım dedim. Adamı buldum. Biz camiye gidiyoruz, o da bizimle geliyor. Fakat bizi onunla gören herkes şaşırıyor. Zira bu adam at hırsız olarak biliniyormuş. Tanıyanlar Ali Özek’in bu at hırsız ile ne alakası var diyorlarmış. Adam tanınmış bir at hırsız. İnsanlar beni de tanıyor. O adamın evine de gittim, beni evinde misafir etti. Benim hiçbir şeyden haberim yok tabi. Akşam onun evinde beraber yemek yedik. Otururken, adam “Ben sana bir itirafta bulunacağım. Ben bu memlekette tanınmış bir hırsızım” dedi. “Hayrola, niye?” dedim. “Bugüne kadar çok hırsızlık yaptım. Anladım ki bu işlerin sonu yok. Bundan vazgeçmek istiyorum. Zaten vazgeçtim, tövbe de ediyorum fakat bu çaldığım şeyleri nasıl ödeyeceğim?” diye bir soru sordu. Ben de “Öncelikle çaldığın malları sahiplerine vereceksin, sonra da gidip onlarla helalleşeceksin” dedim. “O mümkün değil, çünkü bende her şey bitti. O kadar atı, parayı nerden bulacağım” dedi. Öyleyse “Bu insanlara gidip atını, parayı çaldım. Şimdi de sana verecek bir şeyim yok. Beni affet diyeceksin” dedim. “Bunu da yapamam” dedi. Hanımı da aramızda geçen bu konuşmayı dinliyordu. “Bunun yolu budur. Bundan sonra başka ne yaparsın Allah bilir” dedim. O gün orada yattım. Ertesi gün birisi bana “Bu adamı nereden tanıyorsun?” dedi. “Denizli’den Dirmil’e gelirken kamyonunda beraberdik. Tanıştık, oradan biliyorum. Sonra buraya davet etti ben de geldim” dedim. “ Bu adam bir hırsızdır” dedi.

“Biliyorum, akşam bana söyledi. Ne olduğunu anlattı” dedim. Tabi ben bilmediğim için herkes hayret ediyormuş. Ben zaten oraya bir atla gitmiştim. O zaman at kiralanıyordu. Oradan ayrıldım. Aradan biraz zaman geçti. İşittim ki bu adamı öldürmüşler. Hani su testisi suyolunda kırılır derler ya, o misal. O zaman öyle dediler. Adamı bir daha da görmedim zaten. O arkadaş Seki’de Ali Özek onunla yolda tanışmış. Kim olduğunu bilmeden, sözlerine inanmış. O maksatla gelip, evinde misafir olmuş diye anlatmış. Bana böyle anlattılar. O devirde yaşayan köylülerin hepsi biliyor bunları.

YUNUS NADI’NİN KARDEŞİ ABALI MEHMET EFENDİ

Ben Mısır’dan döndükten sonra Seki’de Abalı Mehmet Efendi ile birkaç defa görüşmemiz oldu. Bu zat, Yunus Nadi’nin küçük kardeşidir. O da Elmalı Medreselerinde okumuş bir insan. O ve kardeşi Yunus Nadi dedemin akranıdır. Fethiye’nin Seki bölgesindekiler hep Elmalı’da okurlarmış. Çocukluğumda her köyde Elmalı medreselerinden mezun hocalar vardı. Elmalı’da okuyorlar çünkü Fethiye tarafında medrese yok.

Seki meydanında tahta bir köşk vardı. Abalı Mehmet Efendi ile orada buluştuk. Sohbet esnasında sözü Yunus Nadi’ye getirdi. Yunus Nadi, memleketinden ayrıldıktan sonra akrabalarıyla hiç görüşmüyormuş. Doğan Nadi ve Nadir Nadi diye iki oğlu vardı. Bunlar büyüyüp genç yaşlarına gelince amcalarını görmek istemişler fakat babaları izin vermemiş. Onlar da amcalarına bir mektup göndermişler. “Sen İstanbul’a gel. Babam bizi göndermiyor” gibi şeyler yazmışlar. O da kalkıp İstanbul’a gitmiş. Gidince Nadir Nadi babasına gidip amcam geldi demiş. Yunus Nadi de kim yaptı bunu demiş ve çocuklarına çok kızmış. Onu götürüp bir otele yerleştirin demiş. Abalı, “Ben otele yerleştim. Çocuklar bir defa geldi. Ondan sonra onlar da gelmedi diyor. Aradan bir, iki derken üç gün geçmiş. Dördüncü gün çocuklardan biri gelip babam sizi

görmek istemiyor. Kusura bakmayın deyince ben de dönüp geldim” dedi.

Yani Yunus Nadi küçük kardeşini kabul etmemiş. Çocuklar çok üzülmüş. Sonra mektup yazıp özür dilemişler. Biz babamızın böyle olduğunu bilmiyorduk demişler. Merhum Abalı Mehmet Efendi, “Yunus Nadi vefat edince bu çocuklar koşup geldiler. İtibar gösterdiler. İstanbul’a davet ettiler ve benimle çok ilgilendiler. Hep gelip ziyaret ediyorlardı. Fakat bizim büyük kardeş İstanbul’a kadar geldiğim halde benimle görüşmedi ve beni kabul etmedi” derdi. Yunus Nadi böyle bir adamdı.

Nadir Nadi de Menderesin çok yakınlarından birisiydi ve 1950 seçimlerinde Muğla’dan mebus seçilmişti. Cumhuriyet gazetesi 1955’e kadar Menderes’i destekliyordu. 1956’dan sonra o desteği çekiyor. Artık Nadir Nadi ikinci defa da mebus olmuyor. Her nedense araları açılıyor ve Cumhuriyet Gazetesi devamlı DP’nin aleyhinde yazmaya başlıyor. Bunun sebebini onun masonluğuna bağlıyorlar. Çünkü bu sistem öyle işliyor. Biz sonraları da Abalı Mehmet Efendi ile görüştük. Zaten babam Abalı’yı çok iyi tanıyordu, çünkü Abalılar Seki’de tanınmış bir aile. Biz de Doğanlar’dan Mucuklar diye biliniyoruz. Babam da tanınmış bir aileden olduğu için babamla da görüşüyordu. Dolayısıyla biz de birkaç defa görüştük. Seki’ye gittiğim zaman Abalı Mehmet Efendi oradaysa mutlaka ziyaret ediyordum. Nadir Nadi babasına göre düşünce olarak daha mutedilmiş. İki de kız kardeşleri vardı. Duyduğuma göre şu anda o kızlardan biri yaşıyormuş. Cumhuriyet gazetesi hâlâ o düşüncenin elinde.

EZHER’DEN ALDIĞIM DİPLOMA TÜRKİYE’DE BİR İŞE YARAMIYOR

Mısır’da dört yıl fakülte iki yıl da master olmak üzere toplam altı yıllık yüksek tahsil yapmış olmama rağmen diplomam Türkiye’de geçerli değildi. Aldığım diploma Türkiye’de ortaokul tahsiline denk sayıldı. Bu yüzden diplomama denklik vermediler.

Hiçbir denkleği yoktur dediler. Bundan dolayı da bu konudaki mücadelemi birkaç safhaya ayırdım. Tekrar müracaat ettim ve altı senelik yüksek tahsilimi lise saymalarını istedim. Kabul etmediler. Başka bir dilekçe verip bu tahsilimin imam hatip lisesine denk sayılmasını istedim. Onu da kabul etmediler. Bu defa başka bir dilekçe ile imam hatibin orta kısmına denk kabul edilmesini istedim. Onu kabul ettiler ama ben Türkiye'de zaten ortaokul mezunuydum. Bu altı yıllık üniversite tahsilimin İmam Hatip Okulunun orta kısmına denk sayılmasını lise kısmını kolay veririm düşüncesiyle yaptım ve bu hakkı aldım. O zaman İzmir'de İmam Hatip Okulu vardı. Mürteza Gürkaymak diye bir müdürü vardı. Mason olarak biliniyordu. O müdür önce kabul etti. "Hazırlanıp gel, lise imtihanlarına girersin" dedi. Haziran imtihanlarına on beş gün kalmıştı. Bu defa "Senin durumunu Ankara'ya soracağım. Senin altı senelik yüksek tahsilini İmam Hatip orta kısmına denk saymışlar. Öyle bir yazı var ama benim bunu resmen teyid etmem lâzım" dedi. Ben de "Buna gerek yok. Sen ya kabul edersen veya etmezsin. Beni uğraştırma, evrakımı geri ver çünkü zaman az, yetişmez" dedim. "Hayır" dedi. Ben de bırakıp geldim. Düşünüp taşındım ve tekrar gittim. "Evrakımı bana geri ver, ben İmam Hatip Okulu imtihanlarına girmekten vazgeçtim" dedim. "Vermem" dedi. Ben böyle bir duruma hazırlıklı gitmişim. Bunun üzerine "Evrakımı almadan bu odadan çıkmam. Bu hayat memmat meselesidir. Ben senin keyfin için hayatımı feda edemem" dedim. Adamı biraz tehdit ettim. Bunun üzerine adam titremeye başladı ve evrakımı geri verdi.

Evrakımı alarak Kestanepazarı'na geldim. Arkadaşlarla istişâre yaptım. İzmir'de Atatürk Lisesi ve Namık Kemal Lisesi diye iki lise vardı. Bu iki liseden birine müracaat edip lise bitirme imtihanlarına girmem lâzımdı, ama bazı problemler vardı. Birincisi geç kalmıştım, çok az zaman vardı. İkincisi de asker kaçağıydım. Daha önce belirttiğim gibi bir arkadaş beni karakola şikayet etmişti. O yüzden Burdur'a gitmeye karar verdim. Orada Helvacıoğulları diye bir aile vardı. Ona mektup yazdılar, kalkıp Burdur'a gittim.

İmtihanlara yaklaşık on gün kadar dar bir zaman vardı. Burdur Lisesi'nin coğrafya hocası bir müdür vardı. O zaman üç sınıf için birden girme hakkı vardı. Kendime güvenerek girdim. Müdür az zaman kalmış diye itiraz etti. Neden başka yerde vermedin de Burdur'a geldin gibi şeyler söyledi. Helvacıoğlu okulun Aile Birliği Başkanıymış. O gitti, geldi. Bir iki gün uğraştı sonra müdürü ikna etti. Beni kabul edip, imtihana girme hakkı verdiler.

Burdur'da bir otele yerleştim. Burdur'a giderken yanıma iki bin Türk Lirası almıştım. O gün için çok paraydı. Bir şey olmasın diye otelin kasasına emanet ettim. İmtihana çalışıyordum. Üç sınıf için birden sınava girecektim. Bazı dersler bir senelik, iki senelik oluyor ama üç sene arka arkaya okutuluyordu. Matematik, tarih, coğrafya, biyoloji, fizik, kimya gibi dersler. Bunların üç sene ayrı ayrı programları vardı. Haziran ve eylül devresinde bütün dersleri verdim. Sadece tarih, coğrafya, fizik ve kimya kaldı. Fizik ve kimyayı zaten bir sonraki seneye bırakmıştım tekrar girerim diye. Haziran-eylül devresinde tarih, coğrafyadan da girdim ama ezbere dayalı olduğu için ikisinden de kazanamadım. O zaman çok teferruatlı şeyler soruyorlardı. Sınavdan sonra Burdur'dan ayrılacaktım. Otele emanet ettiğim parayı birine borç olarak vermişler. Bugün yarın derken beni bir hafta boyunca uğraştırdılar. Ondan sonra İstanbul'a geldim.

İLK GÖRÜŞTE AŞK!

Mısır'dan dönüp İzmir'de 2-3 sene kadar kaldıktan sonra, İstanbul'a gelmek zorunda kalmıştım. Bunun sebeplerinden biri bizi tanıyan bir imam arkadaşın beni Kantar Karakoluna şikâyet etmesinden dolayı asker kaçağı olarak takip edilmemdi. Kestanepazarı'ndan "Burada vazifesi yoktur" diye karakola resmen bilgi verilmişti. O yüzden artık İzmir'de kalmam mümkün değildi. İzmir'de kalsaydım bile başka bir işte çalışmak zorundaydım.

İzmir'den ayrıldıktan sonra benim asıl niyetim Ankara'ya gitmekti. Ankara'ya gitmeyi düşünmemin temelinde şu vardı. O

sıra devleti mahkemeye vermiştim. Diploma işini takip ediyordum. Hem de Ankara merkez olduğu için oraya yerleşirsem daha iyi olur diye düşünüyordum. O sırada Ali Rıza Bey, İzmirli akrabalarından birinin kızının fotoğrafını göstermişti bana. Ankara'ya gitmeden önce İstanbul'a gelişimin sebebi bu kızı görmektir. Ben İstanbul'a gittikten sonra Ali Rıza Bey de İzmir'den kalktı geldi. Beni bu kızla evlendirmek istiyordu. Bu arada, Burdur'dayken hastalanmıştım. Soğuk algınlığı gibi bir şey geçiriyordum, bu yüzden benimde biraz uçukluk vardı. Belki de Burdur'dan direkt İzmir'e de geçmiş olabilirim, çünkü Kestanepazarı'nda kalamadığım için Alcaçak tarafında bir ev tutmuştum. O zaman kardeşim Mustafa da oradaki Namık Kemal Lisesi'nde okuyordu. Ali Rıza Bey'le İstanbul'da, Sirkeci'de Barçın Otel'de kalıyordum. Kızın babasının, amcasının dükkânları vardı. Oraya gittik. Tanışıp, görüştük. Fakat kızı bir türlü göstermiyorlardı. Ali Rıza Bey de gidip geliyordu. Nihayet, "Bunlar sana kızı göstermek istemiyorlar. Senden şüphe etmişler. Benzin uçuk, çocukta bir hastalık olabilir. Kız bunu görüp beğenirse hayır diyemeyiz. En iyisi göstermeyelim diyorlar" dedi.

Tabii Ali Rıza Bey'in orada çok Aksekili tanıdığı vardı. Gittiği her yerde durumu anlatmış. Tanıdığı bir respihçi vardı. Bu zat Ali Rıza Bey'e "Bizim tanıdığımız bir ailenin kızı var, onu gösterelim" demiş. Ali Rıza Bey de bana teklif etti. Ben "olmaz" dedim. Zaten benim niyetim Ankara'ya gitmek ve oraya yerleşmektir. Diploma işlerinden dolayı oraya gidip mücadeleye devam edeyim diyordum. Fakat Ali Rıza Bey çok ısrar edince ben de dayanamadım. Zaten olmayacak bir iş, Ali Rıza Bey'i kırmayayım diyordum. Kabul edince beni bir yere götürdüler. Eski Osmanlı tarzı, çarşaf değil de çarşafa benzeyen bir giyim tarzı veya ferace giyinmiş yaşlı bir kadın geldi oraya. Kızın annesiymiş. Benimle konuştu. Nerede okuduğumu sordu. Mısır dedim. Türkiye'de okul mu yoktu vs. gibi tenkit edici, sert şeyler söyledi. Ben de bu iş nasılsa olmayacak diye kendi durumumu açıkça anlattım. Diplomamı kabul etmiyorlar, er olarak askere gitmem gerekiyor, bu yüzden lise imtihanlarını vermeye çalışıyorum, şu anda her hangi bir işim

ve gelirim yok, resmi bir vazife almam mümkün değil ama bir iş bulursam çalışırım, gibi şeyler söyledim. Yani bu işin olmayacağını düşündüğüm için kız tarafını tamamen soğutacak şeyler söyledim. Param falan da yok dedim. Bunun üzerine kadın “Zaten param var dersen, bunu nerden kazandın diye sordurdum” dedi. O şekilde soğuk bir görüşme oldu.

1959’un sonuydu. Ben kendime göre Ali Rıza Bey’le anlaşıp Ankara’ya gidecektim. O da İzmir’e dönecekti. Fakat ertesi gün kızı bir görsün diye haber geldi. Ben istemediğim halde Ali Rıza Bey’in ısrarı üzerine yanımızda bize aracılık yapan o tespihçinin yaşlı annesiyle beraber ailenin evine gittik. Orada kızı bana gösterdiler. Kızı beğendim. Hatta tabiri câizse ilk görüşte âşık oldum.

Fatih’te görüştüğüm bu kıza âşık olmuşum ama kız beni beğenmemişti. Sebebi de benzimdeki uçukluk ve ayağымda mesh lastik olmasıydı. O yaşta hala mesh lastik giyiyordum. Yine üzerimde pek bir şeye benzemeyen bir palto ve başымda fötr bir şapka vardı. Evlenecek genç bir adam mesh lastik giyer mi? Adamlar haklı ama ben kızı beğenince fikrim değişti, İstanbul’da kalmaya karar verdim.

Daha önce, 13-14 yaşlarındayken de bir kıza âşık olmuşum. O yaşlara mahsus platonik bir aşktı. Köyde tarla komşumuz bir aile vardı. Baba başka bir köyden, anne bizim köyden. Öyle bir aile. Köleler deniyor onlara. Bir kızları vardı, yakın olduğu için onu sürekli görüyordum. Tabi ben o zaman çok küçüktüm ama o kıza ilgi duyuyordum. Öyle ki uzaktan görmek bile bana yetiyordu. Onun dışında herhangi bir kıza âşık olma gibi bir durumum olmadı.

Bu görüşmeden sonra temasımız devam etti. Beni bir defa daha çağırdılar. Bu defa yaşlı bir Osmanlı hanımefendisi vardı. Beni onun bulunduğu odaya aldılar. Kadın okumuş kültürlü bir hanımdı, Arapça biliyordu. Beni imtihan etti. Odada beni birkaç defa kaldırıp oturttu. Kadının maksadı beni iyice gözden geçirmek ve bir sakat tarafım varmı onu tesbit etmiş. Bunu sonradan öğrendim. Hatta bir ara kâğıt kalem istedi. Benim Arapça

yazı yazıp yazamadığımı bile inceledi. Ellerime baktı. Sonra ayrılıp öbür oadaya gitti. Belli ki, onlara bilgi veriyordu. Sonradan öğrendiğime benim ellerimi çok beğenmiş. Bu gençte sanatkâr eli var demiş. Zira benim ellerim düzgün ve parmaklarım uzun idi. İşte bundan sonra Zerrin hanım biraz yumuşadı ve nasipmiş ki, sonunda evlendik.

İSTANBUL'UN İLİM MECLİSLERİNE KATILİYORUM

Vefa'da bugünkü İlim Yayma Yurdunun yerinde ahşap bir bina vardı. Daha önceden imam hatip okuluymuş. Topbaşlar vermiş o binayı. Okul sonradan Çarşamba'ya taşınınca orası yurt olmuş. Şu anki mevcut yurdun olduğu yer. Yani Vefa Bozacısının karşısı. Oradan bana müstakil bir oda verdiler. O zaman İlim Yayma Cemiyeti'nde Doktor İsmail Niyazi Bey vardı. Mustafa Bilge'nin babası da cemiyetin başkanıydı. O ilgilendi. Kime müracaat ettiler tam teferruatını bilmiyorum ama odayı o ayarladı.

Ali Rıza Bey gittikten sonra ben de, Barçın Otel'den ayrılıp Vefa'ya yerleştim. Orada bazı kimseler talebelere ders veriyordu. Bana da ders teklif ettiler. Ben de yurttan ders vermeye başladım. Orada imam hatip okulu talebelerine açılan kursta Arapça dersleri veriyordum. Böyle ders veren birkaç kişi vardık. Ondan sonra İsmail Ağada da ders vermeye başladım. Bu şekilde orada kalmaya başladım. Yerleşmek niyetiyle gelmediğim İstanbul'da, Vefa benim ilk durak yerim oldu. Orada tanıdığım ve yurt işleriyle ilgilenen Kadir Mısıroğlu vardı. Hatta bir ara beni oradan çıkarmak istedi. İlim Yayma Cemiyeti buranın yurt olarak işletilmesini ona vermişti. Bu zat adamlarına, kim varsa çıkarın, diye tembih ediyor. Tabi ben çıkmadım. O da sonra haber mi gönderdi, yoksa kendi mi söyledi bilmiyorum ama ben o yerden çıkarılmadım fakat çıkarılmam istendiği bana söylendi.

Vefa'da kaldığım sırada asker kaçağı olduğum için pek kimseyle görüşmüyordum. Sadece kursta ders veriyordum. Cuma

günleri de Hoca Paşa Camii'ne gidiyordum. Abdurrahman Şeref Hoca orada vaaz veriyordu. Sonra İstanbul Müftüsü oldu. Onun bir de Edirnekapı Mihrimâh Sultan Camii'nde imamlık yapan bir kardeşi vardı. Ben o sırada İsmailağa Kur'an Kursunda Arapça okutuyordum. Adını unuttum ama çok değerli bir insandı. Özellikle İmam Birgivi ile ilgili çalışmaları vardı o zaman.

O zatın yakinen tanıdığı arkadaşlardan birisi de Mustafa Barçın'dır. Hoca Paşa Camii'ne Konya Lezzet Lokantasının sahibi Mustafa Doğan da geliyordu. Cuma günleri namazdan sonra Mustafa Barçın'la onlar Konyalıya gidip yemek yiyorlardı. Konyalı davet ediyordu. Ben de onlarla beraber gittim. Mustafa Barçın Ziraat Bankası'ndan emekli, dini tahsili olan, aydın, kültürlü bir insandı. Oraya gittiğimizde yemekten sonra sohbet oluyordu. Ben hiç sesimi çıkarmıyordum. İlim Yayma Cemiyetinin Başkanını olan paşa ile daha başka tanınmış kimseler vardı. Kalburüstü zenginler, ilim adamları, hocalar vardı. Orada her cuma yemek yeniyordu. Sohbet ediyorlardı ve ben de onları dinliyordum. Aralarında Abdurrahman Şeref Güzelyazıcı ve başka hocalar da vardı. Bir de Mahmud Çamdibi'nin babası vardı. Müftüydü o zamanlar. Hepsinin olduğu bir gün bunlar, kolonyanın harâm olduğuna dair konuşuyorlardı. Önce sabrettim fakat dayanamayıp söz aldım. "Eşyada asıl olan ibâhedir. Kolonyanın içerisinde alkol vardır. Alkol, alkol olarak harâm değildir çünkü bir maddedir. Sadece içki olarak kullanıldığı zaman harâm olur" dedim. Yani öyle şeyler konuşuyorlardı ki benim ilmime, anlayışıma, inancıma aykırıydı.

Kolonya meselesinde söylenenler de şu bakımdan yanlıştı. Mesela tarikatlarda, cemaatlerde öyle insanlar var ki, mayalı ekmek, peynir gibi şeyleri bile yemezler. Çünkü mayada alkol var derlerdi. Adamlar alkol olan her şeyi reddediyor. Oysa alkol tahmini olarak tüm sebze ve meyvelerde var. En çok da patatesten var. Bunu faal duruma getirdiğiniz zaman alkol bütün ilaçlarda, yiyeceklerde, içeceklerde vardır. Çünkü eritkendir. Mesela sıvı ilaçlara alkol konmazsa bir müddet sonra pıhtılaşır. Alkol onu eriyik olarak tutar. Alkol sanayide kullanılan bir maddedir. Üç çeşit alkol

var. Bu izahatları orada da yaptım fakat hocaların hoşuna gitmedi. Burun büktüler, bir şeyler söylediler. Yalnızca Mustafa Barçın beni teyit etti. Dağılırken Konya Lezzet'in sahibi beni çağırırdı. Sarılıp öptü, tebrik ve teşekkür etti. “Bu hocaların elinden çektiğimiz nedir? Allah razı olsun senden, çok iyi yaptın” dedi. O da aslen medresede okumuş bir insan. Ondan sonra “Nerede kalıyorsun?” dedi. Bir araba çağırırdı ve beni arabayla Vefa'ya gönderdi. Bir de “Bundan sonra her Cuma buraya yemeğe geleceksin” diye tembih etti. Tabi o yemeklere devam ediyoruz. O konuşmam hoşlarına gitmediği için yine birkaç hafta sesimi çıkarmadım.

Bir gün yine Abdurrahman Şeref Hoca, vitir namazından bahsediyordu. “Şâfiiler ve diğer bazı mezhepler vitir namazının önemini hiç anlamamıştır” diyordu. Diğerlerine göre vitir namazı sünnet Hanefilerde ise vaciptir. Yani Hanefi mezhebinin üstünlüğünü anlatıyor. Ben yine dayanamadım ve söze karıştım. “Biz Ezher'de, Usuluddin'de hadis dersi olarak Sahih-i Müslim ve Şerh-i Nevevi'yi okuduk. Okuduğum birçok şey de aklımda tabi. Vitir bahsinde İmam Nevevi bu namazın vacip olmadığına dair yedi tane delil getiriyordu. O Şâfi mezhebine mensuptur. Gerçekten de çok yerinde deliller. Zaten bu sadece Hanefilerde vaciptir. Bunu izah ettim. O gün Hikmet Sevil'in babası Nuri Sevil de vardı. O beni İzmir'den çok iyi tanıyordu. Mısır'a giderken bize on altın vererek yardım etmişti. Mağazasında da 5-6 ay çalışmıştım. Neyse o kalktı, “Zaten Mısır'da okuyanlar bozuluyor” diyerek yanında bulunanlarla birlikte toplantıyı terk etti. Beni orada dışladılar ama Konyalı'nın sahibi yine, “Sen doğru söylüyorsun. Hiç bunlara alınma, gelmeye devam et” dedi, fakat ben ondan sonra onlara pek katılmadım. Orada çok değerli insanlar vardı.

Konya Lezzet o zaman İstanbul'un en güzel ve en lüks lokantasıydı. Bu şekilde Konyalıyla aramızda bir yakınlık meydana geldi. Biz onunla 1968'de İslami İlimler Araştırma vakfını kurmaya başladığımızda daha sık görüşüyorduk. Onun lokantasının üst katında bir salonu vardı. Biz bütün toplantılarımızı orada yapmaya başladık. Yemekleri de Konyalı veriyordu. Konyalı Mustafa Efendi

bu vakfın ilk kurucularındandır. Hiç para almadan toplantıların yemeklerini karşılıyordu çünkü bana çok değer veriyordu. Hatta son zamanlarda Fatih'te oturuyordu. Ara sıra beni çağırıyordu yanına gidiyordum, konuşuyorduk. Artık yaşlandı ama çocuklarının bizim kurduğumuz bu vakıfla pek ilgisi kalmadı.

HASAN BASRİ ÇANTAY'I ZİYARETLERİMİZ

İstanbul'a yerleştikten sonra Hacı Raif Bey'le Küllük kahvesine giderdik. Bir de Hasan Basri Çantay'ı ziyaret ederdik. Beyazıt'ta oturuyordu. Yaşlı bir adamdı. Ondan da çok şey dinledik. Bazı kimseler onu yanlış anlıyordu. Bu adam Atatürk'ü destekliyor diyorlardı bana. Hâlbuki Hasan Basri Çantay, Ömer Nasuhi Hoca Atatürk'ü takdir ediyordu. Çantay'ın anlattıklarından en çok aklımda kalan şudur. Tarihini tam hatırlamıyorum ama Mehmet Âkif o zaman hâlâ Türkiye'de. Mehmet Âkif buradayken Mustafa Kemal onun da içinde bulunduğu dindar guruba hükümeti kurma yetkisini veriyor. Yani o günün muhafazakar mebuslarına hükümeti kurun diyor. Başbakan olarak kimi düşünüyorlardı, onu bilmiyorum ama herhalde Hasan Basri Çantay'ı düşünüyorlardı. "Bu görevi bize verdi. Biz de toplandık fakat hiç kimse vazife kabul etmedi. Mehmet Âkif'e Milli Eğitim Bakanlığını teklif ettik, kabul etmedi. Bir gün sabah ezanı okununcaya kadar yalvardık. Gene de kabul etmedi. O yüzden kabahat bizdeydi. Eğer hükümeti kurabilseydik, bu işler böyle olmazdı" derdi. Anlattığı başka bazı olaylar da vardı.

O senelerde, 1921'den sonra galiba, Mustafa Kemal iyice güçleniyor. Birçok olay baş gösteriyor. Oralarda çok sert davranıyor ve başarıyor. Anadolu'da çıkmış birçok isyan var. Bu isyanları sert bir şekilde bastırıyor. Sabatayistler o sırada Mustafa Kemal'in etrafında yerlerini almış zaten. Mustafa Kemal'in burada yaptığı birkaç müspet iş var. O dönemde üç tane gurup var. Biri Rıza Nur gurubu. Şamanist olmak istiyorlar. Onlar ırkçıydı. Türklerin dini Şamanizm'dir diye bir yola giriyorlar. Mustafa Necati o zaman

Milli Eğitim Bakanıydı. O da Hıristiyan olalım diyor. Mustafa Kemal ve arkadaşları da biz ne Hıristiyanız ne de Şamanistiz. Biz Müslümanız ama reform yapacağız diyorlardı. Onun üzerine Mustafa Kemal, Rıfat Börekçi'yi Diyanet İşleri Başkanı yapıyor. Protokoldeki yeri de başbakandan önceydi. Bunlar sonradan değiştirilmiştir. Bu bana göre bir mâna ifade ediyor. Sonradan yapılacak inkılâplar henüz yok daha.

Mustafa Kemal'i ilk zamanlarda hocalar, müftüler destekledi. Savaşı beraber kazandılar. O da onlara bir değer veriyordu. Sabatayistler o zaman, Mustafa Kemale onlar yani Hasan Basri Çantay gurubu bu işi başaramaz diyorlar. O da tamam diyor, fakat onlara bir görev veriyor. Bunlar hükümeti kuramayınca Sabatayistler devreye giriyor. Mustafa Kemal de buna çok üzülüyor ve kızıyor. Yani bunlar bu imkânı neden kullanamadı, niye reddetti diyor. İşte o zaman Sabatayistler onun etrafını alıyor. Bu işi ancak bizimle yürütebilirsin diyorlar. Mustafa Kemal de zaten o tarafa meyilli bir insan. Müslüman kesime hükümeti kurma işini vermesi, onların hak ettiği bir işi tamamlamak içindir. İşin özeti Hasan Basri Çantay'dan dinlediğim "Bu işi başaramadık, hükümeti kuramadık" şeklindedir.

Bunlar hükümeti kuramayınca Mustafa Kemal bu işi başkasına veriyor ve bu olaydan sonra her şey yavaş yavaş değişiyor. 1924 Anayasası çok önemlidir. Hatta bu anayasa şu anda Türkiye'de uygulansa şu ana kadarki en iyi anayasadır deniyor. Çünkü o anayasada devletin dini İslâm, merkezi Ankara, dili Türkçedir diye yazıyormuş. Bu üç madde çok önemlidir. Ayrıca tevhidi tedrisat meselesi de önemlidir. Tevhidi tedrisata şahsen ben de taraftarım. İki ayrı tedris sistemi memlekete uygun değildir. Orada İmam Hatip okulları, Kur'an kursları, İlâhiyat fakülteleri var. Bunlar devletin kontrolü altına giriyor. Kur'an kursları bugün dahi devletin teftişi altındadır. Bunlar müspet işlerdir.

Geçen gün bir açık oturumda da söyleniyordu. Mustafa Kemal'in büyük projeleri varmış. Onlardan bir tanesi de Doğu ve Güneydoğu'da okul açmak, orayı geliştirmek ve oradaki vatan-

daşların hepsine Türkçeyi öğretmektir. Bir diğer önemli mesele de Mustafa Kemal'in emriyle Kur'an-ı Kerim ve Tecrid-i Sarih'in Türkçeye tercüme edilmesidir. Sonra hutbelerin Türkçeleşmesi gibi meseleleri hep bu insan yaptırdı. Hatta rivayete göre, bu tercümeyi Mehmet Akif yapsın ama tefsiri Küçük Hamdi yapsın diyorlar. Küçük Hamdi'de o sırada münzevi bir hayat yaşıyor. Daha önce İttihatçılar devrinde Evkâf Bakanlığı yapmış. İttihatçılar devrilince evine çekilmiş. Onun adı zikredilince Mustafa Kemal, Hamdi Efendi'yi evinde ziyaret ediyor ve bu tefsiri siz yapın diye ricada bulunuyor ve anlaşıyorlar. O günün parasıyla Elmalılı Hamdi Efendi'ye on yedi bin Türk lirasını peşin olarak veriyor. Bir cumhurbaşkanının bir âlimi evinde ziyaret etmesi küçümsenecek bir şey değil. Kötü niyetli bir adam bunu yapmaz. En azından başkasına havale eder. Kendisi meşgul oluyor bu işlerle. Tecrid-i Sarih'in tercümesi için Ahmet Naim'i tavsiye ediyorlar. O ölünce Kamil Miras tamamlıyor. Ondan sonra hutbeleri Türkçeleştirelim, halk ne söylendiğini anlasın diyor. Buna benzer birçok işler yapıyor. Zaten devletin dini İslâm'dır diye anayasaya yazmış. Bunların hepsi müspet şeylerdir. O zaman daha inkılâplar yapılmamış.

Burada menfi diyebileceğimiz şey Mustafa Kemal'in çıkan isyanları çok sert ve kötü bir şekilde bastırmasıdır. İstiklâl mahkemeleri sürecinde çok insan ölmüş. İşin bir başka yönü daha var. Câhiliye şairlerinden Züheyr bin Ebi Sülma'nın bir şiiri var. "İnsanlara zulmetmeyen zulüm görür" diyor. Bunun örneği Hz. Ömer ve Hz. Osman'da var. Bunlar isteseydi ortaya çıkan hareketleri daha önce bertaraf edebilirdi ama etmediler. Abdülhamid de Hareket Ordusuna teslim oldu. Mustafa Kemal herhalde bir şeyler biliyor ki; ya kazanacağım ya da kaybedeceğim düşüncesiyle hareket ediyordu. Her tarafta bu kadar isyan var. Bu işin başka çaresi yok diye düşünüyor. Bu yüzden bunları şiddetli bir şekilde bastırıyor. Eğer öyle yapmasaydı ayağı bir yerde takılır ve işi biterdi. Nasıl ki Hz. Ömer suikasta kurban gitti, öyle olurdu. Mesela İbni Mülcem'i Hz. Ömer'e şikâyet ediyorlar. Bu adam konuşuyormuş, zaten İran casusu. Seni öldürmeyi planlıyor diyor çevresindeki-

ler. O da bir araştırma yapıp bana getirin diyor. Bakıyor ve bunu tutuklamaya gerek yok diyor. İbni Mülcem de tutuklanacağını düşünerek ilk karşılaştığı yerde ya o ölecek ya da ben öleceğim diye plan yapıyor. O önce vuruyor. Züheyr b. Sülmâ'nın şiiri bu anlamdadır. Devlet adamları için söylenmiş bir atasözüdür. Yani savaş esnasında öldürmezsen, öldürülürsün anlamında. Savaş olmadığı zaman ise devlet reisi kendisine karşı olan hareketlere karşı teyakkuza olacak ve halkın sesine kulak verip adaleti uygulayacak. Osmanlıda da öyledir. Osmanlı padişahları kardeş katli gibi birçok konuda acımasızdır.

Şimdi Hz. Osman'a gelelim. Muâviye b. Ebi Süfyan Şam valisiyken Mısır'da Hz. Osman'ı iktidardan indirmek için bir ihtilal hareketi hazırlanıyor. Muâviye bunu haber alıyor. O sene hac mevsiminde hacca gidiyor. Hz. Osman'ı ziyaret ediyor ve "Böyle bir hareket var. Seni öldürecekler. Bunu önlemek için hilâfet merkezini Şam'a nakledelim. Ben seni orada korurum" diyor. Hz. Osman da ona "Peygamberin makamına hürmeten ben burayı terk etmem" diyor ve kabul etmiyor. Bunun üzerine Muâviye ikinci bir teklif yapıyor. O zaman bir Hassa ordusu kurulsun diyor. Maksat isyancılar geldiği zaman onlara karşı kendini korusun. Hz. Osman Muâviye'ye bu ordunun masrafını nerden karşılayacaksın diye soruyor. O da "Beytülmal'dan veririz" diyor. Hz. Osman'da "Şahsımı korumak için Beytülmal'dan bu parayı harcayamam" diyor. Muâviye, üçüncü bir teklif yapıyor. "O zaman kan davasını bana ver çünkü seni öldürecekler. Ne yaparsan yap bundan kurtulamazsın" diyor. O da "veririm" diyor ve yazılı olarak bunu Muâviye'ye veriyor. "Eğer gerçekten doğruysa, bu adamlar beni öldürecekse sen benim hakkımı koru ve hesabını sor" diyor. Muâviye o belgeyi alıp gidiyor. Sonra bazı adamlar gerçekten gelip hatta Kur'an yazarken veya okurken Hz. Osman'ı şehit ediyor. Ondandan sonra Hz. Ali halife oluyor. Fakat isteyerek olmuyor. Hatta birçok sahâbi Hz. Ali'ye bu şartlar altında hâlifeliği kabul etme diye telkinde bulunuyor. Nihayetinde kabul ediyor. Bir sene sonra Muâviye Hz. Ali'ye müracaat ediyor ve Hz. Osman'ın kanını talep

ediyor. Hz. Ali bunu kabul ediyor. Araştırıyor; fakat bir türlü bu ihtilâlcileri bulup, yakalatıp cezalandıramıyor. Aradan zaman geçince Muâviye tekrar müracaat ediyor. Bir daha bunları bulmaya gayret gösteriyor, fakat bu defa kendi tehlike altına giriyor. Eğer bir şey yaparsan seni de öldürürüz diye tehdit ediliyor. Bu böyle devam ederken Muâviye üçüncü defa müracaat ediyor. Hz. Ali katilleri yakalayıp cezalandırmak yerine Muâviye'yi azletmeye karar veriyor. Başta İbni Abbas olmak üzere sahâbei kirâmın çoğu bu işten vazgeçmesi için Hz. Ali'ye yalvarıyor. “Eğer Muâviye'yi azledersen isyan eder, çünkü haksız yere azletmiş olacaksın. Adam senden faillerin yakalanıp öldürülmesini istiyor. Bu iş senin aleyhine olur” diyorlar. Fakat Hz. Ali başka çıkış yolu olmadığı için Muâviye'yi azlediyor. Bunun üzerine Muâviye isyan ediyor.

Abdülhamid'e gelecek olursak, onun hâtıratını okudum. Orada “İsteseydim hareket ordusunu bertaraf ederdim ama onu düşünmedim. Çünkü hareket ordusu adına gelen dört kişinin dördü de Türk değildi ve bazıları da Müslüman değildi” diyor. Bu Abdülhamid'i çok etkiliyor. Rum, Ermeni, Yahudi, Arnavut var fakat bir tane Türk yok. “Bu iş bitmiş. İdare artık Türklerin elinde değil gibi bir zaafa kapılarak ve kan dökülmesin düşüncesiyle azli kabul ettim” diyor. Bu zaaftır. Orada ya ölecekti, ya da onları bertaraf edecekti. Devlet reisine düşen vazife budur. Daha önce bahsettiğim şiirin manası bu. Bunu uygulayan Mustafa Kemal'dir. Önüne çıkan herkesi biçip geçmiş. O bakımdan sonunda başarılı olmuştur.

NİŞANLANIYORUM

Küllük anılarından tekrar evlilik meselesine dönelim. Vefa'ya yerleşmeden önce kızı bir kez daha görmüştüm. Kayınvalide istiyor, kız istemiyordu. Böyle bir durum oluşmuştu. Bir iki defa daha gittim. En son gidişimde kayınvalide bizi kabul etti. Onun odasına geçtik. Üç katlı bir evleri vardı. Birinci katta mutfak, ikinci katta oturma odası, üçüncü katta da yatak odaları vardı. Bu

ev sonradan satıldı. Kayınvalide beni odasına aldı konuşuyorduk. Sonra kız geldi. Benim yanımda “Ben bu adamla evlenmek istemiyorum” dedi. Kayınvalide de “Sus, senin konuşma hakkın yok vs.” diyerek çıktı. O da çekti, gitti. Ben de bir süre sonra oradan ayrıldım. Kızın istemediği belliydi. Ondan sonra beni bir kez daha çağırdılar ve misafir odasına aldılar. Otururken yaşlı bir kadın geldi. Kendince beni imtihan etti, sohbet edip bir şeyler sordu. Tahsilli bir Osmanlı hanımıydı. 1950’li yıllarda böyle şahsiyetler vardı. Kadın Arapçadan “İzhâr” kitabını okumuş, Arapça biliyordu. Bazı sorular sorup beni iyice imtihan etti. Benim her tarafımı iyice kontrol edebilmek için mesela odanın kapısını aç diyor, boyuma posuma bakabilsin diye kaldırıp kapıyı açtırıyordu. Eşim Zerrin Hanım’ın bir erkek, bir de kız kardeşi vardı. Evde üç çocuk bir de annesi yaşıyorlardı. Babaları emekli albaymış. Vefat etmiş. O kadın türlü bahanelerle bir vesile buluyor, bir şey söylüyor, ben ayağa kalkmak zorunda kalıyordum. Bu şekilde beni kendi ölçülerine göre iyice tetkik etmiş. Daha sonra onlara “Bu adam iyi bir insana benziyor. Asil bir soydan geldiğini tahmin ediyorum” demiş. Örnek olarak da ellerimi göstermiş. Benim parmaklarım biraz uzundur. Bu sanatçı eli oluyormuş. Eğer ben bir enstrüman çalsaydım iyi bir müzisyen olurmuşum, çünkü parmaklarım bu işe müsaitmiş. O kadın onlara öyle demiş. Ben sonradan öğrendim tüm bunları. Tabi ben de fena değildim. Yakışıklı bir gençtim ama geçirdiğim rahatsızlıktan dolayı benimde bir uçukluk vardı. Kızı beğendiğim için artık ben de ısrar ediyordum.

Kız istemeye Hacı Raif Bey’in hanımını gönderdim. Tanıdığım başka kimseler de ona refakat ettiler. Biraz yüklendik ve neticede oldu. İşte o zaman Vefâ’da kalıyordum. Kızla konuşup anlaştık, sonra da nişanlandık. Nişanlanınca evlerine rahat gidip gelebiliyordum, o da gelip yanımda oturuyordu. Bu işin olmasında iki şeyin tesiri oldu. Birisi Ali Aslan Aydın ve Emin Saraç Hocaların katkısıdır. Onlar Mısır’da okuduktan sonra gelip Fatih’te evlenmişler ve evlendikleri aileler bizimkilerle tanışıyorlarmış. Onlara da sormuşlar ve müspet cevap almışlar. Bir de bizim hanım

rüyasında Mısır emiriyle evlendiğini görmüş. O da etki yapıyor biraz. Bunlara dayanarak kendi aralarında karar verdiler ve neticede bu iş oldu.

Bu arada hastalığım da devam ediyordu. Bu yüzden Cerrahpaşa'ya yattım. O zaman hastanelerde yer bulmak çok zordu. Doktor İsmail Kurtulmuş Bey vardı, onun yardımıyla, belediye işçilerine ait on beş kişilik bir koğuşta bana bir yatak buldular. Orada on beş gün kadar yattım. Bir sürü tahlil yapıldı ama doktorlar hastalığıma kesin bir teşhis koyamadılar. Kinin diye sıtma tedavisinde kullanılan bir hap var. Şu anda da sıtmanın tek tedavisi bu haptir. Onu kullandım. Yukarı Mısır'da bir yerde onun "kına kına" diye bir ağacı var. İşte bu hap, bu ağaçtan yapılıyor. Nişanlım hastanede birkaç defa ziyaretime geldi. O zaman ben de değişik bir şey vardı. Yemeklerin kokusu bana hoş gelmiyordu ve iştahım kaçmıştı. Ama hastanede çok iyi bir hasta muamelesi yapılıyordu. Nişanlım geldiğinde bir şeyler getiriyordu bana. Bu arada etrafi da biraz tanımaya başladım.

İstanbul'a geldikten sonra naklimi Burdur Lisesi'nden Pertevniyal Lisesi'ne aldırıştım. Eylül döneminde tüm dersleri vermiştim. Sadece dört ders kalmıştı. Bunları da haziran döneminde Pertevniyal Lisesi'nde verdim. Darüşşafaka'da hocalık yapmış bir fizik, kimya hocası vardı. Ondan biraz ders aldım. Tarih ve coğrafyaya da kendim çalıştım ve haziran döneminde dört dersi verip, üç sınıfı birden bitirdim. Böylece liseden mezun oldum. O zaman nişanlıyım. Evlerine sık gelip gidiyordum. Toplam 5-6 ay kadar nişanlı kaldık. Tabi o zaman liseyi bitirmek benim için büyük bir heyecandı. Neticeyi öğrendiğimde hemen nişanlıma müjdeyi vermek istedim. Dışarıda çok şiddetli bir yağmur yağıyordu. Ama daha fazla beklemeye sabrım yoktu. Pertevniyal Lisesi'nden hanımın evine kadar çok hızlı bir şekilde yürüyerek geldim. Kapıyı çaldım. Bizim hanım açtı. Liseyi bitirdiğimi söyledim. "İyi de ne acelen vardı ki, yağmurda ıslanarak geldin" dedi. Tabi bu benim beklemediğim bir cevap oldu. Ben daha çok tebrik etmesini bekliyordum ama onun yerine soğuk bir cevap aldım. Sonra beni içeriye aldı. "İkinci bir ceketin var

mı?” dedi. “Yok” dedim. O zaman “Bu aceleye ne gerek vardı. Bir saat sonra söyleseydin” dedi. O zaman durum öyleydi. Üzerimde bir elbise vardı ve ikincisi de yoktu. Neyse benim kafa başka onun ki başka tabi. Böyle bir hatıramız var.

HASTALIKTAN KURTULUYORUM

Nişanlımın evi, Fatih'te Kadınlar Pazarı'na yakın bir yerdedi. Oraya gidip geliyordum. Bu sırada başımdan geçen birkaç olay var. Daha öncede belirttiğim gibi hastaydım. Sıtma gibi bir şeydi herhalde. Sürekli üşüme geliyordu bana. O yüzden alta üste giyilen yünlü çamaşırlardan aldım. Üzerine kazak, ceket ve palto giyiyordum ama üşümemi bir türlü durduramıyordum. Hastaneye yatığımda verdikleri kinin hapını kullanmaya devam ediyordum.

Akşamları genelde Küllük Kahvesi'ne gidiyordum. Bazen Hacı Raif Beyle gidiyorduk. Küllükte insanlar öbek öbek oturur. Üç beş kişi bir arada, beş altı kişi bir arada oturur, sohbet ederdi. Oraya gittiğim bir gün yine beş altı tane yaşlı kimse oturmuş, konuşuyor. Ben de o gurubun yanına oturdum, dinliyorum. İçlerinden biri konuşuyor. Doktormuş. Tesadüfen o günün konusu da giyimle ilgiliydi. Fazla giyinmenin sağlığa zararlı olduğunu anlatıyordu. Aslında o doktor tam benim durumumu anlatıyordu. O kişiyi iyice dinledim. Mart ya da Nisan ayıydı galiba. Onu dinledikten sonra geldim, üstümdekileri çıkardım. Üşümek pahasına da olsa normal bir şekilde giyindim. Adam, bir insan çok fazla giyinirse vücut devamlı terler ve üşür demişti. Benimki de ondan kaynaklanıyormuş demek ki. Ondan sonra bendeki hastalık kayboldu, çünkü rahatsızlık aşırı giyinip, sürekli terlememden kaynaklanıyormuş. Ben şu anda bile giyinirken terlediğim zaman hemen hastalanırım. Terlemezsem bir şey olmaz. O olaydan beri -o sene önümüz yazdı- hep hafif giyinirim. Kışın soğuklarda gömleğin altına fanila gibi bir şeyler giyerim. Yazın ise atletten başka hiçbir şey giymem. Fethiye'ye gittiğimde sadece gömlekle dolaşırım. Bunu tesadüfen orada öğrendim ve böylece o müzmin hastalıktan kurtuldum.

NİHAYET EVLENİYORUM

Evlenmeden önce Fethiye'ye gittim. Yedek subaylık için müracaat edecektim. O zaman babam bana düğün masrafı yapmam için bin yedi yüz lira para verdi. Ben bu paradan kayınvalideye bahsedince, "Sen o parayı ver bana. Ben her şeyi yaparım" dedi. Ben de verdim. Onlar benimle ilgili ne gerekiyorsa yaptılar. Ben sadece bin yedi yüz lira para verdim. Kız tarafının zaten kendine göre bir hazırlığı varmış. Bizim o evlenme tarzımız normal olmadı, çünkü ailem Fethiye'nin Doğanlar Köyü'nde idi. O günün şartlarında onları buraya getirmek, götürmek çok zordu. Bir de kayınvalide gerek görmedi. Yani "Annenle baban gelse de olur gelmese de olur" dedi. Bu sırada yedek subaylık hakkı kazandım. Tam gideceğim sırada yedek subay öğretmenlik kanunu çıktı.

1960 senesinin Ağustos ayında bir nikâh merasimi ile evlendik. Nikâh memurunu eve çağırdık ve bir yemek verdik. Bu şekilde evlendim. Evlilik işlemlerinin hiç birini ben yapmadım. Hep kız tarafı organize etti. Evlendiğim zaman Hacı Raif Bey, Ali Sünnetçioğlu gibi birkaç kişinin dışında ailemden kimse yoktu. Çünkü onları buraya getirmek, götürmek gibi bir imkâna sahip değildim. Evlendikten sonra iç güvey olarak hanımın evine gittim, çünkü benim evim yoktu.

BAŞARILI İŞLERİMİN ARKASINDA HEP EŞİM VARDI

1960'tan 2010 yılına kadar Zerrin hanımla evli kaldık. Kendisi geçtiğimiz günlerde hakkın rahmetine kavuştu. 50 yıl boyunca birbirimize hayat arkadaşlığı yaptık. Bu süre zarfında üç tane çocuğumuz oldu. Evlendikten sonra ben askere gitmeden önce hanımı memleketime götürdüm. O kadar çok uyum sağladı ki ailemde benden çok sevilen, sayılan bir kimse oldu. Benim ailem çok genişti. Kendisi İstanbul'da doğmuş büyümüş olmasına rağmen ailemle çok çabuk kaynaştılar. Tabi bunlar asker çocuğu oldu-

ğu için Anadolu'nun birçok köylerini gezmişler. Onun bu sevecen ve sıcak tavrında bu da etkili olmuş olabilir, kendi karakterinden de kaynaklanmış olabilir. Annemi, babamı çok seviyordu. Bilhassa annemle çok iyi anlaşıyorlardı ve annem hastayken de ona kendi annesi gibi baktı. Annem İstanbul'da sigorta hastanesinde bir süre yattı. O zaman orada birçok hasta yatıyor. Refakatçilerden bir kadın bizim hanıma “bu kadın senin annen mi?” diye soruyor. Bizim hanım da “kayınvalidem” deyince refakatçi kadın “hayret, ben annen zannettim” diyor. O kadar iyiydi bizim hanım.

Annem de herkes tarafından sevilen, sevimli bir kadındı. Onun da etkisi var. Enteresan bir hadise var. Annem hastayken bir süre bizim eve getirdik. Evimiz dört odalı. Bir odada kayınvalide, bir odada annem, arkadaki iki odada da çocuklar ve biz kalıyorduk. Bizim Ahmet o zaman 4-5 yaşlarındaydı. Çocuk babaannesini çok seviyordu. Öbürü çağırdığı halde yanına gitmiyordu. Tabi kayınvalide bunları biraz da haşlıyordu. Annem onu çok seviyordu. “Genç Ahmet'im” diyordu. Bu da çocuğun hoşuna gidiyordu. Annem böyle herkese kendini sevdiren bir insandı. Canayakın bir karakteri vardı. O yüzden herkes onu severdi. Bizim hanım da onu görür görmez sevdi. Annem de onu sevdi. Dolayısıyla hiçbir problemimiz olmadı. Benim bazı hatalarım olmuştur ama o hep müspet karşılamıştır. Haklı olduğu bazı tenkitleri olmuştur. Mesela evle ve çocuklarla fazla ilgilenmediğimi söylerdi. Haklıydı, çünkü vaktimi genelde dışarıda geçiriyordum. Şu anda da öyle. Dolayısıyla hanıma, çocuklara fazla bir zaman ayıramıyordum. Şikâyetleri ve tenkitleri haklıydı.

Benim hanım çok iktisatlı bir kimseydi. Harcamalarına çok dikkat ederdi. Süslenme masrafı yoktu. Bu bir erkek için çok önemlidir. Daha rahat bir hayat yaşayabilmek için kadının müsrif olmaması gerekir. Dışarıdan aldığımız olurdu ama çocukların bütün giyeceklerini genelde kendisi hazırlardı. Mesela ben kendisine üst baş, ayakkabı alsın diye para verirdim fakat o bunları almaz, parayı başka şeylere harcardı. Harcadığı şeyler hayır işleri ve akrabalarına yardım gibi şeylerdi. Ben buna biraz kızıyordum.

“Sen parayı ver, gerisine karışma” derdi. Onun son zamanlarında, hastanedeyken farkına vardığım bir şey oldu. En çok üzüldüğüm şeylerden birisi budur. Birkaç sene önce ona dişlerini yaptırması için para vermiştim ve iyi bir dişçiye gidip, porselen diş yaptırmasını söylemiştim. Porselen diş normalinden pahalıdır. O gidip normal bir şeyler yaptırmış ve parayı başka şeylere harcamış. Hastayken bu ona çok sıkıntı veriyordu. Ağız temizliği çok önemlidir. O da dişle ilgilidir. Özellikle yaşlı insanların diş yaptırırken rahat kullanabilmesi için en iyisini yaptırmaları gerekir. Öyle para harcamayan, iktisat yapan birisiydi. O istediği için her sene Fethiye’ye giderdik. Bir ay on beş gün bazen daha fazla kalırdık. Giderken buradan bir sürü şey götürürdü. Köyde hediye dağıtırdı. Eskiden arabayla gittiğimiz zaman problem değildi. O zaman steysin arabam vardı. Sonra uçakla gitmeye başladık. Köydeki her kese mutlaka bir hediye alırdı. Köyde herkes onu sever ve görmeye gelirdi.

Mesela bir yetim çocuk vardı köyde. Çocuğun babası yokmuş, annesi de başka biriyle evlenmiş. Acınacak haldeydi. Bu vaziyeti görünce “Çocuğu alalım mı?” dedi. Ben de “Sen istedikten sonra çocuğa ben bakacak değilim ya alalım” dedim. Üç yaşlarında bir erkek çocuğuydu. Altını ıslatıyordu. Bu çocuk çok dövülmüş olacak ki ilk zamanlar sevmek için yaklaşmamıza rağmen bizi yanına hiç yaklaştırmıyordu. Altını ıslatmasının sebebi de yediği dayaklardı zaten. Zamanla bizden dayak yemeyeceğini anladı ki açılmaya başladı. Bir sene evde baktık. Doktora falan da götürdük. O bir sene içerisinde altını ıslatmayı bıraktı. Kadınlar bu işi biliyor. Altına bir şeyler seriyordu. Çocuk her gün altını ıslatıyordu o da değiştiriyordu, sonra yavaş yavaş azaldı ve bitti.

Evlalık aldığımız o çocuğu hanımla beraber büyüttük. Sonra onu yetimleri barındıran, Nevzat Yalçıntaş’ın hanımının da ilgilendiği bir yetim okulunda okuttuk. İlkokulu da bitirdi. Sonra Abdullah Hoca’nın kursuna verdik ama çocuk orada durmak istemedi. Kalmak istemeyince orada çocuklara nasıl dayak attıklarını öğrendim. O sıralar 15 yaşına gelmişti zaten, sonra da gitti. Gittikten sonra annesini bulmuş. Çalışmış şimdi evlenip çoluk çocuk

sahibi olmuş. Bizimle irtibatı bir süre devam etti ama o başka bir köyde oturuyor. Biz de köye senede bir defa falan gidiyoruz. Bu gibi nedenlerden dolayı irtibatımız koptu. Hanımım da, annem de çok anlayışlı insanlardı. Eğer ben bazı başarılı işler yaptıysam, bunda hanımımın rolü çok büyüktür. Kazakistan'da, burada, İlahiyat Fakültesi'nde, Fethiye'de bir takım faaliyetler yaptık. Bu işler hep beraber oldu. Eğer o itiraz etseydi, kabul etmeseydi bu işler olmazdı. Bilakis destek verdi. Başka türlü bu işler yürümezdi. Her zaman kendisine teşekkür borçluyum. Allah gani gani rahmet eylesin ve mekânı cennet olsun!

Ben İstanbul'da hiç kirada oturmadım. 60 senesinde evlendik. 67'de Fatih'te şu an oturduğum evi aldım. Dört odalı bir evdi. O günün şartlarında en lüks binaydı. Merkezi ısıtma sistemi vardı. Sürekli sıcak su akıyordu. Yerler parkeydi. İyi bir evdi. Evlendiğim zaman kirada otursaydım, ödemekte bayağı bir zorluk çekerdim. Hayatımda hiç borçlanmadım. Hiç borcumuz olmadı. Bunda hanımın çok büyük rolü vardır. Mesela Yüksek İslâm Enstitüsü'nde karı koca çalışan arkadaşlar vardı. Benim aldığım maaşın iki katını alıyorlardı ama parayı yetiremiyorlardı. Benim evdeki kazanda delik olmadığı için ne koysan orada duruyordu. O yüzden nereden baksan eşimin başarımdaki rolü çok büyüktür.

Eşimin ailesi Sürmeneliydi. Babaları asker olduğu için Anadolu'nun birçok yerini dolaşmışlar. Bitlis, Bingöl gibi yerlerde görev yapmışlar. İki sene askerlik yaptım. İkinci sene hanımı da yanımda götürdüm. Urfa, Siverek, Diyarbakır gibi birçok yere götürdüm. O şekilde oraları da görmüş olduk. Yurtdışında da birçok yere beraber gittik. Mesela İngiltere, Kuveyt, Mısır, Suudi Arabistan'a gittik. Yalnız Kazakistan'a gelmedi. Çünkü o devrede bir hastalık geçirdi. Ondan sonra nedense istemedi. İki defa bilet parası verdim. "Sen parayı ver, ben arkadaşlarımla geleceğim" diyordu. Hatta bir ara bayağı gelmeye karar vermişlerdi, ama olmadı. Sonra kızım Ayşe'yle annesine belki gelmeye mecbur kalırlar diye iki tane bilet aldım ama o biletler de yandı. Nasip değilmiş, çünkü devamlı kontrol altındaydı. On iki sene kadar önce kanser-

den ameliyat olmuştu. Vefatının sebebi kanserin yeniden nüksetmesiydi. Eşim vefat ettiğinde yetmiş yedi yaşındaydı.

İlk evlendiğimizde hep kayınvalideyle durduk. Daha önce bahsettiğim gibi burası üç katlı bir evdi. Burada yine dört katlı başka bir binaları vardı. Giriş katında bir kiracı vardı. Üst katında ben oturuyordum. Bizim üstümüzde kayınvalide, dördüncü katta da başka bir kiracı oturuyordu. Şimdi onun yerine biz on dairesi bir apartman yaptırдық. Dairelerin yarısını sattım. O parayla onların arsasının bitişiğinde bir arsa vardı. Onu satın aldım. İkisini birleştirdik. Orada bir ev yaptırдық. O binadaki beş daire bize aitti, ama İstanbul'da benim üzerime gayrimenkul kalmadı. Vardı ama hepsi gitti. 1967'de Fatih'teki daireyi alınca kendi dairem oldu. O zamana kadar kayınvalideye ait olan dairelerde oturuyorduk. Kira da vermiyorduk. Benimle aynı binada kayınvalidem de başka bir daire aldı. Onda da çocuklarından biri oturuyor. Baldızım genç yaşta vefat etti. Evlendikten üç dört ay sonra kansere yakalandı ve vefat etti. Ardından kayınvalidem vefat etti. Bir müddet sonra da kayınbiraderim Kemal vefat etti. Kayınbiraderim hiçbir vazife yapmadan, evlenmeden seksen küsur yaşında vefat etti. Ailenin en büyüğü oydu. Annesi ona yeteri kadar para veriyordu. Neden öyle oldu bilmiyorum ama hiç evlenmedi. O aile zengin değildi ama muhtaç da değildi. Burada hem dindarlığı ve hem de bana yaptığı iyiliklerden dolayı kayın validem Zehra hanımı saygı ile anıyor, kendisine Allah'tan rahmet ve mağfiret diliyorum. Mekanı cennet olsun.

DAHA ÖNCEKİ EVLENME TEŞEBBÜSLERİM SONUÇSUZ KALDI

İzmir günlerimde bir evlenme teşebbüsüm olmuştu. Mısır'dan döndükten sonra Kestanepazarı'nda çalışmaya başladım. Birçok kimse evlenmem için gayret ediyordu. Resmi doğum tarihim 1932 olmasına rağmen gerçekte 1927 doğumluydum. Yani

İzmir'e döndüğümde 30 yaşında, yetişkin ve evlenme çağı neredeyse geçmekte olan bir gençtim. Kestanepazarı'nda Aksekili bir işadamı vardı. Basmane'de evi olan, zengin bir adamdı. Onu bazı kimseler söylemişti bana. Bir kızı varmış. Böyle birkaç kimse daha vardı. Hacı Bekir diye zengin bir adam daha vardı. Onu KIZINI gördüm fakat hoşuma gitmedi. Bizim hocanın da akrabasıydı o. Hacı Bekir'in kızıyla, o adamın kızı aşağı yukarı aynı seviyedeydi ama ben o diğer kızın babasını beğendiğim için o kızı almaya karar verdim. Çok hoş, iyi bir insandı. Onların oturduğu yere gidip farkına vardırılmadan kızı sokakta birkaç defa gördüm. Kızı babasından istemeye hazırlandık. Araya bazı adamlar koyduk. Tam o sırada bir rüya gördüm. Rüyamda adamla konuşuyoruz. Adam bana "Oğlum benim kızım sana yaramaz" dedi. Bu kafama takıldı. Düşüneyim diye biraz ara verelim dedim.

İzmir'in meşhur bir fuarı var. Fuar zamanı herkes fuarı gezmeye gider. Ben de bir gün Mehmet Öztapacı adındaki bir arkadaşıyla beraber gezmeye gittim. O kızı başka bir gençle gezerken gördüm. Sonra öğrendim ki kız biraz haylazmış. O yüzden vazgeçtim. Burada ilginç olan benim kıza babasından dolayı talip olmam ve yine rüyada babası tarafından uyarılmamdır aslında. Yani benim bakışıma göre kız çok güzel değildi aslında ama ailesi iyi, zengin bir aileydi. Babası çok iyi bir insandı. Benim şartlarıma, kişiliğime ve inancıma uygun bir kimseydi. Onun dışında İzmir'de birkaç kız gördüm. Hiç birisi nasip değilmiş, olmadı.

Mısır'da da bir evlenme teşebbüsüm olmuştu. Bizim talebe arkadaşlardan birkaç kişi, Mısır'da evlenmişti. Görüştüğüm Türk ailelerinden birisinin akrabalarının bir kızı vardı. Annesini de tanıyordum. O kızla bir evlenme teşebbüsüm oldu. Orada ilişkiler serbest tabi. Ben kızı gördüm ve kendi kendime evlenmeye karar verdim. Türkçe ve Arapça biliyordu. Biraz tahsili de vardı. Hoşuma da gitti. Mısır'da anne gibi kabul ettiğimiz Hatice Hanım o aileyi tanıyordu. Ben bu meseleden hiç kimseye bahsetmeden direkt ona açtım. Bunun üzerine Hatice Hanım bana nasihatte bulundu. "Mısır kadınları biraz oynaktır. Kocalarına fazla itaat etmezler.

Seni memleketinde bekleyen bir ailen var. Sakın buradan evlenme, sabret.” dedi. Öyle şeyler söyledi ki beni tamamen soğuttu. Benim oradan evlenmeme karşıydı. O kızı ve aileyi benden daha iyi tanıyordu tabi. “Onlar sana yaramaz” dedi. Ben zaten saf bir insanım. “Tamam” dedim. Zaten Hatice Hanım’a onun tasvibini almak için gitmiştim. O da tasvip etmeyince, o iş orda kaldı. Bu hadiseyi daha sonradan kimseye de anlatmadım. O kızın ismini bile unuttum şimdi.

DEVLETE AÇILAN DAVA

Daha önce bahsettiğim gibi, İzmir’deyken Devleti mahkemeye vermiştim. Ali Hikmet Berki avukatlığımı yapıyordu. O, Türkiye’de çok tanınmış bir kişiydi. Onların Ankara’da bir hukuk bürosu vardı. Tekrar bu işlerle uğraşmak için Ankara’ya gittim.

O zaman Hilâl mecmuasını çıkaran M. Şevket Eygi vardı. Diyanet İşleri Başkanlığı’nda mütercim kadrosunda çalışıyordu. Fransızca biliyor. Bazı kimseler bana “Boş duracağına en azından bir vaizlik al” dedi. Diyanet İşleri Başkanlığı’na bir dilekçe ile müracaat ettim. Onlar da usul olarak bir imtihan yapıyor. O zaman vaiz, müftü imtihan ile belirleniyordu. Ben ziyarete gitmiştim. Onlarla tanışınca bana bu işi teklif ettiler ben de kabul ettim. Şevket Eygi dilekçemi yazıp “Bunu götürüp, başkana ver. Onun zaten orada bir kitabı vardır. Hepsi işaretlidir. Orada işaretli olan ibareleri sana okutur. Düzgün okursan kapat der ve sana görevi verir” dediler. Diyanet İşleri Başkanı hâlâ, 1953 senesinde yanına gittiğimiz Eyüp Sabri Hayırlıoğlu’ydu. Fakat onlar benim onunla daha önceden olan temasımı bilmiyorlardı. Ben anlattım ama onu unutmuştur dediler.

Dilekçeyi alıp başkana gittim. Dilekçeyi verdim. Adam hiç kafasını kaldırıp bana bakmıyordu zaten. Bir müddet sonra dilekçemi okuyup bana baktı, “Otur” dedi, ama hâlâ yüzüme bakmıyordu. Bir kitap çıkardı. Oradan bir yer açıp okumamı söyledi. Arapçam düzgün olduğu için orayı doğru bir şekilde okudum. “Kapat” dedi.

Ondan sonra benim evrakıma “vaizlik verilsin” diye bir not düştü. Dilekçeyi bana uzatırken kafasını kaldırdı. Baktı, baktı sonra “Nere-lisin?” dedi. Ben de “Muğlalıyım” dedim. Bunun üzerine kendisine bir çeki düzen verdi ve “Muğlalı Ali Rıza Efendi’yi tanır mısın?” dedi. Ben de işittiğimi söyledim. “O, benim hocamdır” dedi ve anlatmaya başladı. “Sen de Muğlalı olduğuna göre onun gibi bir hoca olabilir misin?” dedi. Böyle 10-15 dakika konuştu, ben de ayakta dinliyordum. Beni hatırlamadı tabi. Muğlalı Ali Rıza Efendi her şeyi kapattı. Tekrar oturttu beni. Dilekçe hâlâ elimde duruyor. Zile basıp hademeyi çağırdı. Ne içersin, diye sordu. Bir çay ikram etti. Bir saat oturduk. Diğer arkadaşlar da “bu imtihan ne kadar da uzun sürüyor” diye bekliyorlarmış. Bir saat boyunca Ali Rıza Bey’i anlattı. Konuştu, beni konuşturdu. Ben de kendisine “hocam himmetinizle ben de Ali Rıza Efendi gibi bir müderris olurum” diyordum arada, çok hoşuna gitti. Sonra ben ayrıldım oradan. Ne oldu diye sordular, anlattım. Bu, Ali Rıza Efendi’nin şefaatiyle böyle olmuş dediler. Fakat ben o vaizliği sonradan ihtiyaç olmadığı için almadım. Yoksa bana resmen vaizlik müsaadesi çıkmıştı.

Ali Rıza Efendi’yi ben tanımadım. Daha önceden vefat etmiş. Çok tanınmış bir hoca. Onun başka talebeleriyle de karşılaştım. Muğla’dan, eskiden çok âlim yetiştirmiş. Ben Muğla’da bulunduğum sırada yaşayan beş altı tane dersîâm vardı. Onlar benim Muğla’da okuduğum mukabeleye geliyorlardı. Hepsi bize destek vermişlerdi.

Şevket Eygi’yi de orada tanıdım. İlişkimiz ondan sonra da devam etti. Eyüp Sabri Hayırlıoğlu bana tembihte bulundu. Yaşlı olmasına rağmen hafif sakallı, çok yakışıklı bir insandı. “Ankara’ya her gelişinde bana uğrayacaksın” dedi. Ben de gidiyordum. Beni birkaç defa yemeğe götürdü. Bana öyle çok itibar ediyordu ki davet edildiği yerlere de götürüyordu. Bazı evlere gidiyorduk. Bakıyoruz mükellef sofralar kurulmuş. Diyanet İşleri Başkanı olarak yanında bir kişi götürebilirdi tabi ama her önüne geleni değil. Ben ne akrabası ne de talebesiydim. Sadece Ali Rıza Efendi’nin memleketlisiydim. O kadar itibar etti. Hayret ettim

tabi. Ama kendisi çok güzel, çok hoş bir insandı. Yine bir gün beraber yemeğe gitmiştik. Beni makamına çağırıldı. Her gittiğim yerde kadınlar bana takılıyor. Çok yakışıklı bir insansın diyorlar. Bir bak bakalım bana öyle miyim?” dedi. Ben de “Gerçekten öylesiniz” dedim. Hoca Efendi yaşlı olmasına rağmen gerçekten dinç ve yakışıklı bir insandı. Aramızda bu kadar bir samimiyet gelişti. Fakat 1953 yılında aramızda geçen olayı hatırlamadı.

Eyüp Sabri Hayırlıoğlu 27 Mayıs 1960 darbesiyle görevinden ayrıldı. Yerine Ömer Nasuhi Bilmen geldi. İrtibatımız sonradan yavaş yavaş kesildi. İlk karşılaşmamız çok farklıydı ama sonradan kırk yıllık ahbap gibi olduk. Sanırım o ilk görüşmemizi hiç hatırlamadı. Ben de o konuya hiç temas etmedim. Ama hatırlayıp hissettirmeden onu affettirmek için mi bana böyle davrandı, onu bilemiyorum. Yalnız beni tanımadığı için bir vatandaş gibi kabul edip, sonra da Muğlalı olduğumu öğrenince hocasından dolayı bana ilgi gösterdi. Yani hocaya hürmet, ana babaya hürmet, hocanın hemşerisine ve akrabasına da hürmeti gerektiriyor. “Tâlimü'l-Müteallim” isimli kitapta yazılıdır bunlar. Yani hocana hürmet ettiğin gibi onun hanımına, çocuklarına ve memleketlisine de hürmet edeceksin diye yazıyordu bu kitapta.

Ben o dönemlerde Ankara'ya sık sık gidip geliyordum. Ulus'ta Posta Caddesi'nde bir otelde kalıyordum. Gidip geldim ama bir netice alamadım. Bir gün Ali Himmet Berki beni çağırıldı. “Bu adamlar senin hakkını resmen gasp edip, vermiyor. Bunu bana söylediler, sen o genci çağır ve kendisine ‘biz üzümlere siyasi iradede dolayı bu gencin hakkını gasp ediyoruz. Sen bunu ona uygun bir dille anlat. Biz mahkeme olarak aleyhinde karar vereceğiz.’ anlamında bir şeyler söylediklerini bana aktardı. Ali Himmet Berki Bey'i Mısır'da da görmüştüm. Baktığı bazı davalardan dolayı oraya gelmişti. Ben de ona mihmandarlık yaptım. Beni yanına çağırıldığında “Onlar bunu böyle bildir dediler. Devletin karşısında durulmaz. Siyasi irade yalnız seninkini değil, alınan bütün diplomaları kabul etmemeye karar vermiş. Mahkemede buna uymak zorunda. Dolayısıyla bu davayı kaybedeceğiz fakat sen buna üzülme.

Bu başka yollardan telâfi olur. Ben bunu takibe devam edeceğim” dedi ve beni teselli etmeye çalıştı. Ben de tamam dedim. Benden para almadı. Danıştaydaki hakimlerin çoğu Ali Himmet Berki'nin öğrencisiydi. Ancak o günkü siyasî idare başta Celal Bayer olmak üzere Mısır'da okuyan öğrencilerin Türkiye'de çalışmalarını istemiyordu.

İSTANBUL İMAM HATİP OKULU'NDA ÖĞRETMENLİĞİM

Vefa'ya yerleştikten sonra, 1960 senesinin şubat döneminde İstanbul İmam Hatip Okulunda öğretmenliğe başladım. O zaman imam hatip okullarına Milli Eğitim Müdürlüğü öğretmen atıyordu. Oraya birisi götürdü beni, tanıştık. Okul müdürü Gündüz Akbıyık, seni Arapça derslerine alalım dedi. Arapça dersleri vermeye başladım. O günlerde medreselerde okumuş bazı yaşlı hocalar vardı. Orada bir sömestr ders verdim. O günlerde 27 Mayıs ihtilâli oldu. Orada Ali Rıza Sağman diye bir Kur'an-ı Kerim hocası vardı. Kendine has bazı tavırları vardı. Atatürk'ün elini sıkıp öptüğü için kendi elini göstererek bu el öpülecek eldir derdi. Öyle Atatürkçü bir tavrı vardı. Kendi anlattığına göre bunun sebebi, Atatürk İstanbul'a geldiği zaman Ali Rıza Sağman'ı ve arkadaşlarını çağırıp Kur'an okuturmuş.

Atatürk çok renkli bir insandır. Mesela bazı şarkıcı, türkücü kadınları toplayıp eğlence düzenliyor. Bir taraftan da hafızları çağırıp onlara da Kur'an okutuyor. Bununla ilgili onun anlattığı bir hikâye daha var. Bir gün yine hafızları çağırıyor. Mustafa Kemal'in yanında yabancılar da varmış. Hafızlardan birine Kur'an okumasını söylüyor. O da hemen oturduğu sandalyeden kalkarak yere oturup diz çökmüş, başına da bir takke giymiş ve Kur'an okumuş. Mustafa Kemal “işte terbiye budur. Bak bu hafız sandalyede oturarak Kur'an okumadı, aferin” diyerek taltif etmiş. Ali Rıza Sağman gibi adamlar Mustafa Kemal'in bir yönünü biliyorlar. Sadece onlarla ilgili olan yönünü biliyorlar. Tabi Mustafa Kemal onlara

yakınlık gösteriyor, takdir, taltif ediyor. Bilmiyorum ama belki de para veriyor. O yüzden adam onu sevmiş.

27 Mayıs İhtilâli olduktan sonra, o zamanki müdür Gündüz Akbıyık okulda hocalara bir yemek verdi. Bir defasında hep Halk Parti düşüncesinde olan hocaları davet etmişti. Hocalar için ayrıca yemek çıkarıyordu. Beni de çağırdı. Kendisiyle münasebetimiz iyiydi. Okulda yapılan bu toplantılara ben de birkaç defa katıldım. Orada çok kötü şeyler konuşuluyordu. Menderes hakkında aleyhte çok konuşma yapanlar oluyordu. Okulda Rasim diye bir matematik hocası vardı. Matematik hocaları liselerde itibarlı hocalar oluyordu. O da gerçekten mesleğinde çok başarılı bir adamdı. Fakat ikide bir “Hayatta en çok üzüldüğüm şey, Atatürk gibi içki içemiyorum. Şöyle Atatürk gibi içki içebilsem” diyordu. Midesinde bir rahatsızlık varmış, içemiyormuş. Adam açıkça konuşuyordu bunu. Bir de Halk Partili olan bir avukat derse geliyordu. O yemekli toplantıda bir konuşma yaptı. Hep Menderes’in, Demokrat Parti’nin aleyhinde konuştu. Şunu söylediğini hatırlıyorum. “Menderes idam edilecek. Fırsat verseler ipini ben çekerim.” dedi.

İmam Hatip Okulu müdürü Gündüz Akbıyık bunları çağırıyordu fakat diğer meslek hocaları o toplantılara gelmiyordu. Ben niye gidiyordum onu bilmiyorum ama Gündüz Akbıyık ile aram iyiydi. Bir de ilişkilerde karizmatik bir tarafım vardır. Bir insanla ahbab olduğum zaman kısa zamanda kaynaşıyordum. Her halde böyle bir şeyden kaynaklanıyordu çünkü diğer meslek dersi hocalarını çağırılmıyordu. Belki de diplomam var, yüksek tahsil yaptığım için bana itibar ediyordu. Neyse, orada bu Halk Partililerin çok sevindiğini, Menderese çok kızdıklarını dinledim, zaten 27 Mayıs’tan önce İstanbul’da devamlı gösteriler oluyordu. Polis bir sokakta gösteri yapanları kovalıyordu. Onlar da ara sokaklara kaçıyorlardı. Bir de bakıyorsun diğer taraftan başka bir grup geliyor. Bağırıp çağırıyorlardı. Polis birini bertaraf ediyordu, diğer caddeden başka bir grup çıkıyordu. Böyle hazır adamlar vardı. Bu adamların işi gücü yok mu diye şaşıryordum.

27 Mayıs İhtilali olduktan sonra imam hatip okulunda bizzat

şahit olduğum bazı olaylar oldu. Milli Eğitim Bakanlığı Hasan Ali Yücel'in başkanlığında üç kişilik bir heyet gönderdi. Okulda on beş gün boyunca araştırma yaptılar. Talebelerle ve hocalarla tek tek görüştüler. Birkaç defa benimle de görüştüler. Hasan Ali Yücel orta boylu, yakışıklı, gayet güzel konuşan, insani münasebetleri çok iyi olan, sevimli bir şahsiyetti. Bu görüşmelerin neticesinde raporunu hazırlayıp bir toplantı tertip etti. Toplantıya hocalar ve okulun ihtiyaçlarını karşıladığı için İlim Yayma Cemiyeti'nden bazı kişiler katıldı. Hasan Ali Yücel toplantıda ayağa kalkıp bir konuşma yaptı. "Türkiye'de bu okullara ihtiyaç yok. Ben bir saatte imam, bir saatte de müezzin yetiştiririm" dedi. O zaman Dr. İsmail Niyazi Bey "Bize dini bilgi lâzım" dedi. Bunun üzerine o da "Bilgi için İlahiyat Fakültesi var" dedi. O zaman İlahiyat Fakültesine lise mezunları gidiyordu. Yeni gelmiş, İlahiyat Fakültesi mezunu iki tane öğretmen arkadaş vardı. İsmail Niyazi Bey İlahiyat Fakültesinde okuyanlar yeterli değil. Onların bilgileri bizi tatmin etmiyor deyince, ilâhiyatlı arkadaşlar bu bize hakarettir diye itiraz etti. O sırada ortaklık biraz karıştı. Hasan Ali Yücel konuşmasına devam etmek istedi, ama orada bulunan hocalar ve İlim Yayma Cemiyetinden kim varsa, aralarında bir gürültü koptu, sandalyeler havada uçtu. Herkes birbirine girdi. Hasan Ali Yücel toplantıyı terk etti. Bu arbedenin sebebi o iki öğretmendi. Onlar İsmail Bey'in üzerine yürüdüler. Neyse orada bir arbede oldu, o iş öyle bitti. Ondan sonra Hasan Ali Yücel bir rapor hazırlayıp Milli Eğitim Bakanlığına verdi. Zaman zaman Milli Eğitim Bakanlığında veya başka yerlerde imam hatip okullarıyla ilgili bazı çatlak sesler çıkmaya başladı. Bu olaylar Hasan Ali Yücel'in raporuna dayalı oluyordu. Hasan Ali Yücel, bu okulların kapatılması gerektiğini kendince gerekçelendirmişti. Bu raporda liselere din dersi meselesi var mı? Bilmiyorum. Çünkü raporu okumadım ama bakmak lâzım.

Bizim okulun müdürü Gündüz Akbıyık, Hasan Ali Yücel'e çok itibar ediyordu. Ben hep uzaktan seyrediyordum. Meselelerin içine girmiyordum. İhtilâlden sonra haziran ayının sonlarında bir gün okulda kimse kalmamıştı ve bir akşam üzeriydi ben

de henüz okuldan çıkmamıştım. Okuldan çıkıp giderken Ali Rıza Sağman, yanında da yüksek rütbeli birkaç subay ve İstanbul Merkez Komutanı Faruk Gürler ile birlikte okula geldi. Ali Rıza Sağman “Sen gitmedin mi? Bizimle beraber ol” dedi. O zaman Kör Sadri diye birisi vardı. Müdürü görevden aldılar. Yerine bu Sadri’yi müdür vekili atadılar. Bir gözü sakattı galiba. O yüzden Kör Sadri diyorlardı. Ali Rıza Sağman bana öyle deyince ben de “Peki” dedim. Faruk Gürler’in yanında iki tane yaveri var. Onlar da subaydı. Hep beraber müdürün odasına girdik. Kör Sadri İmam Hatip okulları hakkında hayırhah düşünmeyen birisiydi. Faruk Gürler’e “Bu okulda korkunç bir Atatürk düşmanlığı var” dedi. Ali Rıza Sağman da “Ya Sadri Bey, ben de bu okuldayım. Hiç bunu duymadım. Nereden çıkardın bunu?” dedi. Kör Sadri “Efendim bayrak düşmanlığı var” dedi. Ali Rıza Sağman’da “Yahu burada böyle bir şey yok” dedi. Çünkü Ali Rıza Sağman Faruk Gürler’in arkadaşı, tanıdığı birisiydi. Kör Sadri ne kadar aleyhte söylenecek şey varsa söyledi. Faruk Gürler de yanındaki adamlara bunları not aldırıyordu. Ali Rıza Sağman, Kör Sadri’nin söylediği her şeyi yalanladı. Tam bir komediydi bu görüşme. Ondan sonra Faruk Gürler, Ali Rıza Sağman’a “Hocam Atatürk’ü bu millete neden sevdiremedik?” dedi. Adamlar anlıyor meseleyi tabi. Ali Rıza Sağman ve ben “Muhitimiz, okulumuz, çocuklarımız Atatürk’ü sever” gibi bir takım şeyler söyledik. Bu toplantı böylece bitti fakat Faruk Gürler Kör Sadri’ye değil Ali Rıza Sağman’a inandığı için herhangi bir şey olmadı. İmam hatip okuluna Cemal Gürsel de geldi, ama o geldiğinde ben yoktum. O zaman cumhurbaşkanıydı. Şimdiki Meclis başkanı Mehmet Ali Şahin o zaman orada talebeydi. Ben oradayken çok zeki, çalışkan talebeler vardı. Onlarla ilgileniyordum. Onlar da bana sıcak ilgi duyuyorlardı.

Sonra ben asker olarak Siverek’e gittim. Orada Siverek Şehir Kulübü var. Siverek küçük bir kaza. Ben de arasına bazı arkadaşlarla şehir kulübüne gidiyordum. Bir gün Abuzer Ağa diye birisi yüksek sesle konuşuyor. O zaman artık İnönü başbakandı. Bu adam Hilvanlıymış. Etrafında bir sürü adam var, Abuzer Ağa

alabildiğine yüksek sesle konuşuyor. Hilvan'a bir kaymakam tayin edilmiş. Bu kaymakamı beğenmemişler. Kaymakamın görevden alınmasını istemişler ilgili merciler onu görevden almamış. Abuzer Ağa şöyle konuşuyordu: “İnönü'ye telefon açtım. Ben şahsen iki yüz, üç yüz kişinin cebine harçlığını koydum. Gösteri yapması için Ankara'ya, İstanbul'a gönderdim ve ihtilâl böyle oldu. Bu kadar desteğimizden sonra senin yapacağın bu muydu?” dedim ve İnönü'ye çıktım diye anlatıyor. Ondan sonra kaymakamı hemen almış. Hakikaten ihtilâlden önce İstanbul'da beş bin, on bin kişi gece gündüz gösteri yapıyordu. Daha çok genç adamlardı bunlar. O zaman Abuzer Ağa bunu anlattı. Şarkta ne kadar Halk Partili ağa varsa her biri böyle bir gurup insan görevlendirip İstanbul'a göndermiş. Ceplerine 3-5 aylık harçlıklarını da koymuşlar. Adamların görevi yemek, içmek ve gösteri yapmak. 27 Mayıs ihtilâlini yaptıran yüzde yüz Halk Partisidir. Nitekim ihtilâl olduktan sonra da İnönü başbakan oldu. Karşılığında bunu verdiler. Yine birisi anlattı. İhtilâlden sonra Cemal Gürsel cumhurbaşkanı, bir de konseyleri var. İnönü hemen başbakan olmak istiyor. Bunlar da biraz geciktiriyor. Bir süre sonra İnönü hayıflanarak Cemal Gürsel'e gidiyor. Cemal Gürsel “Paşam, nedir bu aceleiniz?” diyor. İnönü ile ilgili böyle rivayetler var. Demokrat Parti'yi yiyip bitiren Halk Partisi ve İnönü'dür. 1950 yılından sonra Halk Partisi normal yollarla iktidara gelememiştir.

İSMAİLAĞA KUR'AN KURSU

İsmail Ağa Kur'an Kursu'ndaki hocalık günlerim de aynı döneme rastlıyor. Buradaki hocalığım uzun bir süre devam etti. Yüksek İslâm Enstitüsü'ne hoca olduktan sonra da oraya devam ettim. Liseyi bitirip Kasım ayında askere gidene kadar, hem imam hatip okulunda hem de İsmail Ağa'da dersler vermeye devam ettim. İsmail Ağa'da Akaid-i Nesefî ve Arapça dersleri okutuyordum. O dönemler İsmail Ağa'da şartlar çok kötüydü. O talebelerin kaldığı yerler çok kötü durumdaydı. Gönenli Hoca'nın yurtları vardı. Onlar da öyleydi. Ben Egeliyim, bizim çocukluğumuzda köyleri-

mizdeki hayatımız vs. buralara göre çok daha iyi bir durumdaydı. Bir kere pis kokudan dolayı yurttan içeri giremezsiniz. İnsanları balık istifi gibi doldurmuşlar. En fazla 3-4 kişi kalacak odaya 7-8 kişi koymuşlar. Ranzalar beş para etmez. İsmail Ağa'da da yatakhane vardı. O da öyleydi. Talebeler çok kötü şartlarda yaşıyordu. Biz de o şartlarda ders veriyorduk. Türkiye o senelerde öyleydi. İsmail Ağa'da Eşref Bey diye birisi vardı. O ilgileniyordu. Daha sonraları Fatih Koleji'ni yaptırdı.

Askerden sonra birkaç defa daha orada derse gittim. O zaman Kur'an kursunda bir cemaat ağırlığı yoktu. Zaten Mahmud Efendi'nin cemaati yoktu. O zaman Nakşî şeyhi, Ali Haydar Efendi'ydı. Mahmud Efendi İsmail Ağa Camiinde imamdı. Ali Haydar Efendi'nin bir oğlu vardı. O şeyh olacaktı. Onun oğlu aynı zamanda Osman Saraç'ın da kayınpederidir. Neyse aralarında büyük mücadele oldu. Ali Haydar Efendi, Mahmud Efendi'yi işaret etmiş. Sonra Mahmud Efendi şeyh oldu. Ben bu işin teferruatını pek fazla bilmiyorum. Sadece aralarında bir ihtilaf olduğunu ve uzunca bir süre mücadele verdiklerini biliyorum. Osman Saraç'ın oğlu Mustafa Saraç'la, Abdullah Ustaosmanoğlu bu işin detaylarını daha iyi bilirler. Ali Haydar Efendi'nin o zaman Mahmud Efendi'yi işaret ettiği söyleniyordu. Sonraları İsmail Ağa Kur'an Kursu'nu Ahmet Vanlı idare etmeye başladı. Oraya binalar yaptırdılar. Ben sonradan yavaş yavaş orayla ilgimi kestim ama Ahmet Vanlı talebemiz olduğu için davet ediyordu. Kursuna gidiyordum. Birkaç defa tekkeye de gittim. İsmail Ağa'dan biraz ileri gittiğinizde ayrı bir bina olarak orada Haydar Efendi'nin tekkesi var. O tekke hâlâ orada duruyor. O tekkeyi İsmail Ağa cemaati kullanmıyor. Ama tarikatın asıl mekânı orasıdır.

KUR'AN KURSLARINDA DAYAKLA EĞİTİM

Vaktiyle Başkurdistan'a gitmiştim. Oranın başkenti Ufa'dır. Daha önce Rusya Müftülüğü'nün merkezi orasıydı. Talat Tacettin diye bir müftü vardı. Talat Tacettin, mihmandarlığımı yapması

için yanıma Türkçe bilen Tatar bir çocuk verdi. Birkaç gün beraber kaldıktan sonra Türkçeyi nerede öğrendiğini sordum. Eskişehir'de öğrendiğini söyledi ve şu olayı anlattı: “Birkaç arkadaş Eskişehir'de Kur'an kursuna gittik. Bir sene kaldıktan sonra oradan kaçtık” dedi. Niye kaçtıklarını sordum. “Üç sebebi var. Birincisi dövüyorlardı. İkincisi aç bırakıyorlardı. Mesela dersini yapamadın mı, bir öğün yemeği kesiyorlardı. Üçüncüsü de hasta olduğumuz zaman yalan söylüyorsun diyerek bizi doktora göstermiyorlardı. Dayanmadık, neticede kaçtık” dedi. Bunun üzerine anladım ki bizim Kur'an kurslarında talebelere kötü muamele yapılıyor.

Türkiye'ye döndükten sonra Abdullah Ustaosmanoğlu Hoca vasıtasıyla 20-25 kadar Kur'an Kursu hocasını topladık. Onlara bu meseleyi anlattım. “Bir kere dayak dinen de, örfen de bizim sistemimizde yok. Bu nasıl oluyor?” dedim. Birçoğu kabul etti ama 5-6 tane hoca ısrar etti. “Bu işler dayaksız yürümez” dedi. Bir türlü adamlara anlatamadık. Hatta öyle Kur'an kursları varmış ki, eziyet aletleri bulunduruyormuş ve onunla talebeyi korkutuyorlarmış. Onlara şunu anlatmaya çalıştım. Mesela Rusya'da okullarda dayak yasaktır. Gerçekten komünist devrimin bir başarısı varsa, o da sadece eğitim ve öğretimdedir. Bu işe çok önem vermişler ve bütün vatandaşlarını lise mezunu yapmışlar. Daha sonra bu konuda biraz araştırma yaptım. Öyle ki, küçük yaştaki çocuklara dayak atıldığı zaman şuur altında birikiyor. Sonra fırsat bulduğu zaman o da başkasına dayak atıyor. Psikolojik bir şey bu. Mesela dayak yiyerek okumuş bir öğretmen talebeyi dövmekten zevk alır.

Bu durum askerde de aynı. Usta askerler, acemi askerleri dövüp eziyet ediyor. Ezilen, dayak yiyen, hakaret gören acemi asker de usta olduğu zaman aynı şeyi gelen acemi askerlere yapıyor. O nedenle dayak menfidir. Şuuraltında birikim yapıyor. Fırsat bulunduğu zaman şuuraltından onu çıkarmak için dayak yiyen kişi de başkasını dövüyor. Gençliğinde bazı kimselerin şuuraltında bir şeyler birikiyor. Bu mevki, kadın vs. gibi şeylerle ilgili de olabilir. Belli bir süre sonra fırsat bulduğu zaman da onu yapmaya çalışır. Yapmazsa o ayrı bir şey, fakat bu bir dürtüdür. İnsanın yapısın-

da var. Dolayısıyla dayak son derece kötü bir şeydir. Mesela ben, aşağıda anlatacağım üzere, sadece bir defa babamdan bir hırsızlık dolayısıyla -aslında hırsızlık değildi ama o öyle kabul etti- dayak yedim. Annemden ise hiç dayak yemedim. Aynı şekilde öğretmenlerimden de hiç dayak yemedim. Onun için bende birisini dövmekten zevk almak gibi menfi bir duygu yoktur.

BEN DE BABAMDAN BİR KEZ DAYAK YEMİŞTİM

8-10 yaşlarındaydım. Köydeki çocuklarla birlikte gezip oynuyorduk. O zamanlar Koca Ömer adındaki komşumuzun bir bostanı vardı. Oynadığım çocuklar genellikle benden 1-2 yaş büyüktü. Koca Ömer de kavun, karpuz ekmiş onu suluyordu. Gözleri az görüyordu. Diğer çocuklar şuradan bir kelek alıp yiyelim bu adamın gözleri az görüyor, fark etmez dediler. En ufakları da ben olduğum için “Adam nasılsa tarlanın öbür ucunda. Sen diğer ucuna git. İyi bir kelek kopar yiyelim” dediler. Ben de gidip keleşini koparttım. Kesip, yedik. Bu komşumuz babama “Senin oğlan gözümün önünde geldi, keleşini alıp götürdü” demiş. Bunun üzerine babam beni çağırırdı. “Koca Ömer’in keleşini çalmışsın” dedi. “Birkaç kişi oynuyorduk. Çocuklar beni gönderdi. Ben de gidip aldım” diye anlattım. Sen misin bunu yapan diye önce biraz tehdit etti, ondan sonra birkaç tane vurdu. Nasıl vurduğunu hatırlamıyorum ama dövdüğünü hatırlıyorum. Ondan sonra da o çocuklarla oynamayı bana yasakladı. Babamdan bu şekilde bir dayak yedim ama babamın diğer kardeşlerimi, özellikle kız kardeşlerimi dövdüğünü biliyorum. Bir daha da böyle bir şey olmadı zaten. Babam çok dürüst, prensip sahibi ve sert bir insandı. Hiç taviz vermezdi. Onun için en ufak bir mesele olduğu zaman hemen cezalandırırdı.

Babamla ilgili bir de şunu hatırlıyorum. Bizde ekinlere su vermeye “su sulama” derler. Su sulamaya gece vaktinde gidilir, sabah erkenden de bitirilir. Babam su için gitmiş. Annem de yemek hazırladı. Bir bahar vaktiydi. Artık mayıs veya haziran ayı mıydı, tam olarak bilemiyorum ama bizim memlekette otların,

her şeyin büyüdüğü bir mevsimdi. Ben de yemeği aldım babama götürüyordum fakat giderken tarlalardan geçiyordum. Öyle güzel çiçekler var ki, ben onlara dalmışım. Oynuyorum, koparıyorum derken aradan bir saat geçmiş. Babam da beni uzaktan görüyormuş. Yanına gelince dövmedi ama dövmekten beter bir şekilde bağırıp, çağırdı. O zaman gecikmişim çünkü tabiatla alakam çok kuvvetlidir. Mesela yolda giderken yollar çok güzel çiçeklenmişse onlara çok bakarım ve yanımda birisi varsa “Bak ne kadar güzel olmuş vs.” diyerek ona da anlatırım. Çocukluktan beri tabiattaki güzelliklere karşı bir ilgim vardır.

YEDEK SUBAY ÖĞRETMEN OLARAK SİVEREK'E GİDİYORUM

Mısır'dan döndükten sonra bir süre asker kaçağı olarak kaldım çünkü askere er olarak gitmek istemiyordum. Yedek subay olabilmek için liseyi bitirdim. Liseyi bitirdikten sonra Fethiye'ye gittim. Orada eniştem var. O zaman Fethiye'de evimiz yoktu bizim. Onun evine giden yol şube başkanının evinin önünden geçiyordu. Sabah oradan çıktım, yürüyerek şubeye gidiyordum. O sırada askerlik şubesi başkanı beni görmüş. Beni yakalatmak için hemen şubeye gidip ekip çıkartmış. Neyse ben şubeye gittim. Adam beni görünce şaşırdı. Önce sert bir dille bana çıkıştı. “Nerdesin? Kaç senedir seni arıyoruz. Bugüne kadar kaçtın da şimdi niye geldin?” dedi. Ben de “Liseyi bitirebilmek için kaçtım” dedim. Belgeyi gösterdim. Yedek subay olmak üzere geldiğimi söyledim. Adam şaşırdı. O zaman yedek subay olmak için şubeye müracaat ediyorsun. Şube seni tam teşekküllü bir hastaneye sevk ediyor. Şube başkanı, “bu durumda seni tebrik etmek lâzım” dedi. Üstelik oturtup biraz sohbet ettik. Beraber kahve içtik. Ondan sonra muameleleri başlattı. Beni İzmir'e sevk ettiler. Oradan yedek subay olabilir diye bir rapor çıktı. Bir sakatlık vs. çıkarsa asker yapmıyorlar zaten. Raporu aldıktan sonra doğru İstanbul'a geldim. Buradaki şubeye de başvurudum. Ondan sonra sevkiyatı beklemeye başladım.

Bu sırada Milli Birlik Komitesi bir karar çıkardı. O sene yedek subay olmaya hak kazananlar yedek subay öğretmen olarak görev alacaktı. Bu karar üzerine Kasım ayında şubeye gittim. Şubeden herkese sevk verdiler. Benim sevkim Urfa'ya çıktı. Urfa, gelen yedek subayları ihtiyaç duyduğu yere gönderiyordu. Yerim Urfa Siverek Türközü İlkokulu'na çıktı. Tabi ben biraz endişe ettim. Orayı bir köy yeri diye düşünmüştüm. Siverek'e gittiğimde gördüm ki Türközü şehrin içinde bir ilkokulmuş. Birçok arkadaş köylere düştü. Gittikleri yerlerde perişan oldular. Ben Siverek'in merkezine düşmüştüm. Tabi burada okul müdürü, öğretmenler ve arkadaşlardan birçok kişi vardı. Tanıştığım kişilerin hepsi hoş insanlardı. Burada Mustafa Özgörmüş diye bir arkadaş vardı. Çok iyi dosttuk. Hatta dostluğumuz uzun yıllar devam etti ama zaman içerisinde koptu tabi. Okul müdürü de hoş bir insandı. İlk önce birinci sınıfı okuttum. İkinci senemde de beşinci sınıfı okuttum. İlkokul öğretmenliği çok hoş ve zevkli bir işti. Çocukların hepsi çok sevimliydi. Oralarda herkes Türkçe biliyordu ama köylerde yaşayanlar genelde bilmiyordu. Çocukların hepsi öğretmene çok bağlıydı ve onu seviyorlardı. Orada talebelerle çok güzel günler geçirdim.

İlkokul birinci sınıfları okuttuğum sene bir gün yanıma, beraberinde kendisinden bir yaş küçük bir çocukla bir talebe geldi. "Bu evde durmuyor. Okula gelmek istiyor. Annemler göndermek için izin istiyor" dedi. Ben de izin verdim. İlkokul birinci sınıf çocukları ve o bölge insanı yabancıya çok itibar edip seviyordu. Benim okuttuğum talebelerin hepsi çok hoş ve sevimliydi. Zaten ilkokulda kız erkek karışık okuyorlardı. İki ders yılı boyunca çok güzel bir ilkokul öğretmenliği yaptım. Siverek'te birçok kişiyle ah-bap oldum.

Oraya ilk gittiğim yıl boyunca bir otelde kaldım. Yeni evli olduğumuz için ilk sene hanımımı götürmemiştim. Bizim için zor oldu ama sürekli mektuplaşıyorduk. Bize iki yüz elli lira kadar bir yedek subay maaşı veriyorlardı. Masraflarımı kendim karşılıyordum. İkinci sene hanımımı da götürdüm. Hanım gelince bir ev

tuttuk. Yedek subay maaşı yeterli gelmiyordu, o yüzden bir arkadaştan beş yüz lira borç aldım. Hanım geldikten sonra, birçok aileyle tanıştık. Hatta Postacı diye birisi vardı. Çok hoş insanlardı. Kızları vardı. Bizim hanım onlara bir şeyler öğretiyordu, din dersi veriyordu. Siverek'te yerel bir gazete çıkıyordu. Orada birkaç yazı yazdım. Bizim hanım da orda birkaç yazı yazdı. Bir de kaldığım otelin sahibi yaşlı bir adam vardı. Ona okuma yazma öğrettim. Oradayken Ramazan ayı geldi. Kaldığım otelde bir yerde teravih kılıyorduk. Birçok yaşlı adamla görüşüyordum. Türkiye Cumhuriyeti devletinin o bölgedeki insanlara çok kötülük yaptığını onlardan öğrendim. Bir kere çıkan isyanlar dolayısıyla birçok kimseye haksız yere çok zulmetmişler. Bir gurup isyan etti diye o bölgenin hepsi isyankâr kabul edilmiş. Sonra o yörenin halkı dindar. Benim de biraz hocalığım olduğu için bana çok itibar ediyorlardı.

SİVEREK FETHİYE'DEN 30 SENE GERİYDİ

Askerliğimi yaptığım Siverek'te tanıştığım insanlardan biri Abdülkadir Karahan'ın amcası Hasan Karahan'dı. Karahanlılar orada bir aşiret. Eşraftan ve büyük bir aileydi. Hasan Karahan bu aşiretin büyüğüdü. Onunla ahbap olduk. Hatta askerden sonra İstanbul'a geldiği zaman bize gelirdi. Kaldığım otelin sahibinin ahbabıydı. Onun vasıtasıyla tanıştık. Hanımım geldiği zaman maaile görüşmeye başladık. Hatta biz oradayken bir süre Hasan Karahan'a ait bir evde kaldık. Ben köylere propaganda için gittiğimde hanım evde kalıyordu. Köylere propagandaya gittiğimiz zamanlarda çok enteresan şeylerle karşılaştım. Okul müdürü, Ziraat Bankası Müdürü ve ben olmak üzere üç dört kişiydik ve bize bir cip tahsis ettiler. Böylece civar köyleri birkaç gün dolaştık. Köylere gittiğiniz zaman kimse yok. Herkes gizleniyor. Birkaç ihtiyar görüyorsunuz. Kadınlar hiç ortada yok. Çünkü böyle resmi olarak köylere giden insanlar çok kötülük yapmışlar. Baskın için gitmişler, çok zulmetmişler. O yüzden herkes korkuyor. İnsanlar baskın olmadığını anlayınca ortaya çıkıyor. 5-10 kişi toplanıp konuşuyoruz. Bir köyde gene böyle ihtiyarları topladık konuşuyorduk. 27

Mayıs ihtilali hakkında sohbet ediyorduk. İhtiyarın birisi kalkıp konuşma yaptı. “Ankara’da Celal Bayar’la İnönü’nün kavga ettiğini işittik. İnönü, Celal Bayar’ı yenmiş” dedi.

Köylerde yaşlılar ve askere gidenler Türkçe biliyor fakat kadınlar bilmiyor. Evleri, yaşam tarzları son derece iptidai. Vaktiy-le Rusya’da ders kitaplarında “Türkiye’de insanlar mağaralarda ve ağaç kovuklarında yaşıyor” diye yazmışlar. Demek ki adamlar bu şartlardaki yerleri görmüş. Oradaki evler mağaraya benziyor. Siverek’in etrafı çöl. Hiç ağaç yok ama toprak çok verimli. İnsanlar genelde hayvancılık yapıyor. Ekin ekiyor. Kışın evlerde tezek yakıyorlar. Fırat kenarında yaşayanların bağı ve bahçesi var. Sebze yetiştiriliyor. Oradan sebze, meyveyi merkeplere yükleyip köyleri dolaşıyorlar. Adamlar buğday karşılığı senede bir iki defa sebze ve meyve yiyor ya da yiyemiyor. Yerin altını oyup ev yapmışlar. Bir kapısı var. Aynı mağara gibi. Ateş yaktıkları zaman duman çıksın diye yukarıda, tam ortada bir delik açmışlar. Evler ikiye bölünmüş. Bir tarafta hayvanlar bir tarafta da insanlar kalıyor. Sonradan düşündüm ve “insan aklı bazı sorunlara karşı kendine göre bir çözüm buluyor” dedim. Oralara kar yağıyor. O sebepten dolayı hayvanların ıslısından faydalanıyorlar. Yemek ve ekmek yapmak için tezek yakıyorlar. Isınma imkânı yok. Bu durumda hayvanların ıslısı yararlı oluyor.

Fethiye’de bizim köylerde de ahırlar vardır. Ahıra girdin mi, sıcaktır. Bizim köylere de kar yağar. Bizde evler iki katlı yapılı. Üst kat dört odalıdır. Evin altı ise ahırdır. Evin arkasında da samanlık olarak bir ilave vardır. Aslında evlerde kapalı olarak sadece iki oda vardır. Önde de iki odalık açık kısım vardır. Öküz, sığır, eşek gibi hayvanlar iç ahırda, koyun, keçi gibi olanlar ikinci kısımda kalır. Yukarıya merdivenle çıkılır. Fakat bizim o evlerde birinci katın tabanı topraktır. Araya ağaç dizip 20-30 cm. toprak koyarak üzerini de sıvarlar. Hayvanların kokusu hiç yukarıya gelmez. Ahıra indiğin zaman da sıcaktır. Demek ki orada bu ıslıdan faydalanıyorlar. Böyle enteresan şeyler gördüm. Tabi kılık kıyafetleri, yaşam tarzları, özellikle de kadınların hali içler acısı bir durumda.

1962'de bir seçim oldu. Seçim başkanı olarak beni bir köye gönderdiler. Köyde gelen misafirler için bir oda yapmışlar ama odanın penceresi henüz yapılmamış. Yerden yarım metre yükseklikte açıkta bir pencere var o kadar. Kalmamız için bizi oraya götürdüler. Gece uyurken bir de baktım ki yatağımın içinde keçi var. Keçinin biri gece pencereden girip benim yatağa yatmış. Tabi köy çocuğu olduğumdan benim için önemli değildi. Neyse kovdum gitti. Karanlıkta gelip yatağıma yatmış.

Kadınlar da erkekler de bellerine kuşak sarar oralarda. Eskiden bizde de vardı. Kadının biri oy verme mahallinde kuşağın sağını, solunu karıştıra karıştıra bir şey arıyor. Baktım içerden çıkmıyor, “Ne arıyorsun” dedim. “Kâğıdımı arıyorum” dedi. Meğerse oradaki ağalar kime oy atılacağına dair oy pusulalarını dağıtmışlar. Hatta hâlâ öyle olduğu söyleniyor. “Burada kâğıtlar var” dedim. “Olmaz, ben kendi kâğıdımı atacağım” dedi. Aradı aradı ama bulamadı. Ben de ona parti amblemlerini göstererek “Bak bakalım senin kâğıt bunlardan hangisi?” dedim. Baktı baktı “Şu” dedi. Ben de “Al bunu, at” dedim. Öylece çıkardık içerden. Yoksa çıkmıyordu. İlla onu bulacak.

Belki şimdi değişmiştir, bilemiyorum ama oralarda insanlara tam bir koyun sürüsü muamelesi yapılıyordu. Zaten köylerin tamamı belirli ağaların mülküydü. Oralarda yaşayan insanlar ırgat. Tavuğuyla, köpeğiyle, her şeyiyle köy ağaya aittir. Köylünün hiçbir mülkiyet hakkı yok. Ağa kızdığı zaman da bunları sürüyor. Hani pamuk, fındık vs. toplamaya giden insanlar var ya; bunların hepsi ırgattır. Bizim bölgemizde böyle bir şey yok. Herkesin evi, arazisi var. Fakirdir ama kendi işini kendisi görüyor. Orada ise tam bir kölelik sistemi hâkimdi. Tabi o insanlar da ağa ne derse onu yapıyor. Bunların hepsini ben orada görüp, tespit ettim. Anladım ki bu insanlara çok büyük haksızlık yapılmış.

Bundan 5-6 sene önce Yeni Şafak Gazetesi benden Kürt meselesi hakkında bir yazı istedi. Yazdım onu, internet sitemde de var. “Kürt Meselesi” diye 5-6 sayfalık bir yazıydı. Orada bunların hepsini anlattım ve sonunda dedim ki, “Bu nasıl bir devlet ki, va-

tandaşına kendi resmi dilini öğretememiş.” Cumhuriyet kurulalı 80 sene olmuş. Bu bölgeye devlet gereken ihtimamı göstermemiş. Tersine haksızlık yapmış. Bugünkü gazetelerde var. İnönü 1937’de Dersim için “İmha ettik” diyor. İmha kelimesini kullanıyor. Bu da devletin vatandaşı. Tabii ki vatandaş isyan ettiyse suçludur, ama araştırıp bakacaksın, elebaşlarını yakalayacaksın. Diğer suçsuz insanlara dokunmayacaksın. Hem sonra elebaşları diğer insanları PKK’da olduğu gibi zorluyor. Adam ona uymaya mecbur oluyor. Başka çaresi yok. Sen PKK’yı yakalayamıyorsun ama o zavallıyı cezalandırıyorsun. Şarkta öldürülen birçok insan böyledir. PKK’lı değil ama mecburen PKK’nın emrine girmiş. Devlet onu yakalayıp cezalandırıyor. PKK gene dolaşiyor. Bir defa İslâmi açıdan da, insani açıdan da bu yapılanlar yanlıştır ve haksızlıktır. Bu senin vatandaşın ve aynı zamanda asırlarca beraber yaşadığın din kardeşindir. Sonra orada gördüğüm kadarıyla Kürtler çok dindar insanlardır.

Siverek’te yaşadığım dönemler bir geçiş dönemiymiş. Bir ihtilal yapılmıştı. Mesela İstanbul’da bunun etkileri görülebiliyordu ama oralarda öyle bir şey yoktu. Hem uzaktı, hem de halk kendi işinde gücündeydi. Zaten fakir insanlar. Orada polislik yapan Ispartalı bir arkadaşla tanışmıştım. Bazı şeyler anlatmıştı. “Bazen olaylar olduğunda evlere giriyorduk. Bir eve girdik. Keçi kılından yapılmış çul diye bir şey var. Evin içine çul serilmiş Çulun üzerinde 7-8 tane çocuk sıralanmış yatıyor. Altlarında döşek falan yok. Sadece üzerlerinde bir battaniye var” diye, böyle şeyler anlatırdı. Yani çok yoksul insanlar, zor şartlarda yaşıyorlar. Doktor, ilaç falan yok. Çocukluğumda bizim bölgede biraz öyleydi ama gene de bizim bölgenin kendine göre bir akarsuyu var. Ormanlık bir alan. Köyler çok güzeldi. Evlerde kendine göre iyiydi. Mesela dedemin evi bir konaktı. Ahşap olduğu için sonra zayı oldu gitti. Yani 1930’ların Fethiye’si 1960’ların Siverek’inden çok çok ilerideydi. Birbiriyle kıyaslanmaz bile.

Siverek’te Bucak aşireti var. Onlardan bazı kimselerle de tanıştım. Bucaklar orda çok büyük bir aile. Onlar hep Demokrat

Partilidir. Belki o dönemlerde onlardan tutuklu olanlar da vardır. Tanıştığım Karahanlar da Demokrat Partiliydi ama herhalde biraz daha siyasi adamlardı. Eşim yanıma geldikten sonra daha çok aileyle tanıştık. Düğünlere gittik. Onların “Ağam olasin Ömer, paşam olasin Ömer” diye bir şarkıları vardı. Bu şarkıyı Türkçe söylüyorlardı. Zaten Zazaydı oradakiler. Onlar kendilerini Türklere çok yakın hissedirdi. Hatta kendilerinin de Türk olduğunu söylüyorlardı. Bizim talebelerden bir kız söylerdi o türküyü. Oradan hatırımda kalmış. Çok da güzel söylüyordu.

SAFİYE AYL A VE BÜLBÜL ŞARKISI

Siverek'teyken ailece tanıştığımız kimseler vardı. Onlar İstanbul'a geldikleri zaman beni ziyaret ediyorlardı. Daha çok Karahanlılardan gelen oluyordu. Şimdi adını unuttum ama kuyumculuk yapan bir adam vardı. O da geliyordu. İlişkilerimiz iyiydi fakat aradan zaman geçince her şey unutuluyor. Karahan ailesini Siverek'teyken tanıdım. Prof. Dr. Abdülkadir Karahan Edebiyat Fakültesinde hocaydı. Orada bu aileyi tanıyınca sonra onunla da tanıştık. Askerlik dönüşü İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Bölümü'ne kaydoldum. O zaman İstanbul Üniversitesi'nde hocalardan ders alma usulü vardı. Orada lisans eğitimi yaptım. Ondan sonra doktora devam ettim. Şarkiyatta okurken hem Türk edebiyatından hem de başka bölümlerden ders alınıyordu. Ben Türk edebiyatı bölümünden ders aldım. Bu derisi de Abdülkadir Karahan okutuyordu. O sırada tanıştık. Birçok hoca “bizim derslere 1-2 ders gelmen yeter” diyordu. Abdülkadir Karahan ise bana “senin en az 5-6 dersime gelmen lâzım” dedi. Anfi usulü ders veriyorlardı. Abdülkadir Karahan çok enteresan, daha doğrusu deli bir adamdı. Mesela derste talebeden biri onu kızdırırsa bağırır çağırırdı. O zaman hocalar öğrenciler hakkında “devam etmiştir” diye imza veriyorlardı. Sonra ahbap olduk. Yüksek İslâm Enstitüsüne sonradan hoca olarak geldi. Hadis okutuyordu. İşi, gücü her yerde kavga yapmaktı. Çok geçimsiz bir insandı. Onunla beraber bazı tercümele yaptık. Safiye Ayla'nın

“Bülbül” şiirini Arapça’ya tercüme ettim. Safiye Ayla’nın evine beni Karahan götürdü o zaman. Daha sonraları Safiye Ayla birkaç defa beni davet etti. Levent tarafında bir yerde oturuyordu. Kocası, Şerif Muhittin Targan’la da tanıştık. Tabi Safiye Ayla görmüş, geçirmiş bir kimse. O zaman çok yaşlı değildi ama yine 55-60 yaşlarında vardı galiba. Birkaç defa Bülbül şiirini okudu. Ben onu Arapçaya tercüme ettim. Arapçasını da okudu. Sonra irtibatımız kesildi. Şerif Muhittin Targan da müzisyendi. Aynı zamanda Ehl-i beyttendir. Müzisyen olduğu için Safiye Ayla’nın sanatına âşık olmuş. Gerçekten de pürüzsüz bir sesi vardı Safiye Ayla’nın. Şarkıları çok rahat söylüyordu. İnsan ilişkilerinde de çok hoş bir kadın. Oraya hep Abdülkadir Karahan ile beraber gidiyorduk.

Abdulkadir Karahan Yüksek İslâm Enstitüsü’nde hocalık yaparken Yaşar Kandemir ona bağlı olarak doktorasını yapıyordu. Ona çok eziyet ediyordu. Ben de tez jürisindeydim. Yaşar Kandemir’in tezini zor zahmet kabul ettirdik. Abdulkadir Karahan, bir gün benimle ilgili olarak, “Ali Özek de benim talebemdir” gibi birşeyler söyledi. Oysa ben orada hocayım. Bunun üzerine ben de cevaben ona “Bazıları Ali Özek talebemdir diye, bazıları da hocamdır diye övünüyor” dedim. Adam şok oldu. Gerçekten de öyleydi. Ali Özek benim hocamdı diye övünen insanlar şimdi bile var. Ben 1962-63 ders yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne hoca oldum. Hem İstanbul Üniversitesi Şarkiyatta talebeydim hem de Yüksek İslâm Enstitüsünde derslere geliyordum. Şarkiyata dört sene devam edip bitirdim. O zaman Toktamış Ateş’in babası Ahmet Ateş orada hocaydı. Onda doktora başladım. Sonra o vefat edince Nihat Çetin’le çalışmaya başladım. 1972-73’te doktora bitirdim. O zaman çok faaldim. 1968’de İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsüne Orta Şark Uzmanı olarak girdim. Orada Kitabül Harac’ı tercüme ettim. O zaman aynı zamanda doktora talebesiydim. 1968’de İslâmi İlimler Araştırma Vakfı’nı kurma çalışmalarına başladık ve 1970’te kurduk. Bir yandan da bu işleri yürütüyordum. Yoğunluktan çocuklara, evime zaman ayıramıyordum. Torunları sevdiğim zaman eşim “sen kendi çocuklarını bu

kadar sevmedin, şimdi bunları niye seviyorsun” diye takılıyordu. Gece evde bile çalışırdım. O yüzden o senelerde çok işe girdim, çıktım.

İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NDE ARAPÇA HOCASI OLARAK ÇALIŞMAYA BAŞLIYORUM

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 1959'da kuruldu. Tevfik İleri o zaman Milli Eğitim Bakanı değildi ama gene de o gelip Yüksek İslâm Enstitüsü'nü açtı. Açılış imam hatip okulu konferans salonunda yapıldı. Enstitü bir süre orada devam etti. Sonra Fındıklı'daki ilkokulun çatı katına geçti. Bir süre de orada devam etti. Ondan sonra da Bağlarbaşı'na geçtik.

Baştan alırsak bu süreç şöyle başlıyor. Osmanlı döneminde mektepler ve medreseler var tabii. O zaman mektepli-medreseli kavgası var. Bu süreç kitaplara da geçmiş. Mektepli-medreseli kavgasından sonra cumhuriyet döneminde Tevhidi Tedrisat Kanunu çıkıyor. Buna göre, o günkü Türkiye Cumhuriyeti'nde ortaokul, lise gibi okulların yanında imam hatip okulları, ilahiyat fakültesi ve Kur'an kursları açılıyor. Bunlar Atatürk devrinde yapılmış şeylerdir. 1933'ten itibaren bunlar kapatılıyor. Demokrat Parti iktidara gelmeden önce Halk Partisi bunları geri açma yolunda teşebbüste bulunuyor. Mesela 1947 yılında devlet İzmir'de yedi ay süreli, ortaokula dayalı bir “İmam Hatip Kursu” açtı. Buradan mezun olanlara imamlık, müftülük ve vaizlik verdiler. Hacıbayram Camii'nde imamlık yapan Tahsin Yaprak mesela buradan mezundur. Ben o zaman İzmir'deydim. Kestanepazarı'nda okuyordum. Daha ortaokulu bitirmemiştim. Bu kurslar birkaç vilayette açıldı. İzmir'de onlardan biriydi. Ondan sonra 1948'de, gene Halk Partisi döneminde “İlahiyat Fakültesi” açma kararı alındı ama ancak 1949'da açıldı. 1951'de de “İmam Hatip Okulları” açıldı.

Şimdi işin seyrine bakarsak, neden bu okullara imam hatip okulu dendi? Çünkü daha önce bunlara Atatürk devrinde de imam

hatip mektebi denmiştir. Yani 1924 anayasası ve ondan sonra yapılmış bazı dini faaliyetler tekrar ediliyor. Orada Kur'an kursu var. Osmanlı'da daha önce Kur'an kursu, imam hatip, ilahiyat fakültesi diye bir şey yoktu. Bunların hepsi cumhuriyet devrinde ortaya çıkmış yeni müesseselerdir. Bir de Osmanlı döneminde hutbeler Türkçe okunmuyor. Bunlar hep cumhuriyet devrine ait düzenlemelerdir. Bunlar tarih açısından önemli ve bizim tarafımızdan araştırılması lâzım. Burada haksızlık yapmamak gerekir. Yani o insanlar bunu ne maksatla yaptı? Sonra ne maksatla kapattı? Bunların ortaya konması icap eder. Kur'an kurslarını, imam hatip okullarını, ilahiyat fakültesini açan aynı insanlar sonra bunları kapatıyor. Hangi gerekçelerle kapattılar? Buna niye ihtiyaç duydu- lar? Bunların araştırılması lüzumu vardır. 1940'lı yıllarda Kuran kursları, tekâmül kursları yaygınlaşmıştır çünkü dini vazife yapacak adam kalmayınca ve bu şikâyetler devlet adamlarına gidince, zaten önlerinde Atatürk devrinden kalma örnek var, söz konusu örneklere bakarak bunları açmışlardır.

1943 yılında Antalya'da Müsellim Camii'nde resmi bir Kur'an kursu vardı. Ben bir süre orda da okudum. O sırada bizim kursa Antalya mebusu olan Rasih Kaplan diye birisi geldi. Bu meşhur Hoca Rasih'tir. O, medreselidir aslında. Geldi bizimle konuştu, Kur'an okumaya, hafızlığa bizi teşvik etti. O mebusun gelip Kur'an kursunu görmesi, talebelerle görüşmesi bir mana ifade ediyor aslında ama o kişi bizlere o zaman tam olarak neler söyledi, şimdi hatırlamıyorum. Hoca Rasih, hilâfetin kaldırılması tartışmaları içerisinde aktif olarak yer almış ve Seyit Bey'e destek vererek hilâfetin kaldırılması konusunda bir risale yazmış önemli bir şahsiyettir. O zaman kursa geldi, onu gördük. Sonra ben Antalya'dan Fethiye'ye geldim. Orada biraz kaldım. Daha sonra İzmir'e geldim. O zaman Arapça okumak yasaktı ama Kur'an kursu, Kur'an okumak, dini bilgi edinmek serbestti. O yüzden Arapçayı akşamları evlerde okuyorduk. Bir süre böyle gitti. Sonra bunlar yavaş yavaş değişti. Yüksek İslâm Enstitüsü'nün açılmasından önce dini tedrisatın durumu böyleydi. Hatta rahmetli kayın-

validem –kendisi hafızdı- İnönü zamanında Kur'an kurslarının serbest olmasını takdir ederdi. Onlar DP'ye karşıydı. Halk Partiliydiler ve asker ailesiydi. Onların da maksadı halktaki reaksiyonu azaltmaktı.

1959'da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 60 kadar talebe ile açıldı. Ben bu arada 1960'ta askere gittim, 1962'de döndüm. Ben İstanbul İmam Hatip Okulu'nda ders vermeye devam ederken o zaman Yüksek İslâm Enstitüsü Fındıklı'daki Namık Kemal İlkokulu'nun çatı katındaydı. Büyük bir okuldu. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 'nde 1962-63 ders yılı son sınıfın dördüncü senesiydi. Ben o zaman Ahmet Davutoğlu Hoca'yla tanıştım. Kendisi Enstitünün müdürüydü. Mısır'dayken onunla tanışmıyorduk. Zira o benden önce orada bulunmuştu. Biz Mısır'a gittiğimiz zaman Ali Ulvi Kurucu, Ahmet Davutoğlu, Mustafa Runyun gibi kişiler 1949'da Mısır'dan ayrılmıştı. Onlar da Ezher mezunudur. O zamanlar onların diplomalari kabul edildiği halde sıra bize geldiğinde geçerli kabul edilmedi. Ahmet Davutoğlu ile görüştüğüm sırada, Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu'ydu. İnönü de başbakandı. Yıl 1962'ydi. Bir dilekçeyle Davutoğlu'na müracaat ettim. Mısır'da şu kadar okudum, şu tahsilleri yaptım diye belgelerimi verdim. İsteddiği için elimdeki Mısır diplomalarının birer suretini de ona verdim. Kabul edilmiyordu ama belge olarak elimdeydi. Arapça yabancı dil olduğu için Arapça bilip bilmediğimi belgelendirmek için diplomaların birer suretini verdim. Zaten Ahmet Davutoğlu da Ezher'den mezundu ve diploması kabul edildiği için o diplomayla görev yapıyordu. Neyse o dilekçemi aldı, okudu sonra "Ben bunu Ankara'ya havale edeyim" dedi. Ankara'da Avcılar Kulübü Başkanı bir zat vardı. Birisi beni ona tavsiye etti. Bir mektup yazdı gidip onu buldum. Avcılar Kulübü Başkanı, Şevket Raşit Hatipoğlu'nun yakın arkadaşıydı. O da Avcılar Kulübüne üyeydi. O kulübün başkanı zayıfça, yaşlı, çok hoş bir insandı. Beni alıp hemen Şevket Hatipoğlu'na götürdü. Bu kişi Hatipoğlu'nun yanına selamsız sabahsız giren birisiydi. Kimseden izin falan almadan direk makama girdi. Ben de yanın-

dayım. Hatipoğlu makamındaydı. Oturduk. Beni ona takdim etti. Tabi öncesinde benimle konuşup hakkımda bilgi almıştı. Hatipoğlu dilekçemi alıp “Bunu Tâlim Terbiye Kurulu’na havale edelim. Oradan cevap alalım” dedi. Ben de yanımdaki belgeleri vermek istedim. “Önemli değil, bize oradan cevap gelsin” dedi. Bu şekilde Tâlim Terbiye’ye müracaat ettim. Bakanın emri olduğu için herhalde, kısa zamanda cevap geldi. Diplomalarımız geçerli kabul edilmemişti. Ben bu sırada hâlâ Ankara’daydım. Bu gelişme üzerine tekrar Raşit Hatipoğlu’na gittik. Bakan bu cevaba kızdı. “Ben yetkime dayanarak seni İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne Arapça hocası tayin ediyorum” dedi ve tayin etti. Bakan olduğu için yetkisi vardı. Hemen yazısını yazdı. Ondan sonra yazı Din Eğitimi Genel Müdürlüğü’ne çıkıyordu. Ben öylece İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’ne Arapça hocası oldum. Atama belgemle geldim. O zaman E- cetveline yedi yüz lira maaş veriliyordu. Eskiden emekli sandığına tabi devlet memurluğunun dışında E-cetveli, B-Cetveli, C- cetveli diye bir takım kadrolar vardı. Bunlar içinde E-cetveli en az parayı alıyordu. Bunun B’si, C’si daha ihtisas gerektiren şeyler oluyor. O zaman yedi yüz Türk Lirası iyi paraydı. Çünkü devlet memuru henüz daha onu alamıyordu. Mesela ben 1966’da memuriyete geçince maaşım dört yüz elliye düştü. O şekilde tayin oldum ve E-cetvelinde vazifeye başladım.

O sene ben dördüncü sınıftaki öğrencilerin dersine girdim. Başka sınıflar da vardı ama Davutoğlu Hoca beni tuttu dördüncü sınıfa verdi. Tabi ben daha önce İzmir’de ve İstanbul’da imam hatip okulunda hocalık yapmış olduğum için bir tecrübem vardı ama Yüksek İslâm Enstitüsü gibi bir yerde, dördüncü sınıfta, hocalık yapmak bayağı zor bir işti. Fakat ben sıkıntı çekmedim. Okutduğum talebelerin yüzde sekseni ikmâli nusah etmiş kimselerdi. Yani medreselerde okumuş, Molla Câmî’ye kadar gelmiş, birçok dersi görmüşlerdi. Mesela Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, Tayyar Altıkulaç, İsmail Karaçam, Mehmet Eroğlu, Adil Dilekçi gibi talebeler vardı. Bunların çoğu medresede okumuş ve Arapçayı biliyordu. Eğer ben zayıf olsaydım, problem olurdu. Arapça gra-

meri iyi biliyordum. Yedi sene Mısır'da kalmışım. Hem konuşuyorum hem yazıyorum. Talebeler benden memnundu. Onlardan yaşayanların hepsi hâlâ bana hoca olarak itibar ederler. Onlara bir sene Arapça ders okuttum. Hepsi o kadar.

Bu öğrencilerin bazı muziplikleri de oluyordu. İsmail Karaçam biraz muzipti. Mesela “Sîrî yâ naku/yürü ey deve” diye bir şiir var. Ben bu şiiri okudum, anlattım. İsmail Karaçam “Hocam, bir daha anlatsanız, pek anlamadık” dedi. Ben de tekrar anlattım. Ondan sonra “Ya hocam bu çok güzel, bir daha anlatır mısınız?” dedi. Bir daha anlattım. Farkında değilim. Meğerse sınıfta Adil Dilekçi diye bir talebe var. Kendi aralarında ona deve diyorlarmış. Ben de deve şiirini okurken bana tekrar ettirip Adil'e yükleniyorlarmış. Sonradan öğrendim bunları. Böyle bir takım muziplikleri oluyordu. Diğer bir enteresan husus ise, sınıftaki bazı talebelerin yaş itibarıyla benden büyük olmasıydı. Fakat beni gırgıra almıyorlardı veya alamıyorlardı. Bir edep vardı onlarda. Bazı hocalara bir şeyler yapıyorlarmış. Talebelikte böyle şeyler olur. İşte o şekilde İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne 1962-63 ders yılında hoca oldum ve böylece ilk mezunların da hocası oldum.

Milli Eğitim Bakanı Şevket Raşit Hatipoğlu ile temasımız biz Fındıklı'dayken de devam etti. Zaman zaman gidip ziyaret ediyordum. Ziyaretimizin birinde bir olayla karşılaştım. Hatırlayabildiğim kadarıyla 1963 yılıydı. Erzurum'da bir olay olmuş. Orada solcu bir müdür varmış. Talebelere bir takım yanlış şeyler yaptırmış. Bu olay bakanlığa intikal etmiş. Bakan bu müdürü görevden almak istemiş. Bunun üzerine Milliyet ve Cumhuriyet Gazetesi Şevket Raşit Hatipoğlu aleyhinde yazılar yazıp kampanya başlatmışlardı. O sırada biz onun makamındayken “Bu gazeteler beşinci koldur. Ben bir gün onların vatan haini ve beşinci kol olduğunu ilan edeceğim” dedi ve müdürü de görevden aldı. Cesur bir adamdı. O dönem İnönü başbakandı. Şevket Raşit Hatipoğlu zaman zaman İnönü'yle çatışyordu. İnönü, Hasan Ali Yücel'in raporuna dayanarak İmam Hatip okullarının kapatılması veya en azından sayılarının azaltılması yönünde bir düşünce taşıyordu.

Bağlarbaşı'ndaki yerin alınmasına Şevket Raşit Hatipoğlu sebep oldu. Ayrıca imam hatip okullarını kapatmamak için partisinden ve bakanlıktan istifa edip Güven Partisine geçti.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ AHMET DAVUDOĞLU HOCA

Ahmed Davudoğlu 1912 yılında Bulgaristan'ın Şumnu şehrinde dünyaya gelmiş. İlk tahsilini köyünde tamamladıktan sonra Medresetü'l-Aliy'e'de okumuş. Daha sonra yüksek thsil için Mısır'a gitmiş ve Ezher Üniversitesinden mezun olmuş. Ardından memleketine dönerek Nüvvab Medresesinde hocalık yapmış. Bulgaristan'ın Rus işgaline uğraması ve ardından gelen Komonist yönetim döneminde tutuklanarak toplama kamplarına gönderilmiş. Nitekim 1949 yılında Türkiye'ye olan iltica talebi kabul edilerek İstanbul'a gelip yerleşmiş.

Yüksek İslâm Enstitüsü'ne gittiğimde müdür Ahmet Davutoğlu'ydü. İyi bir müdürdü. Çok hoş sohbet bir kimseydi. Mesela çok güzel fıkralar anlatırdı. Bulgaristan'da Deliorman diye bir yer var, oralıydı. Oradan Ezher'e gitmiş, orayı bitirmiş. Sonra Türkiye'ye yerleşmiş. Mısır'da Revakul Etrak'ın girişinde bir otel var. Otelin adı "Lukantatü'l Kahire". Lukanta, Mısır'da otel demektir. Ahmet Davutoğlu kendi memleketinde Medrese okumuş, Arapça biliyor. Mısır'a geldiğinde bu otelin adını "Lev kaneteti'l Kahire" diye okumuş. Bunun da yanlış yazıldığını düşünmüş. Bir süre bunu çözmeye çalışmış. Sonra orada okuyan arkadaşlarından birine bu Araplar ya Arapçayı bilmiyor ya da yanlış yazıyorlar, bak-sana "Lev kanetetil" yazmışlar demiş. Arkadaşı da orda Lukantatü'l Kahire yazıyor. Yani Kahire Otelini demektir demiş. Bunu anlatırdı, ondan sonra "Yazık sana diyerek böyle kafama vurdum" derdi. Tabi lukanta kelimesinin otel manasına geldiğini tahmin etmiyor. Lukanta aynı zamanda mat'am yani yemek yenilen yer anlamında da kullanılıyor. Çok komik şeyler anlatırdı. Aklımda kalan bir diğer şey: Bir köyde Fatma Hanımla Mehmet Efendi diye iki kom-

şu varmış. Fatma Hanım'ın kocası ölmüş, Mehmet Efendi'nin de karısı ölmüş. Bunlar komşu. Mehmet Efendi, kadını almaya karar vermiş. Gitmiş demiş ki “Ne güzel komşuyuz. Evimiz evimize karşı, öküzümüz öküzümüze benziyor.” Kadın bu konuşmadan niyetini anlamamış Mehmet Efendinin. İkinci defa gidişinde “Fatma Hanım bizim tarlalar da komşudur ya” demiş. Fatma Hanım'ın jeton yine düşmemiş. Mehmet Efendi başka nasıl anlatırım diye düşünmeye başlamış. Birkaç kez daha gitmiş. En son gidişinde “Ya Fatma Hanım, bu komşuluk çok iyi. Evimiz evimize karşı, tarlalarımız komşu” diye başlayınca Fatma Hanım “Mehmet Efendi ne kastediyorsun, ne istiyorsun?” demiş. Böyle enteresan hikâyeler anlatırdı.

Ahmed Davudoğlu Hocayla başka anılarımız da var. Mesela bir gün bazı arkadaşlarıyla bir yer de otururlarken, müzik çalıyormuş. O zaman radyoda yurttan sesler korosundan şarkılar çalınırdı. Kendisi musikiye de çok meraklıydı. Bu konuda bayağı bir bilgisi vardı. Şarkı başlamadan önce spiker “Bu şarkı şu makamdan” diye bir anons yapıyor. Oturanlardan birisi Ahmed Davudoğlu'na “Bu şarkı hangi makamdaydı?” diye sormuş. Davutoğlu da, “Şu makamda demiş”. “Yahu sen bunu nereden biliyorsun” dediler. “Ben de hiç bozuntuya vermedim. Bu işleri bilirim dedim, aslında makamı radyo söyledi ben oradan duydum” derdi. Buna benzer gülünç fıkra şeklinde çok şey anlatırdı. Öyle hoş bir insandı. Sonra bir nikâh meselesinden dolayı bir tahkikâta uğradı. Sabri Özpa-la onu çok korudu, evinde sakladı. Hakkındaki soruşturma talak mevzusundaki görüşlerinden dolayıldı.

Ben bu talak meselesi hakkında Merhum Davudoğlu hocayla çok konuştum ama onu bir türlü ikna edemedim. Arapçada akitler mazi sigasıyla/geçmiş zaman kipiyle yapılır müzari sigasıyla/geniş zaman kipiyle akit yapılmaz. Çünkü müzari sigası geniş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman olmak üzere üç zamanı da ifade eder. Şimdiki zaman, gelecek zaman geniş zaman bunlar kayıt konulmadan anlaşılmaz. Onun için Arapçada akitler mazi sigasıyla yapılır. Geçmiş zaman kipiyle yapılır. Arapçada zaman zayıftır zaten. Me-

sela Rusçada da zamanlar zayıftır. İngilizce ve Türkçede çok kuvvetlidir. Mesela nikâh meselesinde “Sen bu adamla evlenmeyi kabul ediyor musun? Ediyorum” diyor. Bu şimdiki ve gelecek zamandır. Davutoğlu Hoca, bu nikâh olmaz derdi. Ben çok uğraştım. Her dilde kendine özgü bir örf vardır. Sonra zaten bütün dilleri incelediğimiz zaman bu dillerin birbirinden farklı oldukları görülüyor. Mesela Arapçada –di’li geçmiş zaman yoktur. Net şimdiki zaman yoktur ama gelecek zaman takısıyla birlikte vardır. Dolayısıyla Arapçanın yapısına göre akitlerin mazi sığasıyla olması gerekir. Bu makuldür. Ama Türkçemizde “Kabul ettim, aldım, sattım” gibi bir şey yok zaten. Alıyorum, satıyorum gibi ifadeler kullanılır Türkçede. Dil örfünde bu böyledir. Davutoğlu Hoca, bu olmaz derdi. Bunu anlatamadım. Sohbetlerinde ve konuşmalarında bu meseleyi anlatınca da takibata uğradı. Yani bu nikâhlar geçersizdir gibi ağır şeyler söylediğinden bu iş geldi başına.

Yine Davutoğlu ile ilgili hatırladığım başka bir olay daha var. Davutoğlu hoca, bugünkü İstanbul Büyükşehir Belediyesinin yanındaki nikâh dairesinde kızını evlendirdi. Biz de gittik. Kızı bayağı açık bir gelinlik giymişti. Oraya iştirak eden hocalar ve dindar kimseler bunu garipsedi ve bu hocalar arasında konuşulmaya başlandı. Dedikodu yapıldı. O sırada baktım bayağı tenkit ediliyor. Bunun üzerine “Davutoğlu’na gidip bunu konuşalım, ben söylerim” dedim. Bir müddet sonra Davutoğlu’na gittik. Hayrettin Karaman ve başka hocalar da vardı. Davutoğlu Hoca sigara içerdi. Tabi çok mültefit bir insan olduğu için herkes memnundu. Neyse iltifat faslı bittikten sonra “Hocam, sizinle bir mesele konuşacağız” dedim. “Buyur” dedi. “Hocalar arasında konuşuluyor. Ben de giybet olmasın diye hocayla konuşalım, onun da bir gerekçesi vardır herhalde” dedim. “Nedir o?” dedi. “Kızınız evlenirken çok açık bir gelinlik giymişti” dedim. Hoca, o esnada arkasına yaslanmış oturuyordu. Bu sözü duyunca divanın üzerine çıkıp bağdaş kurdu. Bir de sigara yaktı ve “Bunun cevabı şudur: Madde bir, ben kılıbığım. Bu işi hanım organize etti. Ben de söz geçiremedim” dedi. Öyle başlayıp anlattı. Biz de “Tamam, o zaman mesele yok. Böyle

olabilir. Yani bu bir günahtır” dedik. Öyle geçti.

Onunla ilgili hatırladığım diğer bir olay daha var. Bir gün kar yağmış. Hocalar geliyor. Davutoğlu, hocalara “Efendim karınızı tebrik ederim” diyor. Hocalar “niye böyle diyorsunuz” diye kızıyorlar. “Yahu ben karınızı tebrik ediyorum” diyor. Yağan karı tebrik ediyor hoca kendince. Yani cinas sanatı yapmış orada. Böyle enteresan şeyler anlatırdı. Davutoğlu'nun öğrencileriyle diyalogu çok iyiydi. Fakat Hayrettin Karaman Hocayla fıkhi bir meseleden dolayı aralarında bir sürtüşme olmuş. Galiba bu nikâh mevzusu da ona dâhildir.

İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ'NÜN İLK HOCALARI

Yüksek İslâm Enstitüsü'nde, Ömer Nasuhi Bilmen'den Mahir İz'e kadar pek çok yaşlı ve tecrübeli hocalar vardı. Hayrettin Karaman kendi hocalarını zikrederken şu an yaşayan ve o dönemdeki en genç hoca olarak beni de zikrediyor. Hakikaten o dönemdeki en genç hoca bendim, benden daha genç hoca yoktu. Hepsi yaşlı ve çok değerli insanlardı. Daha önceki dönemlerde çok önemli görevlerde bulunmuş, medreselerde dersiâmlık yapmış kimselerdi. Bir kısmı, Mahir İz gibi öğretmenlikten geliyordu. Çilingiroğlu diye bir coğrafya hocası vardı. Tabi o da benden yaşlıydı. Böyle benim gibi genç hoca yoktu. O dönemdeki öğrencilerim çevreyi çok iyi tanıyan görgülü, edeb sahibi kimselerdi. Mesela bu talebelerden biri olan Hayrettin Karaman geçtiğimiz yıl İslâmi İlimler Araştırma Vakfı'nda düzenlediğimiz bir toplantıya geldi ve elimi öpmek istedi. Ben de öptürmek istemedim. O da “Siz hocalarımdan hayatta kalan tek kişisiniz. Ben elinizi öpeceğim” dedi ve öptü.

ZEKÂİ KONRAPA

İslâm Tarihi hocası Zekai Konrapa vardı. Diyalogumuz iyiydi, bazen tarih üzerinde sohbetler yapardık kendisiyle. Bana “Sen iyi bir tarihçisin” derdi. Özellikle İslâm Tarihi ve o devrelerle ilgili

çok eser okumuştum. O yüzden öyle derdi. Mesela bizim talebeliğimiz zamanında Mısır'da "Hilâl Yayınları" isimli bir yayınevi altmış kitaptan oluşan bir seri yayınlamıştı. Ben bu serinin tüm kitaplarını okudum. Onların çoğu İslâm tarihiyle ilgiliydi. Özellikle ilk devrede, Hz. Osman'la başlayan ihtilâflarla ilgili. Daha önceki şeylerden kendime göre bazı kanaatlerim de var. Mesela Hz. Ebubekir ilk hâlifedir. Onun özelliği yüzde yüz peygambere uymaktır. O, Hz. Ömer gibi nizamcı değil. Şahsa bağlıdır. Her şeyde peygamberin yaptığını yapmaya çalışmıştır. Fakat buna rağmen İslâmın idari sisteminde iki delik açmıştır. Bu benim şahsi görüşüm, tenkit edilebilir. Birisi Hz. Peygamber dünya idaresiyle ilgili olarak kadınlardan da biat almıştır. Kesindir bu. Biat-ı Akabe'de, Biat-ı Rıdvan'da hem de Mekke'nin fethinden sonraki biatte, kadınlardan biat almıştır. Ayrım yapmamıştır. Hz. Ebubekir bunu ihmâl etmiş ve kadınlardan biat almamıştır. Biat o zaman belli kimselerden alınıyor. Kadınlardan da alabilirdi. Ancak daha sonraları bu uygulamaya devam edilmedi ve Kadınlar dışlanmış oldu. Her hususta Hz. Peygambere uyan, onu takip eden bir kişi olarak Hz. Ebu Bekir'in peygamberin bu sünnetini ihmal etmesi şaşırtıcıdır. Üç tane biat var Resulullah'ın hayatında; Biat-ı Akabe, Biat-ı Rıdvan ve Mekke'nin fethinden sonraki biat. Bunların hepsinde biat edenlerin içinde kadın vardı. Hz. Ebubekir bunu biliyordu. İkincisi de kendisinden sonra halife tayini hususundaki tavsiyesidir.

Peygamber Efendimiz Haşimoğullarının çokça ısrarına ve üzerinde şiddetle durmalarına rağmen kendinden sonra görev yapacak kimse hususunda herhangi bir tavsiyede veya işarette bulunmadı. Hz. Ebubekir'i namaza geçirdi. Onu işaret kabul edenler var. O ayrı, ama Haşimoğulları'nın peygamberimizin hastalığının son devresinde ısrarla peygamberin huzuruna kâtipler gelip, "Mutlaka bize bir şeyler yazdır. Senden sonra kim başa geçecek?" demesine rağmen onlara hiç cevap vermedi. Hz. Ebubekir ise kendinden sonra Hz. Ömer'i aday gösterdi. Bu da peygamberin bu konudaki sistemine aykırıdır. Müslümanlar 17. asra kadar dünya-

nın en ileri toplumdur. Daha da ileri gidebilirdi, ama gidemedi. Sebep “Allah insanlara zulmetmez ancak insanlar kendi kendilerine zulmeder” ayetinde belirtilen husustur. Burada sistemi bozma, delme, değiştirme hareketleri ilk hâlife ile başlıyor. Hz. Ömer’i tavsiye etti. Hatta sahabeden ileri gelen bir gurup Hz. Ebubekir’e gelip “Biliyorsun ki bu adam sert, bize kan kusturur. Böyle bir insanı bize reis gösteriyorsun” deyince, o da “O bana karşı öyledir ama size karşı yumuşak davranacak” dedi. Hz. Ömer, Hz. Ebubekir’e devamlı karşı çıkmıştır. Demokles’in kılıcı gibi daima Ebubekir’in başındadır. Her harekette kendi düşüncesine göre ne lâzımsa söyler ama sonunda da Ebubekir’e uyardı. Onun üzerine Hz. Ebubekir’e bunu bildikleri için “Sen de biliyorsun ki bu her şeyde sana karşı çıkmıştır. Bununla ne yapacağız?” deyince “O bana karşı öyleydi. Size karşı yumuşak olacak” demiş. Ondan sonra açılan aynı iki gediği Hz. Ömer de devam ettiriyor. Artık bir sistem haline dönüşüyor. Zekai Konrapa’ya bunları anlattığımız zaman bana “Sen büyük bir tarihçisin. Alanın tarih değil ama özellikle İslâm tarihi ile ilgili bilgin çok mükemmel” diyordu. Bu gibi meseleler bizim tarihçilerimiz tarafından ele alınmamıştır. Bu analizler yapılmamıştır ve sadece rivayetlerin aktarılmasıyla yetinilmiştir. Onun bana öyle söylemesinin sebebi; bunları bir yerlerden okuyup anlamış olmamdı. Bunları söyleyince hoşuna giderdi. Bunların bir kısmı Abbas Mahmud Akkad’ın eserlerinde ve daha birçok yerde var.

ÖMER NASUHİ BİLMEN “KABAHAT BİZDEDİR” DERDİ

Ömer Nasuhi Bilmen Fatih’te benim komşumdu. Aynı mahallede oturuyorduk. Bazen beraber Fatih Camii’ne namaza gidiyorduk. Talebeler, İslâm Enstitüsü’nde birlikte hocalık yaptığımız Ömer Nasuhi Hoca’dan hep şikâyet ederlerdi. Âlim olmakla birlikte, hocalık vasfı biraz zayıftı. Yaşlı bir adamdı ama talebeler hürmeten onu idare ediyordu. Ömer Nasuhi Hoca kafası çalışan, âlim bir kimseydi. Aynı zamanda da şairdi. Bana bir şiir kitabı vermişti.

Yine yazmış olduğu bir romanı var. Dolayısıyla edip bir adamdır. Dili iyi bilen ve kullanan birisidir. Bu sebeple Diyanet İşleri Başkanlığı, Elmalılı Hamdi Efendi'nin tefsirinin tashihi Ömer Nasuh Hoca'ya veriyor. Hamdi Efendi tefsirini hazırlarken yaşlı olması sebebiyle kaynaklara fazla bakamıyor ve bazı ayetleri tefsir etmeden bırakıyor. Mesela hızlı geçtiği ve tefsir etmediği âyetler var. Hamdi Efendi tefsirini bitirdikten sonra bunun tashihi Ömer Nasuhi Hoca yapıyor. Onun tefsirinde çok büyük yanlışlar olduğunu ve bunları kendisinin araştırıp birer birer düzelttiğini söylerdi. Ömer Nasuhi Hoca'nın da bir tefsiri var.

Ömer Nasuhi Hoca'nın Hamdi Efendi'nin tefsirini tashih etmesi çok isabetli olmuştur. Mesela “Yevmün nuserru ve yevmun nusau” diye meşhur bir Arap şiiri var. Onu Hamdi Efendi “nisa ve nesir” şeklinde okumuş, öyle değerlendirmiş. Ömer Nasuhi Hoca, “Elmalılı'ya gittim. Bu şiiri siz yanlış okuyup, değerlendirmişsiniz dedim” diyor. O da “Doğru söylüyorsunuz. Gerçekten burada yanlışım” demiş. Yevmun nuserru, ifadesindeki “nuserru” kelimesi “nesir” okunabiliyor. Nuserru seviniriz, nesir ise kartal demektir. Yevmun nusau ifadesindeki nusau kelimesini de “nisa” şeklinde okumak mümkündür. Elmalılı bunları bu şekilde yanlış okumuş. Fakat ona öyle bir açıklama yapmış ki; işte Arap edebiyatındaki kadın meselesi, yırtıcı hayvanlar vs. sonra “Bunu yanlış anlayıp çok güzel anlatmışım” demiş. Ömer Nasuhi Hoca bunu böyle anlatmıştı. Hamdi Efendi ileri derecede ittihatçı bir kimse-dir. Ömer Nasuhi Hoca bunlara karşıdır. O, siyasete pek bulaşmayan bir din âlimidir. Siyasi bir yönü yok.

Ömer Nasuhi Hoca, her zaman eski dönem mevzuları açıldığında, “Kabahat bizdedir” derdi. Şunun için kabahat bizdedir derdi. Mustafa Kemal o senelerde bir “Tâdili Mecelle Komisyonu” kuruyor. Çünkü mecellenin ahvâli şahsiye kısmı zaten hazır. Ömer Nasuhi Hoca da bu komisyonun içinde. O zaman Mustafa Kemal'in emriyle şu kararı veriyorlar. Mecellenin tamamı dört kısımdan oluşmaktadır. Ahvali şahsiye, ticaret kısmı, ceza hukuku ve muâmelâtı diniye. Türkiye Cumhuriyeti devleti bir

İslâm Devleti olduğu için batı kanunlarını almak yerine Mecelleyi tamamlayıp uygulamaya çalışıyor. Ömer Nasuhi Bilmen'e de ibadet hukuku kısmını veriyorlar. Ömer Nasuhi Bilmen'in bir ilmihâli var. Bu ilmihâl maddeler halinde yazılmış. Aslında onu İbadet Hukuku olarak hazırlamış. Sonra bu iş olmayınca onu "Büyük İslâm İlmihâli" diye neşretmiş. Bu komisyona 10-15 kişi seçiliyor. Hepsine bir bölüm verilmiş. Onların hazırlayıp getireceği taslak mecliste görüşülerek uygulamaya konulacak, zamanla da geliştirilecek. Program bu. Altı ay kadar da bir süre vermişler. Ömer Nasuhi, "Altı ay sonra, birisi ben olmak üzere iki üç kişi dışında hiç kimse bir şey hazırlayıp getirmedi" diyor. O zaman Mustafa Kemal, bunlara kızıp bağırıyor. Olmaz böyle şey diyor. Sonra da batı hukukunu almaya karar verdiler diye anlatıyordu Ömer Nasuhi Hoca onu için daima "Kabahat bizdedir" derdi..

Zaten Mustafa Kemal batıdan hukuk alan ilk kişi değildir. Çünkü Osmanlı Devleti "Ticaret kanununu" Almanya'dan, "Ceza kanununu" İtalya'dan almış. Zaten dini şeyleri de saf dışı ediyorlar. Geriye medeni kanun kalıyor. O kısım mecellede tam olmamış ama madem Osmanlı iki ayağı almış, üçüncüyü de ben alayım diyor. Gerçi Osmanlı üçüncüyü de, yani Fransız Medeni Kanununu tercüme ettirip Fransa'dan almış. Uygulama safhasına geldiğinde Ahmed Cevdet Paşa Adliye Vekili oluyor ve bunu durduruyor. Yoksa Osmanlı bunları zaten almış. O da Fransa yerine İsviçre'yi alıyor. Dolayısıyla sistem bu şekilde değişiyor. Onun için Ömer Nasuhi Hoca "Kabahat bizdedir" diyor. Birkaç defa dinledim kendisinden, bunu açık açık söylerdi.

Ömer Nasuhi Hoca, Hamdi Efendi'yi, Mehmet Âkif'i ve daha birçok kimseyi sayarak "Bunlar ittihatçı olduğu için Abdülhamid'e karşıydı ve onun aleyhinde konuşuyorlardı" derdi. Bediüzzaman'ın İttihatçıları öven konuşmasını anlatırken elini kulaklarına götürerek "İttihatçılar devrinde Bediüzzaman Said Nursi'nin Fatih Camisi müezzin mahfilinden Abdülhamid aleyhinde iki konuşmasını şu kulaklarımla dinledim" derdi. Hoca'nın Said Nursi'nin Abdülhamid aleyhtarı olduğuna ilişkin sözlerine

karşı çok reaksiyon vardı galiba. Said Nursi müezzin mahfilinden cemaate konuşma yapıyor ve Abdülhamid aleyhinde konuşuyor. O zaman aşağı yukarı herkes Abdülhamid aleyhinde konuşuyor. Mehmet Âkif, Mustafa Sabri Efendi, Hamdi Efendi gibi kimseler de bunlar arasındadır. Tabi teferruatını bilmiyoruz.

Said Nursi o konuşmalar esnasında ittihatçılar için “cihâr-ı yarı güzîn” ifadesini kullanmış. Bediüzzaman’ın bir de Eski Said-Yeni Said diye bir kitabı var. O kitabı bizzat kendim okudum ama o kitap bugün yok ve pek kimse bilmiyor. O kitabı Ankara’dayken okudum. 70-80 sayfalık küçük bir kitap. Bir arkadaşı vardı, o vermişti bana. 1953’te izne geldiğimde okudum bu kitabı. Orada açıkça şunu söylüyor. “Ben eskiden Kürtçüydüm, Osmanlı’ya karşıydım. İttihatçıydım ve Abdülhamid’e karşıydım.” Bu kitabın kütüphanelerde olması lâzım, çünkü kanuna göre basılan her şeyin kütüphanelerde bulunması gerekir. En azından Milli Kütüphane’de vardır. Yine o kitapta Bediuzzaman “Sonradan bunların hepsinin yanlış olduğunu anladım. Gerçek, İslâm kardeşliğidir. İslâmda kavmiyetçilik yoktur” diyordu. Zaten sonraki eserlerinde Osmanlıyı övüyor. Bana göre Bediüzzaman’ın ittihatçı olup bu yola girmesiyle Mehmet Âkif’in, Mustafa Sabri’nin de bu yola girmesi aynı şeydir.

Mustafa Sabri Efendi’nin bir sözü var. “Abdülhamid’i devirdikten sonra sevinçten bir hafta gözümüze uyku girmedii” diyor. Bunu Mısır’da söylemişti. Belki Ali Ulvi Kurucu da bunu hatıralarında nakletmiş olabilir. Ben bunu Mustafa Runyun’dan şahsen duydum. Abdülhamid’i devirmek suretiyle her şeyin hallolacağına inanıyorlardı. Aynı şey Mısır’da Kral Faruk’a yapıldı. Fısıltı gazetesinde dedikoduyla masonların, siyonistlerin uydurduğu birtakım şeyler var. Mesela Abdülhamid’in saraydaki tuvaleti altındanmış. İşte şu kadar cariyesi var gibi o kadar çok şey uydurmuşlar ki Abdülhamid aleyhinde. Her ne kadar uydurma olsa da etkisini yapıyor. Hatta bu ulemâya bile etki yapıyor. Bunların içinde Said Nursi, Sabri Efendi gibi birçok kişi var. Bunlar en çok tanınmış olanlar. Ömer Nasuhi Hoca bunları anlatırdı. Mustafa Sabri Efen-

di sonradan İttihatçılara karşı Bâb-ı Ali isyanını gerçekleştirenlerden biridir.

ÜSKÜDARLI ALİ EFENDİ

1873 yılında doğmuş olan Hafız Ali Üsküdarlı 1976 yılında hakkın rahmetine kavuşmuş son dönem Osmanlı ulemasındandır. Yüksek İslâm Enstitüsünde beraber hocalık yaptığımız Üsküdarlı Ali Efendi o zamanlar doksan beş yaşlarındaydı. Ama sıhhati yerindeydi ve sigara içerdi. İmtihanlarda yaşlı hocaların yanına birisi verilirdi. Birçok defa yanında ben buldum. Mesela Kur'an-ı Kerim dersinde talebeye bir soru sorar. Ondan sonra başlar kendisi anlatmaya. Biz talebe biraz konuşsun diye araya gireriz. Talebe konuşamayınca yine kendisi cevap verir. Böyle çok hoş bir insandı.

Aynı zamanda Yeraltı Camii'nde de imamlık yapıyordu. Hiç yeni hutbe okumamıştır. Hutbesi eski Osmanlı usulü sadece duadan ibaretti. Yani besmele, hamdele, salvele ve bazı dualar okunurdu. Şu anda Kazakistan'da da, Osmanlı'ya tabi olan birçok ülkede de öyledir. Bazen Yeraltı Camii'ne giderdim. O zaman eski galata köprüsü vardı. Onun altında da lokantalar vardı. Beni orada bir lokantaya götürürdü. Soğan yahnisini çok severdi. Gittiği zaman garsonlar hürmet edip oturturdu. Hemen etli bir soğan yahnisi sipariş ederdi. Gerçekten de güzel bir yemek. 5-6 defa beni oraya götürüp yemek yedirdi. Sonra ona bir hediye verdim. Bana bir şişe dolusu çok güzel bir karadut şerbeti verdi. O zamanlar İbrahim Bodur iftar veriyordu. Bazen onu da çağırıyordu. Beraber iftarlara giderdik. Beğenmediği bir şeyi hemen söylerdi. Öyle bir âdeti vardı. Eski insanlardan ve sahabeden çok tekerleme anlatırdı. Enderun terbiyesi görmüş bir zattı. Konağı vardı. Hâli vakti yerinde bir adamdı. Üsküdar tarafında bir yerde oturuyordu. Söylendiğine göre o konağı bir kadın ona hediye etmiş. Bunun dışında çoluk çocuğu var mı? Bu konularda hiçbir bilgim yok. Böyle şeyleri sormak aklıma gelmiyordu. İsmail Karaçam ve Tayyar Altıkulaç onun

talebesidir. Onun esas talebesi ve asistanı Tayyar Altıkulaç'tır. Onun sesinden hatim kaydetmişti, fakat sonra onu kaybetmişler. Yüz üç yaşında vefat etti.

Tayyar Altıkulaç'ın Yüksek İslâm Enstitüsüne asistan olarak girmesinde biraz katkı olmuştur. O zaman imtihanla asistan alınıyordu. Enstitü binası o zamanlar Fındıklı'daydı. Enstitünün Bağlarbaşı'ndaki bugünkü yerine 1966'da geçtik. O dönem açılan asistanlık sınavına İsmail Karaçam ve Tayyar Altıkulaç başvurdu. Üsküdarlı Ali Efendi Karaçam'ı istiyordu. Ancak o, yabancı dilden yeterli notu alamamış, Tayyar Altıkulaç almıştı. Komisyonunda ben, Halil Can ve Ağa Camii imamı da vardı. Toplam beş kişiydik. Saatler geçti komisyonunda bir türlü karar verilemiyordu. Onların hepsi yaşlı adamlardı. En genç hoca bendim. Bu işi böyle uzatmayalım. Herkes bir not versin ortalamasını alalım dedim. Onlar da kabul etti. Onun üzerine ben, Tayyar Hocaya tam not verdim. Çünkü orada İsmail Karaçam'ı kazandırsak bile dil barajını aşamadığı için geri dönecekti. Ben onlara izah ettim. Onlar yaşlı adamlar olduğu için bilmiyorlardı. Tayyar Altıkulaç yabancı dili kazanmış. Onu alalım dedim. Biraz mırın kırın ettiler ama sonunda kabul ettiler. Eski insanlar başka türlüydü. Kendilerine göre bir davranış biçimleri vardı.

Onunla ilgili hatırladığım şeylerden biri de çok kıskanç bir adam olmasıdır. Kimseyi beğenmezdi. Ben bir gün ona sizin gibi güzel Kuran okuyan ve sizin devrenizden yaşayan bir hafız var mı diye bir soru sordum. "Ağma bir hafız vardı. Tranvaylarda Kur'an okuyordu. Ben de gider, yanına oturdum. Benim geldiğimi öğrenince bir de sen oku derdi. Ben okurdum, o okurdu. Fevkalade güzel okurduk" derdi. Böyle kendinden başkasının okuyuşunu fazla beğenmezdi. Gerçekten kendi döneminde iyi yetişmiş, müzik ilmini çok iyi bilen birisiydi. Dönemin meşhur yazarlarından Burhan Felek onun arkadaşıydı.

Pek çok şeyin taklidini yapan, aynı zamanda bir süre orta oyunculuğu da yapmış birisiydi. Böyle hoş bir kimseydi. Beraber olduğumuz zaman bizi neşelendirirdi. Çok güzel Kuran okurdu.

Bir ara Malezya'dan bir kadın hafız geldi. Birçok İslâm ülkelerine gidip Kur'an okurdu. Mısırlılardan bile güzel okuyordu. Yanında bir de hocası vardı ama talebesi kadar iyi okuyamıyordu. Bu kadın Yüksek İslâm Enstitüsü'ne geldi ve Kur'an okudu. Ali Üsküdarlı çoştı. O kadının okuyuşundan üstün olması için o da Kur'an okudu. Her yerinden ter aktı. Çocuklar terini siliyordu. Yani önce kadın okudu. Ondan sonra Ali Üsküdarlı okudu çünkü müzik ilmini bilenlerin arasında rekabet gibi bir şey vardır. Mesela Hafız Burhan son zamanlarda Kuran okumazmış. Fakat onu okutmak için yanına birini gönderip şarkı, türkü gibi bir şeyler okuturlarmış. Onu duyduğu zaman beğenmediği için öyle okunmaz, böyle okunur edasıyla okumak zorunda kalmış. Son zamanlarda Hafız Burhan'a bu şekilde Kur'an okuturlarmış. Aynı bunun gibi Üsküdarlı da o kadın okuyunca yaşlı olmasına rağmen kalkıp okudu ve ter içinde kaldı. Aklıma gelmeyen bazı şeyler de vardır ama mesleğinde çok başarılı, ileri bir kimseydi. Allah ona hem ses hem de başka kabiliyetler vermişti.

Bana Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi ile ilgili de entere-san şeyler anlatmıştı. Anlattığına göre Şeyhülislam Sabri Efendi, Bab-ı Ali isyanına karıştığı için bir Romanya gemisiyle önce Romanya'ya kaçıyor. O sırada şartlar çok ağır. Çünkü Bab-ı Ali isyanına katılanlar yakalanıp asılıyor. O zaman Romanya'da bir cami yapılmış. Onun açılışını yapmak üzere Romanya Hükümeti Osmanlı'dan bir hafız istemiş. Dönemin yetkileileri de Üsküdarlı Ali Efendi'yi görevlendirmişler. Ali Efendi Romanya'ya gideceği için dönemin şeyhülislamını ziyaret ediyor. O zaman Ramazan ayıymış, Şeyhülislam buna bir şeyler ikram etmek istemiş. O da ben orucum demiş. Şeyhülislam da sen oruçsan o zaman ben içirim demiş. Üsküdarlı Ali Efendi, Şeyhülislamın oruç tutmadığını bana söylemişti. Beraber hocalık yaptığımız zaman bunları ondan dinledim. Böyle bir şey anlattı ama teferruatını tam bilmiyorum. Üsküdarlı Ali Efendi, Romanya'ya gitmek için bindiği gemide Sabri Efendiyi görüyor. Gemiye gizlice binmiş. Sebep de şudur. O zaman rıhtımda bulunan yabancı bir gemiye canı, hırsız vs. bir

suçlu bindiği zaman Osmanlı onu takip edemiyor. Yabancı mülkü kabul ediliyor rıhtımdaki gemi. Beraber Romanya'ya gidiyorlar. Ali Efendi cami açılışına katılıp orada Kur'an okuyor.

Romanya'da Kral, Ali Efendi'yi guruptakilerle beraber yemeğe davet etmiş. Tabi anlatırken çok komik anlatıyor bunu. Kraliçe de varmış orada. Bir aile yemeğiymiş. Onları da davet etmişler. “Gittik. Bizi oturtular. Karşımızda kral ile kraliçe var. Önümüze kuşkondur diye bir çorba geldi. İçinde de pırlaza gibi bir et parçası var. Bunu bir et parçası zannettim ve etrafıma dikkat etmeden, bakmadan onu yemeye kalktım. Fakat et değildi. Kuşkondur dedikleri çorbaya konan bir şeymiş. Onu ağızda geveledim fakat yutmak mümkün değil. O zaman çüpe giyiyorduk. Bir yolunu buldum. Elimi ağızıma götürdüm ve onu yenimin içerisine bıraktım. Ondan sonra da aşağı salıverdim” diyordu. Bunu anlatırdı. Yani orada öyle bir sıkıntı ile karşılaşmış.

Üsküdarlı Ali Efendi çok komik bir adamdı. İyi bir orta oyuncusu olup çok güzel taklit yapardı. Bazen beraber kır gezilerine giderdik. Çok güzel taklit yapardı. Bütün hayvanların, birçok kimsenin taklidini yapar, milleti gülmekten kırıp geçirirdi.

İSTANBUL YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜN'DEKİ DİĞER HOCALAR

Nihat Sabri Banarlı da o dönemde Yüksek İslâm Enstitüsü'nde ders veriyordu. Edebiyatçıydı. Onunla bir tartışmamız oldu. O zaman öğretmenler odası tek olduğu için hocalar boş zamanlarında orada oturuyordu. Bir ara tefsir ilminden bahis açıldı. O, “Bizim yapacağımız iş buradan Avrupa'ya tefsir üzerine ihtisas yapacak adamlar gönderip, tefsirimizi geliştirmemiz gerekir” dedi. Ben de ona karşı çıktım. Batılılardan tefsir ilmini öğrenemeyiz düşüncesiyle bir şeyler söyledim. Banarlı da çok değerli bir insandı. Zaten edebiyat üzerine kitapları var. Sahasında otorite diyebileceğimiz bir insandı. Herhalde Arapça belagati de okumuş, çünkü onun kitaplarında edebi sanatlar çok iyi anlatılmıştır. Kitaplarının bazı

kısımlarını okudum, oradan hatırlıyorum.

Türkiye’de din eğitimi denince akla gelen ve “hocaların hocası” denen insanlara hocalık yaptım. Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, Tayyar Altıkulaç, İsmail Karaçam ve Muhammed Eroğlu benim öğrencilerimdir. Sonra bu öğrencilerimle beraber yıllarca hocalık yaptık. Hoca talebe münasebeti dolayısıyla biraz mesafeliydik ama onların benimle birçok konuda devamlı ilgisi vardı. Ben müdür olduktan sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü’nde o camiyi yaparken o zaman Ömer Kirazoğlu, Enstitüde İslâm Sanatları hocasıydı. O projeyi yaptı, getirdi. Kabul ettik. İki bin kişilik güzel bir cami yapıldı. Ana planda büyük caminin yanında küçük bir cami projesi vardı. O arkadaşların birçoğunun düşüncesi oradaki öğrencilerin namaz kılmasına yetecek kadar olan, dışarıya açık olmayan bir cami yapılması şeklindeydi. Ben buna geçit vermedim. Kirazoğlu ile anlaştığımız için buraya elli, yüz sene yetecek, iki bin kişilik bir cami yapalım dedik. Orada bize pek destek olmadılar ama bunu açıktan ilan da etmediler.

O zamana kadar İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsüne dışarıdan müdür getiriliyordu. O konuda da ben dışarıdan değil, içeriden birisi müdür olsun diyordum. Onlar dışarıdan bir müdür gelmesini istiyordu. Bekir Kütükoğlu, Salih Tuğ, Nihat Çetin gibi kimseler bizde bir süre müdürlük yaptılar. Ben buna karşılık dışarıdan birisinin gelmesi yerine, hocalardan biri bu işi yapsın diye düşünüyordum ama bunu sadece konuşup düşünüyordum. Herhangi bir tartışma falan yoktu. Onun dışında öyle pek önemli bir şey yok. Sonraki dönemlerde aramızda sürekli iyi ilişkiler olmuştur.

Bir de onlar o dönemde nesil ekibi olarak biliniyorlardı. “Nesil” diye bir düşünceleri ve kendi aralarında özel bir ilişkileri vardı. Beraber hareket edip, istişare yapıyorlardı. Bunların yaptıkları şeylere karşı herhangi bir reaksiyonum yoktu çünkü ben o devrede öyle şeylerle ilgilenmiyordum. Kendi ilmi çalışmalarımı yapıyordum. Yalnız benim o zaman özellikle Hayrettin Karaman için söylediğim bir şey vardı. Piyasaya erken çıktılar. Biraz daha ilimlerini geliştirseler de ondan sonra piyasaya çıksalar diyordum. Çünkü

kabiliyetli insanlardı. Temel bilgileri vardı. İleride topluma faydalı olabilirler düşüncesiyle bunu söylüyordum ama gene de çalışmalarını tasvip ediyordum. Toplumda, kendi muhitinde tebarüz etmiş kimselerdi. Tabi 1967’de ben zaten bir süre siyasete girdim. Siyasete girmeden önce 1960’ların sonlarında İstanbul’da İslâmi ilimler araştırma vakfını kurma faaliyetlerini başlattım. Kendi istikâmetimdeki çalışmalar zaten bana yetiyordu. Tabi zaman zaman görüşüyorduk. Sohbet ediyorduk ama ben ayrı bir mecrada, onlar ayrı bir mecrada gidiyordu. Ben genelde birey olarak hareket ediyordum. Zaten benim yaptığım işler belli. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü hocalığı, sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde dört sene Orta Şark Uzmanlığı yaptım. O sırada doktora çalışmalarım da vardı. Yani beni yeteri kadar meşgul eden görevler vardı.

ÖMER KİRAZOĞLU

Yüksek İslam Enstitüsü hocaları arasında Ömer Kirazoğlu da vardı. Enstitü Fındıklı’dayken hoca olarak tayin oldum ve göreve başlama işlemlerini yaptırmak için oraya gitmiştim. Ömer Kirazoğlu da gelmişti. İslâm Sanatları Tarihi hocası olmak için başvurmuştu. Orada tanıştık, beraber döndük. Bana niçin buradasın diye sordu. Ben de şunun için diyerek birşeyler anlattım. “Ben de öyleyim” dedi. İkimiz de aynı zamanda müracaat ettik ve hoca olarak kabul edildik. Ömer Kirazoğlu çok değerli bir insandı. Mimardı aynı zamanda. Bizim İlahiyat Fakültesi Camisi’nin projesini yaptı. Bir projeyi yapıp getirdi ve bana gösterdi. Ben de “Bu projeden bir şey anlamıyorum. Buna bir maket yapılamaz mı?” dedim. “İzmir’de bunu yapan Koyuncuoğlu diye bir müessese var. Oraya bir maket yaptırırım” dedi. O maket hâlâ ilahiyatta durur. Oraya bir maket yaptırdı. Adam da çok heyecanlanmış. Maketin içine de Ezan okuyan bir sistem kurmuş. Maketi bizzat kendisi uçakla aldı getirdi. Müdür odasına kurduk. Orada bize anlattı. Ondan sonra ezan okuttu. Rahmetli Ömer Çam ve daha başka kimseler de vardı. Ömer Çam hüngür hüngür ağladı. Ezan da okununca

çok duygulandı. İşte camii bu makete göre yapıldı, fakat biz o maketteki bazı şeyleri kısmen değiştirdik. Camiin şimdiki şekli ile maketteki şekli biraz farklıdır. O günün şartlarına göre oraya caddeden giriş olması gerekiyordu. Onu yaptık. Ömer Kirazoğlu Kayseriliydi ama İstanbul'da oturuyordu. Demokrat Parti mebusu İbrahim Kirazoğlu diye bir kardeşi vardı. Ailesi, Kayseri'nin tanınmış, ileri gelen ailelerdendir. Ömer Kirazoğlu İslâmi İlimler Araştırma Vakfı'nın da kurucularındandır. Yerine şimdi kardeşi Esed Kirazoğlu geçti. Ömer Bey 1980'li yıllarda vefat edinceye kadar beraberdik.

Ömer Kirazoğlu İslâm'ı sevmiş ve ona hizmet eden çok hoş bir insandı. Bir gün bana dedi ki; "Mekke'ye gitmeden önce büyük bir aşk ve şevkle Kâbe'ye bağlılığım vardı. Gidip gördükten sonra azaldı." dedi. Bunun normal olduğunu söyledim. İnsanlar çok sevdikleri bir şeyi gördükleri zaman bir değişiklik olabilir. Nitekim bunun edebiyatta yeri var. Bir şeyin resmini seyretmek, gerçeğini görmekten daha etkileyicidir. Onun için Arap Edebiyatı'nda denmiştir ki: "Hakikat, mecaz kadar ilgi çekici değildir." Nitekim romanların, hikâyelerin ilgi çekmesinin sebebi budur. Yani bir adam eserini uslub-u hatabi ile yazarsa daha çok ilgi çeker. Gazali gibi, İmam-ı Rabbanî gibi, Said-i Nursî gibi kimseler uslub-u hatabiyi kullanıyorlar. Uslub-u hatabi, hayale dayalı temsillerle meseleyi anlatan bir usuldür, sürükleyicidir. Ama netice itibarıyla bilgi bakımından fazla bir fayda sağlamaz. Mesela bir roman okursunuz, sürükleyici olduğu için bitirmeden duramazsınız. Fakat sonunda "ne öğrendin" diye sorulsa fazla bir şey söyleyemezsiniz.

BEKİR SADAK

Bekir Sadak hoca 1920 yılında Üsküp'te doğmuş ve Zagreb Hukuk Fakültesini bitirmişti. 1957 yılında Türkiye'ye gelip yerleşmiş ve Süleymaniye Kütüphanesinde Eski Eserleri Tasnif Komisyonunda görev yapmıştı. Daha sonraları İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde hocalık görevine başlamıştı.

Bekir Sadak'la İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde tanıştık. Beraberliğimiz oldu ve birçok çalışmalarımız oldu kendisiyle. Hoş bir insan, büyük bir adamdı. Allah Rahmet Eylesin. Bana çok takılırdı. Kendi ifadesine göre benden on yaş büyüktü. Son zamanlarında bana “Senden on sene önce öleceğim” derdi. Batı Trakyalıydı. Hoca sigara içerdi. Vefatından bir süre önce doktorlar ona sigarayı yasakladı, ama o içmeye devam etti. Derdi ki “Allah'ın yasak ettiği şeyi yapıyorum da doktorlar yasak etti diye mi bırakacağım.” Ben de otlakçı gibi arada bir sigara içtim ondan. Hastalığı sırasında bir ara vakfa geldi. Konuşurken bir sigara istedi, bende de sigara yok. Bir paket sigara aldırırım beraber içtik. Giderken paketi bıraktı. Çok ısrar ettim alması için. “Yanımda paket olunca çok içiyorum, almayayım” dedi, ama ben zorla verdim sigarayı. Çünkü benim de problemim var, paket olduğu zaman ben de sigara içiyordum. İslami İlimler Araştırma Vakfı'nın Yönetim Kurulu'nda senelerce beraber çalıştık, çok hoş bir insandı. Fotoğraflarımız var birlikte. Konuşmasında muhacir şivesi vardı. Avukattı ama çok ağırkanlıydı. Sirkeci'de bir handa birlikte kullanacağımız bir büro kiraladık. Almancı birinin davasını almış. Adamın Almanya'ya gitmesine üç ay var bu sürede davayı halletmesi lâzım. Adamın işini sürüncemeye bırakmış. Adamın gitme zamanı gelmiş hâlâ davası duruyor. Adam buraya geldi yüksek sesle uzun süre çıkıştı. Bekir Bey sessizce dinledi, adam söylene söylene çekti gitti. Ben dövecek diye korktum. Böyle ihmalci bir arkadaşımızdı, kendi işini de ihmal ederdi. Yani bu adamın davasını aldın işini halledeceksen hallet, halletmeyeceksen söyle. Bekir Sadak Hoca vefat ettikten sonra ondan boşalan vakıf kurucu üyeliğini onun oğlu devam ettiriyor. Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hanımı açık olan hocalardan birisiydi. Bu herkesin dikkatini çekerdi ama o bunu problem etmezdi. Okumuş bir adam, bilgisi çok iyiydi.

Mücmel-mufassal meselesi: Bekir Sadak Hoca örtünme ayetinin mücmel olduğunu biliyordu. Mücmel olan ahkâmda mükellef serbesttir. Ama ulemâ bunu böyle anlamak istememiş. Mücmel demek, ayetin net bir şey ifade etmemesidir. Başörtüsü

meselesi ulemâ tarafından tafsil edilmiş, açıklanmış. Bazı ulemâ öteden beri mücmel ayetlerin tafsiline karşı çıkmıştır. Bekir Hoca da ben de mücmel ayetlerin tafsil edilmemesinin daha iyi olacağını ve uygulamanın ümmete bırakılması gerektiğini düşünüyoruz. Yani kişinin o konuda imkânları neyse ona göre hareket etmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ebu Hanife'nin de görüşleri böyle olsa gerek. Çünkü Kur'an-ı Azimüş-şan, bazı meseleleri en ufak detayına kadar anlatıyor. Buna nassı kati deniyor. Bazı ahkâmı da mücmel bırakıyor, açıklamıyor. Aynı zamanda hadiste de açıklama yok. Sünnette de net bir şey göremiyoruz. Sadece sahabe kavli vardır. Âlimler zaman için de bunun tafsilini yapmışlar ve buna bir sınırlama getirmişler. İşin aslında burada bir sınırlama yok, mükellefe bırakılmış. Bu kanaat birçok âlimde var ama uygulamada çok başarılı olmamış düşünceler olarak kalmıştır. Bunun içindir ki, Müslümanlar arasında farklı örtünme şekilleri vardır. Bazı ülkelerde kadınlar tamamen kapalıdır. Bazı yerlerde peçe ve burka, bazı yerlerde çarşaf ve bazı Müslümanlar arasında da yüz açıktır.

SANKİ GÖKKUBE ÜZERİME YIKILDI

1966 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitirince kadrolu öğretmenliğe geçmek istedim. Kadrolu öğretmenlik için gerekli olan sağlık raporunu almak isterken bir sorunla karşılaştım. Yüksek İslâm Enstitüsünde E-cetvelinde hocalık yaparken bir yandan da İstanbul Üniversitesine kaydoldum. E-cetvelinin emekliliği yoktu. İstanbul Üniversitesinin Edebiyat Fakültesini bitirince emekliliğim olsun diye kadrolu öğretmen olmak için müracaat ettim. Heyet raporu almak için Haseki Hastanesi'ne başvurudum. Birçok bölüm dolaşım muayene oldum. Sonra bir göz doktoruna gittim. Bir ağustos günüydü. İçeri girdim. Adam beni muayene etmeden şöyle bir uzaktan baktı. "Senin gözünde "trahom" var, nasıl öğretmenlik yapacaksın. Önce gözünü tedavi ettir" dedi. Hem sadece uzaktan bakarak hem de sert bir şekilde bana çıkıştı ve rapora öğretmen olamaz diye yazdı. Ben evrakları elime

alınca gördüm. Tabi sadece göz eksikti ama heyet raporu o şekilde çıktı. Haseki'den aşağı doğru yürüyordum. Sanki gök kubbe üzerine yıkılmış gibi oldu. Çünkü bütün hayallerim suya düşmüştü. Aslında önemli değildi, ama o zaman öyle hissettim.

O sırada Aksaray'da Laleli tarafında muayenehanesi olan Kadıoğlu diye bir doktor vardı. Onunla Doktor İsmail Bey aracılığıyla tanışmıştık. Beni çok davet etmişti fakat bir türlü yanına gidememişim. Birden o aklıma geldi. Göz doktoru değildi ama yanına uğramaya karar verdim. Gittiğimde o da yerindeydi. Bu meseleyi anlattım. “Önemli olan senin sıhhatindir. Öğretmenlik olur veya olmaz. Kafana takma, ama bu gerçekten trahom mu, değil mi bunu tahkik ettirmek gerekir çünkü trahom tehlikeli, insanı kör eden bir hastalıktır. Haydarpaşa Numune Hastanesi'nde Almanya'da ihtisas yapmış Adil Manzakoğlu diye genç bir doktor var. Seni oraya gönderirim. O bir baksın. Gerçekten trahomsa, seni tedavi etsin” dedi. Bir pusula yazdı. Ben de ertesi gün kalkıp gittim. Doktoru buldum. Dr. Adil Manzakoğlu bana verdikleri raporu aldı, inceledi. O da beni yeniden muayene etti ve “Bu trahom değil ama her ihtimale karşı seni bir iki gün muayene edeceğim” dedi. Bir iki gün geldim, gittim. Bazı başka doktorlarla istişare yaptı. Bana ilgi gösterdi. Sonra bir gün çağırıp, gözümüne bir ilaç damlattılar. O ilaç gözümü çok yakıtı. Doktorlar heyetinin bir başkanları varmış: Hanım bir profesör. O geldi. Kadın iyice baktı inceledi. “Bu trahom değil, alerji” dedi. İhtisas sahibi bir kadınmış. Ondan sonra Adil Manzakoğlu “Sen bu raporu yırt ve heyet raporu almak için bize müracaat et” dedi. Ben de öyle yaptım. O ilgilendi hatta bazı yerlere ben gitmedim bile. Kendisi dolaşıp halletti ve ben oradan raporu aldım. Önceki rapor hükümsüz oldu. Adil Manzakoğlu o zaman beni uzunca muayene etti ve “Gözünde ışık alerjisi var. Güneş gözlüğü kullanacaksın” dedi. Öylece güneş gözlüğü kullanmaya başladım. Ondan önceki devrede gözümünden çok sıkıntı çekiyordum. Özellikle sıcak yaz günlerinde, o zaman etrafta toz da çok oluyor, gözüm kanlanıp, çapaklanıyordu. Bazen gece sabaha kadar ağrıyordu. Mısır'dayken bilerek olmasa da güneş gözlüğü kullanıyordum. Orda öyle bir şeyle

karşılaşmadım. Demek ki gözlük beni koruyordu. O gözlüğü aldıktan sonra gözümde hiçbir problem olmadı. Hatta çok gariptir, gözlüğü bir gün yanıma almayı unutsam ya da yarım gün takmasam o akşam hasta oluyordum. Kesinlikle gözüm o akşam kaşınır, sulanır, çapaklanırdı. Hâlâ da öyledir. O meseleden sonra Manzakoğlu ile ahbap olduk. Sonra İstanbul Üniversitesi Medikal Sosyal'e geçip orada doktorluk yapmaya başladı. Fatih'te muayenehanesi vardı. Şimdi yaşlandı tabi. Sağ mı değil mi, çalışıyor mu çalışmıyor mu bilmiyorum. 5-6 sene öncesine kadar çalışıyordu. Ben gözle ilgili olarak hep ona gidiyordum. Sonra ki zamanlarda katarakt için de gittim. Kendisi yapmadığı için bazı klinikler tavsiye etti. Ben de Avrupa Göz Hastanesine gidip, katarakt ameliyatı oldum. Gözdeki bu ışık alerjisi trahom gibi gözüküyor. O yüzden adam muayene etmeden, uzaktan bakarak benim gözümde trahom olduğunu zannetti ama yanlış teşhis koydu.

Ondan sonra müracaat ettim. Tayinim çıktı ve maaşım yedi yüzden, dört yüz elliye düştü. O gün için devletin şartları öyleydi. 1966'dan itibaren maaşlı, kadrolu, emekli sandığına tabi bir hoca olarak çalışmaya başladım.

VAKIF KURMA TEŞEBBÜSÜM

Mısır'dan döndükten sonra İzmir'de yeni işler yapılması gerektiğini anlatmak maksadıyla bir toplantı yaptım. Hacı Raif Bey itiraz etti. Bu işlere girmemizin tehlikeli olacağını düşünüyordu. Türkiye'de aşağı yukarı üç sene asker kaçağı olarak yaşadım. İstanbul'da 1960 yılında liseyi bitirince yedek subay olma hakkını elde ettim. İki ders yılı yedek subay olarak öğretmenlik yaptım 1962-63 ders yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsüne Arapça hocası olarak atandım. Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hoca olduktan sonra ek işlerle meşgul olmadım. Mesela Enstitü'deki hocaların tamamına yakını -o zaman kolejler var- özel okullara bir iki saatliğine derse giderlerdi. Ben hiçbir yere derse gitmedim. Kendi işimle meşgul oldum. Müdür olunca da kafamdaki düşünceleri uygula-

maya başladım. Daha önce bu vakfi kurarken bu fikri ortaya attık. Ta o zaman bana hep “Sen ne yapacaksın?” diyorlardı. Ben de onlara “Allah, İslâm’ı insanların uygulaması için gönderdi. Bunun uygulamasındaki sorumluluk bize aittir. Ama şu anda İslâm ülkelerinde İslâm hukukuyla yönetilen bir devlet ve millet yok. Yani bizim görevimiz yarın birisi çıkarda böyle bir uygulama yapmak isterse elimizde hazır bulunan bir sistem olmalı” diyordum. Netice itibarıyla bu şekilde birkaç kişiyi ikna ettim. Bu vakfın kuruluşunda maddi bakımdan en büyük yararı Sabri Özpala sağlamıştır. Sabri Özpala o zaman kuyumculuk yapıyordu. Yerin kirasını ödüyordu. Beraber çalıştık. Birçok ilim adamına, iş adamına beraber gittik. Herkes Ali Özek ne yapmak istiyor gibi şüphe ile karşılıyordu. Hatta bazıları bana o kadar karşı çıkıyordu ki Korkut Özal’la Osman Çataklı’nın bu konuda hiç unutmadığım bir tartışmaları olmuştu. 1968 senesinde Laleli’de bir daire kiraladık. Sabri Özpala Bey kirasını veriyordu. Tabi ben o zaman çok faaldim. Bizim hanımın vaktiyle “kendi çocuklarıyla ilgilenmedin, şimdi torunlarla ilgileniyorsun” demesinin sebebi de budur. O zaman işim gücüm sosyal faaliyetlerdi. Eve akşamları geç geliyordum.

Bizim hanımın ailesi bu bölgede tanınmış bir aileydi. Onlar Sabri Özpala Bey’in ailesiyle de tanışıyorlardı. Doktor İsmail Bey de öyleydi. O şekilde tanıştık onlarla. Sabri Bey’in kayınpederi de kuyumcuymuştu. Onunla da tanıştık. Emin Saraç ve Osman Saraç da bu muhitte yerleşmişlerdi. Bu muhitte yaşayan insanlar arasında böyle bir yakınlık vardı. O zaman İstanbul zaten böyle büyük değildi. Neyse, birçok ilim adamlarına vakıf kurma işini izah ediyordum. Hep şüpheliyle karşılıyorlardı. Sonra bir proje geliştirdim. Ülker’e gittim. Asım Ülker ve Sabri Ülker kabul etti. İbrahim Bodur kabul etti. Topbaşlar da kabul etti. O şekilde üye olmayı kabul ettiler. O günün parasıyla iki bin Türk Lirası kurucu aidatı koyduk. Fakat Asım Ülker’le Sabri Ülker on beşer bin liradan otuz bin lira verdiler. Diğerleri iki bin lira verdi. Geriye ilim adamları kaldı. İlim adamlarından Bekir Sadak dâhil olmak üzere on beş kişi vardı. Onların parasını da ben temin ettim. Onlar para vererek

üye olmadı. Yoksa olmuyorlardı. Mesela anayasa profesörü Ahmet Selçuk Özçelik vardı. O kurucu üyemizdir ama parasını biz verdik. Zannederseniz Mahir Hoca'nın parasını da biz verdik. On beş kişinin parasını tanıdığım kimselerden topladım ve onlar adına vakfa yatırdım. Öylece kırk sekiz kişi temin edebildik. O zamanki şartlarda böyle kuvvetli bir tabanın oluşması gerekiyordu.

Burada İskender Paşa cemaatinden Osman Çataklı bu işe karşıydı. Bir gün Laleli'de ki vakıfta benim yanımda Korkut Özal'la tartıştılar. Korkut Bey üye oldu ama Osman Çataklı üye olmayı kabul etmedi. Korkut Özal çok değerli bir insandır. Bir ara Ankara'ya gittim. Dedeman Oteli'nde kalıyordum. O, beni ziyarete geldi. O zaman Türkiye Petrolleri Genel Müdürüydü. Kaldığım oteli çok beğendi ve "İyi ki burada kalmışsın" dedi. "Ben de sizi ziyaret edeceğim" dedim. O da "Sabah namazından sonra buyur gel" dedi. Korkut Bey sabah namazından sonra dairesine gidiyordu. Gittim, baktım kimsecikler yok, ama Korkut Özal işinin başındaydı. Öyle çalışırdı bu adamlar. Memleket bu insanların elinde büyüdü. Bu vakıf kurulmadan önce tanıştık onunla. Demirel 1965'te başbakan olduktan sonra Korkut Özal Türkiye Petrolleri Genel Müdürü oldu. Makamında ona vakıftan bahsettim. Tamam dedi. İstanbul'a geldiği zaman bizi hep ziyaret ediyordu. Osman Çataklı'yla da buradan tanışıyoruz.

Mehmet Zahit Kotku Efendi de çok iyi ahabımdı. Tabii ben hocaya, şeyh olarak hürmet ediyordum. Bilgili bir adamdı. Vakıf kurma işini başlattığımız zaman Osman Çataklı bu işe karşı çıktı. Yüzüme karşı "Bu adamdan hayır gelmez çünkü bu mürit değil" diyordu. Aslında gerçekten bazı kimseler yapmak istediğim bu işle ilgileniyordu. İslâmi bir konu olduğu için bu adam ne yapmak istiyor diye bazılarının ilgisini çekiyordu. Neyse oturdular, konuşuyorlar. Osman Çataklı itiraz ediyor. Korkut Özal ona cevap veriyor, ben de dinliyorum. İkisi de müritti. Sonra Korkut Özal, Osman'a "Ali Özek'in vakfına üye olacağım. Sen ister ol, ister olma" dedi. Osman Çataklı kızdı. Bu konuşmaların hepsi benim yanımda oldu. Bu kadar samimiyetimiz vardı.

Korkut Bey gerçekten İslâmi hizmet konularında çok değerli bir insandır. Hayatının sonuna kadar da bunu sürdürmüştür. Milli Selamet Partisinin içinde yer aldığı koalisyon hükümetinde içişleri bakanı olmuştur ve çok güzel hizmetler yapmıştır. İşte bu vakfı çok sıkıntılarla kurduk. Muzaffer Somay diye çok değerli ve tecrübeli bir avukat vardı. Bir kolejin müdürüydü. Bu vakfın kuruluşunu hususi olarak gerçekleştirdi. İlk kurulan vakıflardan biriyiz. O zaman İlim Yayma Cemiyeti vardı. Vakıf olarak bir kuruluş yoktu. Araştırma vakfı olarak ilk biziz. Aslında bunların araştırılıp yazılması lâzım. Belki Türkiye’de bizden önce kurulmuş başka vakıflar olabilir ama İstanbul’da ilmi araştırma konusunda henüz bir vakıf yoktu sanırım. O dönem henüz daha Müslüman cemaatin kurduğu vakıflar yok. O zaman bu vakfı kurmak, dağı yerinden oynatmak gibi bir şeydi. Israrla iki sene bu iş için uğraştım. İki sene boyunca pek çok tanınmış insanların hepsiyle yüz yüze görüşe görüşe sonunda bu vakfı kurduk. Eğer ileriye dönük, müteşebbis insanlar bulursanız o zaman topluluğa faydalı olursunuz. O zaman görüştüğüm insanların hepsi İstanbul’un kalburüstü adamlarıydı.

FIKİR DÜNYAM

Mısır’da Şubban-ı Müslimin diye bir cemiyet vardı. Bu cemiyetin güzel bir mekanı vardı. Başında da bir paşa vardı. Tabii sıcak bir memleket olduğu için Mısır’ın bir gece hayatı vardır. Şubban-ı Müslimin cemiyetinde konferanslar olurdu. Dönemin önemli şahsiyetleri burada konferanslar verirdi. Biz de bu konferanslara giderdik.

Mısır’ın tanınmış ilim adamı Taha Hüseyin de orada konferans veriyordu. Kendisi amaydı. O yüzden yanında bir iki kişi oluyordu. Onunla ilgili unutmadığım bir şey var. Taha Hüseyin Hz. Ömer’le ilgili Şubban-ı Müslimin cemiyetinde bir konferans vermişti. Hz. Ömer’i uzunca anlattı. Ondan sonra “Ya Ömer, sen çok yükseklerde, göklerde sin. Biz sana nasıl yetişeceğiz. İstiyoruz ama bir türlü

ulaşamıyoruz” dedi. Bunu hiç unutmuyorum. Hz. Ömer'in yaptığı işleri uzunca anlatmıştı. Bu işler, bir beşerin yapması son derece zor işler. Hele bizim için daha zor. Yani “Sen kim, biz kim sana kavuşalım” demek istiyordu. Ellerini kaldırarak “Sen göklerde sin biz nasıl sana kavuşacağız” diyerek konuştuğunu hatırlıyorum.

Onun “Alâ hâmişî's-sîre” diye iki ciltlik bir kitabı var. Ben de okudum. Onun 1920'li-30'lu yıllarda Mısır'da birçok tartışmalara konu olan “fi şî'ri'l-cahilî” diye meşhur bir kitabı da vardır. Bu kitaba karşı yazılmış birçok reddiyeler var. Taha Hüseyin bu kitabı yüzünden özellikle Ezher'in başını çektiği bazı çevreler tarafından tenkit ediliyor. Bu kitapları okudum ama Ezher'de onunla ilgili tartışmalar yaşamadım. Özünü tam hatırlamıyorum ancak onu bu kitaplarından dolayı mahkemeye veriyorlar. Kadılar toplanıyor, Taha Hüseyin orada bir izahta bulunuyor. O izahtan dolayı da serbest kalıyor. Taha Hüseyin, fikirleri Ezher Ulemâsı tarafından beğenilmeyen ve tenkit edilen bir kişi, çünkü doktorasını Fransâ'da yapmış ve bir Fransız'la evli. O da gayr-i Müslim bir kadın. Taha Hüseyin'i, Taha Hüseyin yapan aslında o kadındır. O yüzden de âmâ olmasına rağmen senelerce Milli Eğitim Bakanlığı yaptı. Ayn-ı Şems Üniversitesi'ni kurdu. Kabiliyetli, değerli bir insan, edebiyatta dâhi bir kimsedir.

Emin el Hûli diye birisini de duyardım. Kitaplarını da okudum. Sonra Sadık e'r-Rafi'i var. “Zuama'ul-İslah” diye bir kitapta o günün tanınmış fikir adamlarının çoğunun fikirleri ve düşünceleri ele alınmıştı. İslâm âleminde düşünce bakımından büyük hareket Mısır'da başlıyor. Cemalettin Afgani, Muhammed Abduh, Reşit Rıza, Şekip Arslan, Mustafa Kamil Paşa gibi çok tanınmış fikir adamları var, çünkü Mısır'ın Avrupa ile teması Osmanlı'dan öncedir. Bunların hepsini okudum. Bu şahsiyetlerin hepsi birer ekoldür. Bu fikir adamlarının temel düşüncesi “Mevcut İslâmi birikim ile bugünkü İslâm dünyasının problemlerini çözemeyiz. Bunun için içtihat edip, yeni yorumlar yapmamız lâzım” şeklindedir.

O dönemde ben de aynı düşüncedydim. Türkiye'ye geldiğim zaman birçok çevre düşüncelerime karşı reaksiyon gösterdi.

Muhammed Abduhcu dediler bana. Bir de Emin Saraç ve Ahmed Davutoğlu gibi hocalar “Afgani”ye karşıydı. Benim ise tam tersine bu insanların imanından şüphem yoktur. Bunları tenkit edenler, bu insanların imanından şüphe ediyordu. Bana göre bu yanlış. Kaldı ki Sultan Abdülhamit, Afgani’yi İstanbul’a davet ediyor ve İstanbul ulemâsına “Bu adamın fikirlerinden faydalanalım” diyor. İstanbul ulemâsı da Afgani ile tartışıyor ve neticede onlardan bazıları “Bu adam zındıktır. Biz bununla işbirliği yapamayız” kararı veriyor. Bunun üzerine Abdülhamit Afgani’ye bir ev tahsis edip, maaş bağlıyor. Afgani sekiz sene İstanbul’da yaşıyor ve İstanbul’da ölüyor, burada defnediliyor. Sonra Afganlılar kemiklerini Afganistan’a aldırıyorlar.

Afgani Avrupa’yı tanımış, dünyayı dolaşmış bir fikir adamı. “Kadınların kıyafetlerini biraz serbest bırakalım” diyor. Bu konularda İstanbul ulemâsıyla yaptığı tartışmalar da vardır. Ulemâ da nasıl açacaksın diye soruyor. O da “hafif örtünme” diyor. Benim kanaatim de aynı çünkü İslâm’da sıkı sıkıya bir örtünme yoktur. Hafif bir örtünme var. Onun üzerine Afgani, ölçü olarak namazı alalım diyor. Biliyorsunuz, fıkıh âlimleri kadının örtmesi gereken azasının dörtte biri açık olursa namazı iade etmez diyor ve buna cevaz veriyor. Afgani de “örtünmenin dörtte üçünü muhafaza eder, dörtte birini kaldırırız” diyor. Bu kıyası yapıyor. Bunu yaparken de ölçü olarak diyor ki: “Bu bir aşı mesabesindedir. Çünkü açılma meselesi bir dürtü, bir arzudur. Onu müslüman kadın engelleyecek. Hastalıkları önlemek için nasıl aşı yapılıyorsa, biz de Müslüman kadınların tamamen açılmasını önlemek için aşı mesabesinde böyle bir sistem geliştirelim. Bu sistem kadının okumasına, çalışmasına, cemiyet içine girmesine mani değildir. Bundan fazlasını isterse, yasak edebiliriz” diyor. O gün kadının çalışması, okuması meselesi vardı. Ulemâ bunu reddediyordu. Faizle ilgili de başka meseleler var, ama asıl önemli olan budur. Abdülhamit onunla aynı kanaatte olsa gerek ki onu cezalandıracağı yerde mükâfatlandırıyor.

Bu fikir ve düşünceler bizim zamanımızda revaçtaydı. Bunları hararetle tartışıyorduk. Ezher ulemâsı da, bizi okutan hocalar da

Abduh'u, Afgani'yi takdirle yâd ediyordu. Abduh'un "Risaletü't-Tevhit" diye bir kitabı var. Abduh'un hayatını ve sözkonusu kitabını okudum. Adamın fikirlerinde, düşüncelerinde İslâm'a aykırı bir şey görmedim. Abduh'un düşüncesine ben de katılıyorum. O da Avrupa'yı görmüş bir adam. Cemalettin Afgani ile beraber Paris'te çıkardıkları "el Urvet'ül Vüska" diye bir mecmua var. Bazı Mısır ediplerinin ifadesine göre, zirveden kopmuş bir kaya yuvarlanarak aşağı iniyor ve önüne ne gelirse zıplıyor. el Urvet'ül Vüska'yı böyle benzetmelerle anlatıyorlardı. O kadar güçlü, etkili bir mecmua. Tabi Urvet'ül Vüska'da neler yazıyordu, tam olarak bilmiyoruz ama Türkçeye bazı tercümelere yapıldı.

Şu anda Türkiye'de de İslâmi düşünce geliyor. Bunda bu tercümelere rolü var. Bunun dışında Türkiye'deki dini tahsilin, imam hatip okullarının, ilahiyat fakültelerinin de bu gelişmede etkisi var. Ama medrese taraftarları ve bazı tarikatçılar hâlâ buna direniyor. Şöyle bir tablo çizebiliriz. Müslümanlık Kuran-ı Kerim'de anlatıldığına göre eski semavi dinlerin devamıdır. Kur'an bunu açıkça söylüyor. Ancak son peygamber tavsiye ediliyor. Burada bazı tarikatçıların da dediği gibi Hz. Peygamberin kendisi önemlidir. Çünkü şahıs olarak bir örnektir. Herkes onu kendisine örnek alabilir. O zaman Müslümanlık, Resulullah efendimizin yaşadığı hayattır. Hâlbuki Onun hayatını iyice tetkik ettiğimiz zaman bugün tarikatlarda, cemaatlerde ve halk arasında yapılan bazı uygulamaların sünnete aykırı olduğunu görüyoruz. Cemalettin Afgani, Abduh gibi kimselerin düşünceleri de bu istikâmettedir. Mademki biz Müslümanız ve bize bunu getiren bir peygamber vardır ve bu bir lütüftür. Bugün peygamberin hayatı tamamıyla biliniyor. Özellikle risalet hayatı tam olarak biliniyor. Daha önceki hayatı da biliniyor ama tam olarak değil. Biz onun tam olarak bilinen günlük hayatını örnek almıyoruz. Benim kanaatim bu yönde. Örnek almadığımız için de yanlış yapıyoruz. Peygamberimiz son derece müsamahalı ve hoşgörülü bir insan. Bugün bütün dünyanın peşine düştüğü tolerans, müsamaha ve hoşgörü dediğimiz şey, birlikte yaşamamızın sırrıdır. Birlikte yaşa-

mak istiyorsak buna ihtiyacımız var ve peygamberimizin sünnetine uymalıyız.

Milli Selamet'in eski mebuslarından Ali Oğuz diye bir avukat vardı. Bizim de aile avukatımızdı bir süre. Mesela o, içki satılan bir sokaktan kesinlikle geçmem derdi. Hâlbuki Medine'de Hıristiyanlar, Yahudiler, Münafıklar var. Bunlar hem içki içiyorlardı hem de her türlü rezaleti yapıyorlardı. Orada pazarları, dükkanları vardı. Peygamberimiz bunların önünden geçmem demiyordu. Şimdi buna benzer çok şeyler söyleniyor. Mesela içkili bir lokantada yemek yenmez diyenler var. Reaksiyon olarak böyle bir tepki verilebilir ama şer'an denemez. Çünkü Kitabı'l-Haraç'ta bu tartışılmış. Ebu Yusuf, "Bir Müslüman bir gayri Müslime içki ikram edebilir mi, edemez mi?" diye bunu tartışmış. Gayr-ı müslime bu harâm olmadığına göre sen bunu ikram etsen de etmesen de netice değişmiyor. Özellikle devlet adamları için ihtiyaç ve zaruret varsa, bu olabilir diyor. Demek ki bu düşünceler İslâm'ı temsil etmiyor. Neden etmiyor. Çünkü Allah bu insanları farklı davranmaları, farklı inanmaları, farklı düşünmeleri için yaratmış. Yani Allah böyle istiyor. Hatta bu konuda çok önemli bir ayet var. Orada mana olarak şöyle demek istiyor. "Eğer insanlar tek düşüncede, tek nizamda, tek inanışta olmuş olsaydı o zaman rahmanı inkâr edenlerin (kaafirlerin) evlerini gümüş tavanlı yapardık ve çok güzel oturma odalarında ve çok güzel divanlar üzerinde otururlardı." Zuhrufl33 Teşvik var burada. Yani demek ki Allah herkesin Müslüman olmasını sadece teşvik ediyor fakat zorlamıyor. Çünkü cennet ve cehennem var. Allah cennet ve cehennemi yarattığına göre Şemş Suresinde de "feelhemeha fücureha ve takvaha" dediğine göre, o zaman insanların bir kısmı inanacak bir kısmı inanmayacak, bir kısmı iyi olacak bir kısmı kötü olacak. Yani bu farklılık ve çeşitlilik Allah'ın murad ettiği şeydir. Zuhruf Suresi 33. ayetten de bu mana çıkıyor. Burada tefsirlere bakıp müfessirlerin bunu nasıl anladığına da bakabiliriz ama buna benzer ayetler başka yerlerde de var. Dolayısıyla benim anlayışım da bu yönde.

Benim rahmetli eşim de düşüncelerimin bir kısmına karşıydı ama yaşlandıkça bu itirazlarından zaman zaman vazgeçti. Çünkü

anladı ki hayat bu. Başka türlü yok. Prensipten baktığımız zaman görürüz ki, her ailede iyiler de var, kötüler de var. Birbiriyiyle çok iyi anlaşan kardeşler de var, kavgalı kardeşler de var. Baktığımız zaman aynı anne babadan doğan çocuklar arasında bir çok farklar görüyorsunuz. Sonra Hızır hikâyesi var. Hz. Musa ile Salih bir kul diye anlatılan Hızır kıssası var Kur'an-ı Kerimde. Mesela orada Hızır Allah'ın emri ile 5-6 yaşlarında bir çocuğu öldürüyor. Hz. Musa bunun sebebini sorduğunda o da "Bunun salih bir annesi babası var. Çocuk kötü olacak, onlara zarar verecek onun için öldürdüm" diyor. Kur'an-ı Kerim bu kıssayı niye anlatıyor, çünkü bu iyi bir şey değil aslında. Ancak ibret verici bir şey. Mesela ben her zaman şunu düşünmüşümdür. "Şüphesiz Allah insanlara zulmetmez ama insanlar kendilerine zulmederler" Bu genel bir ifade. Yani "Allah kimseye haksızlık etmez. Haksızlığı yapan insanlardır." Tabi burada insanları aile olarak, anne baba veraseti olarak, bir de toplum ve eğitim öğretim olarak insanları yönlendiren bir takım etkenler var. Bu etkenlerin hepsini bir araya getirdiğinizde hakikaten iyilik taraftarı olanların kendi imkânları ile aldığı terbiye, toplumdaki yaşam, anne babadan gelen veraset vs. bunda rol oynadığını görüyoruz.

Kötülük için de aynı şey geçerlidir. Sokakta öyle insanlar görüyoruz ki; mesela adam 70-80 yaşına gelmiş sokakta dileniyor. İnsan ister istemez acıyor ve acaba bunun evladı yok mu? diye düşünüyor. Belki var. Yakını yok mu? Belki var. Bu adam ne durumdayken bu hale düştü? Kendi hayatı acaba nasıldı? diye düşünüyor. Ondandır devlet ve sivil toplum kuruluşları geliyor. Bunlardan bir tanesi vazifesini yapsa, bu insan bu yaşta sokakta dilenmez. Demek ki burada haksızlık bütün insanlardan kaynaklanıyor. Nitekim Resulallah "Komşusu açken tok yatan Müslüman değildir" demiş. Bu da oraya gidiyor. Yani genel anlamda, Allah insanların genel davranışlarına göre yani "*yudillu men yeşau ve yehdi men yeşau(dilediğini/dileyeni delalete dilediğini/dileyeni de hidayete erdirir.*" Buradaki "yeşau"daki zamir yani "hüve/o" kişiye aittir. Allah'a ait değil. Yani hidayeti Allah isteyene

verir, delaleti de isteyene verir. Allah istediğine de verebilir. Bu ihtimal de var ama kuvvetli olan kişinin kendi isteği ve düşüncesidir. Buna kendimi de örnek verebilirim. Mesela ben çocuk yaşta ailemden ayrıldım, İzmir'e geldim. Sonra Mısır'a gittim. Bu çevrede okuyanların ve bulunanların bir kısmının zayi olduğunu biliyoruz. Eğer ben zayi olmadıysam demek ki bende, böyle bir duygu var. Bu duygu beni sevk ediyor. Bu ailemden gelebilir, hocalarımdan aldığım terbiyeden gelebilir vs. Ama neticede bunu hayata geçiren benim ve bunu istiyorum. Öbür türlü isteseydim, öyle de olurdu. Mesela içki içmek isteseydim, gidip içerdim. Demek ki bir anlayış, inanç, düşünce beni ondan men ediyor. Dolayısıyla hayatımıza örnek olan peygamberimizdir. Ben şu kanaatteyim. Eğer biz Müslümanlar günlük hayatımızda ve işlerimizde peygamberin hayatını örnek alabilirsek birçok problemimiz hallolur. Bir kere peygamberimiz sulh zamanlarında insanlarla kavga yapmamış. Bir sahabeyle, arkadaşıyla veya bir başkasıyla ne gençliğinde ne de peygamber olduktan sonra kavga etmemiş. Peygamberimize çok fazla hakaretler yapılmıştır ama hiç birine karşılık vermemiştir. Onun için kavga olmamıştır. Bize birisi bir şey söylediği zaman ise hemen kızıp karşısına dikiliyoruz. Bu bizim beşeri tarafımız ama bu örneği aklımızda tutsak bunlar olmaz.

Gayri Müslimlerle olan ilişkilerimize gelince, Kur'an bunu zaten belirtmiş. Kitabilerle hiçbir problemimiz yok. Müşrik olanlarla, kitabi olmayanlarla da sınırlı problemlerimiz olabilir. Alışveriş yapar bir arada bulunuruz. Sadece evlenmeyiz ve kestiğini yemeyiz. Bunlar çok önemli. Bunların karşıtı olarak dinde münafıklar var. Mesela Medine'deki münafıklar toplanıyor ve Bizans'tan da gizlice yardım alarak Bizans'ın casusluğunu yapıyorlardı. "Bir toplanma yerimiz olsun ve orada toplanıp meselelerimizi görüşelim" diyorlar. Düşünüp taşınıyorlar, bunun en güzeli camidir diyorlar ve bir cami yapıyorlar. Peygamber o zaman yaşıyor. Bu casus münafıklar peygamberin camisine gelip namaz da kılıyor ama gizli. Camiyi yapıp bitirdikten sonra işe meşruiyet kazandırmak için peygamberi davet edip burada namaz kıl diyorlar. İşte o

zaman Mescid-i Dırar hakkındaki ayet geliyor. Bu insanlarla peygamber ayet gelinceye kadar dost, ahbab olmuş. Ayrım yok. Bizim de davranış biçimimiz öyle olmalı. Bir adam münafıksa ona göre tedbirini alacaksın, ama alakayı kesmeyeceksin. Zararlı olmaya başlarsa, zararını önlemek için tedbir alacaksın gerekirse ceza da vereceksin. Bu ölçüler zayi olduğu için köy yerlerinde bile –çünkü herkes birbirini tanıır- adamın bazı yanlış işleri varsa herkes ondan uzak durur. Aslında uzak durmak değil, ona yakın gelip onun yanlışlarını düzeltmek önemlidir.

Fethiye’de bulunduğum sırada çok kimselerle tanıştım. Tanışıp görüştüğümüz bir de iş adamı vardı. Çok küfürbaz bir adammış. Önüne gelene küfrediyormuş. O zaman hoca falan değilim ancak hafız olmam sebebiyle birçok meseleyi bana soruyorlar. O adam bana, “Ben böyle böyle bir adamım. Herkes de beni tenkit ediyor” dedi. Ben de ona “sen bu küfürbazlığa devam et, ama kötü şeyler yapma. Mesela dine, imana küfretme. Yani küfürlerini halkın hoşuna gitmeyecek şekilde yapma, ama gene işine devam et” dedim. Ben bunu bilerek söylemedim ama o adam bana öyle bir bağlandı ki “İlk defa böyle bir şey işitiyorum. Doğru söylüyorsun. Ben küfretmeden duramam ama bunu yaparken de başkasına zarar vermemem lâzım. O zaman ölçülü küfretmem lâzım” dedi. İnsanoğlu çok farklı yaratılmış. Herkesin karakteri aynı değil. Bazı adamlar vardır kabadır, serttir, bazıları yumuşaktır. Bunun ortasını bulmak gerekiyor.

İşte peygamberimiz örnek hayatıyla bunun ortasını temsil etmektedir. Bir yerde sahabe kendi arasında kavga ediyor ve birbirlerine küfrediyorlar. Onlardan birisine peygamberimiz “Sende cahiliye davranışı var” diyor. Çünkü bazısı annesini, bazısı babasını zikrederek küfrediyor. Peygamberimiz bunu düzeltmek için “Bu cahiliye adetlerinden birisidir. Bunu yapma” diyor. O adama peygamber bir ceza verebilirdi, tekdir ya da tahkir edebilirdi ama etmiyor. Sadece ikaz ediyor ve yol gösteriyor. Onun bu davranışını da hoşgörülle karşılıyor. Peygamberimiz onun için seviliyordu. Mesela Safvan adında birisi var. Peygamberimizin

çok azılı düşmanlarından birisidir. Fakat Peygamberimiz her karşılaştığında ona yakınlık göstermiş. Bir, iki, üç derken, “Bu adamın o kadar karşısında duruyorum, aleyhinde davranıyorum fakat hiçbir şekilde karşılık vermiyor” diye düşünüyor. Ondan sonra Müslüman oluyor ve “Vaktiyle benim için hayatımda en kötü insan olan Muhammed artık benim en sevdiğim insandır” diyor. Peygamberimiz o kötü insana, hakaretvari sözler söyleyen adama daima iyi davranmıştır. Müslüman bu gibi meselelerde böyle olmalıdır.

Şu anda yeni bir konu üzerinde çalışıyorum. Bizim ulemâımız cahiliye devrini hep menfi yönden araştırmış. Aslında cahiliye devrinde tam bir müsamaha ve demokratik bir anlayış da var. Mesela Hicaz’da beş tane din mensubu var ve bunların arasında bir din savaşı yok. Kabile savaşları var. Herkes bir arada ve iç içe yaşıyor. Kimse kimseye karışmıyor. Medine’deki Evs ve Hazrec Arap kabileleridir. Onlar arasındaki kabile savaşları vardı. Yahudiler bazen birine bazen diğerine yardım ediyor ama Yahudiler veya Hıristiyanlarla olan bir savaş yok. Bu da demokrasinin olduğunu gösteriyor. Herkes inancında, ahlakında, davranışında serbesttir. Mesela cahiliye devri Araplarında on altı çeşit evlenme yolu var. Tabi köleler, efendiler diye bir ayrışma var ama sosyal bakımdan kimse kimseye karışmıyor ve toplumda tam bir serbesti anlayış var. Peygamberimiz Mekke’de on üç sene davette bulunuyor. Fakat dikkat ederseniz hiç savaş yok. Tartışma, münakaşa ve bazı baskılar gibi şeyler var.

Abduh, Afgani ve yine aynı devirde yetişmiş Şekip Aslan, Mustafa Kamil, Sadık Rafi gibi kimselerin düşünceleri bizim de etkilendiğimiz fikirlerdir. Mesela ben en başta Hz. Ömer, sonra Ebu Hanife, sonra Ebu Mansur El Maturidi’in fikirlerine daima bağlıyım. Yani bunların yorumu ile hareket ediyorum. Bizler Hz. Ömer’i, Ebu Hanife’yi yanlış anlıyoruz. Mesela Ebu Hanife’nin kurduğu Hanefilik Mezhebi’ndeki görüşleri takriben yüzde yirmiye düşmüştür. Sonra gelen fakihler onun görüşlerine sürekli eklemeler yapmışlardır. Ebu Hanife’nin bazı temel görüşleri vardır.

Ebu Hanife taabbudi Müslüman'dır. Hikemi Müslüman değildir. İki de caizdir. Hikemi şu demektir. Mesela namazı ele alalım. Namaz bir jimnastiktir, spordur, harekettir, faydalıdır. Bu yüzden namaz kılmayı düşünüyorsun. Bir de namaz Allah'ın emridir. Yani bir takım fiziki faydalar var diye değil. Allah namaz kılın demiş onu yapacaksın, oruç demiş onu yapacaksın. Zina yapma demiş, yapmayacaksın.

Taabbudi Müslümanlık Allah emrettiği için emirlerine uymak, yasak ettiği için de yasaklarından kaçınmaktır. Hikemi Müslümanlık ise bir gerekçe ile inanmak ve yapmaktır. Ebu Hanife taabbudi Müslüman'dır. Hz. Ömer de taabbudi Müslümandır. Taabbudi Müslüman yorum yapmayacak demek değil. Ebu Hanife nassa bağlıdır. Mesela Kur'an-ı Kerim'de içki hamr olarak geçiyor. Hamr yani şarap yasaktır sarhoş yapar. Gerekçe aradığın, tahlil yaptığın zaman alkol vardır. Alkol de aklı bozar. İnsana menfi tesir yapar. O yüzden harâm olmuştur. Bunun harâmiyet sebebi alkol olmasıdır. Ebu Hanife burada ayrı düşünüyor, fakat sınır getiriyor. Yani bu sadece şaraba mahsustur. Bir sürü içki var. Hepsinde de alkol var. En az da şarapta var. Dolayısıyla Ebu Hanife'ye göre şarabın dışındakiler harâm değildir, pis de değildir. Ama hamrın damlası bile hem pistir hem harâmdir. Diğer içkiler sarhoş edince harâm oluyor. Yani adam içki içse de sarhoş olmasa gene harâm değil. Bu Ebu Hanife'ye ait bir görüş ama sonradan değiştirilmiş tabi.

Mesela Ebu Hanife'ye göre kadın tamamen hürdür, müstakildir, kendi kendini idare edecek güçtedir. Bu tabi evlenme meselesiyle ilgilidir. Ebu Hanife'ye göre kadın velisiz evlenebilir çünkü insandır. Aklı vardır. İyiyi, kötüyü fark edebilir. Ayrıca bir veliye, desteğe de ihtiyacı yoktur. Bütün mezheplerde kadının velisiz evlenmesi yasaktır. Hanefi mezhebinde de veli vardır ama Ebu Hanife'de yoktur.

Ebu Hanife günahlar meselesinde de diğerlerine göre farklı düşünür. Bu yüzden kendisine mürcie denmiş. Bazıları Ebu Hanife mürcie değildir, diyor. Bu korumacı bir zihniyettir. Oysa Ebu Hanife'nin mürcie olması normaldir. Onun anlayışına göre mese-

leye bakarsak, bu anlayışa göre Ebu Hanife mürciedir. Sonra Ebu Hanife hayatı yaşayan bir insandır. Zengindir ve lüks bir hayat yaşamıştır. Hatta meşhur rivayetler var. Mesela Ebu Hanife'nin atının üzengisi altındanmış. Bence de bu doğru olabilir, çünkü onun anlayışı farklıdır. Kendisine bunun sebebi sorulduğunda “Cenâb-ı Allah nimetini kulun üzerinde görmek ister” diyor. Bunu Ebu Hanife söylemiş. Ona “Bu sana yakışıyor mu? Atının üzengisini altından yapmışsın” demişler. O da “Allah verdiği nimeti kulunun üzerinde görmek ister” demiş. Yani bu zenginlik bende var mı? Var. O halde meşru yoldan çıkmamak kaydıyla ben bunu istediğim gibi harcarım. Çünkü İslâm hukukunda kişi malında, mülkünde tasarruf hakkına sahiptir. Sınırsız bir tasarruf vardır. O sınırlamada meşru olup olmamasına bağlıdır.

TERCÜME FAALİYETLERİM VE HAKKIMDA YAPILAN SUÇLAMALAR

Benim düşünce ve fikir dünyamı oluşturan temel şeyler var. Ben, aslında Türkiye için çok erken sayılabilecek bir dönemde, 1950'lerde, Muhammed Abduh, Afgani, Reşit Rıza gibi alimlerin ortaya koyduğu bir ıslah çizgisini savundum. Türkiye'de bu çizginin müdavimleri vardı. Sebilü'r-reşat ve Sırât-ı müstakim dergilerini neşreden Mehmet Âkif bunlardandır ama bu akım Türkiye'de akâmete uğramıştır. Özellikle muhafazakâr camia tarafından bunlar bilinmiyordu. Türkiye'ye döndüğümde kendi akranlarımdan farklı olarak bazı değişik düşünceler savundum. Eserlerimde de bunun izlerini görebilirsiniz. Mesela tercüme yapmak istediğim eserleri özellikle seçiyorum ve genelde İslâmiyetin sosyal mesaj muhtevalı eserlerini ön plana çıkarıyorum. Sadece ibadet boyutu taşıyan eserleri değil.

Mesela Muhammed Kutub'tan “İslâmiyet'in Etrafındaki Şüpheler” kitabını tercüme ettim ve bu kitabı tercüme ettikten sonra bazı tepkiler de aldım. 1960'lı yıllarda telif-tercüme gibi bir şeyler yapmam gerekiyordu. O yıllarda İSAV vakfını kurmaya başladık

ve bu kitabı tercüme ettim. Bunu ilk İhsan Babalı bastı. Geçtiğimiz Pazar günü, iftardan önce (2010 yılı) Adana'da bir radyo istasyonu benimle temas kurdu. Beni tanıyormuş, sitemizi görmüş. Adam enteresan bir şey söyledi. “ Kırk sene önce çevirdiğiniz İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler kitabını alıp okudum ve hâlâ da okuyorum.”

Muhammed Kutub idealist düşünen bir insandır. Bu kitap tercüme edildikten sonra birçok insan bana bunun yazarı Mısırlı ama bu kitap Türk milletini anlatıyor diyordu ve bunu soruyorlardı. Böyle olmasının sebebi İslâm'ın temelindeki problemlerin aynı olmasından ileri geliyor. Bu kitabın mukaddimesinde Muhammed Kutub “Bu kitabı, inanan, doğruluğuna inandığı halde kendisini müdafaa edemeyen Müslümanlar için yazdım” diyor. Yani İslâmiyet'le ilgili bir takım şüpheler ve menfi düşünceler var. Bu düşüncelerin yanlış olduğunu Müslüman biliyor ama bunu nasıl müdafaa edecek, nasıl cevap verecek bunda eksiği var. Bunu tamamlamak için yazdığını söylüyor. Bu şekilde okunduğu zaman da sanki bu olaylar Türkiye'de cereyan ediyormuş gibi anlaşılıyor. Çünkü Türkiye'de böyle bir kavga oldu. Bu durum her yerde aynıdır. Onun için o kitap binlerce nüsha basıldı ve okundu. Kitap satıldığı için çok fazla korsan baskısı da yapıldı. Bu kitabı basan yayın evleri korsan baskılara engel olmak için uğraştı ama bir netice alamadılar çünkü adamlar kitabı çıkarıp piyasaya sürüyor ve bir anda tükeniyor. Tercüme olduğu halde hâlâ okunan bir kitaptır bu. Şimdi siz o kitabı alıp okuyun, aynı kanaate varacaksınız.

Dünkü problemle bugünkü problem aynıdır. İşte Muhammed Kutub, bu maksatla bu kitabı yazmış. İtirazlar ise iki sebepten dolayı geliyordu. Birincisi kitapta dini yorumlar var. Bu yorumlar bazı kimselerin hoşuna gitmiyor. Birçok konuda İslâm'ı modern bir anlayışla anlatıyor. İkincisi, kitapta bazı kavmi ve siyasi meseleler de var. Bana göre tenkitler daha çok bu iki yönden geliyordu. İşte, Muhammed Kutub vahhabidir, modernisttir. Abduh, Afgani çizgisindedir. Bu kitabı tercüme eden Ali Özek de aynı çizgidedir diye tenkitler bu şekilde geliyordu. Hatta çok ağır tenkitler geliyordu. Muhammed Kutub'u kâfir sayan, mütercimi de kâfir

sayıyordu. Bunlar aynen yazılmış şeylerdir. Özellikle Hüseyin Hilmi Işık'ın takipçileri sözkonusu bu görüşlerin çok aleyhindeydi. Diğeri de milliyetçilerdi. Bu kitapta zaman zaman genel anlamda Türkler de eleştiriliyor. Ben de bir Türküm ama kitaptaki tenkitlere ben de katılıyorum. Yani Türklerin elinde İslâmiyet yücelmiştir, yine Türklerin elinde mağlup olmuştur. Osmanlı mağlup olunca bütün İslâm âlemi mağlup olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bütün İslâm ülkeleri müstemleke olmuştur. Bunda elbette Türklerin rolü vardır, fakat birçok kimse bunu kabul etmiyor. Kitapta “cebbar Türkler” tabiri geçiyor. Tabi o, Moğollar için söyleniyor. Ben bunları kasten değiştirmedim, çünkü Moğolların İslâm âlemine yaptığı kötülüğü ben de biliyorum ve bunun çok kötü bir şey olduğunu aynen kabul ediyorum. Çok büyük kötülük yapmışlardır. Moğollar Türk'tür, Türk olabilir veya olmayabilir bu ayrı bir meseledir. Tartışmalı bir konudur. Zaten aynı coğrafyada yaşadıkları için başka türlü olması da mümkün değil. Dilleri de aynı. Bundan dolayı milliyetçi camia bana tepki gösteriyordu. Kadircan Kafı, Ahmet Kabaklı gibi o devrin yazarları hep benimle ilgili yazılar yazdılar. Bunlar cabbar Türkler ifadesine takılıyorlardı. Türkler İslâm âlemine ne gibi zararlar vermiştir gibi birtakım düşünceler o kitapta var. Muhammed Kutub bunları yazmak zorundaydı, çünkü bunlar birer problem.

Milliyetçi bir gurup, 10–15 kişi toplanıp beni çağırdılar. Ben de saf adamım. Bunlar niye çağırıyor diye gittim. Meğerse kitapla ilgiliymiş. Oturduk konuştuk. Bunlar tehdit savurmaya falan başladılar. Nasıl olur da Türkleri, Osmanlıyı kötülensin diye çıkışıyorlardı. Beni hırpalamak için çağırılmışlar. Benim de orada ayrıyım kabardı. “Türkler İslâm âleminin efendisiydi. Bu doğru, ama sen efendilik sıfatını kaybettikten sonra onlar sana itaat etmek zorunda mı? Sen savaşta yeniliyorsun. Mağlup olduğun halde Arapların ve diğer kavimlerin sana itaat etme mecburiyeti var mı? Güçlüysen, hâkimsen tamam, ama zayıfladığın zaman elbette ki onların da bir tercih hakkı var. Buna nasıl mani olursun? Osmanlı devletinin mağlup olmasıyla İslâm âlemi her şeyini kaybetti. Siz neye

itiraz ediyorsunuz?” dedim ve ağır bir konuşma yaptım. Ondan sonra onlar da biraz yumuşadı. Bunları böyle değil de biraz daha yumuşak anlatsan, değiştiren gibi şeyler söylediler. Benim için gerçek gerçektir. O kitapla ilgili bana gelen tepkilerden birisi de yayınevine gönderilen bir mektuptu. Beni kızıl komünistlikle suçluyordu. Bu kitabı ilk defa İhsan Babalı basmıştı. O bizim vakfın da kurucularındandı vefat etti. “İslâm Düşüncesi” diye bir de dergi çıkarıyordu. Orada benim yazılarım da var. Beni komünistlikle itham edenler olduğu gibi küfürle, inkârla itham edenler de vardı. Onlar daha çok Işıkçı gurup ve tarikatçılardı. Bir mektup şöyle başlıyordu: “Müellifi kızıl kâfir ve vahhabi ve selefi olan Muhammed Kutub’u tercüme eden, aynı müellifi gibi vahhabi kâfir olan selefi Ali Özek” gibi ifadeler kullanılıyordu. Devamında da verip vermişti. Uzun bir mektuptu. Bir yerde de “Şeyhimiz istese seni çarpar ama gene de müsamahalı davranıyor” gibi bir ifade kullanmış. İhsan Babalı bu mektubu bana verdi ama bunu tekrar ona mı verdim, ne oldu bilmiyorum.

Benim Mukatil bin Süleyman hakkında da bir araştırmam var. Mukatil’in de hem lehinde hem aleyhinde bir sürü şey yazılmış. Mesela Ebu Hanife “Tefsirde insanlar Mukatil’in talebeleridir, izinden gidenlerdir” demiş. Böyle şeyler var çünkü Mukatil, Ebu Hanife’ye muasır bir âlimdir. Lehinde, aleyhinde o kadar çok şey var ki ben de ortasını aldım. Mesela adam bu mektubu bir gazetede neşretse; yüz-yüz elli sene sonra birisi de Ali Özek’le ilgili araştırma yapsa, bunu ve buna benzer tenkitleri bulacak ama müspet şeyler de bulacaktır. Bu araştırmayı yapan kişinin kafası eğer orta yoldaysa ortasını alacak. Değilse ya ifrata ya da tefrite düşecek. Onun için eski âlimlerin lehinde, aleyhinde söylenenler vardır ve bunların çoğu uydurmadır. Ortasını almak lâzım. Bunu yapıp o ilim adamının ilmi değerine bakacaksın. Mukatil’in Tefsiri Kebir diye bir tefsiri var. Türkçeye de tercüme edildi. El-Vücuuh ve’n-Nezair’i vardır tefsirle ilgili. Bunlar çok kıymetli eserlerdir. Benim şuna hiç aklım ermiyor. Kaynak eserler tercüme edilmez. Birçok tefsiri tercüme ediyorlar. Buna hiç gerek yok. Sonra bunu kim okuyor. Tefsirler yönlendirici olduğu

için bazen faydadan çok zarar getirir. Dolayısıyla bence bazı temel kaynakları Türkçeye tercüme etmeye hiç gerek yok. Şayet yapılacak bir hizmet varsa o da bu kaynaklardaki temel fikir ve düşünceleri Türkçe olarak yazmaktır.

Benim düşüncemi yansıtan tercümelerden bir tanesi de kendisini Mısır'da takip ettiğim kişilerden biri olan Abbas Mahmud Akkad'ın kaleme aldığı "Abkariyyetü's-Siddık" isimli eseridir. Bu kitabı Mısır'da çıktığı zaman okudum. Tabi Arapçayı anlıyordum ama çok merak ediyordum. O yüzden kitabı baştan sona bir daha dikkatle okudum ve Türkiye'ye döndüğüm zaman bu kitabı Türkçeye tercüme etmeye karar verdim. İlk tercümem bu kitaptır, bu kitap bana göre çok çok önemlidir. Peygamberden sonra ilk sırada olan Hz.. Ebubekir'in hayatını, yaptıklarını anlatıyor. Türkiye'de iki baskı yaptı fakat çok okunan bir kitap oldu diyemeyiz. Ondan sonra Abkariyat serisini tamamlayacaktım fakat bu kitap fazla ilgi görmeyince vazgeçtim. Yani Hz.. Ömer, Hz.. Osman, Hz.. Ali'den bahseden diğer serisini de yapacaktım. Bu serinin diğer kitapları ise "Amr bin As" ile "El Muâviyetü fi'l-Mizan" gibi kitaplardı. Benim arzu ettiğim ilgiyi görmedi. Çok tavsiye ettiğim halde fazla okunmadı ama insanlara örnek lâzım. İşte Hz. Ebu Bekir bir örnektir. Yani elimde imkân olsa bu kitaptan birçok miktarda bastırır ve bütün gençlere dağıtırdım.

Benim sonraları Muhammed Kutub ile bir teşriki mesaim de oldu. Kitabını çevirmeden önce tanışmıyorduk. Çevirdikten sonra tanıştık. Onun "İslâm Terbiye Metodu" diye bir kitabı daha var. Onu da tercüme ettim. Muhammed Kutub ile Mekke'de tanıştım. O zamanlar Ümmü'l-Kura Üniversitesi'nde hocaydı. 1972 yıllarıydı. İstanbul'a gelip, gidiyordu. Kendisiyle Bursa'da veya Yalova'da görüşüyorduk. Bu vakıfta defalarca toplantılar yaptık. Bir ara Sarıyer tarafında oturuyordu. Yanına gidiyordum. Onunla bayağı bir teşriki mesaimiz vardı. Şimdi yaşlandı. Türkiye'ye de gelmez oldu. Şu an nasıldır bilmiyorum. Hanımı, çocukları var. Biz ailece de görüşüyorduk. Suriyeli Abdurrahman Habenneke el-Meydani vardı. Onunla da ailece görüşüyorduk ve çok önceleri

vefat etti. Çok bilgili ve âlim bir zattı. Onun Suriye'ye girmesi yasaktı. Mekke'de hocaydı. Yazın Yalova'ya geliyordu. Böyle birçok kimseyle görüşüyordum ama şimdi bunlarla irtibatım tamamen kesildi. Çünkü adam vefat edince, hanımıyla birkaç defa görüştük. Bizim hanım onların ahbabıydı ama aradan zaman geçince eski irtibatlar kalmıyor. Hanımla beraber Mekke'ye gittiğimiz zamanlar onları ziyaret ediyorduk.

Yine yaptığım tercüme faaliyetlerinden birisi de İmam Yusuf'un "Kitab'ul Harac" isimli eseridir. İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsünde dört sene kadar orta şark uzmanlığı yaptım. O zaman Orhan Dikmen diye bir dekan vardı. Müspet bir adamdı. İhtiyaç duymuşlar. Tabi oraya uzman olarak tayin edildikten sonra Ankara'ya gittim. Ortadoğu'daki devletlerin elçilikleri ile temas ettim. Onlardan birtakım bilgiler aldım. Maliye Enstitüsü'nde bir birim oluştu. O sırada maliye ile ilgili bir İslâm kaynağını tercüme fikri ortaya çıktı. Biz de "Kitab'ul Harac"a karar verdik. Çünkü Kitab'ul Harac'ın daha önce kısmen İngilizce ve Fransızcaya tercümeleri vardı. Orhan Dikmen Fransızca biliyordu. Fransızcasını biraz tetkik etmiş. Çok önemli bir kitap olduğunu söyleyince tercüme etmeye karar verdi ve ben de tercüme ettim. Bu kitap İstanbul Üniversitesi Maliye Enstitüsü neşriyatı olarak yayınlandı. İlk baskısı öyle çıktı. Ondan sonra başka yayınevleri tarafından basıldı. Kitab'ul Harac'ın basılmamış bir tercümesi de vardır. Sultan Abdülhamit'e takdim edilmiş. Ondan da faydalandım. O biraz Osmanlıca bir tercüme. İkinci baskısı da yine aynı üniversitede yapıldı. Ondan sonra üniversite bir daha basmadı. Sonra birkaç defa dışarıda basıldı. Ergun Göze diye bir arkadaşımız vardı. Rahmetli oldu. Çok hoş bir insandı. Beni gördüğü zaman "Kitab'ul Harac" derdi. Kitab'ul Harac'ta çok enteresan konular vardır. O günün şartlarına göre Türkiye'deki entelektüel çevrenin arasına giren kitaplardan biridir. Süleymancılar da o kitabı çok aldı. Onun için birçok muhit Kitab'ul Harac sebebiyle beni tanır.

Bunların dışında Prof. Dr. Muhammed Ebu's Suud'un "İslamî İktisadın Temelleri" isimli kitabını da tercüme ettim. 1980'li yıllar-

da devlet bursu ile İngiltere'ye gidip orada araştırma yaptım. İngilizlerin Londra Merkez Kütüphanesi var. Orada bizimle ilgili bazı şeyler, mesela benim ismim var mı? diye merak ettim. Oradaki bir arkadaş araştırma yaptı. Bekir Topaloğlu'nu buldu. Onun kelamla ilgili bir çalışması var. Sonra benim adımları da buldu. Muhammed Ebu's Sühud'dan yaptığım tercüme oradaki kayıtlara geçmiş. Arapça 70–80 sayfa bir kitap. Bir takım iktisadi görüşleri anlatıyor.

Muhammed Gazali'den tercüme ettiğim “Sünneti Nasıl Anlamalıyız” diye bir kitap var. Müellif Muhammed Gazali'yi de şahsen tanıyorum. Mısır'a gittiğimiz zaman Batavi, Mustafa Şekka, Muhammed Gazali ile birkaç defa sohbet yaptık, yemek yedik, tartıştık. Bu zatı şahsen tanıyordum. Dolayısıyla bu kitabı da okudum. Hoşuma gitti. Çünkü o sünneti bendeki düşünceye yakın anlatıyordu. Tabi o konuda benim de kendi görüşlerim var. Dolayısıyla bu kitabı da tercüme ettim. Gerekçelerin çoğunu da unuttum şimdi. Belki mukaddimesinde yazıyordur.

ZEMAHŞERİ ÜZERİNE DOKTORA TEZİM VE FATİH CAMİİ'NDE VERDİĞİM KEŞŞAF DERSLERİ

Telif eserlerimden birisi, Zemahşeri üzerine yaptığım doktora tezidir. Esasında Zemahşeri, konu itibarıyla çok zordur. Onu seçmemin sebebi, Zemahşeri'nin her konuda dilden düşmeyen bir müfessir olmasıdır. Lügat ilminde de çığır açmış bir alimdir. Esas'ül- Belaga diye bir lügati var. Alfabetiktir. Doktora sırasında hocam Nihat Çetin'di. Zemahşeri'yi seçmemde etkisi oldu. Tezimin dille ilgili olmasını düşününce Zemahşeri'yi seçtik. Bu seçimi yaparken, zor mu? Kolay mı? Onu hiç düşünmedim. Zemahşeri'nin en büyük şöhreti tefsirci olmasıdır ama aynı zamanda o çok büyük bir şairdir de. Onun dört cildlik bir divanı vardır. Arapça lügat yazmış ve birçok konuda eser vermiş bir alimdir. Tefsiri zaten dünya çapında meşhurdur. O zaman Nihat Çetin Hocanın desteğiyle “Zemahşeri'nin Arap Lügatçiliğindeki Yeri” isimli tez üzerine çalıştım. “Esas'ül Belaga” isimli eserini esas almıştık.

Sonra Fatih Camii'nde Keşşaf'ı okutmaya başladım. Otuz sene muttasıl Keşşaf okuttum. Sonradan yavaş yavaş arkadaşlara havale etmeye başladık.

Hâlâ kafamdan Zemahşeri ile ilgili bir toplantı yapmak geçiyor. Bir de Keşşaf derslerine devam edenler benden icazet istiyor. Bir organize gerekiyor. Önce bu icazetler hazırlanacak, sonra büyük bir toplantı tertip edilecek ve bu toplantıda Keşşaf okuyanlara birer icazet verilecek. Bu yeni bir başlangıç olabilir. Bunu bir türlü yapamadık ama yapmamız lâzım. Ben Keşşaf okuturken çok itirazlar oldu. Birçok hoca gelip benimle başka bir tefsir okut diye tartıştı. Dersleri daha çok Fatih Camii kütüphanesinde veriyordum. Sonra Fatih Kur'an Kursunun Derneği bir organize yaptı. Bir ekip oluşturalım dedik. Ali Fikri Yavuz'un yönetiminde Ahmet Vanlı, Sadrettin Yüksel, ben ve bir de başka genç bir arkadaş bir organize yaptık. Bunu yaparken Keşşaf'tan başka bir tefsir okutalım diye ısrar ettiler. Ama kabul etmedim. Bunu bitirmek istiyorum. Ben bu Keşşaf tefsirini oturup baştan sona okuma imkânına sahip değilim, çünkü zor bir iş. Ama bunu okutursam o zaman kendim de okumuş olacağım. Bu maksatla bunu okutuyorum. Benim gayem Keşşaf tefsirini hem okumak hem okutmaktı. Keşşaf'ı o şekilde orada okutmaya karar verdik ve devam ettirdik. Müdür olduktan sonra da bırakmadım çünkü Cumartesi, Pazar günleri okutuyordum. Sonraları yurt dışı ilişkilerim fazla olmaya başladı. O zaman bu dersi yetiştirdiğimiz talebelerden Halit Zevalsız, Sadrettin Gümüş, Bedreddin Çetiner ve ardından da Murat Sülün okuttu. Şimdi bile biraz daha farklı olarak devam ediyor o iş. İleriki senelerde Keşşaf'ı baştan sona kadar bitirmiş olarak hem bir toplantı yapmak, hem Keşşaf'ı anlatmak hem de onu bitirmiş arkadaşlara eski sisteme göre bir icazet hazırlayıp takdim etmek istiyorum.

SADREDDİN YÜKSEL HOCA

Burada ders okuturken tanıştığımız Sadrettin Hoca'yla daha sonra da görüştük, vakfa gelip giderdi. Mahir İz Hoca Mesih konusunda farklı fikirlere sahipti. Zaman zaman bu konuda müna-

zaralar, sohbetler düzenledik. Bir defasında Sadrettin Hoca, Mahir Hoca'nın düşüncesini tasdik eder mahiyette bir şeyler söyledi. Ben bunun üzerine "Sadrettin Hoca! Sen medrese okumuş bir insansın ve Mesih üzerine bilgin var. Ama Mahir Hoca'yı tasdik ediyorsun. Neden?" dedim. "Böyle düşünceler de var" diyerek bana cevap verdi. Biz konuşmalarımızda Mahir Hoca 'Mesih yok' dediği zaman kabul etmiyorduk. İzah ediyorduk var olduğunu ama kabul etmiyordu. Sadreddin Hoca hayatının son döneminde rahatsızlandı. Bazen vakfa gelirdi. Bir çocuğunu da Fatih Camii'nde öldürdüler. Sadrettin Hoca Türkiye'de cuma namazının kılınmayacağını söylerdi. İslâm şeriatını uygulama konusunda İran'ı örnek gösteriyordu. Vakfa bir gelişlerinde kendisine İran'a hiç gitmi mi diye sordum, "Gitmedim" dedi. Bunun üzerine "Ben üç dört kere gittim. Sana yanlış bilgi vermişler. İran senin zannettiğin gibi şeriatı uygulayan bir ülke değil. Gazete haberlerine göre hüküm veriyorsun. Önce gidip görüp, tahkik etmen lâzım." dedim. Heyecanlandı, sinirlenmeye ve titremeye başladı. Yan odadaki arkadaşlar bu tartışmamızı duyarak yanımıza geldiler bir şey olacak diye korktuk. O kadar heyecanlı bir kimseydi. Yani ben bunları gayet yumuşak söylüyorum ama o güne kadar kimse bu konuda ona itiraz etmemiş. Buraya gelip giderdi, daha çok benimle görüşürdü. Arkadaşların görüşleri ne olursa olsun tartışmalarımız ilmi çerçevede kalıyordu. Yoksa onları kıracak şekilde asla konuşmam. Sadreddin Hocanın bir takım tartışmalarımıza rağmen benimle arası iyiydi. Sonra gelemez oldu zaten. Soruşturdum, dediler ki "Sadrettin Hoca evden çıkamıyor." İnsanız işte, herkesin başına bir şey geliyor. Sonra da vefat etti Allah rahmet eylesin.

FIKİH KİTAPLARINA HARFİYEN BAĞLILIK İSLÂM ÜMMETİNİ SIKINTIYA SOKUYOR-BİR ÖRNEK İMSAK MESELESİ

Ben her zaman şunu söylüyorum. İslâm ümmetinin önündeki en büyük engel hocalar ve şeyhlerdir. Bunlar kendi aralarında

anlaşamazlar, milleti de böyle bir taraftan öbür tarafa sürükleyip dururlar. Burada en yakın olduğumuz Halil Gönenç Hoca'ya bile bunu anlatamıyorum. Hani Kuran'da beyaz iplik, siyah iplik meselesi var ya, bu ayet geldikten sonra sahabeden bir kısmı beyaz iplikle siyah ipliği bir yere asıp bekliyor. Siyah iplikle beyaz iplik belli olduğu zaman imsâk vakti sayılıyor. Bu da peygamber efendimize söyleniyor. Onun üzerine “mine'l fecri” ilavesi nazil oluyor. Beyaz iplikle siyah iplikten maksat gece ile gündüzün ayrıldığı, aydınlık ile karanlık meselesidir. Nitekim aydınlığın belirlediği zaman ile güneşin doğması arasında 45 dakika kadar bir zaman vardır. Önceki ulemâ ihtiyaten bunu 40–50 dakika öne alıyor. “Eğer o sınırdan bırakırsak insanlar o sınırı aşarlar” diyen korumacı bir zihniyettir bu. Bunu burada gören bazı kimseler bunu halka açıklıyor. Tabi fıkıh kitaplarına harfiyyen bağlı olan hocalar da bunları garipsiyor. Orucu 40–50 dakika fazla tutmaya ne gerek var diye düşünen de var. Bunların hepsi olumsuz şeyler. Doğru olan Allah'ın çizdiği sınırdan dışarı çıkmamaktır. O da nedir? Şafililerde sabah namazının vakti güneşin doğmasına bir saat kaladır. Hanefilerde ise yarım saat kaladır. Burada güneşin doğmasına bir saat kala bir sınır koysalar iş bitecek aslında. Ama buna âlimlerin bazıları “olsun” derken bazıları da “olmasın” diyor.

Bu durum İngiltere'deyken benim başımdan geçti. Bir Ramazan ayında İngiltere'de bulunmuştum. Haziran ayıydı. Orada iftar dokuzda oluyordu. Hatta dokuzu da geçiyordu. Teravih on ikide bitiyordu. İki saat sonra da imsâk vakti giriyordu. İslâm âleminden ulemâ toplandı ve İngiltere'de saat ikide imsâk olduğuna karar verdiler. Güneş beş buçukta doğuyor. Yani güneşin doğmasına üç buçuk saat var. Tabi bu bilgiler bende olduğu için, ben kendime göre düşündüm ve ayarladım. Güneşin doğmasına bir saat kala imsâk yapıyordum. Sonra da sabah namazını kılıp yatıyordum. Fakat ikindiden sonra ölü gibi oluyor insan. O yüzden yatıp uzanıyordum çünkü oruç yirmi saati geçiyordu. Orada Pakistan'dan ve başka ülkelerden Müslümanlar vardı. Merak edip onlara imsâkı nasıl yaptıklarını sordum. “Biz ilan edilene uymuyoruz çünkü ara-

da üç saat fark var. Güneşin doğmasına bir buçuk saat kala imsâk yapıyoruz ve orucu böyle tutuyoruz” dediler. Aklın yolu birdir. Benim yaptığımı onlar da yapıyormuş. Ben o sırada İskoçya’ya gittim. Orada gece on ikide bile gündüz. Ortalık kararmıyor. Sadece güneş battıktan 15–20 dakika sonra bir karanlık var. O, beş buçuğa kadar devam ediyor. Beş buçukta güneş doğunca kalkıyor.

Fıkıh kitaplarında şafak diye bir şey var. Güneş battıktan sonraki kızzılığın kaybolması lâzım. İmsâkın başlaması için de aydınlığın başlaması lâzım. Mesela Edinburg’ta imsakın on ikide başlaması lâzım. Ama orada güneş doğuncaya kadar yarı gündüz gibi devam ediyor. Sonra Londra’daki söz konusu toplantıya katılan dönemin Diyanet İşleri Başkanı Tayyar Altıkulaç Hocayı gördüm. Ona “Bu meseleyi nasıl böyle kararlaştırdınız?” dedim. “Ben itiraz ettim ama kabul edilmedi. Ne kadar güneşin doğmasına şu kadar var dediysem de olmadı” dedi. Tabi o bu meseleleri bizden okuduğu için düşüncesi bize yakındır. Ekseriyet öyle karar verince öyle ilan ediyorlar.

İSLÂM ENSTİTÜSÜ’NÜN BAĞLARBAŞI’NA TAŞINMASI VE ŞEVKET RAŞİT HATİPOĞLU’NUN HİZMETLERİ

1966’da Fındıklı’dan Üsküdar Bağlarbaşı’na taşındık. Yüksek İslâm Enstitüsüne bir yer bulup, orada yeni bir bina yapmak için İlim Yayma Cemiyeti devreye girdi ve Topkapı’da yirmi dönümlük bir yer buldular. O zaman Enstitünün hocalarından Sabri Sözeri diye bir hoca vardı. İmam hatipten gelme birisidir. Sabri Sözeri bu yere itiraz etti. Çünkü o da Boğazda 10–15 dönümlük bir yer bulmuş, orayı istiyordu. İlim Yayma Cemiyeti ise Topkapı’daki yeri istiyordu. Nuri Sevil’in yirmi dönümlük bir yeri vardı. Şu anda oraya villalar yapıldı. Orada Adile Sultan Yalısı diye bir de konak vardı. Nuri Sevil orayı yurt olarak talebelere tahsis etmişti. Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencileri orada parasız olarak kalıyordu. Orası boğaza bakan bir yamaçtı. Birinci Boğaz Köprüsü’ne yakın bir yerdin.

O sıralarda Şevket Raşit Hatipoğlu Milli Eğitim Bakanı, İnönü de Başbakan'dı. İnönü, Hatipoğlu'na imam hatip okullarının sayılarının azaltılması veya kapatılması hususunda tâlimat veriyor o da buna karşı çıkıyordu. İslâm Enstitüsü'nün yeri orası mı olsun, burası mı olsun diye yer ararken Hatipoğlu beş yüz bin liralık bir çekle bakanlıktan bir adamını gönderdi. "On beş gün içerisinde bir yer bulup satın alın. Ben imzalayayım, ondan sonra istifa edeceğim" dedi. Enstitüde dinî musikî hocası olan Halil Can diye birisi vardı. Bağlarbaşı'ndaki yeri o biliyormuş. Orası da bir vakıf arazisiydi galiba. Orası üzerinde karar kılındı ve satın alındı. Satın alma evrakı bakana gitti, imzalandı. Ondan sonra da imam hatip okullarını kapatmamak için istifa etti. İstifa ettikten sonra da Güven Partisi'ne geçti. O seçimlerde oyumu Güven Partisi'ne verdim, ama kazanamadılar. Bağlarbaşı'ndaki yerin Enstitüye intikali bizzat Şevket Raşit Hatipoğlu'nun gayreti ve tâlimatıyla olmuştur.

Bana göre Şevket Raşit Hatipoğlu için İlahiyat camiası olarak bir anma toplantısı yapmamız gerekir. Hatipoğlu'nun bir kızı varmış. Ziyaret edeyim diye çok niyet ettim ama vakit ve imkân sıkıntısından dolayı bir türlü gidemedim. Beni ne tanıyordu ne de yakınlığı vardı ama yetkisini kullanarak beni tayin etmişti. Bırak beni tayin etmesini, o yeri enstitüye kazandıran, imam hatip okullarının kapatılmasına karşı çıkan ve bu uğurda bakanlık makamını bırakan bir şahsiyetti. Az buz bir şahsiyet değildi. Zaten o devirde tanınmış bir kişiydi. Dolayısıyla onunla ilgili bir araştırma yapıp adamın hakkını vermek lâzım. Mesela bir biyografi çalışması ya da bir anma toplantısı yapıp oğlu, kızı kim varsa davet edilebilir, çünkü insanlar bilmiyor, tanımıyorlar. Bu adam Halk Partilidir ama dini ve milli duygusu sağlam ve bu camiaya hizmet etmiş birisidir. Mesela bunu şimdi belki başbakan bile bilmiyordur. Eğer bilse hemen gider ailesini ziyaret eder, çünkü başbakan bu konularda çok duyarlı bir insandır. En azından adı bir imam hatip okuluna verilebilir. İnönü, Hasan Ali Yücel'in raporuna dayanarak bu okulları kapatacağı, bu konuda çok kararlıydı. Hatipoğlu Halk Partisi'nde ağırlığı olan bir kişiydi. İmam Hatip Okullarının

kapatılmasına karşı çıktığı için istifa etti ve sonra da İnönü İmam Hatip Okullarını kapatma düşüncesinden vazgeçti.

Arsa alındıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müdürlüğü ihale yaptı. Oralarda binalar yapıldı. İlk önce sadece idare ve yurt kısmı yapılmıştı çünkü o zamanlar Yüksek İslâm Enstitüsü yatılıydı. İki bina yapıldı. Başka bina yoktu. Zaten caminin olduğu yer de işgal altındaydı ama orası da normalde bize aitti. Bugün Capitol'un olduğu yerler bize ait değildi. Orası beş yüz dönümlük bir çiftlikmiş. Orada bir kâhya vardı. Bizim camiye gelip gidiyordu. Adam bir gün gelip "Burası satılıyor, siz alın" dedi. Biz de "olur" dedik. Ben orayı da almaya karar vermiştim. Yönetim kurulunu topladım. O zaman müdür değildim ama vakıf başkanıydım. Arkadaşlar "Beş yüz dönümü ne yapacağız, kendi arazimizi adam edemiyoruz" diye karşı çıktı. Ben ilerisi için alalım dedim. O kâhya adam da dindar bir kimseydi, ısrar ediyordu. O zamanın parasıyla beş yüz bin Türk Lirasına o koskoca çiftlik satıldı. Benim oradaki hatam, yönetim kurulu itiraz edince ısrarcı olmamamdı. Hâlbuki daha sonraları İslâmi İlimler Araştırma Vakfı'nın içinde bulunduğu şimdiki binasını alırken de yönetim kurulu itiraz etmiş onlara rağmen almıştım. Orası nasip değilmiş demek ki. Yoksa orayı alan kimseyle ortak olarak ya da tek başımıza alabilirdik. Bu teşebbüsü yönetim kurulu önledi.

BİR DÖNEM SİYASETLE UĞRAŞTIM

1973 seçimlerinde Muğla'dan aday oldum. 1967- 68'li yıllarda Demirel başbakandı. Faruk Sukan İçişleri Bakanıydı. O zaman Milli Nizam Partisi henüz kurulmamıştı. Erbakan da mebusu. İstanbul'da toplantılar oluyordu. Onlara katılıyordum. İki fikir tartışılıyordu. Birisi mevcut partilerden birine girip orada siyaset yapmak, ikincisi de yeni bir parti kurmaktı. Birçok toplantıya ben de katılıyordum. O toplantılardan birine Prof. Dr. Mustafa Köseoğlu da katılmıştı. Başka bir toplantıya Faruk Sukan katılmıştı. O zaman bakandı. "İkilik yapmayın, bizim partiye katılın" demek

için gelmişti. O toplantılarda Erbakan yoktu. Bu toplantıların Erbakan ile ilgisi de yoktu. Benim düşüncem yeni parti kurulması istikâmetindeydi ve neticede de öyle oldu. Sonra Milli Selamet Partisi kuruldu ve ben parti kurulduktan sonra fazla ilgilenmekten vazgeçtim.

O zaman birisiyle ortak olarak Beyaz Saray'da Özek Yayın Evi diye bir yayınevi açmıştık. Bir gün oturuyorum. Eski toplantılardan tanıdığım 5–6 kişi geldi. “Sen yeni bir parti kurulsun fikrini benimsedin. Biz de benimsedik ve bu partiyi kurduk. Sen Muğla'dan aday ol” dediler. Ben kabul etmedim tabi. Birkaç defa gelip gittiler. Sonunda “Hem bize şöyle yap, böyle yap diye yol gösteriyorsun. Sonra da geri çekiliyorsun. Olmaz böyle şey” dediler. Ağır şeyler söylediler. Ben de düşünüp taşındım ve kabul ettim. Seçimlere de dört ay vardı. O zaman Muğla'ya gittik. İl teşkilatını kurdum. Bir takım insanlarla toplandık. 73 seçimlerinde aday oldum. Tabi o zaman İzmir parti teşkilatı iyi çalışıyordu. Erbakan Muğla'ya gelecekti. İftara gelecek dediler gelmedi. Teravihe yetişir dediler yetişemedi. Biz il teşkilatı olarak bekliyorduk. Derken gece saat on iki gibi geldi. Kahve gibi bir yerde toplandık. Bir saat kadar bir konuşma yaptı. Sonra çekti, gitti. Ertesi sabah il teşkilatı istifa etti. Geldiğinde il teşkilatıyla tanışmadı, bu insanlar kimdir, necidir hiç ilgilenmedi. Sadece gelip, birkaç konuşma yaptı. Sonra çekip gitti. Bu yüzden insanlar küstü. Daha önce tanışıklığımız olmasına rağmen adam benimle de hiç ilgilenmedi. Neyse ben il teşkilatını toplayıp, konuştum. “Bu işe beraber başladık, beraber tamamlamalıyız. Eğer siz bırakırsanız ben de bırakırım ve bu iş çöker. Yeniden bir teşkilat da kurulamaz” dedim. Zaten zaman çok kıstlıydı. Ben biraz ağır konuşunca onlar da devam etmeye karar verdiler. O bölgede beni tanıyorlardı. Birçok yerden bize gelmezsen oy vermeyiz diye haber gönderiyorlardı. Para yok o zaman. Sadece bir tane araba kiraladık. Gidebildiğimiz kadar çok yere gittik ama birçok yere gidemedik. Sonra seçim oldu. Bizim en büyük eksiğimiz sandıkların başında adamımız olmamasıydı. Muğla'da on bin oy aldım. MHP'de sekiz bin oy aldı. Onlar mebus

çıkardı, biz çıkaramadık. O zaman “Milli Bakiye Sistemi” vardı. Bizim iki bin kadar oyumuzu iptal ettiler. Belli ki seçim sandıklarında bir oyun yapmışlar. O yüzden MHP vekil çıkardı. Yoksa ben milli bakiyeden mebus oluyordum. Böyle olunca MHP 15–20 oy farkla mebus çıkardı. Bu ilk ve son tecrübem oldu. Ondan sonra siyasetten çekildim. Sonraları Erbakan Hoca bana çok ısrar etti fakat kabul etmedim.

Çünkü siyasette çok fazla oyun dönüyor. Mesela seçimlerden önce bana bir adam geliyor. Benim kırk tane oyum var. Ne vereceksiniz diyor. Birkaç defa oldu bu. Bende para olmadığından yok deyince gidiyor. Birçok yerde seçimler o günün şartlarında parayla kazanılıyor. Anadolu köylüsü seçimlerde buna alıştırmış. Parayı kim verirse köyündeki aşireti veya akrabaları topluca ona oy veriyordu. İstedikleri az para da değil. Herkese hiç olmazsa üçer, beşer düşecek kadar bir para vermek gerekiyor. Eğer param olsaydı bir de birçok yere gidebilseydim yüzde yüz kazanırdım. Bizim köyün tamamı oyunu bana vermişti mesela. Civar köylerden de çok verilen oldu ama biz çok fazla propaganda yapamadık. Bu işlerde para çok önemlidir. Birçok arkadaşım siyasete girmeme karşıydı. Emin Saraç Hoca bir gün geldi, “Kazanmaman için dua ediyorum” dedi. “Niye?” dedim. “Siyasete bulaşma” dedi. Onun duası kabul oldu ama millete, memlekete en iyi hizmet yolu siyasettir. Siyasete gireceksin ki hizmet edesin ama ben siyasete girseydim ne olurdu onu bilmiyorum. Ondan sonra daha çok eğitim ve öğretimle ilgili işlere önem verdim ve İslami İlimler Vakfı’nı kurduk.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ’NÜ FAKÜLTE YAPMA MÜCADELEMİZ

Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretmenler Sendikası’nı kurduk. Ben o sendikanın başkanlığını yaptım. O zaman Türkiye’de birçok yüksekokul vardı. Bu okular fakülte ve üniversite olabilmek için büyük bir gayret sarf ediyorlardı. Yıldız Teknik Okulu vardı. Müdürü Adnan Bey’di. O zaman Yüksekokullar Sendikası Fede-

rasyonu diye bir federasyon kurduk. Adnan Bey başkanı oldu. Ben Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretmenler Sendikası adına toplantılara katılıyordum. Böyle çalışmalar yaptık. Bu çalışmalar dolayısıyla zaman zaman Ankara'ya gidiyordum. O sırada Ankara'da Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nden birileriyle ve TBMM bütçe plan komisyonu başkanıyla görüşüp konuştuk. Bana yol göstererek “Bütçe kanununa eklenecek olan tek bir cümle bu işi halleder” dediler. Bunun üzerine Yüksekokullar Sendikası Federasyonu bir toplantı yaptı. Toplantıda bir konuşma yaptım. Orada “İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nün bir fakülte olma imkânı ve ihtimali var. Eğer siz müsaade ederseniz, biz bu müracaatı yapalım. Siz de bizi destekleyin. Önce buradan bir başlayalım” dedim. Onlar da ittifakla kabul ettiler. Onların içinde sol, sağ olsun her görüşten insan vardı. Başka sendika da yok zaten. Onun üzerine müracaat ettik. Ankara'ya gittim. Başbakanlıkta Demirel'le görüştük. Demirel bize söz verdi. O zamanlar Osman Saraç mebusu. Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nde şartlara uygun bir sayfalık bir yazı hazırladılar. Onlar zaten süreci biliyorlar, bu sürece göre hazırladılar. Ben de gittim, Demirel'e bu yazıyı takdim ettim. 1975–76 seneleri olması lâzım. Beni kabul etti, derdimizi anlattım. Mektubu alıp cebine koydu. Görüşmemiz çok kısa sürdü. Sonra oradan ayrıldım. Başbakanı ziyaret etmeden önce mecliste Bütçe Komisyonu Başkanını ziyaret etmişim. Kütahya milletvekili çok önemli bir kişiydi. Beni kabul etti ve benimle konuştuktan sonra zile bastı. Bazı kimseleri çağırırdı. Onlara “Bu arkadaşı bir dinleyin. Ben dinledim, fikirleri çok hoşuma gitti” dedi. Ben gelenlere tekrar konuşup anlattım. Onun üzerine o Kütahya milletvekili “Bu iş olur. Sadece bütçeye şöyle bir kelime ilave edilecek. Siz başbakana vereceğiniz dilekçede bunu şöyle yazın. Başbakan tâlimat verirse, bu cümleyi plana ekleriz. O zaman fakülte de olur her şey olur” dedi. Ben ondan sonra Başbakana gittim. Fakat Demirel söz vermesine rağmen yapmadı. O zaman tek başına iktidardaydı. Yani söz verdiği halde Bütçe Plan Komisyonuna “bu işi yapın” dememiş. Demediği için de bu iş olmadı. Öylece kaldı. Muaz-

zam bir çalışma yaptık ama başarılı olamadık. O zamanlar bütün yüksekokullar ya fakülte ya da üniversite olmak için çalışıyordu.

Selamet Partisi'yle ortak koalisyon hükümeti zamanında da fakülte olmak için bir çalışma yaptık. Bu sırada Mecliste Milli Eğitim Komisyonu başkanı Hulusi Özkul'du. Fakülte olma projemizi anlatmak üzere Hulusi Özkul'a gittik. Adalet Partisi mebusu İhsan Toksarı'da komisyondaydı. Marmara Üniversitesi Rektörü Orhan Oğuz da o komisyondaydı. O dönem Enstitü'de akademik ünvanlı hoca yoktu. Doktora sahibi sadece ben vardım. Başka akademik ünvanlı hoca yoktu. Ben, İhsan Toksarı, Orhan Oğuz ve Hulusi Özkul beraber görüşüp bu konuyu ele aldık. İhsan Toksarı hep dinliyor hiç sesini çıkarmıyordu. Orhan Oğuz da dinliyordu. Ben “planımıza göre enstitü, fakülte olduğu zaman ünvanı olmayan hocalardan on sene ders verenlere fiilen ünvan verilsin. Doktorası olanlara ve beş sene geçmiş olanlara da bir ünvan verilsin” dedim. Hulusi Özkul buna itiraz etti. “Sil baştan bütün hocaları ünvanlı yapacağız. Asistanlığını, doktorasını sil baştan yapacak” dedi. Ben ona, o da bana itiraz etti. Biz böyle tartışırken Orhan Oğuz söz aldı. “Bu arkadaş doğru söylüyor. Biz Yüksek Ticaret Okulunu vaktiyle akademi yaptığımız zaman 2–3 sene görev yapmış insanlara ünvan verdik. Birçoğuna doktora, birçoğuna doçentlik, birçoğuna profesörlük verdik. Yüksek İslâm Enstitüsü'nde on sene ders vermiş bir insanın bir değeri ve tecrübesi vardır. Sen ona ünvan verdiğin zaman onun tecrübesi ve bilgisi zaten var. Bir şey eksilmez, bir şey de katmaz. Biz öyle yaptık. Sonra siz dışarıdan getirdiğiniz ünvanlı adamlardan burada çalışanlardan aldığınız verimi alamazsınız” dedi. O zaman en yüksek derecede Mehmet Sofuoğlu vardı. Ünvanlı ama on sene kadar orada görev yapmış. Böyle birkaç kişi vardı. Bir de doktora sahibi olarak ben vardım. Kabul etmedi. Biz Orhan Oğuz'la orada tanıştık. O bizim enstitüyü Milli Eğitim Bakanı olarak ziyaret eden ilk kişidir. O şekilde kabul etmediler. Kabul etmeyince biz de fakülte olma işini başaramadık. Böyle sığ adamlar vardı. Orhan Oğuz o zaman çok güzel konuştu. “Şu müessesede beş sene ders vermiş bir adam tecrübe sahibidir.

Sonra siz şimdiye kadar bunun okuttuğu öğrencilere imam hatip okullarında, başka yerlerde öğretmenlik verip vazife yaptırıyorsunuz. Bundan sonra okuttuklarına da aynı şeyi yapacaksınız. Burada bir yanlışlık yok. Biz bunu başka müesseselerde de yaptık. Bir müessese kabuk değiştirirken elbette ki orada bulunan insanlara bir unvan verilecek” dedi, fakat Hulusi Özkul gene de kabul etmedi. Benim dikkatimi çeken husus; İhsan Toksarı ağzını açıp bir tek kelime söylemedi. O benim talebemdir. Bizim enstitünün mezunudur.

1978–79 yıllarında Mustafa Necdet Uğur Milli Eğitim Bakanıydı. Ben o zaman Enstitü'nün müdürüydüm. Onun bütün yüksekokulları üniversite yapmak gibi bir projesi vardı. Kendisiyle Ankara'da bir görüşme yapmıştık. O dönemdeki bazı yüksekokul müdürlerini Ankara'ya çağırılmıştı. Biz de gittik o zaman. Herkes konuşup fikrini söyledi. Ben de söyledim. Toplantı bittikten sonra bana “Burada bir gün daha kal, seninle bir daha görüşeceğim” dedi. Ertesi gün tekrar gittim. Yüksekokulları üniversite yapma projesini anlattı. Ondan sonra bana “Bu konuda bir rapor hazırla. nasıl olması gerektiği konusundaki düşünceni bildir” dedi. O bakan beni daha sonra tekrar Ankara'ya çağırdı. Tekrar görüştük. Fakat sonra onların hükümeti düştü. Proje öylece kaldı. O Milli Eğitim Bakanı çok değerli bir insandı. Hatta başarılı olsaydı belki de o işin başına beni getirecekti. Çünkü iki defa özel olarak yanına çağırıp, benimle görüşmüştü. Aslında solcu birisiydi. İşin garibi ben de sakallıydım ve belki de Milli Eğitim Bakanlığı'ndaki sakallı tek adamdım.

Ben Yüksek İslâm Enstitüsünün hem müdürü hem de hocası olarak bu müessesenin gelişmesi için birçok çaba saffettim. Sendika başkanlığı yaptım, fakülte olması için bazı teşebbüslerde bulundum. Müdür olduktan sonra da başka işler yaptım. Zaten ben müdür olduktan sonra fakülte olma işi durdu. Fakat 1982'den sonra bütün yüksekokullara fakülte olma yolu açıldı.

YÜKSEK İSLÂM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜM

Yüksek İslâm Enstitüsü'ne 1978'de müdür oldum. Ben Yüksek İslâm Enstitüsüne seçimle gelen ilk müdürüm. Orada hocayken Öğretmenler Sendikası Başkanlığı yaptım. Hiçbir hocayla ihtilafım yoktu. Herkesle iyi geçinen, çalışan bir kimseydim. O bakımdan hocaların hepsi bana saygı duyuyordu. Din Eğitimi Genel Müdürlüğü Yüksek İslâm Enstitülerine müdür bulamıyordu. Bana daha önce iki defa müdürlük teklif edilmiş ama kabul etmemiştim. Sonra muavinlik gibi idari bir görev de yapmamıştım. Seçim sistemi getirdiler. Bir seçim oldu. O zaman hoca olarak yirmi yedi kişiydik. Ben yirmi altı oy almıştım. Ben oyumu kendime vermemiştim. Benim oyumun dışındaki bütün oylar bana verilmiş. Seçim adaysız oluyordu. Herkes oyunu uygun gördüğüne veriyordu. En çok oy alanlardan üç kişi yukarıya teklif edilecekti. Ben müdür olmak istemiyordum. Arkadaşlarla istişare yaptık. “Beni üç sebepten dolayı tayin etmezler. Birincisi yurt dışında okumuş olmam, ikincisi bana iki defa müdürlük teklif edildi, kabul etmedim, üçüncüsü geçmişimde hiçbir idarecilik yok. Müdür olacak kişinin en azından bir muavinlik yapmış olması gerekiyor. O yüzden ismim yukarıya gitsin oradan dönsün” dedim. Bekir Sadak gibi bazı arkadaşlar şimdiden istifa et demişti bana ama teklif yapılmamıştı. Diğer isimleri hatırlamıyorum ama benimle beraber üç kişinin ismi yukarıya gönderildi. Neyse beni müdürlüğe atadılar. Bekir Sadak gelip “Hemen istifa et” dedi. Daha önce konuştuk ya, güya hatırlatma yapıyor. Ben de “Bir denemek istiyorum, eğer müdürlük yapamazsam o zaman istifa ederim” dedim. O şekilde göreve başladım. Hareketli ve çabuk karar veren bir insanımdır. Burada da yapılacak, birikmiş bir sürü iş vardı. Camii yeri gibi, 3–4 defa icra gelmiş hallolmamış bir sürü iş vardı.

Müdürlük görevini yürütürken bana idareciliği bilen muavinler lâzımdı. O zaman muavinler vardı. Benim sekiz tane muavinim vardı. Mustafa Göl baş muavindi. Sonra vefat etti. Hem iyi

bir hoca, hem de iyi bir hafızdı. Ben muavinlere yetkileri verdim, idarede fazla bir işe karışmıyordum. Mesela Mustafa Göl adam kayırıyordu. İsmail Karaçam gibi hocalar geliyor, bastırıyor, istediğini yaptırıyor. Bilmem kim geliyor, istediğini yaptırıyor. Ben durumun farkındaydım, zaten takip ediyordum. Mustafa Göl gerçekten fazilet ehli, yumuşak bir insandı. Bir gün onu yanıma çağırıp “Sen arkadaşlarına iltimas geçiyorsun, bunun farkındayım ama sana bir tavsiyem olacak. İdarecileri mahveden akrabaları ve arkadaşlarıdır. Bu devlette de böyledir. Bir devlet adamını kötülük yapmaya sevk eden ve yerin dibine batıran arkadaşları ve akrabalarıdır. Sen bunu yapma. Çok ısrar ederlerse bana gönder” dedim. Bu konuşmadan sonra birkaç tanesini yanıma gönderdi. Mustafa Öz, İrfan Gündüz ve Necip Taylan gibi hocalar da diğer muavin arkadaşlardandı. O zaman diğer Enstitülerden bizde yetişmek ve sonra Anadolu'ya gidip orda görev yapmak üzere gönderilmiş asistan arkadaşlar vardı. Bekir Karlığa da onlardan biriydi. Diğer hocalardan muavinlik yapmak istemeyenler çoğunluktaydı. Bize gelen asistanlar iki sene kalıp tezlerini tamamladıktan sonra gidecekleri yere gönderiliyordu. Bir gün bunları çağırdım. “Eğer muavinlik yaparsanız burada kalmanızı sağlarım. Yoksa geldiğiniz gibi gidersiniz” dedim. Çünkü çok muavine ihtiyaç vardı. İçlerinden birkaç kişi mecburen kabul etti. Sonra Sabri Ülker'e gittim. O, benim 1960'lı senelerde İlim Yayma Cemiyeti'nden iyi tanıdığım bir kimseydi. Bir süre İlim Yayma Cemiyeti'nde İlim Heyeti Sekreterliği yapmıştım. Ona “Bizim sekiz tane muavinimiz var. Muavin bulamıyoruz. Bunların daha rahat çalışması için bir tahsisat versek iyi olur. Onun için geldim” dedim. Sabri Ülker'le anlaştık. Onlara aylık bir ücret tahsis etti. Onu bize gönderiyordu. Biz de bunlara takviye olarak veriyorduk. Onun için muavinler canla başla çalışıyordu.

Müdürlüğüm sırasında idari bakımdan herhangi bir problem olmadı. Muavinlerin bir kısmı ve baş muavin tecrübeli adamlardı. İdarecilik bilen, müdürlük yapmış kimselerdi. Dolayısıyla idari işler öyle yürüyordu. Ben daha çok başka işlerle meşgul oluyordum.

ENSTİTÜ'DE, ÜST MAKAMDAN İZİNSİZ ÖĞRENCİ KONTENJANINI ARTIRDIM

O dönem Din Eğitimi Genel Müdürlüğüne bağlıydık. Onlar bize belirli bir kontenjan ayırıyordu. Ben bütün müdür yardımcılarının karşı çıkmasına rağmen bu kontenjanın üstüne çıktım. O zaman Yüksek İslâm Enstitüleri iki kademeli bir imtihan sonucu öğrenci alıyordu. Önce yazılı bir imtihan oluyor. Kâğıtlar enstitüde okunuyor. Mesela Samsun, Konya ve İstanbul'da hocalar toplanıp uzun bir süre kâğıt okuyorlar. Bu yazılı imtihanı kazananlar mülakata tabi tutuluyor. Mülakatı kazanırsa talebe olarak kaydoluyor fakat belirli bir kontenjan var. Bizde bir de hoca sayısı diğer yerlere göre daha iyi. Yani yeteri kadar hocamız var. Yer de var. Yani aslında ana binaya ek olarak yapılmış ve atıl halde duran bazı ilave yerler vardı. Ben onları sınıf haline getirttim.

1980–81 eğitim dönemi idi. Tabi burada iki şey var. Gece bölümü açtık. O zaman sıraya koyuyorduk talebeleri. Aldığı nota göre listede sıralanıyor. Diyelim ki yüz kişi sıralanıyor ama kırk kişilik kontenjanımız var. Başarılı olan ilk kırk kişiyi alıyoruz. Geriye kalan atmış kişi açıkta kalıyor. Ben iki sınıf daha aldım, fakat kontenjanı artırmak için Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nden izin almadan bunları yaptım. Zira ilave kontenjanın alınması onların müsaadesine bağlıydı. Bu işleri bilen, müdürlük yapmış muavinlerim vardı. Onlarla konuştum, onlar “Bu işi kendi kendine yapamazsın. Genel müdürlükten onay gerekir. Bir miktar ilave yaparlar ya da yapmazlar. Onların bileceği iş” diyorlardı. O zaman ben de düşündüm. İki sınıflık yerimiz var. Sınıflar otuzar kişi oluyordu. “Şu kadar daha talebeyi alın, kaydedin. Resmi olarak kayıtlar bittikten sonra bunu yukarıya bildiririz” dedim. Tabi kimse yapmak istemiyor ama ben emir veriyorum “Bunu yapın. Sorumluluk benim. Sizin bu işi yapan kimseler olarak bir sorumluluğunuz yok” dedim. Yaptık, gönderdik. İş bittikten sonra yukarıya da haber verdim ama yapmasaydın, etmeseydin vs. şeyler

söylediler. “Ben hakkıma razıyım. Siz yeter ki bu talebeleri reddetmeyin çünkü hem hoca hem de yer var. Bu kadar da kazanmış talebe var. Ben bunları aldım. Ama siz isterseniz müdürü görevden alır veya bu talebelerin kaydını silersiniz. O sizin bileceğiniz iş” dedim. Bunun üzerine genel müdürlük bana bu durumun bir daha tekerrür etmemesi şeklinde bir ihtar yazısı gönderdi. Onu öylece atlattık. Sonra resmi olarak müracaat ettik, gece bölümü açıldı. Müdürlüğüm sırasında talebe sayısı o kadar arttı ki iki bine yaklaştı. Gece bölümüyle birleşince çok büyük bir rakam oluyor. Gece bölümünden birçok kişi mezun oldu.

Yaşar Nuri Öztürk benim dönemimde hoca olanlardandır. Asistandı ve yeterlilik tezi hazırlıyordu. Bir süre sonra Yaşar Nuri'den şikâyet gelmeye başladı. Gece bölümünde blok ders yapıyorduk. Bu doksan dakikalık dersi kırk beş dakika yapıp, bırakıp gidiyormuş. Ben de yanıma çağırdım ve bunun sebebini sordum. “Ben doksan dakikalık dersi kırk beş dakikada yapıp bitiriyorum” dedi. Kendisine “Bu senin icat ettiğin bir düşünce tarzıdır. 90 dakikalık ders 45 dakikada bitmez. Hem sonra haksız kazanç elde ediyorsun. Devlet sana doksan dakika için maaş veriyor. Sen onun kırk beş dakikasında vazife yapmıyorsun ama karşılığını alıyorsun” dedim. Biraz tekdir ettim. Tasavvuf dersi okuttuğu için hakkında başka şikâyetler de vardı. Hocaları takip ediyordum. Mesela zil çalmasına rağmen bazı hocalar 10–15 dakika sonra derse giriyordu. Dışarıdan diğer üniversitelerden bize derse gelen hocalar da vardı. Daha çok onlar yapıyordu bunu. Biz de o zaman her derste yoklama usulü vardı. Ben de sicil amiriydim. Şimdi o şeyler hep kalktı. Her öğretmen için senelik rapor veriyordum. Hocalara “Zil çaldıktan beş dakika sonra sınıfında olmayan hocalar hakkında işlem yapacağım” dedim. Böyle bir iki defa ihtarda bulundum. Sonra kontrole başladım. Kontrollerde böyle birkaç kişiyi yakaladım. Ben bazı konularda acımasızımdır. Zil çaldıktan beş dakika sonra sınıfları dolaşıyordum. Hoca sınıfta yoksa kırmızı kalemle yoklama defterine yazıyordum. Bunu birkaç kişiye yaptım.

Bir gün baktım Bekir Sadak sınıfta yok. Ona da yazdım. Bir

müddet sonra Bekir Sadak eline defteri almış, yanıma geldi. Defteri göstererek “Ali Özek bu nedir yahu?” dedi. Ben de “Görüyorsun işte, bu derse geç gelmişsin, onun tescilidir bu” dedim. “Yahu, öyle şey olur mu?” dedi. Ben de “Bekir Hoca bak. Ben en yakınlarıma bu sistemi uygulamazsam başarılı olamam. Bunu sana da uygulamak zorundayım” dedim. Biraz tartıştık, gitti. Ondan sonra hocalar biraz dikkat etmeye başladı. Sınıfa vaktinde girmeye gayret ediyorlardı. O zamanın ihtiyaçlarına, düşüncesine göre bazı şeylerde fazla idealisttim. Yani nizamın yürümesi için gayret ediyordum.

Müdürlüğüm döneminde enstitüde oluşan yeni hoca kadrosunun birçoğu daha önce benim öğrencimdi. O zaman asistan hocalar vardı. Hayrettin Karaman, İsmail Karaçam, Necip Taylan gibi kimseler hocaydı fakat bir taraftan da yeterlilik tezi hazırlıyorlardı. Sonra bu yeterlilik tezi başka bir çalışmayla, yani YÖK kanunu çıktıktan sonra doktora kabul edildi. Onun üzerine doçentlik yaptılar. Daha sonra profesör oldular. O devirde mesela İsmail Lütfü Çakan, Hayrettin Karaman, Yaşar Kandemir vs. bunlar bizde hem hocalık yapan hem de yeterlilik tezi hazırlayan arkadaşlardı. O bakımdan daha sonra bir devre geldi ki enstitünün hocalarının yüzde sekseni artık benim talebelerimden oluşuyordu.

CAMİ ARSASINI İŞGALDEN KURTARMA OPERASYONU

İlahiyat Vakfı Nuri Ünlü müdürken kurulmuştu. Hocalar da üye olmuşlar. Enstitü Müdürü aynı zamanda vakfın da başkanıydı. Şu anda da İlahiyat Vakfı Başkanı yine fakülte dekanıdır. Ben müdür olunca bu vakfı bayağı geliştirdik. Bütün işleri camiyi, kültür merkezini vs. hep vakıf adına yaptık. Dershanelerin bulunduğu binaları devlet yaptı. Diğer yerleri vakıf olarak biz kendimiz yaptık. Büyük baş hayvan kesim yeri, soğuk hava deposu gibi tesisler yaptık. Parayı halktan, piyasadaki tanıdıklardan buluyorduk. Ben müdürken birçok kimse oraya destek olup para veriyordu.

Vakıf başkanı olduğumda, camiye yaptığımız arsa işgal altındaydı. Hacı Gasıp diye Karadenizli birisi arsayı işgal etmişti. Arsa üzerinde adamın oturduğu bina, bir tane mandıra, birkaç tane ağaç vardı. Arsanın tapusu elimizdeydi. O zamanlar işgalciyi çıkarmak için icraya verildiğinde, icra bir müteahhidi kir alıyor, o da yıkım ve tahliye işlerini gerçekleştiriyordu. Benim zamanımda da böyle bir icra uygulaması oldu. Müteahhit icrayla beraber geldi yıkım yapacak. Hacı Gasıp'ın adamları orada silahlı hazırlık yapmış, direnecekler. Müteahhit gelip “Ben böyle tehlikeli işe giremem” dedi. Mevzuata göre icra memurunun saat beşe kadar beklemesi lâzım. Bunun böyle olduğunu daha önceden bana anlattılar. Sivil savunma uzmanı Hamza diye bir arkadaş vardı. Ona hazırlık yapmasını söyledim. O müteahhit vazgeçince Hamza'ya bir müteahhit bulmasını söyledim. O da buldu. İcra memuru biraz direndi ama beşe kadar vakti olduğunu ve bu işi halletmek istediğimizi söyledim. Bir de hazine avukatı var. O da bizim tarafta aslında. Hazine avukatı da itiraz ediyor. Sonra müteahhit geldi. Ona da aynı muameleyi yaptılar. O da vazgeçti.

Bizim talebelerin içinde inşaatta çalışmış talebeler varmış. O sırada onlar geldi. Onlar kendilerini müteahhit yaparak icra memuruna “Bu işi biz alıyoruz” dedi çünkü bizim daha önceden hazırlığımız vardı. Öğrencileri de örgütledik. İcra memuru “Bu iş olmaz ama hadi bir de siz deneyin” dedi. Zaten öğleden sonra olmuştu. Saat beş oldu mu adam kapatıp gidecek. Üçüncü müteahhit gurubu işin içine girince talebeler hücum etti. Her hangi bir olay olursa diye polis de çağırdık. Karşı taraf talebenin hücumunu görünce bunlara kurşun sıkıp öldürmeye cesaret edemedi. Talebeler kısa zamanda o binaları yerle bir etti. İcra memuru da buna ses çıkarmadı. Sonra bana “Sen bu işi öyle başardın ki, bu benim buraya üçüncü gelişim” dedi. O sırada hazine avukatı “Bu işten vazgeç. Sana pahalıya mal olur. Sonra sana büyük bir para cezası çıkarırlar. Bunu ödeyemezsin” diyordu. Ben de “Ben zengin adamım öderim ama sen hangi taraftasın. Hazine avukatısın. Bizden yana olman gerekirken Hacı Gasıp'tan yana gibi görünüyorsun.

Bu nasıl iş?” dedim. Adam sustu. O şekilde önce o işgali kaldırdık. Bu işte müteahhite bir para ödeniyor. İlk işte müteahhite vaat edilen parayı bu talebelere de vaat ettik ve parayı o talebelere ödedim. Orası için ödediğimiz paranın üç dört katını sonra oradan aldık. Kalan binaları, mandıraları değerlendirdik. Bunlar bayağı para etti. İşgali yapanların malzemeleri de almaya hakkı yoktu. Tapulu mal üzerinde daha önce kendine tebligat yapıp orayı terk etmesi söylenmiş. Malın, mülkün neyin varsa al götür denmiş. Adam üç defa bunu yapmıyor. Yapmadığı için de bir hakkı kalmıyor. O yüzden bırakıp gittiler. Sonra onun yakın akrabaları gelip bizden özür dilediler. Burayı bırakması için çok uğraştık. “Burası Enstitüye aittir. Bir gün seni mutlaka çıkaracaklar” dedik “ama dinlemedi” dediler. Hatta adamın oğlu ve damadı da gelmişti beraberlerinde. Özür dilediler. Damadı sonra caminin yapımında bize yardım bile etti. Oradaki işgali o şekilde kaldırdık.

SÜNGÜLER EŞLİĞİNDE ATILAN CAMİ TEMELİ

Nazım imar planında bugünkü ilahiyat camiinin bulunduğu yerde küçük bir mescit görünüyordu. Plan ve projeyi hazırladık. Sonra da caminin yapımına başlandı. Caminin planı yapılırken hocalardan bazıları böyle büyük bir camiye gerek yok diye bana karşı çıktılar. Dışarıdan cemaatin gelmesine gerek yok. Küçük bir cami olsa yeter diye düşünüyorlardı. Parayı nereden bulacaksınız gibi şeyler söylendi. Ben onları dinlemedim. Ömer Kirazoğlu'yla beraber o bölgeye elli sene boyunca yetecek iki bin kişilik bir cami düşündük. Ayrıca caminin altını da plana ekledik. Cami yapılırken yaptırdığımız tuvaletlerin İstanbul'da hiç benzeri yoktu. İlk defa biz yaptık. Örnek gösteriliyordu. Caminin yapımı iki yılda tamamlandı. Caminin temelini attığımızda sıkıyönetim vardı. Sıkıyönetim birçok yerde karargâh kurup, askeri birlikler bulunduruyordu. Bağlarbaşı'nda uygun bir yer bulamamışlar. Bazı müesseseler de kabul etmemiş. Birkaç subay bana geldi. “Burada bir kamp kursak olur mu?” dediler. Arsanın diğer tarafına kurmak istiyorlardı. Orası otuz dönümlük bir yer. Şimdiki Ebu Hanife

binasının karşısındaki bina o zaman yoktu, orası boştu. Askerlere orayı gösterip “Buraya kamp kurabilirsiniz. Size elektrik, su ve yemek de veririm” dedim. Çok memnun oldular. “Bize sadece elektrik ve su lâzım, yemek lâzım değil” dediler. Oraya kamp kurdular. Askerlerle aram çok iyiydi. Subaylar hep müdür odasına geliyordu. Çay içip, sohbet ediyorduk. O sıkıyönetim devrinde temel atma merasimi yaptık. O sırada misafir ettiğimiz askerler gitmişti.

Sıkıyönetim döneminde toplu hareketler yasaktır. O yüzden temel atmaya müsaade etmediler. Bunun üzerine Çekmeköy'e gittim. Oradan Selimiye'ye yönlendirdiler. Oradaki askeri yetkiliyi bulduk. “Olmaz” dedi. Benim bir özelliğim var. Bir şeye çabuk karar verir, çabuk karar değiştiririm. Baktım ki bu iş kötüye gidiyor. Onlara “Bu işin kolayı var. Siz oraya bir manga asker gönderin. Açılışı ilan ettiğimiz için herkes gelecek. Bir dua olacak. Temel atılacak. Askerler işe vaziyet etsin. Biz de birkaç kişiyle gider temeli atarız. Toplantı yapılmış olur” dedim. Bunu kabul ettiler. Oraya başında bir yüzbaşıyla bir manga asker gönderdiler. İnsanlar toplandı, konuşmalar oldu. İş temel atmaya gelince ben topluluğa “Siz burada duracaksınız, biz temeli atıp geleceğiz” dedim. Birkaç kişi gidip temeli atacağımız sırada halk temel atma sahasına hücum etti. Bunun üzerine askerler süngüleri takıp, hazır ola geçtiler. Tetiği de çektiler. Onun üzerine gelip halka bir konuşma yaptım. “Buna gerek yok. Bizim anlaşmamız var. Bunu daha önce size de söyledim. Uzaktan görüyorsunuz. Temel atma duası orada yapılıyor. Hepinizin oraya gitmesine gerek yok” dedim. Halkı yatıştırdık. Halk yatışınca hadiseyi büyümeden önledim. Bize bu müsaadeyi şartlı olarak vermişlerdi. Yoksa temel bile atamayacaktık.

Vakfın imkânları ile Enstitüde yemekhane, kesimhane, soğuk hava deposu gibi birçok tesisler yaptık. “Ebu Hanife” isimli bina o zaman yurttu. Onun karşısındaki dershaneleri de müdürlüğüm zamanında yaptık. O dönemde mazot kuyrukları oluyordu. Akaryakıt sıkıntısı vardı. Ben de yeni yaptığımız binaya birkaç tane baca yaptırardım. Böyle sıkıntılar olduğu zaman binaları odun yakarak ısıtırız diye düşündüm. Bina yapılmaya başlanmıştı.

Mühendislere söyledim, onlar “Olmaz, bayındırlığa müracaat et” dediler. O zaman o işleri Bayındırlık Bakanlığı yapıyordu. Bayındırlığa müracaat ettik. “Projede olmadığı için olmaz” dediler. Oraya gittik, buraya gittik. Herkes kesinlikle olmaz diyor. Ben istedim ama baca yaptırmadılar. Sonra bu iki bina arasında yarım metre kadar toprağı eşmişler, sıcak su, soğuk su gibi bir takım şeyler oradan geçiyor. Sık sık bozuluyor, toprağı kazıyorlar. Tabi ben müdür olduğum için her şey bana geliyor. Bir arıza oluyor. Yurttaki talebeler o arıza bitene kadar derse gelmiyor. Bizim okula bakan bir mühendis vardı. İyi bir insandı. “Ona bunun bir çaresi yok mu” dedim. “Çaresi var. Binalar arasına tünel yapılacak. Tesisatın tamamı tünelin içinden geçtiği zaman hiçbir problem olmaz” dedi. İnsan boyu tünele elektrik tesisatı döşüyorsun. Arıza olduğu zaman tüneli açıp giriyorsun ve arıza nerde diye bakıyorsun. “Yapalım” dedim. “Yapamazsın çünkü bayındırlık müsaade etmez” dedi. Ben de “O zaman sen bir plan yapar mısın?” dedim. “Yaparım ama parayı nerden bulacaksın?” dedi. Ben “O benim işim sen git, proje yap, getir” dedim. Adam bir proje yapıp getirdi. Ben de o tünelleri yaptırdım. O tüneller çalışıyor hâlâ.

O zaman camiye de yapıyorduk. Ana binadan yurt binasına, camiye ve kültür merkezine gitmek üzere insanların rahat yürüyebileceği, iki metre boyunda, betondan tüneller yaptırdık. Tünellerin kapısı var. Bütün kablolar oradan geçiyor. Dışarıdan para bulma imkânım olduğu için parayı bulup yaptırdım. Devletteki bürokrasi birçok şeyi engelliyor.

12 EYLÜL ÖNCESİ TÜRKİYE

O dönem, 1978–82 arası, ülkenin en sıkıntılı dönemleriydi. Türkiye açısından gerçekten çok karışık yıllardı. Bu konjunktürden kaynaklanan bir olaydır aslında. 1970’li yıllarda Türkiye kendi içinde bölünmelere doğru gidiyordu. Eğitimde üniversiteler, yüksekokullar, kolejler, liseler, imam hatip okulları vs. gibi çok farklı eğitim sistemleri vardı. Ayrıca bizim okulun dışında sağ-sol kav-

gası had safhadaydı. Hak isteyen sadece talebeler değildi. Mesela yüksekokullar üniversite olmak istiyordu, çünkü aralarında büyük bir ayrımcılık vardı. Bir yüksekokul hocası bir memur maaşı alırken, üniversitelerde bu maaş iki kat oluyordu. Yüksek öğretmen okuluyla üniversitelerde öğretmen yetiştiren eğitim fakülteleri vardı. Bu eğitim fakültelerinden çıkan öğretmenlerle yüksekokullardan çıkan öğretmenler aynı yerde vazife yapıyor aynı işi yapıyorlar fakat farklı maaş alıyorlardı. Böyle gerekçe yapılabilecek bir sürü ayrımlar vardı. Bu bakımdan sadece talebeler arasında değil, diğer kurumlar arasında da bir takım sürtüşmeler vardı. Yukarıda anlattığım gibi, her yüksekokulun bir sendikası vardı. Bir de konfederasyon oluşturuldu. Yıldız Teknik Yüksekokulunun müdürü Adnan Bey'in başkanlığında bu konfederasyon bir süre çalıştı. Ben de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretmenler Sendikası başkanıydım. 1978'de müdür olunca sendika işini bıraktım. O sırada çok olay oluyordu.

O sene 1979 Rus-Afgan savaşı çıktı. İran devrimi oldu. Bu arada Türkiye gerçekten çok kötü bir duruma gelmişti. Kurtarılmış bölgeler vardı. O zamanki problem PKK'dan çok sol örgütlerdi. Her yerde kurtarılmış bölgeler kuruluyordu. Bu sağ-sol kavgası o kadar ileri gitti ki bir gün bana Muğla'dan bir heyet geldi. Daha önceden bu ilde siyasete girmişliğim vardı. "Biz silahlanıyoruz. Memleket silahlanıyor. Solcuların elinde silah var. Bizim elimizde de silah olması lâzım" dediler. Sağcı insanlardı. Hem bunu görüşmek, hem de fikir almak için gelmişlerdi. Ben "Gerçekten sol silahlanıyor mu?" diye sordum. "Silahlanıyor" dediler ve gerçekten sonradan silahlandıkları ortaya çıktı. Bunun üzerine "Siz bilirsiniz. Ben size silahlanın diye bir fetva veremem. Bu ayrı bir iş. Zaten siz kendinizi müdafaa için yapmanız gerekeni daha iyi bilirsiniz" dedim. Öyle gittiler.

Türkiye'nin neredeyse üçte biri kurtarılmış bölge halindeydi. O sırada kurtarılmış bölgelere devlet giremiyordu. Hatta bazı söylentilere göre bu kurtarılmış bölgelerin bazıları Rusya'yı davet etme peşindeydi. İş bu kadar ileri gitmişti. Birçok yerde silahlı

çatışmalar oluyordu. Mesela gidip kahveleri tarıyorlardı. Hiç suçu, alakası olmayan insanları öldürüyorlardı. Sağdan da soldan da bunu yapanlar vardı. Türkiye bir iç savaşa doğru gidiyordu. Bu durumda ordunun bu işe el koyması gerekliydi ama orduyu bu yola çekenlerin maksadı sonradan anlaşılıyor. Amaç bir ihtilal zemini hazırlamaktı. İhtilalciler asker olduğu için bu işin başka yollardan halledilmesi mümkünken iş emir komuta zincirine bağlandı. Türkiye ihtilale böyle hazırlandı. Tabi eğer bu bir tertip idiyse ki muhtemelen öyle. Artık onu ordu mu, mason teşkilatı mı, siyonistler mi yapıyor bilmiyorum ama bir ihtilale hazırlık organizesi vardı.

ÖĞRENCİ OLAYLARI BİZİM ENSTİTÜ'DE DE YAŞANIYORDU

Her ne kadar ilahiyat eğitimi veren bir kurum olsak da, öğrenciler arasında farklı ideolojik eğilimler vardı. Dini inanç idarede, siyasette birliği sağlamıyordu. Hatta birçok kimse dini inançları kendi siyasi istikâmetinde kullanıyordu. Din görünürde etkili gibi olsa bile birçok kimsede etkili değildir. Gerek haramların işlenmesinde gerekse siyasette dini inanç ve duygu diğer şeyleri ortadan kaldırmıyor. Öğrenciler arasında farklı eğilimler vardı. Üç farklı guruba mensup öğrenciler vardı. Ülkücüler, akıncılar bir de nurcular. Nurcular kendilerine göre biraz daha müsâlim insanlar ama ayrı bir baş çekiyorlar. Ülkücüler onlara, siz bizimle beraber olacaksınız diyor. Fakat onlar kabul etmiyorlar. Akıncılar da Nurcuların kendi yanlarında yer almalarını istiyor ama onlara da yanaşmıyorlar. Yani üçüncü bir gurup teşkil ediyorlar. Akıncılarla ülkücüler tam manasıyla birbirlerine zıtlar. Siyasi görüşleri, dünya görüşleri tamamen farklı. Hepsi Müslüman ama hepsinin de içinde gafil adamlar var. Bunlar birbirleriyle çatışıyordu. Nurcular biraz daha yavaş olmakla birlikte onlar da karışıyordu. Kıyasıya birbirleriyle kavga ediyorlardı. Hatta Yüksek İslâm Enstitüsü'nde silahlı çatışmalar bile oldu. İşte 12 Eylül'den önce Türkiye'de durum böyleydi.

İhtilal olmadan önce, sıkıyönetim zamanında bizim öğrenciler de eylem yapıyordu. Bir gün akşam eve gelip içeri girince çocuklar beni karşıladı. Bizim Ahmet o zaman küçük bir çocuktuktu. Bana “bom, bom” diyordu. Enstitüde silahlı çatışma olmuş diye bizim eve telefon etmişler. Çocuk tam konuşmadığı için “bom, bom” diyerek bana bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Ülkücülerle akıncılar arasında böyle bir çatışma olmuş. Sonra herkes ortadan kaybolmuş. O devirde öyleydi. Guruplar birbirleriyle çatışıyordu. Benden önce müdür olan Nuri Ünlü zamanında çok kötü olaylar cereyan etmişti. Talebeler onu kıyasıya dövmüşlerdi. Kimse onu hastaneye götürmeye de cesaret edememiş. Talebeler orada toplanmış. İçeriye kimseyi sokmuyor. Ben gittim, mani olmak istediler fakat dinlemedim. Arabayı sürüp içeriye girdim. Gittim baktım ki Nuri Bey kan revan içerisinde uzanmış yatıyor. Yüzü gözü kanıyordu. Hastaneye götürmek gerekiyordu. “Niye götürmüyorsunuz?” dedim. “Talebeler müsaade etmiyor” dediler. Benim araba steysin otomobildi. Hemen koltukları açtık. Nuri Bey’i oraya yatırdık. Arabaya bindim. Talebeler gene mani olmak istedi ama ben dinlemedim. Bana çok mukavemet edemiyorlardı. Biraz daha farklı bakıyorlardı. Nuri Bey’i hastaneye götürdük. Bir hafta hastanede yattı. Ben o zaman müdür değildim daha. Nuri Bey’i talebelerin isteklerine karşı çıktığı için dövmüşler.

O sırada bir de asistanlık imtihanları vardı. Öğrenciler boykot yapıp, kimseyi içeri almıyorlardı. Ben gelip içeriye girdim. Hocaları dışarıya bırakmıyorlar. Ömer Çam Hoca çıkmak istiyor fakat talebenin birisi hocayı sürekli içeri itiyor. Ben o talebeye bir yumruk indirdim. Vurunca talebe yere düştü sonra kendisini dışarı atıp kaçtı. Orada talebelerin hocalarına karşı uyguladığı çirkin tutumlar beni rahatsız ediyordu. O talebeyle birlikte karşıma kim geldiyse onlara da yumruk attım. Sonra talebeler korkup dışarı çıktılar. Benden çekiniyorlardı. Talebeler başka okullardan öğrenciler getiriyorlardı. Bu eylemleri daha çok yabancı öğrencilere yaptırıyorlardı. Benim dövdüğüm kişi de başka bir fakültede öğrenciymiş.

Bazı öğrenciler idareyi zor durumda bırakmak için birtakım davranışlarda bulunuyordu. Müdürlüğüm döneminde bir gün elinde simitle yanıma bir öğrenci geldi. “Kantinci bizi kandırıyor, bu simitteki susamlar az” dedi. Maksat idareyi zor durumda bırakmaktı. Ben de onu Necip Taylan Bey’e gönderdim. Necip Bey de oturmuş simitçiler odasına “Bir simitte ne kadar susam bulunmalıdır” diye yazı yazmış.

Öğrenciler bir biriyle çatıştığında, asker ve polis bunları toplayıp içeri atıyordu. Ben de gidip onları kurtarıyordum fakat öğrenciler bizi içeri müdür attırdı diye yaygara yapıyordu. Etrafa böyle yayıyorlardı. Hâlbuki onları içeri atan sıkıyönetimdi. Ben sıkıyönetime gidip “Bunlar bizim talebelerimiz. Siz onları serbest bırakın. Biz gerekeni yaparız” diyordum. Sıkıyönetim döneminde birçok olay oluyordu. Bu olaylardan birisi şuydu. Bizim bölgeye bakan sıkıyönetim subayı başörtüsüyle ilgili gereksiz işler yapıyordu. Mesela Kadıköy İmam Hatip Okuluna gidip öğretmenleri toplamış. Bakmış ki içlerinde başörtülü bir öğretmen var. Herkesin önünde onun başörtüsünü çekip çıkarmış ve kadının başını açmış. Tabi kimse sesini çıkaramıyor. Zaten bunlar bir manga askerle dolaşıyorlar. Kadıköy İmam Hatip’te o hareketi yaptıktan sonra bu subay bizim okula geldi. Bana sınıfları dolaşacağını söyledi. Ben de “Sınıfları dolaşmaya hakkın yok. Senin görevin asayiş sağlamaktır. Bana sınıfları dolaşacağına dair sıkıyönetimden yazı getir. Burada herhangi bir asayişsizlik yok” dedim. Biraz kızdı. Yanında askerler vardı. Maiyetiyle birlikte geziyor. Ondan sonra bana “Sakalını keseceksin” dedi. Ben de “Kesemem, senin emrinle mi sakalımı keseceğim” dedim. Tartıştık. Bu sefer “Ben kestirmesini bilirim” dedi. Bunun üzerine ben de “Sen şu papazlara sakalını kestir, o zaman ben de keserim” dedim. Bu sefer daha çok kızdı. Ayağa kalkıp sınıfları dolaşmak istedi. Ben kabul etmedim. Giremeyeceğini söyledim. Biz içeride kavga ediyoruz. Bizim muavin arkadaşlar da bir şey olmasın diye tedbir koridorda dolaşıyorlar. Tabi benim bu işlere böyle müdahale etmemi istemiyorlar. Benim aryanım da iyice kabarmıştı. “Böyle

şey olmaz. Görevini yap. Senin görevin gelip burada asayişini temin etmektir. Sonra başörtüsü, sakal meselesi senin işin değil. Bunlara karışma. Eğer sana birisi emir vermişse yanlış vermiş” dedim. O zaman bizim okulda polis de var ama polis sıkıyönetimin emrinde. Adama ağır konuştum. Onun üzerine “Ben seni görevden aldırmayı bilirim” dedi ve çıkıp gitti. Bu sırada Ben Kadıköy İmam Hatip Okulunda onun yaptığı işi henüz bilmiyordum. Biraz sonra bana iki polis geldi. “Biz vedalaşmaya geldik. Nihat Yüzbaşı bizi görevden aldı” dediler. Kavga ettiğim yüzbaşının adı Nihat imiş. “Sizi niye görevden aldı?” diye sordum. “Burayı iyi kontrol etmiyorsunuz. Müdürle beraber hareket ediyorsunuz” demiş. Tabi ben bu duruma iyice sinirlendim. Selimiye’yi aradım. Zira biz o zaman Birinci Ordu Komutanlığına bağlıydık. Sıkıyönetim devrinde kurye ile haberleşme yapıyordu. Telefon ettim. Birinci ordu komutanı Trakya’daymış. Yok dediler. “Kim var?” dedim. “Kurmay Başkanı” var dediler. Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürü olduğum için onlar beni tanıyorlardı. Oraya toplantılara gidiyordum. Kurmay başkanını bağlamalarını istedim. Bağladılar. Kendimi tanıttıktan sonra “Siz bindiğiniz dalı kesiyorsunuz. Sıkıyönetim subayı Nihat Yüzbaşı buraya gelip sınıfları kontrol etmek istiyor, benim sakalıma karışıyor. Böyle birtakım nahoş işlerle meşgul oluyor. Ben de merak ediyorum. Acaba bu tâlimatı siz mi veriyorsunuz, yoksa bu adam kafasından mı yapıyor bunları” dedim. Adam “Ben meşgul olacağım. Sen üzülme, biz bakıp meseleyi hallederiz” dedi.

Aradan bir veya iki gün geçti. Kurye geldi. O asker içeri girip bana asker selamı verdi. Ben de bu adam niye böyle yapıyor diye şaşırdım. Gerçi kurye geldiği zaman içeri girince selam veriyorlar ama bu biraz daha değişik oldu. “Hocam Müjde! Nihat Yüzbaşını görevden aldılar” dedi. Adam beni görevden alacağını açıkça söyleyerek çıkmıştı odamdan. Yetkisi vardı. Yani o bölgedeki sıkıyönetim subayı beni görevden alabilirdi. Başka okullarda bazılarını da aldı zaten. Fakat o kurmay başkanı bu işle ilgilenmiş ve bunu görevden almışlar. Aradan bir müddet geçtikten sonra bir yüzbaşı kapıyı çalarak içeri girdi. Bana selam verip oturdu. “Hocam,

ben İrfan Yüzbaşı. Nihat'ın yerine geldim, bundan sonra beraber çalışacağız” dedi. Ben ona çay vs. bir şeyler ikram ettikten sonra “Bundan böyle ben senin emrindeyim” dedi. Orada nöbet tutan, devamlı etrafı kontrol eden birkaç asker vardı. Onları çağırdı. “Bundan sonra amiriniz müdürdür. Bir olay olduğu zaman önce ona geleceksiniz. O bana bildirir” dedi. Ben kendisine çok teşekkür ettim. Ondan sonra öyle devam etti. Arada bir geliyordu. İrfan Yüzbaşı çok iyi bir insandı. Öbürü dini bilmeyen ve ilgisi olmayan birisiymiş, sonradan öğrendim. Sıkıyönetim devri böyleydi.

Bir gün Muhammed Kutup gelmişti. Okulda o askerler de vardı. Ben onu kapıda karşıladım. Askerler gelip bana selam veriyor, bir komutan gibi hürmet gösteriyorlardı. Muhammed Kutup şaşırılmış tabi. Sonra bana “Sen subay mısın?” dedi. İrfan Yüzbaşı askerlere tembih etmiş, bundan sonra komutanınız Ali Özek'tir diye. Bu yüzden askerler her yerde bana selam veriyorlardı.

YURT SORUNUNA KÖKLÜ ÇÖZÜM

Ben müdürken hiç kimse yurt muavinliğini kabul etmiyordu. Anarşik bir dönem olduğu için hocalar talebelerden çekiniyor. Onun üzerine yurttan kalan talebeleri toplayıp “Bu yurdu aranızda siz idare edeceksiniz. İçinizden üç kişi seçip bana gönderin” dedim. Üç kişi seçtiler. Onlardan birisini başkan tayin ettim. Diğer ikisi yardımcı oldu. “Bundan sonra yurdun idaresinden siz sorumlusunuz. Yurt müdürlüğü ve yurt muavinliği var. Bu muavinliğin görevleri de belli. Bu görevleri siz yapacaksınız” dedim. O şekilde idare ettim. O sırada Milli Eğitim Bakanlığı'na da yurtların kapatılması için bir rapor gönderdim. Zaten birçok yerde kapatmışlardı. Sadece bizde ve başka birkaç yerde kalmıştı.

Eskiden bütün yüksekokullar yurtluysa. Sonra bunları kapatmaya başladılar. Yüksek İslâm Enstitüsü'nde bunlardan bir sene kadar sonra kapatıldı. Ben de kapatılmasını istedim çünkü bir okulda hem gündüzlü hem yatılı öğrenci olunca yatılı öğrenciler bunu istismar ediyor. Mesela bir gün kalorifer yanmıyor. Sıcak

su yok diye okula gelmiyorlar. Niye gelmediniz diyoruz. İhtilam olduk, yıkanamadık gibi uydurma şeyler söylüyorlar. Onu bahane edip gelmiyorlar. Bir bahane bulup yemeği beğenmiyorlar. Boykot ediyorlar. Yani dersleri en çok aksatan yatılı öğrencilerdi. Hâlbuki gündüzlü öğrenci geliyor, dersine girip gidiyor. Diğerleri ortada dolaşüyor. Ben bunları tespit edince yurdun kapatılması gerekir diye rapor yazdım. İdeolojik gurupların merkezi de yurtlardı. Oralardan idare ediliyordu. Onlar da farkındaydı. Benim zamanımda idareyi yurttaki öğrencilere verdiğim için problem olmadı. İstedikleri gibi idare ettiler. Orda yurt muavini yoktu fakat şunu dikkate aldılar. “Müdür bize dışarıdan bir adam getirebilirdi. Bize itimat etti. Bu itimadı boşa çıkarmayalım” diye iyi idare ettiler. Ama kapatılması gerekirdi. Türkiye’de artık okula bağlı devlet yurdu yok. Devletin yurtları var fakat Yurt-Kur diye ayrı bir kurum var. O idare ediyor. Bu tarzda olması daha iyi oldu.

12 EYLÜL ASKERİ DARBESİ

12 Eylül öncesinde Türkiye iç savaşa doğru gidiyordu. 12 Eylül askeri müdahale olduktan sonra bir sükûnet meydana geldi. Biz işin birçok yönlerini bilmediğimiz halde, bildiğimiz istikâmette o gün için 12 Eylül hareketini uygun buluyorduk. Çünkü silahlı çatışmalar, kurtarılmış bölgeler, iç savaşa doğru gidiş vardı. Bunun durması gerekiyordu. Mesela Ümraniye’de bir bölge kurtarılmış bölgeydi. Hükümet oraya giremiyordu. İkinci bir mesele şuydu; Darbeciler “Bazı kimselerin evleri, işyerleri aranacak, silahla yakalananlar cezalandırılacak. Herkes silahını araziye bıraksın” dediler. Çok silah bırakıldı. Daha önce bahsettim, bana Muğla’dan ziyarete gelen heyet “Solcular silahlandı. Biz de silahlanacağız. Bir iç savaş olursa kendimizi müdafaa edeceğiz.” diyordu. İç savaş deyince ideolojik bir iç savaş. Yani sadece örgütlerin değil, halkın da birbiriyle çatışacağı bir iç savaş söz konusuydu. Halk örgütler aracılığı ile sağ-sol kavgasının içine çekilmişti. O zaman solcular gemi azıya almış, çok işler yapıyor. İhtilal bunu önlemiş oldu.

12 Eylül ihtilali yapıp Evren Paşa gelince, ben birçok yerde Evren Paşa'nın ihtilal yapmaktaki haklılığını daima dile getirdim. Çünkü memleketin iç savaşa gitmesi mi, yoksa ordunun el koyması mı uygundur? Ben ordunun el koymasının daha uygun olacağını düşünüyordum. Çünkü durumu görüyordum. Yüksek İslâm Enstitüsünde bile silahlı çatışmalar oluyordu. Devlet birçok yerde yapılan silahlı çatışmalara, karışıklığa hâkim olamıyordu. Ayrıca polis içinde gerilla, kontrgerilla gibi gizli örgütlenmeler olduğu söyleniyordu. Dolayısıyla bunun çaresi ordunun el koyup düzeltilmesiydi. Fakat ihtilal yapıldıktan sonra her zaman olduğu gibi çok büyük haksızlıklar yapıldı. İhtilalden sonra sağ ve solu bertaraf etmek için hem sağdan hem soldan birçok insanı mahkeme falan yapmadan haksız yere idam ettiler, birçoğunu da senelerce hapiste yatırdılar. Burada yanlış olan bu ihtilali yapanların uygulamalarıydı. Yoksa o devirde 12 Eylül harekâtına ihtiyaç vardı. Hâlbuki ihtilal olduktan sonra usulen bir af çıkartmaları gerekirdi ki kardeşlik tesis edilsin. Fakat bunu yapmadılar. Yanlış buradan kaynaklanıyor. Hatta bugün bile bu Ergenekon davasında birçok şey ortaya çıktıktan sonra mahkemeler toplanıp, kardeşliği tesis etmek adına "Bu işi burada bırakalım. Herkes serbesttir" demelidir. İslâm hukukunda bir "akile" meselesi vardır. Toplu işlenen suçlar ya affedilir veya diyet ödenir. Hukukta bir şey var. Birinci suç affedilir ama ikinci kez suç işlendiği zaman bu defa daha ağır cezalar verilir. İslâmi esaslara göre gittiğiniz zaman da af en güzel olandır.

OKULLARDA "ZORUNLU DİN DERSİ EĞİTİMİ" "TARTIŞMALARI"

İhtilal olduktan sonra -ben o zaman Enstitü müdürüydüm- Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam Paşa bir komisyon topladı. Bu komisyonda Yüksek İslâm Enstitüsü müdürleri, bir de Ankara İlahiyat Fakültesi'nden bazı hocalar vardı. Komisyonun hedefi, orta dereceli okullara din dersi koyma meselesiydi. O dönem Hasan Sağlam Milli Eğitim Bakanı, Fevzioglu Paşa da müsteşardı. Bu

toplantı onun başkanlığında yapıldı. İki defa da Hasan Sağlam'ın başkanlığında yapıldı. Orada da çok şeylere şahit oldum. Mesela Neda Ermaner'le İbrahim Agâh Çubukçu tam manasıyla menfi hocalardı. Bunlar din derslerine karşı çıkıyorlardı. Ankara İlahiyat Fakültesi adına katılıyorlardı. Bir gün yaptığımız toplantıların birine Müsteşar Fevzioglu katılmıştı. Hüseyin Atay da bu toplantıda vardı. O zaman dekanı. İbrahim Agâh Çubukçu toplantıda söz alıp, konuştu. "Alevilerin hakkı ne olacak. Bunlara haksızlık oluyor. Din dersi Ehl-i sünnete göre okunuyor" gibi bir konuşma yaptı. O zaman konu ortaokul ve liselerde din dersinin zorunlu olup olmamasıydı. Onun üzerine ben buna cevap vereyim diye hazırlanırken tam karşısında oturan Hüseyin Atay elini kaldırdı -adam daha sözünü bitirmemişti- "Behey sersem! Aleviler Müslüman değil mi?" diyerek ona çıkıştı ve çok ağır konuştu. Ben konuşsam öyle konuşmayacaktım tabi. Onu o şekilde susturdu. Bu adamların foyası orada ortaya çıktı. Tabi orda Halis Ayhan da vardı. Ben orada bir de Fevzioglu'na karşı bir konuşma yaptım. Bazı şeyler var ki orada, akıllı adamın yapacağı şeyler değil. Benim yaptığım da akıllı adamın yapacağı iş değildi. Bir gün Fevzioglu konuşuyor. Tüm konuşması Atatürk hakkında cereyan ediyor. Benim de ayrımım kabardı tabi. Söz aldım. "Siz burada yanlış yapıyorsunuz. Atatürk değerli bir insandır ama tek başına değildir. Atatürk İstiklal Savaşını komutanları, askerleri ve milletle beraber kazanmıştır. Öyle bir zaferi tek bir adama irca etmek yanlıştır. Sonra biz sizin Atatürk anlayışınıza akıl erdiremiyoruz" dedim. Alabildiğine konuştum. Ben sözümü bitirdikten sonra Fevzioglu tekrar söz aldı ve "Benim düşünceme göre Hz. Muhammed'den sonra en büyük insan Atatürk'tür" dedi. Tabi ben orda İslâm dininden, İslâm dininin büyükleri olduğundan bahsettim. "Bu millet sadece İstiklal Savaşında savaş kazanmamıştır. Daha nice kahramanlıkları vardır." dedim. Akla gelebilecek birçok şey söyledim. Fevzioglu konuşmamı dinledi hâlbuki bana itiraz edip belki de kovması gerekirdi fakat "Sizin düşünceleriniz doğru olabilir ama şunu bilelim ki yeryüzünde Hz. Muhammed'den sonra en büyük

insan Atatürk'tür" dedi. Halis Ayhan o günkü konuşmamdan dolayı bana çok değer verirdi.

Bu mesele bir hafta boyunca tartışıldı. Sonunda din dersinin orta dereceli okullara mecburi olarak konulması kararlaştırıldı. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu diye bir profesör vardı. Onun öncülüğünde aleyhte bir kampanya başlatıldı. Bizim aldığımız kararda din dersinde uygulamalar mecburiydi. Bunun üzerine onlar okullarda uygulama olmaz, yanlıştır, gibi bir sürü şey söylediler. Böyle bir kampanya başlattılar. Sonunda Milli Eğitim Bakanlığı veya Tâlim Terbiye din dersinin pratiğini kaldırdı. Bunun üzerine Diyanetin çıkardığı bir dergi veya gazetede bir yazı yazdım. Bu duruma itiraz ettim. "Müzik dersi koyuyorsunuz fakat enstrüman çalmak yasak. Böyle bir şey olmaz" dedim. Böyle bir benzetme, kıyas yaptım.

Din dersi meselesi sonra da çok tartışıldı. O sırada bir de şöyle bir şey oldu. O zaman Ankara İlahiyat Fakültesi'nin dekanı olan Hüseyin Atay –o da komisyonun üyesiydi- Evren Paşa'ya bir mektup yazıyor ve mektubunda "Din dersleri mutlaka okutulmalıdır. Bu ülke halkı Müslüman'dır. Eğer bu halkın din eğitimi ihtiyacını devlet karşılamazsa başka çevreler bunu karşılar. Bu da memleket için iyi olmaz" diyor. Evren Paşa da onu çağırıyor ve görüşüyorlar. Ondan sonra Evren Paşa Milli Eğitim Bakanlığı'nda bir komisyon toplanmasını ve bu meseleyi halletmesini emrediyor. Onun üzerine bizi çağırdılar. Evren Paşa, Hüseyin Atay'ın telkiniyle mi, yoksa kendiliğinden mi bilmiyorum ama Yüksek İslâm Enstitüsü müdürleriyle görüşmek istiyor. O zaman Yozgat Yüksek İslâm Enstitüsü de açılmıştı. Daha tedrisat'a başlamamıştı. Enstitünün yeni müdürü Şakir beydi. Bir o bir de ben vardım sakallı müdür olarak. Yüksek İslâm Enstitüleri toplandı. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü zaten bir numaralı müesseseydi. Bunlar "Şakir'le Ali Özek sakalını kessin çünkü Evren Paşa'nın karşısına sakallı çıkmamız doğru olmaz" dediler. Bunu bana bildirdiler. O zaman 7-8 tane Yüksek İslâm Enstitüsü var Türkiye'de. Ben cevabımda "Bu maksatla sakalımı kesmem. Onun için ben bu işe katılmayayım"

dedim. Çok ısrar ettiler ama kabul etmedim. “Evren Paşa’yla görüşmek için sakal kesip sonra bırakmak olmaz. Bir tane müdür eksik olsun, sorarsa işi çıktı, gelemeyi dersiniz” dedim ve gitmedim. Şakir Bey sakalını kesti. Halis Ayhan da o görüşmeye katıldı. Bu bilgiler onda var. Neyse o sakalını kesti. O sırada Yozgat’taki Enstitü de kapatıldı. Yani sakal da, enstitü de gitti. Ben hem sakalımı hem de enstitümü muhafaza ettim. O görüşmenin teferruatını bilmiyorum ama Halis Ayhan’dan öğrenebiliriz. Orada bulunmuştum.

“YÖK” SİSTEMİ TALEBEYİ PASİFİZE ETMEK İÇİN KURULMUŞTUR

Evren Paşa yönetime el koyduktan sonra sağ-sol meselesini halletmek için dini eğitime önem verdi. Okullara mecburi din dersi kondu. Anayasayı yaparken ilerde sağ-sol harekâtı olmasın diye alınan tedbirler anayasaya girdi. Demokrasi böylece katledilmiş oldu. Sonra Evren Paşa devrinde bütün olumsuz hareketler üniversitelerde olduğu için YÖK sistemini getirdiler. Bu sistemi getirmekle yetinmediler, talebeyi meşgul etmek için üniversitelere günde yedi saat ders koydular. Talebeyi pasifize etmenin yollarını aradılar ve uyguladılar. Dolayısıyla 12 Eylül’de ordunun idareye el koyması meselesi normal karşılandığı halde, sonradan yapılan işler anormaldir. Evren Paşa bu millete hizmet etmenin yolu buradan geçer diye düşünüyordu. Zarar verse bile onun anladığı hizmet anlayışı öyleydi. Mesela başkaldırı isyan şeklinde olursa ki Mustafa Kemal öyle yapmıştır, orada makamını ve devleti korumak için onlara ağır cezalar uygulayabilir çünkü orada bir haklılık payı var: devlete isyan. Ama devlete isyan ayrı şey, bir takım plan ve programlar yapıp bunları ileride kendine kullanmak ayrı şeydir. Af çok önemli bir şeydir. Suçluları affettiğiniz zaman bir daha suç dönmeme ihtimali çok kuvvetlidir. Dolayısıyla 12 Eylül’den sonra yapılan bir takım şeyler çok yanlış. Özellikle üniversiteler ve diğer eğitim-öğretim müesseseleri üzerinde yaptıkları çok yanlış şeyler var.

Mesela Amerika'dan Doğramacı'yı getirdiler. Sistemi o kurdu. Benim Doğramacıyla görüşmüşlüğüm de var. Hatta Ürdün'de bir toplantıda bir hafta beraber olduk. Onunla da bir hikâyemiz var. Ekmeleddin Bey, Doğramacı ve ben Türkiye'den üç kişi Ürdün'de bir toplantıya gittik. 1990'lı yıllardı. Onun YÖK başkanlığından sonraydı. Bir süre YÖK başkanlığını bıraktı. Yerine başkası geldi. Orada bir toplantıya katıldık. Doğramacı'nın asıl mesleği çocuk doktorluğuydu. Ürdün'deki Türkiye Büyükelçisi bizi davet etti. Irak kökenli olan Doğramacı çok zeki bir insandı. Büyükelçilikteki toplantıya gitmeden önce Doğramacı bize “Şimdi büyükelçi sofraya usulen içki koymuştur. Siz de içki içmiyorsunuz. Ben buna bir hal çaresi bulayım. Ali Özek Hoca içki içmez. Ekmeleddin Bey de midesinden rahatsız, o da içmez. Bu içkiler ikimize kalıyor” derim ve meseleyi böylece hallederim dedi. Gitmeden önce tasarladı ve bize söyledi. Böyle toplantılarda bulunup içki içmemek teamüle aykırı oluyormuş. Neyse gittik. Gerçekten adam sofrayı donatmış. Her türlü içki var. Bir süre sonra iş içki ikramına gelince İhsan Doğramacı “Ali Özek Hoca içki içmez. Ekmeleddin Bey de midesinden rahatsız. Ona zararlı. İkimize kaldı bu içkiler. Beraber içeriz” dedi ve beraber içtiler. Biz de yemek yedik. Doğramacı'nın Bilkent Üniversitesi var. Biz Amman'dayken bazı kimseler ona gelerek bir takım isteklerde bulunuyordu. Doğramacı onlara bir isim veriyor ve gidin onunla görüşün diyordu. Ben de merak ettim. Niye böyle diye sordum. O da “Ben direktörüne yetki vermişim, işine karışmam. O ne isterse yapsın ama ben onu kontrol ederim. Ne yaptığına bakarım. Onun için böyle yapıyorum” dedi. Dolayısıyla orada üç dört gün beraber olduk. Sonra Türkiye'ye döndüğümüz zaman da birkaç defa görüştük. Fakat sonra fazla irtibatımız olmadı. Yalnız onunla ilgili bir anekdot anlattılar. Ne derece doğru bilmiyorum. Doğramacı Fransızca'yı iyi biliyor. Eşiy-le birlikte Fransa'ya gitmiş. Orada da bir lokantaya yemek yemeye gitmişler ve bir masaya oturmuşlar. Onların yakınında da bir karı koca varmış. Onlar da yemek yiyormuş. Doğramacı'nın burnu biraz büyüktü. O kadın kocasına Türkçe olarak “Bu koca burunlu

adamlar bu kadın nasıl yaşıyor” demiş. Onların da Türk olduğunu bilmiyor. Ondan sonra yemek bitince oradan ayrılırken o karı kocaya Türkçe “Afiyet olsun” demişler. Tabii onlar da Türkçe bildiğini anlayınca utanmışlar. Doğramacı hoş sohbet bir adamdı. Herkesle ilişkileri iyiydi. Bir üniversite kurmuş. Bana göre Doğramacı dahi denebilecek bir adamdı. İşte İhsan Doğramacı benim nazarımda çok değerli, müteşebbis bir insan. Kurduğu üniversitede kaliteli bir üniversitedir. Bütün malını mülkünü vakıf yapmıştır. Ölünceye kadar vakıftan yiyip içmiştir. Vefat edince her şey vakfın oldu. Böyle bir sistem oluşturmuş. Bu türlü insanlar sadece kendilerini değil, başkalarını da düşünen insanlardır. Onun çocukları da var. Onlara da haklarını vermiş. Bu Osmanlılardaki vakıf sistemidir. Bu insanlar ömürlerinin sonunda varlıklarının tamamını vakfediyorlar. İki türlü vakıf var. Bir “Hayri vakıf” bir de “ehlî, zürri vakıf” var. Bana göre zürri vakıf yapanlar yanlış yapmışlardır. Hüseyin Paşa ki Amcazade medresesini kurmuş ama burayı zürri/aile vakfı yapmış. İstanbul’da yalılar, medresesi olan bir paşadır. Zürri vakıf, gelirlerin kendi neslinden gelenlere dağıtılmak üzere vakfedilmesidir. Bu türlü vakıf İslâmi kaidelere uygun değil ama buna cevaz verilmiş. Birçok şehirde bu gibi vakıflar var. İhsan Doğramacı hayri vakıf yapmıştır. Doğru olan budur. Yani veresinin hakkını veriyor. Gerisini de vakıf yapıyor. Ölünceye kadar kendisi o vakıftan yararlanıyor. Vefat edince her şey vakfa kalıyor.

İLAHİYAT VAKFI OLARAK İ. İSLÂM KONFERANSI'NI DÜZENLİYORUZ

1982 yılında İstanbul’da bir İslâm Konferansı düzenledik. Daha önce cumhuriyet döneminde İslâmi konularda bir konferans yapıldığını zannetmiyorum. Birçok kimse buna o zaman itiraz etmiştir. O zamanki Ankara İlahiyat Fakültesi dekanı Hüseyin Atay’dı. Ankara İlahiyat Fakültesi ile anlaştık. Onlar bana “Bunu önce sen yap” dediler. Mesele burada benim şahsiyetimle alakalıdır aslında. Bu konularda çekingen davranmama rağmen kararımı

verdim ve yaptık. Tabi o zaman düşünce olarak ihata edebildiğimiz nispette birçok İslâm ülkesinden ilim adamlarını çağırdık. Bayağı kalabalık bir toplantı oldu. İlk defa ben müdür olduktan sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü uluslararası ilişkilere açtım. Doğudan ve batıdan birçok kimse gelip benimle mülakat yapıyordu. Bakan seviyesinde katılanlar vardı. Mesela Yusuf el-Haci o zaman Kuveyt Evkaf bakanıydı. O geldi ve bizi ziyaret etti. Suudi Arabistan'dan da çok önemli kişiler geldi. Dolayısıyla Birinci İslâm Konferansı ikinci, üçüncü diye devam edecekti. Biz ilkini yaptık. Çok değerli ilim adamları katıldı. Çok güzel oldu ve çok fazla ilgi gördü.

1982'senesiydi. İstanbul Kültür Merkezi'nde açılış yaptık. Bu açılışa vali, belediye başkanı gibi birçok kimse katıldı. Çalışmalar sonra Enstitü'de devam etti. O zaman İlahiyat Fakültesi Camiinin altında konferanslar düzenliyorduk. Yabancılar adına da Kuveyt'ten gelen Dr. Reşa el Sabah Hanım bir konuşma yaptı. Kültür Merkezi tamamen doluydu. Ben de ev sahibi olarak konuşma yaptım. Ondan sonra ilmi toplantılar üç gün boyunca Yüksek İslâm Enstitüsü'nde devam etti. Çeşitli ziyaretler yapıldı. Yemekler verildi. Fevkalade güzel bir toplantı olmuştu. Fakat Ankara İlahiyat Fakültesi arkasını getirmedi. Ben de ondan sonra idareden ayrıldım. Müdürlüğüm bitti. Derken bu proje ortada kaldı. Kalmasının sebebi müteşebbis insanların bu işin başında bulunmamasıdır.

Bu konferans sırasında, acemiliğimizden dolayı yaşadığımız ilginç bir olay vardı. Konferans için birçok ülkeden insanlar çağırılmıştık. Tabi o zaman tecrübemiz pek yok. Yurt dışındaki müesseselere yazı gönderiyoruz. Kuveyt'e de gönderdik. Reşa el Sabah diye birinin katılacağını bildirdiler. Yurt dışından gelecek olan misafirleri karşılamak üzere Bedrettin Çetiner ve birkaç arkadaşı havaalanında görevlendirdim. Misafirler geldiğinde karşılayıp getiriyorlardı. Kuveyt'ten bir kadın annesiyle beraber iştirak ediyor. Bizimkiler kadın olduğunu tahmin edemediklerinden Kuveyt'ten kimse gelmedi diyorlar. Kadın bir taksi tutup Hilton Oteli'ne gitmiş. Sonra bana bir telefon geldi. Ben Kuveyt'ten gelen kişiyim,

dedi. Ben de gelenin kadın olabileceğini düşünmemiştim. Neyse onları almaya otele gittim. Baktım karşıma genç bir kadın çıktı. O zaman fark ettim meseleyi. Reşa el Sabah kral ailesinden birisi. Orada üniversiteye bağlı bir enstitünün başkanıymış. “Kusura bakmayın. Yanlış bir anlaşılma olmuş. Sizi fark edememişler. Neyse siz bu otelde kalmaya devam edin. Biz size bir mihmandar tahsis ederiz” dedim. O şekilde idare ettik. Çok hoş, iyi bir kadındı. Açılıştan dışarıdan gelen misafirler adına o konuşma yaptı. Açılışımıza İstanbul Valisi ve birçok devlet erkânı katıldı. Kadın annesiyle bizim eve de gelip misafir oldu. Onları başka yerlere de götürdük. Sonra biz hanımla beraber Kuveyt’e gittik. Orada bizi misafir ettiler. Görüşmelerimiz devam etti.

Geçenlerde bir toplantı için Kuveyt’e gittik. O, şimdi başbakanın başdanışmanı olmuş. Makamında bizi kabul etti. Onu Kazakistan’daki toplantıya davet ettim ama katılamayacağını bildirdi. Biz Kuveyt’e gittiğimiz zaman daima bize ilgi gösterir, yemeğe davet eder. Böyle bir dostluk oluştu. Yine Kuveyt’e gitmiştim. Sizi ziyaret etmek istiyorum diye telefon ettim. O zaman Yüksek Öğretim Kurulu Başkanıydı. Nazım Cumhur’la beraber gittik. Bir de baktık ki televizyoncular, gazeteciler toplanmış; bizi resmi bir şahsiyet, heyet gelmiş gibi karşıladılar. Çekim yapıp sorular sordular. Böyle bir şeyle karşılaştık. Tabi ben de şaşırdım o zaman çünkü resmi bir sıfatımız yoktu. Ertesi gün gazeteler televizyonlar bizi gösteriyor. Büyükelçi bu adam niye bize haber vermiyor diye kızmış. Sonra ben mi gittim yoksa büyükelçi mi çağırdı bilmiyorum. Gidip durumu anlattım. “Biz dün geldik. O da bizim eski bir ahbabımız. Ziyaret edelim dedik. Hiç haberimiz yokken böyle bir karşılama yaptı. Çünkü eskiden beri dostluğumuz ve beraber yaptığımız ilmi çalışmalarımız var” dedim. Keşke bize haber verseydiniz dediler ama o şekilde idare ettik. Ben öyle olacağını bilseydim Büyükelçiye de haber verirdim, beraber giderdik veya haberi olurdu. Ondan sonra biraz sohbet edip ayrıldık. Reşa el Sabah Kuveyt’te eğitim ve öğretimle ilgili önemli görevler yapıyordu. Şu anda başbakanın başdanışmanlarından birisi olmuş.

İLİM FERDİDİR, CEMAÎ DEĞİLDİR

Cenâbı Allah peygamberleri topluma tek kişi olarak gönderiyor. Bu ferdi gayret, büyüye büyüye dünya çapında ortaya bir din çıkıyor. Peygamberlerde olduğu gibi diğer konularda da aynı sistem geçerlidir. Yani şahıslar çok önemlidir. Bir müessesenin kurulması, bir fikrin ortaya atılması, geliştirilmesi hep şahıslara bağlıdır. Bu teknolojiye de böyledir. Yani ilim ferdidir, cemaî değildir. Dolayısıyla burada önemli olan bir fert olarak insandır. Bugün dünyada insanlık birçok değerli şeylere kavuşmuşsa bunun temelinde düşünce ve plan olarak bir tek âlim veya kâşif vardır. Onun teşviki ve işi takip etmesiyle ortaya çıkmıştır. Bizim tarihimizde de bunlar vardır. Mesela Osmanlı tarihinde Osman Bey var. Adam öyle bir nizam, öyle bir sistem başlatmış ki devlet idaresinin nasıl olacağını, bir padişahın halkla nasıl ilişki kuracağını açık bir şekilde anlatmış. İşte bu sistem Osmanlı Devleti'ne altı yüz elli sene hayat vermiştir.

Mesela Sultan Fatih on dört devlet fethetmiş. Bunun yedi tanesi imparatorluktur. Ondan sonra Abdülhamid'e geliyoruz. O, çok büyük bir sultandır aslında. Çok sıkıntılı bir devrede, bütün dünyanın karşısına geçtiği bir devrede Osmanlı Devleti'ni otuz üç sene ayakta tutmuştur. Bu onun şahsiyetinin ve anlayışının neticesidir. Ondan sonra Mustafa Kemal var, hiç tasvip etmediğim bazı işlerine rağmen o da milleti etkileyen, yönlendiren ve sürükleyen insanlardandır. Ondan sonra Menderes gelir. O da çok önemlidir. Menderes gerçekten bu millete birçok hizmet yapmıştır fakat sonu iyi gelmemiştir. Menderes'ten sonra Demirel de bir şeyler yapmıştır ama yetersizdir. Ardından Turgut Özal geldi ve çok başarılı işler yaptı. Turgut Özal Türkiye'de tabu olarak bilinen birçok şeyi kaldırdı ve ülkeyi dışarıya açtı. Ondan sonra da Recep Tayyip Erdoğan gelmiştir. Şimdi Erdoğan'ın zamanında yapılan hizmetlere, gelişmelere bakacak olursak müthiş bir şeydir. Ama tüm bunlar bir tek kişinin gayreti ve yönlendirmesiyledir. Tarihte böyle çok örnek vardır. Onun için müesseselerin kurulmasında,

çalışmasında, gelişmesinde ferdin önemi çok büyüktür. Bir fikir ortaya atıldıktan sonra etrafında birleşen kimseler onu geliştirir. Teknolojide de bu iş böyledir. Birisi bir icat yapar. Başkaları onu geliştirir. İcadı yapan önemlidir ki o da bir ferttir.

MEHMET ZAHİD EFENDİ VE İSKENDERPAŞA CEMAATİ

Mehmet Efendi ile tanışmamız tam olarak ne zaman oldu bilmiyorum ama İskender Paşa Camii'ne zaman zaman gidiyordum. Mısır'da okumuş olduğum için bana itibar ediyordu. Sonra bazı münasebetler dolayısıyla yakınlaştık. İlk tanışmamız tercümanlık yoluyla oldu. O zaman İngilizcem bayağı kuvvetliydi. Yedi ay kadar İngiltere'de kalmıştım fakat konuşup, okumadın mı dil zamanla unutuluyor. Mehmet Efendi Türkiye'de etkili birisiydi. Türkiye'nin son otuz yılına damgasını vuran siyasetçilerin de uğrak yerlerinden biriydi onun tekkesi. Bunun dışında farklı alanlarda Türkiye'de etkili olan başka tarikatlar da var. Bunların hepsiyle görüşüyordum.

Bir gün bir Arap gelmiş. Tercüme için beni çağırdılar. Adam geldi. Konuştuk, anlattık. Orada otururken bir Pakistanlı geldi. Ona da bir tercüman lazım. İngilizce konuşuyordu. Onun da tercümanlığını yaptım. Ondan sonra Mehmet Efendi bana hayran olmuş. Adam gittikten sonra "Sana hayran oldum. Hem Arapça hem İngilizce tercümanlık yapıyorsun. Ne güzel" dedi. Ondan sonra ahbablığımız devam etti. Beş altı defa beni özel olarak yemeğe davet etti. Onun zikir meclislerine katıldım. Dolayısıyla onun elit çevresiyle de tanışmış oldum. Vefat ettiği güne kadar hep dost kaldık.

Asaf Ataseven o zamanlar asistandı ve İslâmi duyarlılığı, gayreti çok fazlaydı. Doktor İsmail Bey ve Asım Taşer vardı. Asaf Ataseven ile Asım Taşer operatördü. Asım Taşer aynı zamanda İsmail Niyazi Bey'in eniştesidir. Asaf Ataseven vakfa üye oldu ama Asım Taşer üye olmadı. Buna rağmen benim çalışmalarımı tasvip ediyordu. Asaf Ataseven gerçekten, Allah rahmet eylesin, İslâmi

sahalarda son derece duyarlı bir kimseydi. Ataseven bizim vakfın yönetiminde de bulundu. Benim tanıdığım arkadaşların içerisinde en gayretli kişiydi. Bazı şeylerde biraz fazla ısrarcıydı ama çok çalışkandı. Vakıf Gureba Hastanesi'nde çalışıyordu. Orada Özmen isminde bir başhekim vardı. Onunla çatıştılar. Asaf Ataseven gerçekten dört dörtlük bir Müslüman görünümündeydi. O başhekimin bazı tavırlarını büyüte büyüte aralarında bir anlaşmazlık oldu. Sonunda da ayrıldılar.

Özmen'le Ataseven İskender Paşa'ya bağlıydı. 1982 yılında Mehmet Zahit Efendi hacca gitti. Beraberinde giden Doktor Özmen onunla ilgileniyordu. O sene ben de hacca gitmişim. Hacda hep onlarla beraber olduk. Dönüşte de aynı uçakta beraber döndük. Bir hafta sonra Mehmet Zahit Efendi vefat etti. Zaten tekerlekli sandalyede gelip gidiyordu. Mehmet Efendi o sırada Aziziye'de bir evde kalıyordu. Müritler oraya gidip geliyor. Ben de görüşmek için oraya gittim. Biraz rahatsız olduğundan herkesi kabul etmiyordu. Ben hemen içeri girdim. Orada bulunan insanlar "Hoca Ali Özek'i niye içeri alıyor diye şaşırdılar. Osman Çataklı da vardı. Onlar beni mürit olmadığım için ve düşüncelerimden dolayı biraz menfi görüyordu. Neyse gittim, Mehmet Efendi ile oturduk, konuştuk. Mehmet Efendi bana çok değer veriyordu. Hatta onların bir dua kitabı vardı. Onu Türkçeye çevirdim. O zaman kendisini ziyaret ettiğimde "Sana bazı şeyler soracağım. Ben bu müritlere bazı şeyleri anlatamıyorum. Şer'i yönden bazı hataları var fakat beni dinlemiyorlar" dedi. Mesela Mehmet Efendi hacca gitmek istediği zaman herkes hacca gitmek istiyor. Bunu yanlış buluyordu. "Benimle birlikte hac yapmanın üstün olduğunu düşünerek böyle bir yola giriyorlar. Sen buna ne diyorsun?" dedi. Ben de "Haklısınız, bu doğru değil ama bu insanlar anlamıyor. Anlamadıkları için de böyle davranıyorlar" dedim. Bu konuşmayı yaptığımızda yalnızdık. Yanımızda kimse yoktu. Bu tür davranışlar tarikat çevrelerinde yaygındır. Mesela Mahmud Efendi geçenlerde hasta bir şekilde, tekerlekli sandalyede umreye gitti. Binlerce kişi de işini gücünü bıraktı ve onunla birlikte umreye gitti. "Şeyh

oraya gitti biz de onunla beraber gidelim” düşüncesi vardı. Mehmet Efendi'nin derdi buydu zaten. Bir de “Etrafımda fazla dolaşıyorlar” demişti. Bazı kimseler ona hürmet etmede aşırı derecede mübalağa yapıyordu ama Mehmet Efendi bunlara pek itibar etmiyordu. Böyle konuştuk. Bana bazı fikhî meseleler de sordu. Konuşup sohbet ettik. İşin esası Şeyh Mehmet Efendi benden hoşlanıyordu. Zaman zaman görüşüyorduk. Hatta zengin müritlerinin davetlerine beni de çağırıyordu. Mehmet Efendi ile temasım, diyalogum çok iyiydi. Onun sahip olduğu hoşgörüyü etrafındaki müritleri sahip değildi. Benimle görüşüyor, değer veriyor, hatta fikhî konuları benimle tartışıyordu. Ama bana mürit olma konusunda herhangi bir teklifte bulunmadı.

Şeyh Mehmet Efendi okumuş, dini ilimleri bilen bir kimseydi. Şeyhliği de verasetten dolayı veya gelenek olarak devam ettiriyorlardı. Daha önce bir şeyhi var o buna bırakıyor. Mehmet Efendi de tarikatı devam ettiriyor. Böyle bir yol izliyorlar. Şeyhliği devam ettirmekten maksatları da irşat yapmaktı. Dolayısıyla böyle şeyhlerin yaptığı bu tarikat faaliyeti İslâmî kaidelere uygundur. Şimdi tam hatırlamıyorum ama bunları hep konuştuk. Onun benim ilmime itimadı vardı. O yüzden birçok şeyi bana soruyordu. Şimdi müritler bunu duysa köpürürler. Ama o kişi âlim bir insan olduğu için kendisi gibi bilgili olan kimselere itibar ediyordu. “Fazilet ehli ancak fazilet ehlini bilir ve takdir eder” diye meşhur bir hadis var. Bazı kimseler peygamberimize gelip “Ya Resulallah kim daha üstün, kim daha faziletlidir” diyor. O da bunu söylüyor. Yani fazilet ehli fazileti bilir ve takdir eder. Bir de “ekrimu azize kavmin kad zelle” diye bir hadis var. Manası: Bir kavmin azizi, büyüğü düştüğünde ona ikramda bulunun demektir. Burada çok büyük bir incelik var. Mesela bir adam kraldır mağlup olmuştur. Peygamberimiz bunlara itibar edin diyor. Bu itibar onlara can simidi gibi gelir. Adam her şeyini kaybetmiş, düşmüş, herkes tarafından tahkir ediliyor. Bu kimseye birisi gelip onu takdir eder, sevgi ve yakınlık gösterirse onun için çok büyük bir şeydir. Mesela peygamberimiz Bedir Savaşı'nda esir alınan herkese çok güzel davranmıştır.

MUZAFFER ÖZAK VE DERGÂHI

İstanbul'a ilk geldiğim sıralarda Şeyh Muzaffer Özak'la görüşmüştüm. Muzaffer Özak o zaman bayağı etkili bir şeyhti. Tabi onun şeyhliği başka türlüydü. Mesela bazı kadın müritleri onun omuzlarına masaj yapıyordu. Bunlar bizim yanımızda oluyordu. Muzaffer Özak'a Hacı Raif Bey'le beraber tanıştık. Hacı Raif Bey'in hanımı Muzaffer Özak'ın toplantılarına gidiyordu. Muzaffer Özak bana çok değer veriyordu. Onun birçok toplantılarına katılıyorduk. Onun bir de kadınlara özel yaptığı toplantıları vardı. Oraya beni de alıyordu. Böyle birkaç toplantıya gittim. Erkek olarak iki kişi oluyorduk. Buradaki toplantılarda kadınlar hep beyaz başörtüsü kullanıyordu. Benim eşim bu toplantılara katılmazdı. Böyle şeylere pek itibar etmezdi. Bana hep "Beyaz melekler ne yapıyor?" diye sorardı. Hacı Raif Bey'in hanımı da bazı toplantılarda oluyordu.

Bu tarikatta sigara serbestti. Kadın erkek bir arada oturuyordu. İlişkiler daha rahattı. Genel olarak zikirler ayakta yapılıyordu. Ahmet Özhan da bu dergâha mensuptu. Bir gün Ahmet Özhan'la da beraber bulunduk. O başköşeye oturup ilahiler söylüyordu. Ben de onun yanına oturdum. Muzaffer Özak'ın hedefi beni tarikata kazandırmaktı. Beni iki defa kadın toplantılarına götürdü. Kadınlar için ayrı bir zikir daveti yapıyorlardı. Muzaffer Özak bir süre sonra, benim bu işe uygun olmadığımı, ben de böyle bir kabiliyet bulunmadığımı anladı. Bundan dolayı vazgeçti ama hayatının sonuna kadar ahbablığımız devam etti. Bunlar kadınlarla rahat bir şekilde bir arada bulunuyorlardı. Mesela onlarda tavla ve kâğıt oyunları oynamak serbestti. Namazlarını kırarlar bir de zikir fasılları vardı. Tabii insanlar tüm bunları gördükten sonra ya yavaş yavaş uzaklaşıyor veya halkaya katılıyorlardı.

Muzaffer Efendi olayın dini boyutuyla ilgili bana bir şey sormazdı. Sohbet edilir, menkıbeler anlatılır, evliyanın kerametinden bahsedilirdi. İşin esası itaatti. Bağlandın mı itaat edeceksin. Mu-

zaffer Efendi ile Mehmet Zahid Efendi'den sonra tanıştım. Onların yaptığı şeye karşı değildim ama o işin içinde bulunmayı uygun görmüyordum çünkü kafamda başka projeler vardı. Bu tanışıklıklarım 1960'lı yıllarda başladı.

Ben o yıllarda İslami İlimler Araştırma Vakfı'nı kurmaya karar vermiştim. Zira benim maksadım daha başkaydı. Düşündüm, taşındım, kendime göre bir plan yaptım ve etrafımdaki bazı kimselere bunu anlatmaya başladım. Bir sene kadar anlatmaya devam ettim. Bazı kimselerden tasvip alınca yavaş yavaş temaslara geçtim. Sabri Özpala Bey'in düşüncesi hâlâ öyledir. Bazen bana "Başlangıçtaki hedefe bir türlü gidemiyoruz" der. O doğrudur. Çünkü benim onlara anlattığım vakfın hedefi şuydu; "Bizim gayemiz inandığımız dinin ahkâm kısmını pratik hale getirmektir." Dünyada İslâmi yönetim uygulayan hiçbir ülke yok. Suudi Arabistan bir İslâm ülkesi ama o da İslâm'da olmayan krallıkla yönetiliyor. Tarikat meselesine gelince ben İzmir'de de, İstanbul'da da isteseydim çok meşhur bir şeyh olabilirdim. Fakat bu yola bilerek gitmedim. İzmir'de de etrafımda bir gurup vardı. Toplanıp, konuşuyorduk. Ben ne dersem onu yapıyorlardı ama bir şeyh olarak değil, bir ilim adamı olarak bir etkinliğim vardı. Orada görüştüğüm herhangi bir tarikat şeyhi yoktu. Oradaki insanlar tamamen benim kendi çevremdi. Ben daha çok İslâm nizamının uygulanması için ne yapılabilir düşüncesindeydim. Onlar işin tarikat kısmında, ben ise şeriat kısmındayım ama tarikatlara da karşı değilim. Bunların hepsiyle yakın ilişkim var. O bakımdan hedefim bir çalışma yapıp İslâm hukukunu ortaya koymak gibi şeylerdi.

İSMAİL AĞA CEMAATİ VE MAHMUD EFENDİ

İsmail Ağâ'da ders verdiğim sıralarda Mahmud Efendi orada imamdı. Henüz şeyh değildi. O zamanki şeyh Ali Haydar Efendi'ydi. Onunla tanışmak nasip olmadı. Sonra Mahmud Efendi şeyh oldu ve Ali Haydar Efendi'nin oğluyla aralarında bir anlaşmazlık çıktı. Bu işin detaylarını Ahmet Vanlı bilir. Ali Haydar

Efendi'nin Mahmud Efendi'yi işaret ettiğine dair iddialar vardır. Bir kısmı bunu kabul ediyor, bir kısmı reddediyor. Vefatından sonra Mahmud Efendi ortaya çıkınca müritler ona yöneldi. Şeyh Mahmud Efendi medrese okumuş bir insandır. Müritlerinden erkeklerin sakal bırakması, sarık bağlaması ve şalvar giymesi kadınların da çarşafa bürünmesi gerektiği meselesini bizzat kendisinden dinledim.

Benim Fatih'teki dersime İstanbul'un tanınmış birçok şahsiyeti zaman zaman geliyordu. Mahmud Efendi'de gelirdi. Onun bir gelişinde şu anki Fatih Camii'nin bitişiğindeki kütüphanede bir toplantı yaptık. Başkaları da vardı. Ben bu işleri organize eden kişi olarak ona "Medrese tahsili görmüş bir insansınız. Sakalı, çarşafı, şalvarı, sarığı İslâm'ın esasından sayıp müritlere bunları mecbur etmenin dinde bir yeri olmadığını biliyorsunuz. Bunun sebebini açıklar mısınız?" dedim. O da "Bu tarikat ehlinin bize bağlılığını imtihan etmek için koyduğumuz bir ölçüdür. Yani bizim tarikatın alamet-i farikasıdır. Adam sakal bırakıyorsa, sarık takıyorsa, şalvar giyiyorsa, kadın da çarşaf giyiyorsa, demek ki bize bağlıdır. Bunu yapmak kolay değil. Bu bir bağlılık ölçüsüdür. İslâm'a da aykırı değildir" dedi. Ben de "İslâm'a aykırı olup olmaması ayrıdır ama bu bidattir çünkü bildiğimize göre Resulullah'ın yaşadığı devirde kadınlar için de erkekler için de belli bir giyim tarzı yok. Sakala gelince; sakal o gün için âlemşümul bir şeydir. Peygamberimizin de Ebu Cehil'in de sakalı vardır. Sakal, sünneti adiyedendir. Kılık kıyafetle ilgili kısım da zaman zaman değişmiştir. Bunlar üzerinde ısrar etmenin bir anlamı yoktur" dedim. Mahmud Efendi "Bize göre var. Başka türlü bu insanları bir arada tutmak mümkün olmaz" diye cevap verdi. Bu konuşma da 15- 20 kişi vardı. Hadise yıl olarak 1970'li yıllara tekabül ediyor.

Şeyh Mahmud Efendi benimle ilgileniyordu. Ben müdür olduğum zaman birkaç defa ziyaretime geldi. Tabi "Sırf sakallı bir müdür olduğun için seni ziyaret ediyor" diyenler oldu. Ayrıca benim belli düşüncelerim vardı. Yazdığım eserler, tercüme ettiğim kitaplar var. Toplantılar oluyor. Fatih Camisi'nde ders veriyorum,

konuşma yapıyorum. Ramazanda da ayrıca konuşma yapıyorum. Düşüncelerim biliniyordu. Fikirlerimden dolayı bazı kimseler benden uzak duruyordu ama Mahmud Efendi gelip gidiyordu. Ben de onu ziyaret ediyordum. 1993–94 seneleri olması lâzım. Mahmud Efendi ile uçakta beraber yolculuk yaptık. O zamanlar İstanbul'dan Taşkent'e direk uçuşlar yoktu. Uçaklar Taşkent'ten Almaata'ya, Almaata'dan İstanbul'a gidiyordu.

Böyle bir yolculuk esnasında baktım Mahmud Efendi Abdullah Ustaosmanoğlu ile birlikte uçaktalar. Uçağa binince beni alıp şeyhin yanına oturtular. Biraz sonra uçak kalktı ve çay ikramı başladı. Onlar hostesten çay almadılar. Yanlarında termosları vardı oradan içiyorlar. Bana da verdiler. Beraber içtik. Ondan sonra yemek geldi. Yemeği de almadılar. Onlar almayınca ben de almadım. O zaman Mahmud Efendi'ye “Neden uçakta verilen ikramları almadınız?” diye sordum. “Böyle münasip gördük” dedi. Ben de “Şeyhsiniz, etrafınızda insanlar var ama bunu genel kaide olarak tutarsanız yanlış olur. Sonuçta bunlar da Müslüman” dedim. Biraz böyle konuştuk ama o gene fikrinde ısrar etti. Konuşurken sıra sünnete geldi. Ben ona “Sizin sünnet anlayışınız yanlış, çünkü sünnet sadece sakal, sarık ve cübbeden ibaret değil.” dedim. Burada mübalağa yapmıyorum. Daha önceden tanıştığımız için bunları konuşuyorduk. Orada saydım. Peygamberin adli sünneti, askeri sünneti, içtimai sünneti, ticari sünneti, ilmi sünneti var. Bir sürü sünneti saydım. “Siz bunlardan birkaç tanesini almışsınız, diğerleri ile hiç ilgilenmiyorsunuz” dedim. Bu sefer “Doğru” dedi. Konuşmamız böyle devam etti. Sonra bana “İstanbul'da bu konuda bir görüşme yapalım” dedi. Ben de kabul ettim.

Daha sonra kendisiyle İstanbul'da buluştuk ve İsmail Ağa Camisi'nde uzunca bir görüşme yaptık. Orada gördüm ki; Şeyh Mahmud Efendi benim söylediklerimi anlamış ve sonunda “Bir daha görüşelim” dedi. Bir daha buluştuk. Ondan sonra bir daha buluşmadık. Ben genel olarak peygamberin diğer sünnetlerinin de uygulanması gerektiğini ve onların üzerinde ısrarla durulması gerektiğini anlattım. Bu buluşmalarda ele aldığımız konulardan

birisi de çarşaftı. Ondan sonra bir daha görüşmedik ama ziyaretlerimiz oldu. O Bursa Uludağ'ın eteklerinde bir köyde kalıyor. Orada müritleri var. Hareket edemiyor. Tekerlekli sandalyede yemeğini verip abdestini aldırıyorlar. Bana yakınlığı vardır, zaman zaman selam da gönderir. Ben de ona selam gönderirim. Onu en son iki sen önce gördüm. Abdullah Hoca ile Uludağ'a gitmiştik. Oradan yanına uğrayalım dedik. Ben o zaman şu kanaate vardım. Şeyh Mahmud Efendi benim söylediklerime inandı, kabul de etti. Fakat anladığım kadarıyla gittiği yoldan dönüşü mümkün değil.

SÜLEYMAN HİLMİ TUNAHAN

İzmir'de bir kaç defa Süleyman Hilmi Efendi ile de görüştük. Kestanepazarı'na gelirdi. Ben Ezher'den döndükten sonra görüştük. İmam hatip okullarına karşı olmasına rağmen Kestanepazarı'nda ki dernekle arası iyiydi. Süleyman Efendi ile bir görüşmemizde Ankara'lı Mehmet Müftüoğlu da vardı. Hoca Efendi bize ilgi gösterdi. Biz de kursa her geldiğinde kendisine ilgi ve saygı göstermede kusur etmedik.

İstanbul'a geldikten sonra Ömer Nasuhi Hoca, Bekir Haki Hoca, Abdurrahman Şeref Hoca gibi kimselerle daha çok görüşmeye başladık. Tabi bunlar şeyh değil. Bekir Haki Hoca ile çok sıkı bir temasım yoktu. Zaman zaman Fatih'te bir kahveye giderdi. Ben de gider orada sohbetini dinlerdim.

HÜSEYİN HİLMİ IŞIK

Zeynel Abidin Hüseyin Hilmi Işık'la da çok yakın temasımız oldu. Onunla İstanbul'da, bir kitap evinde tanıştık. Bilici Kitapevi diye kitaplarını basan bir yer vardı. O da kitaplarını orada bastırıyor. Çok hoşsohbet bir insandı. Sigara kullanırdı. Askeriyede kimya hocasıydı. Kuleli'de kimya dersi veren bir subaydı. Sonradan dini meselelere giriyor. Kitaplar yazıyor. Konuşkan, samimi bir insandı. Görüşmelerini kırk senelik ahbap gibi yapardı. Onun-

la çok görüşür, sohbet ederdik. 1990'lardan sonra görüşmelerimiz iyice azaldı.

Enver Ören'le de sürekli görüşüyorduk. Enver Ören, İslâmi İlimler Araştırma Vakfında düzenlediğimiz bazı toplantılara sürekli geliyordu. Enver Ören'le çok şey tartıştık ama Zeynel Abidin Bey ile dini meseleleri hiç konuşmadık. Onlara bağlı bir internet sitesinde beni eleştirmişlerdi. Beni bir din tahripçisi olarak görüyorlardı. Bunun sebebi olarak da 'İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler' isimli kitabı tercüme etmemi görüyorlardı.

İHSAN BABALI

Mehmet İhsan Babalı bir şirkette muhasebeciydi. Aynı zamanda bizim vakfın da kurucularındandır. İslâm Düşüncesi diye bir dergi çıkarıyordu. O günün şartlarında güzel konulara değinen bir mecmuaydı. Onunla tanıştık. Tanıştıktan sonra "İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler" kitabını tercüme ettim. İlk baskısını o yaptı. Çok dindar, iyi bir kimseydi. Vakfın muhasebe işlerine de bakardı. Bir ara hastalandı. Konuşamama gibi bir durumu oldu. Ziyaretine gittiğimde konuşamadığı için hep ağlıyordu. Bana çok değer veriyordu. Sonunda vefat etti. Hem parasını veren hem de vakfa gönüllü olarak üye olanlardandır.

MAHMUD BAYRAM HOCA

Mahmud Bayram İstanbul'da tanınmış hocalardan birisidir. İmam hatip okulunda ders vermiş. Bizim çok yakın bir aile dostumuzdu. Salih Hoca Fatih Camisi'nde ikindiden sonra hadis okuturdu. Ulemâdan Hüsrev Efendi'nin talebeleridir bunlar. Hüsrev Efendi bizim Hacı Salih Efendi'yi de çok takdir ederdi. İstanbul'da kalmış ve İslâmi ilimleri okutmaya devam etmiş hocalardan birisidir. Ben bir defa ziyaretine gidip gördüm ama Mısır'dan döndükten sonra İstanbul'a geldiğimde Hüsrev Efendi vefat etmişti.

İBRAHİM BODUR

İbrahim Bodur eşi enderi zor bulunur insanlardandır. Yeşilköy taraflarında oturuyordu. Onu o zaman Kadıköy Selami Çeşme’de ziyaret ettik. Sabri Bey de vardı. İbrahim Bodur Fatih muhitinde tanınan bir kimseydi. Evinde bir iftar verdi. İftara gittik. İftardan sonra bir zarf verdiler, içinde para vardı. İlk defa orada dış kirası aldık. İbrahim Bodur’la özellikle ramazanlarda, ramazan dışında da görüşüyorduk. Kendisinin bir takım programları olurdu. Onlara katılırdık. Öyle devam etti. Sonra vakıfa ilgili olarak yanına gittik. Bizi dinledi. Ondan sonra ahbablığımız devam etti. Hâlâ az da olsa vakfa ilgisi, katkısı devam ediyor.

MAHİR İZ

Mahir İz o sıralarda edebiyat çevresinde tanınmış bir insan. M. Akif’i çok iyi tanıyor ve onunla bazı kitapları birlikte okumuşlar. Mahir Hoca, edebiyata çok meraklı, birçok şiiri ezbere, hakını vererek okuyan bir kimseydi. Sesi gürlü, kitabı Arapça biliyor. Nereden tanıştık hatırlamıyorum. Tanıştıktan sonra kurduğumuz İslami İlimler Araştırma Vakfı’na ilgi gösterdi ve üye oldu. Daha sonra biz Hoca’yı başkan yaptık.

Mahir İz de milletini memleketini seven, insan yetiştirmek isteyen birisiydi. Bizim vakfa üye olmasının sebebi de buydu. Burada ilmi araştırmalar yapılıyor olması en başta gelen sebebi. Bizim tanışmamız Enstitü’deki hocalığından kaynaklanıyordu. Mahir Bey, sadece zekât vermenin yeterli olmayacağını düşünürdü. Müslüman bir kimsenin servetinin en az yüzde onunu infak etmesi gerektiğini söylerdi ve kendisi de maaşının yüzde onunu ayırır, hayır işlerine harcardı. Bize de bunu tavsiye ederdi. Düşünce boyutunda da nüzul-u İsa’ya inanmazdı. Mesih yoktur derdi. Bunda Mehmet Akif’le aynı düşünce ekolünden gelmesinin etkisi vardı. Mehmet Akif’in dizeleri var ya: “Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm’ı” diye. İşte O da bu düşüncede idi. Çünkü Mehmet Akif,

Hasan Basri Çantay, Mahir Hoca gibi isimler Ankara'da toplanır, kitap okur tartışırlarmış bu konuyu. Onun bu düşünceleri gerek burada, gerek ilmi çevrelerde ilmi tartışmalara sebebiyet veriyordu. “Mesih meselesi” her fırsatta gündem oluyordu. Mahir Hoca bir nevi Mürcie düşüncesindeydi.

Osmanlı'nın son zamanındaki hayat tarzına baktığımızda birçok benam kişi içki içiyor. Yani bu insanlar Müslümanların ilerlemesi için çalışıyorlar, son derece güçlü Müslümanlığı da olan kişiler ama tutucu bir Müslümanlığa karşılar. Şimdi İslâm toplumuna baktığınız zaman tarikatları, cemaatleri ve imam hatip talebelerini görüyorsunuz diyelim. Mahir İz mesela tarikatlara karşıydı. Hepsine olmasa da onların bazı şer'i meselelere uymayan yönlerine karşıydı. Mahir İz, Tarikat-ı Burhaniye'dendi. Tarikat-ı Burhaniye demek toplanmak, yemek yemek, sohbet etmek anlamına geliyor. Onun böyle hoş bir takım latifeleri vardı. Yemeyi içmeyi severdi. İyi giyinirdi. Çok hareketli bir insandı. Gerçekten örnek bir şahsiyetti.

Osman Öztürk ve Ertuğrul Düздаğ, Mahir İz'in yanında bulundular ve onunla daha çok beraber oldular. Mahir İz tanınmış bir fikir adamı, edebiyatçıydı. İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hocalık yaptı. Düşünceleri modern İslâmiyet'e yönelikti. Cumhuriyet hakkında müspet düşünceleri vardı. Cumhuriyet Devri'nde cereyan eden bir takım menfi olaylardan dolayı onu bazen tenkit ettiğimiz de olurdu. Bu olaylara Hasan Basri de Mahir İz de farklı bakardı. Onlar Osmanlı Dönemi'ni de yaşamıştı. İki dönemi de bildikleri için cumhuriyet döneminde yapılanları (bir iki tanesi hariç) çok yanlış görmüyorlardı. Mesela Tevhid-i Tedrisat'ı yanlış görmüyorlardı.

VEHBİ KOÇ

Mahir Hoca vasıtasıyla Vehbi Koç'u tanıdık. Vehbi Koç'la çok yakın ilişkimiz vardı. Zaman zaman bizi Mahir İz'le birlikte yemeğe davet ediyordu. Onlar beraber TBMM'de zabıt kâtipliği

yapmışlar. Üç kişiydiler, bir de Hıfzı Veldet Velidedeoğlu'ydü. O bakımdan bunlar çok önemli kimseler. Çünkü ilk meclisin kuruluşuyla ilgili faaliyetlerin içinde bulunmak, bu faaliyetleri desteklemek anlamına geliyor. Koç hakkında bilmediğimiz bazı şeyler var. Vehbi Koç, gerçekten milletini, memleketini çok seven ve milletine hizmet etmek düşüncesiyle ticaret yapan bir insandı. Bunu kendi anlatımlarından anlıyoruz. Kendinden dinlemiştim. Ankarâda inşaat malzemesi satan hırdavat dükkânları varmış. O da babasıyla beraber çalışıyormuş. İstanbul'a mal almaya geliyor. O sırada bizim sattığımız malların yüzde doksanını yapan, satan hep gayr-i müslimlerdi diyor. Sonra 6-7 Eylül olaylarında bunların büyük kısmı yurtdışına gidiyor. Vehbi Koç, gayr-i Müslim tüccarlar "Bize öyle kötü muamele yaparlardı ki, çok kişiden hakaret dahi gördüm" diye anlatırdı. Veresiye vermezlermiş. Gayr-i Müslimlerde Türklere karşı böyle bir kötü anlayış varmış. Mesela Yahudiler, kendilerine uygulanan aşağılayıcı sistemi fırsat bulduklarında herkese uygular. Bunlar bağımsız devlete sahip olmayan ve hep başkalarının idaresinde yaşamış insanlar. Şuur altında birikmiş bir düşmanlık var. Bunu zaman zaman ortaya koyuyorlar. İşte Vehbi Koç, o zaman yaşadıklarını anlatırken diyor ki; "Bir tanesi bana öyle bir hakaret etti ki kafama koydum bir gün bu adama ben de aynısını yapacağım. Bir zaman sonra işimiz büyüdü. Aynı mekâna gidince 'Vehbi Bey' diye karşılamaya başladılar. Aynı adama gelince dedim ki "Sen vaktiyle bana böyle muamele yapmıştın. Ben de bundan sonra sana aynıyla muamele ediyorum. Senden mal almıyorum." diyerek öcümü aldım " diyordu.

Bir memleket evladının kendi toplumu için böyle bir harekette bulunmasını yani onu önemseyip geçiştirmemesi benim anlayışına göre önemli bir şey. Vehbi Bey dedi ki "Cenâb-ı Hak ondan sonra bize yardım etti ve biz büyük işler yaptık." Türkiye'de sanayinin gelişmesine ilk ve en büyük hizmeti yapan Vehbi Koç'tur. Bizim tanışmamız Mahir Bey'den dolayı oldu ama tanıştıktan sonra Vehbi Bey, Mahir Bey olmasa da benimle ilgileniyordu. İlahiyat Camii'ni yaptırırken iftara davet ettim, birkaç kez farklı vesilelerle

davet ettim geldi. Aradığım zaman bir hafta bile geçse geri arardı, prensipliydi. Herkese aynı şekilde mi davranırdı bilmiyorum ama kendini 'modern dindar' olarak tanımlayan bir insandı. Hayattayken söyledi zaten "İçki de içerim namaz da kılarım." diye. Ramazanlarda beraber teravih kılardık. Ben bir ramazanda onu Yüksek İslâm Enstitüsüne iftara davet ettim. Halil Aktar'la birlikte geldiler.

İhsan Mermerci, Halil Aktan ve Vehbi Koç bacanaklardı. Söylentilere göre zenginlikleri hanımlarından geliyor. Hanımlarının zengin olmasından değil de çok dürüst ve salih kadınlar olmasından. Zaten Vehbi Koç'un yaptığı bütün hayırların temelinde hanımı vardır. Bizden önceki insanlar anlatıyor. Vehbi Koç, Fatih Camii'nin imamlarını, müezzinlerini, cemaatinden bazı kimseleri evine iftara davet ediyormuş ama aslında davet eden hanımıymış. Bu şekilde bizi de davet ediyorlardı. Ben de evlerine çok gittim. Vehbi Koç'un şeker hastası olduğu için yemek yiyemediği anlatılır halk arasında, ama böyle bir şey yok. Çok sağlıklı bir adamdı. Bir gün iftardaydık. 7-8 çeşit reçel vardı sofrada, hepsinden birer ikişer kaşık yedi. Ben şaştım kaldım. Yani sıhhatliydi ve prensip sahibiydi. İlahiyat Fakültesi Cami için "Bu cami sizden bir yardım bekliyor" dedim. "Ben camilere yardım işine çok yakın değilim, sıcak bakmıyorum" dedi. Vehbi Koç'un hizmeti, özellikle yurtdışında çok talebe okutmasıdır. Bu talebelere kendi müesseselerinde çalışma şartı koymamış. "Benim meselem bu memleket için adam yetişmesi. Hepsine burs veriyorum çünkü bu memleketin geleceği buraya bağlı. Camiyi herkes yapar." dedi. Bu yüzden o zaman bize yardım etmedi ama bacanağı İhsan Mermerci'den cami için üç yüz bin TL temin etti. İyi paraydı o zaman. Böyle bir insandı. Şimdi Vehbi Koç'un müzeleri, yurtları, kütüphaneleri, üniversitesi var. Bugün Türkiye'de sanayiye geliştiren adamların önemli bir kısmı Onun yetiştirdiği insanlardır.

Sonra Mahir İz Hoca'yla birlikte Yüksek İslâm Enstitüsü'nden de yurt dışına öğrenci göndermesi için gittik. Bize Topbaş'lara gitmemizi söyledi, "Bu işin kaynağı onlardır çünkü onlar dini sahaya

yardım yapıyor ben de teknik sahaya yapıyorum.” dedi. Ama yine de bir öğrencimizi, Hulusi Yavuz’u tahsil için İngiltere’ye gönderdi. Yaptığı işlerin hepsi millet ve memleket içindir. O şunu biliyordu ki, ne kadar zengin olursan ol bundan istifaden sınırlıdır. Doğru olan zenginliğini yeniden millet için kullanmandır. Yani bazı kimseler bilmediği için yanlış şeyler söyler ama Vehbi Koç gerçekten prensip sahibi bir insandı. Planını programını yapmış, teknik sahaya adam yetiştiriyordu, bunun dışına çıkmıyordu. Bir gün bizim cami için Fatih Camii’nde yardım toplanıyordu. O gün de Vehbi Bey Cuma namazı için oraya gelmiş. Aramızdaki samimiyete binaen ‘Şimdi sen en büyük banknotu verirsin’ dedim. Çıkkardı 5 Lira verdi. “Bu gibi işlere hayatımda verdiğim en büyük para bu” dedi. Sonra oradan çıktık. Beni arabayla bırakmayı teklif etti, “Tamam” dedim. Baktım külüstür bir araba. “Vehbi Bey bu araba nasıl senin olur?” dedim. “Ben öyle lüks, herkesin gözüne batan araba kullanmam. Bu beni götürüyor ya, bana yeter” diye cevap verdi. Ben Vehbi Koç’un altında öyle 10–15 senelik bir araba görmeye şaşırdım. Güzel bir arabaydı ama eski modeldi ve gösterişli değildi. İşte Koç’u zengin eden ve hizmet ettiren bu anlayıştır. Bazı kimseler parasını yemeye, içmeye, gösterişe harcar. Bu adam gösterişe hiç harcamamış.

MUSTAFA KÖSEOĞLU

Mustafa Köseoğlu Antalyalıdır, hemşerimiz sayılır. Necmettin Erbakan’la beraber Teknik Üniversite’de makine profesörüydü. Bizim vakfın kurucusudur. Bizim düşüncelerimize değer veren biri olduğu için bu vakfa kurucu oldu. 1960’lı yıllarda siyasetle ilgili toplantılara katılıyordu. Erbakan’ın siyasetle uğraşmasına karşıydı. Faruk Sükan’ın da olduğu bir toplantı da konuşma yapıp “Erbakan Hoca’nın üniversiteye dönüp kendi ilmi sahasında kalması daha iyidir.” dedi. Erbakan Hoca orda değildi. Köseoğlu hoş bir insandı. Niçin olduğunu hatırlamıyorum ama onunla bir keresinde Ankara’ya gitmiştik. O zamanlar Deniz Baykal siyasetteydi. Baykal ile Köseoğlu Antalya’dan hemşehriydi. O zaman “Ben

Baykal'ı görmeye gideceğim, sen de gel.” dedi. Gittik, görüştük. Baykal, Köseoğlu'na çok hürmet ve saygı gösteriyordu. Ne konuştuğumuzu çok hatırlamıyorum.

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFININ BAZI KURUCULARI

Vakfın kurucular heyeti kırk sekiz kişi. Vakfı kurarken kırkın üzerinde olsun altında olmasın istedik. Bu kırk sekiz kişi o günün şartlarında kurucu olmayı ve iki bin Türk Lirası'nı ödemeyi taahhüt etti. On beş arkadaşın parasını da ben bulup ödedim. Mesela Fethiye'de bir üniversite yapmak için vakıf kurduk. Bu vakıf için de adam başına on bin TL belirledim, kabul etmediler. Sonra beş bin TL'ye indim. Yine kabul etmediler, üç olsun dediler. Benim kurucu yapmak istediğim bazı kimseler üç bin TL'yi bile kabul etmeyince iki kişinin parasını da ben ödedim. Bana sonra ödersiniz dedim. Maksat onun kurucu olarak kaydını yaptırmaktı. Bu türlü kuruluşlarda böyle oluyor. Bu vakfa üye olacak herkes vakıf için para yatırsın diyorum. Derneklerde böyle bir kaide yokmuş. Bu gibi işlerde insanlar 'Bana ne' deyip çekingen davranıyorlar. Zaten sabıka kaydı sağlam olanlar bu gibi teşkilatlara gelip üye olabirler. Ben burada bir vefa borcu olarak İslami İlimler Araştırma Vakfı'nın kurucuları ve gönüldaşları arasında yer alıp da isimlerini bu hatıratımın başka yerlerinde zikretme fırsatı bulamadığım arkadaşları teker teker anmak ve onlar hakkında aklımda kalanları aktarmak istiyorum.

Abdülkadir Çavuşoğlu ÇBS boyalarının sahibiydi. Şaban Çavuşoğlu diye bir kardeşi vardı. İmam hatip camiasının gönüldaşlarındandı. Türkiye'deki din eğitimini destekleyen, bu gurubun içinden bir insandı. İlişkilerimiz vefat edinceye kadar devam etti. Bizim vakıfta halef sistemi vardır. Abdülkadir Çavuşoğlu da onun yerine üyelik için birisini aday göstermişti.

Ömer Lütfi Çulha çok değerli bir insandı. Bu vakfa bir süre başkanlık da yaptı. Beşiktaş'ta bir konağı vardı. Onu İlim Yayma

Cemiyeti'ne bağışladı. Vakfa başkanlık yapan bir insan olması bakımından da çok değerli bir insandır. Vakfa yardımı da oluyordu.

Yurdakul Dağoğlu, Sabri Özpala Bey'in yakından tanıdığı bir arkadaştır. İşadamıdır. Sağ olduğu için hâlâ vakfa gelip, gider. Hiç evlenmemiştir. Öyle kendi şahsına münhasır bir insandır.

Mustafa Dedeoğlu'nu ben çok tanımıyordum. Osman Öztürk vasıtasıyla onu kurucu yaptık.

Lütfi Doğan eski Diyanet İşleri Başkanıdır. Onunla tanıştık. Ben teklif ettim, o da kabul etti. Diğer Lütfü Doğanla karıştırmamak için MSP'li olan Gümüşhaneli Lütfi Doğan olduğunu da belirtmeliyim.

Mustafa Doğan Bey samimi ahablarımdandı. Konya Lezzet'te yaptığımız toplantılardan bana bir yakınlığı vardı. O şekilde kurucu oldu. Konya Lezzet Lokantası'nın sahibiydi. Vakıf kuruluş aşamasında yaptığımız bütün toplantıların yemeklerini kendisi karşıladı. Lokantanın üstünde bir salon vardı. Toplantılarımız orada oluyordu.

Mehmet Güler de devrin zenginlerindendi. Grundig maddelerini satardı. Çocukları ona ayak uyduramadığı için iflas etti. Ölünceye kadar vakıfla irtibatını devam ettirdi. Yardım yapar, ilgi gösterirdi.

Ali Rıza Güven İzmir'den tanıdığım bir kimseydi. Böyle bir faaliyet yaparken onu dışarıda bırakamazdık. Kendisine teklif ettim, hemen kabul etti. Hem parasını gönderdi hem de vakfa üye olmak için evrakını tamamladı. Çok değerli bir insandı.

Mehmet Avni İman şu anda da sağ. Sabri Bey'in tanıdıklarındandır. İstanbul'da tanınmış işadamı ailelerindendi.

Hüseyin Hilmi Kurtulmuş, İsmail Niyazi Kurtulmuş'un kardeşidir. Memurluktan sonra ticarete atıldı, matbaacılık yaptı. Diyanet'in çıkardığı İslâm Ansiklopedisi'nde tashih işleriyle uğraşıyordu. Sabri Özpala Bey'in de bacanağıdır ve bu muhitin insanıdır.

İsmail Niyazi Kurtulmuş, meşhur doktor. Bizim ailemizin de bildiği yakın bir komşumuzdu. İmam hatip okulunda talebelerle ilgilenirdi. İlim Yayma Cemiyeti'yle ilgilenen bir insandı. Çok büyük hizmetleri olan kahraman bir insandı. Genç yaşta bir hastalık neticesinde hayatını kaybetti. Çok yönlü bir insandı. Karz-ı hasen sandığı vardı, birçok insana borç para verirdi. Topluma başka yönlerden de hizmet eden bir insandı. Ben de boş vakit bulduğumda devamlı onun yanına gider, sohbet ederdim. HAS Parti Genel Başkanı Numan Kurtulmuş'un babasıdır.

Vakfımızın üyelerinden biri de Şentürk Mutcalıoğlu'dur. Kendisini çok fazla tanımıyorum. Osman Öztürk'ün arkadaş çevresindendi.

Mustafa Oral, çok yakinen tanıdığım zengin bir işadamı. Şark Ambar'ın sahibiydi. Hoş bir insandı. Hanım tarafından tanıdığım bir insan. O da bu vakfa üye oldu. Bir takım istekleri gerçekleşmediği için çok fazla yardım yapmadı. Pratik şeyler bekliyordu. Mesela İslâm'ı yaymak için bir takım şeyler yapmak istiyordu. Ama bu bizim vakfın işi değildi. Ağırlıklı olarak tebliğ faaliyetini düşünüyordu.

Osman Çataklı, Teknik Üniversite'de su meselesi üzerine ihtisası olan bir profesördü. İskender Paşa müridiydi. İskender Paşa'da Mehmet Efendi'ye fanatiklik derecesinde bağlıydı. Kendi inancı ve dünya görüşü istikâmeti doğrultusunda olmayan insanları aşağılayan bir karaktere sahipti. 'Benim inancım doğrudur, burada olmayan herkes yanlış yoldadır' diye düşünürdü. Korkut Bey'in üye olması döneminde bu fanatiklikten dolayı tartışmalar yaşandı ve Osman Çataklı vakfa üye olmayı kabul etmedi.

Ahmet Selçuk Özçelik, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Anayasa Profesörü'ydü. Ali Fuat Başgil'in talebesiydi. Vakfa gelir giderdi.

Sabri Özpala, maddi ve manevi bakımdan bu vakfın kuruluşunda yer alan temel taşlardan birisidir. Kuruluş sırasında birçok maddi yükümlülükleri o üstlenmiştir. Ayrıca fiilen çalışmış-

tır. Bazı ziyaretlere onun arabasıyla giderdik. Onun hizmeti çok büyüktür hâlâ da devam etmektedir. Kurulustaki kırk sekiz kişi içerisinde şu an fiilen devam eden ben, Salih Tuğ Bey ve Sabri Bey var. Sabri Bey son derece edepli, anlayışlı, ilmi faaliyetlere destek veren bir insandır. Birçok ilmi tartışmalara da katılır. Kanaatime göre Sabri Özpala, şayet okuyup akademik çalışma yapsaydı iyi bir araştırmacı âlim olurdu.

Osman Öztürk, Mahir Bey'in yakın çevresinde bulunmuş bir arkadaşımızdı. Vakfımızın yeri Laleli'deyken çalışmalara katılmıştı. Orada çalışırken tanıştık. Arada bir karşılaşıyoruz, selamlaşıyoruz.

Mustafa Runyun, Hacı Bayram Camii'nde hatiplik yaptı. Sonra Konya mebusu olarak Demokrat Parti'den meclise girdi. 1960 İhtilali'nde hapse girdi. Hapisten çıktığında ben İlim Yayıma Cemiyeti İlim Heyeti Sekreteriydim. O gelince İlim Yayıma Cemiyeti'nde ona bir görev verelim dediler. Ben de "Ben çıkayım, bu görevi Mustafa Runyun Hoca alsın. Bu para onun hakkıdır" dedim. Ezher mezunu olan Mustafa Runyun ile böylece daha çok yakınlaşmış olduk. 1970 yılında vakfı kurarken onun da burada yer almasını istedik. Daha sonra İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde beraber hocalık yaptık.

Emin Saraç Hoca bizim Mısır'dan talebe arkadaşımız. Farklı fikirlerimiz vardır ama ilmi tartışmanın ötesinde bir anlaşmazlığımız yoktur.

Muzaffer Somay, bu vakfın kuruluşunda hizmet etmiş, özellikle hukuki meselelerin çözümünde yardım etmiş bir arkadaşımızdır. Kendisi çok değerli bir hukukçuydu. Tam bir İstanbul beyefendisiydi. Allah rahmet eylesin.

Ali Sünnetçioğlu benim hemşehrim, Muğlalıdır. Bize itimadı vardı, o yüzden üzerindeki gayrimenkulleri vakfa bağışladı. Hepsini değil ama bir kısmını. Ehl-i hayır ve çalışkan bir kimseydi. Tanınmış bir aileden geliyor. Bir ara vakıf işleriyle meşgul olmuyordum. O sırada da vakıfta bir faaliyet olmuyordu. Bir gün Sünnetçioğlu beni çağırıp "Sen beni kandırdın. Bu vakfı kurdun.

Biz de sana inanarak üye olduk fakat bu vakıf bir şey yapmıyor, çalışmıyor. O yüzden verdiğim gayrimenkulleri geri almak için mahkemeye müracaat edeceğim” dedi. Ben de o zaman vakıfla ilgileneneğime dair ona söz verdim. Ondan sonra tekrar vakıfla ilgilendim ama kendim vakıf başkanı olmak istemedim. İsmail Hakkı Şengüler vardı. Onu dışarıdan vakıf başkanı yaptık. İki sene kadar başkanlık yaptı. Sonra İsmail Hakkı Şengüler çekilince ben yönetim kuruluna girip başkan oldum. İlmi ve uluslar arası toplantıları bu şekilde başlattık. Yani vakıf 10–15 sene bir şey yapmadı. Sünnetçioğlu'nun sözleri bana etki yaptı. Gerçi vakıfla ilgileniyordum ama kendimi tamamen buraya vakfetmemiştim.

Salih Tuğ İstanbul'a gelip Yüksek İslâm Enstitüsü'nde hoca olduktan sonra - askerden geldikten sonra- Edebiyat Fakültesi'ne kaydoldum. 1962'den beri tanışıyoruz. Salih Tuğ o zamanki İslâm Araştırmaları Merkezi'nin başkanıydı. Hamidullah Bey oraya geliyordu. Salih Bey ile ailecek görüşüyorduk. Hem iş hayatında hem dostlukta aşağı yukarı kırk senedir beraberiz. Salih Tuğ, Hukuk Fakültesi mezunu ama aileden gelen bir dini tarafı var. Babası dindar bir adamdı. Salih Bey de dini eğitimini ailesinden almış. Amerika'da yabancı dil öğrenmiş. Değerli bir insandır. Biz hep beraberiz. Bir süre hem müdürlük hem dekanlık yaptı.

Hasan Tahsin Uğur bir işadamıdır. Sonradan Fethullah Hoca grubuna geçip o tarafa destek verdi. Bizim vakfın da kurucusuydu, vefat etti, Allah rahmet eylesin.

Mehmet Uzun, Mustafa Uzun'un amcasıdır. Vakıf binasına yakın bir yerde otururdu ve hayır işlerine merakı olan bir insandı. İyi bir tüccar aynı zamanda iyi bir hatip olan Mehmet Uzun Şeyh Ali Uzun'un kardeşidir. Hayır ehli bir insandı ve bizim vakfa bir daire bağışlamıştır.

Asım Ülker, Sabri Ülker'in kardeşidir. Bizim vakfa gönüllü üye oldular. Üyelik parası iki bin lira olduğu halde otuz bin lira para verdi ikisi. Biz bu aidatları toplayıp Kuledibi'nde bir dükkân satın aldık. O dükkân vakfa hâlâ gelir getiriyor.

Mehmet Fahrettin Üretmen, Nevzat Yalçıntaş Bey'in kayın-pederidir. Nevzat Bey şimdi onun yerine kurucu olarak geçti. Üretmen çok değerli bir insandı, aslen Antalyalıdır. Kendisiyle çok yakın görüşüyorduk. İnşaat malzemesi üretirdi. Çok zengin bir insandı.

Süleyman Yalçın, Çapa'da dâhiliye doktoruydu. Asaf Ataseven ile birlikte ekiptiler. Bu vakfın kurucularındandır. Süleyman Bey daha sonra Aydınlar Ocağı Başkanlığı yaptı, aydın bir insandı.

Cemalettin Yavaşça, tanınmış bir avukattı. Tanınmış müzisyen Alaaddin Yavaşça'nın abisiydi. Vakfa düzenli gelip giden bir insandı. Rahatsızlandı ve vefat etti. Birkaç kez evinde ziyaret ettim, şuuru gelip gidiyordu. Anlayışlı ve çok iyi bir insandı.

Sabahattin Zaim herkesin tanıdığı bir insandır. Onunla üniversitede hocayken tanıştık. Muhitin insanıydı, akrabalarını da tanırdık. Trakya'dan gelme bir aileye mensuptu. Sabahattin Zaim daha sonradan İslâm Kalkınma Bankası'nda görev yaptı. İktisat Fakültesi'nde tanınmış bir hoca. Son zamanlarında bu konularda hürmet gören ve kendisine müracaat edilen bir insandı. Onun için İlim Yayma Vakfının Üniversitesine de Sabahattin Zaim Üniversitesi adını verdiler.

TOPBAŞ AİLESİ

Muammer Topbaş, Topbaş Ailesi'nin altı kardeşinden biridir. O, bir gazete de çıkarıyordu, sonra iflas etti. Vakfa üye olma konusunda başta bir tereddüt göstermediler. Muammer Topbaş'la ilgili fazla bir bilgim yok. Ali Eymen Topbaş, Topbaş'ların ileri gelenlerindendi. Turgut Özal'ın Anavatan Partisi'nin İstanbul İl Başkanlığı'nı yaptı. Çok önemli bir insandı, genç yaşta vefat etti. Vakfa üyeydi ve bize çok desteği oluyordu. Topbaş'ların yardım etmek babında katkıları oluyordu ama vakfa gelip gitmezlerdi. Mustafa Topbaş'la bir anımız var. Şeyh Salih Kamil, İlahiyat Fakültesi Camii'ni yaptırırken iki yüz bin dolar para göndermişti. "Şeriketu Delle" diye bir firma var. Bu camiye yaptırmaya karar

verdiğimiz zaman Eymen Topbaş'la konuştuğumuzda “Ben camiye değil de başka şeylere yardım etmek istiyorum” diyerek yardım etmedi. Sonra Mustafa Topbaş vasıtasıyla bize bir çek geldi. “Bir hafta içinde bu çeki tahsil ederseniz parayı alırsınız yoksa tehlikeye girer” dedi. Çünkü bu paralar Amerika'dan tahsil ediliyor. Bunun üzerine buradaki Citi Bank'ın müdürüyle görüştim. Bunu hallederiz ama ücreti var dedi. Ücreti ödeyip parayı aldık. Onun arzusu yerine gelmiş oldu. Niye böyle yaptı onu bilmiyorum ama böyle oldu.

Yani bu insanlar kendi inançları doğrultusunda İslâm'a ve Müslümanlara yardımcı olmak hususunda son derece ileri insanlar. Konyalı bir aile, ama asılları galiba doğu illerinden gelme. Ticaret ehli bir ailedir. İlim çevrelerinde ilişkileri var. Mesela Elmalılı Hamdi Efendi Topbaşların damadıdır. Bir de Muğlalı Ali Rıza Bey var. O da Topbaş'ların damadıdır. Topbaşların babası Ahmet Topbaş dedikleri zat belki ermişlerden biri olabilir. Herkese yardım eden, herkesle ilgilenen bir insandı. Çocukları da öyledir. Benim en çok yakın olduğum Mısır'dan tanıştığım Musa Topbaş'tı. Ben ordayken gelmişti. Kahire'de, Şam'da, Mekke ve Medine'de okuyan öğrencileri dolaşp yardım ediyorlardı o zaman. Kesinlikle faize karışmayan, zekâtını vermekle yetinmeyip fazlasını veren işleri de (herhalde bu sebepten) bozulmayan enteresan bir ailedir Topbaşlar.

Ahmet Topbaş Osmanlı döneminden beri hayır ve hasenatıyla bilinen bir insandır. Rivayete göre Ahmet Topbaş, Elmalılı Hamdi Yazır'ı ziyaret edip ona para yardımında bulunmuş.

Musa Topbaş'la hatıramız çoktur. Hayatının son döneminde Medine'de yaşıyordu. Medine'ye gittiğimiz zaman kendisine uğrardık. Beni hiç kırmazdı, hoş bir insandı. Bir gün kaldığım otele davet ettim, geldi. Yemek yiyip muhabbet ettik. Hâlimi hatırımı sorarak beni taltif etti. Biz camiye yaptırırken Topbaşlar yardım etmek istemedi. Ben de Musa Topbaş'a gidip durumu izah edince oğlu Osman'ı çağırdı. Osman Topbaş bizim vakfın kurucularından ama vakfa hiç gelmiş değildir. Musa Topbaş oğluna “Bundan

sonra her ay 50 bin lira vereceksiniz” diye tembih etti. Biz camiye yapana kadar o parayı aldık. Bu aile benim nazarımda Hızır’a eştir. Allah’ın rızasına nail olmuş bir aile gibi görüyorum onları. Yaptıkları karşılıksız hizmet o kadar büyük ki! Parayı verirken muhatabını rencide etmezler ki bu kolay bir iş değil.

Ahmet Topbaş’ın oğlu Hulusi Topbaş, Musa Topbaş ve Nuri Topbaş’tır. Mustafa Topbaş, Nuri Topbaş’ın oğludur. Vakfın kurucu listesindeki isimler ailenin üçüncü neslidir. Musa Topbaş vefat etti onun yerine oğlu Osman Topbaş geçti. Aziz Mahmud Hüdayi Vakfi’nin ve o tarikatın şimdiki şeyhi Osman Topbaş’tır.

KUR’AN-I KERİM MEÂLİ HAZIRLIYORUZ

Yüksek İslâm Enstitüsü’nde ağırlıklı olarak Arap Dili ve Belagati dersini okuttum. 1970’li yıllarda ‘Hadis Ricalı’ diye bir kitap yazdım. Hadiste rical önemlidir. Usulu Hadisle ilgili kısa bilgiler de vardı kitapta. O dönem Hadis okuttum, doçentlik tezimi de tefsir üzerine yaptım. Konusu Mukatil Bin Süleyman’ın ‘El Vucuh ve’n- Nezair’ isimli eseri idi.

1980 yıllarının başlarında bir Kur’an-ı Kerim meâli hazırlamak istedim. Rabîtatü’l- Âlemi’l- İslâmiye’nin Başkanı Ali Harekân vardı o devirde. Türkiye’ye gelip gider, İlim Yayma Cemiyeti gibi müesseselerle ilgilenirdi. Müdürlüğüm döneminde kalabalık kafiler halinde iki defa umreye gittik. Fazlasıyla hürmet gösterdiler, birçok müesseseye davet edildik. Mekke’de, Medine’de, Kuveyt’te itibarla karşılanırdık. Otobüsle yolculuk yaptık. Mekke’den Riyad’a, oradan Medine’ye geçtim bir seferinde. Rabîta’da soyadı Tevetoğlu olan asker kökenli bir Türk çalışıyordu. Gittiğimizde bu arkadaş, Harekan ve birkaç kişinin daha olduğu bir görüşme yaptık. Kur’an tercümesi meselesi gündeme gelince ben bu işi üstlenebileceğimi söyledim ve anlaştık.

Türkiye’ye döndüğümüzde tercüme yapacağımız arkadaşları toplayıp işi anlattım. Hayretin Karaman tamam dedi, Sadrettin Gümüş zaten benim asistanımdı. İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa

Çağrıcı vardı. Bir de Ali Turgut vardı, talebem değildi ama Fatih derslerine devam ederdi. Konya mezunuydu. Vefat etti, Allah rahmet eylesin, iyi bir insandı. Nihayetinde benim başkanlığımda altı kişi olduk. Bu arkadaşlara son sözü ben söyleyeceğim şartı koştum. Çünkü anlaşmazlık olduğu zaman uzayıp gitmesin diye son sözü söylemek istedim, kabul ettiler.

Bu iş temelinde hüsn-ü niyet bulunan samimi bir düşünceye dayanıyordu ve tercüme bitirdik. Türkiye’de ilk baskısını yaptık ve Rabıta’ya gönderdik. Bize maddi bir yardımda bulundular. Sonra heyet olarak bu tercüme geliştirmeye karar verdik. Toplanıp gelen tenkitlere göre tashihler yapılıyordu. Hepsi talebem olduğu için itimadım vardı. O yüzden her toplantıya katılamıyordum. Bir süre böyle devam etti.

Medine’de Kral Fahd’ın kurduğu Mücemma müessesesi bu Kur’an-ı Kerim mealini basmak istedi. Bu müessese çok modern imkânlarla Kur’an-ı Kerim baskısı yapıyordu. Kur’an ne kadar dile tercüme edilmişse hepsi orada basılıyor. Ama bu baskıların içinde sayfa düzeni itibarıyla en güzel olanı da bizimkisidir. O türlü bir baskı o zaman Türkiye’de yok zaten. Kabul ettik ve baskıyı kontrol etmek için bir aylığına Sadrettin Gümüş’ü oraya gönderdik. Bu meâl halen Türkiye’de en çok okunan meâllerden biridir. Şimdiye kadar dört yahut beş milyon basılmış. Hac ve umre yapanlara dağıtılıyor. O tesiste her meâlin baskısını yapıyorlar; İngilizcesi, Rusçası, Kazakçası yani her dil var. O müessese basıyor ve dünyanın her yerinden gelen insanlara dağıtıyor.

Bu mealin yapılıp bitirilmesinde şüphesiz en büyük pay Ali Harekân’a aittir. Ama onların isteği tercümenin selefi üzerine olmasıydı. Ben de kabul ettim ama onların anladığı şekilde bir selefi yaklaşım sergilemedik. Ben onlara edebiyatçı olduğumu söyledim. Arap dili ve edebiyatını da Türk dili ve edebiyatını da iyi bilirim dedim. Mesela “Allah’ın eli insanların elinin üstündedir” sözünü biz Türkçede de kullanıyoruz. Bu mesele Selefi akaidine denk düşüyor. Onlar “Mahiyetini tam olarak bilemesek de gerçekten Allah’ın bir eli var” diye düşünüyorlar. Mustafa Runyun anlat-

mıştı; Harem-i Şerif’te bir selefi hoca vaaz ederken “Er-Rahmanu ale’l- arş’isteva” ayetine gelince kürsüde sallanmış. Kürsü gıcırdayınca “Ben nasıl sallandığımda kürsü gıcırdayorsa Allah oturduğu zaman da öyle gıcırda.” diye anlatıyormuş. Bunlar Arap dilinin anlatımıyla alakalı bir hadise. Arap edebiyatı gerçekçi bir edebiyattır, dilin inceliğiyle alakalı bir hadise olduğu için farkında değiller. Biz yabancı olduğumuz için fark ediyoruz. Arap edebiyatında destan yoktur. Melahim adıyla sonradan Arap edebiyatına giriyor. Roman veya hayali hikâyeler yoktur. Bin bir gece masalları Abbasiler döneminde giriyor. Emeviler’den sonra İran ve Mısır gibi ülkelerle temas edince bu edebiyat türleriyle tanışıyor Arap edebiyatı. Normalde Arap edebiyatında sadece mecaz, kinaye ve istiare gibi sanatlar var. Onun için Kuran-ı Kerim’deki bazı ayetleri tam anlayamıyorlar. Mesela ‘Bulutların arasından Allah göründü’ gibi bir ayet var. Onlar bu özelliğin sadece kendi dillerinde olduğunu sanıyor. Ben onlara bu tür benzetmelerin bütün dillerde olduğunu anlattım. Buradan yola çıkarak selefilik iddia etmenin yersiz olduğunu söyledim. Zaten Kur’an’ı biz de onlar gibi anlıyoruz. Ama biz bu ifadelerin mecaz olduğunu düşünüyoruz onlar gerçek kabul ediyorlar.

KUR’AN’I ANLAMAK İÇİN ARAP EDEBİYATINI BİLMEK GEREKİR

Arap edebiyatı gerçekçi bir edebiyattır. Masallar, destanlar uydurma şeyler cahiliye devri Arap edebiyatında yoktur. Arapların hayalleri de gerçeklerle ilgilidir. Mesela Arap edebiyatında Muallakatü’s- Seb’a olarak kabul gören şiirlerin hepsi yurt kalıntılarının anlatılmasıyla başlar. Arapların çok büyük şairlerinin hepsi yurt kalıntılarını anlatarak başlar şiirlerine. Araplarda şairlere perilerden ilham geldiğine dair bir inanış var. Bu periler de yurt kalıntılarında bulunuyor. Yurt kalıntısı dediğimiz, göçebe Arap topluluklarının çadırlarını bir yerden taşıdıklarında geride bıraktıkları izler. Bir yerde konuyorlar, bir süre kalıyorlar.

Ayrıldıklarında geride sacayağı için koydukları taşlar, çadırın etrafında eştikleri kumun izi gibi şeyleri bırakıyorlar, bunlar kalıntılar. İşte bu yurt kalıntısından şaire ilham gelir diye inanıyorlar. Bu kalıntılar da nedir? Bunlar yer adlarıdır. Şiirde deve terslerinin kalıntılarında, ateş yanan yerden, yurt kalıntılarında bahsediyor. Peri orda ilham veriyormuş.

Mesela İmrü'l- Kays'ın gerçekçi ama edebiyat tarafıyla da çok değerli benzetmeleri vardır. Cahiliye devrinin önemli şairlerinden- dir İmr-ül Kays. Bir yerde kadın erkek ilişkilerini anlatıyor. Bunlar gerçektir. “Tesuddu ve tübdî ” diye başlayan bir beyti vardır. Burada bir kadın ve erkek ilişkisini anlatıyor. ‘Tesuddu ve tübdî’ ifadesi, kırsal kesimde özellikle genç bir kızın sevdiği bir adamı görünce başını açıp kapatarak yaptığı bir hareketi anlatıyor. Bir taraftan bu hareketi yaparken bir yandan da adama bakıyor sezdirmeden. Bunu anlatmak için şair yavrulu bir yaban sığırını kullanıyor şiirinde. Gözleri çok güzel bir hayvandır yaban sığırı, zaten bütün sığırların gözleri güzeldir. Şair yavrulu bir yaban sığırını anlatıyor. Avcı sıkıştırmış okunu atacak. Sığır o sırada bir avcıya bir yavrusuna bakıyor. İşte sevgiliyle karşılaşan bir genç kızın durumunu bunun üzerinden anlatıyor. Burada genç kızın gözlerinin güzelliğini yaban sığırına da benzetiyor. Yani bu avcının karşısında kalan hayvan yavrusunu mu korusun, kendini mi korusun ikilemi var. İşte kız da erkeğe karşı böyle bir hareket tarzı gösteriyor. Buradan yola çıkarak anlatıyor bu hadiseyi. Anlatırken de ceylanın boynunun şeklini kızın gerdanlığına benzetiyor. Buna benzer örnekler çoktur Arap edebiyatında.

Kur'an da böyledir ama müteşâbihat farkıyla. Kuran-ı Kerim'de gerçek edebiyatın dışına çıkan kısma müteşâbihat deniyor. Gaipten verilen haberler, cennet-cehennem gibi gelecekte yaşanacak hadiselerin anlatımı gibi konular bunun örnekleridir. Ama bunlar da hayal değil, çünkü hayal olması için birinin bunları uydurmuş olması lâzım. Kur'an Arap edebiyatının şaheseri olduğu için ifadeleri gerçekçidir. Bazıları bu bakış açısının da dikkate alınması gerektiğini söylüyor. Bunu nazara alarak bazı ayetlerin

artık hükmünün kalmadığına hükmediyorlar. Yani gelmiş, uygulanmış ve bitmiştir diye düşünenler var. Yalnız ilk devirde tefsir yazan âlimler bunları dikkate almışlar. Sonraki devirlerde İran'dan, Mısır'dan, Bizans'tan ve Hindistan'dan gelen düşünce akımlarıyla, Kur'an-ı Kerim'i de böyle bir hayal ürünü, masal gibi şeylere benzeterek tefsir edenler olmuş. Kur'an'da temsiller vardır ama onlar gerçektir. Mesela Hz. Meryem'i, Hz. Musa'yı anlatan temsiller var, bunlar yaşanmış gerçek şeylerdir. Hz. Meryem babasız bir çocuk doğurmuştur. Bu gerçektir, hayalle ilgisi yoktur. Hz. Musa doğduğu zaman bir sepete konup nehre bırakılmış. Bunlar hayal ürünü şeyler değil, yaşanmış hadiseler.

Mesela Rus edebiyatında enteresan hikâyeler var, uydurma şeyler. Ama günlük hayatta da olabilecek meseleler olduğu için insanın ilgisini çekiyor. Kur'an-ı Kerim'de ihmal edilen şeyler vardır. Kur'an'ın indiği dönemdeki insanların yaşayışları ve davranışları önemlidir ama ihmal edilmiştir. Hicaz bölgesinde o dönem Hristiyanlar, Yahudiler, Hanifler, Dehriiler ve Putperestler yaşıyor. Bunların eski kavimlere ait hikâyeleri var. Bunlara esatir diyorlar. Bundan dolayı o dönem müşrikler Kur'an-ı Kerim için de esatir demişlerdir. 'Esatir' kelimesini biz şimdi 'masal' olarak kullanıyoruz ama aslında 'sütur'dan gelir ve 'haber' demektir. Kuran-ı Kerim'de eski kavimlere ait olaylar da anlatılıyor. Nuh Tufanı bunlardan birisidir. Ad ve Semud kavmi'nin yaşadıkları, Yusuf (a.s) ve Firavun arasında yaşananlar gibi şeylere onlar esatir demişler.

1975 yılında Suudi Arabistan, Mekke'deki Ümmül Kura Üniversitesi'ne beni ve Abdülkadir Karahan'ı davet ettiler. Biz bu davette üniversitenin ileri gelenleriyle, hocalarıyla tanıştık. Bağlantımız o zaman başladı. Ardından biz onları buraya davet ettik. Üniversite'den gelen hocalar ve öğrencileri burada misafir ettik, gezdirdik. Bunlar Rabita'yla alakamızdan önce yaşamıştı. Aslında bu tanışmalar bizi meâl işine götürdü. Bizim için selefilik, vehhabilik meselesi ehemmiyet arz etmiyor. Suud ulemâsının bazılarında bu düşünce var ama hepsinde yoktur. Zaten bunlar çok fazla önemli şeyler değildir. Selefiler Kuran'daki Sıfatullah'la ilgili ayetleri aynen

alıyorlar, biz de aynen alıyoruz. Vehhabilik farklıdır ama biz önemsemiyoruz. Nihayetinde bu insanların temel akideleri ve amelleri bizden farklı değil. Şiiiler'de, Caferiler'de, Selefiler'de ve Vehhabiler'de bu farklar var. Vehhabiler, hurafelere karşı reaksiyon olarak ortaya çıkmışlar. Osmanlı'nın son döneminde İslâm ülkelerinde hurafeler had safhaya çıkmıştı. İbni Teymiyye bunun ilk farkına varanlardan dır. Çünkü o dönem tarikat şeyhlerine, yatırlara ya da evliya diye bilinen insanlara rağbet çok aşırıydı. Ömer Nasuhi Hoca, Mehmet Akif, Aksekili gibi isimler İbn Teymiyye'yi takdir ederlerdi.

İSLÂM DÜNYASI'NDAN BAZI TANIDIKLARIM

İbrahim Rifai, Kuveyt Üniversitesi'nde biyoloji profesörüydü. Fakat derviş bir insandı. Kuveyt'e her gittiğimde evinde misafir olurduk. Türkiye'ye geldi birkaç kez. İslâmi faaliyetlerde faal bir kimsedir. Geçen sene Kuveyt'e gittiğimde Pakistan merkezli Tebliğ Cemaati'ne intisap ettiğini anlattı. Kuveyt Üniversitesi rektörüyle tanıştırmıştı beni, üniversiteyi ziyaret etmiştik. İtibarlı bir kimse, beni birçok insanla tanıştırdı. Hâlâ görüşürüz.

Muhammed Hamidullah'ı Paris'te yaşadığı çatı katında ziyaret etmiştim. Hamidullah Bey'in Edebiyat Fakültesi'ndeki konferanslarına giderdik. Ankara'ya bir gidişimde Tayyip Okiç'in davetiyle Hamidullah Bey'in de olduğu bir yemek yemiştik. Hamidullah Bey çok az konuşan bir kimseydi. Okiç de hiç evlenmemişti. Yemekte hayat hikâyelerini konuşmuştuk. Hamidullah Bey'in Paris'te yaşadığı ev çatı katında kitaplarla dolu bir yerdi, zühd hayatı yaşardı. Az yemek yiyen zayıf bir insandı.

Tayyip Okiç, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde hocaydı. İstanbul'a geldiği zaman Laleli'deki yerimize uğradı.

Muhammed Tavi Tanci, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde bir süre hocalık yaptı. Çok yakın bir ilişkimiz vardı. Kaynak eserlere son derece vakıf ve çok bilgili bir insandı. Bir şey sorulduğu zaman onunla ilgili hangi kitapta bilgi varsa hemen açar o bilgiyi verirdi. Mısırlı ilim adamı Emin el Huli'nin öğrencisiydi.

Abdülhâlim Mahmud benim Ezher Üniversitesi Usuluddin Fakültesi'nden hocamdı sonra Ezher Şeyhi oldu. Tasavvufi eğitimi olan hoş bir insandı. Aktif bir metodla ders yapardı yani bir mesele ortaya atardı onu tartışarak ders yapardı.

Mevdudi'yle bir heyetle birlikte Fındıklı'daki Yüksek İslâm Enstitüsü'ne geldiğinde görüşmüştük. Pakistan'da, Hindistan'da Aligar Üniversitesi var. O üniversiteyi kuran Aligar'ın hayatını okumuştum. Bu üniversiteyi kurma hikâyesini anlatıyordu. İngilizlerden destek alarak kuruyor üniversiteyi. Çok tanınmış bir üniversite. Ben heyete bunu sorunca menfi bir cevap verdiler. Yani Aligar'ı İngiliz uşağı olmakla suçladılar. Ben o zaman bayağı şaşırılmıştım. Dedim ki "Tabi ki bu üniversiteyi kurmak için o dönem hâkim olan İngilizlerle görüşmüş ama bunun faydası millettir." Ancak bunu bile kabul etmediler, hain diye ısrar ettiler. Benim sorma sebebim kitapta bu üniversitenin kuruluş hikâyesinin övülmesiydi. Heyet o zaman Türkiye'de birçok yeri ziyaret etmişti, o ziyaretlerden biri de bize olmuştu.

İSLÂMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI'NIN FAALİYETLERİ

1980'lere kadar vakıfta bir şey yapamadık. Bunun başlıca sebebi araştırmacı ilim adamlarının olmayışı, olanların da bir araştırmayı nasıl yapacaklarını bilmeyişiydi. 1980'lerden sonra bir atak başladı.1990'lardan sonra da uluslararası bir zemine açıldık. İslâmî bir mevzuyu beş yıldızlı otellerde tartışan ilk vakıf bizimkidir. Vakıf kurulmadan önce bu düşünceyi ortaya atan ve takip eden kişi olarak birtakım projelerim vardı. Bunlar ileriye dönük işlerin nasıl yapılabileceğine dair projelerdi. Bu bağlamda öncelikle bu vakfı kurduk. Hedefimiz tamamen ilmi araştırmalar yapmaktı. Bu talebeliğimden beri kafamda dolaşan bir düşünceydi. Taraftar buldum. Birçok kişiye bu düşüncemi açtım. Teke tek konuştuk. Bazılarından aleyhte, bazılarından lehte tepkiler aldım. Lehte olanları değerlendirmek suretiyle işe koyulduk. Kuruluş aşamasın-

da bize çeşitli şekillerde karşı çıkan insanlar vardı. Destekleyenler de vardı. “İslâm’ın Etrafındaki Şüpheler” kitabını tercüme ettikten sonra gazetelerde hem lehimde hem aleyhimde yazılar yazılıyordu. Onlardan bazılarıyla yüz yüze görüşüp tartıştık. Ondan sonra vakfı kurduk.

Vakfın gaye maddesi ilmi araştırmalar yapmak, yaptırmak ve bunu devam ettirecek araştırmacı âlimler yetiştirmektir. Bu istikâmette çalışmalara başladık. İlk kuruluş senelerinden sonra vakıf yönetiminde olumsuz bir takım hareketler oldu. Onun üzerine araştırmacı bulmak için birçok kişiye görev verdik. Bunların bir kısmı Ezher’de okumuş arkadaşlardı. Onlara dahi verdik. Mesela bir arkadaşına bir konu veriyorsun, bir yazı yaz, getir diyorsun ama yazıyı yazıp getirdiği zaman bakıyorsunuz içerikte hiçbir şey yok. Bu arkadaşlar medreselerde okumuş ama hiç tez çalışması yapmamış. Doktora tezleri bu bakımdan önemlidir. Kendi kendinize bir şey yazmak istediğiniz zaman yol gösterir. Doktora yapmış birisi rahatlıkla bir konuyu ele alıp, enine boyuna inceleyerek ortaya bir şey koyabilir ama doktora çalışması yapmamışsa, özel bir kabiliyeti de yoksa ne yazacağını şaşırır.

İlim vehbî midir, kesbî midir? Benim anlayışıma göre ilim “kesbidir”, “vehbi” değildir. Vehbi olması için bir kademe gerekir. Mesela Bediüzzaman’ın, Gazali’nin ilmi vehbidir diyorlar. Benim anlayışıma göre ise ilim kesbidir, yani kazanılan bir şeydir. Akli bir faaliyettir. Cenâb-ı Allah’ın verdiği akıl, Vehbilikteki gücün esasıdır. Yani birisi çok kuvvetli bir akla sahipse, akli evvelse tabii ki o kimsede vehbi diyebileceğimiz bir takım duygular gelebilir ama aptal bir kimseye Allah’ın vehbi olarak ilim vermesi mümkün değildir. O yüzden ilmin kesbi olduğu kanaatindeyim. Vehbi ilimle yükseldiklerine inanılan kimseler zaten akıllarıyla yükselmiştir, vehbi ilimle değil. Hepsi medreselerde eğitim görmüş kimselerdir.

İslami İlimler Araştırma Vakfı’nda istihdam etmek istediğimiz arkadaşlar bir türlü başarılı bir çalışma ortaya koyamadı. Vakfın yönetiminde de ilk zamanlarda insicam yoktu. Bir de bizim o zaman yanlış yaptığımız bir şey vardı. Üniversitelere yönelmemiştik.

Bir konuda araştırma yapmak için üniversitelerdeki hocalara gitmedik. Halktan, hoca tipli insanlara müracaat ettik. 10–15 sene araştırmacı bulamadık dememizin sebebi budur. Nitekim istikâmeti değiştirdiğimiz zaman iş de değişti. Bu araştırmacılar bir anda bitip yetişmedi. Biz sonradan üniversitelere yöneldik çünkü insanlar üniversitelerde doktora, doçentlik yaparak bir yerlere geliyor. Herkes her konuda kendine göre bir şeyler yazabilir. Bir profesör isterse her hangi bir konuda bir şeyler yazabilir ama bir hoca bunu yapamaz çünkü birikimi ve tecrübesi buna müsait değildir.

VAKFIN ULUSLARARASI İLK TOPLANTISI: ŞİİLİK KONGRESİ

Müslümanların itikadi mezhepleri arasında bir yakınlaşma sağlamak amacıyla şîilik konusunda Şîit âlimlerin de katılımıyla bir toplantı tertiplemeyi düşünüyordum. Bu toplantıyı düzenlemeden önce yerinde inceleme ve araştırma yapmak ve toplantının katılımcılarını tespit edip görüşmek amacıyla İran'a otobüsle on beş kişilik bir ilmi gezi yaptık. Dönüşte bu toplantıyı nerede yapalım diye yer düşünmeye başlayınca aklıma daha önce bir görüşme vesilesiyle bulunduğum Tarabya Otelı geldi ve sözkonusu toplantıyı burada yapmaya karar verdik.

Türkiye'de ilk kez dinî bir konunun beş yıldızlı bir otelde ve uluslar arası tartışmalı bir ilmi toplantıda ele alınması fikrini bende çağrıştıran husus, bir görüşme vesilesiyle gittiğim Tarabya Otelı'nin bir kongreye ev sahipliği yapabilme şartlarına sahip olmasıydı. Tarabya Otelı'nde gerçekleşen görüşmenin mahiyeti şuydu: Albaraka Türk kurulmadan önce Şeyh Salih Kamil özel bir uçakla Türkiye'ye geldi. Albaraka Türk'ü nasıl kurup, çalıştırabilirim diye Tarabya Otelı'nde benimle istişâri bir toplantı yaptı. Yanında 5–6 tane genel müdür, danışman gibi kimseler vardı. O zaman onlara "Bu konuda başarılı olabilmeniz için İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden bu işe yatkın olanları bir seminere tabi tutarak bu müessesede istihdam edebilirsiniz. Bu İslâmî bir finans

kurumu olacağına göre bunun en çıkar yolu budur. Diğer sahalarda yetişmiş olan bankacıları da istihdam edeceksiniz, fakat bu kurumda dini tahsil görmüş kimselerin olmasında fayda var” dedim ve sanırım bu teklifim kabul edilerek uygulandı.

İran ziyaretinden altı ay sonra İslâmi İlimler Araştırma Vakfı olarak Uluslar arası Şii Konferansı'nı tertip ettik. Bu, Vakıf olarak yaptığımız ilk uluslararası toplantıydı. Ondan önce de bazı çalışmalarımız olmuştu, ama onlar küçük çaplı çalışmalardı. Bu konferans 1993 yılında gerçekleştirildi. O zaman Turgut Özal cumhurbaşkanıydı. Yaptığımız uluslararası toplantıya onu davet etmek aklımıza gelmemişti. Fakat davet etmediğimiz halde haberimiz yokken toplantıya gelmeye karar vermiş, fakat o gün uluslararası başka bir iş çıkınca gelememiş. Bunu sonradan bize bildirdiler.

Yaptığımız toplantının konusu Şiilikti. Benim okuduğum Usuluddin Fakültesinde en temel dersler kalam dersleridir. Dört sene muttasıl okuduk. Bu konuları Mısır'dayken arkadaşlarla sürekli tartışıyordum ve ilgi duyuyordum. Muhibbuddin el-Hatib isminde bir alim vardı Mısır'da. Bu adam aslında kitapçıdır. O Şia ile Sünniler hakkında bir çalışma yapmış. Hatta bir de dernek kurmuşlar. Bunları yaptıktan sonra bir süre çalışmış ama başarılı olamayınca bir risale yazmış. Orada Şiilerin her şeyi kendilerine göre yorumladıkları, her konuya önce sureti haktan görünüp yaklaştıkları, iş ciddi bir noktaya gelince de geri çekildikleri anlamında bir şeyler yazmış. Bu kitabı okumuştum o zaman. Onun Şiilik aleyhinde kitapları da var. Bu işle meşgul olmuş. Neyse bu türlü sebeplerden vs. İran'ı merak ediyorduk. Yani bir devrim olmuş üzerinden on yıl geçmiş. Hatta İran'da devrim olunca birçok Müslüman orada İslâmi bir faaliyet başladı diye büyük bir heyecanla Türkiye'den İran'a gitmişti. Sonra bu insanlar Türkiye'ye döndüğü zaman bazıları bana gelip “İran'da kıldığımız namazlar oldu mu, olmadı mı?” diye sorular sordu. Böyle bir takım olaylar bizi bu tarafa sürükledi.

Türkiye'de mezhepler tarihi alanında uzman bir kişi olan Ethem Ruhi Fiğlalı yakinen tanıdığım bir arkadaştı. Bu konularda

mütehasıs kimselerdendir. Meseleyi ilk ona açtım. O da tasvip etti. “Böyle bir şey çok iyi olur” dedi. İran seyahatine karar verdiğimiz zaman onu da davet ettim ancak gelemeyeceğini çünkü İran’a girmesinin yasak olduğunu söyledi. Onun Şia hakkında yazdığı yazılar var. Bazılarına katılırız, bazılarına katılmayız ama kendisinin bir araştırması var. Mesela Hz. Ali-Muâviye ihtilafında siyaseten Hz. Ali’nin yetersiz olduğuna kanidir. Bu düşünce başka kimselerde de vardır. Ancak onun bu düşüncesinden dolayı İran’a seyahat etmesi yasakmış. İşte böyle bir toplantı yapmaya karar verdiğimizde Ethem Ruhi Fıglalı bu işin uzmanı olduğu için onunla ve daha başka kimselerle istişare yaptık.

İran meselesi o zaman da önemliydi. Türkiye’deki birçok kimse İran’ı yeryüzünde İslâm’ı uygulayan bir devlet gibi görüyordu. O bakımdan o günlerde İran meselesi, Şiilik ve Sünnilik meselesi özellikle bazı çevrelerde bir takım istifhamlar ortaya koyuyordu. Bunu gidermek maksadıyla ve İslâm âlemini birleştirmek düşüncesiyle bu toplantıyı yapmaya karar verdik. O zaman bu toplantıya diğer İslâm ülkelerinden ve İran’dan ilim adamlarını çağırdık. Bu toplantıya katılan ilim adamlarının tamamını toplantıyı yaptığımız otelde misafir ettik. Çok güzel bir toplantı oldu ve vakfımız bu toplantıyla meşhur oldu. Yani Müslümanlar tarafından kurulan vakıf, dernek ve cemaatler içinde ilk defa bu gibi meseleleri lüks otellerde düzenlenen toplantılar konusu yapma işini biz başlatmış olduk. Ondan sonra çok kimse bu konuda bizi geride bıraktı. Sonra millet yavaş yavaş alıştı. Lüks otellerde toplantı yapan birçok dernek ve vakfa rastlıyoruz ama ilk olarak İSAV buna öncülük etti.

Bu toplantıya İran’dan sekiz tane Ayetullah katıldı. Halk arasında Şiilerin elinde başka bir Kuran var sözü yaygındı. Bunlarla yapılan toplantının neticesinde onların elinde başka bir Kuran olmadığı kesin olarak belli oldu. Hadis meselesinde anlaşılmadık. Toplantıya katılan âlimlerin endişesi ve bize söyledikleri “Biz bu konuyu burada tek başımıza halledemeyiz. Bu konuda bir taviz verirsek sonra bize zararı olur” şeklindeydi. Sahabeye sövme meselesi

de var. O kısım hadisle ilgilidir. Bir de devlet reisliğinin verasetle olması gerektiği düşüncesi var onlarda. Bu konuda da bir neticeye varamadık ama karşılıklı olarak araştırmaya devam edelim dedik. İnan'dan katılan âlimler bu konularda hep olgun davrandılar. Yapılan tenkitleri dinlediler, kendi düşüncelerini anlattılar. Bunlar o gün neşrettiğimiz kitapta var. Çok güzel bir toplantı oldu. Kavga, gürültü olmadı. Üç gün sürdü.

Tabi bu esnada bazı enteresan şeyler de ortaya çıktı. İnan'dan gelen misafirlere İstanbul'daki camileri gezdirdik. Adamlar hayretler içerisinde kaldı çünkü baktılar ki bizim camilerimizde Ali, Hasan, Hüseyin isimleri yer alıyor ve Ehl-i sünnet olan bu toplumda birçok insanın isimleri ehli beyt isimleri. O adamlar bu kadar ilim yapmış, Ayetullah olmuş ama bir Sünni camisine girmemişler. Bu büyük bir eksikliktir. Aynı şey biz de de var. Şiiler nasıl ibadet eder? Camilerinde ne var? Bizde girip bunu tetkik etmemişiz. Tespit ettiğimiz başka bir şey de şudur: Şia'nın Caferiye, İmâmiye diye hem itikadi hem de ameli mezhebi var. Ayrıca bunu uygulayan, İmâmiye'yi benimseyen ve Caferi olan birçok insan var dünyada. Fakat Osmanlı ve Ezher medreselerinde Şia hiç okutulmamış. Onlar da bizim kaynakları okutmamışlar. Tarih boyunca Şii ve Sünni dünya arasındaki anlaşmazlık cehalete dayalı bir anlaşmazlıktır. Biz Sünniler olarak İmâmiye'nin, Caferiye'nin uygulamaları nedir bilmiyoruz, çünkü medreselerde okutulmamış. Keza onlar da bizi bilmiyor. Onlar bizim, biz onların camiine hiç girmemişiz. İşte tüm bu gibi meseleler bu toplantıda ortaya çıktı.

ŞİİLİK KONGRESİNDEN ÖNCEKİ İRAN SEYAHATİMİZ

Hayrettin Karaman, Bekir Topaloğlu, Abdülkadir Şener, Mustafa Öz gibi bir grup arkadaşla birlikte İstanbul'dan İran'a otobüsle bir seyahat yaptık ve on beş gün boyunca bütün İran'ı dolaştık. İran'da bazı temaslarımız oldu, bazı yerlerde bize resmi heyet muamelesi yaptılar. Üniversitelere gittik. Kum şehrine gittik. Orası

şii gelenek ve göreneklerin en canlı bir şekilde yaşadığı bir merkezdir. Ömer Hayyam'ın, El Firdevsi'nin, İmam Gazali'nin kabirlerini ziyaret ettik. Türkmenistan hududundan Hazar Denizi'ne inidik. Oralar Türkmen coğrafyası ama İran'a tabidir. Türkmenler Sünnidirler. Türkmen kasabalarının birinde kelle paça yedik. Hayrettin Karaman o tür şeylere çok meraklıdır.

Ben heyet başkanıydım. Çok güzel bir seyahat olmuştu. Hazar Denizi kıyısında bir gece konakladık, balık yedik. Hazar Denizi'nin İran tarafı çok güzel yerlerdir çünkü Karadeniz kıyıları gibi sürekli yağış aldığı için hep yeşilliktir. Orada kahve gibi bir yerde konakladık. Etraftan insanlar toplanıp geliyor, "Ah Türkiye!" diye iç çekip, dert yarıyorlar. Nedir diye soruyoruz. "Türkiye'de içki serbest burada yasak, kadınlar burada örtünmek zorunda Türkiye'de serbest" gibi şeyler söylüyorlardı. Onlar bizim hoca olduğumuzu bilmiyordu. Sivil kıyafetle olduğumuz için turist gibi görüyorlardı. Söyledikleri şeyler hep tasvip etmediğimiz şeylerdi ama sesimizi çıkarmıyorduk. Burada Farsça bilen bir arkadaş vardı. Yanımıza onu almıştık. İran'da da gurubumuza katılanlar oldu. Otobüsümüz büyük olduğu için her yerde halktan, özellikle Azeri Türklerden bize katılıp mihmandarlık yapanlar oluyordu.

İsfahan şehrine gittik. İsfahan, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun başkentidir. Şehirdeki sarayları gezdik. Sarayın birini otel yapmışlardı. Bu otelde kalacaktık ama yer yoktu. Müdür Türkçe biliyordu. Herhalde Azeriydi. Ben "Sarayda kalmak için ta Türkiye'den geldik" dedim. "Sarayın içinde çok lüks bir yemek salonumuz var. Orada size yemek verelim" dedi. Burası otelin ziyafet salonuymuş. Çok güzeldi. Ben hayatımda öyle güzel bir yer görmedim. Orada arkadaşlara yemek ikram ettim. Yine çay, kahve içmek için sarayın bahçesi var. Biraz orada oturduk. Sarayı gezdik.

Firdevsi'nin kabrini muazzam bir şekilde yapmışlar. Zaten İran'da kavmiyetçilik ön plandadır. İmam Gazali'nin kabri ise harabeydi. Yine Ömer Hayyam'ın kabri de muazzam bir şekilde yapılmıştı. Bu, adamların bakış açısını gösteriyor. Bunlar Şah

zamanında yapılmış ama nihayetinde İran'ı temsil ediyor. Humeyni döneminde de bunlar aynen muhafaza edilmiş. Oralar Türkmenistan'a hudut, Özbekistan'a da bir hududu olması lâzım. Oralar eskiden Orta Asya sayılıyordu. Sonradan hudutlar değişmiş.

İran'da bazı resmi temaslarımız da oldu. Her gittiğimiz yerde oranın üniversitesi bizi misafir ediyordu. Bazı yerlerde yemek veriyorlardı. Hocalarla sohbet ediyorduk. Herkes Türkçe biliyordu. Çok güzel bir seyahat oldu ama bu seyahatte bulunan on beş tane ilim adamından bir tanesinin bile bunu not edip, yazdığını zannetmiyorum. İçlerinden biri çıkıp bu seyahati kaleme alabilirdi. İran'da bazı şeyleri araştırma imkânımız oldu. Muta nikâhını araştırdım. Defter-i Kevser diye bir müessesese var. Muta nikâhıyla ilgili bir müesseseymiş. Farsça bilen arkadaşla o müesseseye gittik. Orada bir müdür, müdür yardımcısı var. Böyle bir kuruluş. Muta nikâhını resmen o müessesese yapıyor. Bize muta nikâhı yapılması için gereken şartları anlattılar. Kırk tane şart var. Müdüre "Bunları uygulayabiliyor musunuz?" dedim. "Bazılarını uyguluyoruz, bazılarını uygulamıyoruz" dedi, fakat yardımcısı uygulamıyoruz anlamında bir işaret yaptı. Anladım ki bunlar göstermelik formaliteler.

Zaten birçok İslâm ülkesinde olduğu gibi İran'da da bazı dini kaideler yanlış uygulanıyor. Mesela zekât konusunda bütün İslâm ülkelerinde yanlış bir uygulama vardır. Zekâtla ilgili teorik bilgilerde herhangi bir problem yok. Zekâtın uygulamasına dair elimizde çok kuvvetli bir delil var. Resulullah resmi olarak almış, resmi olarak dağıtmış. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer aynı şeyi yapmış. Hz. Osman zamanında zaten devlet karıştığı için işler değişmiş. Yani hem peygamberin hem de iki büyük halifenin uyguladığı bir sistemde tek bir şüphe olamaz ama daha sonra gelen İslâm devletlerinde peygamberin sünneti uygulanmamış. Herkes zekât vermeye mükellef. Zekât almak, vermek serbest, böyle geçiriyorlar. Keza Karz-ı hasen sandığı hem Kur'an'da hem hadiste kesin olarak var. Bu, günlük ve iktisadi hayat için çok önemli ama Müslümanlar

bunu bir türlü uygulamaya koyamamıştır. Fakat konuşmalarda, vaazlarda vs. yerlerde karz-ı hasenin öneminden bahsedilerek çok şey söylenmiş ama uygulamada hiç bir şey yok. Bu ve bunun gibi çok mesele var. İran'da da muta nikâhına cevaz vermişler ama uygulamaları tamamen kendi örf ve adetlerine göre yapıyorlar. Muta nikâhının asıl cevazını verdikten sonra Resulullah bunu nasıl uygulamış onu esas almaları lâzım.

İran gezimiz uzun sürdüğü için heyetimizde bazı tahammülsüzlükler oldu. Ben biraz sert bir idareciyimdir. Mesela bir yere gidiyoruz. Diyelim ki orada bir saat kalacağız. Arkadaşların bazıları tembellik ediyor, vaktinde gelmiyor, gurubu bekletiyor. Bu yüzden bazen çıkışıyordum. Mesela bir yerde bir arkadaşımız bana isyan edercesine karşı çıktı. Ben de ona daha ağır bir şekilde cevap verdim. Arkadaşlar ne yaptı bilmiyorum. Zaman zaman böyle şeyler oldu. Mesela bazı yerlerde yemeği beğenmiyorlardı. Bazı yerlerde birisi çarşıya bir şey almaya gidiyor, gelmiyor, gurubu bekletiyor. Böyle şeyler oldu ama bunlar normal şeyler. Sadece bir yerde o arkadaşımız biz burada esir miyiz diye çıkıştı. Şimdi ben yöneticiyim, gurubun başındayım. Öfke gelince akıl gidermiş derler. Benim karakterim de öyledir. Eğer bir şeye karşı kızgınlık olmazsa bir şey yapmam.

İstanbul'da gerçekleştirdiğimiz bu toplantıdan sonra İran'la temasımız karşılıklı olarak devam etti. Karşılıklı bazı ziyaretler oldu. Uluslararası toplantıların çoğuna İran'dan bazı kimseleri çağırdık ve geldiler. Özellikle "Sünnetin Dindeki Yeri" konulu uluslar arası düzenlediğimiz sempozyuma geldiler. Dolayısıyla diyalogumuz devam etti. Sonra Ali Teshiri, Daru't- Takrib Cemiyeti'ni kurdu. Birkaç defa ısrarla üye olmamı teklif etti. Ben de bunun üzerine "Müessesetü'l Mecmai't-Takrib Beyne'l-Mezahibi'l-İslâmiye"ye yani İslâm mezheplerini birbiriyle yakınlaştırma amacıyla kurulmuş olan bu cemiyete üye oldum. İki sene de bir toplantıya çağırıyorlar, katılıyorum. Türkiye'den tek üyeleri benim. Bir de Ürdün'de Müessesetu Ali Beyt diye bir kurum var. Oraya da üyeyim. Onlar tamamen sünnidir. Bu temasların sebebi,

vakıf olarak gerçekleştirdiğimiz uluslar arası toplantılardır. Özellikle de Şia toplantısıdır. Ürdün'den, Suriye'den, Mısır'dan, Suudi Arabistan'dan katılanlar vardı. Bu bizi meşhur etti. Dolayısıyla birçok İslâm ve Arap ülkesinde tanınmış olduk. Daha sonra birçok toplantıya da katıldık.

İlk yaptığımız toplantı çok başarılı bir toplantıydı. Sonra Dedeman ve Eresin Otellerinde de toplantı yaptık. Eresin'de yaptığımız toplantıya Anadolu'dan bazı şehirlerden 5–6 kişi katıldı. Bazıları bizim mezunlardandı. Toplantıdan sonra bana gelip “Hayatımızda ilk defa beş yıldızlı bir otelde kaldık, yemek yedik. Daha önce böyle lüks bir hayat görmemiştik” dediler ve teşekkür ettiler. Bir de Urfâ'da bir toplantı yaptık. Adını şimdi unuttum ama Anadolu'da hoca olan birisi kalkıp bir konuşma yaptı. “Türkiye'nin kalkınması, İslâmi ilimlerin gelişmesi ve ileri gitmesi için on tane Ali Özek'e ihtiyaç vardır” dedi. Bunların temelinde yaptığımız faaliyetlerin çok başarılı olması değil, şimdiye kadar hiç yapılmamış olması yatıyordu.

Özellikle Şiilikle ilgili toplantılarda sözünü hiç esirgemeyen birisiyim. Yani düşüncem neyse onu aynen söylüyorum. Bazı toplantılar da Şiiliğin bazı yorumlarını eleştirdim. İran ve Ürdün'de bu gibi şeylerle karşılaştım. En çok kafama takılan şey devlet başkanının verasetle ehli beytten olması gerektiği ve onların sahabeye karşı olan tutumlarıydı. İran'da büyük bir toplantı yapılmıştı. Ürdün, Suriye ve Mısır'dan âlimler vardı. Orada bir konuşma yaptım ve bunları tenkit ettim. Mesela devlet başkanının verasetle ehli beytten olmasına dair hiçbir delil yoktur. Vaizzade Horasani benim ahbabımdı. O kalkıp yarım saat beni tenkit etti. Ondan sonra Suriyeli âlimler bana “Horasaniye bir cevap ver” dediler. Ben de onlara “Horasani'nin konuşmasında benim cevaplarım zaten var” dedim. Hakikaten de öyleydi. sözü döndürüp, dolaştırıyor ama söyleyecek bir şey bulamıyordu.yordu. O toplantıda beni tutuklamaya kalktılar. Pasaportumu aldılar. Ben dönmek istiyordum. Fakat baktılar ki bu iş sonunda iyi olmayacak, sonra bıraktılar. Söylediklerim çok ağırlarına gitmişti.

Başka bir toplantıda da Irak'taki Şii'leri tenkit ettim. Zincirle sırtlarına vurmaları konusunda "Bunun ne kitapta ne sünnette ne de gelenekte yeri yoktur. Vaktiyle atalarınız bir yanlış yapmış. Şimdi o yanlış siz düzeltmek istiyorsunuz. Onlar ölmüş, gitmiş. Nasıl düzelteceksiniz? Bu yanlıştan vazgeçilmesi gerekir. Bütün âleme rezil oluyorsunuz" gibi şeyler söyledim. Ben indikten sonra Ali Teshiri kürsüye çıktı." Şeyh Ali Özek'ten bu cümleleri değiştirmesini istirham ediyorum" dedi. Ben de kalkıp "Değiştiriyorum" dedim. Yalnız şu var ki; bu tenkitlerimde sert, kavga ettirecek şeyler pek olmadı. O zaman Teshiri "Biz de bunu tasvip etmiyoruz ama bazı Müslüman kardeşlerimiz yapıyor. Ulemânın buna cevazı yoktur" gibi bir takım şeyler söyledi. Ondan sonra benden tebliğden bu kısmı çıkarmamı rica etti. Ben de kabul ettim.

ZEKÂT MALLARI NEMALANDIRILABİLİR Mİ? TARTIŞMASI

Ürdün'de de bir mesele oldu. Bir toplantıda "Zekât malları nemalandırılabilir mi?" diye bir toplantı yapıldı. Sekiz mezhebin hepsinden bu işi bilen ilim adamlarını çağırılmışlardı. Tabi ben fakih olarak gözükmüyorum ama fıkıh ilmiyle de ilgim ve alakam var. Bu toplantı için hazırladığım tebliğde "Zekâtın bir kısmı nemalandırılabilir" dedim. Tebliğimi sunarken ilim adamlarından birisi ayağa kalktı ve itiraz etti. Yanlış söylüyor, böyle şey olmaz diye beni tenkit etti. O öyle deyince Lübnanlı bir hoca vardı, o da kalkıp "Bu arkadaş düşüncesini söylüyor. Yanlış olabilir. O sözünü bitirdikten sonra tenkidini yapabilirsin" dedi. Bunun üzerine adam oturdu, ben de sözümü bitirdim. Orada ulemânın nerede yarıldığını fark ettim. "Efendim nasıl olur. O devirdeki bazı örnekler bugün delil olabilir mi?" gibi şeyler söylüyorlar.

Zekât malları o zaman koyun, keçi, deve gibi aynidir. Ziraat mahsulleri de aşağı yukarı öyleydi. Piyasada para azdı. Zaten piyasa takas ticaretiyle yürüyordu. Kur'an-ı Kerim zekâtın sarf yerlerinin sekiz olduğunu açık bir şekilde beyan ediyor. Bunlardan

birisi zekât memurlarıdır. Onlara zekâttan maaş verilir. Peygamber bunu aynen uygulamıştır. Zekâtlar toplanıp beytülmalaya geliyordu. Beytülmalden de gideceği yere harcanıyordu. Buradaki incelik şudur. Bu zekâtların çoğu canlı hayvandı. Mecburen bunların yedirilmesi, beslenmesi, su içirilmesi gibi bakımı var. Onun için zekât mallarının toplandığı çiftlik gibi yerler vardı. Bu mallar oralarda toplanır, bir çoban tutulur, bakımı yapılır ve bunların sütünden, yününden ve yavrusundan faydalanılırdı. Fıkıh kitaplarında “zekât hemen vaktinde verilmelidir” diyor ama bunların çoğu yanlıştır. Aynı kitaplarda “Toplanan zekât hemen dağıtılıyordu” diyor ama dağıtılmıyordu. O bilgi yanlıştır. Hemen dağıtılmıyordu, orada muhafaza ediliyordu ve ihtiyaç sahiplerine ya ayni zekâttan ya da onun gelirinden veriliyordu.

Benim yaptığım araştırmaya göre şimdi mesela zekât alma-ya muhtaç yaşlı insanlar var diyelim. Şimdi siz yaşlı bir kadına bir deve verseniz onu ne yapacak? Zaten kendi bakıma muhtaç. Onun için zekât malları orada tutuluyor ve onun sütünden fakirlere veriliyordu. Ben bunu nema olarak aldım. Devlet isterse zekât olarak topladığı malları satabilir, değiştirebilir. Toplanan zekât malları bekletiliyordu çünkü devlet ayrı bir araziye tahsis etmiş, çoban tutmuş orada onlara bakıyordu. Bu Hz. Ebubekir ve Ömer döneminde de böyle devam etti. Hz. Ömer'in bir sözü var. “Birisine zekât verdiğiniz zaman onu zengin edin ki bir daha zekât almasın” diyor. Bunu yapabilmek için zekât malını bekletmek gerekir. Buna benzer deliller tebliğimde yazılıdır. Bu şekilde zekat malları nemalandırılabilir.

Zekâtın sarf yerleri Kuran'da sekiz yer olarak gösteriliyor. Bunlardan iki tanesi sadece fakara ve mesakindir. Geriye kalanların hepsi müessesedir. Dolayısıyla benim hesabıma göre zekât malının yüzde yirmi beşi fakirin hakkıdır. Bazı hocalar zekâtın hepsi fakirin hakkıdır diyor. Bu tamamen yanlıştır. Geriye kalan yüzde yetmiş beş hep müesseselerin hakkıdır. Bu topluca veya ayrı ayrı verilebilir. Mesela Hz. Ömer kendi devrinde “müellefe-i kuluba” yani İslâm'a kalpleri ısındırılmak istenen kişilere zekât verme uy-

gulamasını ortadan kaldırmıştır. Yani zekâtın sarf yerlerini değiştirebilirsiniz. Buna rağmen benden başka bir âlim çıkıp da zekât mallarının bir kısmını nemalandırabilirsiniz demedi. Bu büyük bir tepkiye sebep oldu.

Bu toplantıda bazı alimlerle özel olarak yaptığım görüşmelerde onlar bana “Sen haklısın. Bu senin söylediklerine bizde katılıyoruz. Ama biz bunu söyleyemiyoruz. Toplumda oluşmuş bulunan bu yanlış anlayışlara karşı koyamıyoruz” dediler.

DİŞİŞLERİ BAKANLIĞI ADINA SADDAM HÜSEYİN’İN DÜZENLEDİĞİ TOPLANTIYA KATILYORUM

Yurt dışına sık sık seyahat eden, çeşitli toplantılara katılanlardan birisiyim. Şu ana kadar beş yüz on bin mil uçmuşum. Bu da Miles&Miles kartına kaydolduktan sonra tespit edilen rakamdır. Kaydolmadan önce de çok uçtum. İlk davet edildiğim yer 1975 senesinde Suudi Arabistan’dı. Ardından Irak’ta bir toplantıya katıldım. Saddam Hüseyin ev sahipliği yapıyordu. Biraz resmi boyutu olan bir şeydi. O yüzden Dışişleri Bakanlığı Türkiye’yi temsil etmek üzere beni görevlendirdi. İslâmi bir toplantıydı. O zaman İran-Irak savaşı hâlâ devam ediyordu. O toplantı için bir davetiye geldi. Savaş döneminde olduğu için gidip gitmemem hususunda görüş istemek için Dışişleri Bakanlığına müracaat ettim. Oradan “Biz de davetliyiz ancak katılamıyoruz. Sizin Dışişleri Bakanlığı adına katılmanızı istiyoruz” diye bir cevap geldi. Bir de “Gerekmedikçe konuşma, konuşursan da kısa konuş” gibi bir not eklemişler.

O şekilde bu toplantıya katıldım. Arap ülkelerindeki bütün büyük zenginler kendi özel uçaklarıyla gelmiş. Çok şatafatlı bir toplantı oldu. Saddam Hüseyin iki defa bu toplantılara katıldı, konuşma yaptı. Bağdat’taki El Reşit Otel’inde kaldık. Bana bir koruma ve özel bir Mercedes araba tahsis ettiler, çok itibar gösterdiler. Ben de bu fırsattan istifade ederek Bağdat’ı gezdim. Yanıma verdikleri korumalar hız yapmaya meraklıydı. Neredeyse iki yüz

km sürat yapıyorlardı. Tabi ben sesimi çıkarmıyordum. Cüneydi Bağdadi'nin kabrini buldum ve ziyaret ettim. Birçok yeri dolaştık. Birkaç gün krallar gibi yaşadım. O toplantıda Hüseyin Atay da vardı, fakat o davetli değilmiş. Onun kendine göre bir tavrı vardır. Ben o zaman doçenttim. Bana “Profesörlük şöyledir, böyledir. Profesör olduğunda değişirsin” dedi. Toplantıya katılanlar konuşma yapıyordu. “Konuşmayı Türkiye adına ben yapayım çünkü ben burada okudum” dedi. Ben de “olur” dedim. Türkiye adına konuşma yapılacak gün geldi ama Hüseyin Atay'ı aradım aradım, bulamadım. Toplantıya gittim yok. Ben de hazırlık yapmamıştım. Sıkıntı oldu. Neyse benim adım anons edildi. Ben de “Hüseyin Atay konuşma yapacak” dedim. Aradılar ama yok. Onun üzerine ezberden birkaç kelime söyledim çünkü hazırlığım yoktu. Ondan sonra Hüseyin Atay'ı aradım ama izinsiz geldiği için ortalıktan kaybolmuş. Herhalde o yüzden elçilik ona “Sen görünme, senin burada resmi bir sıfatın yok” demiş.

Büyükelçi resmi bir kişiymişim gibi benimle bizzat ilgileniyordu. Toplantılara geliyordu. Beni yemeğe davet etti. O toplantıda bizi bir Kadiri zikrine götürdüler. Ayakta def eşliğinde zikrediyorlardı. Bir baktım ki farkına varmadan ben de onlara aynen uymuşum. Birçok yer ziyaret edildi.

Bir ara kaldığım otelde yanıma Nijeryalı bir şeyh geldi. Arapça biliyordu. Bana selam verdi. “Siz Ali Özek misiniz?” dedi. “Evet” dedim. “Bir Problemimiz var. Onu çözmeni istiyoruz” dedi. Kırk dört tane müridiyle Bağdat'a gelmiş. 4-5 tanesi de kadındı. Bir aydan beri oradaymış. Türkiye'ye gelmek istiyormuş ama vize alamıyormuş. “Bize delalet etsen de vize alsak, İstanbul'u görmek istiyoruz” dedi. Adamı dinledim, baktım fena bir adam değil. Bilgili bir adam, Kadiri şeyhiymiş. Sonra vasıta olayım mı, olmayayım mı diye düşündüm. Karar verip büyükelçiyle görüştüm. Tabi büyükelçiyle görüşmek değil, kefalet vermek önemliydi. Onlar bir iki gün peşimde dolaştılar. “Bunlar İstanbul'u görmek istiyor. Eğer vize verirseniz ben kefil olurum” dedim. İstanbul'da bir hafta kalıp döneceklerdi. O bir hafta içinde de ben bunlarla meşgul olacaktım.

Büyükelçi bunu kabul edip, bunlara vize verdi. Sonra İstanbul'a geldiler. Burada onlara bir otobüs tuttuk. Laleli'de bir otelde kaldılar. Kendi masraflarını karşılıyorlardı. Biz de yardım ettik. İstanbul'da gezip dolaştılar. Bir gün beraber Topkapı Sarayı'na gittik. Bu şeyh Nijerya'da çok tanınmış bir insanmış. Müritleri var. Orada bir üniversitesi var. Yanında bir de oğlu vardı. Üniversitede hocaymış. Kaliteli bir guruptu. Sarayın müze tarafını gezerken orada bir takım şeyler gördü. "Bunlar bizim memleketten" dedi ve anlattı. Ben o zaman orada gördüm. Saraya konulmuş bazı hediyelik eşyalardı. Osmanlı Devleti'nin aynı zamanda halifelik sıfatı vardı. Devlet bu sıfatı Sultan Abdülhamit'e kadar kullanmamış ama o sıfatın gereğini de yapmış. Mesela Osmanlıya tabi olmayan ülkelerde yaşayan Müslümanlar her sene kendi aralarında bir heyet oluşturup halifeyi ziyaret eder ve hediye verirlermiş. O da hediyeleri kabul edip karşılığında yine bir takım hediyeler verip gönderirmiş. O şeyh o zaman gösterdi. Şunlar şunlar Nijerya'dan gelmiş hediyelerdir dedi ve bunu anlattı. Tabi ben bunları bilmiyordum. O zaman anladım ki Osmanlı dünya çapında bir devletmiş. Sonra bazı tarihçilere de sordum. Doğru olduğunu söylediler. Yani Osmanlı Devleti kendi idaresinde olmayan ülkelerdeki Müslümanlarla da ilgilenmiş. Türkiye'de de Kadiriler var. Onlar toplandılar. O zaman Aydınlar Ocağı, Amcazade Medresesi'nde bir yerdeymiş. Orada Türkiye'deki Kadirilerle birlikte bir Kadiri zikri yaptılar. Ben de vardım. O zaman bu şeyhin geldiğini gazeteler yazdı. Türkiye'deki Kadiriler de bu vasıta ile duymuş. Bana "Biz bu Kadiri şeyhiyle bir zikir yapmak istiyoruz" dediler. Aydınlar Ocağına mensup kimseler vardı. Burada öyle bir zikir yapıldı. Bu Kadiri zikri bana göre normaldir. Sonra onları uğurladık, gittiler. Zaman zaman temaslarımız, yazışmalarımız oldu ama biz oraya gidemedik, onlar da bir daha buraya gelmedi. Zamanla ilişkilerimiz koptu. Bazı Nijeryalıları gördüğüm zaman o şeyhi soruyordum. Hepsi onu tanıyorlardı. "Onların üniversitesi var. Tanınmış bir kabiledir" diyorlardı.

Bağdat'taki toplantıda olan birkaç şey var. Bu toplantıya İran çağırılmamıştı. Bunun üzerine orada fikir beyan ettim. "Böyle bir top-

lantının başarılı olması için İran'ın bu toplantıya katılması lâzımdır" dedim. Bu toplantı İran-İrak savaşının durdurulmasıyla ilgiliydi. Orada hemen karar alındı. İran'a özel bir heyet gönderildi. Rica edildi fakat İran katılmayı kabul etmedi. Bu benim teklifimdi. Nitekim toplantı tam bir neticeye varamadı. Bazı tavsiyelerde bulunuldu ama İran'ın çağırılmamış olması bu işi aksattı. Orada gördüğümüz şey şuydu. Irak'ta İranlılar şeytan, kâfir gibi algılanıyor. Ondan sonra İran'a gittim. İran'da da Iraklılar için aynı şekilde düşünülüyor.

İrak'tayken Samarra'ya da gittik. On ikinci imam olan Gaip İmam döndüğü zaman Samarra'da bir yere gelecekmiş. Orada onun makamı var. Çok iyi döşenmiş bir köşk. Seccadesi, tespihi, abdest almak için ibriği hazırlamışlar. Kapıda da değerli bir at bekliyor. Bunu her gün değiştirirlermiş. Geldiği zaman her şey hazır. Samarra'nın aslı "Sürre men raa" yani görenin mesrur olduğu şehir anlamındadır. Abbasiler döneminde çok güzel tertip ve tanzim edilmiş. Sonradan Samarra olmuş. Orada bir cami ve minaresi var. Oraya çıkmak için dıştan yukarıya merdiven dönerek çıkılıyor. Bağdat'ta bunları gördüm. Bağdat'a yakın bir yerde Şiilerin bir merkezi var. Oralara gittik, gördük.

Bir türbede kadının birini kabrin demir parmaklıklarına bir iple bağladıklarını gördüm. Çocuğu olsun diye yapıyorlarmış bunu. Böyle garip şeylerle karşılaştım. Yine Bağdat yakınlarında Babil Aslanı var. Onu da gördüm. Babil'in asma bahçelerini korumak için oraya konulmuş. Bu coğrafya edebiyat ve tarih kitaplarında "Sevad" diye anılır. O bölgeye uzaktan baktığınız zaman hep hurma ağaçları gözüktür. O ağaçlar çok koyu yeşil olduğu için buraya siyah anlamında "sevad" denilmiş.

KIBRIS FAALİYETLERİMİZ: KIBRIS'TA HER NEDENSE DİNİ EĞİTİME KARŞI DİRENEK BİR YAPI VARDI

Kıbrıs'la ilgili hayırlı bir çalışmamız oldu. Oraya benim başkanlığında bir heyetle defalarca gittik, geldik. Abdullah Ustaos-

manoğlu ve Sedat Çebi bu işlerle ilgileniyordu. Kıbrıs'ta Işıl原因 diye bir arkadaş vardı. 1974'ten itibaren orada faaliyetlerde bulunan bir kimsedir. Onunla tanıştık. Faizsiz bankacılık sistemi ilk defa Kıbrıs'ta açıldı. Işıl原因 Bey'le beraber faizsiz bankacılık sistemini kuran Mısırlı Ahmet Neccar'ı davet ettik. İslami İlimler Araştırma Vakfı'nda bu konuda toplantı yaptık. Onu bir hafta burada misafir ettik. Sonra Suudi Arabistan'da Muhammed Ali es-Sübeş'i isminde bir işadamıyla tanıştık. O da Halil Bey'le beraber Suudi Arabistan'da bir şirket kurdu. Halil Türen mühendistir. Orada binalar inşa ediyordu. O da Halil Bey'e o zamanın parasıyla 5-10 milyon dolarlık bir inşaat ihalesi vermişti. Ali Akyazıcı, Ali Özek, Halil Türen ve başka birisi daha vardı. Dört kişi bir şirket kurduk. Ben o günün parasıyla on bin riyalla katıldım. Ali Akyazıcı zengin bir adam olduğu için çok para verdi. Halil Bey'de aynı şekilde çok parayla katıldı. Buluşup tanıştıktan sonra Kıbrıs meselesi gündeme geldi. Sübeş'i "Ben de Kıbrıs'a yardım edeyim" dedi. Onun Suudi Arabistan'da "masraf" dedikleri döviz bozan büroları var. Bu büroları Kıbrıs'ta da açmak gibi bir düşüncesi vardı. Kıbrıs'ta önce bir cami ardından da Kur'an kursu binası inşa ettik. Oralara talebeler alındı. İki tane bina alıp, yurt yaptık. Onlar hâlâ devam ediyor. Işıl原因 Bey bir kolej açtı. Ona yardım ettik. Koleje altı dönümlük bir yer alındı. Zaten onların bir cemiyeti vardı orada. O şekilde gittik, geldik. Bu faaliyetleri yaptık. Sonra ben Kazakistan'la ilgilenmeye başlayınca bir süre Abdullah Hoca ilgilendi. Ondan sonra öyle kaldı. Çoktan beridir bir irtibatımız olmadı.

O zaman Denkaş'la birkaç defa görüştüm. Denkaş'a çok şey söyledim. Tabi Denkaş bana Atatürk'ü ve Laikliği anlatmaya çalıştı. Ben de ona gerekeni söyledim. Orada toplantıda bulunan arkadaşlar bana çok teşekkür etti. "Bunu Denkaş'a nasıl söyledin?" dediler. Sonuçta o düşüncesini söyledi. Ben de kendi düşüncemi söyledim. Bu insanların kafasında İslâmiyet'le Atatürkçülük ve Laiklik birbirine zıt gibi görünüyor. Türkiye'deki o sıcak tartışma aynen oraya da taşınmış. Mesela devlet istediği halde orada bir

imam hatip okulu açamadı. Ben o zaman Denктаş'a çok söyledim. "Burada İslâm'ı yaymadan Kıbrıs'ı koruyamazsınız" dedim. Aslında Denктаş müspet bir adamdır. Onunla ara sıra Türkiye'ye geldiği zaman da görüşüyorduk. Ben ona bir mektup yazdım. Rum kesimiyle barış görüşmeleri başlamıştı. Ben de kendi kanaatimi söyledim. Osmanlı devleti 18. Asırdan itibaren devamlı toprak kaybetmiştir. Bütün savaşlarda toprak kaybederek neticede elimizde bugünkü topraklar kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na giren Osmanlı devleti bu savaşta her şeyini kaybediyor. Bir tek Anadolu kalıyor. Anadolu'da da taviz verilerek bu devlet kurulabiliyor. Başka çareleri yoktu. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra hemen Hatay meselesi gündeme geliyor, çünkü Hatay Misak-ı Milli sınırları içerisindeydi. İhtilaftan dolayı orada ayrı bir devlet kuruldu sonra Türkiye'ye eklendi. Ondan sonra Süleymaniye, Kerkük kaybedildi ama buralarda Misak-ı Milli içerisindeydi. Türkiye ilk defa cumhuriyet döneminde yeni toprak kazanımını başardı. O da Kıbrıs'tır. Yani savaşarak toprak aldı. Dolayısıyla bu bir harekettir. Ne pahasına olursa olsun taviz vermeyin dedim. Denктаş'a bunları yazdım. "Eğer taviz vererseniz bu defa geri adım atmaya başlarsınız ve bunun arkası gelir. Burada taviz olmamalıdır" dedim. Görüştiğimiz zaman Denктаş bana itibar ederdi. Orada yaptığımız faaliyetlere karşı tavrı iyiydi. Bizi destekliyordu. Hatta bir sene sonra talebelere Kur'an kursunda icazet merasimi yapıldı. Ben orada yoktum. Denктаş oraya katılıyor ve talebeler Kur'an okuyunca ağlıyor. Dolayısıyla Denктаş oradaki faaliyetlerimize destek oldu, köstek olmadı. Ondan sonra Işıl Bey mebus oldu. Bildiğim kadarıyla Işıl Bey'in cemiyeti ve koleji devam ediyor.

Kıbrıs'ta bu işi bir yere kadar getirdik. Ondan sonra bıraktık. Hâlâ benim bıraktığım yerde duruyor. Işıl Bey müteşebbis bir arkadaştı. O kendi faaliyetlerine devam ediyor ama beraber yaptığımız iş aynı yerde duruyor. Bir ilave yapmadılar. Eğer devam etseydim. Başka binalar alacaktık. Belki orada özel bir üniversite bile kurabilirdik. Dolayısıyla Kıbrıs'taki faaliyet böyle başladı. Gittiğimizde her zaman Denктаş'ı ziyaret ediyorduk. O, çok hoş

sohbet bir insandı. Onun siyasi bir tarafa ama bana göre temiz bir insandı. Bizimle ilişkisi, münasebetleri gayet iyiydi. Ben ona her şeyi açıkça söyledim. Hatta Abdullah Hoca bana “Denktaş’ı bir ziyaret edelim de onunla bir konuş, biz de dinleyelim” derdi. Denktaş aslında tecrübeli, kültürlü, dünyayı tanıyan bir insandı. Bizim gibi insanlarla konuştuğu zaman da hoşgörü tarafı ağır basıyordu. Çok şey konuşuyorduk. Özellikle dini konulardaki bütün fikirlerini tenkit ediyordum ve bunları tartışıyorduk.

Kıbrıs’ta dini eğitime karşı direnen bir yapı var. Hatta geçen aylarda oradaki sendikalar yaz Kuran kurslarından birini basarak orayı dağıttı. Diyanet İşleri Başkanlığı orada bir Din İşleri Müsteşarlığı açtı. Buradan da imam gönderdiler ama Kıbrıslıları bir türlü memnun edemediler. Biz o zaman onlarla da işbirliği yaptık. Mesela Kıbrıs’taki camilerde 1–2 kişi ya vardır ya yoktur. Lefkoşe’de bir otel var. Otelin yanında da bir cami var. Öğle namazında camiye gidelim dedik. Daha ezana 5–10 dakika vardı. Sonra imam geldi. “Namaza kalacak mısınız?” dedi. Biz de “evet” dedik. “O zaman ben de bir ezan okuyayım. Beraber bir namaz kılalım. Geliyorum ama burada hiç kimse olmuyor. Tabi tek başıma bir şey yapamıyorum” dedi. Oradaki camilerin durumu hep öyle ama tarihi büyük bir cami var. Orada cemaat oluyor. Orası biraz daha merkezi bir yer. Hükümet Kıbrıs’la ilgileniyor ama dini konularda bir şey yok.

Benim yaptığım çalışmalar genelde ilmi şeyler. Kendim için hiçbir şey yapmıyorum. Yani ticari anlamda hiçbir çalışmam yok. Hepsi hayır çalışmasıdır çünkü şartlar böyle geldi, böyle gidiyor. Kurduğumuz şirkete gelince; sonradan Ali Akyazıcı ile Halil Türen arasında ihtilaf çıktı. Bunlar ayrıldılar. Ben bir süre devam ettim ama sonra ben de ayrıldım. “Halil Bey’e on bin riyalimi ver, ayrılalım dedim. Bir kuruş kâr almadım. 5–6 sene böyle gitti. Ali Akyazıcı da zaten bu adam kârı adil dağıtmıyor diye kızdı. O yüzden ayrıldı. Zaten ben kâr var mı, yok mu diye sormadım. Sadece anaparamı istedim ve onu alabildim. Sonra bu benim samimi arkadaşım diye düşündüm. 5–10 bin riyal için işi bozmayayım dedim.

O da gönül rızasıyla parayı ödedi ve dostluğumuz devam ediyor. Maddi meseleler insanların arasına düşmanlık sokuyor. Halil Türen Bey, otuz küsur senelik dostumdur. Kendisi inşaat mühendisi olup Mekke ve Cidde'de müteahhitlik yapmaktadır. Refah Partisi döneminde Erbakan Hoca, Halil Beyi Mekke bölgesinin emiri yapmıştı. Halil Bey Mekke'ye gelen hacılar ve umrecilerle karşılık olmaksızın ilgilenirdi. Erbakan Hoca Mekke'ye geldiğinde onun evinde toplantılar yapardı. Bir iki toplantısına ben de katıldım. Çok samimi ve Allah rızası için çalışan gerçek bir müslüman ve hizmet ehli bir kardeşimizdir. Ben kendisine şükran borçluyum. Ben on bin Türk Lirası da başka bir şirkete yatırmıştım. Onu tamamen kaybettim. Benim ticari teşebbüslerim hep başarısız oldu çünkü üzerinde durmadım. Mesela Yalova'da bir arsa aldık. Orada bir dönüm yerim vardı. Sonra arkadaşlar "Kooperatif kuralım" dediler. Yirmi sene oldu. Ödediğimiz vergiler, kooperatife verdiğimiz paralar arsanın parasını geçti. Hiçbir şey de yapamadık. Yalova'dan çıkıp Atatürk çiftliğini geçince, orada bir yerdeydi. Güzel bir yer aslında. Sonra oradan bir yol geçti. Arsa ikiye bölündü. Eğer bir işin başında değilsen ya da başına müteşebbis bir adam gelmezse oradan bir şey beklememek lâzım.

TÜRK DÜNYASINDA ORTAK BİR DİL OLUŞTURMA ÇABASI

Devlet isteseydi Özbekistan'da, Kazakistan'da, Kırgızistan'da dini okullar açılırdı ve bir alt yapı oluşturulurdu. Bunu yapmadılar. Bir de bu ülkelerde orta dereceli okullarda din dersi yok. Türkiye teklif edip "Öğretmen benden, bu dersleri okutalım" deseydi, bu da olabilirdi. Bu büyük bir masraftır ama birkaç sene içerisinde yerine yenileri yetişirdi. Kazakistan şimdi orta dereceli okullara din dersi koydu. Bizim ilahiyat fakültesine talepte bir artış var. Oradan diplomayı alınca orta dereceli okullarda dini bilgiler öğretmeni oluyor. Bu ülkelerle devlet ticari bakımdan ilgileniyor ama kültür, eğitim hatta dil bakımından fazla ilgilenmiyor. Mesela bu Türk

kavimleri birbirini anlamıyor. Türkçede sekiz tane ana lehçe var. Bugün Türklerin yaşadığı coğrafya nerden baksanız 15–20 milyon kilometre kare vardır çünkü Rusya'nın büyük bir kısmı zaten Türk coğrafyasıdır. Dolayısıyla burada yaşayan insanlar zaman içerisinde dillerini farklılaştırmışlar. Sekiz ana lehçe, otuz iki ağız olmak üzere bugün dünyada kırk çeşit Türkçe konuşuluyor. Bu konuda Türkiye'nin öncülük yaparak ortak bir dil oluşturması lâzımdır. Nitekim Osmanlı döneminde ortak bir dil vardı; Osmanlıca. Kırgızistan'da yazılan bir kitap Türkiye'de okunup anlaşılıyordu. Burada yazılan bir kitap da orada anlaşılıyordu. Şimdi öyle bir şey yok. Bu konuda bir öneri de yok. Mesela Kazakistan büyük ve zengin bir ülkedir. 16 milyon nüfusu var ama yüzde altmış beş civarında Müslüman var. Kendi dilleriyle ilgilenmedikleri için Kazakistan'da devleti Kazakça idare edemezsiniz. Üniversitelerde birçok fakülte ve bölüm var ama mesela kimya ile ilgili sadece bir Ahıska Türkü kitap yazmış. Başka bir kitap yok. Bu Kürtçe için de öyledir. Kürtler şimdi bunun üzerinde duruyor ama kürtçenin bir ilim dili olabilmesi için her sahada eser yazılması gerekir. Bu öyle kolay bir iş değil.

Mesela Türkler Osmanlı döneminde Türkçeyi devlet dili yapmış. Ondan önce Türkçe bir devlet dili değildir. Bu ta Ergenekon'dan başlamış. O zaman devlet dili ama sonrasında devlet dili değil. Türkler hep kendi milletini ve başka milletleri Arapçayla, Farsçayla idare etmiş. Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda resmi dili Arapça, Anadolu Selçukluları'nda ise resmi dil Farsçadır çünkü devleti idare edecek kadar Türkçe yazılmış eser yok. Yani siyasi bir literatür haline gelmemiş. Onun için Osmanlıca dediğimiz bir dil ortaya çıkmış ama o da daha çok Arapça ve Farsçanın tesirindedir. Arapça ve Farsça öteden beri devlet dilidir ama Türkçe devlet dili olmamış. Mesela bugün Kürtçe dil gurupları var ama Kürtçe bir devlet dili değildir. Bugün okutulmalı, öğretilmeli, edebiyatı vardır diyorlar ama bu kolay bir iş değildir. Orta Asya'daki Türk devletlerini gördükten sonra bunu söylüyorum. Mesela Kırgızistan, Kazakistan gibi Ortaasyadaki Türk devletleri-

nin resmi dili Rusçadır. Biraz daha ileri olan sadece Özbekistan var çünkü öteden beri bir kültür merkezidir. Ancak orada bile birçok yerler Rusçadır çünkü Türkçe olarak Özbek dilinde yazılı eserler sayılıdır. Bir yerde okumuştum. Bir dilin devlet dili ve medeniyet dili olabilmesi için insanoğlunun ihtiyaç duyduğu her konuda eser yazılması lâzım. Şimdi Kazakça, Kırgızca, Özbekçe yazılmış eserler sınırlı ama Rusça bir devlet dilidir. Literatürü, her şeyi hazırdır. Mesela Kazakçanın tam bir lügati yapılmamıştır. Yapılmış bir takım teşebbüsler var ama eksiktir. Dolayısıyla bazı kavimlerin dil meselesindeki düşüncesi biraz duygusaldır. Bugün Türkçe bile tam bir devlet dili olamamıştır. Osmanlı'nın son döneminde "Fecr-i Atı" dediğimiz edebiyat akımıyla Türkçenin gelişmesi için çalışmalar yapılmış. Şemseddin Sami'ye gelinceye kadar Türk dilinin bir lügati yok. Şemseddin Sami Arnavut kökenli olmasına rağmen ilk defa Türkçenin gramerini ve lügatini yazmıştır. Mesela Ziya Gökalp de Kürt'tür ama Kürtçülükle alakalı bir şeyi yok. Bir ilim adamı olarak ortaya çıkmış. Mehmet Akif de Arnavut'tur ama o şairliğiyle, Şemseddin Sami ilmiyle Türkçeye hizmet etmişlerdir. Zemaşeri de Araplara hizmet etmiştir. Bu konuların ana fikrini iyi bilmeyen insanlar tartıştığı için ortaya yanlış şeyler konuluyor.

KAVMİYETÇİLİK SON DERECE BÜYÜK BİR FİTNE'DİR

Milletlerin aslını devam ettiren örf, adet ve dildir. Eğer bir millet dilini muhafaza ettiyse benliğini de muhafaza eder. Mesela Mısır'daki Türkler dilini muhafaza edememiş ve zamanla erimişlerdir. Ama dillerini muhafaza eden kavimler erimiyorlar. Onun için Ruslar akıllılık yapmışlar ve istila ettikleri memleketin diline hiç karışmamışlar. Cumhuriyet devrinde bizde bir yanlışlık olmuş. Kim yaptı, nasıl yaptı bilmiyorum ama başka milletlerin dillerini yasak etmek son derece yanlış bir şeydir. Mesela bir zamanlar Kürtçeyi yasaklamışlardır. İnsanları yakalıyorlar, cezalandırıyorlar, niye? Neymiş Kürtçe konuşuyorlarmış. Bunu Ruslar da İngi-

lizler de yapmamış. Osmanlı da yapmamış ama bu nerden çıkmış. Yani sen biliyorsun ki bu memlekette bir sürü farklı insan var. Arap, Çerkez, Ermeni, Kürt, Laz var. Kürtçeyi yasak eden yabancı telkinidir bence. Çünkü akla mantığa aykırıdır bu.

Mesela Arapları ele alalım. Cahiliye devri Araplarında bütün kabileler birbiriyle asırlarca savaşmıştır. Doğal olarak kendi aralarında lehçeler oluşmuştur. İslâmiyet gelince bunları birleştirmiştir. Araplar şimdi gene İslâmiyet'ten uzaklaştığı için ayrı devletler haline geldi. Burada önemli olan insanın hayatı ve gerçekleri kavramış olmasıdır. Mesela Ege Bölgesi'nde çok eski kavimler gelmiş, geçmiş. Bunların kendilerine göre bir dili ve medeniyeti vardı ama şimdi yok. Biz de yok olacağız. Bediüzzaman da "eski Said yeni Said" kitabında kavmiyetçilik manasızdır diyor. İslâmiyet kardeşlik getirmiştir. Bir İslâm kardeşliği bir de insanlık kardeşliği vardır. Bugün hakikaten Müslümanlar arasında böyle manevi bir bağ vardır ama işin içine kavmiyetçilik girdiği zaman düşmanlık doğuruyor. Bu her millette böyledir. Mesela bugün ülkücüler, Türkçüler var. Diyelim ki bir adam Türk ama türkçü değil. Diğerleri ona düşman oluyor. Oysa aynı dili konuşuyor ve aynı ülkede yaşıyor, aynı dine inanıyorlar ama türkçü olmadığı için biri diğerine düşman olabiliyor. Kavmiyetçilik düşmanlık doğuruyor. Kürtlerde de öyledir. Kendi aralarında milliyetçi Kürt, milliyetçi olmayan Kürt diye birbirlerine düşmandırlar. Oysa akli başında birçok Kürt İslâm kardeşliği yeterlidir diyor. Bugün Ermenistan diye bir devlet var. Amerika'daki, Rusya'daki Ermeniler desteklemese acından ölecek. Mesela Amerika birçok konuda örnek alınabilir. Orada birçok kavim var. Hangi milletten, hangi dilden olursa olsun herkes Amerikalıyım diyor ve sorunsuz yaşıyorlar. Konuştukları ortak dilleri de İngilizcedir.

Bu dünyada baki değiliz. O yüzden bir takım lüzumsuz şeylerle ömrü tüketmeye gerek yok. Dünyada iyi yaşayacaksınız. Ahi-retini de kazanacaksınız. Bunun da yolu müsâlim olmaktır. İşte, Irak'taki Baasçılar o memleketi mahvetti. Hep birbirlerini öldürdüler. Sonra da birileri gelip onları öldürdü. Kavmiyetçilik son

derece büyük bir fitnedir. Osmanlı Devleti'ni yutan fitnelerden birisi ırkçılıktır. Jön Türkler de Türkçülük iddiasında bulundular. Milliyetçiler “İslâm'ın Etrafındaki Şüpheler” kitabı ile ilgili beni sıkıştırdığı zaman onlara “Aşırı milliyetçilik bir devletin ve milletin yok olmasına sebep olur. Osmanlı Devleti de milliyetçilikten dolayı yıkılmıştır. Arap ben Arabım, Arnavut ben Arnavutum, Sırp ben Sırbım” dedi. Türkler de biz Türküz dediler. Burada en sağlam yolda olanlar gene Kürtlerdi. Ufak tefek bazı şeyler olsa bile Kürtler ayrı bir Kürt devleti kurma peşine düşmediler. Bu iddiada olanların hepsi neticede kaybetti. Bunların hepsi kavmiyetçiliği teşvik eden dış güçlerin işine yaradı. Onun için doğru olan din kardeşliği ve ülke birliğidir. Mesela biz Türkiye’de yaşıyoruz, Türküz. Şimdi ülke dışında yaşayan çok Türk var. Bunlar kalkıp Türkçülük iddiasında bulunsa, bu davranış fitne çıkarmaktan başka bir işe yaramaz.

Nitekim İran bunu anlamıştır. Orada nüfusun yüzde elliden fazlası Azeri ve Türkmendir. Fakat İran’da hiçbir şekilde kavmiyetçilik yok çünkü din kardeşliği ve Şiilik ağır basıyor. Şu andaki başkumandan Ali Hameneyn’le üç defa yüz yüze görüştüm. Hatta bir defasında sohbet ettik. Türkçe biliyor. İranın başkomutanı olan ve bütün yetkileri elinde bulunduran bu insan bir Azeridir. Çok da yakışıklı, uzun boylu bir kişidir. Ahmedi Nejad’la da Türkçe konuştum. Hameney, Ahmedi Nejad, biri daha vardı. Üç kişi bir toplantı yaptılar. Yabancı olan misafirlere öncelik tanıldılar. O toplantıda Ahmedi Nejad yurtdışından gelen misafirlerle özel olarak ilgilendi. O sırada benimle de konuştu. Hâlimi hatırımı sordu. İstanbul nasıl dedi. Bir sene önceki bir toplantıydı bu. Orada Türkçe konuştuk. Tahran’da Azerilerin bir televizyon istasyonunu var. Orada kırk beş dakikalık bir konuşma yaptım. Bunların hiç birinde böyle türkçülük, milliyetçilik gibi bir şey görmedim. İran’da bir tane bile Türkçe tedrisat yapan bir okul bulamazsınız ama televizyonda konuşuluyor, Türkçe gazete çıkıyor. Orada kimse türkçülük yapmıyor. Hatta oradaki Azeriler gerek ticarete gerekse üniversitelerde bayağı nüfuzu olan kimselerdir. Mesela Şeriat

Medari Türktü. Ayetullah Humeyni'yi yetiştiren bir âlimdir. Dolayısıyla kavmiyetçilik veya milliyetçilik yapmanın fitneden başka getireceği bir şey yoktur. İspanya'da da Baskılar var. Senelerdir yapabildikleri tek şey öldürmektir. Netice itibariyle bir başarıları da yok ama bu nefsi bir şeydir. Şeytan da devreye giriyor. Bir faydası yok. Baasçılar da Arapçıydı. Hatta Saddam'ın gazetelerde, bazı yerlerde okuduğum bir sözü var. Adam resmen Arapları İslâm geri bırakmıştır diyor. Irak'ta katıldığım toplantıda da Arap ülkelerinin ileri gelenlerinin hepsi oradaydı. Saddam'ı hem maddeten hem manen destekliyordular. İran'a karşı savaşıyor diye silahı da parayı da Arap ülkeleri veriyordu. O yüzden milliyetçiliğin sonu felakettir ama kendi milletini, dilini, edebiyatını yaşatabilirsin. Nitekim bugün Rusya'daki Türkler asırlardan beri Rusya'nın emrindedir ama hem Türk'tür hem Müslüman'dır hem de kendi dilini mahalli olarak konuşuyor.

KAZAKİSTAN'A SEYAHATİM VE ORADA BAŞLAYAN FAALİYETLERİM

Orta Asya Tarihiyle ilgilenen tarihçi Mehmet Saray isimli akademisyenle tanışıyorduk. 1991 yılında Nazerbayev'in danışmanı, Mehmet Saray ve beni Kazakistan'a davet etti. Beni niye davet ettiklerini tam bilmiyorum. Belki Mehmet Saray tavsiye etmiş olabilir. Beraber gittik. Ben de oraya gitmeyi hararetle istiyordum, çünkü daha önce Aydınlar Ocağı'yla bir Özbekistan ve Azerbaycan seyahatine katılmıştım. Bu özel bir geziydi. Nevzat Yalçıntaş'ın başkanlığında olmuştu. Oralarda onların kendilerine göre tanıdığı, bildiği adamlar vardı. Sonra bu davet gelince biz de gittik. Hanımı da götürdüm. Bu seyahatte bazı Kazak kökenli arkadaşlar da vardı. Onlar Almatı'yı çok övüyorlardı. O yüzden Kazakistan'a da gitmek istiyordum.

O zaman oraya direk uçak yoktu. Buradan Moskova'ya gittik. Oradan da Kazakistan'a gidecektik ama hava alanında bizi tutukladılar. Bizi Moskova'ya gönderen şirket gidiş- dönüş biletlerinde

bir hata yapmış. Gidiş yerine dönüş biletiyle bizi oraya göndermiş. Onun üzerine oraya haber veriyorlar. Polis gelip, gümrükten bizi götürdü. “Bir yanlışlık var. Onu düzelterceğiz” dediler. Oraya, buraya götürdüler, bir şeyler yaptılar. Sonra bizi o gece bir KGB üyesine teslim ettiler. O da Azeriymiş. Türkçe biliyordu. “Ben sizi otel yerine eve götürüyüm orada kalın” dedi. Bizi bir gece evinde misafir etti. Ertesi gün bu işler çözüldü. Sonra bizi iç hatlara götürdüler çünkü dış hatlarla iç hatlar arasında altmış kilometrelik bir mesafe vardı. Uçağa binip Kırgızistan’a gittik. Orada Asker Akayev’le görüştük. Mehmet Saray tarihçi olduğu için onlarla irtibatı vardı. O Kırgızistan’ın ilk cumhurbaşkanıdır. O düştükten sonra Kırgızistan karıştı.

Şu anda Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin tamamını komünizm devrindeki liderler idare ediyor. Bunların hepsi istiklalden önce başkandı. Nazarbayev de, Kerimov da daha önce başkandı. Sadece Azerbaycan’da bir değişiklik oldu. Kazakistan’daki başkan da aynıdır. Hiç değişmedi. Sadece Kırgızistan değişti. Tek normal değişme Türkmenistan’da oldu. Türkmenbaşı vefat edince onun yerine birini koydular. Komünist dönemdeki idarecilerde bir değişiklik yok. Bu da normaldir çünkü bu milletlerde yavaş yavaş demokrasi, katılımcı idare teşekkül edinceye kadar normal bir yoldan idare edilmesi lâzım. Mesela Rusya’da Yeltsin’den sonra Putin geldi ve tüm Rusya’yı o günden beri Putin idare ediyor.

Asker Akayev’le görüştüğten sonra Almatı’dan davet edenler arabayla gelip bizi aldılar. Bişkek’e gittik ve orada bir gece kaldık. Ertesi gün o adamlarla beraber Almatı’ya döndük. Bişkek güzel bir şehirdir. Orada hatırladığım bir şey var. Otelde bir Türkmen’le karşılaştık. Adam Türkiye’ye gelmiş. Bize “Manavlardaki, dükkânlardaki mallar öyle duruyor mu?” diye sordu. O zaman Rusya’da nereye giderseniz gidin mağazalar bomboştu. Komünist rejim döneminde fabrikadan mal çıktığı zaman herkes orada bölüşüyor, mağazalara bir şey kalmıyordu. Herkes başka yollardan mal alabiliyordu. Rusça bir kitapta ayakkabıyla ilgili bir yazı okumuştum. Bir fabrikayı anlatıyor. Birkaç bin çalışanı var. Bu fabrikanın

günlük üretimi bilmem kaç yüz bin ayakkabıymış fakat mağazalara geldiğiniz zaman bunun yüzde birini bulamıyorsunuz. Zaten mağazalardan ayakkabı alacak olanlar da çok değildi. Herkes ayakkabısını başka yollardan almış. Öyle bir durum olduğu için adam şaşmış. Türkiye’de bakmış mağazalar mal dolu. Manavlarda reyonlar sebze, meyve dolu. O yüzden bu nasıl oluyor diye sordu bana. Ben de “Bizde böyledir çünkü herkes ihtiyacını oradan alır. O yüzden orası dolu olmazsa olmaz” dedim.

Bişkek’te bir gece kaldıktan sonra Almatı’ya geçtik. Bizi Kazakistan Otel’inde misafir ettiler. Orası yirmi beş katlı, Kazakistan’ın en büyük ve en lüks otelidir. Bize ayrılan odalar çok lükstü. Bir yatak odası, oturma odası olan suit dediğimiz daireler. “Burada daha önce Komünist Partinin adamları kalırdı. Şimdi komünizm bitti onun için sizi kasten bu yerde misafir ediyoruz” dediler. Sonra bizi özel bir uçakla Almatı’dan Evliya Ata dedikleri bir yere götürdüler. Oradan da yine özel uçakla Türkistan’a Yese şehrine gittik. Havaalanında bizi vali karşıladı. Devlet protokolü uyguladılar. Danışmanlardan Serik Abdurrahman hâlâ siyasette devam ediyor. Ondan sonra Ahmet Yesevi hazretlerinin türbesini ziyaret ettik. Kuyusunu, çilehanesini gördük. Hz. Peygamberin vefat yaşı olan 63 yaşına gelince ölmediği için artık ben toprağın altında yaşayacağım diyerek bir kuyu kazdırıp içine iniyor. Timur, Ahmet Yesevi’ye çok değer vermiş.

Yese valisi çok hoş bir insandı. Biraz da Türkçe biliyordu. Bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra arabasıyla Konya’ya kadar gelip geri dönmüş. Biraz Türkiye meraklısı bir adamdı. Bize büyük ziyafetler verdiler. At eti ve kıymız getirdiler. Olur mu, olmaz mı derken adam “Siz daha acemisiniz Kazakistan’da üç şey önemlidir: Kazı, kıymız, kız. Kazı, atın çok değerli olan etiymiş. Onunla beraber kıymız içiliyor. Ondan sonra kız lâzım. Böyle bir tekerleme. Orada dikkatimi çeken bir şey oldu. Gezip, dolaşırken bir adam gördüm. Bizim köyden İrfan’ın Mehmet. O arkadaş zaten bizim emsâlimiz. Önünden bakıyorum aynı. Yanından, arkasından bakıyorum aynı. Yani İrfan’ın Mehmet’in Türkiye’de oldu-

ğunu bilmesem yanına giderdim. O kadar benziyor. Bu da şunu gösteriyor. Demek ki soyumuz oralardan gelme. İrfan Mucuklar sülalesindendi. Babamın amcaoğluydu. O kadar çok benziyordu ki acaba rüyamı görüyorum diye düşündüm. Çok dikkatimi çekti. Ondandır Almatı'ya döndük. Nazarbayev'le görüşmemiz vardı. O gün Yeltsin iktidara geldi. Bu olay üzerine Nazarbayev, uçakla Moskova'ya gidince bizim görüşme de iptal oldu. Daha sonraları başka münasebetlerle Nazarbayev'le görüştük.

ELMALI'DAN ALMATI'YA GÖNÜL KÖPRÜSÜ

Kazakçada nispet eki -tı şeklindedir. Mesela Alma, Alma-tı. Çünkü bu Almatı dediğimiz yerin dağlarında Alma/Elma ağaçları var. Ne hikmetse oralarda bazı dağlarda meyve ağaçlarından oluşan ormanlar var. Oralarda elma ağaçları olduğu için 'Almatı' yani 'Elmalı' demişler. Kazakçadaki -tı ekinde dolayı böyle olmuş. Mesela Kazakçada İstanbul'un nispetini yapmak istersen 'İstanbultı' demek gerekiyor. Muğla-Muğlatı, Bursa-Bursatı. Yani bizim Türkçedeki -lı/lu ekimiz gibi oluyor. Oranın da elması çok olduğu için Almatı denmiş. Hâlâ daha o bölgede çok güzel elma yetişir. Ben oraya gittikten sonra anladım ki Anadolu'da yaşayan insanların büyük bir kısmı Kazakistan'dan gelmiştir. Örf ve adetler çok benziyor. Ders verdiğim üniversitenin rektörü vardı, benim vefat eden bir amcama benziyordu. Bir insan başka bir insana ancak bu kadar benzer. Bu yakınlıklar bende aslımızın oradan geldiğine dair bir his uyandırdı. İnsan, duygusal bir yakınlık da kuruyor. Fethiye'ye gidip bakıyorum sonra Almatı'ya gidip bakıyorum. İnsanlar çok benziyor birbirlerine. Dil de birbirine çok benziyor. Bizdeki birçok kelime Kazakçada da aynıdır.

Almatı'da, vaktiyle Tatarların yaptırdığı eski küçük bir cami vardı. Camideki küçük bir odada Kazakistan Müftülüğü bulunuyordu. Müftü, görüşmemizde bize dert yandı. Caminin önünde bayağı büyük bir arsa vardı. Orada bir cami yaptırmak istiyorlarmış, maddi imkânsızlıktan yapamamışlar. Bağımsızlıklarını

kazanmalarının üzerinden 1–1,5 sene ancak geçmişti zaten. Ama insanlarda dini meselelere karşı bir arzu vardı. Konuşmada söz vermedim ama ilgilenmeye çalışalım dedim.

Mehmet Saray Bey’le resmi davet üzerine gittiğimiz Kazakistan’dan bir hafta sonra Türkiye’ye döndük. Vakıfta bu seyahatle ilgili bir toplantı yaptık. Cami meselesini anlatınca, toplantıya katılan zengin işadamları yapılacak caminin masraflarını üstlenmeye karar verdi. Hakkı Yüksel’inde içinde bulunduğu beş altı kişilik bir komite kurup para topladılar. Benim bu caminin yapımıyla ilgilenmemi istediler ama fakülte ve vakıftaki yoğunluğumdan dolayı kabul etmedim. Bir süre çalıştıktan sonra başka bir kimse bulamayınca “Bu teşebbüsün sebebi sensin. Ya işlerle ilgilenecek bir adam bul ya da kendin bu işe el at” dediler. Nereden öğrendilerse profesörlerin maaşlı izinli olarak senede 3 ay ders vermek üzere başka bir ülkeye gidebileceklerini öğrenmişler. Ben de bilmiyordum, gerçekten öyle bir şey varmış. Mecburen kabul ettik. Zaten yaz tatiliydi, üstüne 3 ay da izin alınca maksat hasıl oldu. Alem Tiller (Dünya Dilleri) Üniversitesi ders vermem için resmi olarak talepte bulundu. Bir sömestr ders vermem için maaşlı izin verdiler. Bu vesileyle bu caminin yapım işini de üstlenmiş olduk.

Bu iş belli olunca ben ayarlamaları yapmak için önce Kazakistan’a gitmiştim. Rektörle görüştük, onun teklifi de kabul edilince ben 6 sene birer sömestr ders verdim. İlk iki yıl dersleri tercümanla yapıyorduk, sonra ben biraz Rusça öğrendim. Dört sene de tercümansız verdim dersleri. “Dinler Tarihi ve İslâm” adında bir ders veriyordum. Rektör dersin programını da benim yazmamı istedi. Dersleri üçüncü sınıf talebelerine veriyorduk, mecburi dersti. Ben bu ders için önce Türkçe olarak kitabını yazdım. Sonra Rusçaya tercüme yapıldı. Bu dersler vesileyle Almatı’daki büyük caminin yapımına başladık. Buradan 16 kişilik bir heyet olarak temel atma merasimine gittik. Altı tane mühendis tarafından yapılmış bir proje vardı zaten. Bunlardan biri kontrol mühendisi olarak emrime verildi, onunla çalıştık. Bir taraftan ders verdik bir taraftan caminin yapımına devam ettik. Beş bin kişilik

bir cami ama Cuma günleri en az 20 bin kişi namaz kılıyor. Biz oraya Tayyar Altıkulaç'ı davet ettik. Tayyar Bey gençlerin paltosunu yere serip namaz kıldıklarını görünce heyecandan ağladı. Tayyar Bey o günden sonra bize destek olmaya başladı. Biz bu caminin inşaatına başlayınca Kazakistan'ın her tarafından gelip bizden cami yapmamızı istediler. Ben Almatı'dan başka beş yerde daha cami yaptırdım. Almatı'da bir tane büyük, diğer şehirlerde de beş tane normal cami yaptık ve hâlâ bu camilerde ibadet ediliyor. Bunların bazılarında minare de kubbe de var. İki tanesinde kubbe yok minare var.

Ben üniversitede ders verirken orada "Arap Dili ve Medeniyeti" adında bir bölüm açtık. Rektör bize üniversitenin bitişiğinde bir yer tahsis etti. Üç derslikli, mutfağı, tuvaleti olan bir yerdi. Orayı o günün parasıyla on beş bin dolara tamir ettirdim, çok güzel bir yer oldu. Orası şu an çalışmaya devam ediyor, çok da güzel talebe yetiştiriyor. Kazaklar çok kabiliyetli insanlar, her şeyi çabuk öğreniyorlar.

Kazakistan'da Allah'ın lütfuyla altı camii yaptırmak nasib oldu.

1. Almatı Merkez Camii: Kazakistan'ın en büyük camisidir. Cami beşbin kişiliktir, ama büyük bahçe ve müstemilatında yaklaşık olarak yirmibin kişi bir araya gelerek Cuma namazı lılar.
2. Esik Camii: Esik Almatı'nın bir ilçesidir. Buraya yaptırdığımız camii Esik Camii olarak bilinmektedir.
3. Türgen Camii: Almatı'ya 50 km mesafede bulunan bir kasabada yaptırılan Camiidir.
4. Karakemer Camii: Almatı'ya 60 km mesafede bulunan bir kasabada yapımı tamamlanan Camiidir.
5. Uzunağaç Camii: Uzunağaç ilçesi Almatı'ya bağlı olup Almatı-Bişkek karayolu üzerindeki bir yerleşim yeridir.
6. Kızılorda vilayetine bağlı Gazali kasabasındaki camii. Dede Korkut'un kabri de bu kasabaya yakın bir yerde bulunmaktadır.

KAZAKİSTAN'DA ÜNİVERSİTE AÇMAYA KARAR VERİYORUZ

1997 yılında bir vakıf kurup faaliyetleri vakfa devretmeyi düşündük. Orta Asya Medeniyeti Vakfı'nı kurduk. İki Kazak üç Türk vatandaşıydı kurucuları. Bir üniversite kurmaya karar verdik ve 2000 yılında fiilen inşaaata başladık. Üç yüz elli bin dolara on dönümlük bir yer aldık. İçinde iki katlı bir bina vardı. Bir Rus mühendis bizim için üçüncü katın projesini yaptı. Toplam altı bin beş yüz metrekare kapalı alan oldu. Konferans salonu ve kütüphane ilavesi yapıldı. İlave kat yapıldığı için zelzele etüdü yapıldı. Yirmi bin dolara mal oldu bu projeler. Resmi makamlar tamamen ticari bir gözle bakıyorlardı. Bir firma zelzele için yapılacak güçlendirmeyi altmış bin dolara yaptı. O zaman şimdiki kadar tecrübemiz yoktu. Binaya yapılacak bir kat ilavesi ve tadilatları için teklifler aldık firmalardan. Bir firma bir milyon üç yüz bin dolar teklif verdi. Bir diğer firma bir milyon yüz bin dolar teklif verdi. Diğer dokuz yüz bin dolar teklif verdi. Bir Türk firması da yedi yüz bin dolar teklif verdi. Biz en düşük teklifi verdiği için Türk firmasına işi verdik ama yanlış yaptık. Çünkü en sağlam firma en yüksek teklifi veren firmaydı. Gerçi bizim işte aynı paraya mal oldu ama ayrı mesele. Yanlış işler yaptığı için müteahhitle anlaşamadık. Ucuz olduğu için o da hile yapmak zorunda. Farkına vardık ama geç oldu. 2002 yılında inşaatı tamamlayabildik.

Sonra lisans müracaatı yaptık. Kazakistan Milli Eğitim Bakanlığı o yıllarda yeni üniversite kurma projelerini durdurmuştu. Çünkü on altı milyon nüfuslu Kazakistan'da yüz yetmiş tane üniversite vardı. O zamanlar Kazakistan'daki Yabancı Diller Enstitüsü adındaki bir müessese satılıyordu, onu aldık. Orada enstitü ile üniversite aynı kabul ediliyordu. Buranın da lisansı vardı. Zamanla üniversite haline dönüştürdük. İsmi "Oku Üniversitesi" koymayı planlıyorduk ama olmadı. Bu ismin olmayışı da aslında iyi oldu. Çünkü 'oku'nun Arapça karşılığı 'İkra'. İkra'nın Rusça'daki

karşılığı havyar. Yazılışı da okunuşu da aynı. Ülkenin resmi dili Rusça olduğu için bazıları 'Havyar Üniversitesi' olsun dediler. Biz de Yabancı Diller Üniversitesi adını koruduk.

“YABANCI DİLLER ÜNİVERSİTESİ” KAZAKİSTAN'IN EN BAŞARILI ÜNİVERSİTELERİNDEN BİRİSİ OLDU

Yabancı Diller Üniversitisi sekizinci yılını tamamladı. Az talebeyle başladık, geçen sene iki bin üç yüz öğrenci vardı. Bu sene üç bin olması lâzım. Özel üniversiteydi, kâr gyesi gütmeyen vakıf üniversitesiydi. Ben üniversitenin gelirinden faydalanmam, ancak orada çalışıyor, ders veriyor olmam lâzım. Rektörün dediğine göre bizim üniversite Kazakistan'daki bütün üniversiteler sıralamasında onuncu sırada. Binamız da ders araç gereçlerimiz de modern. Kazakistan'ın birçok üniversitelerinde bu yok. Beş farklı fakülte var üniversitede, büyük bir üniversite şimdi. Beş fakültenin biri İlahiyat Fakültesi. Her sene fakülteye talep artıyor. Mevcut bina yetmiyor. Yeni yurt ve dersane binaları yapıyoruz, bir sürü ekonomik problemimiz var. Çünkü yeni yapılan binanın toplam yedi bin metrekare kapalı alanı var. Yarı yurt yarı dersane. Şu anki binada yemekhane yok. Yeni binada gerektiğinde bin kişiye yemek çıkartacak bir mutfak yapıyoruz. Spor salonları, mescit, kütüphane, yemekhane yapıyoruz. Yurt ve sekiz yüz öğrencinin aynı anda okuyabileceği dersaneler olacak. Beş katta kırk dersane olacak. İki yüzden fazla hoca görev yapıyor. Ayrıca diğer işleri yapan çalışanlar da var. Genişlememiz lâzım, onun için de para gerekiyor. Yeni yapacağımız ikinci binayla birlikte toplam yirmi bin metrekare kapalı alanımız olacak. Şimdi bir kampüse ihtiyacımız var, bir sponsor bulabilirsek yapacağız. Üniversitenin Kazakistan'daki geleceği parlak. Rektör Sabri Hizmetli Bey de başarılı bir arkadaş. İyi yönetilirse Kazakistan'ın önde gelen üniversitelerinden biri olabilir. Bizim üniversitemiz uluslararası bir üniversitedir. Su anda üniversitemizde 14 devletten öğrenci var.

Kazakistan'da gayrimenkul çok değerlidir. Şimdi bizim binalar arsasıyla birlikte nereden baksanız 20–30 milyon dolar değerindedir. Devlet diğer üniversitelerle birleşmemizi istiyor. Biz kesin bir dille reddediyoruz. Yani ya tek başımıza devam ederiz ya da bizi kapatırsınız diyoruz. Çünkü başka üniversiteyle birleşince adamlar yönetime giriyor. Satın alabilsek olur ama birçok üniversite zaten tabela üniversitesi. Kazakistan'da devlet, üniversite sayısını azaltmak istiyor. Bunun için üç binden az öğrenci sayısı olan üniversitelerin kapatılması gündemde.

SON SÖZ

Bu hatıratı tamamlarken henüz hayatta olmam sebebiyle benimle bağlantılı olan olaylar burada bitmiyor. Şimdiye kadar yaşadıklarımın anlattığım bu hatırat hiç şüphesiz her şeyi konu edinmemektedir. Bu hatıratın yer alması gereken bazı konuları zamanla hatırlıyorum. Mesela İslami İlimler Araştırma Vakfının düzenlediği uluslar arası tartışmalı ilmi toplantıların ayrıntılı bir şekilde yazılması gerekir.

Bu hatıratın birçok olay geçiyor. Bu olaylar bağlamında birçok kişiden bahsediyoruz. Eğer anlattıklarımızda yanlış veya eksik aktardığımız ve değerlendirdiğimiz bir şey varsa bunu tespit edenlerden istihdamı doğru bildiklerini bize bildirmeleridir. Zira benim anlattığım olaylar 60-70 sene sonra hatıratımda kalanlardan aktardığım bilgilere dayanmaktadır. Yaşadığım olayları zamanı ve mekânıyla kayıt altına alma gibi bir özelliğim olmadığı için tamamen zihnimde kalanları aktarmakla yetindim.

Bir diğer husus da şudur ki ben zaman zaman bazı meseleler ve konular hakkındaki görüşlerimi sözlü veya yazılı olarak dile getirdim. Bu konularda da farklı düşüncede olanlar mutlaka olacaktır. Bu durumda beni tenkit etmelerini ve kendi görüşlerini bana bildirmelerini bekliyorum.

Bana göre ilmin sonu yoktur...

BAŞKALARININ GÖZÜYLE ALİ ÖZEK

Prof. Dr. Hayreddin Karaman (*Öğrencisi, Emekli Öğretim Üyesi*)

Tek parti döneminde ilköğretimden üniversiteye kadar eğitim ve öğretim kurumlarının tamamında din eğitim ve öğretimi kaldırılmış, okul dışında da ilkokulu bitirmemiş çocuklar için dinlerini öğrenecek bir merci bırakılmamıştı. Bu dönemde hafız ve hoca olmak isteyenler ya kaçak okuyacaklar, ya hafızlık için ilkokulu bitirecek ve sonra Kur'an kursuna gidecekler yahut da yine kaçak olarak yurt dışına çıkacaklardı.

Ali Özek Hoca'nın hafızlığı hangi şartlarda yaptığım bilmiyorum, ama din alimi olmak için el-Ezher'de okumak üzere Mısır'a gittiğini biliyorum.

Türkiye'ye geldikten sonra onu ilk defa İstanbul Y. İslam Enstitüsü'nde gördüm ve tanıdım. Bize de bir yıl Belâgat dersine geldi.

Biz mezun olup İstanbul İmam Hatip Okulu'na öğretmen olarak tayin edildiğimizde Hoca, Fatih'te, Çarşamba semtinde bir evde oturuyordu ve yeni evlenmişti. O eve birkaç kere gidip kendisini ziyaret ettik ve bazı konularda fikrini aldık; yani istişarede bulunduk.

İmam Hatip Okulu'nda iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra İstanbul Y. İslam Enstitüsüne asistan olunca Hoca ile daha çok görüşme ve konuşma imkanı hasıl oldu.

Ali Özek Hoca'nın bana göre dikkat çekici ve başarılı yönü "teşebbüs, takip ve iş bitirme" ile ilgilidir. Bir işte son sözü o söylüyorsa, inşiyatif onun elinde ise o işin sonuçlanacağına mutlak nazarıyla bakabilirsiniz. İlmi araştırma ve kendisinin başkan olmadığı kolektif çalışmanın onun mizacına pek uygun düşmediği kanaatindeyim.

İSAV onun Başkanlığında gelişmiş, birçok başarılı çalışmaya imza atmıştır.

İlahiyat Camii için şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Eğer onu Ali Özek Hoca üslenmemiş olsaydı ya hiç teşebbüs edilmez, ya yıllarca sürüncemede kalır, yahut da daha küçük bir cami olarak gerçekleşirdi.

Yüksek İslam Enstitüsü'ne müdür olduğu süre içinde eğitim ve öğretim alanında önemli gelişmeler kaydedilemedi; ama bunun kusuru ona ait değil, her şeye hakim olan Din Eğitimi genel Müdürlüğüne aittir. Bu süre içinde birgün makamına gidip kendisi ile uzunca bir konuşma yapmış, eğitim ve öğretim konusundaki aksaklıkları dile getirmiş, biraz da şikayette (buna tenkit de diyebiliriz) bulunmuştum. Cevabi konuşmasındaki şu cümle hala hatırdadır: “Ben de bu dediklerini yapamayacağımı anladığım için hiç değilse bir cami yapayım dedim ve onu yapmaya çalışıyorum.”

Bazı hatıralar:

Akademi bahanesiyle Enstitü öğrencilerinin boykot yaptıkları günlerde asistanlık imtihanları yapıyorduk. Boykotçular önce buna bir şey demedikleri halde imtihan günü karşı çıktılar, dışarıdan (talebe olmayan) bazı yardımcıları da davet ederek imtihanı engellemeye kalkıştılar. İmtihan için gelmiş olan adayları okul bahçesine sokmuyorlardı. İdare binasının kapısını tutmuş olan birkaç hayta da hocaların girmesini engellemeye çalışıyorlardı. Ali Özek Hoca'yı da engellemeye çalışınca Hoca, elebaşına bir Bayrampaşa yumruğu vurarak içeri girmiş, başka hocaların da girmesini sağlamıştı.

İSAV'ın yararlı faaliyetleri cümlesinden olmak üzere Şifilikle ilgili, uluslar arası bir sempozyum yapma kararı almışlardı. Bu maksatla Hoca, aralarında benim de bulunduğum 15 kadar akademisyeni davet etmiş, kiraladığı bir otobüsle İran'da bir inceleme gezisi yapmıştık. İnsanları iyi anlamak ve tanımak için yapılacak şeylerden birinin de yolculuk olduğu söylenir. Bu yolculukta Ali Özek Hoca'nın birçok güzel hasletinin bulunduğunu tecrübe ile anlamış olduk. Gerçi bir ara Prof. Dr. Abdulkadir Şener ile kavga edecek hale geldiler, ama Allah için gerginliğe sebep Hoca değil,

olay, karşı tarafın sabır taşını bile çatlatacak davranışları yüzünden olmuştu,

İran seyahatinde Hoca, muhtemelen öğrenmek, işin mahiyetine muttali olmak için müt'a nikahı konusu ile ilgilenmiş ve bunu yapan bir büroya (Defterhâne-i Kevser), Farsçası iyi olan Prof. Dr. Musa Kazım Yılmaz ile birlikte gidip bilgi almış. Seyahat arkadaşları konuyu saptırarak Hoca'ya takılmış, “Yoksa mütâ nikahı mı yapacaktınız” kabilinden tatlı sataşmalar olmuştu. Sempozyum İstanbul Tarabya Otelinde yapıldı, aksaksız bir organizasyon ve verimli bir ilmi toplantı gerçekleşti; kitabı da yayımlandı.

Ali Özek Hoca ile iki adet müşterek çalışmamız da oldu: Zekat ve Meal.

Dili ve içeriği bakımından halkın ve özellikle iş ve ticaret adamlarının ihtiyaçlarını karşılayacak bir Zekat kitabı hazırlayıp neşretmeye karar vermişlerdi ve bunun da mümkün olan en kısa zamanda olmasını istiyorlardı. Konuyu bana açtılar, ben de gerekli ilaveleri yaparak Kardâvî'nin Fıkhü'z-zekât'ını özetleyelim” dedim. Hoca dahil, yeteri kadar arkadaşla konuları paylaştık ve kısa zamanda işi bitirip teslim ettik; bu kitap da Vakıf yayınları arasında çıktı.

Sanırım bir Umre ziyaretlerinde Râbitatu'l-âlemi'l-islâmî kuruluşuna gitmişler, oranın yetkilileri Hoca'ya, gerekli notları da ihtiva eden bir Türkçe Kur'an meali hazırlamasını teklif etmişler, oldukça da kısa bir süre tanımışlar. Türkiye'ye dönünce Hoca bu konuyu da bana açtı, tavsiye ettiğim arkadaşları kabul etti, kendisi dahil altı arkadaş, sureleri paylaşarak meali yaptık, süre sona erdiği için de ortak okuma yapmadan Hoca'ya teslim ettik. O da fazla inceleme yapma fırsatı bulamadan Rabıtâ'ya teslim etti. Meal basıldı, okuduğumuz zaman hayli değişikliğe ihtiyaç bulunduğunu fark ettik, başka okuyanlardan da tenkitler geldi. Bu defa Meali üçe böldük, ikişer kişiye birer üçte birlik parça verdik, okuyan diğer guruba verdi ve böylece tamamını hepimiz okumuş, tashih teklifleri hazırlamış olduk, daha sonra müştereken toplanıp teklifleri görüştük ve uygun bulunanları metne geçirdik. Daha sonraki

baskılarında azalarak da olsa düzeltme ve iyileştirme çalışmaları devam etti. Bu meal halen Türkiye Diyanet Vakfı ve Suudi Arabistan'daki yetkili kurum tarafından tükendikçe yeniden basılmaktadır.

Ali Özek Hoca'nın belki de en fazla gayret, himmet ve emek sarf ettiği işi Kazakistan'daki Üniversite olmuştur. Yükün para cihetinden olmasa da proje, takip ve gerçekleştirme cihetinden en büyüğünü Hoca taşımış ve muvaffak da olmuştur. Sadece bu eser bile Hoca'nın vizyonu, gayreti, azmi, cesareti konusunda fikir vermeye ve onu takdir ve tebrike yeterlidir.

Prof. Dr. Hamza AKTAN (*Öğrencisi, Atatürk Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi*)

Değerli hocam Prof. Dr. Ali Özek beyi 1957 yılında İzmir Kestanepazarı Camii müştemilatında faaliyet gösteren İmam Hatip ve İlahiyatta Öğrenci Yetiştirme Demeğine öğrenci olarak kaydolduğum yılda tanıdım. Ezher Üniversitesinde lisans eğitimini tamamlayarak öğretici ve idareci olarak adıgeçen öğrenci demesinde hizmete başlamıştı.

Demek yöneticileri, hocaların da telkiniyle yeni kaydolan öğrencilerden bir kısmını İmam Hatip Okuluna göndermek yerine, demek bünyesinde açılan arapça ve hafızlık kurslarında temel İslami bilgileri yoğun olarak vermek üzere demek bünyesindeki eğitim için alıkoydular. İmam Hatip Okuluna kaydettirmediler. İki senelik eğitimden sonra kültür dersleri için özel hocalar tutarak İmam Hatip Okulunun birinci devresini dışarıdan bitirme sınavlarını verdirerek zaman kaybına neden olmadan tamamlatmayı planlamışlardı. Ben de bu plan çerçevesinde Arapça kursunda alıkonan öğrencilerdendim.

Kursta kalmamız hem hoca, hem yönetici olarak bulunan hocamızla gece gündüz beraber olmamıza ve O'nu daha iyi tanıma ve O'ndan daha iyi istifade etmemize vesile oldu. Hocamız hem ilmiyle, hem olgun, halim selim kişiliğiyle öğrenciler üzerinde say-

gı telkin ediyordu. Biz hocamızdan ağırlıklı olarak Arapça dersi alıyorduk. Çok sabırlı ve hoşgörülü bir hocaydı. Kızdığını görmezdik. Öğrenciyi incitecek bir söz söylediğini duymazdık. O, bu davranışlarıyla öğreticiliği yanında bizlere olgun bir kişilik örneği de oluyordu.

Bir akşamdı. Sanıyorum yatsı sonrası bir vakitte hocamız bana saatin kaç olduğunu sordu. Yurt binasının duvarında asılı olan duvar saatine gidip baktım ve saatin kaç olduğunu söyledim. Bana “git bir daha bak” dedi. Gidip aceleyle saate baktım ve gelip saatin kaç olduğunu bu defa farklı söyledim. Bana “git tekrar bir daha bak” dedi. Bu sefer gidip dikkatle baktım. Söylediğim ilk iki vakit gerçekten yanlıştı. Gelip saatin kaç olduğunu bu defa doğru olarak söyledim. Gülümseyerek “Tamam şimdi doğru” dedi. Acelecilik ve dikkatsizliğimi yüzüme vuran bir söz söylemedi. Mahcubiyetim bana yetmişti. Engelleri ve zorlukları aşmada takdire şayan azim ve kararlılık gösteriyordu. Ezher’de Lisans düzeyinde eğitimini tamamlamış olmasına rağmen aldığı bu eğitim Türkiye’de ortaokul öğrenimine dahi denk sayılmamıştı. Bu haksızlık O’nun moralini bozmadı. Kimseye küsmedi. Önce ortaokul ve lise sınavlarını verdi. Bilahare İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine lisans kaydını yaptırdı. Bu nedenle hocamız İzmir’den ayrıldı. Biz de İzmir’de 1964 yılında İmam Hatip Okulunun ikinci devresini bitirip İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde yüksek öğrenime başladığımızda Ali Özek hocamızla bu defa İstanbul’da tekrar beraber olma imkânına kavuştuk.

Hocamız İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde lisans eğitimini tamamlamıştı. Eğitim ve öğretim hizmetine artık İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Arap Dili ve Edebiyatı Öğretmeni sıfatıyla devam ediyordu. Ama O bu arada İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde lisansüstü eğitim alıyor, doktora çalışması yapıyordu. Enstitüde Arap Dili ve Edebiyatı öğretmenliğiyle yetinmiyor, tefsir ve hadis alanlarında hem araştırma hem ders kitabı niteliğinde kitaplar telif ediyordu. 1967 yılında basılan “Hadis Ricali” adlı eseri ders ve müracaat kitabı olarak uzun yıllar bir

boşluğu doldurmuştur. Hocamız Enstitüde 1978-1982 tarihleri arasında Enstitü müdürlüğü görevini de yürüttü. Sanırım müdürlük dönemi hocamız için sosyal faaliyetlerde bulunma, pek çok kimse ile tanışma ve çevre edinmede kendisine yeni bir alan açmış ve yeni imkânlar sunmuştu.

Hocamızın bir özelliği de ilmi meseleler müzakere edilirken, ders ennasında müzakere ve anlatım üslubuna mizah katmazdı. Mizah karıştıranlara iştirak etmez. O, gene ciddi üslubuyla konuyu ciddiyet çizgisine çekerdi. Hiçbir zaman hızlı konuşmazdı. Konuşurken de, mesele müzakere ederken de, ders anlatırken de sakin sakin, ağır ağır konuşur, böylece konunun anlaşılmasını, daha iyi kavranmasını sağlardı. Hususi sohbetlerde dahi dini, ilmi ve içtimai problemler dışında bir konu üzerinde konuşmazdı. Gereksiz ve verimsiz sohbetlerle vakit harcadığına muttali olmadım. 1968 yılında Enstitü'den mezun olduktan sonra hocamızla irtibatımız ara sıra İstanbul'a geldikçe kısa görüşmeler şeklinde devam etti. Öğrencilerinin başarısı O'nu mutlu ederdi. Her görüşmemizde kendisinde bana karşı bir taraftan hocalık şefkatini, diğer taraftan meslektaş ve arkadaş samimiyetini, vefalı bir dost davranışım gördüm. Enstitü hocalığıyla birlikte, muhtemelen enstitü müdürlüğü dönemiyle başlamış olduğunu düşündüğüm hocamızın bir başka yönüne muttali olduk. İlim ve irfana hizmet edecek vakıf ve demekler gibi kurumların kurulmalarında ve işletilmelerinde aktif roller üstleniyordu. Daha İzmir yıllarında müşahede ettiğimiz azim ve sebatı bu defa sadece ülke çapında değil ülke sınırlarını aşan bir boyutta ilim ve irfana hizmet alanında kendini gösteriyordu. Söz konusu faaliyetleri yürütebilmek için mali imkânlarıyla, ilmiyle, mesaisiyle hizmete katılabilecek kimseleri teşhis ediyor, sempatik ilişkilerle, birebir temaslarla onları hizmetin içinde yer almaya ikna ediyordu. Pek çok kişinin uzak bir hayal olarak gördüğü hizmetleri O gerçekleştiriyordu. Bu yolda pek çok kişinin göze alamayacağı feragat ve fedakârlığı gösteriyordu. Pek çok kişinin herhangi bir işe girişim aşamasında mevcut olan heves ve heyecanı zamanla aşındığı halde, geçen zaman ne olursa olsun Ali Özek hocanın sabrı, azim ve kararlılığı eksilmeden devam ediyordu.

Yıllardır başkanlığını yaptığı İstanbul'daki İslam Araştırmaları Vakfı (İSAV) imkânlarını kullanarak imanî, amelî, iktisadi ve sosyal alanlarda tertiplelediği ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılarla problem olarak görülen konular üzerinde araştırmalar yapılmasına vesile olmaktadır. Yapılan her toplantı sonunda sunulan tebliğler ve müzakereler çerçevesinde yapılan tartışmalar kitap halinde basılmakta, böylelikle ülkemiz irfanına kalıcı bir katkı sağlamaktadır.

Bu arada iptida tasavvur edilmesi ve planlanmasından itibaren Almaatı'da Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi'nin kurulmasında ve işleyişindeki öncülüğü ve emeği takdire şayandır. Adeta bir ayağı İstanbul'da, bir ayağı Almaatı'da, İlahi rızayı tahsil için hizmet yolunda koşmaya devam etmektedir. Hocamız, ülkemiz insanı ve İslam âlemi için misilsiz hizmetler üreten milletimizin müstesna evlatlarından biridir. Kendisine sağlık ve afiyetler, ilahi rızaya vesile olacak hizmetlerinin devamı için uzun ömürlere niyaz ediyoruz.

Prof. Dr. Fahrettin ATAR (*Öğrencisi, Marmara Ünv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi*)

İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü son sınıf öğrencisi iken Prof. Dr. Ali Özek Bey bizim Arapça hocalığımızı yaptı. Örnek ve mütevazı bir öğretim üyesi idi. Kendilerinden Arap Dili ve Edebiyatı alanında son derece yararlandık.

Enstitü'den mezun olup İslâm Hukuku alanında doktora çalışmalarına başladıktan sonra, kurucuları arasında Prof. Dr. Ali Özek Bey'in de yer aldığı İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'na gitmeye başladım ve orada üç arkadaşla birlikte rahmetli Bekir Sadak Bey'den Abdulvahhâb Hallâf'ın İlmu usûli'l-fikh adlı eserini okudum. Bu derste fıkıh usulü hakkında pek çok bilgi öğrendim, fıkıh usulünü kavradım. Bu vesile ile Bekir Sadak hocamı da rahmetle ve saygı ile yâdediyorum, kendilerine Allah'tan rahmet diliyorum.

Bu ders vesilesiyle İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'na gidip gelir-

ken Prof. Dr. Ali Özek Bey'in Vakıftaki aşk ve şevkle yaptığı hizmetlere şahit olur, kendilerini takdir ederdim. İslâmî İlimler Araştırma Vakfı tarafından 150 kadar ulusal ve uluslararası bilimsel toplantı yapıldı ve bu toplantılarda sunulan tebliğler kitap haline getirip yayınlandı. Bu toplantıların gerçekleşmesinde Prof. Dr. Ali Özek Bey'in gayret ve hizmetlerinin büyük olduğunu söyleyebiliriz.

Prof. Dr. Ali Özek Bey ile birlikte Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde meslektaş olarak çalışma imkânına sahip oldum. Hocamızın meslektaşlarıyla çok uyumlu çalıştığına şahit oldum. Prof. Dr. Ali Özek Bey'in Yüksek İslâm Enstitüsü'nde müdürlük ve İlahiyat Vakfında da Başkanlık görevlerinde bulunduğunu biliyoruz. Müdürlük ve Vakıf Başkanlığı esnasında yaptığı hizmetlerden hâlen övgüyle bahsedilmektedir.

Hocamız Prof. Dr. Ali Özek Bey'in yurt dışında yaptığı yönetsel ve bilimsel hizmetler de her türlü takdirin üstündedir. Kazakistan'da bir üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapan bir dostum, Prof. Dr. Ali Özek Bey'in oradaki hizmetlerinden övgüyle bahsetti ve “ *Ali ÖZEK Bey Kazakistan'da heykeli dikilecek bir insandır*” sözleriyle onu en güzel bir şekilde tavsif etti.

Prof. Dr. Ali Özek Bey Hocamızın meziyetleri ve hizmetleri saymakla bitmez. Kendilerini Başarılı hizmetlerinden dolayı tebrik ediyor, zât-ı âlileri başta olmak üzere ailesine Allah'tan sağlıklı uzun ömürler diler, takdir ve şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr. Sadrettin GÜMÜŞ (Öğrencisi, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi)

Onu ilk defa 1976 yılında İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü 4.sınıf öğrencisi iken tanıdım. O yıllarda Ali Özek Bey bu okulda Arap dili ve edebiyatı Öğretim Üyesi idi. 1976 yılında Arapça metin dersinde, kendisinin derlemiş olduğu “en- Nusûsu'l-edebiyeye” adındaki kitabını ondan okumaya başladık; Hocanın Arap , dili ve edebiyatına hakimiyeti, bu alandaki geniş kültürü ve bunu gerek ders gerekse sohbet şeklinde bizlere aktarması Arap dili ve edebi-

yatını bize sevdirdi. Cahiliye döneminde Nabiğa'nın şairler arasındaki müsabakada hakemliğini, muallaka şairlerini, siyasilerin ve kabile reislerinin hitabetteki kudretlerini, şairlerle hükümdarlar arasındaki münasebetleri ve daha birçok edebî faaliyetleri ondan heyecanla dinleyerek Arap edebiyatına karşı sevgimiz yoğunlaştı. Ancak bir süre sonra hocamız rahatsızlandı ve iki ay süre ile tedavi oldu. Bu süre zarfında bu dersi asistanı şimdi Prof. Dr. Olan Erol Ayyıldız okuttu. Böylece eğitim-öğretim yılı sona erdi, biz de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nden mezun olduk.

Ali Özek Bey bir taraftan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'ndeki derslerini okutmaya devam ederken diğer taraftan da hafta sonlarında Fatih Camii Kütüphane binasında Zemahşeri'nin (V.H.538) el-Keşşâf adındaki meşhur tefsirini, hadisten' de Buhari'nin Sahih'ni okutuyordu. Ben 1976 yılında mezun olduktan sonra hocamın birkaç yıl önce başlayıp devam ettiği bu derslerine de katıldım. Bu derslerde Hoca ve talebe olarak birbirimizi daha iyi tanıma imkanı bulduk.

1977 de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde Arap Dili ve Edebiyatı alanında Ali Özek Bey'in asistanı oldum. Bundan sonra hem okuldaki hem de Fatihteki derslerine katıldım. Hoca dersleri zaman zaman kendi yönetiminde talebelere takrir ettirirdi. Olgun, sabırlı ve tenkitlere karşı son derece tahammüllü idi. Nitekim kendisini tenkit konusunda bize her türlü yetkiyi vermişti. Derslerde kendisine yapılan itirazlardan hoşlanır, tenkitlerden dolayı kızgınlık veya rahatsızlık belirtisi göstermez, tam tersine hoşlandığını söyler ve derslerin böyle olması gerektiğini ifade ederdi. Fatihteki derslerine benden başka o tarihte İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde asistan olan Halit Zevalsiz (şimdi Yrd. Doç. Dr.), Ahmet Turan Arslan (şimdi Prof. Dr.), İsmail Lütfli Çakan (şimdi Prof. Dr.), Hamdi Aktaş (şimdi emekli Öğ. Görevlisi) ve daha başka birçok akademisyen ve ilim erbabı kimseler katılırlardı. Kendisi bulunmadığı zamanlarda tefsir dersini okutmak üzere beni veya Halit Zevalsiz'ı görevlendirirdi. Nitekim yurt dışında bulunduğu yıllarda bu dersi talebeleri olan bizler devam ettirmişizdir.

Hocamız 1978 yılında İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Müdürlüğüne seçildi ve 4 sene bu görevi yürüttü. Bu dönemde İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Vakfı'nın da Başkanıydı. Ayrıca İslamî İlimler Araştırma Vakfı'nın Başkanlığını da yürütüyordu. Böylece Hoca resmî ve fahrî öğretim üyeliğinin dışında üç kurumun da birinci derecede yöneticiliğini yapıyordu. Hocanın bu derece yoğun olması bizim gibi talebeleri açısından dezavantaj olmakla birlikte (zira hocam ile görüşebilmek için bazen kapısında saatlerce beklediğim olmuştur) topluma büyük hizmetleri oldu. İlahiyat Fakültesi Camii'ni bu dönemde yaptırdı. İslâmî İlimler Araştırma Vakfı'ndaki İlmî toplantılara ve seri sempozyumlara bu dönemde başlandı.

Başladığı işi bitirmeden bırakmayan bir azim ve iradeye sahip olan hocamız Zemahşeri'nin adı geçen tefsirini 30 sene okutmuş ve bitirmiştir. Yurt dışında bulunduğu zamanlarda bazı bölümlerini bizim gibi talebeleri okutmuşsa da genel anlamda tefsiri bizzat kendisi okutmuştur. Diğer işleri de böyledir.

Ali Özek Bey, ilmin cemâl, değil, ferdî olduğuna inanmış bir ilim adamı olmakla birlikte hayatı boyunca kendini sosyal hizmetlere vakfettiği için müşterek çalışmaya alıştı. Dolayısıyla gerek Kur'an-ı Kerim tercümesini, gerekse "Hadislerle Ahlakî Davranışlar" adındaki kitabın telifini heyet halinde yapmış ve her iki heyete başkanlık etmiştir. Uzun yıllardan beri başkanlığını yaptığı vakfın tertip etmiş olduğu seri sempozyumlar da heyet çalışmalarıdır. Kendisi bu sempozyumlarda çok defa ya oturum başkanı veya tebliğ sahibi yahut müzakereci olmuştur.

Hocaların hocası olarak bilinen Ali Özek Bey Türkiye'de birçok akademisyen, müftü, vaiz ve benzeri din görevlisi yetiştirdi. Talebelerinin yetişmesi için elinden gelen her türlü maddî ve manevî yardımı esirgemedi. Yönettiği vakıflar vasıtasıyla talebelere burs temin etmiş ve ihtiyaçlarını karşılamıştır. Açtığı kurslar ve okuttuğu derslerle de onların ilim alanındaki ihtiyaçlarını karşılamış, bu alanda gelişmelerini sağlamıştır. Kendisi Fatih'te oturuyordu. Bu muhitte oturan talebelerini (beni, Halit Zevalsız'ı ve

Hamdi Aktaş'ı) çok zaman arabasına alır, okula götürür getirirdi. Sadece talebeler için değil, gerek M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı gerekse İSAV vasıtasıyla halk için de Arapça kursları açarak yüzlerce hatta binlerce insanın Arapça öğrenmesini sağlamıştır.

Hocamızın bir diğer özelliği de cesaretidir. Yeri geldiğinde cesurca karar alıp uygulamaya koymada tereddüt etmezdi. Mesela müdürlüğü döneminde -bir sene- ihtiyacı esas alarak Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün tespit ettiği kontenjan miktarının iki katı öğrenciyi cesurca okula almıştır. Genel Müdürlüğü'nün olumsuz tepkisi karşısında kendisi hakkında soruşturma açılmasını istemiş, fakat herhangi bir soruşturma açılmamıştır; sonuçta aldığı talebeler yüksek okul mezunu olmuşlardır.

İnsanlara güven telkin eden şahsiyete sahiptir. Onun bu şahsiyeti hayırseverler nezdinde etkili olduğu için hizmetlerinde kolaylık sağlamış ve başarılı olmasında büyük rol oynamıştır. Mesela -bütün imkânsızlıklara rağmen- İlahiyat Fakültesi Camii'nin inşası onun gayreti ve hayırseverler nezdindeki itibarı sayesinde gerçekleşmiştir. 17 Ağustos 1979 yılında caminin temeli atılırken -bildiğim kadarıyla- Vakfın, o günün parasıyla, sadece 20 lirası vardı ve caminin temelleri bu 20 lira ile atıldı. Fakat inşaat hızla devam etti ve bitirildi. Hoca'nın hayır sahiplerine telefon edip caminin inşaatı için ihtiyacı olan para miktarını sadece bildirmesi yeterli oluyordu. Mesela bir hayır sahibine telefon edip o günün parasıyla 200 milyon lira göndermesini istediğine şahit oldum, sonra da bu paranın geldiğini öğrendim.

Hocamız, yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da büyük bir itibar sahibidir. Özellikle Arap ülkelerinde itibarı yüksektir. Bunu bizzat 1992 yılında Suudi Arabistan'da beraber bulunduğumuz sırada müşahade ettim. Heyet halinde tercüme ettiğimiz Kur'an-ı Kerim meâli, Suud Kralı Fehd'in kurmuş olduğu Mushaf Basım Kompleksi'nde benim kontrolümde basılacaktı. Bunun için ben önceden gitmiştim, Medine'de bulunuyordum. Bu konuda bazı problemler çıktı, ben bu problemlerin çözümü için bayağı sıkıntı çektim. Birkaç gün sonra hocamız da Medine'ye geldi ve problem-

leri kolaylıkla halletti. Kur'an mealinin basımı hakkında Medine îslâm Üniversitesindeki ilgili ilim adamlarıyla bir toplantı tertip edildi. Toplantıda hocamıza büyük ilgi ve alaka gösterdiklerini müşahede ettim. Mısır'dan Türkiye'ye gelen ilim adamlarının da ona karşı aynı ilgiyi gösterdiklerini gördüm.

İslam dünyasının geri kalmışlığına üzüldür, bu durumdan kurtulmanın yollarını araştırırdı. Bu durum onun tüm faaliyetlerinde gözükmetedir. Derslerinde, özel veya genel sohbetlerinde hep bu problemleri dile getirir, müzakere eder ve bu durumdan kurtuluş yollarını göstermeye çalışırdı. Bilhassa son zamanlarda Müslümanlar arasındaki sevgi eksikliğine vurgu yaptığını, bunun giderilmesi ve aralarındaki muhabbetin geliştirilmesi için gayret gösterdiğini müşahede ettim.

Ali Özek Bey gönül ehli bir ilim adamıdır. Onun kerametini şöyle müşahede ettim. 1992 yılında Bölüm Başkanı yardımcılığına atanmışım, rüyamda bana , “Senin bu görevin kısa sürecek” dedi. Gerçekten de bir ay sonra Bölüm Başkanı istifa etti, böylece ben de yardımcılık görevinden ayrılmış oldum. Kendisine Yüce Allah'tan hayırlı ve uzun ömür dilekleriyle birlikte en derin hürmetlerimi sunarım.

Prof. Dr. Sabri HİZMETLİ (*Yabancı Diller ve Mesleki Karriyer Üniversitesi Rektörü*)

İlim ve hizmet adamı Ali Özek'i anmak, onun bize bıraktığı mirası, yaptığı hizmetleri anlamak demektir. Onunla birlikte uzun yıllar beraber olan birisi değilim ama, 6 yıldır birlikte çalışıyorum. Hizmet anlayışı ve aşkına yakından tanık olmamın yanında, asırlar önce atalarının göçüp gittiği yurdunun, yani bugünkü Kazakistan'ın, ata babalarımızın ahfadı olan Kazak halkının manevi kalkınmasına katkıda bulunma mücadelesini bizzat müşahade ettim.

Kazakistan'da yaşayanlar ile ata yurdu ziyaret edenler Ali Özek'in talim ve terbiye, ilim ve irfan, kültür ve maneviyat alanla-

rındaki eserlerini açıkça görebilirler. Almatı'da ve Kızılorda'da yükselen camii minareleri, Almalı ilçesindeki eğitim- öğretim kurumlarınun yüzyıllarca genç kuşaklarca' anılmasını sağlayacaktır diye düşünüyorum.

Ata yurdu ve onun sakinlerini samimiyetle seven Ali Özek, dost ve kardeş Kazak halkına ruhani yatırım yapmayı kendisine gaye edinerek Kazakistan'a gelip bir dizi teşebbüste bulunmuştur. İlim tahsili için Afrikaya, İslam kültür merkezlerinden Mısır'a giden Ali Hoca, inancı ve ülküsü doğrultusunda hizmet etmek için de Kazakistan'ı (ata yurt) seçmiştir.

Meslektaşları ve arkadaşlarının maddi ve manevi destekleri sayesinde eserlerini bir bir hayata geçirmeye başlayan Ali Bey, önceleri mabet inşasıyla meşgul olmuştur. 80 yıl komünist-bolşevik Rusya'nın egemenliğinde yaşadıkdan sonra bağımsızlığına kavuşan ve özgür olarak milli ve manevi değerlerini yaşamak imkanına kavuşan Kazak halkının ibadet edecek yerlere camilere ihtiyacı vardı. Kazakistan'ın bağımsızlığını ilk olarak tanıyan Türkiye Cumhuriyeti'nin ata yurttaki hizmet adamı anlayışı ile kolları sıvayan Ali Özek, 1993-2005 yılları arasında 5 caminin inşasını gerçekleştirmiştir. Yani Almatı Merkez Camii, Türgen Camii, 'Eşik Camii, Karakemer Camii, Uzun Ağaç Camii, Kızılorda/ Gazali Camii onun manevi eserlerindedir.

Ali Özek'in Kazakistan'daki eserlerinden bir ötekisi Vakıflardır. Vakıfların bu ülkedeki ilk kurucularından biri olmasının yanında o, İslam Medeniyeti Vakfı, Orta Asya Medeniyet Vakfı aracılığı ile de önemli eserler meydana getirmiştir. Kurucusu ve başkanı olduğu İslam Medeniyeti Vakfı aracılığı ile önce Abilayhan Alem Dilleri ve Uluslar arası İlişkiler Üniversitesi'nde " Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü"nü açmış, sonra " İkra-Oku Üniversitesi"ni kurmuştur. Abilayhan'daki Şarkiyat Bölümü'nde uzun yıllar Arap Dili ve Din Dersi okutmuş, çok sayıda talebe yetiştirmiştir. O, bugün de varlığını sürdüren bu Bölüm'de zengin bir kütüphane kurmuştur. Ancak, İkra-Oku Üniversitesi kağıt üzerinde kurulmuşsa da, eğitim-öğretim faaliyetinde bulunamamıştır.

Ali Özek'in Kazakistan'daki kalıcı eserlerinden bir diğeri de Orta Asya v Medeniyet Vakfı ve onun maliki olduğu “Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi” ile “Almatı Kazak- Türk Gumaniter Teknik Koleji”dir.

Almatı'da büyük şirketleri olan iş adamları Dr. Zeki Pilge, Müjdat Güler, Buğra Kavuncu ve Cihan Nam gibi iş adamlarını, Prof. Dr. Adil Ahmetov gibi Kazak meslektaşlarını yanına alarak Orta Asya Medeniyet Vakfı'ni kuran Ali B^y, hizmet alanında da değişiklik yapmıştır. Eğitim- öğretime, ilim ve kültür hizmetlerine yönelmiştir. Abilayhan Üniversitesi'ne bağlı olarak faaliyette bulunan “Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Enstitüsü”nü Vakıf adına satın almıştır.

İslam Kalkınma Bankası başta olmak üzere çeşitli kurum ve kuruluşların maddi- manevi yardımlarıyla Enstitü binasını tamir edip modern bir yapıya kavuşturan Orta Asya Medeniyet Vakfı, 2004-2005 öğretim yılından başlayarak eğitim-öğretim hayatına başlamıştır. 2005-2006 öğretim yılından itibaren idari ve akademik yönden yapılanan Enstitü, lise ve Kolej mezunları temelinde öğrenci kabul etmeye başlamıştır. 2005 yılının Aralık ayında “üniversite” adını alan kurum, 2005-2006 öğretim yılında “Almatı Gumaniter- Teknik Koleji”ni açmıştır. Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi bünyesinde açılan kolej 2006 yılında “Almatı Kazak- Türk Gumaniter Teknik Koleji” adını alarak eğitim- öğretim faaliyetlerini sürdürmüştür. Hem lise hem de ön lisans diploması veren Kolej'de 7 uzmanlık alanında 700 dolayında öğrenci okumaktadır.

Ali Özek, belirtilen hizmetleri ve eserleri sayesinde Kazak halkının büyük saygı ve takdirine mazhar olmuştur. Kazak aydınları ve yöneticileri, üniversite öğretim elemanları onu her zaman saygı ve minnetle karşılamaktadırlar. O, genç nesil tarafından daha iyi anlaşılıp daha çok takdir edilecektir diye düşünüyorum.

Ali Özek, “en kıymetli yatırım insana olandır” diyerek eğitim- öğretimi çok önemsemektedir. Zaten ömrünü talim- terbiye işinde,

insan yetiştirme yolunda, “ *Hak Yolda Halka Hizmette* geçirmiştir. İzmir Kestane Pazarı Kur'an Kursu'nda başlayan öğretmenlik hayatı, İmam- Hatip Mektebi, Yüksek İslam Enstitüsü, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kazakistan/ Almatı Abılayhan Dünya Dilleri ve Uluslar arası İlişkiler Üniversitesi Şarkiyat Fakültesi, Almatı Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde devam etmiştir.

Yarım aşırı aşan bu eğitim- öğretim yaşantısında o çok değerli insanların yetişmesine vesile olmuş, hocalık yapma imkanına sahip olmuştur. İslam İlimleri Araştırma Vakfı'ndaki sohbetleri aracılığı ile yetiştirdiği insanları da buna eklemek gerekmektedir.

Ali Özek, öğrencileriyle kişisel olarak ilgilenen ve onların sosyal- ekonomik sorunlarının çözümlenmesine doğrudan yardımcı olmaya çalışan bir eğitimcidir. Öğrencileri tarafından sorulan soruları cevapsız bırakmaz, tersine tatminkar şekilde cevaplandırmaktan zevk alır.

Prof. Dr. Adil AHMETOV (*Kazakistan Parlemtosu Milletvekili*)

Muhterem ilim adam ve hayıresever Ali Özek Bey'le 1998 yılında tanıştım. O zaman Abılayhan Dünya Dilleri ve Uluslar arası İlişkiler Üniversitesi rektörü idim. Ali Bey, Kazakistan'da ilim ve kültür alanında hizmet etmek istediğini söyledi. Çok duygulandım ve üniversitemizin kapısının kendisine açık olduğunu belirttim. Ali Bey de Üniversitemizde Arap Kültür Merkezi'ni açtı, Doğu Dilleri Bölümü'nde Arap dili ve Türk dili derslerini okutmaya başladı. Böylece üniversitemizde Doğu Dilleri ve Kültürü Bölümü Ali Bey'in maddi ve manevi hizmetleri sayesinde açılmış oldu.

Elbette Ali Bey'in Kazakistan'daki hizmetleri yalnızca bizim üniversitemizle sınırlı değildir. Kazakistan'da Almatı Merkez Camii başta olmak üzere birçok ibadethane inşa ettirdi. Bağımsızlık sonrasında Müslüman Kazak halkının manevi ihtiyaçlarını karşılanışına destek oldu.

Ali Bey'in önemli hizmetlerinden bir ötekisi ise eğitim-öğretim, ilim ve kültür alanındadır. Şu anda Kazakistan'ın önemli ilim yuvalarından bir durumundaki Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi ile Almatı Kazak- Türk Gumaniter Teknik Koleji'ni açtı. Binlerce Kazak gencinin öğrenim gördüğü bu kurumlarının hizmete girmesinde de Ali Bey'e yardımcı oldum. Zaten, anılan ilim yuvalarının maliki olan Orta Asya Medeniyet Vakfı'nın kurucu üyelerindenim.

Ali Bey iyi bir ilim adamıdır. Kitap okumayı ve ilmi konularda sohbet etmeyi, tartışmayı sever. Çalışmak ve başkalarına yararlı olmak hoşuna gider. Enerji dolu bir insan. İلمي meselelerde kendisiyle sohbet etmekten her zaman mutlu oldum. Aksakal olmasına rağmen sürekli iş yapmaktan ve bir şeyler üretmekten zevk alır. Çok sayıda Kazak gencinin yetişmesinde, özellikle Arap ve Türk dillerinin ülkemizde okutulmasında Ali Bey'in payı çok büyüktür. Ali Bey'e sağlıklı uzun ömür diliyorum. Hizmetlerinin manevi mükafaatını alacağına inanıyorum.

İsmail TÜRE (*Kestanepazarı Kur'an Kursu'ndan Arkadaşı*)

İlim otoritelerinden olan Sayın Prof. Dr. Ali ÖZEK beyefendi Fethiye'de doğmuş, Çatlılar İlkokulunu bitirdikten sonra din eğitimi almak ve hafız olmak üzere ailesi tarafından Antalya'ya gönderilmiş ve daha sonra İzmir'e gelmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun son günlerinde bütün dünyada kendini hissettiren din karşıtı faaliyetlerin gündeme geldiği tarihlerde Komünizm, Faşizm ve Ateizm gibi doktrinlerin programa alındığı (gizli kuvvetler tarafından) devrelerde gerek İmparatorluk ve gerekse Cumhuriyetimizin sınırları içinde uygulanmaya başlanmış, dinî öğrenim ve eğitimin devlet eliyle yeteri kadar yapılamadığı için ancak ferdî ve mevzî çalışmalarla yürütüldüğü bir vakıa haline gelmiştir.

1940 lı ve 50 li yılların İzmir'i bugünkü İzmir'in üçte biri kadar nüfusa sahip idi . Türkiye'nin üçüncü büyük şehrinde vakıf

eserler olarak yaptırılan selâtin camilerden Kestanepazarı Camii İslamî İlimler için merkez olarak seçilmiştir.

Bütün baskılara rağmen ve her türlü mahrumiyet içinde, bu günkü Kestanepazarı Külliyesi'nin başlangıcı olan ve cemaat tarafından idame ettirilen kuruluşun tohumları atılmıştır.

Bu kuruluşun manevî bânisi merhum H. H. Salih Tanrıbuyruğu ve tüccarlardan merhum Hacı Raif Celasun ve H. Nuri Sevî'dir. Öğrenci adaylarının öğretim ve eğitimi, îâşe ve ibâte masraflarını bu zevatın taahhüt ve mesuliyeti ile başlamıştır.

Camii meşrutası olarak kullanılan odalar yatakhane ve camii de derslane olarak kullanılmak suretiyle öğrenim ve eğitime başlanmıştır. İâşe ve müteferrik masraflar lokantalar vasıtasıyla gerçekleştirilmiş ve masrafları cemaat tarafından karşılanmıştır.

Ders programları cemaate vaaz şeklinde uygulanarak yürütülmüştür. Meşruta odalarında kalan öğrencilerin ilkleri başta Ali Özek, Şaban Düz, Ahmed Naim Atasever, Ali Eryiğit, Necmeddin Özdemiroğlu, İsmail Türe, İshak Türe olmak üzere yatılı öğrencilerdi. Hıfza çalışan öğrenciler ise gündüz programlarına göre derslere gelirlerdi.

Arapça gramer, tefsir, hadis ve dinî bilgilere merhum H. H. Salih Tanrıbuyruğu hocamız, hıfız programlarına da H. H. Mehmet Keçeci, M. Fevzi Kaşlı, Selim Çetin. Şaban Düz, Vehbi Çuhacı hocalarımız zaman zaman münâvebe suretiyle dahil olurlardı. Ali Özek aynı zamanda kalfa öğretici olarak da vazife alırdı. Arapça konuşmaya meraklı vatandaşlarımızdan Kemeraltı'nda oyuncak satışı ile iştigal eden Merhum H. Emin İnsel'e özel Arapça dersleri verirdi.

Kendisine has özel yaşantısı olan Ali Özek, daima ilimde terakkî peşinde idi ve her fırsatta ders programları dışında tettebbu meraklısı idi. Öğreniminin devamı sırasında araştırmalara da merak sarar, muhtelif din adamlarının eserlerini okur ve takip ederdi.

İlim sahibi insanların topluma faydalı olabilmesi için muhakkak (Titr) sahibi olmasının gereğine inanır ve bunun için

elinden gelen gayreti sarf eder programlı çalışırdı. Nitekim lise imtihanlarına çalışarak dışarıdan imtihan vererek lise diploması olarak askerliğini de yedek subay olarak yapmıştır.

Türkiye’de aldığı İslamî bilgilere ilave olarak İslam âleminin dinî görüş ve uygulamalarını yakından görmek hem Arapça konuşma ve Arapça ıstılahları yetkili ağızlardan almak üzere Mısır’a gitmiş. Kahire’deki Ezher Üniversitesine kaydolmuş ve Üniversiteyi tamamlayarak yurda dönmüştür. İlahiyat Fakültesinde öğretim görevlisi olarak çalışmış ve pek çok öğrencinin yetişmesine vesile olmuştur. İlmî eserlerin hazırlanmasındaki heyetlerle birlikte neşir yoluyla da hizmetlerde bulunmuştur.

Prof. Dr. Unvanını da alan Ali Özek İslamî İlimler Araştırma Vakfını kurmuş, emekli olduktan sonra da vakfın başkanlığını yapmaya devam etmiştir. Emekli olan Ali Özek halen Türk Cumhuriyetlerinde vazife almış, orada bir Üniversite kurmuştur. Hocamıza sıhhat, afiyet içinde nice hizmetler vermesini dilerim. Saygılarımla...

Mehmet ÖZTAPACI (*Kestanepazarı Kur’an Kursu’ndan Arkadaşı*)

Sene 1945-46 Dünyayı kasıp kavuran 2. Dünya Harbi bitmiş, insanlık yaralarını yavaş yavaş sarmaya başlamış, bizler de ilkokulu yeni bitirmiş, yıkılan maddî ve manevî değerler karşısında zamanın âdeta üniversite hayatının ilk tohumları olacak olan Kestanepazarı Camii’nde derslere başlamıştık. Bizler o zaman küçükler olarak büyüklerimizin azimli ve özverili çalışmalarını zevkle izliyorduk.

Kestanepazarı, temelini atan yardımsever ve ilim aşığı insanlarımızın ve hocalarımızın desteği ile ve Anadolu’nun her tarafından gelen talebelerle zenginleşiyordu. Bilhassa Fethiye’den Ali Özek, Gediz’den A. Naim Ataserver ve diğerleri için rahmetli Hacı, Hafız Salih Tanrıbuynuğu hocamızın özel olarak muhtelif mecit, Camii ve evlerde başlattığı Tefsir, Hadis ve diğer konular başlı başına bir

ziyafet arz ediyordu. Cenâb-ı Hak cümlesinden razı olsun.

Ali Özek hocamız bu meyanda İslâm Âlemi'nin medarı iftiharî olan Ezher'de görüyoruz. Oradaki esaslı tahsil hayatından sonra Türkiye'ye avdet etmiş fakat diploma problemi çıkınca, büyük bir azim ve çalışmayla fark derslerini vererek diplomasını tasdik ettirmiştir.

Bu sıralar bizlerde bazı arkadaşlarla gerek Mısır hatıralarını sohbetlerinde dinleyerek istifade ediyor, zaman zaman da verdiği Arapça ve İngilizce müzakerelerinden istifade ediyorduk. Fakat bu güzel ve verimli günler hocamızın İstanbul'a gitmesiyle maalesef kesildi. Fakat kendisi için bu büyük bir sıçramaya vesile oldu. İstanbul'da muhtelif branşlardaki kuruluş ve vakıf çalışmalarından sonra, Kazakistan'da da bir Üniversite kuruluşuna da şahit oluyoruz.

Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez (*Öğrencisi, 29 Mayıs
Ünv. Rektörü*)

Ali Özek hocamız kendine özgü tarzı ile yakın çevresinde hoş hatıralar bırakmış, sevgi, saygı ve takdir toplamış bir aksiyon adamıdır. Onun hayranlık uyandıran sabrı, olgunluğu ve enerjisi bana her şeyden önce “istişareyi ve karar verince de Allah'a dayanıp güvenmeyi” emreden âyet-i kerîmeyi (Âl-i İmrân 3/159) hatırlatır. İstişarelerini yaptıktan sonra ulaştığı kanaatin gereklerini yerine getirme yolunda kararlılıkla yürüyen örnek bir şahsiyettir. Allah bilir ya, inancındaki samimiyet ve amelindeki hüsnüniyeti sebebiyle de, olmayacak, yürümeyecek gibi görünen işleri bile bir şekilde düzeler, yoluna girerir.

Samimi tavrı karşısında herkesin ona olumlu cevap verme ihtiyacını hissettiğinin bir çok örneğini görmüştüzdür. Şahsen ben de bu tecrübeyi yaşamıştım, pek ilgilisi olmadığım bir konuda yardımcı olmamı istemişti, o konuyla ilgileniyordum. Asıl anlatmak istediğim hatıra bu vesileyle muttali olduğum bir olay: Hoca vakıf başkanıydı. Vakıftaki odasına gittim. Biz görüşürken vakıf muhasebe müdürü geldi, “Hocam, falanca firmadan aldığı-

mız fotokopi makinesinin kalan borcu için arayıp duruyorlar, siz bir ilgileneniz?” dedi. Hoca “Peki, sahibini bana bağlayın” dedi. Bağladılar. Hoca hal hatır ve piyasa şartlarını sorduktan sonra dedi ki: “Akif Bey’ciğim, bizim size borcumuz varmış, ne kadar kaldı?” Aldığı cevabı tekrarladığı için duyduk: “Ha beş yüzbin lira öyle mi?” Karşı taraf tasdik etti. Hoca konuşmayı şöyle sürdürdü: “Peki onu ödeyelim. Haa, Akif Bey’ciğim, telefonu açmışken size bir şey sorayım: Siz bu sene bize ne kadar yardım ayırdınız?” Karşı taraf belli ki piyasadaki ve kendi işlerindeki sıkıntılardan söz ediyor. Hoca sözü uzatmadı, dedi ki “Anlaşılan bu sene biraz dardasınız, ben bir buçuk milyon planlamıştım ama madem durum böyle, bir milyon yetiversin.” Diğer taraf önüne konan bu beklenmedik hesabın şokundan mı yoksa yapılan yüksek indirimin sevincinden mi bilemem fazla direnemedi. Bu kısımda fazla şaşılacak bir şey yok belki. Ama beni asıl etkileyen son sahneydi. Hoca muaceliyet kesbetmiş bir alacağın sahibi edasıyla ve keskin bir tavırla işi neticeye bağladı: “Akif Bey’ciğim, madem mutabıkız, bizim borcumuz olan beşyüz bin lirayı kesin, kalan beşyüz bin lirayı geciktirmeden bize ulaştırıverin!” Tazyik altında bir borçlu konumundaki vakıf, birkaç dakikalık görüşme neticesinde alacaklısını borçlu konumuna getirivermişti. Artık vakıf muhasebe müdürü rahatlamıştı; şimdi düşünme sırası onu sıkıştıran firmanın patronuna gelmişti.

Prof. Dr. Mehmet YAZICI (*Marmara Üniv. Öğretim Üyesi*)

Prof. Dr. Ali ÖZEK ile Prof. Dr. Mehmet YAZICI, yirmi yıl önce 1987 yıllarında İSAV Genel Sekreteri o zamanki unvanı ile Doç. Dr. Abdülaziz BAYINDIR aracılığı ile İstanbul Fatih’te İslami İlimler Araştırma Vakfı (İSAV) merkez binasında tanışmıştır.

Bu tanışma, Prof. Dr. Ali ÖZEK ‘in İSAV’ın kurucusu ve başkanı, Prof. Dr. Mehmet YAZICI’nın da M. Ü. İİBF. Muhasebe Öğretim Üyesi olarak “İslam’da İbadet Vakitleri” üzerine bir araştırmaya girmiş olması nedeniyle gerçekleşmiştir. Bu tanışıklık

yirmi yıldan beri, İslamî bilimler konusunda danışma arkadaşlığı, Ramazan aylarında iftar, çeşitli ziyafetlerde yemek sonrası sohbet birlikliği, toplu bilimsel çalışma, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantı katılımcılığı olarak sürüp gitmektedir.

Bu ikisi de yaklaşık aynı yaşlardadır. Ancak yönetim ve İslamî bilimlerdeki yetki üstünlüğü nedeni ile Prof. Dr. Ali ÖZEK'i, Prof. Dr. Mehmet YAZICI hocası olarak tanır. Ondan birçok şey öğrendiğini söyler.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, İSAV'ın kurucusu ve başkanı olarak, İSAV'ın merkez binasının üst katındaki salonda, belirlediği yaklaşık otuz kişilik kümeler için Ramazan Aylarında ayrı- ayrı iftarlar düzenler. Bunlar dışında aynı yerde gerekli ve uygun gördüğü zamanlarda, yine belirlediği yaklaşık otuz kişilik kümeler için ayrı- ayrı yemek ziyafetleri düzenler. Bu iftar ve ziyafetlerde, o salonda bulunan kişilerin oturabileceği uzun bir yemek masasının başındaki sandalyeye kendisi oturur. Çağrılı kişiler istedikleri sandalyelere oturur. Sunulan leziz yemekler, bir arada zevkle ve afiyetle yenilir. Kulluk görevler, toplu ve kişisel olarak yerine getirilir. Yemek ve kulluk görevler sonrası salonun çepeçevresindeki yer minderlerine herkes oturur. Çay ikramından sonra bilimsel söyleşi başlar.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bir konu belirler. Bu konuyu tanımlar ve sunarlar. Çoğunlukla bu toplantılara kendisi başkanlık yapmaz; başkanlık için oradakilerden uygun gördüğü birisini önerir ve o kişi bu toplantıya başkan olur, toplantıyı yönetir. Ancak, Prof. Dr. Ali ÖZEK baştan sona kadar toplantıyı özenle izlediği için ağırlığını koymuş olur. Kim, başkan olursa olsun fark etmez görüşmeler istenen düzeyde yürütülür. Bu bilimsel söyleşilerde, orada bulunan herkes düşüncelerini ve görüşlerini özgürce söyler; aykırı görüşlere tepki gösterilmez; bu Prof. Dr. Ali ÖZEK'in bulunduğu söyleşilerin yolu ve yordamıdır.

Bu toplantılarda tartışma olur, çoğu televizyon toplantılarında siyasî, iktisadî ve dahası akademik toplantılarda görülen bağrışma ve çağrışmalara yer yoktur. Bu bilimsel toplantılara katılan

herkes, kendine düşen katkıyı sağlar payına düşeni alır.

Bu toplantılarda konu ve izlence, önceden tasarlanmış değildir; başka bir deyişle bu konuda katılımcılar önceden bilgilendirilmiş değildir. Ancak söyleşinin yönetilmesindeki özen katılan herkese doyum sağlar. Bu tür bilimsel toplantıların eşine ve benzerine üniversitelerde bile çok az rastlanır. Prof. Dr. Ali ÖZEK işte böyle bilimsel söyleşiler düzenler ve yönetir.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, İSAV'ın kurucusu ve başkanı olarak toplu bilimsel çalışmalar düzenler; daha önce belirlenmiş izlenceye göre bunları yönetir, ya da yönetenlere yardımcı olur; yol gösterir. Bu tür bilimsel çalışmalarda ileriye bir sav sürer, savını özgürce kanıtlarıyla savunur Bu sava karşı olanlar da düşünce ve görüşlerini özgürce söyler; bilimsel tartışma olur.

Prof. Dr. Ali ÖZEK toplantılarda bulunduğu sürece, toplantıya başkan olsa da, olmasa da tartışmalar düzenli olur; bağırma, çağırma olmaz. Prof. Dr. Ali ÖZEK, aykırı görüşleri hoş görür; dahası tartışmalar için gerekli görür. Karşıt görüşler ortaya sürülmeli ki, sav kanıtlanabilsin anlamında sözler söyler. Gerçeğin bulunması bilim üretilmesi için aykırı, karşıt dahası çelişkili görüşlerin tartışmalarda ileri sürülmesinde sakınca görmez. Bunları hoş görür.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, İSAV'ın kurucusu ve başkanı olarak, ulusal ve uluslararası toplu bilimsel çalışmalar adını verdiği, toplantılar düzenler. Bunun için yetenekli kişiler belirler ve görevlendirir; izlenceler yapar, toplantının sunucusunu, oturum başkanlarını, bildiri konularını, bildiri sunucularını, toplantı dinleyicilerini özenle seçer; hazırlıklarını gözden geçirir ve denetler. Bu tartışmalı bilimsel toplantılar benzerlerinden çok daha iyi, ciddi ve nitelikli olur. Bu toplantılarda, başından, sonuna kadar, kendisi de bulunur; dinler, sonunda görüşlerini bildirir.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, nadiren de olsa, bu toplantıların kiminde bulunamayabilir; o zaman da o'nun olmadığı fark edilir. Bu toplantıların niteliklerine, dinleyici olarak çağırılan, kimi zaman tartışmalara katılan Prof. Dr. Mehmet YAZICI da tanıktır.

Prof. Dr. Ali ÖZEK'in akranı olan Prof. Dr. Mehmet YAZICI, O'nun doğrudan öğrencisi olmamıştır. Ancak konuşma, anlatım üslubu ve hoşgörü ile dinlemesinden ayrıca eski öğrencilerinin tanıklığından iyi bir öğretici olduğu anlaşılır.

Prof. Dr. Ali ÖZEK'ten Prof. Dr. Mehmet YAZICI çok şey öğrenmiştir; kendisini O'nun öğrencisi sayar ve O'na saygı duyar. Burada O'ndan öğrendiklerinden yalnız bir ikisine değinmekle yetinmiştir. Şöyle ki:

Prof. Dr. Ali ÖZEK, özel görüşmelerde, bilimsel söyleşilerde, toplu bilimsel çalışmalarda, bilimsel toplantılarda vurguyla şu iki bilimsel gerçeği yineler:

- a) İlim ferdidir.
- b) Dinleri din adamları bozmuştur.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, İlim ferdidir der; ilmin tanımını Arapça şöyle yapar: "Ta'rif-i ilim: Husuli-i sûreti şey'in fiz zihn." Bu yaklaşık olarak Türkçe'ye şöyle çevrilebilir: Bilim nesnenin bellekte biçimlenip oluşmasıdır. Bu, bilimin tanımından öte, bilim üretmenin tanımıdır, denebilir. Kuşkusuz, bilim üretme bireyseldir ve kişiseldir. Çünkü aynı yer ve zamanda da olsa, bir şey ya da nesne birden çok bellekte olduğu gibi biçimlenip oluşamaz; her bellekte ayrı ayrı oluşabilir.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bu gerçeği her uygun durumda söyler, yineler; bilim yapmak ya da bilim üretmek isteyenlerin belleğine yerleştirmek için çaba gösterir.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bilimsel söyleşiler, toplu bilimsel çalışmalar, bilimsel toplantılar düzenler; bunlara çok önem verir. Ancak bu toplantılar belirli bilimsel konuların görüşülmesi, katılan herkesin görüş bildirmesi, bilimsel katkıda bulunması ve bilimsel alış-verişten payını alması içindir; bilim üretmek için değildir. Toplu bilim üretilmez; bilim üretmek bireyseldir.

Akademik kariyerin en önemli unvanı doktora, yani uzmanlık onun en önemli belgesi, üretilmiş, yeni bir bilime dayanması

ve özgün olması gerekli olan doktora tezidir. Her doktora tezinin yeni ve bireysel bir bilimsel üretime dayanması ön koşuldur. Ortaklaşa doktora tezi olmaz. Doktora yöneticisi adaya, akademik kurallar içinde yol ve yordam öğretir. Tezin bireysel ve özgün olmasına özen gösterir.

Ortaklaşa ders kitabı olur. Çünkü bu bilim üretme değildir. Ders izlencesine uygun olarak belirli kurallar içinde konular bölülür herkes payına düşen konuları, belirlenen ölçüler içinde yazar ya da kimi kitabın kuramsal konularını yazar, kimi de uygulamaları yapar ve yazar.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, in ilim ferdidir. Başka bir deyişle ilim üretmek bireyseldir ilkesinin doğruluğu tecrübe ile de sabittir. Muhasebeci Prof. Dr. Mehmet YAZICI ile ilahiyatçı Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR, Kur'an'a Göre İnsan Muhasebesi adlı bir kitabı birlikte yazmayı tasarlarlar ve yazmaya koyulurlar. Uzun çalışma ve tartışmalardan sonra, ikisi de bunun olamayacağına karar verir. Kitabı Prof. Dr. Mehmet YAZICI yazar. Prof. Dr. Abdülaziz BAYINDIR da bu kitaba sunuş yazısı yazar ve kitabı biraz da aşırı över. Burada ortak olunmayan bir kitabın öğülmesi çelişki gibi görülür. Ancak hiçbir çelişki yoktur. Çünkü bilim üretmek bireysel ve kişiseldir.

Bu açıklamalara dayanarak Prof. Dr. Ali ÖZEK'in hep yinelediği ilim ferdidir, başka bir anlatımla bilim üretmek bireyseldir, kişiseldir deyişi ve ilkesi, savı örnekleriyle ve esemeli yoldan kanıtlanmış oluyor.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, vahye dayalı dinleri, o dinlere mensup din adamlarının bozduğunu söyler; bunu, yeri geldikçe yineler.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, Museviliği hahamlar, Hıristiyanlığı papazlar tahrif etmiştir, bozmuştur der; bu savını, Kur'an-ı Kerim'in Bakara Sûresi 75. Nisâ Sûresi, 46, Mâide Sûresi, 13 ve 41. gibi âyetlerini kanıt gösterir.

Bu âyetlerden ilki şöyledir: "Size inanacaklarını umuyor musunuz? Oysa onlardan bir takımını Allah'ın sözünü işitiyor, ona akılları yattıktan sonra, bile bile onu tahrif ediyorlardı. (Bakara Sûresi 75)

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bu savını daha ileriye götürür “Museviligi hahamlar, Hıristiyanligi papazlar tahrif etmiştir; bu iki malumdan bir meçhulü çözmek kaidesine uyarak Müslümanligi da zaman içinde İslam din adamları yani hocalar tahrif etmiştir. Böylece İslam’la ilgisi olmayan bir çok mezhepler, tarikatlar ortaya çıkmıştır” der; bu savıyla doğruyu, gerçeği söyler ve kanıtlar.

Kur’an Allah’ın sözüdür; levh-i mahfuzda saklı kutsal kitaptır; kendisine özgü Arapçadır; koruyucusu Allah’tır; kutsal kitapların sonuncusudur; tüm âyetleri geçerlidir, evrensel ve yaşayan kitaptır; İslam Dininin temeli ve ilk kaynağıdır; bu kitap, Allah’ın nebisi ve elçisi Hz. Muhammed’in tüm insanlara tebliğidir, gök kubbe altında böyle bir kitap yoktur. Kur’an-ı Kerim böyle bilinirken, Hz. Muhammed’in Kur’an’dan başka kendisinden yazılacak sözleri yasakladığı tarihsel bir gerçekken; O’nun vefatından 50 ila 00 yıl sonra; O’nun sözleri olarak hadisler derlenmiş bunlara dayalı olarak mezhepler ve tarikatlar oluşturulmuştur.

Bir takım başka dinlerden ve özellikle Hıristiyanlık ve daha gerilere giderek Musevilikten İslam’a dönmüş, İslam din adamları, hocalar, bilim üretmek için Kur’an’da keramet arayacak yerde, tahrif edilmiş dinleri örnek alarak İslam’ı zorlaştırdıklarını söylemek, bilimsel bir gerçeği ortaya koymaktır.

Öyle ya, Musevilikte, Allah’ın Hz. Musa’ya Tûr-i Sina’da yazılı olarak verdiği kutsal levhalardan ve sonradan bulunan kimi tabletlerden yazılan TEVRAT’ın yanında; Allah’ın Hz. Musa’ya yine Tûr-i Sina’da sözlü olarak söylediklerinden oluşturulduğu söylenen sözel Mişna da TALMUD’un bir bölümüdür.

Bundan örnek alınarak, Allah’ın sözü yazılı KUR’AN’ın yanında Hz. Muhammed’in söylediği rivayet edilen sözler de HADİS olarak derlenmiştir.

Hem de Hz. Muhammed’in Kur’an’dan başka kendisinden bir söz yazılmasını yasakladığı apaçık biline biline; hem de Hz. Muhammed’in vefatından 50 ilâ 100 yıl sonra, bu hadis derlemesi yapılmıştır.

Hız. Muhammed, bunları nerede, ne zaman, niçin, kime söylemiş, kim not etmiş, yazmış bunlar üzerinde İslam alimleri ve özellikle hadisçiler çok dikkatli çalışmalar yaparak, hadislerin sahih olanları ile zayıf ve uydurma olanlarını tesbit etmişlerdir. Burada tabiiyle farklı tesbitler ortaya çıkmıştır.

İslâm âlimleri Kur'an'ı ve hadisi esas alarak yaptıkları çalışmalarda farklı içtihatlar ve farklı mezhepler ortaya koymuşlar özellikle de örfleri dinin aslı ile karıştıran bazı âlimler İslâm'ın özünden uzaklaşmışlardır. Bugün uygulanan Müslümanlıkta örfler ve bit'atler ön plana çıkmıştır. Böylece tevhit dini olan İslâm, tevhit anlayışından uzaklaşmıştır.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bu gerçeği: "Museviliği hamamlar Hıristiyanlığı papazlar bozmuştur. Müslümanlığı ise bazı hocalar ve şeyhler hurafe ve bit'atlerle karıştırmışlardır." diye, özetler; doğruyu ve gerçeği söyler. Allah ondan razı olsun.

Prof. Dr. Ali ÖZEK, bilimsel söyleşiler, toplu bilimsel çalışmalar, ulusal ve uluslararası bilimsel toplantılar, düzenli lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde hocalık yapar; bilim üretimi üzerine güzel sözler söyler; İslam dininin bozulması üzerine endişelerini ve gerçeği söyler. Bunlardan birkaçına yukarıda değinildi.

Prof. Dr. Ali ÖZEK'in bütün bunların yanında birçok hayır-severlik etkinlikleri vardır; bunlardan pek söz etmez. Yurt içinde, yurtdışında ve özellikle Kazakistan ve Kıbrıs'la ilgili kişi ve kurumları ikna ederek vakıflar, öğretim kurumları kurduğu, kurslar düzenlediği, vakıf binaları, camiiler, hayır tesisleri, öğretim kurumu binaları yaptırdığı, ya da bunların kurulmasına ve yapılmasına aracı olduğu, başkalarının anlatmasıyla bilinir.

Prof. Dr. Ali ÖZEK'e arkadaşı ve saymaca öğrencisi Prof. Dr. Mehmet YAZICI, uzun ve sağlıklı ömürler ve başarılar diler.

Muzaffer Özcanoğlu (Arkadaşı)

Sene 1950, aylardan Şubat, Mısır'da tanıdık birinin yardımı ile Kahire'deki al-Ezher Üniversitesine gittim. Arapça'yı bilmedi-

ğim için hazırlık sınıfına girdim. Bir iki ay sonra okul tatil oldu. Tatilimi Kahire'de bir öğrenci yurdunda geçirdim. Mısır'ın havası gündüzleri çok sıcaktı. Halk sabırsızlıkla akşam serinliğini bekledi. Ben de “serinlemek için yazlık sinemaya gideyim, akşam yemeğini de bir aperiifle geçiştireyim, hem de serinlemiş olurum” dedim.

Sinemaya gitmek üzere yurdun ana kapısına indim. Türkçe konuşan kalabalık bir öğrenci grubu ile karşılaştım. Yanlarına yanaştım. İçlerinden uzun boylu, mütenasip endamlı, zarif ve konuşması ile ilgi toplayan birini gördüm. Yanına vardım. Kendisi ile tanıştım. İsminin Ali, soyadının Özek olduğunu söyledi. Tanışma faslından sonra kendisine bir teklifte bulundum. ‘Şu an çok sıcak, hem serinleriz hem de akşam yemeğinde sandviç yer ve kola içeriz. Yazlık sinemanın içi çok serin olur, üstelik iki filmi de seyretmiş oluruz.’ dedim. Teklifimi kabul etti.

Ali Bey ile tanışmamız öğrenciliğimizin ilk yılı olan 1950'nin sonbaharında böyle olmuştu.

Ali Özek'in kimliğini öğrenmek yapıtları ile kolaydır. Mekte ve Medine'de (Harameyn'de), Müslümanların hergün fasılasız okuduğu Kur'anı Kerim tercemesi, bu yapıtlardan biridir.

Ali Özek Hoca, Ezher Üniversitesinden yurduna dönüp, memleketine, milletine, islamiyete hizmet eden değerli arkadaşlarımızdan üstün, parlak yıldızlardandır.

Ali Bey, ulema ve fukaha meclislerinde bulunmayı pek sever. Fazilet sahibi, dürüst bir siyasi kişiden hoşlanır ve yeğler. Bu olacaktır ki Kahire'de talebeliği esnasında arkadaşlar ona Feylesof Ali derlerdi.

Özek Beyin, en ilgi çekici tarafı ilim adamları ile fikir teatisinde bulunmayı sever diğer taraftan da devlet adamları katında büyük itibar görür.

Hoca İslamın doğru anlaşılması ve yaşanması uğruna kendini vakfetmiş bir ilim adamıdır. İslam akidesinin temelinden inhirafa

uğramaması için gayret ve çaba gösterir. Köklü yayıncılık alanında bir boşluğun doldurulacağına inanır. İslamiyetin temel niteliklerinin yanında; insani ilişkileri, eylemleri, çok yönlü değişim ve yenilemeleri ustaca sergiler. Aynı zamanda dini bütün, insani ilişki ve davranışlarda üstün meziyete sahip bir arkadaşımızdır.

Senesini hatırlayamadığım bir Cumhuriyet Bayramına iştirak ettik. Elçilik binasına gruplar halinde gittik. Kapıda uzun entarili (Cellabiyeli) simsiyah bir Arap, elinde rengarenk içki bardakları olan bir tepsi ile etrafta dolaşıyordu. İçeriye giren herkese bir bardak sunuyordu. Biz de birer bardak aldık ve içtik. Fakat içimizden bazıları şampanyayı farkedemedi.

Binanın salonunda bulunan büyük bir masa üzerinde çeşit çeşit yiyecek bulunuyordu. Biz de elimize birer tabak aldık. Masaya yanaştık. Çeşitli yemekleri tabaklarımıza koymuştuk ki iki kişinin tartıştığını gördük; bunlardan biri arkadaşımız Ali Özek, diğeri de büyükelçi Fuat Tuğay idi. Ali Özek'in sesi fazla duyulmuyordu. Fakat elçinin sesi duyuluyordu.. 'Ne işiniz var burada! Asker kaçakları, sizi Türkiye'ye göndereceğim.' Dediğini işittik. Ali Özek ise Ezher'de okuyan öğrencilerin öğrencilik haklarını savunuyor, Büyük Elçiye gerçekleri anlatmağa çalışıyordu. Büyük Elçinin bu pervasız ve haksız davranışına daha fazla dayanamayan Ali Özek "ayn üyük Elçi Bu gün bayran biz buaray bayramı kutlaya geldik. Biz Türk vatandaşız . Senin bize hakaret etmeğe hakkın yok..." Dedi. Müştesar devreye girerek Elçiyi oradan uzaklaştırdı ve Ali Özekten Özür diledi.

Ben şahsen burada Özek hocanın öğrencilik yıllarındaki medeni cesaretine hayran olduğumu söylemek isterim. Çünkü içimizden hiçbir elçi ile çatışma cesaretini gösterecek yaratılışta değildi.

Açayip bir tesadüf: öğrencileri kovmak isteyen büyükelçiyi, Cemal Abdunnasır, iki devlet arasında çıkan bir kırım sebebiyle Mısır topraklarını yirmidört saatte terk etmek zorunda bıraktı. Öğrencilerin çoğu tahsilini ikmal edip Türkiye'ye döndüler. Bun-

lardan Ali Özek tahsilini bitirerek Türkiye'ye dönenlerdendir.

Ben Türkiye'ye döndükten sonra Atatürk Lisesini okudum. Ali Özek Bey ile İstanbul'da buluştuk. Ali Bey Yüksek İslam Enstitüsünde D Cetveli kadrosu ile ders verirken, ben de Yeşilköy'de THY'nda çalışıyordum. İkimiz İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde okuduk. Yüksek Lisans ve Doktorayı da aynı bölümde yaptık.

Birgün derste Prof. Dr. Tahsin Yazıcı, Baki'den Farsça bir beytin açıklamasını yapıyordu. Şiirde bir değirmen faresinin, değirmendeki şaşkın durumundan açıklama yaparken öğrenciler neden ev faresi değil de tarla faresidir dediler. Öğrenciler hocanın verdiği cevaptan tatmin olmadılar. Hemen arkada oturan Ali Özek lafa karıştı. Usta üslubu ile 'Ev faresi evlerde yaşar. Tarla faresi ise tarlalarda, değirmenlerde, evlerden uzak yaşar. Tarla faresi değirmene sızar. Değirmenin öğüttüğü undan beslenir. Arada da gözlerine un serpilir. İleriye göremez. Şaşkın şaşkın sağa sola çarpar. Evdeki fareler ise böyle bir durum yaşamazlar" dedi.'

Ali Bey ile Mısır'da başlayan arkadaşlık Türkiye'de de devam etmiş ve hala devam etmektedir. Yine birgün Edebiyat Fakültesinden çıkmıştık. Beyazıt kiraathanelerinden birinde oturup istirahat etmemizi istedim. Fakat zarif bir üslupla oturamayacağını söyledi. Nedenini sordum. Daha önceleri oturuyorduk da şimdi neden oturmak istemedin dedim. Cevabı çok enterasan ve makul idi. 'Prof. Ahmet Ateş'i oyun oynayan öğrencileri arasında görsen nasıl bakardın?' dedi. 'Hocaya karşı saygımı yitirirdim.' dedim. 'İşte burada benim de öğrencilerim var.' dedi. Özür diledim. Bu söz bana tesir etti. Ben de öğretim görevlisi olduğum sürece kahveye gitmedim.

Tahsin ATAK (Öğrencisi, Emekli Öğretmen)

O yıllar nasıl yıllardı, mevsimler nasıl mevsimlerdi bilemiyorum. Aradan yarım asra yakın bir zaman dilimi geçmesine rağmen şifresini hâlâ çözemediğim iman, ihlas, aşk, vecd, sevdâ ve heyecan

dolu, saf ve sade, tertemiz yüreklerin yarış pistinin tam ortasındaydık sanki. Her bir arkadaşımız Anadolu'nun en ücra köşelerinden, kırlardan, bayırlardan toplanmış kır çiçeklerinin tomurcuklarını andırıyordu. Saf ve temiz çehrelerle adeta buğday başaklarında yan yana dizilmiş taneler gibiydik.

Güneşin her sabah Rumeli Hisarının Çamlıca tepesine bakan burçlarının üzerinden Boğazın sularını yeşille mavinin renk cümbüşüne döndürdükten sonra, Galata Köprüsünün o sabah da yeniden hareketlenen ve her saniye değişen fotoğraf karelerinden süzülüp, Haliçin sularına Boğazın serinliğini taşıyan, Altınboynuzun durgun sularında sakinleşip Fener Patrikhanesinin Bizans kartalı kanatlarını oluşturan çatı kiremitlerinden farklı bir renk boyutuyla ayrılır ayrılmaz yatakanemizin güneydoğu camlarını aydınlattığı günlerdi.

Duygu ve düşüncelerimizin, istikbâlimizin vatan ve millet sevgimizin, ülkemizin en ücra köşelerinde hizmet yapmak için her defasında farklı heyecanla çarpan yüreklerimizin nakışları ilmik ilmik işlenip dokunduğu günlerdi. Genç Türkiye'nin ilk imam-hatip okullarından birindeydik.

O günlerde temeli İlim-Yayma Cemiyetinin kurucuları tarafından atılan çimento ve çakıl taşları arasında: “Ben Vefa semtinde çalışan bir inşaat işçisiyim. Dünkü yevmiyem olan iki buçuk lira kazancımı eşim ve iki çocuğumla bir gün aç kalmayı kararlaştırıp size gönderiyoruz. Bunu imam-hatip okulunun temelinde kullanın” diyen umut ve hasret yüklü yüreklerin dualarına küçücük avuçlarımızla yalvarıp yakardığımız niyazlarımız karışıyordu.

Hacı Raşit amcamız vardı. Gecenin ikinci yarısında dolaşır dururdu yatakhane koridorlarında. Kısacık boyu, siyah sakalı ve sürekli gülen yüzüyle herkesin sevgisini kazanmıştı. “Ne yapıyorsun?” derdik ona, “Ne yapıyorsun gecenin bu saatlerinde?” O çok ağır, adeta sessiz konuşurdu. “Siz köylerden geldiniz. Karyolardan düşmeyin, size bir şey olmasın diye dolaşıyorum. Bazı arkadaşlarınızın yorganı düşüyor, üstü açılıyor, onları örtüyorum. Siz

üşümeysin. Siz hastalanmayın der” devam edip giderdi.

O günler ne günlerdi. Mevsimler ne mevsimlerdi. Kışın en soğuk günlerinde bile kendimizi annelerimizin sımsıcak kucaklarında hissederdik. Bizden ne beklerlerdi. Bizde ne bulur, ne görürlerdi. Hâlâ çözemediğim için üzgünüm. İlim-Yayma Cemiyetinin kurucu üyeleri ve o günlerin fedakâr insanları kendi evlatlarından fazla üzerimize titrerlerdi. Bunu hissederek karnımız doyar, bu düşüncelerle de acıkırdık. Sultan Hamam'dan getirilen terziler hususi olarak ölçülerimizi alır, provalar yaptıktan sonra dikilen elbiselerimiz Şubat tatiline gideceğimiz günlerden birkaç gün önce yanında ayakkabı, gömlek, kravat ve çamaşırlar dolu bir paketle elimize tutuşturulurdu. Onların ruhları şâd olsun. Hayatta olanlara da Rabbim hayırlı ömürler nasib etsin.

O günlerde yaşadığımız sevinç ve mutluluk içerisinde akıl edip yapamadığımız, ya da eksik kalan dualarımızı şimdi yapabiliyor olmanın gururunu yaşıyoruz. Rastladığımız her arkadaşımızın dudaklarından aynı dualar dökülüyor: “Allah (cc) onlardan râzı olsun, kabirleri nur, makamları cennet, Allah Resülü Muhammed Mustafa (sav) komşuları olsun.”

1960'lı yılların başlangıcıydı. Hocalarımızın her biri diğeriyle mukayese edilemeyecek farklı donanım, bilgi, kabiliyet, karakter ve ahlâkî seciye sahibi kişilerdi. Onların İstanbul İmam Hatip Okulu'nun ilim, irfan ve ahlâkî olgunluğa ulaşması için yaptıkları katkıyı şu elimdeki kalemlerle ve sahip olduğum sınırlı düşüncelerimle yazıp anlatabilme kabiliyetine sahip değilim. Ancak, bir iki hususu bizden sonraki nesillere aktarma imkânını böyle bir çalışmanın sınırları içerisinde bulabildiğim için Rabbime şükrediyorum.

Başta Prof. Dr. Ali Özek hocam olmak üzere bütün hocalarımı saygı ile yâd etmek istiyorum. O günlerde bizler bal toplamak için kovanlarından uçup giden arılar gibiydik. Muradımız hep bal zerrecikleri toplamaktı. Bir türlü dolduramadığımız ve bir ömür boyu da dolduramayacağımız anlaşılan torbalarımızın hiç olmazsa diplerinde bir şeyler olsun isterdik.

Bu aşk ve sevdâ ile yollara düşmüştük. Geride kıvrım kıvrım yollar, köylerimize doğru uzanıp giden hasret dolu tren rayları kalmıştı.

1960'lı yılların takvim yaprakları birer birer dökülüp gidiyordu. O yıllarda katıldık imam-hatip okulu kervanına. Derslerimiz hayli çoktu. Anadolu'nun er bir köşesinden, farklı örf, adet ve kültüre sahip olmamıza rağmen tarifi imkânsız bir uyum ve birliklilik içindeydik. Yürekllerimiz aynı duygu ve düşüncelerle çarpıyordu. Ben, rahmetli Gönenli Mehmet Efendi'nin Fatih Hırka-i Şerif Camii yanındaki Kur'an kursundan katıldım imam-hatip okulundaki arkadaşlarımın arasına. O yıllarda imam-hatip okuluna imtihanla giriliyordu. Gönenli Mehmet Efendi biz giriş imtihanlarında başarılı olalım diye aynı kurstan on bir arkadaşımız için bize özel ders aldırıldı.

Genç ve yakışıklı, dinamik, oldukça heyecanlı bir üniversite öğrencisi bize hafta sonlarında matematik öğretiyordu. Mustafa Özek'ti ismi. Sonradan öğrendik. Ali Özek hocamın kardeşiymiş. O şimdi doktor. İmtihanları on bir arkadaşımızla birlikte hiç fire vermeden kazandık. Aynı sınıfta bir arkadaşımız daha vardı. Tahsin Özek'ti. Şen, şakrak, esprili bir arkadaşımızdı. O ise şimdi Anadolu'nun bir ilinde hâkimlik yapıyor. 1960'lı yılların ortasına gelmiştik.

Bundan tam kırk yıl önceydi. Yeni bir hocamız derse geldi. Oldukça dinamik, vakur, kendinden emin, uzunca boylu, ağır ve tane tane konuşan ve bize öğrenciliğimizi hissettiren, Mısır'a kadar uzanan bir bilgi birikimini bizlerle satır satır paylaşmak isteyen, sürekli gayret, karar ve heyecan dolu, mütebessim bir çehre ve geleceğimizin yol güzergâhını her fırsatta çizmeye çalışan bir hoca efendinin karşısında oturuyorduk. Taviz vermeyen, lâubaliliğe ve boş sözlere fırsat tanımayan, kırk beş dakikalık ders saatini dolu dolu işleyen, her sorduğumuz soruya çok geniş kapsamlı cevabını mutlaka alabildiğimiz hocamızın öğrencileri olmaya çalışıyorduk. Yılar sonra aynı okulda onu taklit ederek vermeye çalıştığım derslerin ifade ettiği manayı şimdi daha iyi anlıyorum. Prof. Dr. Ali

Özek hocamız o yıllarda hemen hemen her birimizin örnek almaya çalıştığı hocalarımızdandı. Onun gibi olmak, onun gibi konuşmak, onun gibi yürümek, onun gibi giyinmek. Pek çoğumuz bunları başardık. Ama hiç birimiz onun gibi bilemedik. Onun gibi göremedik. Onun gibi duyamadık. Olaylara ve hadiselerine onun gibi yaklaşamadık. Yıllar sonra bile onun hep uzağında kaldık. Yanı başında otururken ona ulaşamamanın, ona yetişememenin heyecanını yaşadık. Yarım asrı geçen yaşımızın bu döneminde bile ondan hâlâ görüp alma, duyup bilme heyecanını yitirmemiş olmamız galiba tek tesellimiz olsa gerek.

O derslerinde ve değerlendirmelerinde çok titiz davranırdı.

Bir gün: kardeşi Tahsin Özek'e

—Hadi biz çalışıyoruz, üstelik sınıfta kalma korkumuz var. Sana ne oluyor bu kadar fazla çalışıyorsun? Nasıl olsa ağabeyin var” dediğimizde bize:

—Siz onu bilmezsiniz. Benim bile gözümün yaşına bakmaz” derdi.

İlk defa ondan öğrenmiştim.

—Nerelisin?” dedi bir gün derste.

—Uşaklıyım. Uşak'tan geldim, Banaz ilçesinden.”

—Köyden mi?” diye sordu.

—Köyden hocam, Düzlüce köyünden.”

Sonra tekrar sordu:

—Leyli” misin? “neharî” misin?

İlk defa duyduğum kelimelerdi. Sustum, durakladım. Sonra açıkladı.

—“Yurtta yatılı kalan öğrencilere leyli, sabah evinden gelip akşam evine dönenlere de neharî öğrenci denir” dedi.

Biz yatılıydık tabii. Yani “leyli” öğrencilerden. İlim-yayma cemiyetinin sevgi, şefkat ve sevdâ dolu kollarının arasındaydık. Her doğan güneşle birlikte onların yüreklerinden aşk ve sevdalarından

gönüllerimize sevgi şelaleleri akardı. Rahmetli avukat Yusuf Türelî her Ramazanda iftara beş-altı dakika kala “Hulûliyle müşerref olduğumuz Ramazan ayının bu iftar saatinde sizlerle beraber olmak.....” diye başlayan sözleri hâlâ kulaklarımızda çınlıyor olmalı ki ona ve mesai arkadaşlarına Rabbimden rahmet ve mağfiret diliyorum. Kabirleri nur, makamları cennet olsun.

Dr. Niyazi Kurtulmuş vardı. Örnek bir insandı, o ne aşkı, ne sevda idi, ne heyecandı, ne umuttu, ne gayretti, nasıl bir mütevazılıktı hâlâ çözemiyorum. Dolmabahçe sarayının doktoruydu. Bana velilik de yapmıştı. Her sene yurt paramı verir, cebime harçlık koyardı. Orta üçüncü sınıfta sarılık hastası olmuşum. Okulun revirine her gün uğrar, iğnelerimi kendisi vururdu. Bir gün bir kavanoz bal getirdi. “Bunu sana aldım. Sütle karıştır, iç” demişti. Hasta yatağında annemin elime verdiği sevgi ve sıcaklıkta içtim. O gün bir kere daha sızlamıştı yüreğim. Gurbetin acısını annemden, babamdan çok uzaklarda olduğumu yeniden hatırlamıştım. Sonra iyileştim. Ruhun şad olsun Dr. Niyazi Kurtulmuş.

Sümbül Efendi Camiinin avlusunda bir Kurban bayramı sabahı bizimle birlikte kucaklayıp taşıdığı kurban derileri ve bağırsakları mahşer gününde nur huzmeleri olarak çıksın karşına. Melekler yürüsün önünde bölük bölük cennet bahçelerine doğru giderken. Söz buraya gelmişken; başta Prof. Dr. Ali Özek hocama ve o yıllardaki bütün hocalarıma, ilim-yayma cemiyetinin kurucularına ve hâlâ çalışanlarına, bilahare İstanbul İmam-Hatip Lisesinde idarecilik ve öğretmenlik yaptığım dönemde her türlü bilgi, birikim ve hamiyetlerini bu okullarda okuyan öğrencilerden esirgemeyen yürekleri iman, ihlas, aşk ve sevda dolu gayretli müminlere Hüdây-ı lem-yezel olan Rabbimden iki cihanda aziz olmalarını niyaz ediyorum.

Bu vesileyle Rabbime, muhterem hocam Prof. Dr. Ali Özek’e bundan sonraki çalışmalarında başarılar ve uzun ömürler ihsan etmesi için dua ediyorum.

Prof. Dr. Ahmet KAVAS (Medeniyet Üniversitesi Öğretim Üyesi)

İslam dünyası 20. yüzyılda pek çok alandaki değişimini süratle yaşamak durumunda kaldı. Tarihî ne kadar değerleri, örf ve adetleri varsa bunlar köklü bir şekilde dönüşüme uğrayarak veya uğratarak yeni mahiyetler kazandılar. Bu kadar geniş çaplı oluşumlara genelde hazır olmayan Müslüman toplumlar kendi dışlarından gelen tesirlerden daha fazla ve çabucak etkilendiler. Haliyle ileriye hazırlanma konusunda maalesef gerekli adımlar bir türlü atılmadı. Giderek hassaslaşan bir döneme girilmesine rağmen bizzat kendi varlıklarının devamı konusundaki endişeleri derinden hissedip gerekli tedbirleri de alamadılar. Daha da kötüsü asırlar boyunca kazanılan zengin bir miras kavramaktan dahi aciz nesiller yetişmeye başladı ve bunlar geçmişle gelecek arasındaki köprüyü kuramadılar.

Toplum hayatını yakından ilgilendiren bu değişim sebebiyle vazgeçilmez bir değer olarak algılanan dinler dahi zaman zaman tartışma alanının içine çekildiler. Hatta pek çok ülkede dini hayata yasaklamalar bile getirildi. Özellikle 19. yüzyıl batı toplumlarında başlayan ve son iki asır boyunca dünyanın pek çok bölgesinde etkisini gösteren din karşıtı ifadeler epeyce rağbet gördü. Nice nesiller bu uğurda mücadele etmeyi şiar edinip kendi toplumlarını dinsizleştirme gayretlerine giriştiler. Ülkemiz bu konuda bir istisna teşkil edip böylesine zor bir dönemde çok sayıda kimse kendilerini dinimizi öğrenmeye adayarak bu alanda yetiştirme gayretine girdiler. Bu kimseler bu davranışlarıyla aslında sadece kendilerini yetiştirmekle kalmadılar. Aynı zamanda toplumlarının da yetişmesi için büyük bir fedakarlık örneği göstererek genç kuşakları geleceğe hazırlamak için önemli tedbirler aldılar.

Osmanlı Devleti'nin son yarım asrında yetişen önemli alimlerin eserleri ile 20. yüzyılın ilk yarısını şöyle veya böyle geçirmiştik. Ülkemizde bu anlamda sayıları bir elin parmakları kadar az olsa

da bu dönemde İslam ilimleri alanında yetişmiş önemli şahsiyetler bulunmaktaydı. Hatta onlar tarafından bazı ciddi çalışmalar yapılmışsa da bunlar genelde beklenen seviyede değildi ve yeni nesillerin dinlerini iyi öğrenerek yetişmesi dünyanın pek çok ülkesine paralel bir şekilde büyük emek sarfetmeyi gerektirdi. İşte böylesine bir dönemde sayıları az da olsa gayretlerini artırarak devam ettiren yeni bir nesil yetişti. Bunlardan birisi de Prof. Dr. Ali ÖZEK olup özellikle İslam ilimleri alanında kendisini yetiştirdiği gibi binlerce öğrencinin yetişmesi için de yorulmaz bir fedakarlıkla çalıştı ve halen çalışmaya devam etmektedir. Aydınlandığı ilim yolunda hocaların hocası olarak çevresindeki herkesi de sabırla aydınlatan bir alim oldu. Prof. Dr. Hilmi Ziya ÜLKEN'den bahsedilirken üstattan aktarılan bir serzeniş vardır. Merhum yazdığı çok sayıdaki kitaplarını okudukları halde bunları tenkit edenlerin veya takdir edenlerin azlığından şikayetçiymiş. Aslında üstadın eserleri hem okunmakta, hem eleştirilmekte, hem de takdir edilmekteydi. Belki kendisi daha farklı noktalardan ve yoğun bir şekilde düşüncelerine ilgi duyulmamasından şikayetçi olmuş olabilir. Pek çok ilim adamının dile getirdiği benzeri ifadelere Prof. Dr. Ali ÖZEK'te rastlamak epeyce zordur. Çünkü fikirlerini gayet rahat dile getirdiği için adeta etrafında bir tenkit halkası oluşmasının yolunu yine kendisi açmaktadır. Başkasından önce kendisini tenkit edebilme meziyeti dolayısıyla aslında etrafındakileri de bir manada buna teşvik etmektedir. Hatta kanaatlerinde ısrar edecek olsa bile karşı görüşleri dinleme tahammülü sayesinde eksigi veya yanlışı varsa onları tamamlama veyahutta düzeltme imkanı bulabilmektedir.

Cumhuriyet döneminde yaşanan dinî hayatın seyrine yönelik tenkitlerini ve takdirlerini dile getirmesi bakımından en dengeli ilim adamlarımızın başında Prof. Dr. Ali ÖZEK gelmektedir. Çok erken dönemde Mısır'da üniversite eğitimi almasının onun bu zengin ve ölçülü bakış açısına büyük tesiri olduğu görülmektedir. Çok erken sayılabilecek bir dönemde, yani 1950'li yıllarda Türkiye'de İslam ülkeleri ve Müslüman toplumlar hakkında yeterli bilgiye sahip nadir kimselerden birisi oldu. Yaklaşık 50 sene

pek çok İslam ülkesini gezmesi, ayrıca bazı Avrupa ülkelerinde de bulunması kendisini geleceğe yönelik projeler üretmeye sevk etti. Bunda mükemmel bildiği Arapçası kadar İngilizcesi, 1990'lı yıllarda öğrendiği Rusçası, özellikle Türkçe'nin bir şubesi olan Kazakçasının etkisi büyüktü.

1960'lı yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev almak yerine Yüksek İslam Enstitüsü'nde hocalık yapmayı tercih etmesi de bu açıdan çok önemlidir. Çünkü sabit bir görev ile yetinerek dar bir çevreyi etkilemektense yeni nesilleri yetiştirerek onların ufuklarını açmayı öncelikli görev sayması küçümsenemeyecek bir fedakarlıktır. Sorumluluğu mecburen veya makam sahibi olma hevesiyle üzerine alıp onun altında ezilen veyahutta onu kullanarak kendisine menfaat sağlayan idareciler gibi olmayı hoşlanmayan Prof. Dr. Ali ÖZEK aslında benzerine fazlaca rastlanmayan bir kişiliğe sahiptir. Onun nazarında idareci elindeki imkanlarla yetinen değil, yeni imkanlar oluşturarak arkasında silinmesi zor izler bırakan bir özellikte olması gerekir. Üsküdar'ın Bağlarbaşı-Altunizade mahallelerinin ve hatta Anadolu yakasının en görkemli ibadethanelerinden birisi olan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Camii onun Yüksek İslam Müdürü iken bitmek ve yorulmak bilmeyen şahsi gayretlerinin bir sonucu olarak inşa edilmiştir. Bu eseri inşa etmekle o sadece bir tatbikat camii açmayı düşünmemiş, aynı zamanda çok sayıda insanın günboyu dolaştığı bir semte yetecek büyük bir ibadethane kazandırmıştı. Geçtiğimiz yıllarda kıymeti bilinmediği için değiştirilen taban halılarına kadar her şeyinin özel olarak yapılmasını sağladı. Yine dış cephesindeki kaplamaların bir kısmı kolay kolay eskimeyecek şekilde gerektiğinde yurtdışından getirtilerek yaptırıldı. Bu ibadethane dışında hem İstanbul'da, hem de Kazakistan'da da çok sayıda camiinin inşasını gerçekleştirerek binlerce Müslümanın istifadesine sunulmasına önderlik etmiştir.

İlim adamı olarak sadece eğitimcilik yapmakla yetinmeyen Prof. Dr. Ali ÖZEK aynı zamanda ciddi akademik eserler de kaleme aldı. Bu eserler alanlarında ilklerden olup her biri bugünkü nesil için olduğu kadar gelecek kuşaklara da rehberlik edecektir.

Türkiye’de ilk defa ismiyle müsemma bir İslamî İlimler Araştırma Vakfını kuran ve bu müesseseyi bugüne kadar faal bir şekilde idare eden Prof. Dr. Ali ÖZEK geleceğe geniş açılı bakabilen bir ilim adamı olduğunu da ispat etmiştir. Zira kendi ifadesiyle bu ciddi müesseseyi kurdukları yıllarda yapılacak ilmi faaliyetlere iştirak edecek ilim adamı eksikliği dolayısıyla 1970-1980 yılları arasında yaklaşık on sene beklemek durumunda kalmışlardı. 1980’li yıllarda başlayan ve bugüne kadar aksamadan her yıl iki büyük ilmi toplantı ve çok sayıda küçük çaplı tartışmalı ilmî toplantılar düzenlemektedir. Bu toplantıların her biri, tabiri yerinde kullanmak gerekirse, dinî ilimler alanında “beyin fırtınası” şeklinde tertip edilmektedir.

İlahiyat alanında akademisyen olsun veya sadece lisans sahibi olsun çok sayıda kimse özellikle medya organları sayesinde gece gündüz halka hitap edebilme imkanı bulabilmektedirler. Çoğu zaman sadece laf olsun diye yapılan konuşmalar aslında halkın din duygusunun çöştürülmesinden ziyade zedelenmesine sebep olmaktadır. Söyledikleri dikkat çeksin diye sarfedilen sözler aslında toplumda gerekli etkiyi yapmadığı gibi bu meslek mensubu kimseleri de olumsuz manada etkilemektedir.

Yaklaşık on senedir İSAV vasıtasıyla çalışmalarını takip ettiğimiz Prof. Dr. Ali ÖZEK bu manada söylediği her konuşmasını ayetle, hadisle delillendirmekle kalmıyor, klasik Arap şiirinden örnekler getirme konusundaki meziyetini de ortaya koyuyor. Onunla yapılan her konuşma sonunda mutlaka ilim adına büyük bir açılım elde etmek mümkündür. Yüksek İslam Enstitülerinin akademik bir eğitim kurumu olması için gayret sarfeden birkaç kişiden birisi olması bir tarafa, İSAV gibi bir kurumla İlahiyat alanı kadar bütün sosyal bilimler konusunda müşterek ilmî araştırmaların aynı potada eritilebileceğini pek çok toplantı vesilesiyle örnekleriyle gerçekleştirmiştir. Arap diline olan vukufiyeti tartışmasız olan Prof. Dr. Ali ÖZEK aynı zamanda fıkıh, kelam, tefsir, hadis gibi ilim dallarında gerekli bilgiye sahip bulunmaktadır.

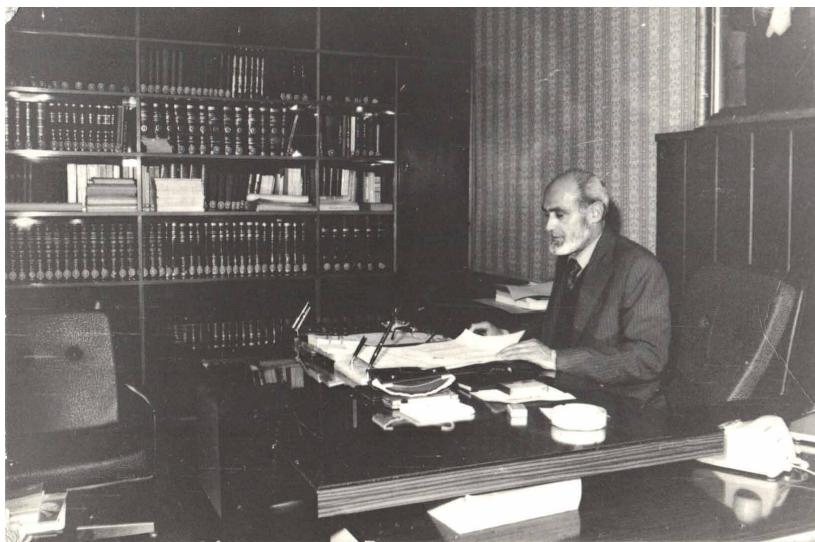
Günümüzde en fazla eksikliğini hissettiğimiz konulardan bi-

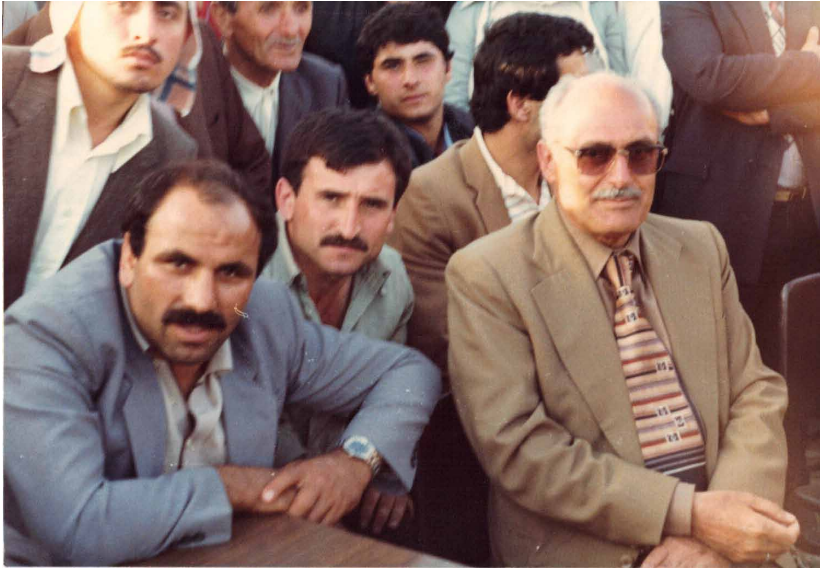
risi İslam dünyasına fikirleriyle, kurdukları kurumlarıyla yön veren önderler arasındaki irtibatsızlıktır. Daha ziyade Avrupa ve Amerikalı akademisyenlerle irtibat kuran genç ilim adamlarına göre Prof. Dr. Ali ÖZEK Müslüman toplumları temsil eden kimseyle kurduğu dostluklarıyla da herkesi etkilemektedir. Yıllar önce tanıdığı pek çok ilim erbabı onu unutmamıştır. Halen pek çok İslam ülkesinde yapılan uluslararası ilmî toplantılara katılarak tebliğ sunmakta ve böylece kendi dışındaki katılımcıları bir taraftan tartışma ortamına çekmekte, diğer taraftan daengin tecrübesiyle takdimini yaptığı konuyla onların takdirlerini toplayabilmektedir.

Ülkemizin yetiştirdiği büyük ilim adamımızı tanıyan her meslek sahibi onun dini konularda verdiği bilgileri birer hayat düsturu olarak algılamaktadır. Ancak onun bu kıymetli tecrübesine en fazla ihtiyaç duyanlar öncelikle İlahiyatçılar olmak durumundadır. Ne yazık ki bu manada kendisinden fazla istifade edemeleri görülmektedir.

Eserleriyle İslam dünyasında unutulmaz izler bırakan Muhammed Hamidullah gibi Prof. Dr. Ali ÖZEK'in ismi de hem Türk toplumunda, hem İslam ülkelerinde bugün olduğu gibi gelecekte de yaşayacaktır. Özellikle Yabancı Diller ve Mesleki Kariyer Üniversitesi'ni kurup bugünlere getirerek her yıl binin üzerinde öğrenciye yüksek eğitim imkanı sağladığı Kazakistan'da adı yaşayacak, yeni nesillere örnek bir şahsiyet olarak gösterilerek benzerine az rastlanır ilim sahibi alimlerden birisi olmaya devam edecektir.

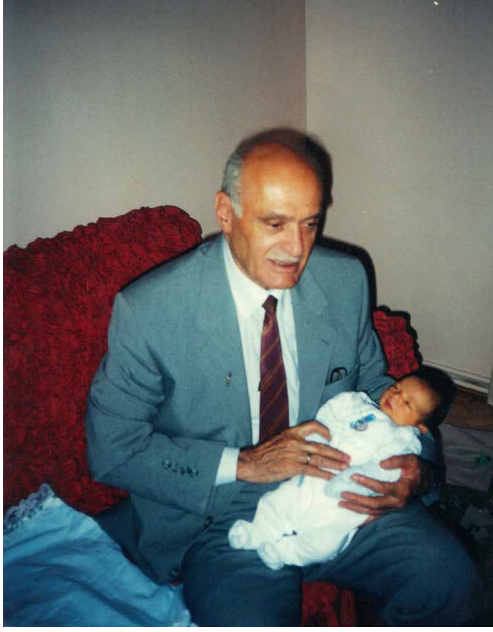

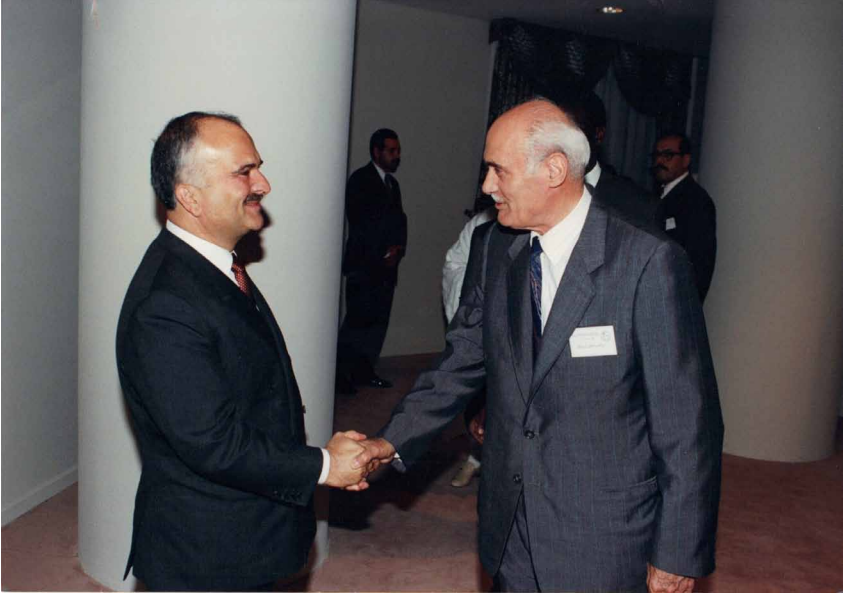

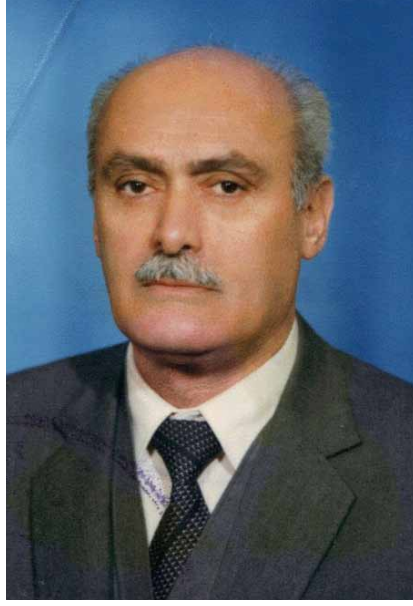

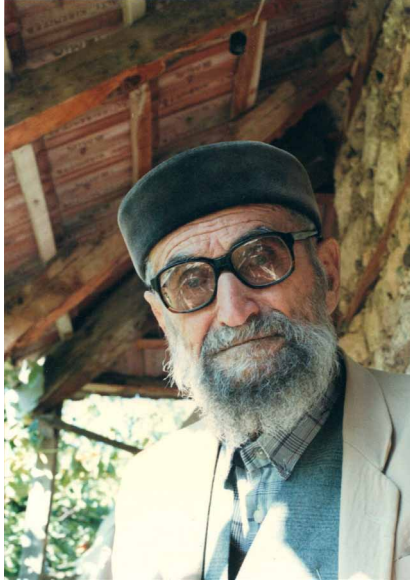

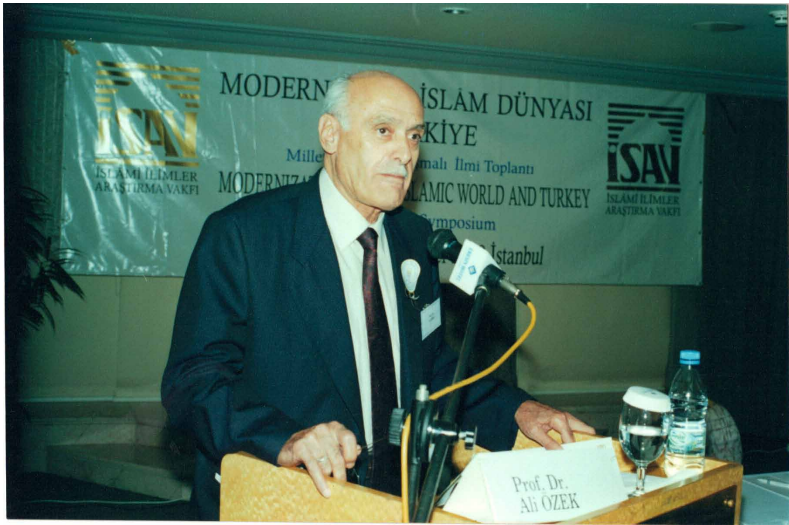

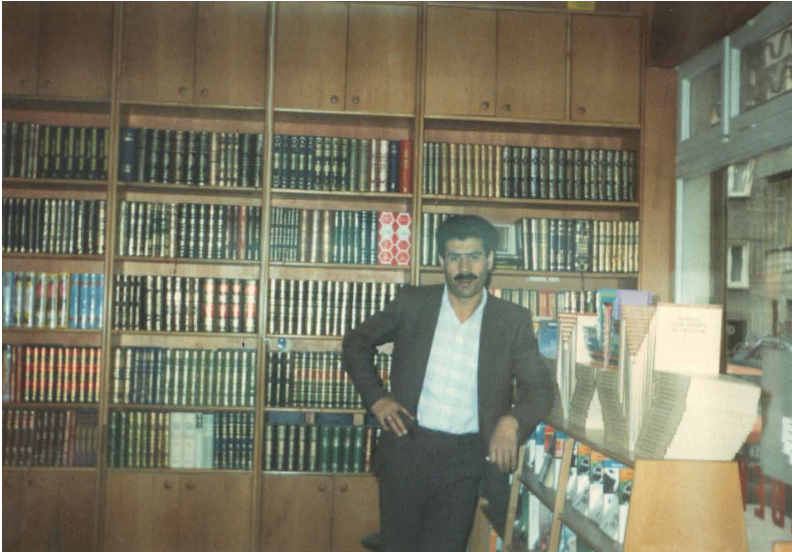

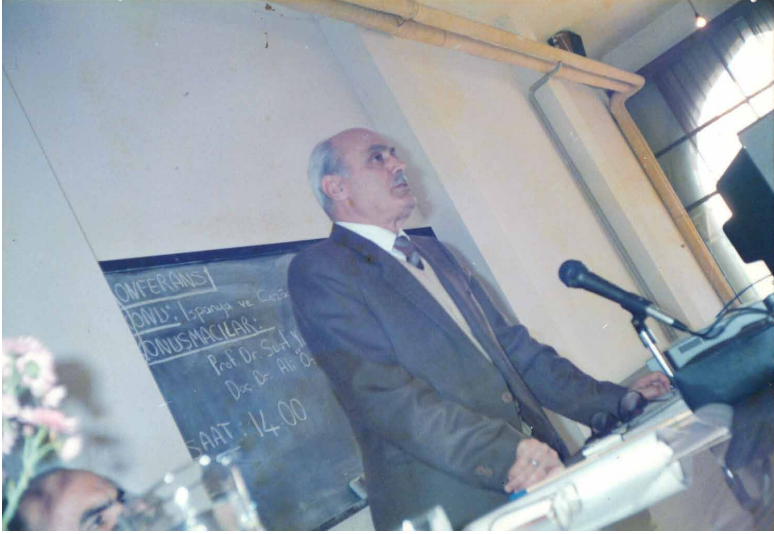

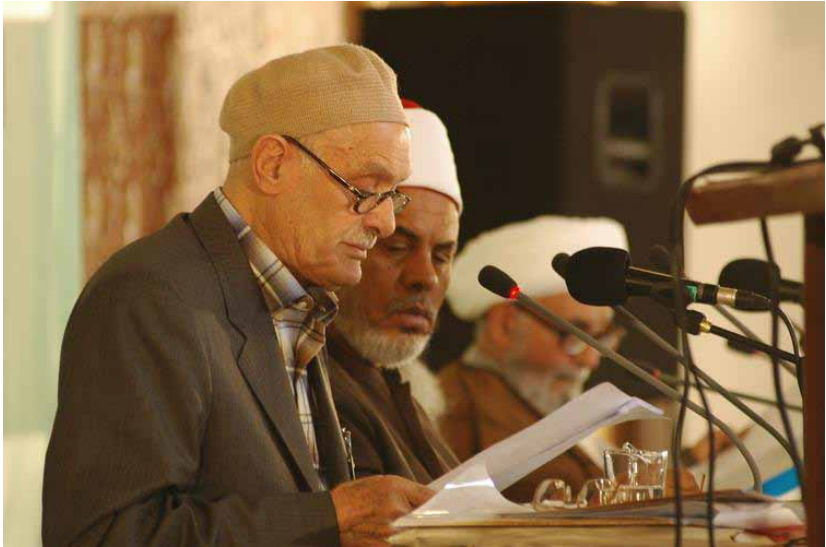
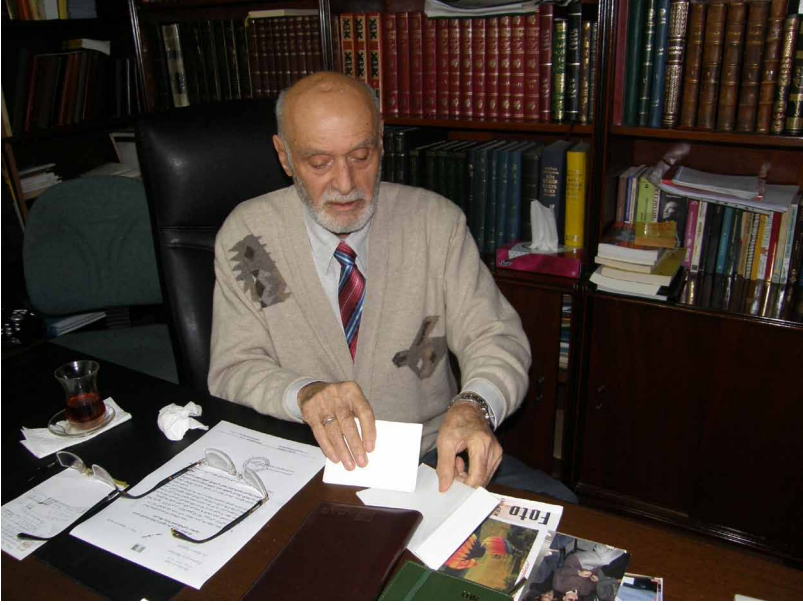

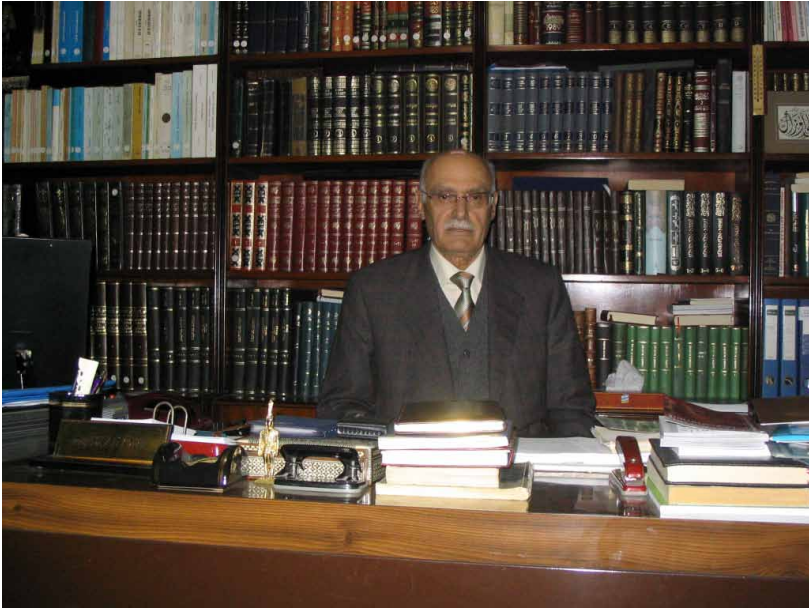

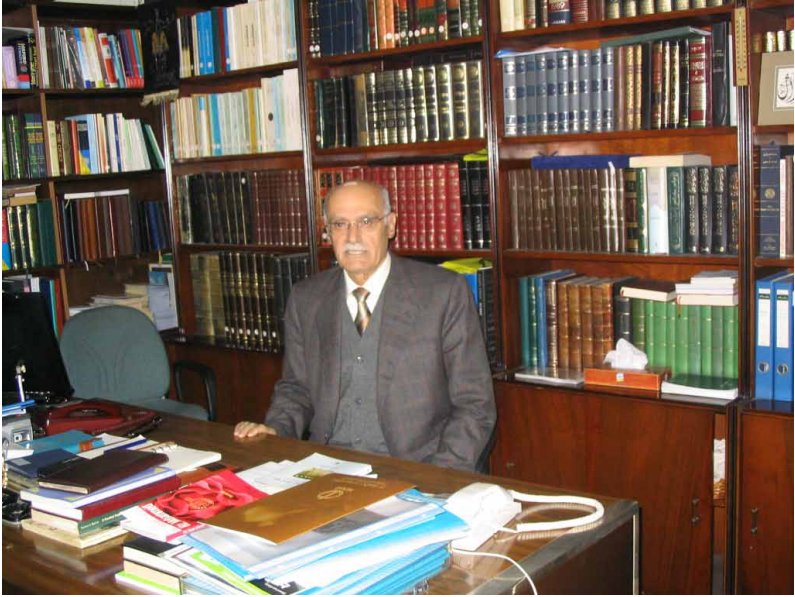

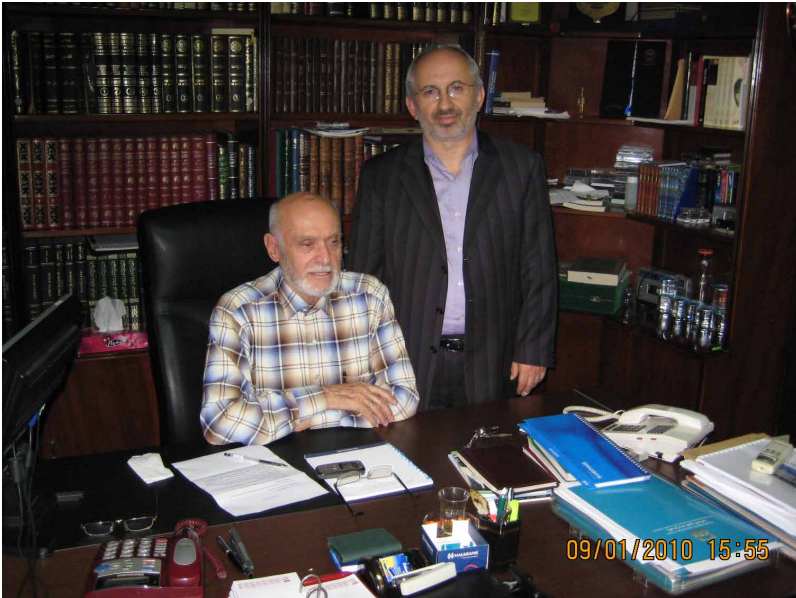

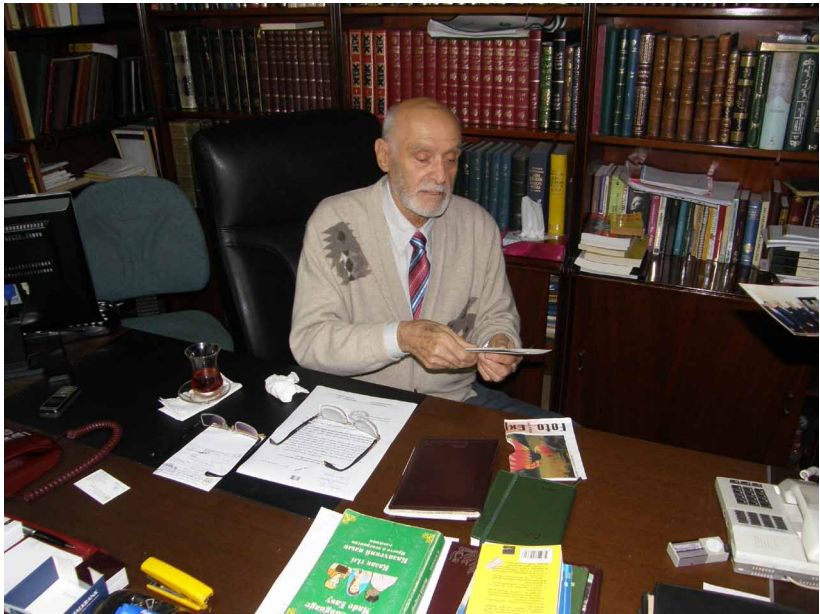
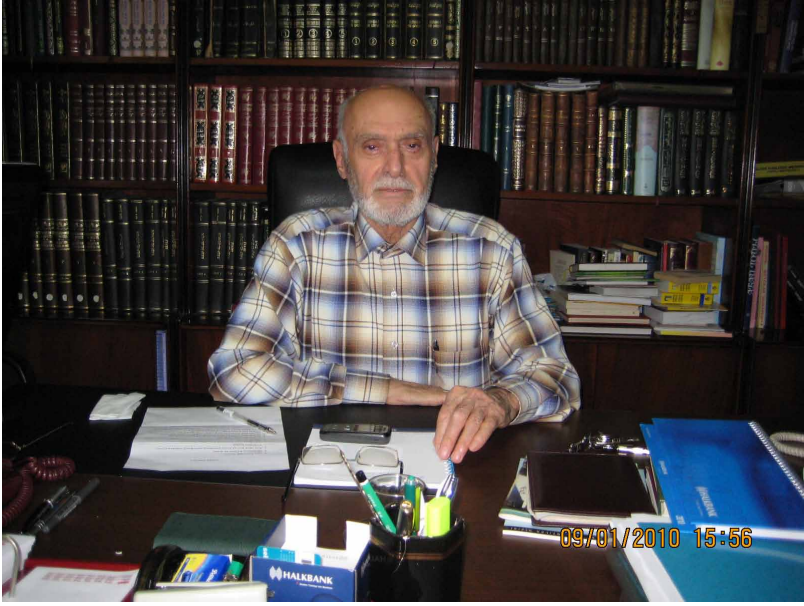

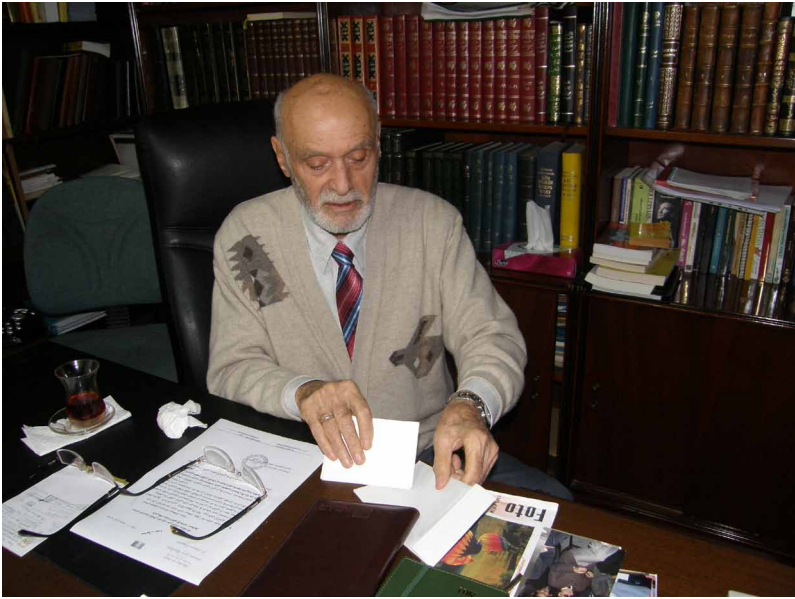

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
DOKTORA DİPLOMASI

No. 3792

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Arap Filolojisi kürsüsünde
doktora öğrenimini bitiren, 1932 tarihinde
Doğalar'da doğmuş, Şakir oğlu Ali Özek'in, ilgili
yönetmelik gereğince hazırlanmış olduğu
T.C. Kanunları ve
Arap Dilatçılığındaki Fesih
konulu tezinde ve yapılan bütün sınavlarında
gösterdiği başarı üzerine, 9.11.1933 tarihinde,
Fakültesi derece ile kanunların verdiği hak
ve yetkilerden yararlanmak üzere kendisine
Edebiyat Doktoru (Ph.D.) ünvanı ve bu
diploma verildi.
Düzenleme tarihi: 5.11.1932

İstanbul Üniversitesi
Rektörü
Prof. Dr. Cemal Demiroğlu

Edebiyat Fakültesi
Dekani
Prof. Dr. Sencer Tonguç

No. 3792

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
LİSANS DİPLOMASI

Sınav	Not	Yıl
İlk Sınav	29	1933
İkinci Sınav	29	1933
Üçüncü Sınav	29	1933
Dördüncü Sınav	29	1933
Başarı Sınavı	29	1933

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğrenimini bitiren 1932 tarihinde Doğalar ve Felhiye'de
doğmuş, Şakir oğlu Ali Özek özel yönetmelik gereğince yapılan bütün
imtihanları 29.6.1936 tarihinde başarmış olduğundan kanunların verdiği
bütün hak ve yetkilerden faydalanmak üzere kendisine Arap ve Fars Dilleri ve Edebiyatları
bölümünden bu diploma verildi.

İstanbul Üniversitesi
Rektörü
Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli

Edebiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Afif Erzen

بسم الله الرحمن الرحيم
قدوة ختم حياة الدائمة مع الصحابة في الرجوة والأجر

الإمام السيد الشيخ حماد بن محمد بن علي الأوزك
م. و. و. خانلر سكي
الشيخ المزمع
فقيه مسوخلاتر كيا
أقر المجلس الفقهي للأذربيجان في ٢٩ من أيلول سنة ١٣٧٤ (٢٧ يوليو ١٩٥٥)
تجلى في استكمال حياة العلامة مع الصحابة في الرجوة والهداية والجزاء الجري
في ١٣٧٦ هـ سنة ١٩٥٧ ميلادية
الشيخ أهدى آثاره الزاهية التي تملأ قلبه من عمقها التي تحل في ألبان القلوب واليدوع
نفسه لعل الناس يجدون فيها ما يفتقون في ألبانهم.
توفي في اليوم الثاني عشر من جمادى الآخرة سنة ١٣٧٦ من هجرة نبي المصطفى
والوفاء (الوفاء من سنة ١٣٧٦ ميلادية)
سنة الفاتح لله
رئيس الوزراء
سنة الفاتح لله
سنة الفاتح لله
١٠ جلد رقم

